

Matth. Beroaldi Chronicum, Scripturae Sacrae autoritate constitutum. : Habes hoc commentario, Lector candide, temporum rationem, in qua explicanda plurimi laborarunt, sic expressam & demonstratam, vt de ea posthac nulla sit mouenda quaestio. Quandoquidem certis & indubitatis Scripturae sacrae testimoniis, singula quae hic traduntur, ita sunt confirmata, vt nihil sentire, qui contrà sentiant, videri possint.

<https://hdl.handle.net/1874/455225>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

S. fol.
52

806

Handwritten text, possibly a title or author's name, in a cursive script.

109
0.

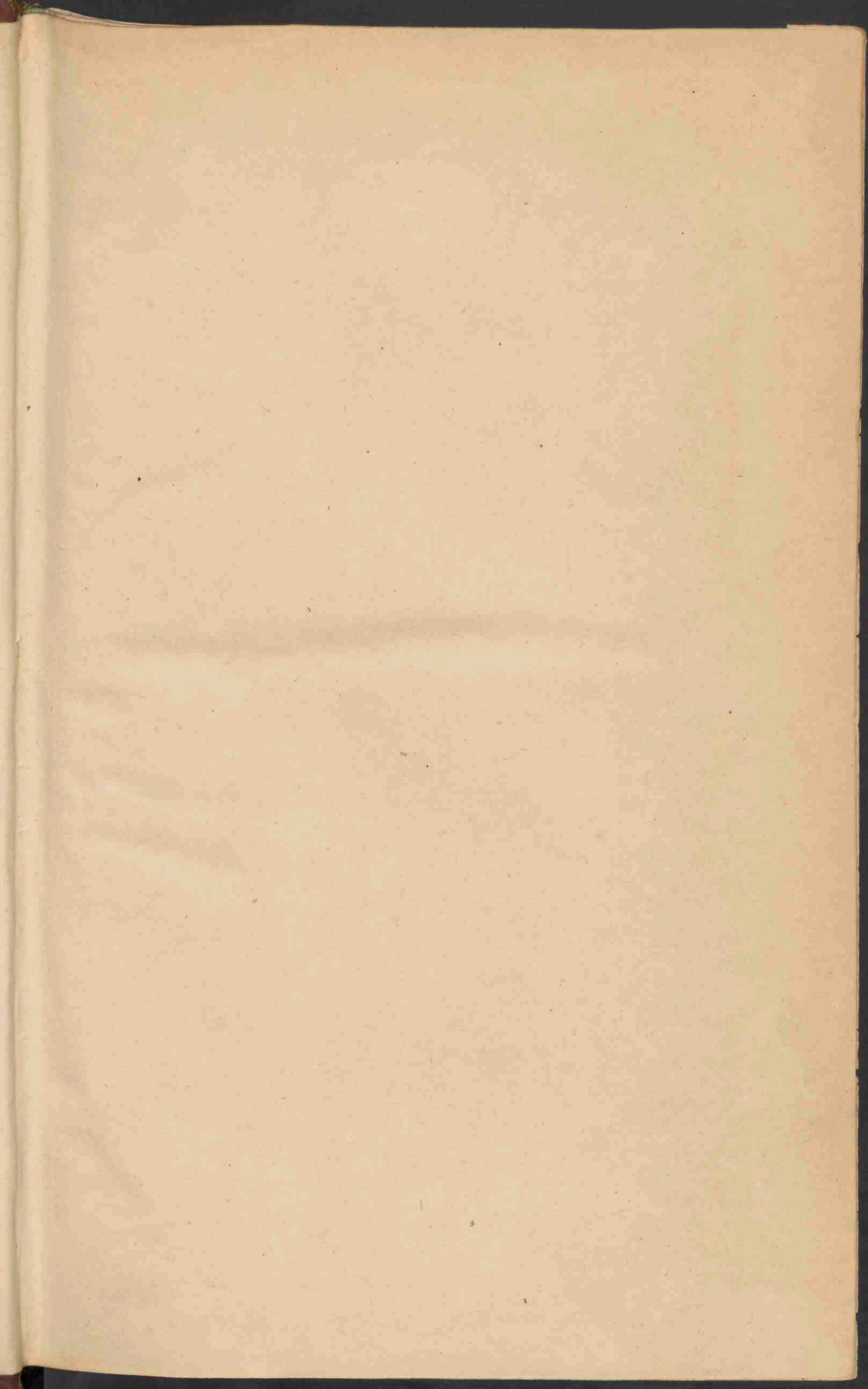

S. fol.
72

M A T T H.
 B E R O A L D I
 C H R O N I C V M, S C R I -
 P T V R Æ S A C R Æ A V T O -
 R I T A T E C O N S T I -
 T V T V M.

H A B E S H O C C O M M E N T A R I O,
 L e c t o r c a n d i d e, t e m p o r u m r a t i o n e m, i n q u a e x p l i c a n d a p l u r i m i
 l a b o r a r u n t, s i c e x p r e s s a m & d e m o n s t r a t a m, u t d e e a p o s t h a c
 n u l l a s i t m o u e n d a q u a s t i o. Q u a n d o q u i d e m c e r t i s & i n d u b i t a t i s
 S c r i p t u r a s a c r a t e s t i m o n i i s, s i n g u l a q u a h i c t r a d u n t u r, i t a s u n t
 c o n f i r m a t a, u t n i h i l s e n t i r e, q u i c o n t r a s e n t i a n t, v i d e r i p o s s i n t.

Ex dono Burchelji

A P V D A N T O N . C H V P P I N V M .

M . D . L X X V . *Genene*

NOBILI ET ERVDITO

VIRO NICOLAO PITHOEO

DO. CAMPI-GOBERTEI

ANTONVS CHVPPINVS

Bibliopola S. D.

ENE merendi de me nullum finem facis, & ad tua multa magnaque in me beneficia, noua quotidie accedunt. Quorum vnum illud maximum deputo, quod quum suas tibi de Chronologia commentationes, Matthæus Beroaldus, pro ea qua tecum coniunctus est amicitia, communicasset, non antè conqueuisti, quàm eas typis euulgandas, & in publicum proferendas mihi commiserit. Quo tuo facto, id mihi videor consequutus, quod iam diu expetiui, vt industriæ meæ, aut certè propensæ in publica commoda voluntatis, operæpretium aliquod extaret. Prodit igitur nostrâ operâ in publicum id opus, tuâ tuque similibus lectione non indignum, quando quidem id abs te mirificè, & aliis aliquot viris doctis probari, animaduerti. Quamobrem id excusum ad te mitto, tibi que nostrum hunc laborem dedico, testem animi mei in te grati. Quod vt eo animo accipias, quo à me offertur, magnopere te rogo. Vale. Ex nostra officina, 8. Iulij, anno Domini 1575.

ANTONVS CHVPPINVS

M. D. LXXV. BENE

MATTHAEI BEROALDI
DIONYSIANI, BONARVM LITE-
RARVM ET PHILOSOPHIAE CHRI-
STIANÆ PROFESSORIS, PRÆFATIO
in suum Chronicum,

AD CANDIDVM LECTOREM.

NIL esse ex omnibus rebus, homini melius
aut optabilius Sapiencia, diuino beneficio &
occulto numinis instinctu, nulla non intellexit
atque: quamobrem maxima quaque & splendi-
dissima ingenia, sese ad Philosophiam semper
applicuerunt, quò se Sapiencia cognitione recrearèt, & tãti boni
adoptione reficerent. Itaque eò potissimum docti studia sua re-
tulerunt, & in eam curam literati præcipuè incubuerunt, vt Phi-
losofiam aliquando constitutam haberent. Quod dum suo in-
genio & industria, sese effecturos sperant, longè sua spe decepti
fuerunt: quemadmodum id ne dissimulare quidem potuit Ari-
stoteles. Qui, vt est apud Tulliam, extrema tertia disputatione
Tusculana, accusans veteres Philosophos, eos aut stultissimos,
aut gloriosissimos fuisse dicit, qui existimassent suis ingeniis, per-
fectam esse Philosophiam. in quo, pari cum cæteris errore fuit
Aristoteles, qui quòd paucis annis magnam accessionem factam
videret, breui tẽpore absolutam fore Philosophiam existimabat.
Sapiencia enim, quam pollicetur Philosophia, eximia quadam &
perfecta res est, quam qui possunt obtinere & cõsequi, verè beati
& fælices censendi veniunt. Nam, vt ait Sapiens, Proverb. 3. 15.
Pretiosior est cunctis opibus Sapiencia, & omnia quæ deside-
rantur non valent ei comparari. Longitudo dierum in dextera
eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria, via eius pulchra, &
omnes semitæ illius pacificæ. Lignum vitæ est his, qui apprehen-
derint eam, & qui tenuerit eum beatus. Res igitur tanta nusquã
in terris inueniri, nec indagando reperiri potest hominũ ingeniis:
quæ quàm sint exigua & tenuia, ex rerum etiam minimarum,

PRÆFATIO IN CHRONIC.

• quas versant ignoratione, satis intelligitur. Quapropter nō iniu-
 • ria, in elogio Sapiētiæ, Iobi 28. dicuntur ista: Sapiētia ubi inue-
 nitur? aut quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium eius,
 nec inuenitur in terra viuentium. Abscondita est ab oculis omnium
 viuentium, volucres quoque cœli latet. Deus intelligit viam eius,
 & ipse nouit locum illius. Ex quo intelligimus, Dei propriam esse
 Sapiētiā, eiusque esse donum eximium, quam ex ipsius Verbo
 petendam & hauriendam esse, nostrum nemo, qui modò de Deo
 quicquam audierit, ignorat. Itaque quanto in errore versati sint
 • hactenus, qui crediderūt philosophiæ & humanitatis studia, nihil
 inuari Sacrorum librorum lectione, facile animaduertitur. Qui
 autē sic animum induxerūt suum, ut sapiētiā, quia sit cœlestis,
 • existimarint nihil spectare ad vitam huius, quod terrena esset, so-
 cietatē tuendā aut excolendā, idem cōsuerunt ac ii, qui credide-
 runt Solem, quia longissimè absit à nobis, nec in terris hæreat, nihil
 ad præsentis vitæ usum pertinere. quos nemo nō, summa stultitiā
 • accusarit, atque etiā damnarit. Quum autē sine Sapiētiā, nihil
 rectē cōstitui, nec à nobis cōprehendi possit, certè ad rerum maxi-
 marum cōprehensionem, valere & cōferre plurimū Dei verbum
 quo vno constat Sapiētiā, nemo est qui negare possit. Ex quo
 propterea, nostræ huius disputationis de tempore, fundamēta &
 argumēta desumpsimus, posthabitis & reiectis aliorum omnium
 scriptis, qui Dei & veritatis ignari, nō potuerunt nō nisi, in am-
 • plissima luce, caligare. Quod ne quis miretur à nobis factū, id ille
 sic habeat, suā non modo philosophicis artibus, sed ne mathema-
 ticis quidem disciplinis, constare posse certitudinem, sine diuini
 Verbi notitia. Ac ne quis nos paradoxis & admirabilibus, aut
 inopinatis dictis ludere vel delectari putet, paucis id est demon-
 • strādum: quod ita sine ambagibus docemus. Artes omnes atque
 adeo disciplina quacunque tādē sint, aut ad naturā referuntur
 explicationem, aut ad ipsius naturā procurationem pertinet. Vel
 si quis ita mauult, Sciētiæ omnes versantur aut in naturā inspe-
 • ctione, aut earum rerum tractatione, quæ dicuntur naturā attri-
 buta. nam præter naturā & eius attributa, nihil est in hac rerum
 • vniuersitate aspectabili. De naturā verò & eius attributis, quis
 magis appositè possit dicere, aut certiora queat proferre, ipso
 opifice & architecto, atque parente rerum ipsarum, Deo Optimo
 • Maxi-

Maximo? In cuius verbo tanquā in tabula, rerum ab ipso effectarum rationem & præstantiam habemus expressam. Quis ergo tam erit amens, qui non fateatur Dei verbū his de rebus consuli potius oportere, quā eorū scripta, qui idē modo aiunt, modo negant: quique sua sibi ignorantia conscii, umbrā se rerum tantummodo intueri, res autē ipsas nec tenere, ac ne cernere quidē posse, cōfiteretur? Ex ipsius igitur Opificis ore & verbo, res ipsas, earumque conditionē disci & accipi oportere, nō ex hominū incertis sententiis & placitis, cuius liquere potest. Quod ut certius accipiat, & intelligatur facilius, hæc quoque libet superioribus adiungere. Scientia omnes causarum cognitione cōstant. tum enim res sciri atque intelligi dicuntur, Philosophorum omnium cōfessione, quum rerum ipsarū causa tenetur. Nusquā autē rerum istarum aspectabilium causa, & rationes, cur, aut quomodo sint effecta, quā in verbo Dei produntur. ita sit, ut Dei verbo scientiarum fundamenta cōstent. Quis enim res istas effecerit, præterea verō quomodo, & quam ob causam sint effecta, adhuc quis earum sit usus, item quæ ratione teneri & percipi possint, perspicuē docetur in verbo Dei. ut nisi planē caci, & parum Dei reuerētes simus, cogamur confiteri eos demū verē doctos & sapientes esse, quibus nota sint diuina oracula, quæ & diuinarū & humanarū rerum cōtinent explicationē: ad quas nemo unquam suo tantum fretus ingenio, peruenit. Qui enim de terra sunt, terrena tantū sapiūt id est, qui talparū more, in terra & intra terrā surdum & cacum elementum, agunt homines, ut se acutos & oculatos existiment, fateantur tamen necesse est, habere se sensus obtusos & omnino hebetes, ut nihil neque oculis neq; animo probē possint percipere, quum ipsum quo constant, & in quo degunt, referant elementum. Quare quod Sadducæis imperitis, & rerum ignaris, sed opinione sapientia inflatis, respondeo apud Euangelistam Matthæum capite 22. Christus Dominus, Erratis, nescientes scripturas: potest quoque permultis, qui disciplinas humaniores, & ipsas artes tractant mathematicas, obiici, quemadmodū id, ipso disputationis huius progressu, planum, ut spero, fiet. Quod etiam ut appareat, è re præsentī doceri potest. Siquis enim ab ipsis Astrologis roget, unde cælestium conuersionum sit repetendum initium, aut quōdnā ipsius anni statuendum sit principium,

PRÆFATIO IN CHRONIC.

traherent, neque se ista questione sine Dei verbo expedire poterunt. Pugnent ratione si volent, testes suorum axiomatum & preceptorum proferant quos libuerit è veteribus aut recetibus Astrologis, nihil omnino proficiet aut promouebunt. quod quidem eorum rationes declarant & patefaciunt, quibus Arietem signorum statuunt principem. Quas pro se arripere possunt ii, qui sunt nobis partim obliqui, partim auersi, partim etiam aduersi, ut vel Cancrum, vel Libram, vel Capricornum, signorum reliquorum duces & moderatores definiant. Iam si plurimum consensum, qui vulgo pro ratione habetur, proferent, non plures sunt habituri qui pro illis, quam qui pro contrarietibus faciunt. A Grecis enim dissentiant literarum rudes, & ipsi Barbari, quorum non est tamen adeo obtusum ingenium, ut non sint Grecis ipsis, multis in rebus acutiores. quod si Aegyptios aut Chaldaeos, qui se primos omnium in Astrologia volunt haberi producant, iis Asiatici opponentur, qui nec eruditione, nec ingenii cultu illis cesserint. Sin ad Latinos se referent, qui se iactant meliora perpetuo effecisse & reddidisse, quae ab aliis acceperint, ab iis ad Syros & Arabas, nullis in astrorum scientia concedentes, licebit prouocare. Sunt enim istorum omnium dissentientes his de rebus sententiae. Ex qua varietate, quae suis nititur autoribus & rationibus probabilibus, quis non multo quam venerit, abeat incertior? At istas omnes difficultates & controuersias, una, eaque breuis ex Dei verbo petita clausula, dirimet atque expediet. Qua de re quia satis multis agitur in hoc commentario, plura non dicam in presentia, ut ad instituti operis huius Chronographici rationem accedam, quae paucis aperienda est, ut intelligatur quò scriptum istud pertineat, aut quid ex eo peti & sperari debeat.

Quam multa sint virorum eruditorum scripta de temporibus, si vellem recensere, dies me prius deficeret, quam vel eorum nomina possem ordine percurrere. Nullum est enim argumentum, quod plures videatur habuisse scriptores, quum veteres, tum recentes, & quotidie scribuntur, & excuduntur hac de re libri, ut crambè toties repetita & recocta mors sit. Itaq; fastidii ac nauseae plus afferunt quae quotidie prodeunt Chronologiae descriptiones, quam recreationis aut alienationis habeant. Et quum recetissima quaeque debeant esse emendatissima, sit ut hic res omnino aliter

habeat

habeat: quia ex Scylla in Charybdim fiunt saepe naufragia, in hoc argumento, quod freti importuni simile est. Neque enim portus, aut statio fida in vasta errorum quos habet Chronologia, pelago potest cōspici, quod, qui Chronologias scribunt, maiore parte nituntur scriptorum prophanorum autoritate. Quae qualis sit, quantumque sit illi deferendū, docetur paucis, Capite de prophana historia emēdatione, quae nobrem id solum hic dicemus, veteri memoria tribuendum esse tantum fidei, quantum meretur ii, qui illam monumentis literarum sunt cōplexi. Eos autem homines fuisse, quos praeteritarum & veterū rerum fugerit veritas, satis intelligitur. Itaque quātis erroribus implicent historiam, qui nihil praeter autorum prophanorum libros norunt, nō est difficile ad iudicandum, qua de causa, aequis me vsurum lectoribus spero, qui cum veri noscendi tangantur studio, statim id animaduertent, unicam mihi fuisse veri reperiēdi, in ipso veritatis fonte, curam. Quō certa & cōfessa, de re toties iactata, tandem teneantur, quod quidem utrum sit his commentariis effectum, lectoribus candidis aestimandum relinquimus.

Altius autem & longius doctrinae huius rationem repetuimus, ne quid posset praeterea in ista tractatione requiri. nā qui haecenus ē nostris Chronica scripserunt (ceteros enim missos facio, quibus veri fontes fuerunt ignoti) multa praeterierunt: quam reliquos ē suo metirentur ingenio. Quae rudioribus ignota, rem alioqui obscuram reddiderunt difficiliorē, quo factum fuit, ut in hac generali temporum descriptione, quam Chronologia, aut Chronici appellatione volumus intelligi, de tēpore sit semper disputatum, & de ea re perpetuo fuerit actum, quae nō explicata, disputationes eo semper unde fluxerāt & caeperāt, reuocarit. Neque verō adhuc inter Theologos, ac ne Mathematicos quidem, quorum est ista professio propria, cōstat de anno, & eius ordinatione. Inde in hac tanta luce, & tanto doctorum Astrologorum prouentu, confusis utimur tēporibus: nec anni habemus certum modum, neque eius nouimus certum initium aut finem. Quum enim annos à nato Domino numeremus, & ab eius natiuitate annum inchoandum esse intelligamus, nihilominus annum à Calend. Ianuariis ordinamus, quibus certi sumus non esse natum Dominum. Et paucis antè annis, grauius hac in re peccabatur, quam iidem anni Do-

PRÆFATIO IN CHRONIC.

miri, à festo Pascha numerarentur, quo tempore, non natum, sed mortuum Dominum nostrum Iesum Christum, nemo est nostrum qui ignoret. Etsi enim tum superata morte, & Satana deuicta, quia uenerat ut opera eius dissolueret, resurrexit, quod Sanctus ille Dei non erat visurus corruptionem: tamen dici non potest tum natus, etsi rediuiuus, triumphata pro nobis morte, ex sepulchro prodiit. De tempore igitur & eius partibus, necessario fuit nobis agendum, præsertim quum Chronologiam, qua temporum notationem continet, susceperimus tractandam. Partes autem temporis quæ sunt Annus, Mensis, Septimana, Dies, Hora, etsi vulgò nota videntur, quia crebris usurpantur nostris sermonibus: habent tamen obscuritatis tantum quantum satis sit nostris ingenii diu multumque exercendis. Huic de tempore disputationi, adiunximus breuem de mundi ratione tractationem: ut qui versantur in Philosophorum libris, sciant sibi nequaquam, quod tamen plerique existimant, constare certam rerum rationem posse, sine verbi Dei diligenti inspectione. Quia verò prophanis autoribus, mundus partim creditur æternus, partim suo tempore putatur cœpisse, nec tamen iis de eius constat origine, nec quicquam certi potest apud illos definiri, de rerum initiis quæ historiis sunt comprehensa, dicendum fuit unde temporum quibus historia definitur, repetenda sint initia. Proindeque in quam mundi ætatem incidant Olympiades, quibus Græcorum signantur fasti, fuit exponendum, quod hac de re non satis accuratè sit à nostris actum, quemadmodum neque de urbis Romæ natalibus, qui propterea unde sint repetendi, & in quam mundi ætatem conferendi, declarandum fuit. Quare his de rebus, pro argumenti suscepti necessitate, ut potuimus, cum Deo egimus, quibus ea sunt adiuncta, quæ nec à nobis præteriri, nec ignorari debuerunt, quum ad sacrarum rerum notitiam non parum conferant: quas res ut nobis diuina suggestit & patefecit benignitas, sic eas in communem omnium usum conferri iubet eadem cœlestis maiestas: quæ quid faciendum sit talibus in rebus, admonet lucernæ aut lampadis accensæ similitudine: quam nequaquam condi modio oportet, sed candelabro imponi, ut omnibus luceat qui sunt in domo. Ea verò, ne sim longior, qualia sint, ex Indice præfationi huic adiuncto, intelligetur facile.

Hæc autem, subiunctam habent temporum ipsorum seriem, à prima mundi origine, ad nostra usque tēpora deductam. In qua exponenda, Sacra scriptura auctoritatem ubique sequuti sumus, quæ tanquam fundamento certo & indubitato, quemadmodum largitus est nobis Dominus, visi sumus. Ac priora quidem tēpora, quæ sunt à mundi ortu, ad mortem Christi Domini, pro nobis in cruce obitam & exantlatam, sic deduximus, ut ea nobis distinxisse & proposuisse, Sacra videntur oracula. quæ rerū illustrium notatione & expositione, diuina qua in nos extant infinite, beneficia, voluit nobis semper ante oculos proposita. Itaque eius temporis veluti metas & curricula septem proposuimus, ex definitis in ipso Dei verbo rebus maximè memorabilibus.

Primum igitur annorum mundi curriculum à mundi ortu inchoatum, desinimus diluuiio.

A diluuiio sequitur alterum, quod terminatur memorabili illa promissione facta Abrahamo, de benedicendis in eius semine cunctis familiis terræ.

Tertium autem finitur liberatione populi Dei ex Aegypto, aut Legis promulgatione illa insigni in monte Horeb, quod eadem propè, & paria sint illa tēpora.

Quartum à promulgata Lege Dei voce, perducitur ad iacta per Salomonem Templi fundamenta.

Quintum à fundato Templo pertinet ad Babylonicam transmigratiōnem.

Sextum continetur eo tempore quo Dei populus, non patria profugus, sed exul egit apud Babylonios, cui transmigratiōnis Babylonicæ tribuitur appellatio.

Septimum habet Danielis hebdomadas, excipientes Babylonicam transmigratiōnem, per quas ad veri & perpetui Iubilæi deducti sumus possessionem. quæ, beneficio mortis Domini nostri Iesu Christi, liberati sumus à peccato, & ira Dei ventura super filios inobedientiæ. Hæc sunt priorum temporum capita, quæ finiuntur morte seu passione Iesu Christi domini nostri, ad quam nos Lex & Prophetæ deducunt. Cui historiæ adiecta est ex diuinis oraculis regni Persici descriptio, longè alia quàm nobis eam proponant, autorum prophanorum monumenta. è quibus hæctenus, magno errore, temporum Scriptura repetita fuit interpretatio.

PRÆFATIO IN CHRONIC.

Vnde turba & confusiones natae sunt, magna ex parte in hac Chronologia tractatione. dum sibi persuadent nostri, Herodoti & Thucydidis scripta, mendaciorum plena, necessaria esse ad temporum explicationem, quæ Scriptura sacra proponit. quasi luci sint offundenda, ut illustretur, tenebræ.

Iam prioribus siue primis mundi temporibus explicatis, sequuntur ea quæ dicuntur Scriptura, Nouissima tempora. quæ quidem inchoata Christi Domini in hunc mundum progressionem, siue diuini Verbi incarnatione, supremo mundi finientur die. In quibus explicandis illud est præcipuè animaduertendum, Christum Dominum natum esse æquinoctio autumnali: à quo annos Domini, quibus utimur in temporibus annotandis, inchoandos esse docemur ex Sacris oraculis, ne quis nos hic quicquam fingere existimet. Alia sunt adiuncta, quæ ad historia quum profana, tum sacra cognitionem plurimum conferunt, quale est familiarum Noe explicatio, & deductio in suas colonias: quas aliter quàm Sacris doceatur oraculis, definierunt pluribus locis, Iosephus, & qui ex illo hauserunt scriptores Ecclesiastici. Cetera cognitione non indigna, & ad præsens argumentum pertinentia, expressa habet subiectus Index, quo rerum quæ commentario isto explicantur, capita continentur.

Ac istud quidem scriptum citius vobis cõmunicatum fuisset, candidi Lectores, nisi id mihi eripuisset Sancerrana, quæ anno Domini 1573. contigit, obsidio, è qua nos non sine magnis miraculis conseruatos & incolumes, eduxit pater misericordiarum Deus noster. cuius beneficio factum est, ut scripti huius pars melior, deposita apud virum bonum, pagi Langesse incolam, cui nõ parua debetur à me gratia, mihi fuerit restituta. Quam dum adorno, pro ea quam mihi Dominus largitus est gratia, eique adiungo quæ codex alter utcumque elaborata habebat, temporis interea id effluxit, quod concessit Dominus ad nos recolligendos, & ea memoria recolenda, quæ ut prius reuelarat, ita postea quoque oblivioni nostræ suggestit: quo illa in gloriam nominis ipsius, & Ecclesiae aedificationem, proferrètur hoc tempore in publicum. Regi igitur seculorum, immortalis, inuisibili, soli Deo honor sit & gloria in secula seculorum. Amen. Ex nostra Academia anno Domini 1575. mense Iulio. *Summ.*

MATTHAEI BEROALDI

DIONYSIANI CHRONICVM, SCRIP-

TVRAE SACRAE AVTORITATE CONSTI-

TVTVM, QVOD QVINQVE LIBRIS ABSOL-

uitur, quibus haec docentur.

PRIMO LIBRO.

- D**E Tempore. Cap. I.
De Mundo, & hominis in hac mundi statione consti-
tuti officio. Cap. II.
De Partibus temporis, & primùm de horis. Cap. III.
De Diebus, eorùmque differentiis. Cap. IIII.
De Septimana, siue Hebdomada. Cap. V.
De Mensibus Latinis, Hebraicis, Græcis, & Ægyptiis. Cap. VI.
De Anno, & eius obseruata ratione prophanis gentibus, & populo
Dei. Cap. VII.
Qua ratione duodecim Lunares anni menses dicantur esse, quum
anno solari vtatur Scriptura sacra, & mensibus lunaribus. Item
de veterum intercalandi ratione. Cap. VIII.

SECUNDO LIBRO.

- Vnde temporum sumantur in historiis exordia. Cap. I.
De Olympiadibus, & vrbis Romæ natalibus. Cap. II.
De dicto Elianæ scholæ, sex millibus annorum stabit mun-
dus. Cap. III.
De Temporum summaria partitione. Cap. IIII.
De Mundi origine, siue Cosmopcea, id est, mundi fabrica. Cap. V.
De Natura & rerum principiis, vt ea pietas docet, & de vocis Naturæ
varia significatione. Cap. VI.
De Paradiso, in quo variè est à nostris erratum, non assequitis quæ
in eius topographia proponuntur. Cap. VII.

TERTIO LIBRO.

- Tempus ab orbe condito ad Diluuium. Quod est annorum
1656. Cap. I.
Tempus quod fluxit à Diluuiò ad promissionem factam Abraha-
mo, de benedicendis in eius semine gentibus, annos conti-
net 427. Cap. II.
Tempus à promissione facta Abrahamo de benedicendis propter

• eius semen Gentibus omnibus, vsque ad Legem à Deo promulgatam in Horeb, est annorum 430. Cap. III.

• Tempus quod ab exitu seu discessu Israelitarum ex Ægypto fluxit ad fundatum à Salomone Templum, est annorū 480. Cap. IIII.

• Tempus à fundato Salomonico Templo ad transmigrationem Babylonis, siue ad captum Ioacim, patrem Iechoniæ per Nabucodonosorem, est annorum 408. Cap. V.

• Tempus quod est à primo Nabucodonosoris anno, aut à captiuitate Ioacim patris Iechoniæ, & Danielis atque sociorum eius, vsque ad annum primum monarchiæ Cyri, per quem seruitute Babylonica liberatur populus Dei, continet annos septuaginta. Cap. VI.

• Tempus quod à Cyri maioris monarchia incipit, finiturque Domini nostri Iesu Christi morte pro nobis in cruce obita, quod hebdomadibus Danielis septuaginta continetur, annos habet 490. Cap. VII.

• De Persico imperio, & breui hebdomadam Danielis illustratione. Cap. VIII.

• QVARTO LIBRO.

• De postremis siue nouissimis tēporibus, & eorum numerandorum vsurpata ratione varia. Cap. I.

• De Natali Domini nostri Iesu Christi, quod conferendum est in autumnale æquinoctium. Cap. II.

• Qua ratione sit nobis annus ordinandus & constituendus. Cap. III.

• De A.ER.A. Indictione, & Hegira. Cap. IIII.

• De emendatione prophanæ historiæ. Cap. V.

• De Gentium originibus. hoc est, quas terras occuparint posteri Noe memorati capite decimo Genes. in quo variè est erratum à Iosepho, Eusebio, Hieronymo, & cæteris earum auctoritatem sequutis. Cap. VI.

• De Francorum origine. Cap. VII.

• Regum Franciæ catalogus. Cap. VIII.

• QVINTO LIBRO

• Continetur index Chronici perpetuus, ab orbe cōdito vsque ad nostra tēpora. Is autem est ita dispositus, vt singulæ paginæ annos 50. contineāt, & singula folia 100. annos expleant, additis à mundo condito tēporibus, itē Patribus, Iudicibus & Regibus, à Scriptura commemoratis. & aliis rebus illustrib. quæ faciūt quum ad sacram, tum prophanā historiam intelligendā, vno verbo notatis. Relictis vbique vacuis spatiis, in quibus quisque pro studij sui ratione, quæ volet annotare poterit.

Gloriabor in Domino.

MATTHAEI BEROALDI
CHRONICVM SCRIPTVRÆ
SACRAE AVTORITATE
CONSTITVTVM.

LIBER I.

De tempore. Cap. I.

Temporis apertam & vulgò notam rationem, Philosophorum obscuræ disputationes & contentiones, sic incertam reddiderunt, vt multis visum sit tempus, nescio quid esse inane. Quorum ea fuit amentia, vt cum suæ sibi originis essent conscij, seque in hanc vitam certo tempore ingressos esse, atque ex ea suo curriculo confecto, aliorum more discessuros intelligerent, tempus tamen esse omnino negarent. Horum autem stultitiæ, eorum ingenua & honesta de sua ignorantia professio longè est anteferenda, qui cum esse aliquid tempus intelligerent, nec sibi in eius intellectu & cognitione satisfacerent, pertè falsi sunt se, quid illud esset, non assequi. Vnde illa ab autoribus minimè vanis profecta vox est, In tempore sumus, & quid tempus sit ignoramus. Quali iustificacione nobis est in rebus ignotis, & parum certis vtendum: præsertim cum homines simus, nec humani quicquam à nobis alienum esse intelligamus. Quod si ab iis, qui & docti vulgò & sapientes sunt habiti, fuisset usurpatum, haudquaquam variatis sententiis, tempus partim sapientissimum, partim ignoratissimum fuisset appellatum. Thales enim, & Simonides, tempus esse sapientissimum, quasi ab illo efficerentur omnia, pronuntiare non dubitarunt. Contrà Pythagoricus Paro, sicuti testis est quarto Physicorum Aristoteles, quia temporis successu, obliuione & situ deleri videbat multa, tempus dixit ἀμαθίστατον, id est, inscientissimum siue ignorantia omnis magistrum: Præceptorem scilicet secutus Pythagoram, cuius de tempore sententiam, ita decimoquinto Metamorphos. exposuit Ouidius.

*Tempus edax rerum, tūque inuidiosa cūctas,
Omnia destruit, vitiatāque dentibus aui,
Paulatim lenta consumit omnia morte.*

Quasi temporis rei surdæ & inanimatæ vllum esse possit in res istas, quamuis fluxas & caducas imperium. Certæ enim quantitatis & mensuræ nomen est tempus: quod in singulis spectatur rebus, quemadmodum motus, locus, forma, figura, & cætera de genere hoc, quæ clamorosos delassant in scholis disputatores.

Sed istorum qui tempori tantum, vel sapientiæ vel insipientiæ solent attribueri, neque sequenda neque ferenda inscitia est. Nam vt nemo nisi mentis inops, structuram ædium, artifice præterito, tempori quod in illud opus consumptum fuit, attribuerit: sic nullus, nisi amens, & Dei ignarus, rerum,

quæ cum tempore sunt causam non in ipsum autorem Deum, sed in tempus contulerit. Temporis enim, ut cæterorum quæ cum tempore fieri & evanescere videmus quotidie, Deus opifex est. Qui pro sua aduersus humanum genus benevolentia tempore ad res ipsas efficiendas vitur, quò mortales ad ipsius amplitudinem, & sapientiam, in rebus istis contemplandam, facilius accedant, spatiumque sibi ad eas res cognoscendas sumant: quæ illis & voluptati & vsui futuræ sunt. Quarum causas eum tempore sibi patefieri diuino beneficio, postea animaduertant, ut se vnus Dei gratia & bona voluntate sapere tandem homines intelligant, quemadmodum id possunt quoque animaduertere, se, tenebris ignorantia cum tempore, & sensim inuolui, dum ipsum Deum eiusque verbum negligunt: ne quis posthac, aut suæ sapientia, aut inscitia causam in tempus conferat, sed in Dei suspicienda, & admirabilia consilia. Tempus autem quid sit ex suo nos opificio docuit Deus, cum faces cælestes, quas cæli luminaria vulgò dicimus, earumque conuersiones temporibus definiendis, accommodatas esse voluit. Nocturna enim diurnaque spatia, item menstrua, atque adeò annua, solis & lunæ cursu definita cernimus, quemadmodum iam inde à primo rerum ortu constituit Deus. Quibus omnibus, temporis nomen ex diuino instituto tribuimus. vnde tempus nihil aliud esse aduertimus, quàm certum motum siue spatium, luminarium quotidiana & continuata, ac sibi succedente conuersione, collectum. Quò spectat à doctis Philosophis græcis prodita hæc definitio. *Χρόνος ἔστι μέτρον κινήσεως τῆς ἐν ὑρανία σφαίρα γινόμενης.* id est, Tempus est mensura motus qui cælesti orbe conficitur. Ab hac non dissentit Aristotelis multis nota, & passim iocata, sed non æquæ perspicua, definitio. quæ Physicorum quarto libro sic est prodita, & explicata à Philosopho. *Τὸτο γὰρ ἔστι χρόνος ἀριθμὸς κινήσεως, κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον.* hoc est, Id enim est tempus, numerus de priore & posteriore motu collectus. Sed verbis suis vitur Philosophus non nihil à quotidiano vsu remotis, quo fit ut obscurior aliquantò videatur ea definitio: iis præcipuè quibus Philosophorum scholæ sunt ignotæ. Conuenit istis nihilominus definitionibus inter se, quòd etsi verbis differunt, re tamen quia conueniunt, pro cuiusque arbitrio promiscuè possunt vsurpari. Ex quibus intelligitur, tempus nihil esse aliud, quàm spatium quod cæli conuersione colligitur.

Ex iis autem animaduertimus, quod est minimè prætereundum, temporis & mundi, siue cæli parem esse non originem modò, sed etiam conditionem. Etsi tēpus, si rem propius & penitus inspicimus, antiquius cælo esse videtur, quum cælum prodant sacra litera factum post noctis & diei creata: deinde etiam definita spatia, sicuti postea quum de Cosmopæa agemus, dicetur cum Deo. Id nihilominus quod è definitionibus prius explicatis constat, positum fit, tempus cum mundo cœpisse. Qui cæli motu tempus efficitur, tempore autem cæli motus & conuersio definitur. Cæli verò & mundi vocabula eodem pertinere, atque in eadem re dici, testis est locuples Plinius, qui secundi libri historiae naturalis initiò, ita inquit, Mundum & hoc quod alio nomine cælum appellare libuit, cuius circumflexu reguntur omnia, numen esse credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum vnquam. Quibus verbis quàm absurdè & impiè, cœptam orationem concludat, more animalium hominum, id est vanorum & insipientium mortalium, iam Dei bonitate norunt pij omnes, qui intelligunt Deum Optimum Maximum sex diebus fecisse cælum & terram, cum omnibus quæ quum cælo, tum terra, continentur. Qui eam ob rem execrantur meritò impias Philosophorum de mundi aternitate disputationes & sententias. Mundi igitur siue cæli & temporis, quia coniuncta est tractatio, & quid sit tēpus est paucis expositum,

LIBER I.

expositum, de mundo nos argumenti ratio & similitudo cogit dicere. De quo prius quam agamus, Philosophorum arguta cauillationes hac in re, proferendæ videntur, ne verbis posthac patiantur se in errorem induci, qui parum sunt astuti: neve Sophistæ alios impedire se posse existiment suis tricis & laqueis, quos admirantur & tanquam suos partus mirificè diligunt.

Tempus, vt mundum, Philosophorum veterum pars maior, æternum esse existimauit, eoque insolentiæ processit, vt non dubitarit pronuntiare, neque tempus vnquam cœpisse, acve desitutum quidem esse, quòd tempora in sua vestigia voluantur & recurrant in se circuli modo: in quo nusquam finem, aut principium certum possis statuere. Adhæc si qui volent dicere, aliquando non fuisse tempus, aut non futurum, ij alystata, vt quæ cohæere non possint, dicere videbuntur, seque suo gladio & verbo iugulare apparebunt. Aliquando enim temporis inclusam habet, ac coniunctam significationem. Ita qui aliquando non fuisse tempus dicit, id videtur dicere, aliquo tempore non fuisse tempus. Sic qui dicunt aliquando desitutum tempus, ita loquuntur quasi dicerent, futurum tempus, quum non sit futurum vllum tempus. Adhæc, qui æternitati temporis, æternitatem mundi adiungunt, quærunt si quando mundus cœpit, quæ fieri potuerit illud, aut quis locus nouo consilio fuerit apud Deum, vt rem nouam & quæ nondum extitisset, moliretur. His orationibus & argumentis, se tanquam muris aheneis vallatos, inuictos esse existimant, præsidis ad superiora argumenta confirmanda petitis à naturæ vi, ea quam ipsi commenti sunt. Aiunt enim naturæ vim & potestatem æternam esse, & perpetuam, quæ non possit ab actione sua, quæ quidem in his rebus cernitur, impediri aut conualescere. Sed hæc esse inualida & minùs firma argumenta, facile intelliget, qui propius rem æstimare volet. Naturam enim, vt à præcipuo capite ordiar, mundano hoc opificio tanquam ergastulo aliquo conclusam, certo operi in quod incumbat, addicunt. Cuius vim quum infinitam esse fateantur, in re tamen finita hæere volunt, ac omnipotenti & omniparenti, atque incomprehensibili potestati, parum cordati & cæci homines, veluti compedes & vincula iniiciunt, eamque sua libertate priuant. Quòd si esset ab ipsis animaduersum, non tam securè & insolenter de rebus tantis pronuntiare essent ausi. Nam vt de temporis æternitate agamus, quæro ex iis, num si tempus est æternum, idem quoque infinitum sit: & si est infinitum, quæ fiat, vt prius & posterius in eo statuatur. Præterea autem scire ex ipsis velim, qua ratione statuatur infinitum tempus, quum finitas esse temporum partes, non adeò longa disputatione conficiatur. Sumant eam si volent, ver, æstatem, autumnum, hyemem. Sumant etiam horas, dies, menses, annos, notas omnibus temporum partes, quas finitas esse negare non possunt. Quæ si finitæ sunt, certè non nisi finitum, quod ex iis constitueret esse oportebit.

Sed excipient fortasse, hætenus quidem finita esse tempora, quæ finem in illis certum spectamus aut constituimus: successione autem quadam & adiunctione futurorum ad instantia, perpetuari motum ipsum, atque ita spectari æternitatem in tempore: non ea ratione, qua præterit, sed qua futurum est. Verùm quisnam eos successione istius perpetuæ & nunquam desitutæ admonuit? Ex quonam istud hauserunt oraculo? quæ tandem illos in hanc cogitationem induxit ratio? an humanæ stultitiæ non vident hîc paria argumenta? Nemo enim tam senex est, qui non putet se adhuc annum victurum: sed vt sua opinione falluntur senes, & in ipso vitæ cursu tandem deficiunt: sic & ipse mundus suo confecto curriculo, quamuis speretur semper longius progressurus, desinet tamen, & ad optatam quietem, quam videtur sese in omnes partes versando requirere, perueniet. Sed illos fortasse circuli mori, in

CHRONIC.

eo, ubi non possit insistere, v. istud crederent, induxit ratio. Sic enim censent globum impulsu, non antè desituru à motu, aut coquieturum, donec offenderit quidpiam à quo inhibeat. Cælum autem quia globosum est, & impulsu mouetur suo, nec habet quidpiam, quo possit inhiberi, propterea perpetuo & irrequiero motu, easdem semper redditurum vices affirmant. Quæ oratio, quàm multa peccata habeat, & si non potest explicari pauca, dicam tamen vt potero breuissimè, quæ illam possint coarguere. Globum certè impulsu per decliue, si quis mittat, non antè quieturum certum est, quàm in quidpiam incurrit, quod illius motum cohibeat. At cæli longè alia ratio est, & ne in hoc argumento longior sim, id istis peruegabo, quod pro confesso sumunt, Cælum suo impulsu volui. Nam si id fieret, arbitrio suo cælum volui oporteret: atque id tandem confiteri necesse esset, quod impiè à Plinio affirmatum audiuius: sicut à multis aliis Philosophis proditum quoque legimus. Nempe cælum esse Deum. Quantæ autem Deum illum sphericum siue globosum premerent miseræ, iudicandum aliis relinquo, si necessitate quotidiani motus & cursus impeditus, tanquam ad Sisyphi saxum, & Tantali pœnam esset relegatus. Adhæc si cælum Deus esset, eum certè spiritum esse oporteret: atqui corporatum esse omnes profitentur Philosophi. Iam quod de pari eius & simili motu aiunt, falsum esse conuincit Astrologia. Itaque quum absurdus ista dicantur, quàm vt pluribus sint reuincenda, nonnulli motrices intelligentias cælis attribuerunt, quarum ope motus istos effici conantur persuadere. Sed Dei ordinatione perseuerare diem, & motus illos cælestes eiusdem imperio continuari nouimus. Nec nobis hoc loco de ideis philosophandum est. Mundi verò occasu & interitu declarato & demonstrato, facile dabunt manus, qui sermonis probabilitate decepti, quæ caduca sunt, existimarunt esse perpetua. •

Quod autem initio proposuimus de temporis æternitate, quæ videbantur confirmare aduerbia temporis, quale sit nunc dispiciendū est, ne quid astute præteritis videamur. Quum aliquando nō fuisse tempus dicimus, id non est ita accipiendum, quasi dicatur fuisse tempus eum non esset tempus. Penuria autem sermonis, & rerum quæ sermone sunt explicandæ, ignorantia, & perversa intelligentia fit, vt verbis interdum abutamur. Itaque quum dicimus, Aliquando non fuisse tempus, hunc habet intellectū, tempus habuisse originem, neque id esse æternum. Quomodo in re tamen dissimili, dicimus, cælū esse alicubi, quum eius partes vbi sint, & quò vergant, doceri & digito notari possit: Cælum tamē esse in loco, quum cæteratum rerum sit locus, nunquam fatebuntur physici. Et cælo quidem omnia contineri ponit philosophia: ex quo id quoque colligit, cælum esse rerū omnium locū. Rerum autē omnium locus nequit esse in loco, ita enim aliquid eo maius, quo caperetur & contineretur, esse oporteret: at cælum maximam esse omnino magnitudinem volunt Philosophi. Et tamen alicubi, significat in loco quopiam: ex quo eum cælum alicubi esse dicimus, id videtur dicere, cælum esse in loco quopiam, idque magnitudine alia maiore contineri, quod nunquam fatebitur philosophia. Ita sermonis proprietate multis locis destituimur, quemadmodum & certa rerum notitia. Quamobrè catachresi multis locis utimur, sicuti & verborum translatione, ad quam nos verborum inopia, & rerum ipsarum ignorantia deducit. Non solum autem in quotidiano sermone, id vsu euenire videmus, vt verbis parum significantibus, nostram prodamus ignorantiam, sed in sacra scriptura, nostra causa fieri animaduertimus, vt cælestia terrenis explicentur nominibus: & diuina atque æterna, mortali tractentur oratione. Nobiscum enim balbutiunt, vt se ad captum etiam dimittant nostrum diuina oracula, quæ tempora, vel secula, eam ob rem variè usurpant. his enim
vocibus

LIBER I.

vocibus, modò certum annorum numerum, modò incertum, item finitum atque etiam infinitum significant. Nam & quum aternitatem vult intelligi sacra scriptura, interdum dicit secula seculorum, hac phrasi notans spatium, quod veluti secula seculis perpetuò succedentia habent: Seculum autem latini id dicunt, quod Hebræi nominant *holam*, qua voce certum interdum annorum spatium, vt Iubileorum, interdum verò incertum designatur. Et quia aternitatem homines non nisi suo more meriuntur, id est, longa continuatorum annorum serie, fit vt *holam*, longa ætas, item aternitas dicatur in sacris scriptis. In quem etiam sensum *τὸ αἰώνιον*, vox vsurpatur, quæ superiori respondet hebraicæ voci. Itaque, quòd tempora partim aterna, partim secularia dici videmus, & audimus in sacra scriptura, id qua ratione fiat aut dicatur, explicandum atque notandum venit, ne quis inde sinistram de temporis aternitate concipiat opinionem. Tempora enim quemadmodum orta sunt, quum iussit Deus, ita quemadmodum statuit idem summus omnium architectus & arbiter dominus, desitura sunt. Quod futurum credimus, sicuti Apocalypf. 10. disertis significatur his verbis: Et angelus quem vidi stantem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad cælum: Et iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt, quia tempus non erit amplius. Sed in diebus vocis septimi Angeli, quum cœperit tuba cauere, consummabitur mysteriũ Dei, sicut euangelizauit per seruos suos, & Prophetas. Quòd ergo tempora, partim aterna, partim secularia, legimus in sacris Pauli Apostoli scriptis, id eò pertinere non est existimandum, vt temporis, in quo secula spectatur, statuatur aternitas. neque in hac dicendi ratione, latinæ modò voces, sed græcæ quoque, ductæ ex hebraicis sunt inspiciendæ. Et Apostolus quidem *χρόνον αἰώνιον* cæteris locis meminit, vt ad Romas cap. 16. versicu. 25. vbi latinus interpres dixit *χρόνος αἰώνιος*, tempora aterna, quemadmodum eodem loco *θεὸν αἰώνιον*, reddidit Deum aternum. Sic enim habet latina eius loci versio. Ei verò qui potes est vos confirmate iuxta Euangeliũ meũ, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij, temporibus aternis taciti, quod nunc patefactum est per scripturas Prophetarum, secundum præceptum aterni Dei, ad obediendum fidei, in eunãs gentibus cogniti, soli sapienti Deo per Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, amen. Facile est autem hoc loco videre, quàm sit huius vocis in horum vtroque, dispar ratio. Nam *θεὸς αἰώνιος*, Deus aternus dicitur, quòd & origine careat, & interitu: à quo, & in quo, & per quem sunt omnia, qui & benedictus est in secula. Tempus autem dicitur aternum, sed eo modo, quòd & aliis locis seculare exponitur ab ipsomet interprete latino, variè eandem vocem explicante. Quandoquidem 2. Timot. 1. 9. quod græcè dicit Apostolus *πρὸ χρόνων αἰώνιον*, reddidit ibi latinus interpres, ante tempora secularia. eò versũ, Sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu, ante tempora secularia. Similiter easdem voces græcas, Tit. 1. conuertit latinus interpres, statim initio ipsius epistolæ, vbi hæc dicuntur. Paulus seruus dei, Apostolus autem Iesu Christi, secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est, in spẽ vitæ aternæ, quã promisit qui non mentitur Deus, ante tẽpora secularia. Hæc autẽ verba nihil aliud significat, quã continuatã seriẽ annorũ, vel seculorũ quæ fluxerũt iã inde ab orbe condito. Antè verò mundũ conditũ, Deo notũ erat suũ opus, & constitutum de nostra salute & electione, quæ tempora ista secularia, id est, seculis annotata & obseruata, antecessit. Quemadmodum ex eo, quod Ephes. cap. 1.

CHRONIC.

versu 4. docetur, animaduerti potest, vbi ait Apostolus, Nos in Christo electos esse à Deo, ante mundi constitutionem, & ipsa mundi, vt ita dicamus, condendi, iacta fundamenta. Verbi autem Græci varia interpretatio profecta videtur ex ipsa varia vocis græcæ ratione, quæ respondet Hebraicæ, *holam*. Nam *αἰών* dicitur partim ætas, partim seculum, partim æuum: & æui vocabulum Latine, sicuti & Græcè *τὸ αἰώνιον*, interdum ad æternitatem pertinet, interdum ad longum annorum spatium. Inde ab æternitate *θεὸς αἰώνιος* dicitur, & à longo spatio *χρόνος αἰώνιος* nominatur. Vocum autem & verborum vis, ac significatio ex subiecta & proposita materia semper spectanda est: vt quam in partem accipi debeat, constitui possit, quum rebus notandis verba deseruiant. Quamobrem quum talia tribuunt epitheta tempori, quòd ad suam tendit catastrophem, sicuti nos diuina monent oracula, longa series annorum tantummodò est intelligenda, non autem quæ sine careat, æternitas quæ nulla in tempore esse potest, quemadmodum id præclare & perspicuè demonstrat in suo Ecclesiaste, Sapiens, vanitatem rerum istarum omnium aspectabilium arguens, ex ipsarum instabilitate & inconstantia. Nam quæ sunt æterna, eadem firma quoque, & certa, ac fixa, atque ad eò constantia sunt. Nihil enim fluxi & caduci habet æternitas, quare quum ea quæ sunt instabilia nequeunt esse æterna, quia firmitatis nihil habeant, quis tempus, aut cælum iure dixerit esse perpetuum, aut æternum? Perpetui quidem voce vtimur, in motu cæli explicando, & perpetuo motu cælum ferri ac volui dicimus: sed non eò fit, vt cælum, aut eius motum perpetuum, id est, æternum dicamus aut affirmemus. Ita enim in hac dicendi ratione, perpetuum cæli motum dicimus, quomodo perpetuam orationem, hoc est, non interruptam. Sic ergo intelligimus cæli motum perpetuum, hoc est, irrequietum nec interruptum, quòdque non antè moueri desinet, nec suam intermitteret conuersionem, quàm contigerit reuelatio filiorum Dei, quemadmodum hoc idem monstrat Apostolus Roman. 8. 19. inquit, Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc. Hæc quidem sunt quæ diuinitus exponuntur ab Apostolo, certissima omninò, & his consentientia quæ ponuntur ab Ecclesiaste, quibus nos reuocat ab istarum rerum fluxarum, quibus nimium sumus affixi & addicti studio, ad Dei serium timorem.

Quòd autem aiunt Philosophi, apud Deum, qui sit æternus, nouo consilio locum nullum esse relictum, vt eo permotus, cœperit aliquando mundum condere: id certè tale est, vt idem in rebus quæ quotidie diuina prouidentia proferuntur in luminis auras, dici possit. non tamen ex eo sequitur, vt noua consilia Deus capiat, dum res nobis nouas creat. Illi quidem, cui sunt omnia præsentia, qui vocat, & suo nomine nouit, tam ea quæ sunt, quàm quæ non sunt, nihil nouum esse potest. neque nos nostra ratione, diuina consilia metiri par est: aut putandum Deo eadem esse noua, quæ videantur nobis: cui mille anni sunt instar vnus Dei præteritæ. Ad hæc, nostri ingenij ea tenuitas est, vt ne minimum quidem operum Dei possit de se intelligere, aut assequi. Et re vera furor est, atque audacia non ferenda, extremæque dementia, velle in Dei consilia inquirere. Quod qui audent, non impunè ferent, quemadmodum ne ferendi quidem sunt, dum sine religione & reuerentia de rebus tantis securè audent ex suo cerebro dicere, quæ suâ illis dictauit insania. Itaque vt furiosos istos gigantes omittamus, qui Deum de suo solio detrahere

conten-

LIBER I.

contendunt, dum illum sub suam rationem volunt cogere, reliquorum nobis licet mirari non acumen quidem, sed stupiditatem, & cæcitatem, qui temporis ac ipsius cæli æternitatem stabilire volunt ex eorum motu irrequieto & instabili, quod perinde est, atque illud quod à Poëta dicitur de Fortunæ temeritate,

Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,

Et tantum constans in leuitate sua est.

Quod quum sit oximorum, quemadmodum aiunt Grammatici, id est, ita acutè dictum, vt fatuum videatur: certè non malè colligemus Philosophos in hac temporis tractatione, sic acutos fuisse, vt fatui omninò deprehendantur. Atque hæc quidem nobis in præsentia de tempore sint dicta, vt quid & quale sit tempus, intelligatur. Nunc autem de mundo, in quo temporum spectatur series & conuersio, non incommodè agetur.

De mundo, & hominis in hac mundi statione constituti officio. • Cap. II.

Rerum cælestium admiratione permoti ij, qui apud Græcos sapientes sunt dicti, sese ad Philosophiæ studium contulerunt, quemadmodum id quum Græcorum autorum, tum Latinorum scriptorum monumentis memoriæ proditum fuit. Quod ab iis non sine Dei numine & afflatu factum fuisse, norunt pij quibus Dei verbum est patefactum. Eam autem ob rem aspectabilia ista, ante oculos hominibus ipsis proposita Deus esse voluit, quò eorum præstantia permoti quærerent quisnam tantarum rerum opifex, & autor ac moderator esset: vt cognitus postea debito honore afficeretur ab iis. Sed homines, vt cæci sunt, & in amplissima luce cæcutiunt, sic suam in harum rerum contemplatione, prodiderunt inscitiam: res enim ipsas tantum admirati, neque longius progressi, sed veluti in ipso limine defixi & hærentes, rerum pulcherrimarum noticia sese priuarunt. Quare etsi in hoc Philosophiæ studio est ab excellentibus ingeniis plurimum desudatum, nihilominus tamen ipsa nunc primum inchoata & nata videtur Philosophia. Quandoquidem rerum quas sunt admirari præcipuè philosophi, causas ignorant, in quarum comprehendendum studio versantur adhuc, & versabuntur sine vllò fructu, donec illis meliùs cõstituta sit ex Dei verbo ipsa philosophia. Deum enim Optimum Maximum, quem vereri & nosse debuerant, non agnouerunt, quò interim Philosophiæ summa omnis refertur, & quo vno sapientia ipsa continetur. Huc accedit operum Dei præstantia & admirabilitas, quæ tanta est, vt quum exuerit quælibet ingenia, finem tamen in his admiratio & inuestigatio non habeat.

Propheta verò regius Dauid, longè sapientibus Græciæ, & ætate prior & doctrina superior, magnitudine diuinorum operum permotus & attonitus, quo pacto philosophandum sit, Psalmo 8. demonstrat, inquit, Domine! quid es dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? quid das & ponis laudem tuam supra cælos. Cælestia verò, non recenset modò, vt admirabilia, id est, cælos, lunam, & stellas, quas tam aptè, vt formauit, ita distinxit & collocauit diuina potentia, sed hominum ortum, & primam ætatem proponit, in qua tam multa sunt, quæ admiremur, vt ea sola arguere manifestæ impietatis Dei contemptores queant. Et quum tantus sit ipse Deus, quãtùm nemo possit cõcipere, effudit nihilominus suam in homines curâ & bonitatè, sic vt admirari solùm immensam illam charitatem, verbis autem

CHRONIC.

pro dignitate assequi nullo modo possimus. In qua tamen nobis est acquiescendum, ratione diuinarum promissionum. Quæ philosophandi vera deum est ratio, ut à tanti architecti & periti artificis operibus profecti, ad ipsius in nos amorem descendamus, quo nos in Christo Iesu domino nostro complexus est: ut seruos eos voluerit, qui suo vitio perierant, patefacta nobis salutis per mortem vnigeniti filij sui, via & ratione, qua mortem morte sustulit. Miro planè & stupendo mortalibus omnibus atque adeò Angelis miraculo, & arcano inenarrabili.

Sed cœlestis est ista nec hominibus nota sapientia, quam priuatim amicis, & electis suis cōmunicat Deus, quos ad se euocauit: qui ob id ad ipsum sese applicant. Nam, ut ait Christus dominus Ioan. 15. Non vos elegistis me, sed ego elegi vos. Sic nos bonorum suorum Deus hæredes in Christo Iesu designauit ante tempora secularia. Hanc veram & solidam philosophiam tractant diuina Prophetarum & Apostolorum oracula. quæ omnino cognoscenda sunt iis, qui beati esse volent, & miseris omnibus defungi cupient. Ex his autem diuinis oraculis, longè clarius & certius quid sit mundus intelligimus, quàm ex vllis Philosophorum, quamuis laudatis & celebratis scriptis. Quæ quidem propter multas quas affert Philosophia commoditates, cognoscenda esse & diligenter legenda censemus, sed ita ut his non immoriamur, aut consenescamus. Non enim, quemadmodum de nonnullis artibus dixit Fabius, obstant hæ disciplinæ, per illas euntibus, sed circa illas hærentibus, id est, quod Ennianus Neoptolemus dixit. Philosophandum est, sed paucis, nam omnino haud placet. Quod verè monere, & huiusce vitæ quotidianæ miseræ, & doctrinæ cœlestis, id est, Euangelij clara & multis iam cognita vox, atque adeò præsens de mundo fateri coget disputatio. Mundum enim eiusque rationem sic exponunt Philosophi, præter ea quæ sunt ante oculos posita & sensibus obuia, doceant nihil: quum tamen ex his rebus, longè maiora nobis, & meliora præsentibus quaerenda sint. Ac ne longiores simus, agè videamus quid de mūdo sentiat Philosophorum coriphæus, cuius sententiæ & disputationibus accedunt cæteri. Elegans est Aristoteles ad Alexandrum Magnum, de hoc argumento libellus, ex quo veluti quodam fonte, materiam sibi, qui de mundo tractant, petere solent. Habet enim paucis comprehensam propè totius mundi historiam, habet etiam de Deo, quæ cognoscantur non indigna. Agnoscit enim ex Deo, & per Deum constare omnia, nec quidquam esse quod sine Deo statum suum tueri possit. Habet alia quoque lectu digna, bona quidem, sed permixta malis, qualia & reliqui prophani autores. Quemadmodum de suis & aliorum libris proficitur his versibus Martialis,

*Sunt bona, sunt quedam mediocria, sunt mala plura
Que legis hæc, aliter non sit. Ante liber.*

Eius autem libri phrasis iucundior videretur, quàm ut Aristotelicæ grauitati respondeat. Quum enim de naturæ obscuritate disputat Aristoteles, flores orationis nequaquam consecatur, ut in libello facit. Sed nihil verat de eadem re, & fufius & pressius quempiam dicere. Aristotelem autem, vbi libuit, flumen aureum orationis fundere, autor est, libris de finib. bonorum & malorum Cicero. Et librum quidem illum Aristoteli tribuunt Iustinus Martyr, qui contineri illo compendium peripateticæ disciplinæ notat. Idem Themistius Euphradæ affirmat. Apuleius verò, qui eum librum ad verbum conuertit, & inscripsit Cosmographiam, testatur in eo opere Aristotelem se & Theophrastum sequi: etsi aliena non sibi vendicare, sed auctori asserere sua debuit. Cæterum Aristotelis eo libello hæc est de mundo sententia. *Κόσμος μὲν οὖν ἐστὶ σύστημα ἐξ ἕρανου καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν ταῖς περιεχομέναις φύσεων. λέγεται δὲ καὶ ἑτέριος κόσμος*

LIBER I.

κόσμος, ἢ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις ὑπὸ θεοῦ τε καὶ διὰ θεῶν φυλαττομένης, id est, Mun-
 dus igitur opificium est, siue compages, cœlo terraque constans: & naturis,
 quæ cum cœlo tum terra continentur. Dicitur etiam aliter mundus, ordo
 & elegans vniuersorum constitutio, quæ à Deo & per deos conseruatur. Has
 definitiones apertas, & verbis conclusas idoneis, sic qui postea sequuti sunt
 quum Physici, tum Astrologi comprobarunt, vt alias non requisierint. Nec
 Cleomedes libro de circulis cœlestibus primo, aliam ab Aristotelica puta-
 uit sibi definitionem vsurpandam, quamuis placitorum Aristotelis, seuerus
 omnino censor appareat. Ac prior quidem definitio, mundum esse quod-
 dam totum suis partibus conclusum significat: quo parum cordatorum
 quorundam error eueritur, qui mundum imensum & infinitum esse di-
 xerunt. Quod ne in animum inducamus nostrum, orbis appellatio, quæ
 mundo tribuitur, prohibet. Mundi enim formam rotundam & globosam,
 proindeque vnâ superficie conclusam, explicat: qua non immentus, sed de-
 finitus esse mundus intelligitur. Suo enim nutu vndique in terram tanquam
 suum centrum vergit, & oculorum approbatione, id ita habere depren-
 ditur: quum quacunque cernatur, conuexus appareat. Sic globum quen-
 dam nobis, quo plurimæ res continentur, ista proponit definitio. Qua pro-
 pterea non tam rei essentia, quam forma, seu figura intelligitur. Altera au-
 tem aliquid amplius cõtinet, ac propius ad definitionis propriæ, & veræ na-
 turam accedit. Causam enim continentem proponit Deum, & causæ cog-
 nitio quaque in re, pars maxima est. Quandoquidem scire nihil aliud est,
 quam rei causam tenere. Sed quia causarum permulta sunt genera, præci-
 puas solent Philosophi spectare, cuiusmodi sunt efficiens & finalis. Itaque si
 cognitum nobis erit, quæ causa mundum effecerit, & quam ob causam sit
 effectus mundus, tum mundi certa nobis constabit ratio. Hæc autem à Phi-
 losopho in propositis definitionibus esse prætermittit, mirari non debemus,
 quod oraculorum Prophetarum & Apostolicorum ignarus Philosophus,
 veritatis certa notitia fuerit destitutus. Quin ad istam ignorantiam id ac-
 cessit mali, quod priorum complexus errores, quos cum lacte hauserat, eos
 quâ potuit, defendit: Collata ingenij dexteritate & acumine, quo egre-
 gio fuerat ornatus à Deo, ad veterum fouendos errores, atque etiam novos
 ex iis ferendos. Quod neque in Aristotele, neque in Platone, aut aliis
 prophanis autoribus mirum videri debet, quum animalis homo non per-
 cipiat ea, quæ sunt Spiritus Dei. Et homines qui de terra sunt, terrena
 tantum sapiant, & ad terram semper reuoluantur & respiciant. Itaque
 Dei æterni à quo est effectus, & per quem conseruatur mundus, rectè pro-
 posita in posteriore definitione mentio, statim obruitur insolenti homi-
 num è suo cerebro, Deum metientium sententia. Deo enim Optimo, Maxi-
 mo adiungit alios operis & conseruationis mundi socios deos. Quasi omni-
 potenti numini sit opus alieno præsidio, aut Dei summi eadem sit, quæ regis
 alicuius Perfici conditio, cui pluribus manibus, & oculis alienis sit opus, quia
 singula solus obire nequeat. Vt ergo cæcutiant in diuinis rebus explicandis
 homines excellentes, apparet: quo maiores nos Deo gratias agere debere in-
 telligimus, quos verbi sui sacrosancti luce patefacta deducit in omnem ve-
 ritatem, quam obscurat pleræque Philosophorum acutæ, vt vulgò censetur,
 sed tamen parum certæ definitionis & sententiæ. Quemadmodum ex præsentî
 constare potest oratione, qua mundi rationem, sic plerique cœsent explicatâ,
 vt in ea desiderari nihil possit. Contrâ autem rem habere ostēdimus, quia Dei
 veri maiestas & gloria, eâ diminuitur: diis enim alienis, & qui nulli sunt, ipsius
 veri Dei cõmunicatur in mundi cõseruatione potētia. Est verò vnus & solus
 Deus, à quo, & in quo, & per quē sunt omnia, qui & benedictus est in secula.

Neque verò solus hic definitionem istam occupauit error, sed alius, ex quo tanquam hydra aliqua, varij subinde extiterunt, à multis præteriti, nec animaduersi errores. Mundum enim istum miserum & infelicem, à quo pietas exulat, in quo probitas laudatur & alget, (à quo tamen homines Dei ignati, sese abduci ferunt ægerrimè, quòd in eo spes omnes suas habent repositas) vniuersitatem audimus nominari, id enim est *ἡ τῶν ὅλων τάξις*. Quod nonnulli, quia bona ratione dictum existimant, nec meliora præsentibus requirunt, nec mundanis istis quicquam esse præstantius existimant. Nam quid extra vniuersum quærerent? Ita multos vituli istius amplitudo fefellit, & incogitantes plurimos adduxit in hos errores, vt mundo nihil maius, nihil præstantius, nihil melius esse crediderint: & quod caput errorum omnium est, mundum credant esse æternum. Quod vt sibi persuadeant, dissentiente à tam falsis opinionibus mente veri conscia, nihil non moliuntur, & huc sua contrulerunt veterum plerique acumina. Sed veritatis tanta vis est, vt nullis machinis euertere queat. Tenebras quidem accersunt homines sibi, maior autem est lucis quam tenebrarum, quamuis densarum, potentia: denique veritas est omnium potentissima, quæ quid hæc in re doceat, videamus. Maius nihil esse mundo affirmant Physici, extra quem nihil præterea sit requirendum, conantur persuadere. At id falsum esse conuincat ratio, quæ ex rerum partitione colligitur. Rerum enim alias esse aspectabiles, & ante oculos positas, alias autem quæ oculos fugiant, nec nisi animo deprehendi queant, intelligunt etiam indocti, & planè literarum rudes. Ad hæc, rerum alias esse fluxas & caducas, alias verò perpetuas & æternas, nemo est qui non intelligat. Ergo vt rerum sunt quædam nostris sensibus vulgò notis obuiæ & familiares, quæ suos habent fines & cœli huius ambitu cœcluduntur: sic quædam etiam sunt longè à nostris sensibus remotæ, quæ cœlo isto nequaquam contineantur. Et vt intelligentia, atque ipsa hominis cogitatio nullis potest finibus coerceri, sic neque illa quæ animorum propria sunt, vllis terminis definiti, aut concludi queunt. Ex quo grauitèr hac in re peccasse philosophos apparet, qui res sua natura infinitas mundi finibus concluderint. Nam quòd infiniti nullam dicunt esse comprehensionem, proindèque colligunt, id nusquam esse, si ad humani ingenij tenuitatem & imbecillitatem referunt ipsam infinitatem, quam illo comprehendi posse negent, verè certè dicent: non tamen ex eo fit, vt quòd à nobis comprehendi nequeat, nusquam sit omnino. Ita enim Deum, eiusque prouidentiam, ac sapientiam infinitam, nullam esse colligere necesse esset, quum nostris sensibus & animis longè maior sit, propterea que non possit à nobis comprehendi. Sed valeant & exulent à Scholis nostris talia dogmata. Sic enim ista dicuntur, quasi sint & existant ea sola, quæ ab humanis ingenijs comprehendi & agnosci queant. Quum autem animos suos non cõprehendant, ac ne intelligant quidem homines, quales sint aut quo modo affecti, an propterea nullos esse animos dicere conueniet? Agnoscant se primùm homines & suas tenebras, atque impotentiam & ingeniorum suorum tarditatè, tum suæ ignorantia & vitiositatis remedia discant è verbo Dei petere: Ita fiet vt verè sapiant, nec postea dicere audeant, mundum istum cõmune esse hominum & deorum domicilium, quo nihil sit pulchrius, nihil melius, nihil maius. Nam vt de magnitudine agamus, Geometria mundo aliquid maius exponit & demonstrat. A qua si quis circuli, aut sphaeræ rationem reposeat, intelliget circulum figuram esse lineam vna reflexa, & in se reducta constantem, quæ paribus interuallis vndique distet à centro. Sphaeram autem siue globum, solidam esse figuram vna superficie cõprehensam, quæ suis partibus æqualiter prorsus absit à centro suo. Neque figuris istis & magnitudinibus, terminum vllum aut finem certum præscribit Geometria, vt

globum

globum possis aut circulum, cælo extimo, si voles maiorem comprehendere. Quod ut facias, neque te Physicorum impedire poterunt rationes, ac ne ipsa quidem cæli extimi superficies, quæ locus omnium dicitur. Quod quidem ab iis factum fuisse, qui nobis syderum magnitudines & interualla descripserunt, res ipsa loquitur. Longius enim cælo perfectos eos fuisse, & magnitudines cælo ampliores cõprehendisse, negare nõ possumus: quum cæli molem quamuis vastam ad suam rationem reuocarint, ac singulas eius partes, ut quæque oriatur & occidat, annotauerint & descripserint. Ipsa igitur virorum eruditorum ingenia, atque ad id iam nota ex disputatione necessitas, esse aliquid mundo amplius, & maius, atque etiam præstantius, demonstrant. Et ut magnitudine prætermissa, præstantius esse aliquid mundo conuincamus, age nos ad rerum partitionem referamus, ex qua rerum, alias esse fluxas & caducas discemus: quæ quidem sunt aspectabiles & hoc mundo conclusæ: alias autem æternas & diuinas esse, procul ab humanis sensibus remotas, neque quicquam ad mundanam istam pertinentes animaduertemus rationem, quemadmodum id etiam ex scriptis sacris, id est, recta ratione colligimus. Secundæ enim epistolæ ad Corinthios, capite 4. inquit Apostolus, *τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια*, hoc est, quæ cernuntur temporaria sunt, at quæ non cernuntur, sunt æterna. Itaque longè alia mundanis istis bonis præstantiora esse & optabiliora intelligimus, ad quæ bonorum mentes aspirant & piorum studia contendere par est. Quum aspectabilia ista peritura sint, & quæ ab aspectu nostro summota sunt, perpetua futura esse animaduertamus ex Dei verbo.

Quod autem de mundi æternitate pari stultitia & impietate traditum & creditum fuit, iam reuincendum est, ut ad veram mundi rationem liberius accedere nobis liceat. Si vanitati & interitui res istas visibiles obnoxias esse ex earum inconstantia, & singulorum interitu atque occasu animaduertissent veteres Philosophi, aut si Deum ipsum rerum cunctarum autorem, & moderatorem de his loquentem docentemque perituras esse, admitterent nobis confecta res esset, aut si Dei ipsius Apostolum Petrum, ab ipso Deo profectum doctorem, audire vellent, de rebus istis mundanis ita verba facientem. Veniet dies domini sicut fur in nocte, qua cæli procellæ in morem transibunt, elementa verò æstuantia soluentur, terræque & quæ in ea sunt opera exurentur, ut scribitur 2. Petr. cap. 3. minus repugnãtib; & facilioribus, quàm hactenus se præstiterint, iis vteremur. Hominibus autem Dei ignaris, quia magis arrident humanæ rationes, & ex vita quotidiana sumptæ nec has quidem contemnemus, ut veritatis vim, qui ab ea sunt alieni, aliquando sentiãt. Et ne longè abeam, quia Philosophis plurimus est de homine sermo, ex eius natura, mundum interiturum, docere paucis aggrediamur. Anaxagoras mudi se incolam existimabat, ut cælum intueretur & suspiceret, quasi cæli & solis causa creatus fuisset, & eam ob rem in hoc mundo collocatus. Interrogatus aliquando, cur natus esset, respondit, solis & cæli videndi causa, id est, ut Græci narrant, *ἕρως τοῖς εἰς τὴν γένηται εἰς θεωρίαν ἑφ' ἡλίου καὶ οὐρανῶν*. A quo longè Stoicorum discrepat sententia, qui omnia hominum causa creata esse, ex ipso vsu verè collegerunt, qui de hominis præstantia, longè melius sensisse videntur, quàm de se & suo genere senserit Anaxagoras. Non enim homines propter cælum & mundum geniti sunt, sed eorum causa non modò cælum, sed & quæ cælo continentur omnia, esse effecta, vsus ipse arguit. Huic enim tellus fruges fundit, eidem sua poma proferunt arbores. Et ut præstantissima quæ cõsentur, seruire illi intelligamus, libet sciscitari ex Philosophis, cui nam sol coquat fruges, cui nam lucem quotidie proferat & accedat, cui nam spatia annua, aut temporũ vices cõficiat, postremò cuiusnam gratia,

*Tot numero talique Deum simulacra, figura,
Imposuit caelo: perque atras sparsa tenebras,
Clara pruinosæ iussit dare lumina nocti?*

Non alterius opinor, quàm hominis causa, ista effecta esse sentient, qui his fruuntur & vtuntur homines. Iam quum fateantur, & agnoscant Philosophi, hominem esse animal prouidum & sagax, acutum, memor, plenum rationis & consilij, quorum nihil tale possis in sole, aut mundo deprehendere, quum necessitate quadam & lege sibi imposta, suas vices obeant, cur hominem eorum quæ sunt in mundo longè præstantissimum, & mundo ipso præstantiorem negabunt? Cuius si est caduca conditio, cur mundi debeat potior esse conditio, iudicandum ipsis relinquo. Et vt rem certius conficiam, & ad liquidum perducam, agnoscunt Philosophi fœlicitatem homini esse propositam. Fœlicitas autem boni genus omne est complexa, quâ vt nihil est melius aut maius, sic eo cuius est propria ipsa fœlicitas & beatitudo, præstantius aut melius nihil esse intelligitur. Dei verò id esse proprium bonum, quod homini diuina bonitate sit communicatum, facile est intelligere. Ita si patientur se doceri philosophi, facile animaduertent hominem Dei esse quendam imaginem, cui vt fœlicitate potiatur, ad suum parentem Deum relicto isto mundano hospicio commigrandum sit. Quia enim caduca & incerta & inconstantia mundana sunt omnia, certum autem & constans ac perpetuum quoddam bonum est fœlicitas, ea in terris omnino esse nequit. Quo fit vt homini excedendum sit è mundo, vt veris & æternis atque adeò solidis fruatur bonis, id est, vt fœlicitatis sit compos. Quod autem homini propositum esse dicimus, id ad vniuersum piorum genus pertinere statuendum est, qui vt nomine, ita re ipsa, homines censerentur debent.

Ex his verò, malè propositam de mundi æternitate, Philosophorum sententiam & opinionem corruere est necesse. Nam sine homine, mundi nullum vsum fore, quia hominis causa sit conditus, nemo est vt existimo, qui non assentiat. At hominum generi, cui loco alio fruenda est fœlicitas, mundus non semper incoletur, sed suo tempore relinquetur. Quod quum diuino imperio acciderit, mundum & quæ in mundo sunt, in nihilum reditura, quemadmodum ex nihilo fuerant effecta, fatendum est, vt etiam vera nobis ex Dei verbo suggerit ratio. Neque verò hunc mundi casum ignorarunt Poëtæ, diuino spiritu, veritatis illos admonente, cuius eos testes & præcones voluit esse Deus. Quemadmodum ab Ouidio scriptis proditum videmus, qui Metamorphoseos primo, Iouem mutantem sententiã inducit metu fatorum, quæ mundi incendium ordinarant, cuius versus ita habent.

*Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras,
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammæ, totusque ardesceret axis.
Esse quoque in fati reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correpta que regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa labores.*

Hoc autem etsi est de se clarum satis, & perspicuum testimoniũ, nihilominus ad Dei verbum reuocabo ignaros, ne nos testimoniis veris destitutos existiment. Ac vates quidem regius, sic impias istas de mundi æternitate voces iugulat, Psalmo 102. Iam pridem tu domine terram fundasti & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnia vestimenti instar veterascent, veluti pallium mutabis ea, & mutabuntur. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Filij verò seruatorum tuorum habitabunt, & semen eorum coram te stabile erit & firmum. Quemadmodum autem Iohannes Apostolus epistolæ suæ primæ capite secundo, nos bona ratione ab istis mundanis rebus ad meliores vocet, quia sint ista casura omnia, operæpretium est audire.

audire. Ne diligite, inquit, mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quoniam quicquid est in mundo, cupiditas carnis, & libido oculorum, & fastus vitæ, non est ex patre, sed ex mundo est. Porro mundus præterit, & cupiditas ipsius: qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Hæc sunt quæ de mundi certo intuitu docent Sacra Scripta, quæ qui intellexerit, & quid sit mundus, & quod hominum in ista mundana statione collocatorum sit officium, & quò referenda sint Philosophiæ veræ studia, facillè perspiciet. Recisis autem & repudiatis istis falsis de mundo per prophanorum autorum libros sparsis opinionibus, quid sit mundus paucis est explicandum. Commodas esse eas definitiones diximus, quæ tum ex causis efficientibus, tum finalibus quidpiam exponerent: quorum vtrunque nobis in mundi explicatione facile erit proferre, præsertim quum istorum Dei voce admoneamur. Deum autem non solum autorem & opificem mundi declarat esse Scriptura sacra, sed vt horum singula, quæ nostris oculis proposita in hoc mundi theatro voluit Deus, sint effecta, recenset ordine: quò melius res noscãmus, & earum artificem magis admiremur, cui nihil sit ad efficiendum difficile. Erit ergò nobis efficiendi mundi causa Deus. Quorsum autem sit effectus mundus, id est, quæ mundi conditi sit causa finalis, sapiens Salomon declarat Proverbiorum 16. quum ait, Deum propter semetipsum effecisse, & condidisse omnia, etiam impium in diem malum. Ita Deus propter gloriam nominis sui, vtque sibi Ecclesiam colligeret, mundum condidit: pariter & omnia effecit, vt gloriosus vbique appareret, & à suis creaturis coleretur & celebraretur. Eò nos officij nostri, cuius tam sæpè admonemur, vocat & manu ducit ratio. Huc enim cogitationes, & actiones nostras conferendas esse, monet Christus Iesus, Dominus noster, Matthæi quinto, quum istud imperat. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui est in cœlis. Ab hac non dissidet posita primæ Petri cap. secundo, exhortatio, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt laudes eius annuntietis qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. Hoc idem Deuteronomij cap. decimo, populum docet Moyses, ita inquiens. Et nunc Israel, quid dominus Deus requirit abs te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas Deum? Deinde paulò post adiungit, Ipse est laus tua, & Deus qui fecit tibi hæc magnifica & terribilia quæ viderunt oculi tui. Id verò neque fuit ignotum cæteris mortalibus, quemadmodum testimoniis vulgarium autorum possum confirmare, sed malo sacris vt autoribus, & testibus indubitatis. Psalmo 19. Vates regius sic ait, Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Firmamenti autem voce, intelligendum est, vt postea docebitur, hoc longè latèque fufum aëris & cœli vastum spatium. Quod quidem declarat mortalibus omnibus, quæ sit Dei maiestas, & quanta eius amplitudo: quem vereri omnes, & gloria debita par est afficere. Vnde negat Paulus Apostolus vlllos esse homines qui suæ de Deo ignorantia quicquam prætexere possint, quum ex his creatis rebus ante oculos positis, Dei virtus, bonitas & gloria, sese vbique patefaciat. Cuius verba ita latinè expressa habemus Romanorum capite primo, vers. 20. Inuisibilia ipsius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sempiterna scilicet eius virtus, & diuinitas, vt sint inexcusabiles. Quamobrem Dei gloriæ seruire omnes homines, quum eiusce rei causa conditi sint, necesse est. Quod qui pietate in suum parentem Deum moti fecerint, post relictum huius mundi hospitium recipiuntur in sanctorum

& beatorum cœtum : qui secus fecerint , in sempiternas mittentur tenebras & misérias.

Licet ergo nobis, in Deo constituti mundi causas, efficientem & finalem intueri, atque inde colligere, Mundum esse hospitium homini à Deo constitutum ad certum tempus, in quo tantisper dum ager, diuinæ gloriæ inseruiat. Hæc mundi vera est explicatio & certa definitio, qua & ipsius mundi opificem esse Deum, Optimum Maximum intelligimus, eiusdemque conditi rationem vnâ percipimus. Quòd hominum causa mundus sit effectus, in quo etiam homines collocatos animaduertamus, vt Deo seruiant, eumque vitæ modo, & sanctimoniâ referant. Vnde gloriam diuinam nobis esse propositam intelligimus, quâ nihil debeat nobis esse antiquius. Longè tamen aliam gloriam vulgò nobis proponunt autorum prophanorum libri, quorum disputationibus & phaleratis verbis ne decipiamur, hac parte cauendum est diligenter: ne de recto vitæ curriculo deducti, præmio tandem excidamus proposito, & pro sempiterna quam speramus beatitudine, in sempiternas extrudamur misérias. Quia enim mundus est hominum temporale (vt sic dicamus) diuersorium, gloriæ diuinæ causa constitutum: nulli iam obscurum esse debet, propositam nobis esse diuinam gloriam, ad quam solum spectare, & actiones omnes nostras & cogitationes conferre oporteat, vt postea relicto isto mundano hospitio, participes & compotes diuinæ gloriæ, cui inseruiuerimus, fiamus. Ab hæc autem doctrina, quàm longè absint prophanorum Philosophorum, & Oratorum disputationes, quia cernere possunt ij, qui se doctos & literatos existimant, admonendi iam sunt, & excitandi, vt sacrorum librorum lectione, & diuinarum literarum meditatione, discant è vero sapientiæ fonte, nempe Dei verbo, suis tenebris remedium quærere. A quo Satanæ technis & imposturis depelluntur, ne intelligant quænam sit gloria, in quam incumbere debeant, atque ita salui fiant. Gloriam enim ex eorum quos habemus ferè assidue in manibus libris, intelligimus esse, consentientem multorum de alicuius excellenti virtute famam: quam vt adipiscamur, nullos debeamus labores refugere, aut reformidare, quòd nominis nostri memoriam perpetuam inter homines relinquamus. Ita nos prophani doctores, à Dei voce & præceptis auocatos, ad hominum animalium & insipientium existimationem & iudicium, ex quo nos pendere oporteat, reuocant. Et dum homines proponunt, quorum studiis nos inseruire oporteat, à Dei reuerentia, & metu abducunt incautos, specioso virtutis nomine & titulo, regentes impiam & diabolicam planè doctrinam. Si enim pendebimus ab hominum existimatione, primùm stultis & improbis, quæ maior est hominum portio, placere nos oportebit. Deinde si iis nos probauerimus, quòd ab iis laudemur, miseri planè & infelices sumus futuri. Nam qui ita se gerunt & omnia sua facta eò referunt, vt honorificentur ab hominibus, receperunt mercedem suam, inquit Christus Dominus, Matth. 6. 2. Ex quo nihil illis relictum esse, aut sperandum in vita æterna, neque aliud expectandum, præter sempiternas misérias apparet. Quia qui mundo seruiunt, ibunt in ignem æternum cum mundo nequam, cumque ipso mundo perituri sunt, pro quo negat se Christus orare, sed pro iis quos dedit illi pater, quia sint eius. Iohan. 17. 9. Hi autem miseræ & infelices istius gloriæ doctores & præcones, quòd nullam aliam norunt immortalitatem, quàm mortuorum vitam in viuorum memoria positam: ad mundum suos conuertunt discipulos, & pecudum instar deiectos semper in terram & defixos habere oculos iubent, nescientes cur à Deo sint in ista mundana statione

statione collocati, eamque ob rem aliena docent à veritate, & eam, quam susceperunt aliorum bene instituendorum, professione. Quos suis ipsorum argumentis possum vanitatis & impietatis arguere, sed malo eos vno Christi domini verbo iugulare, ne tergiuersari posthac nostrum cuiquam liceat. Itaque qui impia ista doctrina imbuti, plausus vulgi, & hominum captant rumulos, quibus sibi blandiatur & beati fiant, audiant quæso, Dominum Iesum Christum hæc denuntiantem, Lucæ cap. 6. versu 26. Væ quum benedixerint vobis omnes homines, secundum hæc enim faciebant pseudoprophetae patres eorum. Præterea id perpendatur à nobis, quod prius versu 22. dictum fuit hac de re, Beati eritis quum vos oderint homines, & quum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cælo. Secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum. Prophetarum igitur nobis exemplum proponit Dominus, qui dum pie & ex Dei verbo suam constituunt vitam, odia & iudicia peruersa suorum fortiter & magno animo contempserunt: ex quo vita beata cum Deo fruuntur, & beati à nobis iudicantur. Quos, si beati esse volumus, nos sequi par est, vt contemptis hominum Dei ignarorum iudiciis, vni Deo parenti & Domino nostro fideliter seruiamus. Cuius beneficio & bonitate, perfundemur ea lætitia & animi tranquillitate fruemur, qua præstantes illi, & egregij serui Dei Prophetæ donati fuerunt. Qui quum omnia infra se posita, id est, terrena ista magno animo calcarent & contemnerent, mente & spiritu versabantur in cælo, quod vno Deo gloriarentur, in quo vno omnes spes suas defixerant & reposuerant. Sciebant enim id quod Ieremiæ cap. nono. versu 23. præcipitur à Deo in hæc verba. Hæc dicit Dominus, non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitiis suis: Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, quod intelligat & cognoscat me, quia ego sum Dominus qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam in terra. Hæc enim gratissima habeo, & volo, dicit Dominus. Sed nostra omnium cæcitate & vitiositate, quam augemus, & quam confirmamus peruersis doctrinis, fit vt contemptra diuini nominis gloria, nostram vndique conquiramus. Ex quo studio quam miseri consequantur fructus, ipsi nisi cæci essemus, nullo monente videremus. Nam & ridiculi ferè sumus iis quibus nos probare studemus, quod apertè monet

Iuuenalis Satyra 10. inquitens,

I demens, & senas curte per Alpes,

Vt pueris placeas & declamatio fias.

Satyra verò prima ita ridet eos qui se primos omnium videri volunt.

Aude aliquid breuibus Cyaris & carcere dignum,

Si vis esse aliquid, probitas laudatur & ulget.

Iam fœlicitas ista quæ celebratur historiis quotidianis, cernatur in Sylla, qui fœlicem se dixit. De quo verè inquit Plinius libri 7. cap. 43. Vnus hominum ad hoc æui, fœlicis cognomen sibi asseruit L. Sylla, ciuili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione id adeptus. Et quibus fœlicitatis inductus argumentis? Quod tot proscribere millia ciuium, & trucidare potuisset. O praua interpretatio & futuro tempore infœlix! Non melioris sortis fuere tunc, quorum miseremur hodie, quum Syllam nemo non oderit. Hæc de Sylla Plinius, quæ in eos conferri possunt, qui se beatos existimant suis triumphis, & victoriis aliena cæde conquisitis. Qui si id agerent, vt sui memores alios facerent bene de iis merendo, certè suis rebus bene consulerent. Iam verò quod hac in re malorum omnium caput est, non aduertimus, qui dum hominibus placere volumus, Dei serui esse desinimus.

Duobus enim dominis quibus seruire possemus? Itaque id ex isto egregio gloriae prophanae studio assequimur, ut à Deo, cuius gloriae seruire negleximus, reiciamur, ipsique nobis & nostrae vanitati, iusto Dei iudicio, relinquamur. Quo grauius, quia nihil potest nobis accidere, circumspicere posthac nos diligenter oportet, idque agere, ut veri & fideles Dei serui appareamus, rebus Dei nostri agendis & procurandis diligenter. Quas autem res curare nos velit Deus, ex eius mandatis discimus, quorum nobis in Christo Iesu domino nostro constat ratio. qui factus est nobis à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio & redemptio, ut est 1. Corinth. 2. Cuius ope & merito, si quidem ab eo pendebimus, ad diuinæ gloriae domicilium, suo tempore transferemur.

De partibus temporis, & primùm de horis.

Cap. III.

Temporis & mundi par origo, similisque conditio coëgit nos de utroque dicere: ne quum temporibus definiendis & annotandis, mundi ætas describatur, quid mundus esset, ignoraretur. Philosophorum autem de tempore & mundo sententias proposuimus, easque coarguendas putauimus, non quòd philosophiam damnemus in totum, aut ab eius cognitione quenquam abducere velimus, sed quòd eius errores, quum veritatis professionem suscepimus, dissimulare nequaquam debeamus. Huc accedit quod plerique existimant, nemini fas esse ab ipsorum Philosophorum placitis, longo usu comprobatis & receptis, discedere. In quo se veritatis proditores esse non animaduertunt, dum plus hominibus quàm veritati tribuendum censent. Et nos quidem id agere par est, ut omnes intelligant, vnicam esse, à qua veri peti notitia possit, sapientiam, quæ verbo Dei, non autem placitis hominum constituta, primùm cognoscenda sit. Cuius quoque regula cætera sint æstimanda, atque etiam metienda.

Nunc autem quæ in tempore spectantur partes explicandæ veniunt, in quibus præcipuæ sunt, Annus, Mensis, Septimana, Dies, Hora. Quia verò nos à minimis ordiri par est, de horis primùm dicemus.

Horarum discrimina, sicuti spectantur in historia naturæ, gemina statuunt Astrologi, quorum ista propria est tractatio. Motus enim præcipuè cœlestes obseruant, quos temporibus & spatiis iisdem quibus vtimur, definiunt, horis nempe, diebus, mensibus & annis. Horas autem partim *καιρικὰς*, partim *ισημερινὰς* esse docent. *Καιρικὰς* nonnullis dicuntur temporales, quia *καιρός* tempus est & occasio: eadem quoque inæquales, item naturales, & planetariæ, siue planetarum horæ à nostris appellantur. *Ισημερινὰς* autem æquinoctiales dicuntur probatis autoribus, item æquales. Æquinoctiales autem horæ, quæ etiam æquales nominantur, sunt ex quibus vulgò vtimur, & dies ipsas partimur in horas vigintiquatuor, horis numeratis bis duodecim, ab vnius diei meridie ad insequentis diei meridiem. Vel à media nocte ad alterius noctis dimidium spatium, siue mediam noctem. Horas enim nostri solent, vel à medio die, vel à media nocte inchoare, quum eas aliæ nationes aliter obseruent, sicuti post dicetur. Temporales autem, seu potius inæquales horæ dicuntur eæ, in quas dies singulos veteres partiebantur, similiter & ipsas noctes: sic, ut ab ortu solis ad occasum, duodecim statuerentur horæ: similiter à vespera ad auroram, totidem noctis horæ ponerentur. Quæ, quòd dies & noctes semper sunt inæquales, præterquam æquinoctiis, semper etiam

etiam inæquales erant dierum & noctium duodecimæ illæ partes, præterquam ipso æquinoctio verno & autumnali. Cùm enim vt diei & noctis paria sunt spatia, ita pares sunt istæ duodecim: quùm diei tum noctis horæ. Ac de his quidem horis, Censorinus libro de die natali, capite de diebus, ita inquit, In horas duodecim diuisum esse diem, noctemque in totidem, vulgò notum est. Sed hoc credo Romæ, post reperta solaria obseruatum. hæc Censorinus. Ex quo pòst intelligitur fuisse olim veteribus Romanis ignotas ipsas horas. De quibus Iohannes de sacro bosco, qui vulgò scholis est notus, ita agit in computo ecclesiastico. Hora est vicesimaquarta pars diei naturalis. Horarum verò alia naturalis, alia æquinoctialis. Naturalis est spatium, quo medietas signi oritur. Æquinoctialis verò est quindecim graduum circuli æquinoctialis supra horizontem ascensio. Sic de Sacro bosco: cui hora naturalis ea dicitur, quæ est temporalis siue inæqualis, aliis autoribus. Ex autem definitiones ex circularum cœlestium cognitione pendunt, docenturque primis Astrologiæ rudimentis. In quibus æquinoctialis circulus, qui omnium parallelorum sphaere circularum maximus est, docetur diuidi in trecentas sexaginta partes, quas gradus vocant Astrologi. Hos autem gradus si per vigintiquatuor diuidamus, reperiemus vicesies quater, quindecim. Sic vt vnaquæque istarum vigintiquatuor partium, quindecim gradus obrineat, qui dum supra horizontem emergunt, horæ vnus interuallum, seu spatium conficiunt. Ita dum totus supra horizontem emergit æquator, horæ vigintiquatuor redduntur, per omnia pares, quæ ex eo dicuntur æquales, & ab ipsius circuli æquinoctialis conuersione, vocantur æquinoctiales, quæ quidem diem civilem definiunt. quo non dies modò, sed nox etiam intelligitur. Hoc est solis lux, comprehenditur eò tenebris, quas ipsius solis abcessus relinquit, quemadmodum postea in diei ratione dicitur. Spatium autem quo medietas signi oritur, quæ quidem definitur hora naturalis, id est, inæqualis siue temporalis, vult intelligi Iohannes de sacro bosco, id tempus seu interuallum, quod conficitur vnus dimidij signi emerfu supra horizontem. Iam verò vbi signum integrum supra horizontem consiterit, duæ abierint horæ huiusce generis, quemadmodum hoc idem Manilius in suo astronomico declarat his versibus.

*Nec me vulgata rationis præterit ordo,
 Quæ binas tribuit signis surgentibus horas,
 Et paribus spatiis, æqualia digerit astra.*

Ita sex signorum exortus, duodecim horas constituit inæquales, quæ eadem dicuntur naturales, vel temporales. Istud autem est hoc loco animaduertendum, quod ex astrorum doctrinâ intelligitur, vnoquoque die, siue is æstiuus, siue hybernus fuerit, sex signa supra horizontem emergere. Sic noctibus singulis, quæcunque tandem ex fuerint, siue hybernæ, siue æstiuæ, totidem signa supra horizontem proferri. Ex qua ratione singulorum dierum, item & noctium, duodecim horæ inæquales constituuntur, quæ non nisi æquinoctiis reperiuntur pares. Eius autem dissimilitudinis & imparitatis, siue inæqualitatis causa, in zodiacum est referenda, & lineam eclipticam, sicut ex Astrologia potest intelligi. Inæquales igitur horæ, singulorum sunt dierum, similiter & noctium duodecimæ dissimiles & impares, præterquam æquinoctiis, portiones. Quas obseruauit antiquitas, sicut & multis locis, etiam num hoc tempore, eadem retinent Italia & Germania. His etiam horis scriptura sacra vtitur, vt ex multis locis, tum illo Iohannis Euangelistæ, capite vndecimo

perspicuè apparet. Nónne sunt horæ duodecim dici? Idem ex parabola patrisfamiliæ Matth. vigesimo intelligitur. In qua matutini temporis, deinde horæ tertiæ, sextæ, nonæ, & vndecimæ fit mentio. Sic autem obseruantur horæ istæ, vt solis exortu prima numeretur, deinceps secunda, tertia, quarta, quinta, sexta ipso die medio, quo sol meridianum attingit circulum. Tùm septima, octaua, nona, decima, vndecima, duodecima solis occasu. distributis intermediis spatiis pro rata interuallorum ipsorum portione, quam signorum arguunt ascensiones.

Horæ autem istæ inæquales, quod non est prætereundum, diuiduntur in maiores, & minores: quibus & Astrologi interdum vtuntur, item scriptores ecclesiastici. Quin eiusmodi horas nonnunquam scriptura quoque sacra vsurpat, quæ eam ob rem sunt nobis explicandæ. Minores autem horæ inæquales sunt ex, quæ iam explicatæ sunt, quæ eo spatio definiuntur, quo medietas signi oritur: aut id spatium continent, quo signi vnus pars dimidia supra horizontem emergit: qua ratione diei ciuilibus, quo dies verus & nox continetur, dicuntur esse horæ vigintiquatuor. At maiores horæ inæquales, eo spatio definiuntur, quod definitur & absumitur, dum integrum aliquod signum zodiaci emergit, & scandit horizontem. Quia verò sunt duodecim zodiaci circuli signa, eius tota conuersio duodecim horis maioribus definitur. Ita duodecim horæ maiores, tantum spatij continent, quantum 24. minores. quò fit vt Epiphanius libri tertij tomo primo contra hæreses, vbi de Epactis agit, diem vnum ciuilem definiat horis duodecim, & duos dies ciuiles, metiatur horarum vigintiquatuor interuallo: quemadmodum explicabitur capite octauo huius libri, quo docetur, quò fiat vt anno solari vtatur scriptura sacra, quum menses lunares obseruet. Ex hac autem maiorum horarum inæqualium definitione, Euangelistæ Marci locus, nostris obscurus & suspectus de errore, aperietur, & erroris suspitione liberabitur. Is extat capite decimoquinto, versu vigesimoquinto, qui ita habet: Erat autem hora tertia, quando crucifixerunt eum. Ac Dominum fuisse crucifixum hora sexta, hoc est, ipso meridie, ex Iohannis Euangelio discimus. Capite enim decimonono, versu 14. ita Iohannes ait: Erat autem parasceue Paschæ, hora quasi sexta, & diei Iudæis, Ecce rex vester. deinde versu 16. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur. In eadem autem historia, pendente iam in cruce Domino, inquit Euangelista Lucas, capite vigesimotertio, versu 44. Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram, vsque in horam nonam. Idem habetur Matthæi cap. 27. versu 45. A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsque ad horam nonam. Ita, quam horam tertiam dixit Marcus, eandem alij Euangelistæ dicunt horam sextam. Quin ipse quoque Marcus, eodem capite decimoquinto, versu 33. sublato in crucem Domino, inquit, iisdem quibus alij Euangelistæ verbis, Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam terram, vsque ad horam nonam. Quæ dicta vt intelligantur, animaduertendum est Marcum Euangelistam vtriusque horis inæqualibus in eadem historia vsum. Maioribus quidem, quum ait hora tertia, actum fuisse in crucem Dominum: minoribus autem, quum aliorum more dixit, sexta hora factas tenebras. Est enim eadem hora tertia maior, & sexta minor. Dies enim naturalis, hoc est, quem sol sua luce conficit, duodecim horas minores habet, & sex maiores. Quare tertia hora ad meridiem spectabit, quum sex horis maioribus definiatur dies: quemadmodum id quoque clarius animaduertetur in Epactarum explicatione, de qua agetur capite huius libri iam dicto, nempe octauo. Quod animaduersum demonstrabit Theophilacti scholiū in hūc Marci locū, nihil ad præsentē locū pertinere, qui fuerat ex ista horarum

ratione explicādus. Quam quidē rationem, fuisse veteribus notā & visitatam, ex eo possumus animaduertere, quod ex antiquis scriptoribus petatum, retulit in suos commentarios de inuentoribus rerum Polydorus Virgilius lib. 2. cap. 5. vbi docet Hermem à Trismegistum horas primū obseruasse ex vrina sacri cuiusdam animalis, quod Serapi erat dicatum. Nam quum animaduerteteret ab eo animali, diei & noctis vnus spatium, vrinam duodecies emitti, placuit in duodecim horas diem civilem diuidi. Inde quoque euenit, vt nonnulli horas dictas esse voluerint ἀπὸ τῆς ὀφθαλμοῦ, id est, ab vrina, quasi primū fuerint dicte ὀφθαλμοῦ, quæ postea sunt appellata ὀφθαλμοῦ. Sed ista duodecim horarum ratio postea fuit duplicata, ex quo factum est, vt diei civilis constituta fuerint horæ viginti quatuor. Non est igitur noua illa, aut nuper excogitata horarum maiorum & minorum ratio, qua & Astrologorū plerique vtuntur, qui partim signis cōmunibus, partim physicis tēpora ipsa definiūt. Sed ista sunt alterius loci, quæ alio tēpore cōmodius dici poterunt. Cæterū horas quascunque, in dimidiatas partimur, deinde partes dimidias distribuimus in duas portiones, quæ sunt quartæ horarū partes. Astrologi autē singulas horas in sexaginta diuidūt portiones seu partes, quas minuta nuncupant. Deinde minuta ipsa singula in alias sexagesimas portiones distribuūt, quas vocant secundas. Tū portionū harum partes quasque sexagesima distributione subdiuidunt: idque eō vsque persequuntur, dum ad decimas cuiusque sectionis particulas deuerint, quò illis cœlestium motuum certior constare possit ratio. Sed post secundas, nominant tertias, deinde quartas, quintas, sextas & sic deinceps vsque ad decimas.

Quomodo autem Romani sub Cæsaribus vsi sint his tēporibus, & vt singulis rebus agendi suas attribuerint horas, quia eleganter describit Martialis Epigrammatūm libro quarto, libet hoc loco commemorare. Eius autem versus hi sunt.

*Prima salutantes atque altera continet horas,
Exercet rancos tercia cauidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octaua palestris,
Imperat extructos frangere nona thoros.
Hora libellorum decima est Eupheme meorum
Temperat ambrosias, quum tua cura dapes.
Et bonus aethereo laxatur neclare Cesar,
Ingentique tenet pocula parca manu.
Tunc admitte iocos, gressu timet ire licenti
Ad matutinum nostra Thaleia Iouem.*

Ex his versibus intelligimus Romanos, eo quidem tempore quo scripsit ista Martialis, solitos curare sua negotia vsque ad sextam & septimam horam: deinceps autem reliquas horas curando corpori, & animo à laboribus reficiendo impendisse. Prandij tamen & cœnæ, & comestationum, quæ quum discederetur cubitum, fiebant, mōmīnit. Suetonius etiam in Domitiano, ad cuius structorem scribit Martialis. Extrat quoque Epigrammatūm Græcorum libro primo, eadem de re Epigramma incerti auctoris, in hæc verba.

*Ἐξ ὀφθαλμοῦ μόχθῳ ἰκανώταται, αἱ δὲ μετ' αὐτὰς
Γράμμασι δεινύμενα, ζῆθι λέγεις, βροτῶν.*

id est, vt incertus quidam autor conuertit.
*Sex hora tantum rebus tribuantur agendis,
Viuerē post illas listera Zetha monet.*

Hoc distichum quia est argutum, scholium adiunctū habet Maximi Planudis, vt opinor, cuius hæc est sententia. Ad sextam vsque diei horam, rem suam & opus curare oportet, postea penso absoluto, ad cibum capiendum ac-

cedendum est. Quod intelligitur notis, & horologij literis. Si enim græcas literas, quæ septimam, octauam, nonam, & decimam horam significant, hoc est, ζ, η, θ, ι, coniungas, ζηθι expresseris, quod est latinè, viue, quasi dicat, Ede vt viuas. hætenus Scholium. Veteres autem Latini horas ignorarunt, quod ex duodecim tabulis liquet, sicuti post dicitur pluribus in diei partitione capite insequenti. Sequitur enim vt post horarum explicationem, de diebus, qui horis definiuntur, agendum sit.

De diebus, eorumque differentiis. Cap. IIII.

Dies horis definiuntur, sicuti horæ minutis vel momentis. Esse autem dierum genera prima duo, probati inuent autores, quemadmodum & ipse vocis vsus demonstrat. Lucem enim quam per solem in nostrum horizontem iubet inferri Deus, diem nominamus: atque etiã tenebras, quæ solis & luminis à nobis discessu, sese proferunt, eadem voce comprehendimus. Itaque ex Censorino, diem partim naturalem, partim civilem esse dicimus, quas voces, qui hæc postea tractauerunt, ignoratione purioris linguæ, confuderunt. nam dierum alios esse naturales, alios artificiales dixerunt. Naturalem inquentes diem esse, spatium vigintiquatuor horarum. Artificialem autem, spatium temporis ab ortu solis vsque ad eius occasum. Quod quidem dictum voluimus propter eos, qui recentium Astrologorum, & aliorum scriptorum libros habent in manibus, ne nos abuti nominibus existiment. Cæterum diem naturalem & civilem sic definit Censorinus, libro de die natali. Naturalis dies est tempus ab exoriente sole ad solis occasum, cuius contrarium tempus nox est, ab occasu solis ad ortum. Civilis autem dies vocatur tempus, quod fit vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur: vt cum dicimus aliquem, triginta dies tantum vixisse. Relinquitur enim etiam noctes intelligere. hæc Censorinus. Diei verò initium, non eodem modo omnes obseruant. Nostri enim Astrologi, à meridie dies suos inchoant: alij autem aliter, quemadmodum notat Plinius lib. 2. cap. 77. inquit. Ipsum diem alij aliter obseruante, Babylonij inter duos solis exortus: Athenienses verò inter duos occasus: Umbri à meridie in meridiem: Vulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem definiere civilem, item Ægyptij, & Hipparchus, à media nocte in mediam. hæc Plinius. Dies autem naturalis, græcis est ἡμέρα, cui ex aduerso respondet νύξ, nox. at civilis vocatur νυχθημέρα, quasi dicas noctem continuatam diei. Nam Athenienses, quemadmodum & Hebræi, diem à nocte inchoant, vnde civili diei, nomen inchoatum à nocte tribuerunt. Censorinus etiam capite de diebus, inquit. Athenienses autem diem statuerunt ab occasu solis ad occasum. Voce autem νυχθημέρα non modò Ptolomæus Mathematicorum facile princeps vtitur in magna syntaxi, sed etiam Apostolus 2. Corinth. 11. 25, vbi inquit, νυχθημέρον ἐν τῷ βυθῷ περὶ οἴκου, noctem & diem in profundo egi. Id verò νυχθημέρον, vocant etiam Latini plenum diem, vt Ouidius 3. Fastorum.

Is decies senos, tercentum & quinque diebus

Iniit, & è pleno, tempora quarta, die.

Plenum autem diem Seruius in illud 6. Æneidos,

Iamque vale, torquet medios nox humida cursus.

sic interpretatur. Dies est plenus, qui habet horas vigintiquatuor. Nam & nox pars diei est. Dicimus autem diem à parte meliore. vnde & vsus est, vt sine commemoratione noctis numerum dicamus esse dierum. hætenus Seruius. Cuius & de diei partibus ex Varrone sententiam hoc loco referre

referre videtur commodum, quam secundo *Æneidos* in eum locum,

Tempus erat quo prima quies mortalibus agris

Incipit, & dono diuum gratissima serpit,

commemoratur. Nam non horis tantum, sed etiam aliis partibus diuiduntur dies: quibus quum horas ignoraret, vsa est antiquitas Latina, Seruij verò verba sunt hæc. Sunt autem solidæ noctis partes secundum Varronem hæc, Vespera, Conticinium, Intempestum, Gallicinium, Lucifer: Diei, Mane, Ortus, Meridies, Occasus. De crepusculo verò quod est dubia lux, nam creperum dubium est, quæritur. Et licet vtrique tempori possit iungi, vsus tamen, vt matutino iungamus, obtinuit: licet Lucanus dixerit,

Longa repercusso niuere crepuscula Phæbo.

Manum verò vnde est mane, bonum dixere veteres. hæc Seruius. Quæ quidem Censorinus cap. 19. quum de diebus agit, pluribus explicat. Vbi cur horarum in diei partitione non meminerit Varro, aperit. eius sunt hæc verba. Nam duodecim tabulis nusquam nominatas horas inuenies, vt in aliis postea legibus, Sed ante meridiem, eo videlicet quòd partes diei bifariam tum diuisi, meridies discernebat. Alij diem quadripartitò, sed & noctem similiter diuidebãt. Id similitudo testatur militaris, vbi dicitur vigilia prima, item secunda, & tertia, & quarta. Sunt etiam plura noctis & diei tempora subnotata, propriisque discreta nominibus, quæ apud veteres poetas passim scripta inueniuntur, ea omnia ordine suo exponam. Incipio à media nocte, quod tempus principium & postremum est diei Romani. Tempus quod huic proximum est, vocatur de media nocte. Sequitur Gallicinium, quum Galli canere incipiunt. Deinde Conticinium, quum conticuere. tunc ante lucem, & sic diluculum vocatur. Mane, quum lux solis videtur, post hoc ad meridiem, tum meridies, quòd est medij diei nomen. Inde, de meridie, hinc tempestas suprema. Quamuis plurimi, supremam, post occasum solis esse existimant. quia est in duodecim tabulis scriptum sic, Solis occasus, suprema tempestas esto. Sed postea M. Lætorius tribunus plebis, scitum tulit, in quo scriptum est. Prætor Urbanus qui nunc est, quique posthac fuerit, duos lictores apud se habeto, isque supremum, ad solis occasum, ius inter ciues dicito. Post supremum dicitur vesper, ante ortum scilicet eius stellæ, quam Plautus vesperruginem, Ennius vesperum, Virgilius Hesperum appellant, inde porro crepusculum. sic fortasse appellatum, quòd res incertæ, creperæ dicuntur. idque tempus, noctis sit an diei, incertum est. Post id sequitur tempus, quod dicimus luminibus accensis, antiqui prima face dicebant. Deinde concubium, quum itum est cubitum. Exinde intempesta, id est multa nox, quia nihil agi tempestiuum, tunc quum ad mediam noctem dicitur, & sic media nox. Hæc sunt quæ de partibus diei satis apertè docet Censorinus, post quem superfluum esset de his plura commemorare. Plinij tamen locus non est prætereundus hac de re, qui extat libro 7. cap. 60. in hæc verba. Duodecim tabulis ortus & occasus nominatur. post aliquot annos adiectus est Meridies. Scipio Nafica collega Lanatis, primus aqua diuisit horas æquè noctium ac dierum, idque horologium sub recto dicauit. Anno vrbis DXCV. tandiu populi Romani lux indiscreta fuit. hæc Plinius. Restat autem locus lubricus & difficilis de appellationibus dierum, quem vt poterimus, Dei præsidio explicabimus.

Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 16. quænam dierum apud Romanos fuerit appellatio & ratio, perspicuè & copiosè explicat, cuius primis eiusdem capituli versibus erimus cõtenti in præsentia. Inquit autem, Omnes dies esse aut festos, aut profestos, aut intercisos. Festi, diis dicati sunt: Profesti, hominibus ad administrandam rem priuatam publicamque concessi. Intercisi deorum

hominumque communes sunt. Festis insunt sacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Profestis, fasti, comitiales, comperendini, statî, præliares. Intercisi, in se, non in alia diuiduntur. Illorum enim dierum quibusdam horis fas est, quibusdam fas non est, dicere ius. Nam cum hostia cæditur, fari nefas est: Inter cæsa & porrecta fari licet. Rursus quum adoletur, fari non licet. hætenus Macrobius. Ex quo quid sibi voluerit in dierum partitione Ouidius primo Fastorum, potest intelligi. Cuius versus ita habent.

*Ne tamen ignores variorum iura dierum,
Non habet officium Lucifer omnis idem.
Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur,
Fastus erit per quem lege licebit agi.
Nec toto perstare die sua iura putaris,
Qui iam fastus erit, manè nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari
Verbaque honoratus libera Prætor habet.
Est quoque quo populum ius est includere septis,
Est quoque qui nono semper ob orbe redit.
Vendicat Ausonias, Iunonis cura calendæ,
Idibus alba Ioui grandior agna tradit.
Nonarum tutela Deo caret omnibus istis.
Ne fallare caue, proximus ater erit.*

Hæc Ouidiana est dierum explicatio, in qua comitialium dierum ratio est paulò obscurior, quòd circumlocutione, multis fortasse ignota, explicetur. Quæ ut apertior sit, animaduertendum est, Septa fuisse propriè loca in Campo Martio inclusa tabulatis, in quibus stans populus Romanus suffragia ferre consueuerat, ut annotat Seruius, in illud Virgilij Ægloga prima:

Quamuis multa meis exiret victima septis. Itaque diem quo populum ius est includere septis comitalem innuit. Quemadmodum diem nundinarum eum dicit qui semper redit in orbem die nono. De Nundinis autem, item de Calendis, Nonis atque Idibus agemus in sequentibus, quum hebdomadas & menses tractabimus. Cæteri autè ex Macrobij descriptione dies noti sunt, ut intercisi, quos periphrafi expressit ipse Ouidius, què ait esse quâdoque festum, qui manè esse nefastus. In his autè dierum appellationibus, nulla earum quas hodie usurpamus extat mentio, neque usquam in veteribus scriptoribus, aut epistolis ipsis græcis aut latinis, quibus dies quo data sunt, ferè adscribi solet, dierum nobis usitata nomina reperias. Calendarum enim aut nonarum, aut iduum, in his nomina sola offendes apud Latinos, & apud Græcos respondentia iis vocabula solum reperies. Diei autem Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, aut Saturni, nusquam in antiquis autoribus apparent vestigia. Nam Sabbati & Dominici diei nomina, à vera religione, quia sunt profecta, fuisse idololatriæ ignota, quoad piorum sunt usi consuetudine, mirum videri non debet. Plutarchus autem quarto Symposiacen libro, de horum dierum nominibus disseruit, sed eius libri pars maior, & ea in qua de hac re agebatur, deest. Nostrorum tamen plerique, rem volunt esse antiquissimam, eamque iam inde à temporibus Moysis repetere non verentur. Aiunt enim Hermem, siue Mercurium Trismegistum, autorem horum nominum fuisse, qui à planetis dies ita nominavit & ordinavit. Quibus quàm parum fidei sit habendum, ex Dionis Nicæo, post intelligetur. Philastrium nihilominus, cuius extat liber de hæresibus, non satis politus, meo quidem iudicio, habent suæ sententiæ suffragatorè, qui parum honorificam de isto Mercurio, qui græcis est ἐπιμηθεύς mentionem facit. Nam catalogo quem de hæresibus scripsit primùm eius meminit capite de heliognostis, qui solem adorabant, his verbis. Quem Hermes ille vanus & paganus Trismegistus docuit, post Dominum omnipotentem, non alium nisi solem debere ipsam & homines adorare. Qui quum ad Cel-

tarum prouinciam perrexisset, ipse eos dignoscitur docuisse, atque huic errori, ut succumberent persuasisse. Deinde alio capite, hæc inquit. Alia est hæresis quæ pecudum, paganorum vanitate, siderum diuersa nomina profiteretur, ut Hermes ille Trismegistus, qui vanus potius quàm magnus iudicandus est. Alio postea loco de eodem ista ait, quæ sunt præsentis instituti. Habenda est hæresis quæ dicit nomina dierum Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, Saturni, à Deo ita posita ab origine mundi, non hominum vana præsumptione nuncupata. Quum à prima origine, vsque ad Græcos reges, & Hermem fallacissimum illum, qui hæc nomina vana & frivola mentiendi ausus est nuncupare, si quærere volueris, inuenies multum fluxisse temporis. Et sic paganos, id est, Græcos, hæc nomina posuisse. Quum etiam secundum septem stellas, dixerint hominum generationem consistere, ut ille ipse delirans hoc definiuit. hæc inquit Philastrius. Ex quibus apparet, illius tempore extitisse huiusce Mercurij scripta quædam, quæ hodie non extant. Quod verò aiunt Mercurium istum fuisse antiquiorem Pharaone, sicuti prodidit Suidas, falsum esse arguit ipsum Pamandri, quod ad illum refertur, scriptum. Nam Sibyllarum meminit quæ multis post Pharaone in seculis extiterunt. Item Æsculapius is, ad quem scribit iste Mercurius, Phidiam meminit, qui Periclis ætate vixit. Ita librum illum Mercurij Trismegisti subditum esse apparet, in quo multa dicuntur, quæ nec ratione, nec autoritate fulciantur idonea, qui illudam mittendus sit cum suo autore. Quod monendum putavi propter eos, qui titulis & librorum nominibus decepti, sine delectu quæuis non modò legunt, sed quod longè periculosius est, credunt quoque, antiquitatis quadam veneratione & admiratione permoti: eorum more, qui signa quamuis rudia, si modò sunt antiqua, putant omnium esse optima & præstantissima. Etate autem Augustini alia fuisse nota Hermetis huius Trismegisti scripta apparet, ex capite 23. libri 8. de Ciuitate Dei, & aliis aliquot eiusdem libri locis, e quibus impietas huius Trismegisti facillè deprehendi potest.

Iam verò Dionem Nicæum autorem minimè vanum, aut certè Xiphilinum Dionis interpellatorem, audire est operæpretium, qui hæc de dierum appellatione prodidit in Pompeio. Quod verò ex stellis septem, quæ Græcis planetæ, Latinis errantes dicuntur, dies dispositi sunt, primum est ab Ægyptiis constitutum. Deinde ad reliquas gentes emanauit, nec olim id quidem, ut ego arbitror, quum id nullo modo fuerit, quod sciam à veteribus intellectum. Sed quoniam his temporibus & cæterarum gentium, & ciuium Romanorum ita proprium est, ut in cuiusque patria quodam modo natum esse videatur, placet de hac quemadmodum acciderit paucis differere. Et cætera, qui nosse cupiet, locum adeat, quo de harmonia & reciprocatione dierum itorum agit. Nobis nunc satis est intelligere, rem istam à quocunque sit profecta, fuisse illo tempore non admodum vetustam, quam non ab Ægyptiis, sed à vera profecta religione licet existimare. Nam quum eo tempore res Christiana vigeret, & Christianorum instituto, quemadmodum & Iudæorum, menses distincti essent hebdomadibus, & septenis dierum interuallis, sicuti tempora iam inde ab orbe condito distinxerat Deus, cœpit paulatim res esse notior. Quin etiam Senecæ tempore, fuisse illam dierum obseruationem receptam vulgò, licet colligere ex iis quæ habet Augustinus de Ciuitate Dei lib. 6. cap. 11. cuius hæc sunt verba. Hic (Seneca) inter alias ciuilibus theologiæ superstitiones, reprehendit etiam sacramenta Iudæorum, & maximè Sabbata inutiliter eos facere affirmans, quòd per illos singulos septem interpositos dies, septimam ferè partem ætatis suæ perdât vacando, & multa in tempore vergentia non agendo, lædantur. Christianos tamen iam tunc

Iudæis inimicissimos in neutram partem commemorare ausus est, ne vel laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem. De illis sanè Iudæis quum loqueretur, ait. Quum interim eò vsque secleratissimæ gentis consuetudo conualuit, vt per omnes iam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt. haftenus Augustinus.

Sed Satanas qua est impietate & astutia, veritus ne recepta ista dierum noua & inusitata gentibus prophanis partitione, vnà reciperentur, quæ iam fuerant istis diebus posita nomina? maturè sibi occurrendum esse huic periculo existimauit. Si enim Sabbati aut Dominici diei nomina, Ecclesiæ vsitata, vulgò apud gentes fuissent cognita & recepta, futurum videbat, vt exquirerent gentes, quid ea valerent, aut quorsum essent imposita. Ex eaque notitia, sentiebat impietatem & falsam religionem imminuendam: quod postea accidit. Itaque rationem commentus est, quâ nihil ex ista noua dierum partitione, decederet idololatriæ: obiectis earum stellarum nominibus, quarum vi & potestate singula regi & administrari, iam credulis nimium persuaserat. Sic primum hebdomadæ diem, qui Domini præfert titulum & notam, per Mathematicos iudiciarios, Solis nomine insigniuit, ne quis ignarus, audito nomine Domini, quæreret quisnam ille esset Dominus, à quo dies is appellationem esset sortitus. Ac quò in errore retineret sibi addictos, nominis probabilem addidit coniecturam. Solem planetarum cæterorum esse ducem, cuius quum tanta sit amplitudo, vt suo lumine cætera compleat, iure fuisse istius septenarij chori principem constitutum. Huic fuco adiuncta est & alia impurius doctrina, planetæ præcipuum esse eo die imperium in res istas inferiores, cuius de nomine diceretur quisque dies: sic tamen vt vicissitudinaria quadam successione singuli planetæ suas obirent singulis horis partes, nec ab istarum rerum gubernatione discederet. Quod prima diei hora esset eius sideris cuius præferret nomen dies. Cæteræ deinceps horæ, suo ordine cederent aliis planetis, ita recurrentibus horis, vt cuiusque diei hora prima temporaria, siue inæqualis, quæ ab ortu solis numeratur, sit eius planetæ, qui diem signet suo nomine. Id vt intelligatur facilius, planetarum nomina suo ordine sunt exponenda.

Luna terris citima primum in planetis tenet locum, supra Lunam

Mercurius statuitur, post hunc

Venus collocatur, Venerem

Sol excipit, planetarum medius. Post Solem

Mars ponitur, post Martem

Iuppiter, post Iouem postremo loco est

Saturnus, proximus cælo stellarum inerrantium & fixarum.

Etsi autem tot numero sunt planetæ, quot sunt cuiusque hebdomadis dies, tamen quò res admirationem ex ordine maiorem haberet, eaque susteret credulos, ne plura de diebus inquirerent, planetarum ordinem nequaquam dies retulerunt. Nam quum diei ciuilis horæ sint vigintiquatuor, in quas vicissitudinarium volunt esse planetarum imperium, commutari siderum istorum ordinem pro dierum appellatione oportuit. Ter enim repetito planetarum ordine, horæ tantum redduntur vna & viginti: sic tribus prætereà planetis ordine connumeratis opus est, ad explendum vigintiquatuor horarum numerum & imperium. Quo fit vt quartis semper planetis dies cedere debeant. Sic diem Lunæ excipit dies Martis. nam quartus est Mars à Luna. à qua ad Saturnum reditur, à Saturno ad Iouem descenditur, à Ioue autem ad Martem peruenitur. Similiter post diem Martis sequitur

quitur dies Mercurij: est autem Mercurius quartus à Marte. Siquidem Martem sequitur Sol, deinde Venus, tum ab eo Mercurius quartus numeratur, qui diem signat suo nomine, consequentem diem Martis, atque singuli septimana: dies hac ratione nominibus istorum Planetarum solent insigniri. Id verò ut facilius acciperetur, versus in hanc rem ediderunt, quomodo olim solebant in Scholis singula docere & proponere ediscenda:

Prima dies Phœbi sacro nomine fulget.

Vendicat & lucens feriam sibi Luna secundam.

Inde dies rutilat iam tertia Martis honore.

Mercurius quartam splendens possidet altam.

Concordat Veneri magno cum nomine sexta.

Emicat alma dies Saturno septima summo.

Quia verò Planetarum imperio cuncta regi, hominibus Deo carentibus, & veritatis ignaris persuaserat Satanæ, & horæ dierum ipsorum inæquales, Planetis ea ratione qua dictum fuit attribuebantur, inde accidit ut ab Astrologis horæ ipsæ temporales siue inæquales, Planetarum etiam nomen habuerint. Esse autem recentem dierum istam appellationem, sicuti Dion existimat, neque tamen esse profectam à veteribus Ægyptiis, ex eo potest intelligi, quòd quum Herodotus Ægyptiorum res persequatur, & anni etiam ipsius rationem explicet, quæ est Ægyptiis in usu, nihil tale commemorat: quum tamen Ægyptiorum sacerdotes de singulis à se diligenter interrogatos ostendat. Diodorus etiam Siculus, qui longo post tempore, res Ægypti memorabiles prodidit, & ab Herodoto & aliis prætermittas retulit, nihil tale memorat, etsi Thebæos à Mercurio, qui est Hermes Græcis, ut diximus, anni & temporum rationem accepisse refert. Strabo quoque quum Thebæorum anni rationem, à Mercurio us traditam ait libro 16. de istis diebus nullam facit mentionem. Mercurij quidem & Ægyptiorum, maximè Thebæorum, hac in re scriptores propè omnes prophani meminerunt, præterito interim inuento isto: quòd neque Ægyptij si tum nouissent, silentio præterissent, nec Græci ipsi, aut alij autores, si à suis profectum, aut ab aliis inuentum audissent, unquam dissimulassent. Ex quo deprehenditur eorum supinitas, qui ista dierum nomina ad Mercurium seu Hermem illum multorum errorum parentem, Ogyge vetustiore, referunt: cui nequit septena dierum partitio, sine diuina iniuria tribui: quum Dei sit illa ordinatio, sicut & anni & mensium, non autem hominis cuiusquam, quemadmodum ex Genesi, id est, rerum istarum & temporum constitutione Sacris oraculis testata, intelligimus.

Sed familiare est & vsitatum Satanæ, rerum inuentionem quas Deus nostra causa creauit & instituit, ad idòla, & Gentium deos referre, aut ad eos homines, qui in propaganda idololatria egregiã operam nauarunt, utiturque ad eam rem scriptoribus Græcis maximè, atque etiam Latinis qui eruditionis famam, aut fidei opinionem quandam apud homines sibi pepererunt. Id enim præcipuè cavit, sibi & suo tenebrarum regno metuens, ne quid de Scripturis diuinis resciscerent homines. Et ne quid esse melius Ægyptiorum aut Chaldæorum, aut Græcorum scriptis putaretur, obtinuit apud stultos, sparsa de illarum Gentium religione & sapientia, falsa opinione: etsi nihil in eorum commentariis ferè, præter impias de heroibus, hoc est, impuris & sceleratis tyrannis, & diis ab hominibus factis, historias & fabulas recensetur. Ita Dei veri & populi ipsius electi mira fuit inter Gentes ignoratio: quum in Dei populo bonæ omnes artes & philosophiæ purioris notitia viguerit, multis antè seculis quàm Græcorum monumentis quicquam sit proditum. Nam Græcos pueros esse, & nuper versatos in historia intelligimus ex Solonis dictis & factis. Quin Varro antiquitatis inquisitor diligentissimus, cap. 1. lib. 3. De re rustica, ait artes omnes intra mille annorum repertas, ad suam ætatem illa tempo-

ra referens. Anni ergo & mensium & dierum, imò temporis omnis ratio certa, non aliunde, quàm ex Sacris scripturis repetenda est: à qua antiquitatis omnis peti debet noticia & veritas. Ex qua scimus Deum tempora partitum esse in annos, menses & hebdomadas. Hebdomadarum autem, vt postea dicitur, ignota est prophanis autoribus ratio. Quarum dies in Scriptura dicuntur, primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus. Cui postremo, certa addita est appellatio, nēpe Sabbati, ex ea quæ docetur in mundi creatione causa, nempe quòd omnibus rebus istis aspectabilibus creatis hexamero, id est, sex dierum spatio, conquieuerit Deus, & cessarit à rerum visibilium creatione, inde septimo diei data est appellatio Sabbati, id est, quietis seu cessationis. Solis autem, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, aut Saturni, quo die Sabbatum intelligitur esse, nusquam in Sacris scriptis extant appellationes aut nomina, quæ ne in antiquis quidem autoribus prophanis reperias. nam primus est à Latinis, quod quidem sciam, Cornelius Tacitus, in cuius annalium libro vigesimoprimo, diei Saturno dicati sit mentio, in historia Iudaica. In qua vt cætera impiè ab eo finguntur, sic & illud quoque nimium impudenter dixit, septimum diem Saturno dicatum esse apud Iudæos. Strabo autem illo prior, libro decimosexto, vbi de Iudæa agit, scribit Pompeium cepisse Ierosolyma, obseruato ieiunij die, quo ab omni opere Iudæi cessarent & abstinerent. Trogus verò Pompeius, qui sub Augusto vixit, vt ex eius breuiario, quod Iustini titulo prænotatur, licet intelligere, eum diem suo nomine appellauit, nempe Sabbatum. De Iudæis enim ita scribit libro tricesimosexto, vera falsis admiscens: Itaque Moses, Damascena antiqua patria repetita, montem Sinæ occupat, quo septem dierum itinere per deserta Arabiæ cum suo populo fatigatus, quum tandem peruenisset, septimū diem morte gentis, Sabbatum appellatum, in omne æuum ieiunio sacrauit, quoniam ille dies famem illis errorēque finierat. hæc Iustinus. Ex quo intelligitur quis sit ieiunij dies Straboni, & aliis prophanis scriptoribus, qui de rebus Iudaicis egerunt. Dion autem Nicæus, cuius antea meminimus, quique sub Alexandro Mammææ vixit, & sub Heliogabalo, diem qui Saturni nomen habet ait Deo consecratum esse à Iudæis, eadem ignorantia, qua Tacitus. Nam is dies Sabbati nomen apud Iudæos habuit, non Saturni, quod & apud nos retinet ratione diei, qui hoc eum nomine insigniuit, quemadmodum & dies Solis, dicitur nobis Dominicus, non quidem vt affirmandis, ex instituto papæ Syluestri aut alterius Pij primi, sed Apostolorum autoritate & vsu. Nam Apocalyps. cap. 1. vers. 10. ita loquitur Iohannes Apostolus. *ἔγενό μιν ἐν πνεύματι, ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσ ὀπίσω μου φωνὴν μεγάλην, ὡς σάλπιγγος.* id est, Fui in spiritu, Dominica die, & audiui post me vocē magnā tāquam tubæ. Sabbati autē appellatio satis est nota, ex sua antiquitate, & ex Scriptura sacra. In qua reliquorum dierum septimanæ appellationes à Sabbato petuntur quandoque, quòd Sabbati vox non solū septimū diē hebdomadæ, quo à suis negotiis ferandum est & cessandū cuique, vt is impēdatur dies, Sacrarū rerum cognitioni, sed hebdomadem quoque significet, quam quietis diem concludit. Inde Lucæ c. 18. ait ille Phariseus, *ἠστύω δις τὴ σαββάτω* ieiunio bis in Sabbato, id est, in hebdomade, sicuti vox ista tam in plurali, quàm singulari vsurpatur in Hebraismo, Leuit. c. 23. vers. 15. & 16. & alijs locis inde in Euāgelistis, *μία σαββάτων* prima Sabbati, id est, hebdomadæ prima dies dicitur, siue ea dies, quæ prima Sabbatum cōsequitur. Quod autem *σαββάτων* Græcè dicitur, accipiendum est in singulari numero ex proprietate sermonis Hebraici, quo singulariter dicitur hic dies Sabbath. & altera forma Sabbathon. Itaque Latine *μία σαββάτων* verti debet, non, prima Sabbatorum, sed prima Sabbati, seu hebdomadæ.

Ea verò die cœtus Ecclesiasticos, celebrare solitos fuisse primos Christianos apparet ex actis Apostolorum, cap. 20. 7. vbi ita dicitur: Vna autē sabbatum conuenissemus ad frangendū panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum, protraxitque sermonem vsque in mediam noctem. Id verò clarius intelligitur ex 1. Corinth. cap. 16. ver. 2. vbi collectas iubet fieri Apostolus *κατὰ μίαν σαββάτων*, id est, primo quoque hebdomadæ die. Sicuti Homilia in illum locū docet Chrysostomus, qui primū illum diem hebdomadæ Dominicum diem interpretatur. Huius rei fidem faciunt etiam Iustinus, & Tertullianus in Apologetico: qui die Solis conuenire solitos Christianos ad preces & mysteria sacra percipiēda prædicant. Hieronymus quoque libro aduersus Vigilantiū inquit, Per vnā sabbati, hoc est in die Dominico omnes conferre, quæ Hierosolymam in sanctorū solatia dirigātur, Apostolus Paulus præcipit. Sabbati autem, & Dominicæ diei sola vera nomina retinuimus, reliquis prophanis, vt Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, & Veneris, in vsum receptis ex mala vulgi consuetudine: quam damnat aliquot locis Augustinus, item & alij pij quique doctores. Feriam quidem primam, secundam, tertiam, & ita deinceps dici voluerat à clericis ipsas dies, Syluester Papa, vt ait Beda, lib. De natura rerum capite 8. quum nihil vereretur aut formidaret Grammaticorum ferulas. Docent enim Grammatici ferias dici tantum plurali numero. Quia verò, vt est in prouerbio, sunt ignaui semper feriæ, timuit fortasse Syluester, ne si ferias perpetuas suis proponeret, Clerum suum videretur perpetuæ ignauitæ damnasse. Cæterum longo vsu confirmata ista dierum nomina retenta sunt, quæ & hodie quoque nobis nota sunt & vsitata. nempe Domini, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, Sabbati, quo concluditur septimana, de qua iam aliquid etiam dicendum est.

De septimana seu hebdomada. Cap. V.

Septenarij numeri laudes persecutum esse Varronem libris iis quos inscripserat Hebdomades, Auli Gellij testimonio discimus qui libri tertij capite decimo, in earū laudem compedio, septenarium numerum *ἑβδομῆδα* Græcis solitum dici tradit. Verba Gellij sunt hæc: Marcus Varro in primo librorum, qui inscribuntur hebdomades, vel de imaginibus, septenarij numeri, quem Græci *ἑβδομῆδα* appellant, virtutes, potestatesque multas variâsque dicit. hæc Gellius. At nos ea voce, non septenarium tantum numerum, sed dierum septenorum circuitum, eadem obseruatione semper in se redeuntem comprehendimus. Quem nostri qui computos Ecclesiasticos ediderunt, vocarunt septimanam, nouo nomine. Noua enim rerum nouarum nomina sunt faciēda, aut aliunde transferenda, & Latinus interpret vbi hebdomadam fit in Scriptura mentio, vocem Græcam hebdomadis retinuit. Hebdomas autem, seu, vt nostri loquuntur, Septimana, Savia dicitur Scripturæ sacræ, à septeno dierum numero, qui post noctis & lucis, id est diei, spatia, proximam habet in temporum constitutione rationem. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram, & quæ his continentur, septimo verò die requieuit. Ideoque septimum quæque diem sanctum, & celebrem esse voluit Deus, quemadmodum Geneseos secundo, & præcepto primæ tabulæ quarto declaratur. Et vt dierum septimus quisque sacer est, sic & annorum septimum quemque in Republica Israelitica, sacrosanctum iussit esse Deus. Quo, & agris quies concedebatur, & nomina creditoribus exigere nequaquam licebat, ab iis qui soluendo non essent. Sicuti præcipitur Leuitici 25. in hanc sententiâ: Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Quando ingressi fueritis terram, quam ego

dabo vobis, sabbatizet sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius. Septimo anno sabbatum erit terræ, requietionis domini: agrum non seres, & vineam non putabis. Quæ sponte gignit humus non metes, & vuas primiciarum tuarum non colliges quasi vindemiam, annus enim requietionis terræ est. Sed erunt vobis in cibum, tibi & seruo tuo, ancillæ tuæ, & mercenario tuo, & aduenæ qui peregrinantur apud te. Iumentis tuis, & pecoribus omnia quæ nascuntur præbebunt cibum. Præterea etiam id apertius præcipitur Deut. 15. in hæc verba: Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, vel fratre suo repetere non poterit: quia annus est remissionis Domini: à peregrino & aduena exiges, ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem. Cæterum quisque septimus annus, qui remissionis dicitur, non eò tantum fuit à Deo institutus, vt tenuiores & afflicti respirarent abolitione debitorum, sed vt quam debent singuli operam impedere in verbi Dei notitiam intelligerent. Anno enim septimo feriebantur rustici, itaque suis operibus auocari non poterat à lectione & cognitione verbi Dei, quamobrem Deut. 31. 9. hoc ita præcipitur: Scripsit itaque Moses legem hanc, & tradidit eam sacerdotibus filiis Leui, qui portabant arcem fœderis Domini, & cunctis senioribus Israel, præcepitque eis, dicens, Septimo quoque anno remissionis, in solennitate Tabernaculorum, conuenientibus cunctis ex Israel, vt appareant in conspectu domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis huius, coram omni Israel, audientibus iis, & in vnum omni populo congregato, tam viris, quam mulieribus, paruulis, & aduenis, qui sunt intra portas tuas, vt audientes discant, & timeant dominum Deum vestrum & custodiant, impleantque omnes sermones huius legis. Præterea autem septies septimus annus, id est, quadagesimus quisque nonus annus, in eadem republica, multis fuit insignitus miraculis & privilegiis. cui nomen datum fuit à tuba arietina, quæ Hæbraicè *Iovel* dicitur. Is enim est Iubilæus inde nominatus quod Leuitarum præconio, per tubas arietinas, quæ dicuntur *Iobelim* Hæbræis, conuocato populo indiceretur. Seruis verò tum sua libertas, item ære alieno pressis immunitas & debitorum remissio, concedebatur. Item alienatorum prædiorum possessio, redibat ad veteres dominos. vt Leuitici 25. scriptum extat his verbis: Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta nouem. Et clâges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore, in vniuersa terra vestra. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis (indices) remissionem, cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iubilæus: reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque redibit ad familiam pristinam: quia Iubilæus est, & quinquagesimus annus. Non seretis neque metetis, sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis, ob sanctificationem Iubilæi, sed statim oblata comedetis. Anno Iubilæi redibunt omnes ad possessiones suas. Hæc sunt quæ anno Iubilæo, ad miseros & tenuiores atque ære alieno oppressos, quorum magna est vbique copia, redibant bona, Dei institutione & voluntate, vnde à publica gentis Israeliticæ, eiuscæ temporis læticia Iubilæi etiã vox ad Latinos manauit. Qui nouas tabulas, quemadmodum Græci *σεισάχθειαν* concesserunt in sua republica: quas quandoque promulgare, ex hac Dei cõstitutione, coacti fuerunt. Celebrè autem septimorum dierum & annorum, voluit esse in suo populo memoriã Deus, ne quæ beneficiorum ipsius, aut operum, caperet obliuio. Annorum autem & dierum septenarum ista feriã ad Christum, atque eam quietem & libertatem, hoc est fœlicitatem, quam suis acquisiuit proprio sanguine Dominus, spectabant. Quarum propterea celebritas, non vno terræ angulo aut limite contineri debuit, quum ad omnes quos ad se vocat

vocat dominus Deus noster pertineret. Lucae autem quarto capite, id declaravit Christus dominus, ubi haec scribitur: Et traditus est illi liber Esaiæ Prophetæ, & ut reuoluit librum, inuenit locum ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere cõtractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum & diem retributionis. Et quum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium oculi in synagoga erant intendentes in eum. Coepit autem dicere ad illos, Quia hodie est impleta haec scriptura in auribus vestris. Quæ verba apud Matth. cap. 11. declarantur quoque historia, quæ ibi docetur in hæc verba: Iohannes autem quum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens Iesus ait illis, Euntes renunciate Iohanni, quæ audistis & vidistis, cæci vident, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Sed rerum istarum notitiam, quantum potuit obscurauit Satanas, & hominum usus vanitate, fecit vt antiqua illa Italica, à Pythagora philosophia, numeris tractandis occupata, pro veritate, tenebras hominibus obtulerit. Numerorum enim vim & potentiam, quæ nulla esse potest, fecit vt maximam esse crederent mortales: sicuti eam prædicant Pythagorici, quibus non numeri, sed res numeris expositæ, & comprehensæ, spectandæ erant. quas qui obseruarunt tum Physici, tum Medici, miras esse deprehenderunt, nam præcipuas effici septenarij curriculo, rerum mutationes animaduertent, Deo veluti manu ducente homines, si quid modò veræ rationis obtinerent, ad illam meditandam & comprehendendam, rerum suo tempore futuram conuersionem & instaurationem: quam & dierum & annorum hebdomadibus, vndique sese offerentibus congnauit. Prophanis autem Philosophis & Medicis, notæ sunt ex obseruatione & quotidiana experientia, quum dierum tum annorum hebdomades, sed non hæc quas nosse illos par fuerat. Sciunt enim dies septimos, quos maxime suspectos habent in morbis acutis, esse crissimos vel criticos. Norunt præterea septimum quemque annum per omnem vitam periculosum esse, & mutationis aliquid afferre semper solitum, quem ob id crissimum & climactericum appellant. sicuti Censorinus de die natali cap. 5. annotauit. Qua de re Aulus etiam Gell. lib. 3. cap. 10. hæc habet: Pericula quoque vitæ fortunarumque hominum, quæ climacteras Chaldæi appellant, grauissimos quoque fieri affirmat septenariis. Et libro 15. cap. 7. inquit: Obseruatum in multa hominum memoria expertumque est, in senioribus plerisque omnibus, sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis, morbi que grauioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis, propterea qui rerum verborumque eiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant *κλιμακτηρικόν*. Hæc Aul. Gellius. Chaldæi autem, quorum prædictionibus multi fidem adhibent stultè nimium, pericula vitæ & fortunarum hominum, Climacteras vocant, quasi dicas scalarum gradus, in quibus sit insistendum, & quos sine periculo superare aut transcendere non possis, vnde ab istis climacteribus dixerunt annos climactericos. Neque verò hoc, est ipsis Genethliacis ignotum, esse vnum omnium difficilimum climactera, quem cõpleant septies septeni anni, qui anno accidunt vno de quinquagesimo. In quibus spatiis eadem illis ante oculos proposita videmus cum iis, quæ Deus suis, atque ad eum omnibus oblata & nota esse voluit. Nam septimi diei crises illustres, item anni septimi mirabiles conuersiones, præterea autem Iubilei, id est, Climacterici, quæ septies septeni cõficiunt anni, periculosa & metuenda vices, quid aliud volunt, quam vt homines istarum conuersionum, & mutationum memores, quarant quod

tandem res sint euasuræ: & quoniam sit in istis certis & statis mutationibus, oculi referendi, quaque ratione periculis istis, mederi aut obuiam ire liceat. Ac ne inter spes incertas & metus varios, vitam hanc miserimam transigamus miserè, Deus voluit, pro suo in genus humanum amore, stata diei septimi obseruatione, nos erigere in spem quietis & felicitatis futuræ. Ignaros autem suorū oraculorum, statis istis & ordinariis hebdomadū conuersionibus, voluit admoneri suarum miseriarū, vt quum remediū iis sine Deo se reperire non posse animaduertent, ad illum respiciendum esse intelligerent.

Sed illos conditi mundi à Deo, ignoratio, & septimi diei quies, ab hac consideratione quodam modo retraxit. Nam Sabbatum ignotum fuisse gentibus, ex ipsarum institutis apparet, quæ quo die otia agerent & sacra tractarent, vix constitutum habuerūt. Sua enim non modò singulis vrbibus, sed & familiis fuit religio. vt quemadmodū ait Plinius lib. 12. cap. 7. maior cœlitum populus, quàm hominum intelligi potuerit, quum singuli ex semetipsis totidem deos faciāt, Iunones Geniósque adoptando sibi. Vt autem septimi diei apud Romanos sepulta fuerit memoria, ex vetere Nundinarum instituto apparet. Octo enim diebus in agris rustici opus faciebant, nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legesque accipiendas in vrbem commeabant, vt scita atque consulta, frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die proposita, à singulis atque vniuersis facilè noscebantur. Vnde etiam mos tractus, vt leges trinundino die promulgarentur, sicuti dictum est ex Macrobiis Satur. lib. 1. cap. 16.

Cæterum apud Græcos septimi diei sacram memoriam sustulit, sicuti & apud Latinos, Satanas, sed alia ratione, quæ magis arrisit Græcis. Iis enim sacra impia obiecit quæ octauo quoque die Neptuno celebrarent, vt docet in Thesæo & aliis locis Plutarchus. Quòd si varia gentium hac parte instituta persequi vellem, infinitus & superuacuus suscipiendus mihi labor esset. Vt enim malum dicitur Pythagoricis infinitum, sic nullum finem aut modum habet impietas, & ipsa superstitio. Hebdomadarum autem & Sabbatorum suppressa apud gentes memoria, quid illis boni attulerit, constare potest ex impiis de mundi æternitate opinionibus & disputationibus. Quæ nullæ vnquam fuissent, si veteribus notæ & obseruatæ fuissent hebdomades, seu septimanæ populi Dei. Quarum conclusio & requies huc spectabat, vt Deum Optimum Maximum, primùm vniuersi autorem agnosceremus, deinde autem ipsius Dei exemplo, ab operibus nostris conuiescentes, ipsa Dei opera contemplantes recognosceremus, atque intelligeremus quanta sint ea, quæ Deus diligētibus se post huius mundi occasum præparauerit. Sed de hebdomadibus pro nostro instituto satis erunt ista, nunc ad menses, qui lunæ cursu definiuntur, quæ septenario quoque mouetur numero, dicendum est.

*De mensibus, Latinis, Hebraicis, Græcis &
Ægyptiis. •Cap. VI.*

Mensorum duo esse genera ait Varro, libri de re Rustica primi, capite vicesimo septimo, vnum annale, quod sol circuitu suo finiat, alterum menstruum, quod luna circumiens comprehendat. Cui ex Platonis sententia accedit libro de vniuersitate Cicero, qui mensem fieri, quando luna lustrato suo cursu solem sit consecuta, dicit. Annum autem vbi sol totum suum confecit & peragravit orbem. quibus respondent ea quæ libro secundo, de natura deorum, hac eadē in re docet. Itaque videre licet veteribus ignotas fuisse nostras septimanas siue dierū septenorū in orbem redeuntium vices perpetuas: præterea etiam nullos

nullos illis alios menses cognitos fuisse ab iis, quos luna suo cursu signaret & cōficeret, præsertim quum tales vbique Sacra scriptura proponat: atque etiam eosdem obseruarint cum Israelitis Persæ, Chaldæi, Græci, & Latini veteres, vsque ad Iulij Cæsaris pontificatum. Et Latinos quidem vsos fuisse mensibus lunaribus ex multis historiæ romanæ locis potest intelligi. Maxime autem ex Dionysio Halicarnasseo, qui hoc multis locis id significat. Apertè autē libro decimo, vbi agit de Decemviris, inquit: Anno sequenti Appius Claudius cum Collegis, Decemviratū consulari potestate iniit, idibus Maij, quæ inciderunt in plenilunium, vt tum menses obseruabantur, pro ratione lunari: Qui verò postea cōsecuti sunt Astrologi, quia veteris anni latini, mutata fuit ab Imperatoribus Romanis ratio, temporū aliam diuisionē ab ista priore instituerunt, ac menses alios solares, alios lunares, alios ciuiles nominarunt, quum anni à Iulio Cæsare ordinati vbique valeret ratio, & recepta esset constitutio, quæ iam inde ab illius Pontificatu, & anno vrbs 708. ad nostra peruenit perseverauitque tempora. Non quidem primæ illi Iulianæ omninò similis institutioni, sed propter admissos errores, non nihil differens, quemadmodum ex anni quæ post dicitur ordinatione, poterit intelligi. Quod autem de mensibus docuerunt Astrologi, quia breuiter & latinè complexus est Censorinus, libro de die natali, capite decimo octauo, visum est huc esse referendum. Ita verò inquit. Mensium duo genera. Nam alij sunt naturales, alij ciuiles. Naturalium species duæ, quod partim solis, partim lunæ esse dicuntur. Secundum solem fit mensis, dum sol vnumquodque in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem, est temporis quoddam spatium à noua luna. Ciuiles menses, sunt numeri quidam dierū, quos vnaquæque ciuitas suo instituto obseruat, vt nunc Roma, à Calendis ad Calendas. Naturales, & antiquiores & omnium gērium communes sunt. Ciuiles & posterius instituti ad vnamquamque pertinet ciuitatem. hæcenus Censorinus. Ex quo plura si quis cupiat, poterit discere hæc de te. Astrologi autem nostri quos consentientes habet Censorinus, sic ista definiunt. Mensis solaris, est quem peragrando signum, sol conficit. Et constat diebus triginta, horis decem, minutis ferè viginouē. Sic Stefflerus in Calendario Romano, propositione tricesima quarta. Signa autem esse zodiaci circuli duodecimas partes, quæ certorum animalium effigie sint ab Astrologis efformatæ, norūt, qui rudimenta Astrologiæ contigerunt. Ea verò versibus istis duobus memoriæ causa comprehenduntur.

*Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces.*

Arcitenentem autem, vulgò Sagittariū, Caprum verò Capricornum, & Amphoram nominant Aquarium, qui ita effingitur, vt aquam ex amphora videatur profundere. Horum duodecim signorum causa, quæ sol annuo spatio peragrat, menses duodecim solares dicuntur esse. Iam mēsis lunaris dicitur tempus, quo luna dum à sole discedit, toto zodiaco peragrato, iterū soli coniungitur, constans diebus 29. horis 12. minutis 44. vt ait Stefflerus in Calendario Romano propositione 34. iam memorata. Id spatium menstruum, nostri Computistæ vocant lunationem. Et vt quod de discessu lunæ à sole, & reditu ad solem; post peragratum zodiacum, intelligatur: animaduertendum est, quod de lunæ motu doceant Astrologi. Lunam scilicet totum zodiacum lustrare, & obire diebus viginiseprem & horis octo, quod noti illi & scholis vsitati versus monstrant.

Percurrit cyclum viginti luna diebus.

Septenisque sum, bis quatuor in super horis.

Interim autem dum ad eum locum à quo relicto sole abscesserat redit, sol

interea totum propè vnum signum permeauit, ita fit vt nequaquam solem eo loco reperiat, quo reliquerat, quare solem longius progressum postea consequitur. In quo cursu duos dies & quatuor horas, quadragintaquatuor minuta, cum aliquot secundis & tertiis minorum partibus infumit, vnde mensis lunaris, quam computistæ vocant consecutionis, conficitur diebus viginouem & dimidio, cum aliquot minorum portionibus. Ita duo menstrua spatia diebus constant quinquagintanouem, & minutis aliquot: quò fit vt alternis, triginta dies vni mensi lunari tribuantur, & consequenti viginouem aut contrà. Ex quo istud ab Astrologis colligitur, annum lunarem constare diebus trecentis quinquagintaquatuor. Solarem autem diebus trecentis sexagintaquinque, his horis adiunctis quæ Iulianam intercalationem constituunt, quas sex esse dicunt. Vnde hi anni, diebus differunt vndecim. Quamobrem vt anno lunari conueniat cum solari, hi dies vndecim adiciendi sunt diebus anni lunaris trecentis quinquagintaquatuor. Dies autem isti vndecim, dicuntur Græcis *ἐπιδεκα*, quam vocem nostri quoque retinent, Epactas, id est, additios istos vndecim vocantes dies, de quibus dicitur amplius in anni ratione. •

Ciuilem autem mensē nostri vocant vsualem, id est, eum qui vulgò est in vsu, qui nequaquam solari aut lunari conuenit, sed ita hodie nobis est constitutus, vt Iulio Cæsari pontifici maximo Romano, atque Sosigeni Alexandrino Mathematico, quo adiutor est vsus Iulius Cæsar in anno suo constituendo, visum fuit. Quomodo autem menses quum lunares, tum solares, ad anni ordinationem retulerint veteres, in anno erit explicandum. Nunc quæ mensibus fuerint nomina, & quomodo mensium partes fuerint constituta dicendum est.

Latinorum autem mensium ordinem & nomina discemus ex Fastis Ouidianis, quæ præterea qui volet ex Macrobio, Censorino & Varrone, repetere poterit. Sic autem Fastorum primo de his scribit Ouidius,

Tempora digereet quum conditor urbis, in anno

Instituit menses, quinque bis esse suo.

Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,

Hæc generis princeps, ipsius ille parens.

Tertius à senibus, Iuuenum de nomine quartus,

Quæ sequitur numero turba notata fuit.

At Numa nec Ianum nec auitas præterit umbras,

Mensibus antiquis, præposuitque duos.

Romulus, inquit Ouidius, mensibus decem annum suum constituit, quorum primum dixit Martium à Marte, quem voluit credi suum parentem. Secundum vocauit Aprilem, à Venere principe sui generis, quæ est græcè ἀφροδίτη, vt sit Aprilis quasi Aphrodis. Tertium mensē à senibus id est maioribus, dixit Maium. Quartum à iuuenibus dixit Iunium. Reliquos deinceps à numero & ordine nuncupauit. Nam quintum mensē dixit Quintilem. Sextum, Sextilem. Septimum, Septembrem. Octauum, Octobrem. Nonum, Nouembrem. Decimum, Decembrem. Numa autem Pompilius qui post Romulum regnauit Romæ, quum videret iusto numero deesse duos menses, his addidit Ianuarium in honorem Iani, veteris Latij rectoris, & Februarium, sic dictum à Februs, id est inferiis & cænis ac cereis, quæ anni extremo mense, inferebantur sepulchris mortuorum & bustis, vt umbræ quiescerent, & ne cuiquam molestæ essent, vt docet ipse Ouidius Fastorum libris, Festus quoque & Varro, atque alij talium sacrorum veterum interpretes. Fuisse autem veteribus Ianuarium & Februarium postremos anni menses, docet etiam Ouidius secundo & tertio Fastorum libris: ac secundo quidem ita habet.

Qui sequitur Ianum veteris fuit ultimus anni.

Tu quoque sacrorum Termine finis eras.

*Postmodò creduntur spatio distantia longo
Tempora, bis quini continuasse viri.*

Quod Varro libro De lingua Latina quinto, sic cõfirmat. Terminalia, quòd is dies anni extremus cõstitutus. Duodecimus enim mensis fuit Februarius, & quum intercalabatur, inferiores quinque dies duodecimo demuntur mensi. Deinde quinta ab hoc loco pagina, agens de mensibus ait: Ad hos qui additi, prior à principe Iano, Ianuarius appellatus, posterior, vt iidem dicunt scriptores, ab diis inferis Februarius appellatus, quod tum his parentetur. hætenus Varro. At suam iam dictam sententiam sic confirmat Ouidius Fastorum tertio libro.

Nen dubites prima fuerint quin ante Calenda

Martis, ad hæc animum signa referre potes.

Laurea flaminibus, qua toto perstitit anno

Tollitur, & frondes sunt in honore nouæ.

Ianuam regis, posita vires arbore Phæbi.

Ante tuas itidem Cutia prisca fores.

Vesta quoque vt folio niteat velata recenti,

Cedit ab Iliacis Laurea cana focis.

Adde quod arcana fieri nouus ignis & adæ

Dicitur, & vires flamma resecta capit.

Nec mihi parua fides annos hinc esse priores,

Annà quod hæc cœpta est mense Perenna colis.

Hinc etiam veteres iniri memorantur honores

Ad spatium belli, perfide Pæne, tui.

Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, & inde

Incipit à numero nomina quisquis habet.

Latinis autem seu Romanis mensibus manserunt sua nomina præterquam Quintili, qui propter Iulium Cæsarem vocatus est Iulius: postquam is relatus fuit in numerum deorum Romanorum. Sextili etiam suum mutatum est nomen, propter Octavianum Augustum, qui ex eo dictus est Augustus, vt docent Macrobius & Censorinus.

Mensium autem Hebraicorum nomina quæ sacræ scripturæ propria sunt & pecularia, dicuntur ab ordine quem in anno obtinent hoc modo: Primus, Secundus, Tertius, Quartus, & ita deinceps vsque ad duodecimum. Quis autem sit primus in his mensibus, & vnde Hebræis, sine Israelitis annus incipiat, Exodi capite duodecimo docetur his verbis: Mēsis iste erit vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Mensis autem qui eo loco primus instituitur, is est quo ex Ægypto sunt educti, & quo celebrabatur festum Paschæ sicuti eodem capite docetur. Qui postea capite decimotertio dicitur mensis nouarum frugum, in Latina cõuersione, his verbis: Hodie egredimini, mensis nouarum frugum, quod quidem pluribus verbis quadam periphrafi sic dicitur Deuteron. cap. 16. ver. j. obserua mensem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phase Domino Deo tuo. quoniam isto mense eduxit te dominus Deus tuus de Ægypto nocte à septuaginta verò interpretibus vocatur *חודש תמוז*, i. mensis nouorum, scilicet fructuum. Hebraicè autem nominatur *hodes ha'zifim* id est, mensis spicæ siue spicarum, hoc est, is mēsis quod è culmis & vaginis prodierūt spicæ. Quod quidem tempus incidit in Æquinoctium vernum, quo in Ægypto & Syria maturæ iam incipiunt esse segetes, vt intelligi potest ex Leuitici 23. capite, quo de festis agitur, & iubetur vt postero à Pascha die, qui est decimus sextus Martij mēsis, offeratur manipulus nouarum frugum. ex quo die, quo falx mitti in fegetem incipiebat, quia eum manipulus nouarum frugum demerebatur, numerandæ erant septem

hebdomades, ad festum Pentecostes, quod appellatur in Scriptura sacra festum hebdomadam. Quemadmodum id aperte potest colligi, ex Deuteronom. c. 16. vers. 9. vbi hæc dicitur: Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris, & celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo. Primitiuorum quoque, id est primitiarum, vocatur idem festum, Numer. ca. 28. vers. 26. vbi istud dicitur: Dies etiam primitiuorum, quando offeretis nouas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis & sancta erit. Ita autem dicitur Pentecostes festum, quod eo die panes è nouis frugibus offerebantur Deo, pro gratiarum actione, quum esset confecta messis. Testis est etiam Plinius libr. 18. capit. 18. peragi messem in Ægypto, cui vicina est Syria, mense Maio, cuius mensis sexto die celebratur Pentecostes festiuitas.

Hebræorum autem primo mensi, respondet Latinorum veterum primus mensis Martius, vt ex Ouidio prius docuimus. Et vt primus Hebræorum mensis in æquinoctium vernum incidit, ita & Latinorum Martius: nam hac quoque tempestate, vernum æquinoctium incidit in Martij diem decimum. Itaque non tantum ordinis & numeri causa, sed & temporis, primum Hebraicum mensem cum Martio, Latino mense componimus, etsi, vt res quidem nunc sunt, per omnia quadrare non potest Martius mensi Hebraico primo, quod Hebræorum menses lunares sunt: at mensis Latinorum, quibus post publicatos à Iulio Cæsare fastos vsi sunt, naturalibus nequaquam conueniunt. Sed vt sunt naturales menses Hebræorum & lunares, quales fuerunt veterum Latinorum menses, pares cum paribus conferre & iungere conuenit, qui ciuilibus per mensem intercalarem erunt adaptandi. Cæterum vt mensis primus dicitur in Scriptura Abib cognomine, sic mensis secundus appellatur Hodes zif. 3. Reg. 6. 1. pro quo Latinus dixit mensem zio. quod putarit eo loco, vase se quiescens in holem, non autem consonum. Vocem autem illam initio capituli prætermiserunt Septuaginta, nec reddiderunt. Sub finem autem capituli, vbi vox eadem repetitur vers. 37. dixerunt *ἐν μηνὶ ζίου*, in mense zio. Quam Chaldæus paraphrastes, habita verbi ratione, dixit zif nisjanaia i. mensem apertionis, siue splendoris florum, id est, mensem quo floribus constat, & maxima est sua venustas. Est & epithetum additum septimo mensi, Ethanim, id est, fortium, tertij Reg. ca. 8. vers. 2. Quam vocem reliquit Latinus interpres. Ita enim inquit: Conuenitque ad regem Salomonem vniuersus Israel in mense Ethanim, in solenni die, ipse est mensis septimus. Septuaginta verò dixerunt *μηνὴν ἀθανίμ*, mensem Athanim. At Chaldæus paraphrastes mensem fortium reddidit. Mensi etiam octauo sua est addita 3. Reg. 6. appellatio: dicitur enim Bul. à quo, vt nonnulli sentiunt, dicitur mabbul, id est, diluuium, quod eo mense fuerit diluuij sub Noe initium: & quod sub hyemem incipiant tum aquarum inundationes, id est incrementa. Is autem mensis est quem mar, hes, van, vocant, alio nomine. Latini autem plerique codices eo loco pro Bul, habent Elul, quod nomen ad Augustum mensem pertinet. Eum verò errorem Lyranus commentario in eum locum tertij Regum agnoscit, & emendat. Septuaginta autem, idem cum Hebræo nomen habent, *ἐν μηνὶ βούλ*, in mense Bul. At Chaldæus pro suo more loca difficiliora explicans dixit Bejerali mesaph Ibebaia, in mense collectionis frugum, id est, mense quo frugibus in horrea conuectis, omnia ad suum veluti senium deduxit hyems. His mensibus adduntur epitheta, in Sacra scriptura: reliquis sua tantum tribuuntur nomina ordinalia

Reperiuntur tamè in Daniele, Esdra, & Ester, certorum mensium nomina, quæ aiunt esse vel Persica vel Chaldæa, quod horum tantum in iis scriptis extet mentio, quæ post captiuitatem Babylonicam sunt edita. Quo tempore, quia populus Dei vocibus assueuerat

assueuerat Persicis, & Chaldaeis, hæc vsu iam trita, recepta sunt vocabula. Quibus, quia vulgò vtimur in mensibus appellandis, & designandis suis propriis nominibus, eaque partim in Sacris oraculis extant, partim in versione Chaldaica, suus ordo reddendus est. His autem propter argumèti similitudinem menses Atticos adiungemus, ea ratione, quam Gaza, libro de mensibus, prodidit. Qui *ἑκατομβαιῶνα* docet esse Iunium, à quo Athenienses annum, inchoant, ipso æstiuo solstitio. Et *μηνυχιῶνα* docet esse Martium, quo vernum designatur æquinoctium. vnde eum mensem Hebræorum mensi Nisan respondere liquet. Adiungemus his etiam menses Macedonicos, quos vulgò Græcos nominant, quòd eos nostrorum nonnulli atque etiam Iosephus commemoret, apud quem Nisan dici *ξανθιῶνα*, & Octobrem *δῖον*, cõstat multis locis: vt horum certa ratio & interpretatio constet. Ægyptios quoque vnà adiungemus, non propter Epiphanium tantum, sed propter nostros Astrologos, qui mensium Alexandrinorum, id est, Ægyptiorum, multis locis meminerunt: Ægyptiis autem & Atheniensibus, annus incipit à Solstitio æstiuo, quia tum Nilus augeri incipit. quorū primum anni mensem Censorinus ait esse Toth, cap. 15. lib. De die natali, & capite eiusdem lib. 16. sic Cicer. 3. De natura deorum, qui Toth ait esse Mercurium Ægyptiis, qui propterea Iunio erat apponendus. quod cur à nobis non fuerit factum, intelligetur ex sequentibus. Sic enim mensem Toth, ad Septembrem, certis de causis, quæ postea dicentur, referimus.

Menses.

Hebræi.	Latini.	Attici.	Macedonici.	Ægyptij.
1 נִסָּן <i>Nisan.</i>	Martius.	μηνυχιῶνα.	ξανθιῶνα.	φαμενάθ.
2 אֲיָר <i>Iar.</i>	Aprilis.	θαργελῶνα.	ἀρτεμῖσιος.	φαρμουθῖ.
3 סִיּוֹן <i>Sivan.</i>	Maius.	σκιρροφοριῶνα.	δεύτιος.	παχῶνα.
4 תַּמּוּז <i>Tamuz.</i>	Iunius.	ἑκατομβαιῶνα.	πάνεμος.	παῖνι.
5 אָב <i>Ab.</i>	Iulius.	μελαγετιῶνα.	λάος.	ἐπιφι.
6 אֵילּוּל <i>Elul.</i>	Augustus.	βοηδρομιῶνα.	γορπιαῖος.	μισοφι.
7 תִּשְׂרִי <i>Tisri.</i>	September.	μαιμακλιῶνα.	ὑπερβερειῖος.	θαθ.
8 מַרְחֶשְׁוֹן <i>Mar, hes, van.</i>	October.	πυανεψιῶνα.	δῖος.	φαωφι.
9 כֶּסֶלָו <i>Kisleb.</i> vel <i>Casseu.</i>	November.	ἀνθεστηριῶνα.	ἀπιλλαῖος.	ἀθύρ.
10 טֵבֶת <i>Tebeth.</i>	December.	ποσιδεῶνα.	αἰδιναῖος.	χοιάχ.
11 שֶׁבַת <i>Sebath.</i>	Ianuarius.	γαμπλιῶνα.	περίτιος.	τυβῖ.
12 אָדָר <i>Adar.</i>	Februarius.	ἐλαφιβολιῶνα.	δυσρὸς.	μεχῖρ.

Hæc est mensium Hebraicorum series & appellatio, quæ ex certis Scripturæ locis, & Chaldaica interpretatione libri Ester, Ierosolymitana nuncupata intelligitur. Ester autem capite tertio, disertè primus anni mensis dicitur appellari Nisan, eum verò mensem Iosephus vocat *ξανθιῶνα*. eodem etiam capite 3. Ester, mensis duodecimus dicitur esse Adar. adhæc Ester octauo, Sivan tertius mensis anni nominatur, quemadmodum & Tebeth mensis nominatur decimus, eiusdem libri capite secundo. Iam ex Zachariæ septimo, Casseu mensem intelligimus esse nonum, sicuti ex eiusdem Prophætæ primo capite, Sebath mensem esse vndecimum nouimus. Quare ex his Scripturæ locis, &

tertio capite Targum Eter, ordinis huiusce certi, eodem ordine ceteros exposuimus menses, quem Hebræis mensibus conuenire animaduertimus.

Alij autem mensem Nisan dicendum esse Aprilem cenent, fortasse quod, vt ait Columella lib. 9. cap. 14. vernum æquinoctiam, quod ad mensem Nisan pertinet, olim statueretur octauo Calendas Apriles, id est, vicesimã quinta Martij. Sed hîc & temporis præsentis, & ordinis veteris, fuit habenda ratio, quæ commodior visa est. Romani enim Imperatores, nempe Iulius Cæsar & Octavianus Augustus, dum nobis annum volunt constituere, eum planè turbauerunt: quemadmodum & omnes respublicas, & omnia regna mundi, atque imperia, quantum potuerunt labefactarunt & euerterunt. Olim enim Latinis & Romanis lunares erant, quemadmodum & Hebræis menses, sic etiam Atticis, veluti libro de mensibus scitè Theodorus Gaza exposuit. Itaque sic menses isti sunt ordine collocandi, qui quidem motui solis adæquantur, per intercalarem mensem, quo veteres Latini & Attici utebantur, sicuti in anni ratione diceretur fufus.

• Ægyptiorum verò fuit alia ratio, quàm Hebræorum, aut Atticorum, & Latinorum veterum, eaque perturbatior, quod iis inuenta sua magis placebat, quàm instituta populi Dei qui illis vicinus erat. Id verò ita habere, planum fecerunt consecuta tempora. Annum enim Caniculæ exortu inchoant Ægyptij, vt ait Censorinus, capite 17. libri De die natali inquit: Sed horum (annorum) initia, semper à die primo mensis eius sumuntur, cui apud Ægyptios nomen est Toth, qui que hoc anno fuit ante diem septimum Calend. Iulij, qui abhinc annos centum Vlpio & Brutio præsentè, Romæ Coss. iidem dies fuerunt ante diem 12. Cal. August. quo tempore solet Canicula in Ægypto facere exortum. hæc Censorinus. Et id quidem tempus est solstitij æstiu, sicuti docet Plinius lib. 20. cap. 18. Procyon, inquit, id est, Canicula oritur Ægypto, quarto nonas Iunij, ac, vt idem monet Plinius, libri 18. cap. 18. tū Nilus augeri incipit à solstitio, aut noua luna quæ solstitio est proxima. Male autem & incompositè suis vtuntur mensibus Ægyptij quos neque lunares, neque solares habent: siquidem menses omnes constituunt dierum triginta, inde ex duodecim talibus mensibus fiunt dies trecenti sexaginta, quibus adiiiciunt quotannis quinque dies, quos adiiiciunt vltimo mensi, qui eam ob rem fit trigintaquinque dierum: vt ea ratione totius anni reddantur dies trecenti sexagintaquinque, quos annua conuersione sol efficit. Sed dum negligunt quarti cuiusque anni diem intercalare, quem modo bissextilem dicimus, fit vt singulis Olympiadibus, quæ quatuor explent annos, dies primi mensis qui Toth is dicitur, mutet suas sedes. Nam quia vnus anno intercalari accedit dies, à quo annus inchoandus est, is dies futurus est primus primi mensis qui est Toth: & qui antea primus erat dies, fiet secundus eius mensis, & sic deinceps tertius erit, is qui erat secundus, atque ita consequenter ceteri dies suo decedent loco. vt tandem tricesimus dies fiat is, qui erat vicesimus nonus: & qui erat tricesimus & vltimus eius mensis dies, fiet primus insequentis mensis, qui est Phaophi, atque ita deinceps ceterorum mensium dies mutare ordinem oportebit: vnde fit vt Ægyptiorum mensium dies, nullas statas sedes obtineant: quum post triginta Olympiadas totus mensis Toth transeat in sequentem mensem: reliquis mensibus eodem modo, suo loco deductis. sic post longa tempora, idem mensis per omnes aliorum mensium sedes vagabitur. Quæ ratione factum fuit vt Ægyptij magnū annum ^{νοβηδὲν} instituerint, autore Censorino: c. 15. De die natali: qui annus Ægyptiis ciuilibus annis conficitur 1461. quibus exactis primus dies mensis Toth tandem ad exortum syderis Caniculæ redit. Sed Ægyptij tandem, quò tales tollerentur anni ambages, anni sui obseruationem ad Latinam retulerunt. Nam, vt testis est Beda, venerabilis cognomine,

cognomine, libri De natura rerum capite vndecimo, vltimo anni mensi, præter eos quinque dies qui iam sunt dicti, vnum etiam adiiciunt diē, anno quodque intercalari, vt eius anni sint dies 366, quemadmodum & anni Latini bissextilis. Quod quidem ab Ægyptiis fieri, libro de mensibus monet Gaza. Observatio verò illa cœpisse videtur, quum Ægyptus in potestatem populi Romani venit, & in prouinciæ formam fuit redacta: quo tempore moribus & temporibus Romanis sese accommodans, anno vta est Romano. Quod vt tradamus facit Diodorus Siculus, qui libro secundo de anni Thebæi ratione agens, eum definit trecentis sexaginta quinque diebus & sex horis. Tum autem verisimile est primum Ægyptiorum mensem, scilicet Toth, incidisse in Septembrem Latinorum mensem: quam ob causam, certus illi & fixus assignatus est ex eo tempore locus hic, atque ab eo cœptus est notari annus, præsertim quum posteriori tempore Christiana Ecclesia & Alexandrina, annū à Septēbri inciperet, & Toth primus esset mensis anni Ægyptij apud Ecclesiasticos: qui Septēbrem quoque, primū anni Christianorū mensem agnoscerēt, quòd illo natus esset Dominus, quemadmodum suo diceretur loco. Itaque in ea sede manet æternūque manebit mēsis Toth: quum anno Ægyptio additus sit tādē intercalaris dies, de more Latinorum, quæ ratio nos monuit, vt Toth Septēbri adiungeremus: sicuti eum etiam interpretatur Plutarchus in vita Romuli: ne quis nos ista sine autoribus dicere existimet. Ait autem in ea historia, Tarrutium nobilem mathematicum, autore & impulsore Varrone, quum Romuli genēsimum inspexisset, prodidisse Romulum, primo anno secundæ Olympiadis à matre fuisse conceptum, mense Chæach ab Ægyptiis nuncupato, quē nos Decēbrem dicimus, tertio & vigesimo die, hora tertia, qua Sol defecit omnino: in lucem verò editū mēse Toth, qui Septēber apud nos est, ad 12. Cal. sequentis mensis circa ortum Solis: vrbis verò Romanæ fundamenta ab illo facta esse quinto Idus Pharnuthi mensis, qui Aprilis vocatur à nostris, inter secundam & tertiam eius diei horam, hæc Plutarchus. Si quis autem est qui requirat Græcè exposita ista mensium Ægyptiorum nomina, & ordinē quo annotata & Latinis respondentia proposuimus, ea reperiet extremo capite libri primi Græcorum epigrammatum, vbi inscriptio epigrammatis ita habet: *μῆσες Ἰγυπτίων τῶν ἑπτέβριος*. id est, menses Ægyptiorum, Septēber. Id verò significat, Toth mensem, qui primus nominatur illo epigrammate, respondere Septēbri, à quo anni sumeretur apud Ægyptios initium: non veteri quidem ratione, sed ea quam Ægyptij à Romanis acceptam, postea vsurparunt & instituerunt: tum quum in prouinciæ formam redacta Ægypto, Romana accepit & admisit instituta. quod intelligetur post aliquātò clarius, vbi anni sacri, id est, prodi sacris oraculis rationem explicauerimus.

Patres autem mensium iam sunt nobis dicendæ, quæ in Latinis mensibus sunt difficiliore, & nobis propter Latina scripta in vsu frequentiore: quam obrem ab iis ordiemur, easque primo loco explicabimus. Et vt quot diebus singuli menses apud Latinos constent, teneatur, versus hi vulgares ediscendi sunt:

Triginta Aprilis, Iuni, Septēbraque, Nouēbraque:

Vno plus alii: viginti Februs octo.

At si bissextus fuerit, superadditur vnus.

Quibus versibus id significatur, Aprilem, Iunium, Septembrem & Nouembrem dies habere triginta: reliquos autem menses diebus constitui triginta & vno, excepto Februario, qui dies habet viginti octo. Anno autē intercalari, quem dicunt Bissextilem, dies habet 29. Februius. Tum enim vnus additur eo loco, quo dicitur sexto Calēdas Martias. Et quia dicitur eo anno bis, sexto

Calendas, annus intercalaris, quem Græci vocant *εμβολιασμον* dictus est nostris Computistis, Bissextilis, quem stulti propter illud nomen Bissexti, ominosum & tristem putant.

Cur autem aliis mensibus partim triginta, partim triginta & unus attribuatur dies, consulendus est Macrobius, libri Saturnaliorum primi capite quarto, & Censorinus libro De die natali cap. 17. de annis Romanis. Item & capite decimo octavo de mensibus. Quod etiam breuiter à nobis dicitur lib. quarti cap. 3. de anno constituendo. Superstitio autem numeri paris & imparis: item impia de Romanis Imperatoribus persuasio, has mutationes, præter Dei institutum, ab hominibus & Satana repertas, obtrusit mundi huius sapientibus, quas propterea Dei ignari admirantur. Nos autem ut ineptas & superstitionas contemnimus. Mensium autem istorum Romanorum siue Latinorum partes, sunt Calendæ, Nonæ, Idus.

Calendæ vocantur primi singulorum mensium dies, addito mensis nomine, ut Calendæ Martiæ, dicitur primus dies Martij, ita Calendæ Aprilis, Calendæ Maiæ, significant primum diem Aprilis, & primum diem mensis Maij. Eodemque in cæteris mensibus modo, primi mensium dies, Calendarum nomen habent. Post Calendas sequuntur Nonæ, & post Nonas sequuntur Idus. Post Idus, qui sequuntur dies, nomen accipiunt à Calendis sequentis mensis. Quot verò dies Nonarum & Iduum appellatione censentur, siue, quot Nonas & Idus quisque mensis habeat, vulgares isti demonstrant versus.

Sex Maius Nonas, October, Iulius & Mars,

Quatuor & reliqui dabit Idus quilibet octo.

Quibus de rebus prolixè differit Macrobius libri primi Saturnaliorum capite decimo quarto. In sequenti autem capite, nempe decimo sexto, qua ratione numerentur isti dies, sic docet: Latij veteres incolæ, quia iam tum nihil discere ab Ægypto licebat, ad quam nullus illis comæatus patebat, morem Græciæ in numerandis mensium diebus sequuti sunt. ut retroversum cedente numero, ab augmento in diminutionem computatio resoluta desineret. Ita enim nos decimum diem, deinde nonum, & postea octauum dicimus. ut à Athenienses *δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντος μηνός* soliti sunt dicere, hæc Macrobius. Phrases autem illæ, quibus nihil est frequentius, decimo Calendas Martias, nono Calendas Martias, & similes, ita sunt resoluendæ, decimo die, qui est ante Calendas Martias, & nono die qui est ante Calendas Martias. sic quarto nonas Martias, id est, quarto die, ante eum qui dicitur Nonæ Martiæ. Similiter octauo Idus Martias, hoc est, octauo die ante eum qui dicitur Idus Martiæ, vel octo diebus ante Idus Martias, quod rudiorum causa dictum, accipiendum est. Græcorum ergo rationem quia sequuti sunt Latini, diebus à maiore numero in minorem desinentibus, facile nunc utrorumque componetur rationes, si mensium Græcorum partes explicatæ fuerint. Eas verò Iulius Pollux dictionarij sui libro primo, capite septimo, sic exponit: *μὲν δὲ μιλῶς, ἰσαμένε, μεσσητος, καὶ λήγοντος, ὡς καὶ τὰς τρεῖς δεκάδας ἕτω πως δ' ἡμπερὶ ν. καὶ τάλ.* Partes verò mensis sunt, Inchoatus vel instans, medius, & præceps vel desinens. qua ratione licet tres decadas diuidere, & cætera. Tres autem decades cuiusque mensis constituunt Græci, quarum primam additis numeris dicunt *ἰσαμένε μηνός*. Secundum *μεσσητος μηνός*. Tertium *φθίνοντος καὶ λήγοντος μηνός*. Primum autem cuiusque mensis diem *πρῶτην*, vltimum autem *τριάδα* vel *ἐλευ καὶ ἑβέν, τριακάδα* alij. hæc Varro. Pollux autem dies enumerat ordine naturali ubique, quemadmodum

quemadmodum & Græcorum autorum nonnulli. Accedunt enim quidam Macrobio. qua de re Plutarchus quoque in Solone agit: è quo petere poterit, qui plura scire cupiet. Quæ Theodorus Gaza libro De mēſibus perſpicuè interpretatur: docetque commodam eſſe eam rationem qua ſunt vti ſoliti Athenienſes. Qui menſe trifariam diuiſo, partem vnam *ἰς ἀμείνων*, id eſt, inſtantem, ſiue incuntem vocarunt: alteram autem *ἐπι δέκα*, id eſt, ſupra decem: vltimam *ὀπίσθεν*, id eſt, præcipitem vel deſinentem. Hoc modo, vt neomenia, quæ nouilunium ſignificat, menſis primus ſit dies, deinde ſecundus inſtātis, tertius inſtantis, & ita deinceps, vſque ad decimum diem. poſt quem ſequitur is qui dicitur primus ſupra, vel poſt decem, deinde ſecundus ſupra decem: & ſic per ordinem vſque ad viceſimum, qui & *ἑνδέκα* dicitur, quaſi vicenionem dicamus. poſt quem decimus præcipitis, nonus, deinde oſtauus. pro menſis cuiuſque dierum numero, ſeriem ipſam denarij numeri minuendo pro ratione Lunæ decreſcentis, & ſuo lumine deficientis. quo modo Comicus Ariſtophanes numerat,

*Quintus, deinde quartus, hincque tertius,
Post quem ſecundus, & quem maximè
Metuo, ſequens eſt continuò vetus & nouus.*

Ex hac autem Græca ratione, qua tres cuiuſque menſis decades conſtituuntur, videntur Latini menſium ſuorum dies diſtribuiſſe tripartitò, vt menſis vnusquique Nonas, Idus & Calendas obtineret. ſed alio inſtituto, diuerſo & diſſimili ab ipſis. Quò verò ſint iſta ad intelligendum faciliora, menſes Latini cum Græcis componendi ſunt: quod quum in vno fecerimus & fuerimus experti, in cæteris nullo negotio poſteà fiet, vt intelligetur.

Iam quod ad Hebræos menſes attinet, nulla eſt eorum partibus explicandis difficultas, quum in diebus recenſendis, ordine procedant naturali. Dies autem à Luna nuncupant, vt eam Deus menſibus deſcribendis & deſiniendis ordinauit: primam lunam, ſecundam, tertiam & ita deinceps, vſque ad vigefimam nonam lunam, vel trigefimam, pro ratione, ſingulos dies nominantes, ad eum vſque numerum quem obtinent menſes Cauri & Pleni, vt vulgò eos nominant. Vocant autem Plenum menſem, eum qui dies habet triginta: Caurum autem dicunt eum, qui diminutus eſt, & dies habet tantum vigintinouem. Luna enim alternis explet ſuo curſu triginta dies, qui vni tribuuntur menſi, & vigintinouem, qui deinceps conſequenti aſſignantur. Menſes autem pleni & cauri intelliguntur ex Cenſorino, qui De die natali cap. 17, ita inquit: Romani in decem menſes, dies ccciiii. in hoc modo habebant: Martius 31. Aprilis 30. Maius 31. Iunius 30. Quintilis 31. Sextilis & September tricenos. Oſtober 31. Nouember & December 30. quorum quatuor maiores pleni, cæteri ſex cauri vocantur. hætenus Cenſorinus. Quomodo verò dies menſium Latinorum, Græcorum & Hebraicorum ſibi reſpondeant, & ſint diſponendi, videamus in Septembri, qui nobis facilitatis Hebraicæ, ſed Latinæ atque Græcæ perplexitatis ambagibus inuolutæ, teſtimonium ſuppeditabit ampliſſimum.

Tiſti.

September.

Μαυραυτιπιόν.

Prima vel noua luna.
Secunda luna.
Tertia luna.
Quarta luna.
Quinta luna.
Sexta luna.

Calendæ Septembris.
4. Nonas Septemb.
3. Nonas.
Prid. Nonas.
Nonæ Septemb.
8. Id. Septemb.

Νεμνία.
δευτέρα ἰς ἀμείνω.
τρίτη ἰς ἀμείνω.
τετάρτη ἰς ἀμείνω.
πέμπτη ἰς ἀμείνω.
ἕκτη ἰς ἀμείνω.
d.ij.

Septima luna.	7. Id.	ἑβδόμη ἰσαμένω.
Octaua luna.	6. Id.	ὀγδόη ἰσαμένω.
Nona luna.	5. Id.	ἐνάτη ἰσαμένω.
Decima luna.	4. Id.	δέκατη ἰσαμένω.
Vndecima luna.	3. Id.	πρώτη ἐπὶ δέκα.
Duodecima luna.	Pridie Id.	δευτέρα ἐπὶ δέκα.
Decimatertia luna.	Idus Septemb.	τρίτη ἐπὶ δέκα.
Decimaquarta luna.	18. Calend. Octob.	τετάρτη ἐπὶ δέκα.
Decimaquinta luna.	17. Cal. Octob.	πέμπτη ἐπὶ δέκα.
Decimasexta luna.	16.	ἕκτη ἐπὶ δέκα.
Decimaseptima luna.	15.	ἑβδόμη ἐπὶ δέκα.
Decimaoctaua luna.	14.	ὀγδόη ἐπὶ δέκα.
Decimanona luna.	13.	ἐνάτη ἐπὶ δέκα.
Vigesima luna.	12.	εἰκάς, ἢ ἐκδέκατη φθίνοντος.
Vigesimaprima luna.	11.	δέκατη φθίνοντος.
Vigesimasecunda luna.	10.	ἐνάτη φθίνοντος.
Vigesimatertia luna.	9.	ὀγδόη φθίνοντος.
Vigesimaquarta luna.	8.	ἑβδόμη φθίνοντος.
Vigesimaquinta luna.	7.	ἕκτη φθίνοντος.
Vigesimasexta luna.	6.	πέμπτη φθίνοντος.
Vigesimaseptima luna.	5.	τετάρτη φθίνοντος.
Vigesimaoctaua luna.	4.	τρίτη φθίνοντος.
Vigesimanona luna.	3.	δευτέρα φθίνοντος.
Trigesima luna.	Pridie Cal. Octob.	ἐν καὶ νέας, ἢ τριαντάς.

Nunc ad anni explicationem accedendum est, quem olim duodecim lunares menses conficiebant addito, intercalario mense, quum vsus exposceret: sed iam inde à Iulio Cæsare, mense habet ciuiles Romanos duodecim, cum die intercalari, quadriennij cuiusque spatio:

*De anno & eius obseruata ratione prophanis gentibus,
& populo Dei. Cap. VII.*

Annus, Hipparchus & Ptolomæus illustres Mathematici definerunt Solis reditu ad primum æquinoctij, aut solstitij punctum, à quo prius Sol ipse abscesserat. Eum annum dixerunt Latini vertentem, id est, expletum & conuersione solari confectum, sicuti explicat Macrobius 1. Saturn. cap. 14. inquit: Solis annus eo dierum numero colligendus est, quem pergit, dum ad id signum se denuo vertit, ex quo digressus est: vnde annus vertens vocatur, & habetur magnus, quum Lunæ annus breuis putetur. Horum Virgilius vtrunque complexus est 3. Æneidos:

Interea magnum Sol circumuoluitur annum. hæc Macrobius.

Ciceroni autem & aliis claris autoribus, magnus intelligitur annus, quum ad idem vnde semel profecta sunt astra cuncta redierint, eandemque totius cæli descriptionem longis interuallis retulerint. In quo quàm multa secula teneantur, nesciunt, nec possunt vlli Astrologi verè explicare: quum ab orbe condito nullum talem qualem somniant, magnū annum cōpererint. Itaque Lunaribus, Solstitialibus & Magnis annis in præsentia omiſſis, hoc primū teneamus: Annorū sicut & mensiū alios esse Ciuiles, alios Naturales. Ciuilem annum

annum intelligimus, quem vnaquæque ciuitas vel respublica obseruat. Naturalem autem accipimus, quem Natura ipsa, hoc est, Deus qui creat & facit nasci omnia, iam inde à primo rerum ortu instituit.

Ciuiles omnibus gentibus ferè sunt anni, quales sunt Græcis, Ægyptiis & Latinis. Hebræis enim sunt Dei ordinatione anni constituti. Quia verò de Græcorum & Ægyptiorum doctrina plurimus est sermo prophanis autoribus, in describendis eorum temporibus, quæ cæteri propè comprobarunt, de annis eorum dicendum videtur, prius quàm de annis Hebræorum aut Israelitarum, quos sacra nobis definiunt oracula, agamus. Annos autem quàm Græcorum tum Ægyptiorum dissimiles fuisse docet Herodotus, secundo historiae suæ libro, qui Euterpe inscribitur. Ait autem Ægyptios annum diuisum in duodecim menses habere, eò melius quàm Græci habeant, qui tertio quòque anno intercalarem mensem adiiciunt suis mensibus, quem ipsi Ægyptij ignorant. Tricenis enim diebus quibus duodecim suos menses taxant, adiiciunt quotannis vltimo anni sui mensi, dies quinque, vnde illis ratio annui temporis eadem semper redeuntis modo constet. Quo loco videtur Herodotus, Græcorum trieteridas intellexisse, quas obseruauit Græcia, quemadmodum Penteridas & Octoeteridas, Astrologorum doctorum & excellentium ingeniis constitutas, ducente ad eorum temporum constitutionem illos Dei Spiritu, proposita, & iis quodammodo patefacta, quam ordinauerat, astrorum conuersione. Quia verò ratione sint ista tempora constituta, quia docet perspicuè Censorinus, libri De die natali capite decimoquinto, quo de annis maioribus agitur, eius verbis malo quàm meis exponere, qui hac de re ita agit: Nunc de annis maioribus dicam, quorum magnitudo adeò diuersa, etiam gentibus obseruata, quàm autoribus tradita est: vt alij vnum magnum annum esse in annis vertentibus duobus, alij in multis milibus annorum arbitrati sint.

Quod quale sit conabor iam hic absoluerè. Veteres in Græcia ciuitates, quum animaduertèreat, dum sol in annuo cursu orbem suum circuit, lunam nouam interdum terdecies exoriri, idque sæpe alternis fieri, arbitrati sunt lunares duodecim menses & dimidium, ad annum naturalem conuenire. Itaque annos ciuiles sic statuerunt, vt intercalando facerent alternos duodecim mensum, alternos tredecim. Vtrumque annum separatim, vertentem, iunctos ambos annum magnum vocantes. Idque tempus trieterida appellabant, quòd tertio quòque anno redibat. Penterida verò nominabant, quòd quinto quòque anno, qui annus magnus, ex quadriennio commodior visus est: quia solis annum constare diebus trecentis sexagintaquinque, & diei parte circiter quarta videbant, quæ primum quadriennium conficeret. Quare agon & in Elide Ioui Olympio, & Romæ Capitolino, quinto quòque anno redeunte celebrabatur: Hoc tempus quod ad solis modò cursum, nec ad lunæ congruere videbatur, duplicatū est, & Octoeteris facta quæ nunc Enneateris vocitatur, quoniam primus eius annus, nouo quòque anno redibat: hunc circuitum verè magnum annum esse, pleraque Græcia existimauit: quòd ex annis vertentibus solidis constaret, vt propriè in anno magno fieri par est. Nam dies sunt solidi vno minus centum, anni que vertentes solidi octo. Octoeterida vulgò creditum est ab Eudoxo Gnidio institutam: sed hanc Leostratum Tenedium primum ferunt composuisse, & postea alij aliter. Deinde post multa alia subiicit idem Censorinus: Sed horum omnium penteridas maximè notandis temporibus Græci obseruant, id est, quaternorū annorū circuitus, quos vocant Olympiadas. Et nunc apud eos ducentesima quinquagesima quarta Olympias numeratur, eiusque annus hic secūdus. Idem tēpus anni magni Romanis fuit, quod Lustrū appellabāt.

Ita quidem à Seruio Tullio institutum, vt quinto quòque anno, cēsu ciuium habito, lustrum conderetur. Sed non ita à posteris seruatum: nam quum inter primum à Seruio rege conditum lustrum, & id quod à Vespasiano Imperatore quinto, & Cæsare tertio, Coss. factum est, anni interfuerint paulò minus DCL. lustra tamen per ea tempora, non plura quàm septuagintaquinque sunt facta, & postea planè fieri desierunt. hæcenus Censorinus. Ex quo quid trieteris, penteris, octoëteris, & enneateris sit, apparet. Nunc Romana dispicienda est obseruatio. Romani anno ciuili suo, vt cætera gentes sunt vsi: iis enim Romulus dicitur primùm, annum constituisse decem mēsiū, quo modo apud Albanos à quibus erat ortus obseruabatur, nempe ex decem mensibus. Numa autem, vel, vt alij sunt auctores, Tarquinius annum in duodecim menses postea distribuit, diebus aliter distributis quàm fuissent in initio. Lunaris enim cursus habita fuit ratio, & eorum dierum, quos sol circuitu suo conficit. vnde mensis intercalaris additus fuit anno Romano, ex Græca ratione, vt hoc modo ciuilis annus adæquaretur naturali. Intergalandi autem negotium Pontificibus demandatum fuit, quòd festorum & profestorum, item fastorum & nefastorum dierum penes eos esset denunciatio & procuratio. Sed ij ex sua libidine, quum tempora vitiosè partiretur, vt publicanis interdum, interdum etiam alijs gratificarentur, fastos quos penes se habebant publicare sunt coacti. Quos tandem Iulius Cæsar rerum positus, & Pontifex maximus institutus, emendare studuit, adhibito, vt ait Plinius lib. 18. cap. 15. Sosigene Mathematico: qui menses ea ratione constituit, quam cap. 18. libri De die natali, Censorinus & Macrobius primo Saturnal. cap. 1. exposuerunt. Iulius ergo Cæsar adiutore Sosigene, ad eam proximè rationem, quæ etiamnum in vsu est nobis hodie, annum Romanum digessit, quarto suo Consulatu, anno Urbis 708. ante Christum 45. Ex quo anni Ciuiles Romani dicti sunt anni Iuliani: in quibus quum admissum esset vitium, propter intercalandi negligentiam à Pontificibus admissam, idque sub Octauiano Augusto Iulij successore esset animaduersum, Octauianus Augustus non nihil innouauit, iussis aliquot annis sine intercalatione decurrere. Ex quo anni illi Augustiani etiam sunt appellati. Eò tamen res tandem rediit, vt mensibus veteribus duodecim constitueretur annus, in quo dies essent, ea ratione quæ nunc seruatur, tercentum sexagintaquinque, cum quadrante diei. Is verò diei quadrans, quia circuitu quadriennij diem vnum reddit, iussus est post terminalia mensi Februario, quarto quòque anno addi. Atque eo modo factū est, vt mensis intercalarius qui optimo instituto post Februarium addi solebat, fuerit sublatus. Anno vt tum quidem existimabatur, optimè in perpetuum constituto. Quod Fastorum tertio sic declarat Ouidius:

Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec

Cæsaris, in multis hæc quoque cura fuit.

Ille moras Solis quibus in sua signa redires,

Traditur exactis disposuisse notis.

Is decies senos, tercentum & quinque diebus

Iunxit, & è pleno tempore quarta die.

Hic anni modus est, in lustrum accedere debet,

Qua consumatur partibus vna dies.

Quàm bene autem id fuerit in omne æuum ordinatum, docent animaduersi hoc tempore errores, quorum causa infiniti iam sunt editi de Calendarij emendatione libri. Ex quibus id colligimus, perturbatam nobis esse anni rationem: quum neque menses habeamus solares, neque lunares, nec Latinis temporibus conueniat cum Græcis & Hebræis, quæ paria & similia olim habuerunt veteres Latini, & Græci, congruentia cum Solis & Lunæ motu: quibus oportere tempora definiri fatètur omnes, præsertim quum id diuino confi-

constitutum sit imperio. Iam verò quòd nos annis Iulianis uti dicimus, id quàm sit falsum, ex eo potest intelligi, quòd Iulius Cæsar ultimum eum anni diem constituit, quo Sol transit in Capricornum: is verò dies, his temporibus, incidit in vndecimum Decembris diem, festinantem ad decimum. Ita non idem nobis esse anni principium, quod Iulio Cæsari fastis publicatis cõstitutum fuit, apparet. Neque verò solstitia aut æquinoctia iis locis, quibus à Cæsare fuerant annotata, possumus hodie statuere, quum longè differētes sedes sint sortita à Iuliana ratione. Quod non aliam ob rem accidit, quàm quòd malè constituta fuit, ut credebatur, in perpetuum à Iulio Cæsare anni quantitas.

Atque id quidem Mahumedes Aratensis Arabs, Mathematicus perquam doctus, quem vulgò nominant Albategnium, anno Domini 884. exposuit apertè, eo libro quem De stellarum motu edidit. In quo declarat annum solarem constare diebus trecentis sexagintaquinque, & horis sex, non tamen plenis, sed quibus vna centesima pars desit. Ex quo accidit, ut centesimo quòque & sexto anno, dies vnus superfit annis Iulianis, quibus hætenus vsi sumus in Europa. Inde quia motuum cœlestium non est ea conuersio quæ fuit olim credita, factum fuit ut æquinoctia & solstitia, alias obtineant hoc tempore sedes, quàm sub Iulio Cæsare habuerint. Annis enim quadragintaquinque ante Christi Domini natalem, fastos à se emendatos publicavit Iulius Cæsar, quibus fastis, siue, ut verbis vulgò notis utar, quo suo Calendario, æquinoctium vernum ad vigesimum quintum Martij diem apposuit. Ab eo tempore ad annum Domini qui dictus fuit millesimus quingentesimus quadagesimus quintus, anni effluerunt mille quingenti nonaginta. Anno autem Domini 1545. æquinoctium vernum fuit die Martij decima, quod annotatum fuerat in Calendario Cæsaris vigesima quinta Martij. Ita diebus quindecim ab illa prima Iulij Cæsaris fastorum ordinatione ad hæc tempora, anticipat æquinoctium vernum, ut Astrologorum utar vocabulo. A decimo autem Martij die fertur iam in nonum, ipsum æquinoctium vernum. Quæ quum ita habeant, singulis centum & sex annis Iulianis, detrahendus aut eximendus fuisset vnus dies, ut in vetere & primùm fastis illis constituta sede æquinoctiis liceret consistere. Et annis mille quingentis nonaginta, qui publicatis à Cæsare fastis effluerunt, ad annum Domini 1545. eximendi essent dies quindecim, si æquinoctium vernum in veteri sede collocare vellemus. Quemadmodum id explicat Iohannes Lucidus Gallus Samothæus, in Epitome emendationis Calendarij Romani, capite primo, quo disputat de anni solaris vera quantitate, cuius verba libet subiicere, quæ ita habent: Egregius autem Astronomus nomine Mahumetus Arabs, qui & cognominatur Albategni, in libro De mundo stellarum & de locis motuum earum, ex multorum annorum experientia certissima, cap. 27. 52. & 53. post Ptolomæum annis 743. ut ibidem ipse testatur, dixit annũ solarem continere dies 365. horas 5. minuta 46. & duas quintas vnus minuti, id est, secunda vigesima quarta. Et est differentia minus à sex horis, in centesima sexta parte diei, videlicet in tredecim minutis, & tribus quintis vnus minuti, id est, secundis 36. ita ut vnus dies constituatur in centum sex annis. Quapropter ex hoc, æquinoctium anticipat per vnum diem omni anno, centesimo sexto. Hæc autem anni quantitas, cœlesti quantitati solaris motus, maximè conuenit. Nam sic æquinoctium diebus quindecim anticipat in annis 1590. Quod videmus impleri ad vnguem, hoc anno Domini 1545. Si enim prædictis annis Domini, addantur anni quadragintaquinque ante Christum, quando Iulius Cæsar Calendarium suum instituit, consurgent anni 1590. in quibus includuntur prædicti quindecim dies anticipationis, cuiuslibet diei attribuendo

annos 106. Nam quindecies centum anni, sunt anni 1500. & sexies quindecim anni, sunt anni 90. In annis ergo 1590. tempore nostro, anno isto, videmus æquinoctium anticipatum esse ad vnguem diebus 15. Hac ergo experientia longi temporis patet computationem Albategni de quantitate anni solaris, ex diligentissima eius obseruatione, solam rei veritatem continere, & ideò ipsam ab omnibus tenendam esse censemus, reiectis aliorum computationibus, tanquam à veritate deficientibus. Albategni ergo Arabiae decus, qui & lingua scripsit Arabica, in hac re solus palmam & victoriam obtinet, sicut apertissimè demonstratum est. Hoc igitur anno Domini 1545. maximè conuenit vt emendetur Calendarium Romanum in hoc generali Concilio, postquam reformata fuerit Ecclesia, in eis quæ pertinent ad fidem, atque ad bonos mores, quæ magis necessaria sunt. Hæc enim oportet facere, & illa non omittere, sicut Dominus nos in Euangelio admonet. Non tamen est multum immorandum ad corrigendum Calendarium antequam æquinoctium vernum ascendat ad diem nonum Martij, cui iam appropinquat. hæcenus Ioannes Lucidus.

Ad anni verò Hebraici iam accedendum est constitutionem, quam sacra declarant oracula, quæ nobis in primis cognoscenda est, quia Deum habet autorem: à quo si nos erudiri patiemur, & verè sapientes, & beati omninò futuri sumus. Hebræis autem annus geminus est, Ciuilis, quem Ecclesiasticum commodius dicemus: & Naturalis. Ciuili quidem siue Ecclesiastico vtuntur in procurandis sacris, & ministerio tabernaculi obeundo. Naturali autem in locando, conducendo, vendendo, emendo, & cæteris politicis & quotidianis negotiis, itémque in subducenda & notanda temporum ratione. Vtriusque autem anni Deus ipsis Hebræis autor fuit, qui naturales annos iam inde à mundo condito instituit. Ciuiles autem siue Ecclesiasticos in Israelitica Repub. obseruari voluit, asserto è seruitute Ægyptiaca in libertatem suo populo. Tum enim suis legibus Israeliticum populum vti voluit, quibus à cæterarum gentium ritibus & communionem arceretur, atque id ab omnibus gentibus, in eorum instituta dirigentibus oculos intelligeretur, quæ colendi Dei vera esset ratio. Item definiendorum temporum & constituendarum rerum publicarum, quæ vera esset formula. Præterea autem, quod fuit præcipuum, ex qua gente expectandus esset seruator. Ita verò rem habere ex Sacris scripturis, si modò animum aduerterimus, intelligemus.

Principio enim Deus Optimus Maximus, creatis cælis, deinde affixis iis sideribus, quorsum illa condidisset, ex suo verbo demonstrauit, quom Solem interdiu lucem præbere mortalibus, Lunam autem cum reliquis stellis, noctu idem præstare iussit. Adhæc, ista voluit esse in signa & tēpora, dies & annos, vt Genesis primo, vers. 14. perspicuè docetur. Et signa quidem quæ Scriptura dicit Othoth, intelliguntur prognostica tempestatum, quæ nautis, agricolis & medicis obseruantur. Nam Vergiliarum, item Arcturi, & Orionis, Caniculæ, ac similibus ortus & occasus insignes temporum conuersiones notant. Ex quo non frustra talia animaduertent certæ artes. Quæ tempestatum significationibus, sua maturant vel differunt negotia, aut ea curant in tempore. Et ea quidem nota & obseruata fuisse populo Dei, testatur locus ille qui est apud Iobum, cap. 38. vers. 31. Nunquid cohibebis delicias Vergiliarum, aut constrictiones Orionis aperies? Nunquid educes signa cœlestia tempore suo, & Arcturum cum filiis suis deduces? Sic Amos cap. 5. vers. 8. Qui facit Pleiadas, Arcturum, & Orionem, & conuertit in lucem matutinam, umbras densas & diem in noctē tenebrescere facit, qui euocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus est nomen illi. Tempora autem ea vult intelligi Scriptura quæ vulgò nota sunt, quibus in suas partes annus distribuitur,

buitur, quæ sunt Ver, Æstas, Autumnus, Hyems. Item & festa solennia, Dei ipsius imperio constituta, quæ idem nomen cum quatuor illis temporibus obtinent. Dicuntur enim Noadim, statuta tempora, & sacra festa solennia, quæ temporum etiam vices notant. Veluti festum Paschæ, maturefcentium frugum, aut potius messis ipsius initium demonstrat. Pentecoste autem messis confectæ ferias habet, & Tabernaculorum festum, vindemiam peractam, & fructus in granaria atque horrea conuectos, atque etiam agricolarum pia & sancta otia designat. Iam dies & annos proponit nobis verbum Dei, quos Solis & Lunæ motu confici intelligimus, quod Solis supra horizontem accessu, & eiusdem ab horizonte discessu definiatur dies civilis, item eiusdem reditu ad eum locum vnde moueri cœperat, annum constitui scimus. Cui rei Lunam inservire constat, cum eius motu menstrua præcipue spatia constituantur, à qua & dies nomen habent in sacris Dei oraculis. Nam prima luna, secunda luna, & sic deinceps singulorum mensium dies in Scriptura sacra nominantur, vt eius motu constituendos dies & definiendos esse menses intelligamus. quorum primos dies sacros & festos esse voluit Deus, in ea quæ Israelitis constituit Republica, ne quid in ea ratione quisquæ innovare auderet. Itaque sic præcipitur de ea re Nume. 28. 11. In Calendis autem, id est, Mensium exordiis, offeretis holocaustum Domino, vitulos de armeto duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos. Sic Luna, dies & menstrua spatia definit ordinatione diuina, & Sol anni spatij metas ostendit: quod etiam intelligimus fieri cōparato & adæquato vtriusque sideris motu, per menses intercalares, hominum doctorum ingeniis ad hæc excitatis Dei Spiritu, per quem nobis, & rerum quas voluit parfæcta & communicata est intelligentia.

Solis ergo & Lunæ, reliquorumque siderum tale munus esse voluit Deus, iam inde ab orbis conditi primordio. Quando autem id munus sit iis impositum si cognouerimus, vnde anni naturalis petendum sit initium, & vbi notandum si cognouerimus, vnde anni naturalis petendum sit initium, & vbi notandum annorum omnium & temporum si principium, perspicuum fiet. Id verò in Autumnale conferendum esse æquinoctium, sacra Dei nos docent oracula. Quæ, vt par fuit, sequenti Iudæi, mensem Tisri quem Latine Septembrem veterem dicimus, vocat *Ros hasana*, id est, Caput seu initium anni, quemadmodum Propheta Ezechiel vsurpauit, cap. 40. ver. 1. In vicesimo quinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis. Quod quidem prima Dei constitutio in ordinandis temporibus, & alia certa Scripturæ testimonia confirmant. Fuisse enim mundum Autumnino conditum, ex ipsa rerum hexamero conditarum creatione constat, quæ etsi diluio videtur fuisse sublata, cōfusus tum propter hominum impietatem & elementis & temporibus, suæ tamen prior reddita est ordinationi, per Dei verbum, vt est Genes. cap. 8. ver. 22. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non desinet. Mundi autem conditi initio, id est, tertio die, arbores pomis gravidas & onustas, creatas fuisse, atque eas cum cæteris frugibus, hominum victui fuisse attributas, docetur Genes. primo capite, ver. 12. & 29. Poma autem dare Autumnum, & Æstatem profere messes nostra docent tempora, neque alio anni tempore poma suppeditari, & pendere ex arboribus certum est, quibus illecta & inescata Eua à serpente maledicto, virum in sceleris societatem & inobedientiam, sollicitauit: ita Autumnino Adamus à Deo defecit, sub initium mundi conditi & effecti, quo tempore arbores pomis gravidæ & onustæ sese carpendas illi offerebant. Iam verò mensem septimum cadere in anni Hebraici tempus extremum, quo nouus annus incipit, licet intelligere ex cap. 34. Exodi. Quo de festis solennibus celebrandis præcipitur, vbi versu 22. hoc dicitur, Solennitatem hebdomadarum facies tibi, in primitiis frugum messis tuæ triticæ, & solennitatem quando redeunte anni tempore cuncta conduntur:

vbi verba Hebræa partim verbis singulis reddidit, partim explicauit paraphrasi Latinus interpres. q. d. Et festum Hebdomadatum siue Pentecostes celebrabis tibi, quū demessis frugibus, panes è primitiis messis triticeæ offerētur Domino: item celebrabis festū collectionis frugū, reuolutionem anni. hoc est, Celebrabis quoque festum Tabernaculorum, quod cōuectis frugibus, & collecta vindemia celebrandum est, anni ipsius exitu & principio, Septembri scilicet mense, quo annus prior desinit, & sequens incipit. Quod idem Exodi cap. 23. vers. 16. ita præcipitur, Et custodies solennitatem messis primitiuorum operis tui, quæcunque seminaueris in agro, solennitatem quoque in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. q. d. Celebrabis quoque festum Pentecostes messe confecta, oblati primitiis frugum, quas diuino beneficio, terra culta abs te, profunder tibi. Festum quoque obseruabis Tabernaculorum, post collectas fruges, sub anni finem, collectis laboribus tuis, ex agris. Quæ quidem loca ita esse accipienda ex Leuitici capite vigesimotertio, vers. 39. apparet, vbi mensis & dies quo festum Tabernaculorum celebrandum est, exprimitur post collectas fruges, vbi dicuntur ista: Quinetiam decimoquinto die mensis septimi vbi collegeritis fructus terræ, celebrabitis festum Domino septem diebus. Quæ sequuntur deinde, docent qua ratione cætera sint ipso Tabernaculorum festo obeunda & celebranda. Neque verò prætereundus est Deuteronomij locus, qui ad ad hanc rem facit, cap. 16. vers. 3. Solennitatem quoque Tabernaculorum celebrabis, per septem dies, quando collegeris de arca & torculari fruges tuas, id est, frumentum tuum & vinum tuum. Vnde apparet Tabernaculorum festum celebrari solitum peracta messe & vindemia. Quo tempore annus concluderetur, præsertim quum in exitu anni & eius reuolutione celebrari iubeatur in Exodo. In Leuitico autem & Deuteronomio imperetur, collectis fructibus & peracta vindemia, idem festum seruari. Iam verò Iubilæos annos, qui fuerunt maximè insignes nouarum tabularum institutione, & prædiorum suis dominis, & libertatis restitutione seruis ipsis, à septimo mense numerari, & initium sumere constat. Leuitici enim vigesimoquinto, vers. 9. iubetur indici Iubilæus annus tubæ clangore, mense septimo, decima die mensis, ipso propitiationis festo die. Ex quo apparet anni principium repetendum esse ab eo mense qui est septimus à Nisan, hoc est, mense spicarum ad maturitatem festinantium, vt loquitur Scriptura. Quem quidem septimum mensem, fuisse olim primum anni mensem, ante scilicet constitutam populo Israelitico Rempublicam, non ignorauit Chaldæus paraphrastes. qui 3. Regum capite octauo, versum hunc secundum, Conuenitque ad regem Salomonem vniuersus Israel, in mense Ethanim, in solenni die, ipse est mensis septimus, in hunc sensum reddidit: Et collecti sunt ad regem Salomonem omnes viri Israel in mense fortium, festo die, quem vocabant olim primum mensem, at nunc est mensis septimus: hæc est non obscura Chaldæi paraphrastæ sententia. Cui si quis Iosephi rerum Iudaicarum scriptoris, sententiam velit adiungere, eamque esse aliquid putabit, idem animaduertet ab eo pronunciatum fuisse. Antiquitatum enim, seu potius Originum, id est, ἱστοριῶν libri primi, cap. 8. ai. diluuium cœpisse anni mense secundo, qui Macedonibus vocatur δῖος. Hebræis autem Marhesvan. qui quidem menses respondent Octobri, vt ex superiore mensium tabella liquere potuit. Admonet etiam idem autor, Mosem postea primum anni mensem designasse Nisan, qui est Græcis Ἐπιμαρτιος, qui Martio respondet.

Septimus ergo mensis à Martio, qui posterioribus temporibus vocatus est Tisri, annum inchoauit naturalem, & eum quem statim à mundo condito

condito iussit Deus decurrere, quem propterea iure dicemus esse primum anni naturalis mensem, præsertim quum ab eo anni Iubilæi, & anni septimi, qui remissionis appellantur, initium ducant, & sumant sua principia. Item post collectos fructus & peractam vindemiam, quod Septembri mense accidit, annus novus incipit, quum annum Scriptura concludat vindemiæ & fructuum omnium collectione.

Quod autem attinet ad annum Civilem siue Ecclesiasticum à Deo institutum in Israelitica republica, fatendum est eum à Mense Nisan, qui Martio respondet incipere, quem admodum Exod. cap. 12. vers. 2. præcipitur in hæc verba: Mensis iste vobis erit principium mensium, primus erit in mensibus anni. Et ca. 13. v. 4. Hodie egredimini mense nouarum frugum. Exod. 34. Septē diebus vescēris azymis, sicut præcepi tibi, in tempore messis nouorum. Mense enim verni temporis egressus es ex Ægypto. Qua de re in mēsum ratione actū est pluribus. Nisan autem mensem voluit Deus primum esse inter cæteros dignitate, propter eximium illud liberationis Ægyptiacæ beneficiū, à quo mēse festa numerantur omnia, quæ veræ quietis fuerūt symbola, seu, vt nostri loquuntur Sacramenta. Festum enim Paschæ huius mensis decima quarta die celebrabatur: ab eius postero seu insequenti die, numerabantur septem hebdomades, post quas Pentecostes festum celebrandum erat, initio mensis Sivan, qui Maius dicitur Latinis. Item mensis ab eo septimus, festus erat, quo horreis & cellis vinariis iam plenis, feriari & epulari corā domino liceret agricolis. Otium enim festum voluit conferri Deus, sicut & cætera festa, ad diuinorum beneficiorum memoriam recolendam, & verbi sui comprehensionem & intelligentiam, non autem ad ludos, aut indecoros iocos & superuacua spectacula.

Hæc igitur gemina anni in populo Dei obseruatio, sacris demonstrata oraculis, vnde temporum exordia sumenda sint, monet, atque aperit. Quæ ab æquinoctiis incipere colligimus, vt ab æquinoctio Autumnali annum naturalē iure incipere affirmemus. Civilem autem populi Dei annum dicamus, ab æquinoctio verno ducere exordium, aut certè ab ea Luna noua, quæ proxima est verno æquinoctio: quod motu Lunæ, menses Scripturæ sacræ definiuntur. Et si autem æquinoctiorum aut solstitiorum Scriptura nō meminit, quia se ad popularem captum accommodat, temporum tamen & ipsa messis in Ægypto & Iudæa ratio, æquinoctiorum nos admonet, quæ annotarunt Astrologi, & cōtulerunt in ea tēpora. Quod ex Plinij libro decimo octauo cap. 18. poterimus intelligere, cuius verba, quò tota res sit notior, paulò altius repetemus, quæ ita habent: Nunc de arandi ratione dicemus, ante omnia Ægypti facilitate commemorata. Nilus ibi vice coloni fungitur, euagari incipit, vt diximus, à solstitio aut noua luna, ac primò lentè, deinde vehementius, quandiu in leone sol est, mox pigrescit in Virginem trāsgresso, atque in libra residet. Si duodecim cubitos non excessit, fames certa est, nec minus si sedecim exuperauit. Tātò enim tardius decedit, quantò abundantius creuit, & semētē arcet: vulgò credebatur ab eius discessu ferere solitos, mox sues impellere, vestigiis semina deprimentes, & in madido solo credo antiquitus factitatum. Nunc quò que non multò grauiore opera, sed tamen inarari certum est abiecta prius semina in limo digressi annis, hoc est, Nouēbri mense incipiente: postea pauciruncant, quod botanistum vocant. Reliqua pars non nisi cum falce arua visit, paulò ante Calendas Aprilis. Peragitur autem messis mense Maio, stipula nunquam cubitali, quippe sabulum subest, granumque limo tantum continetur. hæc Plinius. Ex cuius verbis apparet messem in Ægypto & illi vicina Palestina inchoari ante Calendas Aprile, quod tempus est æquinoctij verni. Siquidem veteres in fastis suis æquinoctium vernum statuerunt octauo Ca-

lendas Apriles, vt post eam Columella discemus. Messis autem hordeacea tempore egressos Ægypto Israelitas, festum Azymorum seu Paschæ arguit. Est autem prior messis hordeacea, quam triticea post cōsequitur, quæ, vt inquit Plinius, peragitur mense Maio, id est, si loqueretur Scripturæ sacræ more, festo Pentecostes. Nam decimoquinto die primi mensis, qui primus est Azimorū dies, offertur manipulus nouarum frugum: à quo die numerantur septē hebdomades, ad vsque festum Hebdomadum, siue, vt Græci dicūt, Pentecostes: quod quinquagesimo post Pascha die celebretur. Ipso autem festo Pentecostes offerendi erant à singulis panes è nouis frugibus, vt extat Leuitici cap. 23 v. 17. Et sic offeretis sacrificium nouum Domino, ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos, de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domino. Deuteronomij autem cap. 16. v. 9. tempus vtrunque notatur disertis istis verbis: Septem hebdomadas numerabis tibi, ab ea die qua falcem in segetem miseris, & celebrabis diem festum Hebdomadarū domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem domini Dei tui. Dies quidē quo falx primū in segetē mittitur, est decima quinta Martij, qua primū legitur manipulus nouarum frugum, qui Domino offeratur & ita sanctificetur futura messis, quæ intra id tempus absoluitur, quo celebratur festum Hebdomadum siue Pentecostes. *πεντηκοστή* autem, id est, quinquagesimus à festo Paschæ dies, ad mensem Maium pertinet, cuius sexto die celebratur Pētecoste, messe peracta. Sic ergo temporum ratio nos ad æquinoctium vernalis deduxit: & menses quidem Latinos veteres, Hebræis respondentes, ad eam rem nobis esse vsui videmus. Vnde & motum cœlestium periti, Pascha sub æquinoctium vernalis, ab Hebræis celebrari solitum prædicant. Itaque primum etiam anni Hebraici civilis mensem, iure ad nouam proximè vernalis æquinoctium lunam retulerūt. Ex quo & illa apud veteres nostrates Episcopos fluxit regula, Non esse Christianis celebrandum Pascha, ante vernalis æquinoctij transcensum.

Cæterum tempora supersticiosius quàm Christiana postulabat pietas, obseruarunt nostri maiores, quum talis obseruatio Iudaica sit magis quàm Christiana, Qua factum fuit vt veræ Paschæ festiuitas fuerit propè obliterata. Satanæ astutia, dum de tempore, hoc est, mensibus & diebus disceptatur idoneis ad otia, non autem de pietate & puritate agitur. Nam, quemadmodum docet Paulus Apostolus 1. Corint. 5. Tota vita nostra debet esse festa & azyma, vt perpetuum & tale, quale requirit à nobis Deus, celebremus Pascha. Sic enim ait Apostolus: Pascha nostrum, pro nobis, est immolatus Christus. Itaque *ἑορταζομεν*, id est, festos agamus perpetuos dies, non cum fermento veteri, neque cum fermento malitiæ, sed cum azymis sinceritatis & veritatis. Alludit autem eo loco Apostolus ad veterem celebrandi Paschæ ritum, quem tota vita nostra referendum esse docet, vt sobriè & piè viuentes, expectemus aduentum Domini nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. vt est, Tit. 2. 14. Quæ Paschæ festiuitas & solennitas Christianis celebranda est, præsertim quum iam vetera remota sint per Christum Dominum, & noua facta sint omnia. Itaque seriò harum rerum admonendū sumus, vt discamus verè festos & azymos, id est, puros ab omnibus maculis & sordibus dies vacuos agere, ac vitam azymam traducere: quum in Dei tabernaculum, nempe Ecclesiam & Christi Domini communionē, recepti simus, ad transitum Domini, seu Pascha celebrandum & memorandum: donec ipse Dominus apparuerit in salutem omnium suorum. Quod in Tripartitæ historiæ libro nono, cap. 38. quo de diuersitate obseruati festi diei Paschæ agitur, his verbis Cassiodorus notat, inquiens: Mens nauque fuit Apostolorum, non de die.

de diebus sancire festiuitatum, sed conuersionem rectam & Dei prædicare culturam. Idem docet Nicephorus Callistus, historiae Ecclesiasticae lib. 12. cap. 32. In hæc verba, vt nunc sunt Latine Græca reddita: Ipsi profecto sanctis Apostolis consilium illud propositum non fuit, vt sibi de diebus festis iudicium fumerent, aut de iis leges ferret: sed potius deo gratam vitam, virtutem, & veram erga Deum pietatem traderent atque inducerent. Eodem capite, vnde originem habuerunt obseruationes feriarum Paschæ, ita docet: Proinde quia homines maxime ferias amant, à laboribus in eis conualescentes, tum sicuti cuique visum erat, in regionibus passim, consuetudine quadam per traditionem accepta adducti, salutiferæ passionis memoriam colentes celebrarunt. neque enim vel Seruator ipse, vel eius discipuli lege vlla id obseruandum esse statuerunt. hæc Nicephorus.

Sed ad æquinoctium redeamus, de quo Beda venerabilis libri de natura rerum capite 61. ita inquit: Quod si quis obiceret, non æquinoctij memoriam, sed tantum primi mensis, & tertiæ in eo septimanæ posuisse Legiferum: Sciat etsi æquinoctium nominatim non exprimit, in hoc tamen ipso quod à plenilunio primi mensis Pascha faciendum præcipit, æquinoctium plenaria ratione depromi. quoniam absque vlla dubietate constat, eam quæ prima transit æquinoctio plenum suum globum ostenderit, primi mensis existere Lunam. hæc Beda. Æquinoctiis ergo definit annos cum Naturales, cum Ciuiles Hebraicos Scriptura sacra: contra autem Latini & Athenienses atque Ægyptij. Nam Latini annum, quo etiam nunc utimur, solstitio hyberno definiunt, vt iam fuit dictum, atque iterum dicitur: Athenienses autem solstitio æstiuo, quo celebrantur Olympici ludi. quod etiam initium anni sui sumunt Ægyptij, quia tum effundi Nilus per arua incipit, vt prius fuit declaratum, ac dicitur etiam post, libro secundo, capite de Olympiadibus. quas nostri Chronographi existimant celebrari solitas Autumni tempore, sed manifesto & perspicuo, vt post constabit, errore.

*Quæ ratione duodecim lunares anni menses dicantur
esse, quum anno solari utatur Scriptura sacra,
& mensibus lunaribus. Item de veterum
intercalandiratione.*

Cap. VIII.

Mtrum autem videri potest, quæ fiat, vt quum anno solari utatur Scriptura sacra, & mensibus lunaribus, memorentur tamen in Sacris scriptis duodecim tantum anni menses: quum Luna alternis mensibus triginta numeros impleat, alternis detrahat singulos: sic vt binis mensibus numerentur tantum quinquaginta novem dies. Eoque fiat, vt duodecim menstrua Lunæ spatia, cursum Solis explere nequeant: quemadmodum id quoque prius in mensibus attigimus. Annus enim lunaris, hoc est, duodecim lunares menses, dies reddunt trecentos quinquagintaquatuor, quo modo Arabes hoc quoque tempore annum suum ordinant: at solaris annus diebus constat trecentis sexagintaquinque, & horis prope sex, quemadmodum prius ex Albategnio declaratum fuit: quo fit vt dies undecim cum quadrante prope diei addendi sint anno lunari, vt exæquetur anno solari. vnde annum quandoque plurimum mensium quam duodecim fuisse, licet colligere. Ex multis nihilominus Scripturæ sacre locis apparet in anno Israelitico siue Hebraico, menses fuisse tantum 12.

Sed ex duobus id maxime liquere potest, quorum vnus habetur 3. Reg. 4. 7. vbi hæc dicuntur: Habebat autem Salomon duodecim Præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam Regi & domui eius. Per singulos enim menses in anno singuli necessaria ministrabant. Deinceps nominatim recensentur Præfecti illi duodecim, cum suis præfecturis. Alter locus est. 1. Paralip. 27. quo capite copiarum Dauidis Duces & Præfecti numerantur duodecim, quorum singuli per singulos anni menses regi præstò aderant cum suis copiis singulis annis vertentibus. Ducum autem singuli præerant vigintiquatuor millibus militum, qui singulis anni mensibus per vices alii aliis succedebant. Mensium autem duodecim, vt hoc quoque perspicuitatis gratia addamus, mentio fit Danielis cap. 4. versu. 26. vbi de Nabucodonosore agitur, in hæc verba: Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat. Item Ester cap. 3. versiculo 7. quo & nomina ipsa mensium, vt antea monuimus, adiiciuntur. qui versus ita habet Latine: Mense primo cuius vocabulum est Nisan, anno duodecimo regni Assueri, missa est fors in vrbem, quæ (Persicè) dicitur Phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiuit mensis duodecimus, qui vocatur Adar. Ex quo sub anni finem ante mensem Nisan intercalares dies adiectos fuisse vltimo mensi in anno Hebraico possumus colligere. Primus enim anni Ciuilis siue Ecclesiastici mensis qui est Nisan, statam semper & certam sedem habuit, propter festum Paschæ & maturescentes eo mense nouas fruges. Deinde cæteri ab eo menses eandem rationem tenuerunt, noua Luna semper mensem quemque inchoante. Anni autem Naturalis initium semper fuit in zilri, vel septimo mense à Nisan, vt certa esset ratio anni Iubilæi, & anni septimi, qui dicitur remissionis. Itaque posset existimare quispiam Hebræos intercalandi ea ratione vsos quam obseruant Ægyptij, vt quotannis eos dies qui de cursu solis superessent, ad æquandum illi Lunæ motum, vltimo mensi adicerent, quo Nisan semper esset primus mensis, & Adar duodecimus. Quæ rationem obseruasse Ægyptios Herodotus est testis, vt antea mouuimus. Ab Hebræis autem temporum rationem mutasse & sumpsisse Ægyptios certum est, à quibus postea & temporum & motuum cælestium rationem ad Græcos manasse ex historiis intelligimus. Eudoxus enim, cuius olim in Græcia præpua laus fuit in Astrologia, florente Athenis Philosophia, primus certam temporum rationem Græcis constituisse dicitur. Cuius fasti multis autoribus memorantur, quum Astrologiam quam in Ægypto didicerat, ad Græcos transtulisset. Apud Geographos autem inter celebria Ægypti loca, Eudoxi recensetur specula, ex qua is astrorum motus obseruabat. Græci nihilominus, quia menses lunares obseruabant, quos negligebant Ægyptij, quibus omnes menses erant triginta dierum, intercalario mense sunt vsi, vt ex Trieteribus intelligi potuit, quos hodie sequuntur ætatis huius Hebræi, qua ratione vetus illa Ecclesia Israelitica videtur etiam vsa. Docet enim in Hebraico Calendario Munsterus, Februarium alterum, subiici Februatio vltimo anni mensi ab Hebræis, quum intercalant: eumque mensem ab iis nominari Vëadar. quasi dicas, & Februarium, siue alterum Februarium. vt secundi aut tertij cuiusque anni menses sint tredecim, sicut olim apud Græcos & Latinos fuisse, ex autoribus, qui hac de re scripserunt apparet. qui extremo suo anno intercalariis mensibus vsuntur de more gentis Hebraicæ, à qua bona sua omnia cæteræ gentes deriuata habuerunt. Quòd si quis veterum intercalandi rationem scire expetit, ex ipsis scriptoribus prophanis haurire poterit, è quibus id scire licet, mensibus lunaribus duodecim dies effici tantum trecentos quinquagintaquatuor: qui numerus quia cursui Solis non satisfacit, vsu nonnunquam euenit, vt frigus anni, æstiuus mensibus, & contra ca-

lor hyemalibus proueniret: quod ubi contigisset, tantum dierum assumebatur, sine ullius mensis nomine, quantum ad id anni tempus satis esset, quo cœli habitus instanti mensi aptus inueniretur, ut ait Macrobius 1. Saturnal. cap. 12. Sed ars postea adhibita fuit, qua dies, qui decrant motui Solis, intercalarentur. Ad hanc rationem sua tempora Græci constituerunt, qua quo modo sint vsi suo seculo declarat actione in Verrem quarta Tullius. cuius verba propterea subiiciemus, quæ talia sunt: Est consuetudo Siculorum cæterorumque Græcorum, quod suos dies mensisque congruere volunt cum Solis Lunæque ratione, ut nonnunquam, si quid discrepet, eximant unum aliquem diem, aut summum biduum ex mense, quos illi *ἐξαιρούμεν* dies nominant. Item nonnunquam vno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. Quæ iste Verres quum cognouisset nouus Astròlogus, qui non tam cœli rationem duceret, quàm cœlari argenti, eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno unum, dimidiatumque mensem. hoc modo, ut quo die, verbi causa, esse oporteret Idus Martias, eo die Calendas Martias præscriberet. Itaque fit, omnibus recusantibus & implorantibus. Dies is erat legitimus comitiis habendis, eo modo sacerdos Climachias renunciatus est. Herodotus quum Roma reuertitur, dies, ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensem comitiale, comitiis iam adhuc triginta diebus habitis. Tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium, quadragintaquinque dies longum, ut reliqui menses in suam rationem reuenterentur. Hæc inquit Cicero, ex quo vetus Græca ratio reuocandorum tēporum ad cursum Solis & Lunæ intelligitur. Quam nobis imitari liceret, nisi perturbatis mallems uti temporibus & institutis, quàm compositis, & recta ratione constitutis. Quo modo autem cæteri Græci, annis suis sint vsi, & qua ratione intercalares menses addiderint suis temporibus annuis, ita docet Macrobius 1. Saturn. cap. 13. Græci quum animaduertent temerè se tercentum quinquaginta quatuor diebus ordinasse annum, quoniam apparet de Solis cursu, qui 365. diebus & quadrante zodiacum conficit, deesse anno suo dies vndecim & quadrantem, intercalares statuta ratione commenti sunt, ita ut octauo quoque anno xc. dies, ex quibus tres menses tricentum dierum composuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, quia operosum erat & difficile omnibus annis vndecim dies & quadrantem intercalare. Itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies qui nascuntur, si quadrans cum diebus vndecim octies componeretur, inferere, in tres menses, ut diximus, distribuendos. Hos dies *ὑπερβαίνοντας*, menses verò *ὑμβαλιόμενους* appellabant. hæc Macrobius. Quæ quia fufius explicat Epiphanius, libri primi tomo tertio contra hæreses, visum est è re præsentis futurum, si eius sententiam, ut Latine est à Cornario exposita, proferremus. Ex qua vetus illa intercalandi ratio per Octoeridas, facilius deprehenderetur, quæ obscurius paulò describitur à Macrobio. Hæc autem sunt quæ ab Epiphanio docentur: Quum annus iuxta solarem cursum compleatur trecentis sexaginta quinque diebus & horis tribus, contigit propterea quod Luna facit annum trecentis quatuor & quinquaginta diebus, ut deficiat cursui secundum Lunam, dies vndecim, & horæ tres. Et primo quidem anno, fiunt dies epactæ appellatæ, hoc est, dies adiectitij vndecim, & horæ tres. Secundo anno, dies vigintiduo, horæ sex. Tertio anno, dies triginta tres, horæ nouem. Et fecatur vnus mensis intercalaris appellatus. intercalantur enim triginta dies. Relinquuntur autem dies tres, horæ nouem: quæ appositæ vndecim diebus & tribus horis de quarto anno, fiunt dies quatuordecim, & horæ duodecim. Quinto autem anno aliis appositis vndecim diebus & tribus horis fiunt epactæ vigintiquinque, & horæ quindecim. Et sexto anno appositis aliis vndecim diebus & horis tribus, fiunt dies 36. & horæ

18. quæ faciunt mensē intercalarem vnum. & intercalati sunt per annos sex, menses duo: primis tribus annis mensis vnus, & aliis tribus annis, mensis alter: & restant de epactis, dies sex, horæ octodecim. Appositis autem his, ad septimum annum, ad vndecim de eodē anno dies & horas tres, fiunt epactæ decem & septem, horæ vna & viginti. Octauo verò anno rursus appositis aliis vndecim diebus, ac horis tribus, fiunt dies vigintiocto epactæ, & horæ 24. quæ faciunt dies duos, & his horis appositis ad vigintiocto dies, fiunt simul dies triginta. Et contingit in octauo anno intercalari dies triginta. vnum mensē in duos annos. Atque sic per octoënnij circuitum intercalantur dies nonaginta, qui sunt plenissimi menses intercalares tres. Et fit in tribus primis annis mensis vnus, & tribus sequentibus mensis alter, & in duobus posterioribus annis mensis vnus. hæc sunt quæ de temporum ordinatione tradit Epiphanius. In cuius dictis est illud annotandum, tres horas sumi pro quarta diei parte. nam vigintiquatuor horis duos complectitur dies, sic vt duodecim horis diem ciuilem definiat, quod ex signorum zodiaci supra horizontem emerſu intelligitur: quorum vnicuique duæ vulgò tribuuntur horæ, vt antea fuit in horarum tractatione declaratum. & Euangelistæ Marci locus explicatus de tertia hora qua crucifixus est Dominus. In hac autem ratione si vna tantum hora ascensionis signi tribuatur, certè sex tantum erunt diei horæ, & totidem noctis, quum sex signa interdiu horizontem conscendant, & sex alia noctu quoque supra horizontem emergant. De epactis autem & intercalaris mensibus, si quis plura scire expetat, legat Stœfflerum in Calendario magno Romano, propositione tricesimaquarta. Quæ verò Beda venerabilis de intercalandi ratione Græca & Hebraica docet, nõ incommodè hoc quoque loco subiicientur: etsi dissentientia & diuersa nonnihil ab Epiphanio tradit. Is autem libri De natura rerū capite nono his de rebus hæc profert: Et Græcos veteres legimus 354. diebus annum ad lunæ cursum computâtes, octauo semper anno, 90. dies qui nascantur, si quadrans cum vndecim diebus epactarum octies componatur, pariter intercalasse, in tres videlicet menses tricenorum dierum distributos. Iudæos autem nunquam, sed altero vel tertio anno, mensē Lunæ tertiumdecimum, quem embolismum vocitamus, inferere solitos, sicut notissima decimaquarta Lunæ paschalis apertè ratio probat. hæc Beda. Quæ verò fuerit apud Hebræos intercalandi ratio, explicat prolixè satis in Hebraico Calendario Munsterus, quod Basileæ Frobennius excudit anno Domini 1527. Eadem de re agit etiam Iohannes Lucidus eo libro quem scripsit, De emendatione temporum, qui liber excusus est Venetiis in officina Lucæantonij Iuntæ 1546. Atque hæc quidem de tempore & partibus temporis dicenda fuisse videntur, tum argumenti præsentis necessitate nos ad id cogente, tum vt Mathematicas artes & disciplinas sibi esse cognoscendas, qui sunt earum ignari, intelligerent, atque agnoscerent earum opus esse notitia ad anni restituendam ex Dei ordinatione rationem. Nunc vnde tempora numerare, & annos annotare cœperint prophani autores, & nobis quoque vnde numerandi sint, est discipiendum.

CHRONICI MATTHAEI BEROALDI

LIBER II.

*Vnde temporum sumantur in historiis
exordia. Cap. I.*

IN magna temporum ignoratione atque confusione versantur autores prophani, apud quos tam incerta est ista ratio, ut Varro antiquitatis inuestigator diligentissimus, tria temporum discrimina coactus fuerit constituere. Quorum primum ab hominum ortu definiuit ad diluuium, quod sub Ogyge Thebarum rege contigisse dicitur. Alterum autem ab illo diluuiio Ogygio, ad primam Olympiadem perduxit. Tertium verò à prima Olympiade persequutus est, ad suam vsque ætatem. Sed eam historiam ex librorum ipsius titulis, & iis quæ memoriæ mandauit suis scriptis Censorinus, item Aurelius Augustinus, quodam modo nouimus. Pauca enim de multis ij prodiderunt, quum eorum librorum copiam, quam in manibus habebant, non defuturam nobis crederent. Censorinus autem De die natali cap. 17. Varronis istam partitionem temporum ita explicat: Varro tria discrimina temporum esse tradit. Primum ab hominum principio ad cataclysmum priorem. Secundum ad Olympiadem primam: quod quia in eo multa fabulosa referuntur Mythicon nominatur. Tertium à prima Olympiade ad nos, quod dicitur Historicon: quia res eo gestæ, veris historiis continentur. hæc Censorinus. De ea verò temporum summa quam suis libris constituit Varro, certi esse possumus, ex iis quæ tertio De re rustica libro recenset in ipso prologo. Existimat autem vetustissimum Græcum esse oppidum Thebas Bœotias, quas rex Ogyges ædificauerit, sicut in agro Romano sit Roma, quam Romulus cõdiderit. Cæterum à Roma condita ad sua tempora, ait eos annos effluxisse quos illis versibus memoret Ennius:

*Septingenti sunt paulò plus minus anni,
Augusto augurio, postquam inclita condita Roma est.*

A Thebis autem, quæ ante cataclysmum Ogygis cõditæ dicuntur, numerat annos circiter bis mille & centum. Quibus tamen quid acciderit, non planè certum sit. Quum interim artes omnes in Græcia dicantur repertæ intra mille annorum. Hæc Varronis est eo loco de temporum antiquitate sententia, quam Olympiadum beneficio, & superiorum temporum diligenti animaduersione, illum collegisse existimare licet, quemadmodum id quoque affirmat Censorinus, libri De die natali capite decimo septimo. Neque verò potuisse doctos illos homines longius antiquitatis memoriam repetere, ex Cicerone quoque possumus colligere. qui in Oratore, de Attico loquens, & eius in colligendis veteribus historiis industria verba faciens, ait eum septingentorum

c. iij.

annorum res memoria dignas, literarum monumentis mandasse. Ciceronis autem verba sunt hæc: Cognoscat enim orator, rerum gestarum & memoriarum veteris ordinem, maximè scilicet nostræ ciuitatis: sed & imperiosorum populorum, & regum illustrium. Quæ laborem nobis Attici nostri leuauit labor: qui conseruatis notatisque temporibus, nihil illustre quàm prætermitteret, annorum septingentorum memoriam vno libro colligauit. Nescire autem quid antea, quàm natus sis acciderit, id, est semper esse puerum. Quid enim est ætas hominis, nisi quum memoria rerum veterum, cum superiorum ætate contextitur? Commemoratio autem antiquitatis explorumque prolatio, summa cum delectatione & autoritate orationi affert fidem. hæc Ciceroni. Cui non incommodè Macrobij subiungetur sententia, de antiquitate propheticarum autoribus cognita. Is enim etsi vixit longo post Ciceronem tempore, testatur tamen libri 1. cap. 10. Commentariorum in somnium Scipionis, non multa secula scriptoribus nota fuisse, dum ita loquitur: Ac ne totum videamur de fabulis mutuari, quis non hinc existimet quandoque mundum cœpisse, nec retro eius longam ætatem, quum ab hinc vltra duo annorum millia, de excellenti rerum gestarum memoria, ne Græca quidem extet historia. Nam supra Ninum, à quo Semiramis secundum quosdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum est. hæc Macrobius: Ex cuius sententia, cum non longius à Nino repetant antiquitatis memoriam propheticarum auctores, intelligimus. Nam, quemadmodum ait Diodorus Siculus libro tertio, Ninus Assyriorum rex, primus scriptores est nactus. Quamobrem ab vltima memoria suam historiam exorsus Trogius Pompeius, à Nino incipit, vt ex Iustini compendio apparet. Diodorus tamen Siculus perquisitis & lustratis omnium Historiographorum propheticarum, quos solos nouerat, monumentis, qui ad ea tempora vixerant, dum nobis Bibliothecam (sic autem suos libros nominat) conficit, historiam sibi à prima mundi origine putauit repetendam. Primis autem Bibliothecæ suæ libris, fabulas tantum exponit, quia certi nihil quod de prioribus temporibus diceret, habebat. Belli tamen Troiani tempus narrationis suæ statuit exordium. Apollodori & Varronis ea in re plurimum adiutus opera & commentariis. Manca verò nobis ea parte extat Diodori historia, neque ex ea historica narratione quicquam adhuc prodiit in lucem, ante Xerxis in Græciam transitum. Tempus autem quod suis libris complexus erat, præfatione in quadraginta Bibliothecæ suæ libros declarat, nempe mille centum & triginta octo annorum, qui terminantur Iulij Cæsaris expeditione contra Gallias, Senatusconsulto suscepta. Ex historicis autem Romanis intelligimus Gallias Cæsari decretas, C. Iulio Cæsare & M. Calphurnio Bibulo Coss. anno ab vrbe condita sexcentesimo nonagesimo quinto, id est, annis ante natiuitatem Christi domini quinquaginta octo.

Qua verò mundi ætate contigerint ea quæ antiquissima reputant propheticarum auctores, statuere aut definire nequeunt: fugit enim illos veritatis notitia, quæ nõ nisi ex Historia sacra, & Dei verbo peti potest. Et vt ad Varronem redeamus, cuius præter cæteros celebrata est diligentia, de primis temporibus seu fabuloso illo Poëtarum aureo seculo, nihil certi commemorat, quemadmodum neque alij vulgares auctores: apud quos id tantum de illa ætate reperias, terram inaratum omnia nullo cogente liberè profundere solitam: & deos hominum consuetudine tunc vsos, donec mortalium improbitate sensim augete, vltima cœlestium Astræa terras reliquerit. Itaque & apud Ouidium fastorum primo, sic de suo regno Ianus deorum & Italorum regum antiquissimus verba facit:

*Tunc ego regnabam patiens quum terra deorum
 Esset, & humanis numina mista locis.
 Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,
 Ultima de superis illa reliquit humum.
 Proque metu populum, sine vi pudor ipse regebat,
 Nullus erat iustis reddere iura labor.*

Sic de prima illa mundi ætate quam dixerūt auream, fabulatur Ianus, antiquissimus Italiae rex: à quo etiam Saturnus deorum poetarum vetustissimus, dicitur in regni societatem admissus. ut Ianus fortasse sit filiorum Iaphet siue Iaphet quartus, qui Genes. 10. vocatur Iauan, quasi detracta vna syllaba, ex Iauanus, effectus sit Ianus Latinis. Poetae autem, quos omnis sapientiae magistros, stulti & insani homines praedicant, qui nobis secula finxerunt aurea, argentea, aerea & ferrea, de quibus dicitur non nihil libri tertij capite sexto, superstitionum omnium, & mendaciorum praecones & antistites fuerunt: è quibus principes sunt Homerus & Hesiodus, quos plerique sic mirantur ut eorum scriptis nihil esse melius affirmant. Sed qui de terra sunt, terrena tantum sapiunt, proptereaque terrenos & luto ac sordibus oblitos & conspurcatos omni ex parte homines, suspiciunt maximè, ut sibi simillimos & proximos. Ac ne videar Poëtis istis maledicere, qui sint Poëtarum cæterorum dij, id est, ut quod res est, verè explicemus & proferamus, angeli Satanæ & impietatis omnis magistri, age quidnam de his praedicet Herodotus in Euterpe, id est, secundo historiae suae libro perpendamus. Ita autem de his agit: Hesiodus & Homerus, quos quadringentis non amplius annis ante me opinor extitisse, fuere, qui Graecis deorum prolem introduxerunt, eisque & cognomina, & honores, & diuersa artificia, & figuras attribuerunt. hæc habet Herodotus de Poëtarum, & scriptorum prophanorum principibus, quos propter inueta sacra impia mirantur stulti, & ignari Dei homines. Quos iure damnatos impietatis à Pythagora fuisse, non est quod miremur. Itaque animam Hesiodi columnæ aereæ astrictam vinculis, stridentemque miserè apud inferos poenas dare mendaciorum suorum prodidit. Homeri autem animam graues æquè poenas dare dixit, pendentem ex arbore, serpentibus illam undique vexantibus, eorum causa quæ finxerat de diis. Sunt ergo magna cautione talium scripta euoluenda, ne cum mendaciorum plena sint, officiant agnitæ veritati, aut iter obstruant veritatis cognitioni, à qua nos imposturis & confictis speciosis mendaciis, conatur auertere per suos satellites & ministros Satanæ. In quibus si numerabimus cæteros prophanos Poëtas, non ab re facere videbimur, praesertim quum id minimè dissimulent ij, qui operum suorum initiis Musas, & Apollinem, & Bacchum, gentium deos, hoc est, ut apertè loquamur, diabolum, invocant ad suam opem, cuius se ministros profitentur, mendaciis comminiscendis & spargendis. At nos qui veritatis & Dei veri serui sumus & filij, beneficio Christi Iesu domini nostri, non est par quicquam hinc dissimulare, aut quod Dei gloriae, & electorum ipsius saluti officiat approbare: ne quis nos existimet minus rectè sentire aut iudicare de tantis scriptoribus, quos omnis admirata est antiquitas, quam Deus suo certo iudicio permisit suæ vanitati, ut Actor. 14. 15. docet Apostolus, apud Lystreos hæc verba faciens: Viri quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis, ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit caelum & terram, & mare, & omnia quæ in iis sunt. Qui in praeteritis generationibus, dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de caelo dans pluias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Ita Apostolus Deum prioribus illis seculis, gentes permisisse ingredi vias

suas testatur: admonens nos ut ab eorum institutis caueamus. Ex Poëtis igitur, omnis impietatis magistris, seculi aurei non esse longè repetendam memoriam videmus. Id verò seculum, quia fabulis & mendaciis nobilitatum fuit, si certi nihil habet in historia prophana, non est quod miremur, quum mendacissimos habuerit scriptores.

Insequens autem seculum, quod à diluuiio Ogygio inchoant, aliud enim est, ut constat ex Orofio lib. 1. cap. 7. & 9. quod ad Deucalionis refertur tempora, usque ad primam Olympiadem, fabulosa habet omnia, ex quo Varroni dicitur Mythicum.

At tertium quod ab Olympiadibus incipit, etsi vix constat quid earum primis temporibus acciderit, dicitur Historicum. Inde enim certior historiarum fides posse peti videtur. Ita Græci ab Olympiadibus rerum gestarum certitudinem repetunt. Latini autem ab Vrbe condita, rerum suarum & exterarum monumenta notant: additis interdum Olympiadibus, quòd Græcos, quorum literis fuerunt exculti & expoliti, semper sunt admirati. Huc accedit, quòd vrbs ipsa Romana, quemadmodum mox intelligetur, non longo post Olympiadas tempore, condita fuit.

Hebræi autem annos & tempora numerant ab orbe, siue mundo condito. Nos autem Christiani tempora quidem priora, ab orbe condito, de more Hebræorum numeramus, sequuti sacra oracula: posteriora autem, quæ Scriptura sacra vocat nouissima, metimur à Christi domini natali, de quo die suo loco certiora dicentur, quàm quæ hætenus sint à nostris prodita. Nonnulli autem à Christi domini passione annos numerant, alij aliter, sicuti docebitur quum ad ea tempora, in quæ Christi domini natiuitas incidit, peruenerimus. Rerum autem Ecclesiasticarum scriptores, non modò annos à condito mundo, aut Christo domino nato consignant, sed in temporibus annotandis Indictiones atque Æras usurpant, ut & Mahumedici Hegiras: de quorum singulis commodius alio disputabitur loco. Nunc autem de Olympiadibus, & Romanæ vrbs natalibus, quæ Iesu Christi domini nostri incarnationem antecesserunt, dicemus, quòd iis nec Græca nec Latina historia quidquam antiquius ex quo certa rerum peratur notitia, agnoscat.

De Olympiadibus & vrbs Romæ natalibus.

Cap. II.

Penteridas præcipuè à Græcis obseruatas fuisse, in notandis temporibus ait Censorinus, capite decimoquinto libri De die natali. Interpretatur autem ipse Censorinus penteridas, quaternorum annorum circuitus, quos ipsi Græci appellent etiam Olympiadas, quia quinto quòque anno redeant Olympiades, quatuor integris annis confectis. Penteris enim, si quis verbi vim spectare velit, quinarium seu quintanum significat annorum numerum, seu potius orbem & circuitum, quo soleant redire & restitui Olympiades, quinto quòque anno. Sunt autem nomen Olympiades sortitæ ab Olympia vrbe Pisani agri in Elide, quæ est Peloponesi regio, vicina Arcadiæ. Olympiam tamen dictam fuisse Pisam, autor est Stephanus, libro De vrribus. Fuerunt enim vicinæ inter se vrbes Olympia & Pisa, quæ bellis attritæ, deinde restitutæ, sua permutarunt nomina, sic ut vna in alterius nomen concesserit. Pisa autem, ut est in Elide Peloponesi regione, ita Pisæ plurali voce, sunt Hetruriæ in Italia origine Peloponesiaca. Esse autem Olympiæ, Iouis Olympij, ex eo loco sic appellati templum cum luco & stadio ad amnem Alphæum, qui labens ex Arcadia miscetur Triphiliaco mari, inter Occasum & Meridiè, docet Strabo

libro octauo. vbi in honorē impuri idoli, cognomine Iouis Olympici, quinto quoque anno redeūte, celebrātur ludi, maximo totius Græciæ apparatus. Quo factum fuit, vt Olympiadum illustris fuerit appellatio, atque inde quatuor annorum spatium expletum, nominatum sit Olympias. Olympicum autem ipsum ludicrum fertur primus instituisse Hercules, atque studium ipsum pedibus suis mensu definisse. Ex quo postea Phythagoras deprehēditur dicitur Herculis staturam & proceritatem, quemadmodum refert ex Plutarcho Aul. Gellius noct. Atticar. libri primi capit. primo. Id verò ludicrum intermissum restituisse postea dicitur Iphitus, à quo prima numeratur Olympias, quemadmodum Solinus capite secundo sui Polyhistoris explicat. apud quem malè Iphiclus ponitur pro Iphito. Fuit autem ab Oxilo Eleorum rege oriundus Iphirus, qui ludos apud Olympiam & mercatum, atque inducias, eorum ludorum causa instituit. Eum verò Pausanias Eliacē primo, ait fuisse æqualem Lycurgi, eius qui Lacedæmoniis leges & rempublicam ordinavit. Quod in Lycurgi vita confirmat Plutarchus, qui ait Olympicarum feriarum excogitationem, viri mitis & facilis ingenij, atque abhorrentis à bello fuisse. In qua historia, ex Hermippo commemorat Lycurgum neque affuisse initio, neque astitisse, neque socium fuisse eorum quæ fuerant ab Iphiro instituta, sed interfuisse atque spectasse ludos, eò profectum certa de causa. Audisse autem illum vocem tanquam hominis alicuius à tergo illum increpantis & admirantis, quòd ciues non exhortaretur simul cum alijs celebritatis illius participes fieri. Conuersum autem Lycurgum, quum qui locutus fuerat nusquam appareret, numen fuisse arbitratum esse. Sic ad Iphitum concessisse, communique studio festiuitatem illustriorem, & firmiorem constituisse. Initio autem historiæ Lycurgi citat autorem Aristotelem Plutarchus, qui Lycurgum Iphiti tempore claruisse ait, feriasque Olympiacas vnà cum eo concessisse tradit. Quod si verum est, Olympiades iure dicemus cū instituta Lacedæmoniis à Lycurgo Republica, ceptas annotari. Lycurgi autem instituta vix trecentis ante se annis extitisse, dicit in Minoe Plato. Tucydides quoque prologo suæ historiæ tradit annos circiter trecētos esse, ad finitū bellū Peloponnesiacum. ex quo Lacedæmonij eadem administratione Reip. vtantur, vt nō lōgè repetēda Olympia, aut Lycurgi memoria videatur. Ex Ciceronis autē oratione pro Flacco, parem prope institutorum Lycurgi & vrbis Romanæ antiquitatem esse animaduertere possumus. Qui ab eo tempore ad suū seculum annos septingentos, tot nēpe quot Atticus suo Chronico cōprehenderat, enumerat. Ciceronis verba ita habent: Adsunt Lacedæmonij, cuius ciuitatis spectata & nobilitata virtus, non solū natura corroborata, verū etiam disciplina putatur. Qui soli toto orbe terrarum, septingētos iam annos amplius vnīs moribus, & nunquam mutatis legibus viuunt. Ex quibus verbis, Græcas historias & res illustres à Græcis animaduertas, & annotatas non admodum Roma vetustiores deprehēdimus. Sex autē Olympiades Romanæ vrbis natalibus cōtigerit, verè doceri vix potest, quum ante tēpora Cyri maioris qui primus Persarū monarcha fuit, quemadmodū id etiā prophanis autoribus nō est ignotū, certi nihil Græcorū historiæ habeāt. Quinquagesima autē Olympiade floruisse Cyrum prodidit Plinius lib. 36. c. 4. inquit: Marmore scalpendo primi omnīū inclaruerunt Dipænus & Scillis, geniti in Græca insula: etiā tū Medis imperātibus, priusquā Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est Olympiade circiter quinquagesima. Sed vt à Plinio dissentiamus, & cæteris Chronographis, vt Diodoro, Thallo, Castore, Polybio & Phlegētote, quos citat Eusebius lib. 10. c. 3. librorum de preparat. Euangelica. qui aiunt Cyrum cœpisse imperare Olympiade quinquagesima quinta, facit veritas & Historiæ sacræ

certitudo: ex qua discimus Cyrum maiorem floruisse demum Olympiade octuagesima, id est, annis centum & viginti, serius quàm tradatur historiis prophanis. Cyri verò ætate floruisse Græciæ septem Sapientes Historiographorum monumentis constat. Solonis enim celebre est in historiis cum Cræso Lydorū rege colloquium, paulò antè quàm is à Cyro victus, & regno spoliatus fuisset. Solon autem fuit vnus è septem Sapiētibus, qui eadem ætate vixerunt. Is verò Cræsum admonuerat, ne opum fiducia, aut magnitudine superbiret, sed vereretur vltorem & vindicem superbiæ Deum. Cræsus autem ambagibus & fallacibus responsis elusus, dum Cyro se opponit, victus & captus fuit. Ita octuagesima Olympias certarum apud Græcos historiarum habet initium: quod tempus incidit in reditum Iudaicæ gentis ex captiuitate Babylonica. Vnde quàm parua fides de priorum temporum rebus gestis sit habenda Græcæ historiæ, potest animaduerti: præsertim quum Atheniensium prima scripta & leges antiquissimæ memorentur eæ, quas tulerit iis & scripserit Draco: qui leges Atheniensibus sanguine scripsisse dicitur, quòd capite puniret crimina, quæ illis videbantur leuia. quas leges eam ob rem postea Solon emendarit, minoribus & æquioribus pœnis constitutis ipsis maleficiis. Draconem autem floruisse tricesimasexta Olympiade. annotauit Eusebius, libro De præparatione Evangelica 3. sicuti Tatianus oratione aduersus Gètes prius annotarat. In quo fallitur vterque, sequutus vitiosa chronica Græcorum. Alij autem Draconis tēpus conferunt in Olympiadem 39. qua leges Atheniensibus tulerit, post reges exautoratos Athenis, & institutam Reip. nouam formam. Nam, vt ait Iustinus libro 2. post Codrum nemo Athenis regnauit. quod memoriæ nominis eius tributum est. Administratio Reipub. annuis magistratibus permissa est. Sed ciuitati tunc nullæ leges erāt, quia libido regum pro legibus habebatur. Eligitur itaque Solon vir iustitiæ insignis, qui velut nouam ciuitatem legibus cōderet. hæc Iustinus. Qui Draconis leges præterit, quòd ex tēpore paruo in ea Reipub. locum habuerāt. Ita legibus Draconis & iis quas postea tulit Solon, nihil ferè antiquius agnoscūt Athenienses, quæ ad tēpora Persarū attinent. De rebus autem Persicis & alijs Asiaticis Barbarorū, vt loquūtur Græci, vix certi quicquā habet historia Græca ante Xerxis in Græciam transitū. Quem quidem copias suas in Græciam traduxisse, ait in Arcadicis Pausanias, tum quum Gelon Syracusis, & in reliqua Sicilia dominabatur. Eliacōn autem secundo volumine, idem Pausanias ait Gelonem Syracusis potitum fuisse tyrannide, anno secundo Olympiadis septuagesimæ secundæ. At Olympiade septuagesima quinta, ait Xerxem expeditionem fecisse in Græciam, Dionysius Halicarnass. lib. 9. In quo tamen admissos esse errores manifestos intelligetur ex sequentibus, quum de Persico imperio, & Hebdomadibus Danielis agemus, capite octauo libri tertij. Longior autem essem, si tempora ab autoribus annotata vellem in præsentia persequi, ex quibus veteris historiæ Græcæ memoria, haudquaquam antiqua esse colligi potest. Hæc tamen putauit hoc loco commemoranda esse, vt aliunde certam veterum historiarum & priorum temporum notitiam petendam esse intelligeremus, nempe ex Sacris literis. quibus res ab ipso mundi ortu nobis cognoscendæ, ita sunt annotatæ, vt de earum fide & tempore quo acciderunt, dubitare non liceat.

Quia verò quid sint Olympiades, & vnde nomen habeant, & à quo sint institutæ diximus: nunc quia notādis annuis spatiis, & definiendis temporibus inseruiunt, atque anni Græci principium demonstrant, videtur dicendum quo anni tempore celebrari sint solitæ: etsi potest illud intelligi ex iis quæ in mensium & in anni ratione superiore libro fuerunt demonstrata. Annum enim Græci, id est, Athenienses, Græcorum maximè insignes eruditione populū

populi, solstitio æstiuo inchoât, vt dictum fuit, quo tempore solitæ sunt celebrari Olympiades, annorum Græcorum notæ & indices. quas teste Tito Liuiο celebrari solitas æstate animaduertere possumus, ex his quæ ab illo decadis 3. lib. septimo dicuntur, vbi hæc inquit: Et Lucius Manlius trans mare legatus iret, viferétque, quæ res ibi gererentur. Simul quòd Olympiæ ludicrum ea æstate futurum erat, quod maximo cœtu Græciæ celebraretur, vt si tutò per hostem posset, adiret id concilium. Quem Titi Liuij locum, qui Alphonfi tabulas conscripserunt, peruersè sunt interpretati, deinde & cæteri nostri Computistæ. sic vt anni Græci initium, & Olympiadum, contulerint in æquinoctium autumnale. à quo indictiones quoque incipiunt: existimantes Olympiadum & Indictionum imperatoriarum idem esse principium. Sed vt certius sit hoc anni Græci principium, Simplicij docti interpretis Aristotelis, hac de re testimonium proferemus. Is commentario capituli secundi, libri quinti Physicorum Aristotelis, vbi docetur quid sit τὸ ἐφεξῆς, ita scribit, *Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν ἐπέσεων καὶ γενομένων, φύσει τὸ πρότερον, τὸ πρότερον ἐστίν. ἀς δὲ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτῶν μὲν, θερμῶν τροπῶν ὡς Ἀθηναίων περὶ μετοπαρινῶν, ὡς οἱ περὶ τὴν νῦν καλεωμένην Ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινῶν, ὡς Ῥωμαῖοι, ἢ περὶ ἱαρινῶν, ὡς Ἀρῆαβες καὶ Δαμασκηνοὶ. Μηνὸς δὲ ὡς τινες ἀρχὴν τῆν πανσέληνον λέγουσιν ἢ τὴν νέαν, ἔσσονται θέσει αὐταί, id est, In tēpore & rebus fluētibus & caducis, quod natura prius est, dicimus esse prius. At in iis quæ nos instituimus principiis, vt anni quidē, æstiuum solstitiū, quo modo Athenienses, aut Autumnale æquinoctium, vt qui morantur in Aῤῥα, aut Hibernum solstitium, vt Romani, aut vernū æquinoctiū, vt Arabes & Damasceni, aut mensis, vt nonnulli plenilunium statuunt principiū, aut interlunium, ea principia dicētur nō natura, sed hominū instituto cōstare. hæc Simplicius. Cui si Platonis attemus autoritatem idem confirmantem, nulli opinor, de anni Græci principio dubitare amplius licebit. Libro autē De legibus sexto magistratus anno ineunte, id est Calendis eius mensis qui proximus est solstitio æstiuo, iubet magistratus conuenire in commune templum, ad præstandum iusiurandum & fidem suam religione obligandam pro Reipubl. commodis. Eius autem verba sunt talia: *Πάσας δὲ τὰς ἀρχὰς, ὁπόσας τε μετ' ἐνιαυτὸν καὶ ὁπόσας πλεῖω χρόνον ἀρχοῦσι, ἐπειδὴν μέλλει νέος ἐνιαυτὸς μετὰ θερμῶν τροπῶν, τῶ ἐπιόντι μηνὶ γίνεσθαι, ταύτης τῆς ἡμέρας τῆ πρόθεν, πάντας χρῆ τὰς ἀρχοντας συνελθεῖν εἰς ἓν ἱερόν, id est, Omnes magistratus tam annui, quàm maioris tēporis, pridie Calendas mensis illius, quo post æstiuum solstitium nouus annus incipit, oportet in idem templum conuenire. Ex his Platonis & superioribus Simplicij verbis, mēsem ἐκατομβαιῶνας, qui incipit proxima æstiuī solstitij luna, annum inchoare & Olympiadū ferias habere videmus. Mensi autem ἐκατομβαιῶν, responderet is qui Hebræis vocatur Tamuz & Latinis veteribus Iunius.**

Olympiades autem defuisse celebrari Theodosij maioris ætate, ait Cedrenus Græcus Historiographus, his annis Basileæ excusus, pag. 268. quarum loco ait substitutas Indictiones. quo loco Indictionis etymon ad Græcā refert rationem, malè Latino vocabulo, deriuationem Græcam tribuens, vt monebimus, quum de Indictione nominatim agemus: malè etiam Indictionum tempus institutarum notat. qua de causa iure à Cedreno dissentiant alij, qui sub Constantino Magno ludos Olympicos sublatos fuisse, sicuti & alia spectacula theatralia affirmât. Cæterum quidam historici ludiones & reliquum instrumentum ludicrum, ex Olympia fuisse Romam à Sylla traductum commemorant, Olympiade centesima septuagesima quinta, quo tempore Pompeius Magni cognomen, rebus fœliciter illi succedētibus accipiebat, vt post illa tempora, raros fuisse ludos Olympicos credibile sit, sicuti Romæ fuerunt post Syllam rara iustra.

Sequitur vt de Romæ natalibus dicamus, quum temporis ab vrbe condita

notatio, quemadmodum & Olympiadum magnam historiis lucem afferat. Ac de Roma condita vix Historicis inter se conuenit, quorum differentes sententias sic colligit Eutropius agens de Romulo, his verbis: Is inter pastores quum latrocigaretur, octodecim annos natus, urbem exiguam in monte Palatino constituit vndecimo Calendas Maij, Olympiadis sextæ anno tertio, post Troiæ excidium (vt qui plurimum minimûmque tradunt) trecentesimo nonagesimoquarto. hæc Eutropius. Qui consentientem Plutarchum habet in vita Romuli, vbi inquit: Illum autem diem, quo Romulus Urbis fundamenta iecit, trigessimum fuisse diem perhibent, in eoque Lunam ex congressu Solis defecisse perhibent, quam vidisse Antimachum Teium Lyricum aiunt, quum in tertium annum sextæ Olympiadis incidisset. Ouidius autem libro Fastorum quarto, natalem Urbis diem, quem parilibus, vel palilibus fuisse aiunt, confert in duodecimum Calendas Maij, altera die ab ingressu Solis in Taurum.

Vnde autem Urbis Romæ appellatio deducta fuerit, docetur his Ennij versibus:

*Certabant urbem Romamve Remamve vocarent.
Omnibu' cura viris vter esset Induperator.*

Ita versus istos citat Cicero 2. De diuinat. libro. Communi enim Romuli & Remi consilio, positis Urbis fundamentis proximè eum locum vbi expositi & educati fuerant, de nomine Urbis postea fuit actum, atque eo qui princeps reliquis imperaret. Est autem consortis impatiens ambitio, nec socium potest ferre animus imperandi cupiditate inflammatus. Itaque eò fuit res deducta, vt Romæ suum nomen dederit Romus frater Remi. Nam qui postea Romulus fuit dictus, item & Quirinus, Romi primùm appellationem obtinuit, sicuti testatur ipsum Urbis nomen & Ennius, item Seruius Grammaticus, in eum locum primi Æneidos,

*— — Donec Regina sacerdos
Marte grauis, geminam partu dabit Ilia prolem:*

inquiens Remum & Romum fratres fuisse natos ex Ilia Numitoris filia. Deinde post alia adiicit, Vt autem pro Romo, Romulus diceretur, blandimenti gratia factum est, quod gaudet diminutione. hæc Seruius. Ad hæc, Romam fuisse vocatam à Romo vel Æneæ filio, vel alio quopiã, testatur etiam Dionysius Halicarnasseus Romanarum antiquitatum, siue originum lib. 1. Quòd autem ad tempus à Troia euerfa ad Romam conditam attinet, Plutarchus id in Camillo annotauit, inquiens annos intercessisse quadringentos trigintaduos. cui accedunt Solinus in Polyhistore cap. 2. Item Dionysius Halicarnasseus antiquitat. Urbis Romanæ libro primo, qui à Troiæ excidio ad Romam conditam annos enumerat quadringentostiginta duos, ex regulis Eratosthenis certis & indubitatis, vt ait. Quibus quum refragentur Virgilius & Titus Liuius, autores Latini, diligentes suarum historiarum interpretes, à prima origine deductis & annotatis, fit vt iis malim accedere, quàm Græcis autoribus, quorum non est hac in re consentiens opinio: à quibus dissentit Eutropius, vt dictum fuit. Virgilio autem quamuis Poëtæ, hac in re non esse derogandam fidem apparet, quòd ea de re agens non fabulas narrat, sed historiam exponit, quam veluti ex fatiis & arcanis oraculis haud dubiis profert. Cuius propterea versus ex primo Æneidos lubet adscribere:

*Parce metu Cytherea, manens immota tuorum.
Fata tibi, cernes urbem & promissa Lauini
Mænia, sublimemque feres ad sidera cœli
Magnanimum Æneam, neque me sententia vertis.
Hic, tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longius & voluens fatorum arcana mouebo.*

*Bellum ingens geret Italia, populósque feroces
Contunder, morésque viris & mœnia ponet,
Tertia dum Latio regnantem videris æstas,
Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis.*

*At puer Ascanus, cui nunc cognomen Iulo,
Additur: Ilus erat, dum res steterit Ilia regno,
Triginta magnos voluendis mensibus orbes
Imperio explebit, regnumque à sede Lauini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.*

*Hic iam trecentum totos regnabitur annos
Gente sub Hæctorea, donec regina sacerdos
Marte grauis, geminam partu dabit Ilia prolem*

His versibus docet Virgilius, regnatum esse apud Albam à Siluiis posteris Ascanij per annos trecentos, ante natum Romulū, & ante Urbem cōditam, quòd steterit cum Alba annis centum ipsa Roma, vt ex regum temporibus animaduerti potest. Ascanius autem ante Albam conditam regnavit Lauinij annis 30. & Æneas prius ibidem regnavit annis tribus, quū prius errasset per annos septem, vt sub finem primi Æneidos innuit Dido hac sua oratione:

Imò age, & à prima dic hospes origine nobis.

Insidias, inquit, Danaum casusque tuorum,

Errorésque tuos, nam te iam septima portat

Omnibus errantem terris, & fluctibus æstas.

Hos annos si colligamus, quos vt historicus enumerat Virgilius, intelligemus esse trecentos quadraginta: à qua ratione haudquaquam dissentit Liuius, qui primo libro ab Urbe condita inquit, Æneam ab simili clade qua & Antenor, domo profugum, sed ad maiora rerum initia ducentibus fatis, primò in Macedoniam venisse, inde in Siciliam quærentem sedes delatum, ab Sicilia Laurentem agrum tenuisse. Id verò tempus septem annorum fuisse ex Virgilij narratione intelleximus. Regnatum deinde esse Lauinij ab Ænea & Ascanio trigintatres annos constat. quanquam Liuius inter Lauinium & Albam longam coloniam deductã, triginta ferè annos tantum interfuisse dicit. In Tullo autè Hostilio qui Albam excidit, & Albanos Romam traduxit, Liuius ait, vnã horam quadringentorum annorum opus, quibus Alba steterit, excidio & ruinis dedisse. Centum autem annis Alba pariter cum Roma steterit, quòd ex regnis Romuli, Numæ, & Tulli Hostilij, quo regnante fuit Alba diruta intelligitur. Ita Libio & Virgilio, in hac historia conuenit, & Eutropio, Latinis autoribus, à quibus sine bonis rationibus dissentire non possumus: etsi Eutropius à Troiæ excidio ad Romam conditam non nihil variat à Liuiò & Virgilio, incerta annorum summa proposita, ex eorum sententia qui plures & pauciores annos numerauerunt. Nos autem in ea annorum summa, quam non sine ratione ex his autoribus colligimus, insistemus, dicemusque Romam conditam anno trecentesimo & quadagesimo post Troiæ excidium, Olympiade septima ineunte, Solini comprobata hac in re sententia, qui capite secundo ita ait: Collatis igitur nostris & Græcorum temporibus, inuenimus incipiente Olympiade septima, Romam conditam. Quod idem à Catone maiore sumptum ex libris originum, confirmat Dionysius Halicarnassens, libro primo Romanarum antiquitatum, temporibus à Roma per Gallos capta deductis, ad eius incunabula. Quorum sententiam vt veram confirmandam mihi esse existimo, alia quadam ab iis ratione, quæ tamen non minus sit certa illis, quas proferendas sibi putauerunt. Atque vt id quod volumus, intelligatur, ponenda quædam sunt nobis, vera quidè, sed partim confessa, partim ignota, quæ postea nihilominus intelligentur debere esse indubitata, ex historia nostræ cõtextu. Horum vnum est, Passum esse Dominum nostrum Iesum Christum, & mortem obiisse nostra omnium

causa, anno decimo octavo Tiberij imperatoris Romani. Is verò annus incidit in Olympiadis ducentesima secundæ annum quartum. Alterum est; Eum annum quartum Olympiadis ducentima & secundæ, esse annum ab Vrbe condita septingentesimum quartum. Hæc posita & concessa arguent facilè Romæ primùm conditæ sub Olympiadibus tempus. Nam quum Olympiades ducentæ & duæ, annos constituent octingentos & octo (siquidem vnaquæque Olympias quatuor annorum explet circuitum) si ab his Romæ conditæ subducantur anni, qui sunt septingenti octoginta quatuor, reliqui fient 24. qui sex complent Olympiades. Ita sex Olympiades vrbis Romanæ natalem antecedentes, tempus nobis Romæ primùm conditæ septima incipiente Olympiade, ostendent. Quamobrem iure dicemus Urbem fuisse conditam septima Olympiade, ineunte. Anni autem ab Vrbe condita numerantur in historiis vsque ad Augustulum, qui postremus Imperatorum Romanorum, deposita purpura abdicauit se imperio. Post eum verò Odoacer Herulorum princeps dixit se regem Italiæ: post quem Imperatores Romanos nullos postea vidit Italia: etsi Caroli Magni ætate videretur restitutum Romanis imperium. Sed qui securi sunt Imperatores, personati tantùm fuerunt, & adumbrati Cæsares & Augusti Romani, quum Galli aut Germani fuerint, quod suis titulis declararunt. Paulus autem Diaconus lib. 16. Romanum imperium toto orbe venerabile, ait desisse anno ab incarnatione Domini quadringentesimo septuagesimo quinto, quum purpuram deposuisset Augustulus, & imperio sponte celsisset Odoacro Herulorum principi: qui se regem Italiæ, non Imperatorem dici voluit, anno ab Vrbe condita millesimo ducentesimo vigesimo primo.

Vt autem certior horum temporum constet ratio, atque intelligamus in quam mundi ætatem & Olympiades, & vrbis Romæ natales incidant, hoc quoque ad superiora est adiciendum, Annum ab vrbe condita septingentesimum octuagesimum quartum, quo passus est Dominus, esse annum à mundo condito ter millesimum sexagesimum & vnum. quemadmodum id ex Sacris oraculis, cum Deo, intelligetur. Ex qua summa deductis & detractis vrbis Romæ annis, quibus ad ea tempora perstitit, deductis item annis, qui ex Olympiadibus fluxerant vsque ad illa tempora, licet colligere quoto anno à mundo condito sint institutæ Olympiades, & quoto anno mundi fuerit Vrbs condita. Quibus cognitis, historiæ Hebraicæ, siue Sacræ, item Græcæ & Latinæ, præterea & Barbaræ, perquam facilis futura est comparatio. Subducantur enim ex mundi annis tribus millibus nongentis sexaginta & vno, Olympiadum anni octingenti & octo, reliquentur ter mille centum quinquagintatres anni, qui à mundo condito effluerant ad primam Olympiadem, ab Iphito institutam. Ita anno mundi ter millesimo centesimo quinquagesimo quarto cœperunt Olympiades. Qui fuit annus tricesimus primus Ioas filij Ochoziæ regis Iuda, & nonus Ioachas filij Iehu regis Israel. Iam si ab Olympiadibus cœptis, anni viginti quatuor excipiantur, intelligemus post eum annum, quum cœpisse septima Olympias, urbem Romanam conditam, anno post mundum conditum ter millesimo centesimo septuagesimo octauo, qui fuit annus Amasæ filij Ioas regis Iuda decimusoctauus, & annus quartus Ieroboam filij Ioas regis Israel. Iam si repetitis superioribus temporibus ad trecentesimum & quadragesimum inde annum conscendas, Troiæ excisæ tempus reperies, quod in annum ab orbe condito bis millesimum octingentesimum trigessimooctauum, incidere deprehendes, anno Iudicis Elon sexto, annis circiter duodecim ante Samsonis iudicis imperium. Qui numeri, quia lucem afferunt historiis maximam, sunt in pauca referendi, ne subductio ipsa aut additio sit odiosior.

Troia euertitur anno mundi 2838.

Olympia prima incidit in annum mundi 3154.

Roma conditur anno mundi 3178. septima Olympiade ineunte.

Et quòd ad nos attinet, annus hic qui a nato Domino dicitur 1575. est annus à mundo condito 5503. quinquies millesimus quingentesimustertius.

Quem Hebræi dicunt ab orbe condito quinquies millesimum trecentessimum & trigessimum quintum. in qua supputatione error est admissus annorum centum sexaginta octo, qui iusto desunt numero, ex malè deductis temporibus. Solent autem Hebræi annos quinquies mille ferè prætermittere in notandis temporibus, & sequentes proponere hoc modo: vt si præsentem annum Domini 1575. notent, dicent annum esse trecentessimum & trigessimum quintum ab orbe condito, iuxta supputationem paruam, id est, vt loquuntur, *Liphrat casan.*

Annos autem solares vbique sumendos esse, ex prioribus constat: quorum initia pro rerum publicarum & gentium consuetudine sunt animaduertenda, quemadmodum prius in anni ratione declaratum satis multis fuit. His autem constitutis temporum aggredienda esset interpretatio ex Scripturæ sacræ doctrina, nisi quorundam parum cauta partito impediret. Qui ex sententia nescio cuius Eliæ Rabini, putarunt temporum triplicem constituendam esse partitionem: sic vt duo annorum millia tribuenda sint eorum seculo, qui ante Legem Mosi datam vixerunt. Duo præterea millia conseruanda sint in id tempus, quo lex Mosiica viguit. Item duo alia millia statuenda sint, quibus post legem Mosiicam mundi facies ista sit duratura, à patrefacto & nato Domino Iesu Christo, vsque ad gloriosum illius reditum, quo iudicaturus est viuos & mortuos. Qua de re non putarem mihi dicendum, nisi magnis viris ista arrisisset Iudaica & Cabalistica subtilitas, & verè futilitas ac vanitas: quæ plerisque, qui nescio qua probabilitate videtur niti, sic probatur, vt ab ea non patiantur se deduci. Itaque quidnam de ea re statuendum sit, non putauì dissimulandum esse.

*De dicto Eliæ scholæ, Sex millibus annorum
stabit mundus. Cap. III.*

Allegoriis parum frugiferis & Pythagoricis argutiis, petitis ex Arithmetiis quibusdam rationibus, impendio delectantur Iudæi. Itaque multa sunt ab ipsis acutè magis, quàm sapienter inuenta: quæ quidem ad eam artem, quam Cabalam nominant, referunt. Quæ non tam ad Sacræ scripturæ nodos dissoluendos, quàm implicandos spectant. Cabala autem traditionem, id est, rei cuiusdam explicationem, veluti per manus traditam & acceptam, significat, quæ præcipuè pertineat ad Scripturæ sacræ sensus obscuros euoluendos & aperiendos. Item Cabalam ad veteres traditiones & sententias Patrum referunt, siue ex veræ, siue suppositæ sint: ex quo traditiones Apostolicas simili modo iactarunt plerique posterioris tēporis doctores. Qua ex re quia non tam Dei gloriã & vitæ emendationem, quàm ostentationē quandam, & stultam eruditionis famam petierunt Iudæi, factū est vt plurimis delirijs se & alios sibi assentiētes implicarint. Ex quo genere id quod in præsentia tractamus argumentū, deductum est, quo Cabalista mundi collegerūt interitum, expletis sex annorū millibus futurū. Sic enim cēsent, quia sex diebus mūdus sit effectus à Deo, & septimo die quies sit à Domino instituta, fore vt sex annorum millibus maneat hæc mundi facies & conditio, septimo autem ineunte millenario conquiescat.

& desinat. Idque vt affirmant, eò adducuntur, quòd Psalmo nonagesimo dicatur, Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ quæ præteritæ ex quo id ab iis colligitur diei vnus & annorum mille parem esse rationem. Huius sententiæ citatur Elias, non ille propheta Tesbites, sed eiusdem nominis Rabinus quidam, cuius verba citantur in quarta parte Talmud, libro secundo, quo agitur de Senatoribus & Iudicibus, quos Iudæi corrupta voce *oued pite*, dicunt Sanhedrim. Capite autem quod incipit Helec, ista sub illius Rabini, Eliæ nomine, feruntur: quæ quò plus habeant autoritatis & fidei, produntur manasse ad posteros à quodam Eliæ discipulo, filio mulieris Sareptanæ, qui fuerit ab ipso Elia excitatus à mortuis. His autem ferè verbis ista dicuntur à Talmudistis. Traditio à schola Eliæ: Sex millibus annorum erit mundus, & postea destruetur. Bis mille anni, inanity: Bis mille, legi: Bis mille, diebus Messia erunt. hætenus traditio, de qua qui plura scire expetit, adeat Galatinum libro De arcanis catholicæ fidei quarto, capite 20. Item legat Pugionem Martini Raymundi, capite decimo secundæ partis. Galatinus autem (vt hoc obiter moneam) Martini Raymundi scripta pro suis edidit, commutato rerum ordine, & argumento nonnihil variato, vt plagij possit accusari Galatinus. quod planū me facturū spero, si dederit Dominus, vt Pugionem ipsius Raymundi scriptum ad impiorum perfidiam iugulandam, maximè autem Iudæorum, in lucem proferam. Is autem liber, studiis Hebraicis maximè utilis peruenit ad me ex bibliotheca Francisci Vatabli Meccenatis mei, primi Hebraicarum literarum professoris, sub Francisco rege huius nominis primo, per quem Deus bonarum literarum studia reuocauit in Galliam. Sententiam autem illam Rabinicam Elianam explendam esse ex 2. Petr. 3. vers. 8. intelligimus, vbi locus citatus ex Psalmo 90. de mille annis apud Dominum, quem habeat intellectum exponitur, & proponitur ad piorum consolationem. sed humana sapientia ludit in Dei verbo, eoque sæpè abutitur, eorum more qui nobis Pasquillos ex detortis Scripturæ sacræ verbis conficiunt. qui vt manibus illotis Dei verbum tractant, ita nisi resipiscant, sentient nec Deum, nec ipsius verbum rideri impunè, aut ad ineptias detorqueri. Cæterum valere istam sententiam ad ipsos qui ea vtuntur, Iudæos conuincendos, quia sit ab iis profecta & vsurpata, possumus animaduertere ex iis, quæ Actorum primo docentur à Christo domino: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Huc accedit quòd ex Historia sacra dicti huius Eliani vanitas detegitur, & arguitur. Dant enim inani, id est tempori quod fluxit à mundo condito ad Legem, annos bis mille solummodo: at præterea fuerunt addendi quingenti & tredecim. sunt enim à mundo condito ad Legem, anni bis mille quingenti & tredecim. Et à lege promulgata, ad Domini nostri Iesu Christi passionem, pro nobis expletam, anni sunt mille quadringenti quinquagintaduò, cui temporis interuallo dant annos bis mille. Itaque quàm sint vani & futiles, præterea autem sacrarum rerum ignari, qui arcana cœlestia sibi cognita esse iactant, facile est videre, vt non illi modo vanitatis & stultitiæ damnandi sint, sed ij quoque qui illis auscultant, quorum est magna hodie copia, qui minus attentè perspexerūt ipsam temporum rationem, vt eam nobis Sacra oracula proponunt, quàm nos his scriptis persequimur. Vt autem curiosis etiam hoc demus, quòd sint ad Sacra scripta attentiores, videamus quòd multi scire expetunt, & quòd dicere videtur Eliana ista traditio, quæ sit futura mundi periodus, aut quæ futura sit mundanarum istarum tragœdiarum conclusio. Id verò Apocalypsis duodecimo explicatur in hanc sententiam: Et datae sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum, in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis

serpentis. Quò etiam pertinet illud, quod est Danielis duodecimo, vbi Angelum interrogat alius, his de rebus, inquit, Vsq̄quò finis horum mirabilium? Et audiui virum qui indutus erat lineis, qui stabat supra aquas fluminis, quum eleuasset dextram & sinistram suam in cœlum, & iurasset per viuentem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et quum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur vniuersa hæc. Et ego audiui, & non intellexi. Hæc quidem Danieli fuerunt audita, de piorum calamitatibus, & cruce per Antichristum piis imponenda. Quem suo tempore, spiritu oris sui conficiet dominus noster Iesus Christus, & illustri suo & glorioso aduentu pessundabit, ac mittet cum Satana & eius copiis in ignem æternum. Daniel autem negat se intellexisse verba Angeli, agentis de fine & conclusione miseriarum Ecclesiæ, quibus exantlatis & decursis, mundi ista desinet faciès & fabrica. Quare iure quis mirari possit, quo modo Rabini illi Eliani, rem Prophetæ claro & illustri incognitam, tam perspicue nosse potuerint. Sed Rabinorum tanta est ignorantia & improbitas, vt quum post quater millesimum à mundo condito annum fateantur Messiam, seu Christum dominum affuturum, & nunc anno Domini 1575. annos à mundo condito numeret quinquies mille tercentum & trigintaquinque, Christum tamen venisse inficiari audeant.

Similia autem his quæ Danieli reuelata sunt, & obscura magna ex parte ad hæc tempora manserunt, Ioanni Apostolo denunciata sunt, quemadmodum Apocalypsis decimo, declaratur his verbis: Et Angelus quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam ad cœlum, & iurauit per viuẽtem in secula seculorum, qui creauit cœlum & quæ in eo sunt, & terram & quæ in ea sunt, & mare & quæ in eo sunt, Quia tempus non erit amplius. Sed in diebus vocis septimi Angeli, quum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos Prophetas. Clarius etiam aliquantò dicuntur ista capite eiusdem libri sexto, ex quo id quoque quod requirunt multi licet intelligere, nempe quænam curent in altera vita pij, scilicet vt sua salua & integra, Deo Optimo Maximo omnium parenti, maneat gloria, propter quam facti & conditi sumus. Vt intelligamus hanc debere nostram esse præcipuam curam & sollicitudinem, quò piè & sobriè viuamus in hoc mundano ergastulo, portantes eam crucem quam nobis imposuerit Dominus. vt glorificatus à nobis, nos quoque in gloriæ suæ communionem vocet, atque Angelorum suorum concilio aggreget. Verba autem Apostoli sic habent: Et quum aperuisset sigillum quintum, vidi sub altari animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes, Vsq̄quò Domine sancte & vere nõ iudicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis vt quiescerent adhuc tempus modicum, donec compleatur conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi. hætenus Apostolus: qui veras istas à Deo profectas voces, non autem Rabinicas Elianas docet. Quibus admonemur vt nos comparemus ad patientiam, vt siue in terris agamus, siue ex his discedamus, id ad Dei gloriam referendum nobis esse intelligamus. cui nos viuere & mori oportet, non autem sollicitè quærere quo tempore, mundi sit futurus finis. Tum enim accidet, quum interficiendorum pro Dei verbo numerus erit completus. In quorum album vt referamur precibus à Deo postulandum est, propter nomen ipsius, quod inuocatum est super nos, id est, propter Dominum nostrum Iesum Christum, per quem filij Dei dicimur & hæredes ipsius censemur. Hæc verò de mundi fine, & eius occasu, quum sint pro nostra institutione & consolatione

dicta curiosis, ut opinor, haudquaquam sunt obfutura: praesertim quum ex his, quanam homines curare & quaerere oporteat, facile possit animaduerti. Nunc autem ad nostrum pensum nobis redeundum est, nempe ad ipsius mundi exordium & contemplationem, atque ad ea tempora quae usque ad hanc aetatem sunt consequuta. Ex eorum vero temporum historia id opinor consequemur, ut ardentius ad ipsum Deum respiciamus, atque in ipsius tutelam & curam libentius & maiore cum fiducia nos recipiamus.

De Temporum summaria partitione.

Cap. IIII.

Temporum seriem ab ipsius mundi ortu, primum deducit & profert Scriptura sacra, usque ad Christi domini apparitionem in carne, & eiusdem passionem seu supplicium quod nostra causa pertulit. Deinde ad mundi interitum usque & occasum tempora ipsa persequitur, rerum cognitu necessariorum, ad Ecclesiae aedificationem, explicatione ubique inserta & adiuncta. Sic Sacrae scripturae lectione totius temporis quo stabit mundus historia cognoscitur, quae sub primis vel prioribus temporibus & nouissimis siue posterioribus proponitur. Priora autem tempora Domini nostri Iesu Christi natiuitate & passione, id est, vita in carne, siue mundo isto, acta terminantur, quibus diuinae de nostra salute per Iesum Christum dominum nostrum promissiones exhibitae fuerunt. Posteriora vero tempora siue nouissima dicuntur ea, quae consecuta sunt Iesu Christi domini nostri aduentum in carnem & ipsius passionem: quod in posterum nihil sit nobis expectandum, constituto iam Ecclesiae statu per Christum dominum, praeter eum diem quo mundi huius concludetur fabula. In quem diem nos erectis animis intueri & inspicere oportet, propter eam quae nos manet foelicitatem. In cuius plenam tum mittemur possessionem, quemadmodum eiusce rei fidem nobis faciunt diuina oracula. Quorum auctoritate moti, tempora sic partimur in hac annorum supputatione, ut priora dicamus illa, quae sunt ab orbe condito, usque ad Christi domini passionem. Posteriora autem siue nouissima vocemus ea, quae sunt a Christi domini morte pro nobis in cruce obita, ad gloriosum eius in hunc mundum reditum, quo pios omnes excipiet in regnum suum aeternum, deleta morte, peccato sublato, & Satana cum ipsius angelis, hoc est, ministris & asseclis relegato in ignem aeternum.

In priorum autem temporum exponenda ratione, hunc sequemur ordinem, ut primo loco agamus de eo seculo, quod diluuium sustulit Deus. quod annos habet mille sexcentos quinquaginta & sex. 1656.

Deinde dicemus de eo seculo quod est insecutum diluuium, terminaturque discessu Abrahami ex Carris, promissione illustri per Deum renouata de gentium omnium vera & certa foelicitate per Christum Iesum dominum nostrum. quod tempus habet annos quadringentos vigintiseptem.

Tertium deinceps seculum persequemur, quod est ab ea promissione ad legem Dei voce promulgatam in monte Horeb. quod quidem est annorum quadringentorum & triginta.

Post sequentur ea tempora quae latam legem sunt consequuta, usque ad templi per Salomonem extracti iacta fundamenta, quae annos continent quadringentos & octoginta.

Inde a templo Salomonico fundato ad populi captiuitatem siue transmigrationem Babylonicam, tempora perducemus. quae annos complectuntur quadringentos & octo.

Deinceps

Deinceps captiuitatis Babylonicae tempus explicabitur, quod est annorum septuaginta.

Postremò Danielis Hebdomades septuaginta proponuntur, quæ Christi domini morte terminantur. quæ annos constituunt quadringentos & nonaginta.

His septem capitibus priora absoluentur tempora, quæ annos à mundo condito ad Christi domini passionem continent ter mille nongentos sexaginta & vnum.

Postea verò de nouissimis siue posterioribus temporibus numerandis & recognoscendis, cum Deo, agemus. Is autem ordo mihi proponendus fuisse videtur, quòd Spiritui sancto placuerit. Quod ex Scripturis sacris intelligimus, in qua res ista memorabiles, nobis hoc modo recognoscenda proponuntur. Atque vt diuini Spiritus afflatu in hac tractatione dirigamur, postulamus à Patre cœlesti, in Iesu Christi domini nostri nomine. Amen.

*De Mundi origine siue Cosmopœa, id est, mundi
fabrica. Cap. V.*

Prima tempora quæ mundi ortu incipiunt, & diluuiò terminantur, annos complectuntur mille sexcentos quinquaginta sex, quemadmodum id ex Sacris oraculis colligimus. de quibus prius quàm dicamus, agendum esse videtur de mundi huius origine & constitutione. Philosophorum enim falsa & mendaci doctrina prius & nos imbuti fuimus, & nostro hoc quoque tempore maiore parte imbuitur iuuentus, quàm veritatis notitia instituat. Quare prouidendum est, ne mendacium hominum dogmatibus, quibus æternus dicitur mundus, & quadam verisimilitudine confirmatur, scholæ nostræ & tenera ingenia, de veritatis deducantur semita. Nam Philosophorum inuentis & placitis ab humana ratione profectis quæ cæca planè est in æstimandis & iudicandis Dei operibus) prius instituimus, quàm salubri Spiritus sancti doctrina erudiamur: quòd scholæ ipsæ in quibus prima ætas docetur, non Dei verbum, aut oracula sacra, sed Philosophorum decreta & placita, assiduè audiant & iactent, siue de moribus agatur, siue de natura, id est, de ipso Deo & eius operibus disputetur. Quibus malis & peruersæ institutioni, medicas manus iam adhibere cœpit Dominus, iis locis præsertim quibus ipsius beneficio rectè sapere discunt mortales. Ita quum à prima mundi origine historiam ordiamur, iure de mundo & cœlo, quæ nos scire voluit Spiritus sanctus proponemus: quibus cognitis, quæ de his rebus habent Philosophi, citra periculum legi & recognosci poterunt.

Plerique fragilitatis suæ immemores, atque stupiditatis suæ & ingenij sui obtusi oblitæ, quum de mundi creatione verba fieri audiunt, aut intelligunt mundum quum nusquam fuisset aut extitisset, fuisse suo tempore à Deo conditum, veluti mirabundi & attoniti solent quærere, Quid ergo ante mundum esse potuerit? Quorum stultæ & improuidæ menti, si æternitas occurreret, de qua tam multa sæpe audiunt, desinerent istud quærere. Suam enim hac quæstione stupiditatem & cæcitatem aperiunt, quòd eorum mens æternitatis oblita, de his solùm rebus quæ sub oculos cadunt, cogitat, existimans nihil sine mundo isto aspectabili potuisse subsistere, neque vnquam quicquam extitisse præter res istas mundanas. Qui si de vita æterna, & immortalitate piis promissa, post discessum ex hoc mundano hospicio cogitarèt: & meminissent cœlum & terram transitura, ac suo tempore desitura, hac de re quæstiones mouere desinerèt: præsertim quum testetur Apostolus 1. Cor. 2. 7. Sapientiam

Euangelicam, mundo prius ignotam & inauditam, fuisse præfinitam à Deo in gloriam nostram ante ipsa secula. Ita seculis istis & mundanae huius machinae conuersione, qua tempora definiuntur, longè antiquius esse Dei imperium, utpote æternum & gloriosum apparet. Et id quidem manifestè docet Iesus Christus in Euangelio Iohannis, cap. 17. vers. 5. ubi ita loquitur: Et nunc clarifica me tu Pater apud te ipsum, claritate quam habui, prius quàm mundus fieret apud te. Ergò ante mundum conditum, clarum & illustre diuinum domicilium fuisse intelligimus, de quo, ut te diuina longè supra caput nostrum posita, quia nihil possumus dicere vel cogitare sine diuini Spiritus reuelatione, scrutandas esse nobis Scripturas animaduertamus. Quæ nos ad rerum diuinarum quas nosse expediat notitiam deducunt. Ex quibus hac quoque nobis utendum esse moderatione agnoscerimus, ut ea sola studeamus intelligere & nosse, quæ Deus nobis per Spiritum suum in verbo suo aperuit. In quibus meditandis si diligentes erimus, sapientia vera & cœlesti Dei benignitate, qui nos eò vocat, complebimur.

Sacræ autem literæ nos id primùm docent, quomodo rerum istarum quas cernimus, nihil dum extitisset, Deum, ut qua esset in humanum genus condendum & tuendum bonitate cõstaret, egregium istud illi veluti tentorium & tabernaculum constituisse, in quo moraretur, & suam testaretur obedientiam gratitudinem, tantisper dum à Domino parente suo peregrinaretur. Id enim est quod Spiritus Dei vult nos docere per Moysen, dum ait initio Genesis, Principio Deum creasse cœlum & terram. Quasi diceret, primùm illud ponendum & statuendum esse pijs omnibus, Cœlum & terram, atque omnia quæ cœlo & terra continentur, fuisse à Deo creata & effecta, suo & certo tempore, nempe dum illi visum fuit, & placuit. Quo modo verò & quæ ratione singula sint effecta per Deum, deinceps ita nobis proponitur & explicatur Genesis primo capite. Terra fuit primùm à Deo condita & creata, destituta nihilominus eo ornatu, & ea rerum varietate, quam nunc in ipsa cernimus: nam vndique aquis cincta & inuoluta, iussa est existere, sic ut vnũ globum terra ipsa cum aqua constitueret. Eum autem globum occupabant & contegebant tenebræ, præterea etiam ventus aquis incubans, abyssum ipsam, hoc est, ingentem illam aquarum molem impellebat & agitabat, quibus effectis iussit Deus ut lux existeret: atque ad diuinum iussum & imperium lux continuò extitit. Tum considerauit Deus quàm bona & præclara, atque adeò utilis res futura esset mortalium generi, lux ipsa. Quam ob rem, lucem discreuit à tenebris Deus, ac lucem ipsam vocauit diem, tenebras autem dixit noctem. Ut enim habemus à Deo corpus & animum, sic ab eodem cætera quæ sunt vel animi vel corporis bona & commoda, accipimus: in quibus non est minima pars sermo. Quemadmodum ergo linguam atque os formauit nobis Deus, sic sermonis etiam nobis autor & largitor agnosendus est. Itaque & bono iure linguarum notitiam atque intellectum, Spiritus diuini donum esse profiteamur. Quod ergo Deus dicitur sic res istas vocauisse, ita accipiendum est, nobis & rerum istarum usum attributum & concessum ab eo fuisse: præterea etiam datum, ut suis vocabulis res istas possemus appellare, & de iis in Dei gloriam disserere. Quam interpretationem veteres Theologi agnouerunt. Albinus enim quæstionibus in Genesim, hanc adijcit & explicat, inquit, Quid est, appellauit Deus lucem, diem? appellauit, id est, appellari fecit.

Hæc igitur primo die, quo Deus res istas aspectabiles iussit existere, ab ipso mundi & vniuersi opifice Deo, rerum omnium parente fuerunt effecta. Is enim sensus videtur esse verborum eorum, quæ Genesis initio ita Latine extant, In principio creauit Deus cœlum & terram, Terra autem erat inanis & vacua,

vacua, & tenebræ erant supra faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur supra aquas. Dixitque Deus, Fiat lux. & facta est lux. Et vidit Deus lucem esse bonam, & diuisit lucem à tenebris. Appellauitque lucem, diem: & tenebras, noctem. Factumque est vespere & mane, dies vnus. Putauit autem hæc mihi esse proponenda, propterea quòd ista à plerisque variè torqueri solent. Quia enim Ecclesiastici capite decimo octauo ita habetur, *ὁ ζῶν ἐν τὸν αἰῶνα ἐκτίσθη τὰ πάντα κοινῆ*, id est, vt Latinè sunt conuersa ista, Qui viuunt in æternum, creauit omnia simul: existimant quidem Deum vno eodèmq; momento omnia condidisse, quæ, vt melius à nobis comprehenderentur, fuerunt per partes à Mose explicata. In quo est manifestus eorum error, quòd Mosem rem aliter quàm fuerit facta, putant prodidisse, arguentes interim vanitatis & mendacij Scripturam, quæ præcepto quarto Tabulæ primæ, vt scribitur Exodi vice-simo, disertè ait Deum sex diebus creasse cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt, & requieuisse die septimo, eamque ob rem voluisse eum diem esse sacrum & festum, id est, benedixisse ei, & sanctificasse illum. Quibus verbis quæ hîc narrantur à Mose confirmantur, atque etiam quodam modo explicantur. Itaque *κοινῆ*, quod Latinus interpres conuertit, simul, sic est accipiendum, vt intelligamus Deum in totum, vel prorsus, omnia fecisse: quasi didum esset *κοινῶς*, vt nihil sit planè, quod ab eo non sit effectum. quemadmodum initio Euangelij secundum Ioannem dicitur, *καὶ χάρις αὐτῷ ἐγένετο ἐδὲ ἐν, ὃ γέγονε*, & sine ipso nihil factum est, quod sit factum: quod idem fermè valet cum priore orationis membro, *πάντα δι' αὐτῷ ἐγένετο*, omnia per ipsum facta sunt. Quòd verò spiritum Dei, qui ferebatur supra aquas, interpretati sumus ventum, id sequuti Chaldæum paraphrastem & multos Veterum, atque adeò rem ipsam, fecimus. Agitur enim hoc loco de rebus creatis & effectis à Deo per verbum ipsius, qui est Christus dominus, sicuti multis Scripturæ locis disertè explanat Chaldæus paraphrastes. In rebus autem effectis & creatis à Deo est ventus, cuius est in aquis nouendis & impellendis mira vis, quo aquæ ipsæ & aër, agitata, salubriora redduntur, & quodam modo vegetantur. Neque verò est illud ignotum quod quotidiana arguit experientia, aquas vitium capere, ni moueantur. Venti ergo, quia nulla sit postea mentio, & eum esse in rebus creatis constat, iure memoriam illatam esse cum aquis existimauimus, quæ auras semper secum habent comites, quemadmodum vmbra comitatur corpus. Aliter quidem & piè, de spiritu, quem ventum hîc interpretamur, plerique viri docti sentiunt: sed suum cuique liberum est in rebus talibus iudicium, cui nihil præiudicij affert nostra interpretatio. Ergo Deus primo die hæc effecta esse voluit, terræ & aquæ globum & ventum, item tenebras atque lucem, quæ diem ciuilem constituerent, qui conficitur nocte & die naturali. Noctem verò à parte Sacra scriptura vespere appellat, quemadmodum etiam diem, mane. Quo modo loquitur Daniel, capite octauo, vers. 14. vsque ad vespere & mane, id est, vsque ad dies, quos vespere & mane definiunt, bis mille & trecentos.

Id verò, In principio creauit Deus cælum & terram, vel, Principio creauit cælum & terram, accipimus pro summa & dicendorum propositione. quasi ita diceretur, Principio, ne quis de mundi huius conditione aut creatione ambigat, vel incertas moueat de rebus istis quæstiones, hoc habeto, Deum condidisse cælum & terram. Terræ autem fuit ea primùm facies, vt esset aquis obruta, & tenebris vndique cincta & obsepta: vento valido & vehementi aquas ipsas mouente & torquente, quibus postea fuit lucis adiuncta iucunditas. Quod quidem eò dicimus, quia nonnulli existimant, Cælum ante terram fuisse conditum, quòd priori nominetur loco. Quod quidem nullate terram fuisse conditum, quòd priori nominetur loco. Quod quidem nullatenus nititur idonea ratione, præsertim quum Scriptura sacra in rebus explicandis,

rei presentis ferè habeat rationem, & dicenda spectet potius quàm rerum ordinem & vetustatem. Sic Euangelista Matthæus in ipso Euangelij sui limine & exordio, inquit, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. vbi Dauidem multis post Abraham seculis natū, præposuit Abrahamo, ipsius auo antiquissimo, quòd Abrahami genus & stirpem instituisset recensere. Statim enim infert, Abraham genuit Isaac. Sic ergo prima illa versiculi propositi pars accipienda videtur, in qua etsi cælum priore loco ponitur, nihil tamen illud ad cæli aut terræ antiquitatem pertinet.

Quæ verò secundo die creauerit & fecerit Deus, explicat deinceps Moses: docetque terram, hoc est, Continentem, distinctam & secretam ab aquis fuisse, quam quidem supra aquas extare iusserit. Præterea autè id quod longè latèque fufum supra nos apparet corpus, quod vulgò cælum dicimus, quòd aquæ pluuiæ distinguntur à marinis & fluuialibus, productum fuisse, & mandato Dei exitisse cõmemorat. Quod his verbis Latinis quibus Hebræa sunt explicata, significatur: Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant supra firmamentum. Et factum est ita, vocauitque firmamentum cælum. Et factum est vespere & mane, dies secundus. Dixit verò Deus, Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum vnum, & appareat arida. Et factum est ita. Vocauit autem Deus aridam, terram: cõgregationesque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus quòd esset bonum. Hæc ad secundi diei opus pertinet, quæ quidè etsi disiuncta videntur, proptereaque & ad plures dies pertinere, ad vnum tamen referenda esse diem, demonstrat clausula, qua cuiusque diei comprobatur opus vt eximiam, atque etiam concluditur à Spiritu sancto in hanc sententiã: Et vidit Deus quòd esset bonū: id est, Deus rem vt erat effecta, ita bene habere deprehendit. Scriptura enim sacra popularibus vtitur verbis, quæ loquitur de Deo, vt quopiam artifice, qui vbi aliquod opus absoluit, id postea considerat num bene habeat, aut num quid in eo desideretur. Ea ergo clausula demonstrat ad secundum pertinere diem, quæ veluti intercepta proposuit Moses, memorato mane & vespere diei secundi. Ita Continens & Oceanus cum reliquis aquis secundo die fuerunt distincta & discreta locis, vti hodie apparent, deductis aquarum alueis per continentem. quæ tanquam producta & diuaticata, montes, valles, & campestres regiones protulit & exhibuit, quum prius globosa esset & aquis vndique ex aquo contacta: aqua ipsa figuram suam sphericam retinente more cæli, quod inferiora ambit & circumdat corpora. Nunc enim alia ratione globum, siue spheram, vel orbem referunt aqua & tellus, quia vnum & commune centrum obtinent, prioribus mutatis sedibus, quum terra prius intra medias aquas esset abdita, atque tam vndique ambiret abyssus, hoc est ingens ipsa moles aquæ, cuius tam alti sunt gurgites, vt fundum nullum habere videantur. Diuina autem potentia rerum conditionem pro suo mouet atque effingit arbitrio. quod Psalmo centesimo quarto, hac in re describit egregiè Vates regius, his versibus: Abyllo sicut vestimento texeras ipsam terram, supra montes stabant aquæ, ab increpatione tua fugerunt, à voce tonitruu tui festinantes cesserunt. Ascenderunt montes, descenderunt valles ad eum locum quem fundasti eis. Terminum posuisti quem non transibunt, non redibunt ad operiendum terram. Ita igitur Deus sua voce admirabili & verbo suo omnipotenti, aquas tum marinas tum fluuiales iussit in suos alueos concedere, vt homini sedes in terra tutæ & vacuæ, quas postea incoleret, patèrent. Præter aquas autem marinas & fluuiales, id est, fluuiorum, fontium, lacuum & paludum, aliæ quoque sunt, quæ dicuntur cœlestes & aeris, siue pluuiæ, quas nubes in terram arenem diuino

miraculo fundunt: vt & pascua brutis animantibus suppetant, & fruges liberalius homini suppeditet ipsa tellus. Has pendulas, seu pendentes, vt sic dicam, aquas Deus distinxit ab istis terrenis, hoc est, labentibus circum terras, firmamento, sicut Latinus interpret conuertit, seu, vt Septuaginta dixerunt interpretes *σεπτuαγιντα*, quod Sacra Scriptura dicit Raquia. Ipsa autem vox Hebraea significat extensionem, siue expansionem, si quis verbum de verbo expressum requirat. Est enim Raca, producere, proferre, extēdere, expandere: ex quo Scriptura sacra dicit Raquia, corpus hoc aëreū & æthereū, quod Iōgē latēq; fufum, terras cū Oceano vndiq; ambit & cōcludit. Quod nomine alio Scriptura vocat Samaijm. eadē ratione & significatione, qua Latinè Cœlum dicitur: quæ vox Latinis aërē & sphæras cœlestes significat. Nā quod ait Horatius, Cœlū non animū mutāt, qui trans mare currūt: pertinere ad aëris siue loci mutationē nemo ambigit. Iam quū dicimus Cœlū Lunæ, aut Solis, aut stellarū inerrantiū, de sphæris dici cœlestibus intelligūt omnes. Sic Samaijm Hebraicè dicitur aër, item æther. Et aër quidem ita dicitur ex prima verbi notatione, quòd Sam, significet ibi, Maijm autem, notet aquam. Est enim aër, nubium sedes, id est, vt loquitur Scriptura, aquarum cœlestium & superiorum locus, quemadmodum oculorum approbatione constat. Samaijm ergo diffusum hoc, quod supra nos est, corpus significat, quia ibi sunt aquæ pluriæ, quæ ex nubibus diuina ordinatione deriuantur & profunduntur in terras. Id verò dicimus aërem & cœlum: vnde volucres cœli, & nubes cœli, nihil aliud sunt, quàm volucres per cœlum siue aërem spariātes & vagantes. Sic nubes cœli, sunt nubes in aëre vel cœlo pendentes, & ventis per aërem impulsæ. Quam ob causam Chaldæus paraphrastes vers. 20. primi capituli Geneseos, quod tractamus, Raquia, conuertit, aver, id est, aërem (qua voce Targum Ierosolymitanum reddidit Raquia) barbara quidem Hebræis voce, sed Græcis vernacula propè, deriuata ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ab aëre. Præterea Samaijm significare ætherea corpora, appar. ex Psalmo octauo, quo hæc dicuntur: Kjere samécha, maasé ezbeotheca: Quia videbo cœlos tuos, opus digitorum tuorum. Agitur enim ibi de sphæris cœlestibus, in quibus infixæ sunt alstra, quæ noctem sua luce collustrant, Deique potentiam commendant hominum generi. Ex his quid sit Raquia, quod Deus appellandum esse Samaijm docuit, facile est ad intelligendum. Quam rationem nos sequuti, eadem voce Temporis vernacula, aërē & ætherea corpora nūcupauimus. Nam quum dicimus, *Le temps est bien estelé*, cœlum ipsum & sphæras cœlestes significamus, in quibus noctu, sudō & sereno aëre stellæ sunt perquàm conspicuæ. At quum dicimus, *Le temps est bien chargé*, tunc Temporis vocabulum referimus ad aërem nubilum & pluuium. Scriptura autem sacra vbique sese ad popularem captum accommodat. vnde appellat aërem & corpora ætherea Raquia siue Samaijm, hoc est, cœlum, vel, vt nos loquimur, *le temps*.

Firmamenti autem noua in Latino sermone appellatio, rem alioqui perspicuam, quodammodo obscurauit, quæ primū à Græcis Septuaginta interpretibus profecta, multiplices hominibus non satis in Scriptura versatis, errores peperit. Existimarūt enim firmamentum esse cœlum extimum, supra quod essent aquæ, quæ dicantur in Scriptura esse supra cœlos: atque inde cœli fenestris & cataractis apertis, ingentem vim aquarum profusam fuisse ipso diluuij tempore censent, quibus montes quoque fuerunt operti. Ad hæc somnia, alias etiam ineptias adiunxerunt alij, quas nihil necesse est commemorare. Satis autem nobis esse debet, si rem ipsam intelligamus, quæ sui lumine & veritate errores facilè demonstrabit & arguet. Nam quod Psalmo centesimo quadragesimooctauo dicitur, Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ supra cœlos sunt: facilem ex Scripturæ sacre phrasi intellecta

interpretationem habet. Inuitat enim Propheta res creatas ad celebrandam Dei gloriam & potentiam, in quibus sunt cœli cœlorum, id est, sphaera cœlestes altissimæ & summæ. Item aquæ quæ sunt supra cœlos, id est, hassamaijm, hoc est, aquæ quæ sunt supra cœlū ipsum vel aërem, Nubes enim pendent in aëre, & sunt supra nostra capita. atque ex ea re videntur esse cœlo ipso, id est, aëre superiores. Aspectabilia autē quū tractet in ipsa rerū creatione Moses, nihil est somniandum de nescio quibus aquis, collocatis supra firmamentū Cry stallinum, à nostris interim oculis remotis, vt à nostro aspectu planè diffitis.

Firmamentum autem noua vox, ex Septuaginta interpretum explicatio- ne Græca manauit. Latinus enim interpres autor eius interpretationis quam Communē dicimus, Græcos Septuaginta interpretes ferè sequitur. Ij autem verbum Hebraicum Raqua reddunt per vocem Græcam *σπερώω*, quam verbo firmandi reddere solet Latinus, vt Esaiæ 44. Roqua haaretz me, ithi. Septu- *ἐσπερώσα τὴν γῆν, τίς ἕτερος?* Latinus, Firmavi terram, quis alius? (id fecit, me vno excepto?) sic eiusdem Prophetae cap. 42. Roqua haaretz. Septua. *σπερώσας τὴν γῆν.* Lati. Firmans terram. Item Psal. 136. Le roqua haaretz hal hassamaijm. Septuaginta *τῶ σπερώσαντι τὴν γῆν ὑπὲρ ὑδάτων.* Latinus, Ei qui firmavit terram supra aquas. Inde Raquia, verbale nomen, reddiderunt Septuaginta per *σπερώμας*, & Latinus voce firmamenti expressit. Chaldæus autem interpres, quem etiam paraphrastem dicimus, quod interdū breui paraphrasi loca Scri- pturæ obscuriora illustret, interdum aërem, pro Raquia, dicit, vt Psal. 19. vbi habetur in Græco, *οἱ ἑβραῖοι διηγῶνται δόξαν θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτῆ ἀναγγελλεῖ τὰ σπ- *ρώμας.* id est, vt Latinus interpres inquit, Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. At Chaldæus paraphrastes eum versum in hanc sententiam reddidit: Qui suspiciunt cœlos enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant, qui suspiciunt aërem. Firmamenti ergo vox siue *σπερώματος*, intellecta, ex linguæ Hebraicæ proprietate, rem dif- ficultatis apud Græcos & Latinos plenam, efficiet facillimam. Ea verò signi- ficat aërem cum æthere, quæ vno cœli nomine Latinis intelliguntur.*

Sed ne quid in opère secundi diei relinquatur obscurum, id quod à Mose sic proponitur, Dixit verò Deus, Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in vnum locum: sic est accipiendum & intelligendum. Dixerat autem & iusse- rat Deus, vt aquæ eæ quæ terram ambiunt, quâsque aër circumfusufus comple- ditur, colligerentur & confluere in suos alueos: quod ita acceptum, faciliem eorum quæ dicuntur à Mose intellectum reddet.

Sequitur eorum, quæ tertio die sunt edita, explicatio, quæ Latinè ita ha- bet: Et ait Deus, Germinet terra herbã virentem, & facientē semen, & lignū pomiferum, faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit supra terram. Et factū est ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignūque faciens fructū, & habēs vnumquodque sementem iuxta speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum, & factū est vespere & mane dies tertius. Ex his verbis intelligimus terram, quæ erat prius desolatio quædã & inanitas, id est, veluti quædã solitudo & desertū vacuum & inane, fuisse tertio die plantis à Deo ornatã & decoratam. Plantarū autem duo genera summa nominatur, nēpe herbæ & arbores. Quarū quàm multa sint species, quàmque multiplex & ad vsum, & ad fructū varietas, necdum à doctis viris, quorū summum hac in re fuit studiū, cōprehendi aut explicari potuit: etsi ab infinitis, qui vel de agricultura, vel re hortensī, vel de materia medica, vel de naturæ historia libros ediderunt, res hæc fuerit perquisita, & accuratè explicata. Ea enim est Dei sapiētia & potētia, vt in rebus istis cadu- cis, & suo tēpore perituris, ab hominibus cōprehendi nequeat. Itaque mirari iam non debemus, si cœlestia haudquaquã potuerint intelligi à mortalibus, quum

quum terrena ipsa & ante oculos posita, ab iis cognosci nequeant. Diuini autem beneficii est cognitio rerum istarum, quemadmodum & cœlestium, quas quibus vult patefacit & declarat Deus. Cæterum Dicendi vocabulum, quod in his rebus effectis proponitur nobis à Spiritu sancto, eò pertinet, vt verbum ipsum Domini, & sapientiam per quam facta sunt omnia, consideremus: simul & eius potentiam & vim omnium maximam animaduertamus: cui res tantas effecisse non fuerit difficilius, quàm verbum aliquod proferre, aut vocem aliquam fundere. Clausula autem illa, Et factum est vespere & mane dies tertius, sic conuerti poterit, Et transacta fuit vespere, deinde transactum fuit mane, atque ita transactus fuit dies tertius. Quod nostra lingua vernacula commodè etiam ita possumus interpretari, *Et la vespree passeepuis aussi passa la matinee, & ainsi se passa la troisieme iournee.* Vespere autem pro nocte, quam inchoat, item mane, pro die cuius est initium, sumitur, vt prius monuimus: quibus duobus ciuilibus dies absolvitur. Hæc autem interpretandi ratio in aliis eiusdem generis clausulis obseruata, Scripturæ sacræ contextum apertiore efficit.

Quartus sequitur dies, quo sphaeræ cœlestes suo decorantur ornatu, id est, stellis, & sideribus ornantur, quibus postea suum munus assignatur. Sed tum quum terra ad Dei verbum plantas & fruges profudisset, & lux antea creata, sua conuersione cum tenebris, dies & noctes designasset. Ne quis aut Solem lucis fontem, aut frugum causam existimet esse, vel putet corporum cœlestium vi, res istas effici, sicuti censent ea fieri Physici & Medici, & Mathematici, rerum sacrarum ignari. Qui Solem existimant de se & sua natura lucem fundere, eumque lucis esse fontem, quos sacrorum verborum arguit notatio: Nam *ov*, lux est: at *maor*, quo nomine Sol & Luna dicuntur, vehiculum est lucis, siue fax aut lampas, vt nos dicimus *Flambe & Flambeau*. Latini autem admoniti verborum Hebraicorum notatione & deductione, dixerunt, Lumen & Luminare. Vt autem fax nisi accensa, nullam de se lucem præbet aut fundit: sic neque corpus solare, aut astra reliqua lucem de se fundere potuissent, nisi lucem iis affixisset Deus. Quod in Lunæ nobis obuersa facie, interlunio ipso cernimus. Hæc enim corpora primùm fuerunt opaca effecta à Deo, deinde verbo Domini accensa, lucida esse cœperunt. Et vt in lampade aliud est ignis siue flamma, aliud verò flammæ retinaculum siue ellychnium, quibus nomen damus lampadis vel facis: ita in Solis globo aliud est lux, aliud lucis ipsius vehiculum, nempe solare corpus, cui lucis interdum communicatur appellatio. Quo modo autem prioribus diebus lux vicissitudinaria conuersione cum tenebris dies efficeret, spectare quoque licet, modò ne in Solis globum oculos defigamus, sed si rusticorum vel puerorum more, diem ad solam referamus lucem, ad nos Dei imperio tenebris depulsis remissam. Quòd si minus à nobis intelligitur, nostram agnoscamus in comprehendendis Dei operibus tarditatem, postulemusque ab eo sapientiam, qui solus eam nobis largiri & communicare per Spiritum suum sanctum potest.

Hoc verò loco, quoniam sit astrorum vsus inculcatur diligenter: ne homines à stellis veritatem requirendam putent. quod Genethliaci, & qui vulgò in iure nominantur Mathematici, faciunt, & scriptis profitentur, contra Dei perspicuum & omnibus apertum imperium, Ieremiæ decimo expositum. vbi Deus vetat suos timere sibi à signis cœlestibus, quæ formidant Genes, prauo & impio instituto. Iussit enim Deus luminaria, id est, faces, seu lucis vehicula, Solem & Lunam & astra reliqua, quarto die existere. quæ collocavit in expansione illa cœli, secundo die creata, quibus cum lucem affixisset, voluit Solem ministrare interdiu lucem mortalibus, Lunam autem cum stellis, iussit tenebris nocturnis depellendis subseruire, vt est

Pfalmo 136. Qui fecit luminaria magna, Solem in dominium diei, Lunam & Stellam in dominium noctis, quoniam in æternum misericordia eius. Præterquam verò quòd terris lucem præbent & nocturna diurnaque spatia distinguunt, seruire etiam ea Deus voluit notandis temporum differentiis, quas prius explicuimus, vbi de anno Hebraico, Capite septimo superiore libro egimus, qua de causa eas hoc loco præmittimus, atque ad quintum diem accedimus.

Quintus dies creationem habet omnis generis piscium, degentium in aquis, & volucrum per aërem vagantium. Quorum tanta est varietas, vt nulla hominum aetas iis explicandis queat sufficere. Atque in hac tanta ingeniorum excellentium contentione, quanta sit Dei sapientia possumus animaduertere: quum docti quique Medici, & Physici in hac tractatione parum promouerint. Nam & horum copia, animantium tanta est, vt eam nemo adhuc potuerit assequi. Natura autem & vis, captum & acumen humanum superat. Quò fit, vt quum in operibus Dei omnibus infinita relucent bonitas, potentia & sapientia, singula sufficiant exercendis omnibus omnium hominum ingeniis.

Sextus autem dies animantium brutorum, & hominis habet creationem omnino admirabilem. Et verbo quidem Dei terra obtemperans producit varij generis animantia, hominem verò tanquam singulare aliquod & admirandum opificium, cuius causa cætera Deus instituerit, proponit nobis scriptura, tanquam Dei manibus effectum. Deinde animatum & vitam donatum, quam inspiratio demonstrat. Sic homo factus est animans vitam præditum, id est, quod vulgò nota dicit nostra interpretatio, Factus est homo in animam viuentem. Hominis autem historia, & altior est & longior quam vt hoc loco possit explicari, & à viris doctis quum Medicis tum Philosophis, & Theologis variè est per scripta, quamobrem à nobis præmittitur in præsentia. itaque ad septimum transibimus diem. Septimus ergo sequitur dies quieti consecratus, qui nos diuinæ quietis, præterea & nostræ nos admonet: quam hinc inchoatam in Dei parentis nostri optimi & maximi domicilio, per Iesum Christum Dominum nostrum suo tempore obtinebimus. testificante id ipsum Spiritu sancto nostro spiritui, qui nobis à Deo datus est, vt quæ ab ipso nobis sunt donata, certò teneamus. Vt autem mundi effecti historiam in pauca cõferamus, hæc sunt quæ de rebus creatis nobis propositis in hoc pulcherrimo mundi theatro ex Sacra scriptura accipimus. verbo Dei effecta esse omnia, quæ visibilia siue aspectabilia nominamus. Inuisibilia etiam quæ oculos nostros effugiunt, neque possunt sub aspectum nostrum cadere, ab eodem autore & fonte profecta, Sacris scriptis erudimur. quod quidem paucis ita docet Apostolus Coloss. cap. 1. vers. 16. Quoniam in ipso (per ipsum) condita sunt vniuersa in coelis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Sed de visibilibus quæ sunt nobis magis familiaria, & pote sensus nostros mouentia, agitur in præsentia. Visibilia ergo siue aspectabilia, in quibus Dei virtus æterna & sapientia nobis tanquam in speculo ponitur spectanda, sex diebus fuerunt effecta.

Primo quidem die, iussit Deus existere tenebras siue noctem, item terram aquæ globo circumfusam, præterea ventum, atque lucem, siue diem.

Secundo die, Continentem extare supra aquas voluit Deus, iussis ipsis aquis terrenis sese in suos alueos recipere, suspensis interim & libratis aquis celestibus, quæ nubes vocantur, supra nostra capita, aëre ipso & coelis circum terram & aquas, vastè diffusis & explicatis.

Tertio die, vestit herbis & ornat arboribus Continentem Deus, creatis plantis, iisque variè per sua genera & loca distributis.

Quarto

Quarto die, cœli siue orbes cœlestes astris decorantur, quibus lucem affigit Deus ad definienda temporum spatia, & lucem hominibus suo tempore suppeditandam.

Quinto die, iubentur aquæ piscium infinita genera, & monstra varia proferre. volucris quoque iussis existere, sua per aërem liberè vagandi facultas attribuitur.

Sexto die, bestias varij generis, & admiranda iubetur terra profunderè. homine tantorum operum veluti moderatore & censore, atque arbitro, creato ad diuinæ bonitatis & innocentia formam & imaginem, hoc est, vt loquitur Apostolus, in iustitia & sanctitate vera. Ephes. 4. 21.

Hæc sunt quæ de Genesi & rerum origine siue Cosmopœa, ex Dei verbo discimus, repetendæque putauimus, propter receptas quasdam alienas à Scriptura sacra sententias. quas breui rerum illustratione commodum fuit quodam modo aperire. sicuti & de natura, quam rerum parentem dicunt, non ab re fuerit disputare, & breuem naturæ explicationem, de qua tam multis sermo est, adiungere: præsertim quum in Dei, qui natura est, tractandis versemur operibus.

*De natura & rerum principis, vt ea pietas docet,
& de vocis naturæ varia significatione.
Cap. VI.*

Quæ de rerum principis tenenda sunt nobis, longè certius & clarius Sacra docent & proferunt oracula, quàm Physici: homines earum rerum, quas profitentur, non satis periti. Quos eius scientiæ, quam tractant, non callere principia, ex primo quodamodò tractauimus Geneseos capite, nulli obscurum esse potest. Quod quum ita habeat, qua ratione, quæso, quicquam verè docere, aut explicare de naturæ obscuritate poterunt? Falsis enim sumptis principis, quæ tandem rectè institui demonstratio poterit? Adhæc, quum causas constituti mundi ignorent Philosophi, quemadmodum in mundi explicatione comprobauimus, quonam modo bene & appositè de mundo aut mundanis rebus siue naturalibus differant?

Sed quum ne naturam quidem, in qua explicanda sunt occupatissimi, noverint, quidnam, quæso, de natura, quemadmodum par est, rectè atque ordine præcipere poterunt? Quæ eò dico, vt nostri, qui pietatem profitentur, à qua vel latum vnguem discedere nefas est, posthac videant, qua ratione sit tractanda Physiologia. in cuius aditu & primo ingressu, statim minus conuenientia Christianis auribus proponuntur. Duo scilicet esse rerum omnium principia, quæ quidè sint materia & forma. Quasi verò duo sint dii, vel etiã plures, si quidem duo vel plura statuuntur principia. nam principium carere origine, & ex eo cætera effici & produci fatentur Philosophi. Deum autem vnum & solam esse, qui careat origine, quum sit æternus, à quo creari & conseruari omnia, quum rerum omnium sit autor & parens, certum est, ex quo cum cunctorum esse principium & causam constat. Quare si materia & forma statuuntur rerum principia, certè Manichæorum impietatem, duos statuendum deos confirmabimus, quæ non ferenda blasphemia est. Neque est quod diuerticula hîc quærantur, aut interpretatione commoda lenire Physicorum errorem, vel potius impietatem studeamus. Vnus est enim Dominus & Pater, à quo & per quem, & in quo sunt omnia, cui suus honor asserendus est, & factus testis per nos, ipsius seruos, tuendus: et si

nostra eget minimè hac in re aut cæteris opera, qui per se omnia potest. Sed nos, quia vt ipsius gloriæ seruiremus nasci voluit, nostrum officium præstare decet. Eos verò malè perdet Deus, qui gloriam & honorem ipsius aliò translulerint, aut obscurare studuerint. Quemadmodum aperta & omnibus formidanda denunciatione apud Esaiam, capite quadragesimosecundo profertur, inquit: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, aut laudem meam sculptilibus. Quò pertinet etiam illud apud Samuelem, primo eius libro, capite secundo, testimonium: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles & inglorij. Ita futuri sunt nullius nominis in Dei tabernaculo omnes, qui Deū dedecorarūt, quā Philosophi, tū cæteri omnes, quibus diuino beneficio plus ingenij & solertiæ quàm cæteris fuerat attributū, vt Deū ipsum bonorū quibus ornati fuerunt, largitorem glorificarēt. Impietatis verò suæ rationem, apud Deum rectum iudicem sunt reddituri homines Dei securi, atque intellecturi nulli impunè fore Dei contemptū, aut eius ipsius obscuratā gloriam. Quod fit ferè prophanorū autorum Deum ignorantium & contemnentium commentariis & scriptis, quibus humana fertur in cælum sapientia, & commendatur mirificè prudentia, quasi sola illa sit, quam mirari cōueniat, quum ea deploranda sit potius & desenda, quàm laudanda. Quare ne hīc à nobis peccetur, aut in rerum naturalium tractatione fallamur, tenēda sunt, quæ ex Moyse, superiore capite tractatā didicimus. Item quod de rerū omniū principio docetur Psal. 33.6. retinendum est, nempe: Verbo Domini cælos firmatos esse, & Spiritu oris eius omnem eorum ornatū esse cōstitutum. Itaque vnum tenendū est rerū omnium principium, nempe Dei verbum, per quod omnia facta sunt. Id verò demū natura est, quæ nascendi rebus omnibus est causā, quæque vt singula sint, & subsistant, efficit.

Quia verò naturæ appellatio & significatio multis est ignota & omnibus est in ore, breuiter hīc à nobis explicabitur: ne quem nominis istius fallat homonymia, neve vocis istius ignoratione plerique posthac, sicut antea decepti, à veritate & pietate deerrent.

Natura à nascendo, Latine nomen habet, vt Græcè φύσις ἀπὸ τῆ φύσεως. Deus autem Optimus Maximus & Æternus nasci facit & creat, atque etiam tuetur, & conseruat omnia. Sic Deus ipsa est natura, cuius titulo res ab ipso conditæ & creatæ insigniuntur, vt res ipsæ testentur suam originem communi illa appellatione. Quæcunque enim fuerūt creata, & à Deo quotidie profertur in luminis auras, vocantur à nobis atque etiam à Philosophis res naturales, id est, res à natura, nempe Deo vero & omnipotente, effectæ, ortæ & conditæ. Dei autem in Philosophia profana, quæ se iactare audet vitæ magistrā & ducem, quod Dei vnus est proprium beneficium, nusquam ferè proponitur aut celebratur nomē. Siue enim de moralibus apud Philosophos, siue de naturalibus rebus, siue de ratione, qua rerum paratur cognitio, sepulta veluti iacet Dei memoria. In Ethicis enim fœlicitatem quidem agnoscunt Philosophi esse homini propositam, sed non docēt eam esse expectandam aut postulandam à Deo, per Iesum Christum dominum, neque monstrāt Iesum Christum dominum nostrum, esse viam, veritatem & vitam: aut eam esse vitam æternam, vt homines cognoscant vnum solum verum Deum, & quem misit Iesum Christum. Quin quod est planè pessimum, fœlicitatem in hac misera & infœlici vita requirunt, ac rident suum sapientem Salomonem, qui supremū vitæ diem expectandū esse sensit, quòd posset beatitudinis adiū possessio. In Physicis autē frequētissima est naturæ mētio: cuius quodam modo vim agnoscūt, quum eam aiunt esse principiū motus & quietis cuiusque rei. Sed eam partim in materia, partim in forma, partim in causis naturalibus & fortuitis

fortuitis requirunt, in quibus & ipsam naturam residere volunt, Dei nusquam celebrata memoria. In Logicis autem præcipuum tenet locum ratiocinatio, quæ quum à ratione proficiscatur, quid tamen sit ratio, aut vnde pendenda sit, planè reticetur.

A natura quidem pendere ista omnia fateri coguntur, quòd artes agnoscant perfici & constare natura, præceptis & usu. Quorum duo posteriora, nihil sine natura valere prædicant, quemadmodum re ipsa didicerunt. Naturæ autem, id est Dei, qui fecit omnia, qui nos à brutis animantibus, ratione discreuit, qui que tam multis auget bonis, & aucturus est longè maioribus post hanc vitam, mirum est vbique in talium tractatione silentium. Atqui à Deo nobis & agendi, & docendi sumenda non solùm esse initia, sed extrema quoque eius laude terminanda esse & concludenda, quum sine eo nihil possimus, quis non videt? Sunt enim per illum omnia, atque ad eum vniuersa referenda esse, quia ab illo pendent, & in eum respiciant, fateri necesse est. Ea igitur nobis est celebranda & memoranda natura, quæ nos nasci ad immortalitatem voluit, cuius ne obliuisceremur, titulum gerimus. Siquidem res naturales, & naturæ, id est, creaturæ à Deo effectæ dicimur. Natura enim vt dicitur Deus, ita res ab ipso conditæ & creatæ dicuntur naturæ. Præterea autem cuiusque rei vis propria & facultas, natura vocatur, quòd peculiarem vim rebus singulis attribuerit Deus, atque rem vnquamque certo donarit veluti priuilegio, & beneficio ornarit præcipuo, quo ipsius vbique eluceret bonitas, sapientia & beneficentia. Inde naturæ bona dicimus in quopiam, solertiam, ingenium, acumen, quæ diuina sunt beneficia.

Temperamenta quoque singulorum animantium, quemadmodum & cæterarum rerum, naturæ appellatione censentur. quia suis qualitatibus & elementis singula temperauerit Deus: & cuique suam temperiem, qua salua & incolumia manent singula, attribuerit. Sic temperamenta, facultates, seu proprietates, & quæ spectantur quæque in re bona, naturæ nomen obtinent, quò vnde talia profecta sint intelligamus, nempe ab ipso bonorum omnium autore & benigno largitore Deo, siue omnium parente natura diuina.

Ab his autè significandi modis longè diuersus est is quo dicimus hominès natura procliuēs esse ad nequitiam, & ab labore ad libidinem. Naturæ enim vox in hoc sermonis genere, corruptelam & vitiositatem significat, quæ in Dei opere, nempe in natura humana cernitur. Hòmo enim quum fuisset ad Dei imaginem conditus, sicuti Sacra docent oracula, Genes. 1. 7. is suo scelere Dei imaginem qua fuerat ornatus, contaminauit, deformauit. Atque defectione impia à Deo Optimo Maximo parente suo cum descuisset impulsore Satana, iure bonis quibus ab ipso Deo donatus fuerat, excidit. Satana verò factus mancipium, vitiis & miseriis fuit obnoxius omnis generis. quanquam immensa Dei benignitate factum est, vt priorum bonorum reliquias & vestigia retineret, quibus admoneretur suæ originis, atque sciret in tantis malis sibi ad Deum respiciendum esse, si saluus & liber esse cuperet. Hinc factum est vt naturæ vox, non modò in opere Dei, id est, in homine manserit, sed attributa quoque fuerit iis vitiosis qualitatibus & corruptelis, quæ occuparunt ipsam diuinum opus. Inde virtutum origo à natura, nempe recta, dicitur pendere: vitiorum quoque origo à natura, scilicet corrupta, manare dicitur. Quæ vocis interpretatio, quia fuit ignota Philosophis, accidit vt in Ethicis de hominis voluntate, & libertate ac virtutibus, rectè differere non potuerint.

Est etiam præter istas alia naturæ notio, nobis in hoc quod tractamus argumento cognitu necessaria, quòd res omnes fieri secundum naturam, vel præter naturam dicimus. Nam ver, æstatem, autumnum, hiemem, secundum

naturam esse dicimus, quum suam obtinent temperiem. At si æstate non maturefiant fruges, aut remissior sit calor, quemadmodum si sit hieme tepidior aëris cōstitutio, fieri præter naturā illud dicimus. Pari modo miracula, id est, res insolitas, præter naturam fieri dicimus. Id verò ex eo fit, quòd is ordo & status rerum, quem Deus constituit & ordinavit sex diebus, quibus omnia creavit, natura, id est, ipsius Dei iussu, & verbo constet. Quem rerum statum fixum & certum manere vsque ad mundi interitū iussit Deus: nisi quid ipse mutet propter hominū improbitatem & scelera, quæ frequenter vlciscitur bonorum suorum ademptione, & ea quam primū instituit rerum cōmutatione: vt nubes nihil profundant humoris in terras, vt veris & æstatis inæqualis sit & præpostera temperies, vt erucæ fruges absument, & segetes & vites perdat & contundat grando, & his similia, quæ multa accidere certis Dei iudiciis videmus. Vnde rerum naturam dicimus, constitutam à Deo sex diebus antea expositis, rerum istarum ordinationem, quam primū natura ipsa, nempe Deus, qui nasci facit omnia, constituerit. Præterquam si quid fiat, id fieri præter naturam, id est, diuinam illam primam ordinationem, dicere solemus: referentes omnia ad Dei nutum & imperium, cuius voluntate & prouidentia cuncta gubernantur, nec quicquam fit omninò. sic vt ne pilus quidem de nostro capite cadat sine eius autoritate & mandato, vt scribitur Matth. 10. vers. 30.

Hæ igitur significationes philosophaturis, vt par est & decet, sunt obseruandæ: vt naturam Deum esse intelligant, qui Philosophicas artes tractant, eademque voce animaduertant, Dei opera notari. Præterea autem vim & temperiem rerū naturalium, id est, singularū rerum effectarum à natura, hoc est, Deo ipso. Item rerū coordinationē & statum, quem suis tēporibus cōstare videmus, eodē naturæ vocabulo significari, quia à Deo & eius imperio proficiscatur notandū est. Adhæc diuersa & varia à superioribus notatio naturæ non est prætereunda, qua mala & vitia, quæ ipsum Dei opus occuparūt, significantur, vt natura quænam vera sit, & quænam indebitū sibi tātum occuparit titulum, seq; eo nomine specioso clāculum insinuet & cōmendat imperitis, distingui possit. Est enim ista natura vitiosa & improba, quæ velo naturæ veræ tectā se cupit, quòd fallat facilius, & parū cautis imponat. Id enim egit, quòd facilius imponeret ignaris Satanas, vt malis suis idē vocabulum accōmodaret naturæ, quod diuinis bonis & Deo tributum videbat. Distinguenda ergo est natura vera, ab improba natura, Item secernēda sunt naturæ bonæ opera, ab effectis naturæ improbæ & vitiosæ. Quæ si philosophaturi diligēter animaduertent, de rerum natura melius & certius quàm sint soliti, disputare poterunt: præsertim si Dei verbum non hominum opiniones consuluerint, & ad deliberationem aduocarint. Sic enim fiet, vt piè & religiosè de re medica, & naturæ historia differant & statuant.

*De Paradiso, in quo variè est à nostris erratum, non
assequistis quæ in eius topographia pro-
ponuntur. Cap. VII.*

Væ post conditas & creatas res istas à Deo, siue natura rerum omnium parente, vt loquuntur autores non omnino mali, contigerint, paucis declarat Scriptura. quæ si præsentis argumenti pateretur ratio, pluribus persequeremur: quòd earum rerum obscurata sit veritas, stultis multorū disputationibus: quæ tamen Dei benignitate, multis cognitā esse videmus, atque etiā gaudemus. Ex his autem

autem vnum esse existimo quod sit minimè prætereundum, nempe quod de Paradiso traditur ab ipsa Scriptura, à qua qui de ea re scripserunt, videntur mihi plurimum declinasse. quò factum fuit vt dissentanea, & parum veritati conuenientia tradiderint. de quo nõ solum eam ob rem dicendum aliquid videtur, sed quòd mundi & rerum in mundo maximarum historia, inde originem trahit. Nam quod nonnulli aiunt, frustra de ea re disputari, quæ non sit, quòd diluuiò interit & sublatus sit ille locus, falluntur vel maximè, neque animaduertunt Mosè post diluuium scripsisse, & loca quæ illo tempore extarent demonstrasse. Et vt ornatus ille, & loci eius elegantia, cum tempore, aut diluuiò fuerit sublata, non tamen terræ aut flumina, & loca quæ à Mosè describuntur, interierunt. Quæ vt à Mosè diligenter propter historiæ fidem describuntur, ita non sunt à nobis leuiter prætereunda. Scriptura verò noluit Paradisi memoriã esse sepultam, quandoquidem eius multis locis meminerit. vt disertè Genes. 13. 10. inquit: Elevantis itaque Lot oculos, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa rigabatur antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorram, sicut Paradisus Domini & sicut Ægyptus venientibus in Segor. De Paradiso igitur quod e verbo Dei didicimus atque collegimus, ab aliorum sententiis quamuis longè diuersum, non tamen prætereundum esse putauimus. Paradisum quidem multi propter dissentientes Theologorum sententias, & malè comprehensam ab ipsis Paradisi topographiam, extra terras, tanquam fortunatam quandam insulam statuendum esse putauerunt. Alij autem propter minus notas Scripturæ voces, quibus eum locum definiuit Mosès, existimant toto mundo patuisse Paradisum, contra manifestam Scripturæ sacræ autoritatem. Sed nos omissis superuacuis multum hac de re sententiis, vt pote dissentientibus à Scriptura sacra, Mosès verba primùm audiamus, quemadmodum illa ex Hebræo fonte noster conuertit interpretes Latinus. Ea verò sic habent Genes. cap. 2. Plantauerat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formauerat. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue, lignum etiam vitæ in medio Paradisi, lignumque scientiæ boni & mali. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis, ad irrigandum Paradisum, qui inde diuidebatur in quatuor capita. Nomen vni Phison, ipse est, qui circuit omnem terram Hevila, vbi nascitur aurum, & aurum terræ illius optimum est. ibique inuenitur bdeliũ, & lapis onychinus. Et nomen secundi fluuij Gehon, ipse est qui circuit omnem terram Æthiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris, ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates. hæc est paradisi proposita à Moysè Dei seruo descriptio, vt Latine nobis est reddita à veteri Latino interprete: de qua quid senserint quum veteres, tum recentes scriptores, multis persequitur vir eruditus Ioachimus Vadianus, in Epitome triũ orbis terræ partiũ. quo libro suam quoque exponit hac de re sententiã, eo capite, quod Paradisus inscribitur. Nos autem non quid quisque senserit, sed ex Scriptura sacra, quid de re ista sentiendum sit, cum Deo, videamus.

Paradisi vox Græca est, petita nihilominus ab Hebræa, aut certè Persica vel Chaldæa voce *Pardes*. qua voce vitur certis locis Scriptura sacra. Potest autem ea vox translata esse ad Hebræos ex vicinis populis, quòd Hebræicæ voces tribus ferè constent literis thematicis, quæ in hac voce quatuor apparent. Significat autem *παράδεισος*, Paradisus, pomarium, vinariũ, aut viridarium hoc est, septum amœnum & excultum, cui nihil ad oculorum voluptatem vel elegantiam desit. Sic autem de hac voce inquit Aul. Gell. lib. 2. cap. 20. Vinariãque nunc vulgus dicit, sunt quos Græci *παράδεισος* appellant. Ea verò voce scriptura etiam beatorum sedem & domicilium notat. vt Lucae cap. 23.

vers. 44. Et dixit ei Iesus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Sic etiam Paulus Apostolus vsurpat, 2. Cor. cap. 12. vers. 4. vbi ait, se raptum fuisse in Paradisum, & ea audiuisse, quæ fando nullus hominum possit exprimere aut assequi. Et Apocalyps. 2. 7. pollicetur Deus se victori daturum de ligno, quod est in medio Paradisi diuini. Ita rerum terrestrium similitudines vsurpat Scriptura, nostra causa, ad res cœlestes explicandas, & nobis subiiciendas ante oculos. Cæterum quod interpres Latinus dixit Paradisum voluptatis, Scriptura ipsa dicit Hebraicè, gan beeden. hoc est, hortum siue pomarium in Edene, quod Septuaginta reddiderunt *παράδεισον ἐν ἔδεν*, Paradisum in Eden. quo modo Chaldæus quoque paraphrastes reddidit, quinta beeden, hortum in Edene.

Ita Eden proprium esse loci nomen animaduertent Septuaginta, vt illud quoque Chaldæus paraphrastes intellexit. Latinus autem interpres, pro appellatio nomine positum existimauit, quia vox Eden, voluptatem & delicias significat. Quomodo hoc ipso secundo Geneseos capite, verterunt postea Septuaginta, qui illud, Et collocauit ipsum hominem Deus in horto Edenenis, dixerunt, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, & posuit eum in Paradiso voluptatis. vbi Chaldæus verbum Hebraicum retinuit, tanquam loci proprium. Est enim regionis proprium nomen Eden, quæ ab vbertate & amœnitate sic nuncupata est. Cuius non isto tantum loco fit mentio, sed Esaia tricesimo septimo, & 4. Regum. 19. in historia Sennacherib. vbi Rabaces hæc impie iactat nomine Sennacherib: Nunquid liberauerunt dii gentium singulos, quos vastarunt patres mei? Gozan, videlicet & Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar? Item Ezechielis vicesimo septimo memoratur vrbs Edene cum Carrhis. Quod si temporibus Esaia & Ezechielis fuit regio Edenenis nota, certè temporibus Moysis notior esse potuit, quibus nondum acciderant tantæ ruinæ & mutationes nationum & imperiorum, quantæ postea sunt consecutæ. Eam autem regionem vt suo seculo cognitam proponit Moses, cuius etiam proponit situm Cananæ respectu, aut eius loci, in quo tum erat Moses quum scriberet, vt deserti Amorrhæorum, aut campestrium Moab, nempe Orientem versus. Ait enim Deum plantasse hortum in Edene, Miqueden, id est, vt conuerterunt Septuaginta, κατ' ἀνατολᾶς, id est, ab Oriente, siue ad Orientem. Quum autem Orientem Moses memorat, eorum quibus ista proponit, habet rationem. Filij autem Orientis dicuntur Mosis, & aliis sacris scriptoribus, Orientales populi, qui respectu Iudææ & Cananæ regionis, Syriam & Arabiam desertam, atque Mesopotamiam, & Persidem incolebant. quas regiones Orientales esse norunt quoque prophani Poætæ. Nam de Euro vento Orientali, & subiectis illi regionibus ita in Metamorphos. inquit Ouidius, lib. 1.

*Eurus ad auroram. Nabatæque regna recessit,
Persidæque, & radius ingu subdita matutinis.*

Quamobrem & Euangelista Matthæus cap. secundo, vers. 1. ait, Magos qui sunt Persarum sapientes, venisse Ierosolymam ab Oriente, id est, à Perside, regione Orientali, respectu Iudææ. Arabiæ verò & Mesopotamiæ, vt olim Syriæ, nomen commune fuit: sic & appellatio Aram, earum regionum populis in Scriptura attribuitur. Cæterum Latinus interpres illud Miqueden, secutus Chaldæum paraphastem, vertit, à principio, id est, tum quum ornaret & vestiret suis plantis tellurem Deus. Sed id haud magni refert ad loci huius expediendas alias difficultates. Edenenis autem regionis situs certior ex Propheta Amos haberi poterit: qui capite primo regis Eden meminit, vnâ cum Damasco, & prophetiæ suæ locum illum ita concludit, vt dicat Syriam abducendam esse in Assyrios

quo

quo fit vt Edenenses, quemadmodum & Damasceni fuerint in Syria. Verba Prophetæ Amos sic habent Latinè: Et conteram vestem Damasci, & disperdam habitatores de campo idoli, & tenentem sceptrum de domo voluptatis, & transferetur populus Syriæ Cyrenem, dicit Dominus. Quo versu notandum est, Latinum interpretem de suo more nomē proprium Eden sumpsisse pro appellatiuo. Nam quod dixit de domo voluptatis, Hebraicè dicitur Mibbeth Eden, *De la maison d'Eden*, De domo Eden, quod Septuaginta verterunt ἐξ ἀνδρῶν ἀδὰμ, à viris Adan. Intelligētes Eden esse nomen loci proprium, sicuti eo loco aduertit Chaldaeus. vnde intelligimus Edenem, esse regionem Syriacam, quæ Prophetarum quoque temporibus nota fuerit populo Dei. Sed populorum mutationibus & locorum euerisionibus, adhæc scriptorum de his rebus ignoracione, multa manserūt nobis incognita. Quod præterea, quæ Sacris literis sunt prodita, nihil rerum talium audiuerimus. Hoc verò posito, Eden, siue Edenen, regionē esse in Syria, in qua Deus tertio die quum terras vestiret suis plantis, hortum siue pomarium, siue paradysum amœnissimum constituerit, cætera videnda sunt quæ de horto illo dicuntur. In eum hortum siue paradysum generis omnis arbores cregias & plantas quasuis frugiferas & iucundas cōgesserat Deus, è quibus victum sibi sumeret homo. In iis autem plantis fuerunt arbor scientiæ boni & mali, Item arbor vitæ. De quibus non est quòd hoc loco tractemus, quum fusè & perspicuè de his sacramentis & tesseris visibilibus, sit à pluribus viris eruditis & piis declamatum hoc tempore. Quod autem sequitur de fluminibus, quibus rigabatur hortus ille consitus in Edene, obscurius est, si ad phrasim Latinam exigatur. At si ad Hebraicam dicendi rationem relatum perpendatur, facillimum fiet. Latina autem sic habent: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradysum, qui inde diuidebatur in quatuor capita. Quæ verba melius consentient cum rei narratione & eiusdem explicatione, si ita reddantur: Et fluuius erat egrediens ex Edene, hoc est, Fluuij procedebant & profluebant ex Edene regione, ad rigandum pomarium, & inde diuidebatur, & erant in quatuor capita. Istud autem vt intelligatur, quod alioqui doctos viros permultos turbauit, & incertos retinuit, animaduertendum est, ex Hebræa dicendi ratione pendere: qua fit vt sapissimè permurentur numeri, ac modò pluralis pro singulari vsurpetur, modò singularis pro plurali, quemadmodum hoc loco fieri certum est. Huius autem rei si quis requirat exempla, præter ea quæ ex initio Geneseos suppeditantur, reperiet apud Rabi David Kimhi in Miclol, vbi vox pàalu, tractatur. Singularem autem numerum pro plurali poni, quia id in præsentia necesse est animaduerti, videre licet, ex eo quod Genes. cap. 1. ver. 12. dicitur: Et produxit terra herbã virẽtem facientem semen iuxta speciem suam, & arborem facientem fructum, id est, & arbores pomiferas & herbas virentes seminibus suis onustas, iuxta suas species produxit terra. Item capite Genes. tertio. De fructu arboris horti comedimus, id est, de fructibus arborum horti licet, & fas est nobis edere: quod Latinus interpres animaduersum, per pluralem numerum, sicuti linguæ Latinæ postulabat ratio, reddidit hoc modo: De fructu lignorũ quæ sunt in Paradiso vescimur. Adhæc eodem capite vers. 8. habetur, in medio arboris Paradisi, id est, inter densas Paradisi arbores, abdiderunt se Adamus & Eva. Qua ratione in hac nostra historia dicitur, Et fluuius erat egrediens, id est, Et fluuij egrediebantur ex Edene. quasi diceretur, Et fluuij qui ex superioribus & diuersis locis influebant in regionem Edenensem, postea commebant in illum hortum consitum in Edene, vt iis rigaretur, quum esset amplissimus, egeretque multo humore, & riuis quàm plurimis.

Ita autem locum istum esse accipiendum & interpretandum, cogente

nos ad eam interpretationem locorum situ & re ipsa, apparet. Edenem enim esse regionem Syriacam, aut esse ipsammet Syriam, quomodo eam multi Geographi finierunt, ut etiam Mesopotamiam contineret, ex iis quæ prius sunt dicta, potest intelligi. Fontes Tigridis & Euphratis fluviorum, de quibus hoc loco non ambigitur, esse in Armenia, locis inter se plurimum disiunctis ex Plinio cap. 9. lib. 3. discimus. Item ex Strabon. lib. 11. intelligimus. Ait verò Strabo, Tigridis & Euphratis fontes distare inter se stadiis duobus millibus & quingentis. id est, centum leucis nostratibus, & eo plus aliquanto. Hi autem omnes postea confluunt, eamque quàm Græci Mesopotamiam dicunt, efficiunt & cingunt. Qui verò præterea memorantur in hac historia fluvij Phison & Gehon, rigant Arabias, ut ex sequentibus constare poterit: neque ex eodem fonte profluunt. Quod ita collegerunt priores, ex eo quod dicitur fluvius egressus ex Paradiso, qui inde dividebatur in quatuor capita. Fluvium enim ex certo fonte prodire statim arripuerunt, inde alia collegerunt, scilicet quia ex vno fonte laberetur & prodiret fluvius, eum postea in plures riuos spargi, qui aliis collectis riulis, fierent postea flumina ingentia. Ad hæc alia sunt adiuncta minus coherentia, quæ falsam loci interpretationem arguerent. Neque verò Phison & Gehon, sunt idem quod nonnulli asseverarunt nimis insulse & insipienter, nempe Nilus & Ganges, quum regiones quas alluunt Phison & Gehon describat satis aperte Moses, quæ nec Ægyptum nec Indiam significant, ut permultis visum & creditum fuit, sequentibus alienos errores. quos sparsisse videtur Iosephus ex peruersa loci huius interpretatione, qui antiquitatum Iudaicarum libro primo, capite 2. hæc prodidit. **N**arrat præterea (Moses) Deum hortum ad Orientem plantasse, omni plantarum varietate refertum: & in his fuisse arborem vitæ, & aliam sapientiæ, per quam dignosceretur bonum à malo. In hunc hortum quum introduxisset Deus Adamum cum vxore, iussit eos plantarum curam habere. Rigatur autem hic hortus ab vno amne vniuersam in circuitu terram lustrante, qui in quatuor diuersos alueos funditur. Horum qui Phison nominatur, e vox multitudinem significat, ad terram Indiam delatus, in illud se pelagus exonerat, Græcis Ganges appellatur. Euphrates autem & Tigris in rubrum mare exeunt, quorum Euphrates vocatur Pherath, id significat vel dispersionem vel florem. Tigris autem Hidequel, quod interpretatur Angustus simul & velox. Geon autem Ægyptum mediã secatur, qui nobis eum fluvium significat, quem Græci Nilum appellare solent. hæc sunt quæ de Paradiso, & eius fluminibus exposuit Iosephus. Cui accesserunt ferè qui sequenti sunt Theologi, & scriptores rerum istarum: qui quàm aliena à vero, & dissentanea ab ipso Mose dixerint, facile ex absurdis quæ hinc sequuntur, potest animaduerti: quæ veritate rei exposita ex Sacris literis, & ipso Dei verbo, facilius deprehenduntur. Et ut à fluminibus ordiamur: Nilus, Ægypti quidẽ fluvius est celeberrimus, satis notus ex multorum Geographorum & Historicorum scriptis, quemadmodum etiam Ganges, Indiæ maximus fluvius agnoscitur à quibusvis scriptoribus. Qui fluvij, regionibus à se tam longè distitis remoti, non possunt existimari ex vno eodemque fonte aut riuo eodem manasse, qui esset in horto illo & pomario Edenensi, ut multis visum est, dissidentibus à Iosepho. Illi enim fontem statuunt in Paradiso, ex quo fluvius fundatur, qui postea diuidatur in quatuor flumina, quæ quidem diuersas postea regiones obeant & peruagentur. Sed istud, & locorum situs & naturæ historia, ut existimeretur, nequaquam patitur. Et tamen hoc placuit nostris quibusdam interpretibus commentum, qui non tam spectarunt quid Sacra doceret historia, quàm quid veluti per manus ab iis accepisset, in quorum verba veluti iurauerant. Sed nos, qui in vnus tantum Dei verba iurauimus, neglectis quorumuis

quorumuis placitis, par est non quid scriptores senserint advertere, sed inspicere decet quid Spiritus sanctus Sacris oraculis docere nos voluerit. Ergo quod ad hos attinet fluuios, id censendum est, ad id nos ducente Scriptura sacra, eos lapsos ex diuersis locis Edenenfis regionis, postea tanquam deriuatos in Paradisum influxisse, atque inde elaptos, alias obiisse regiones, quas commemorant Sacra oracula. Ita enim ait Scriptura: Et fluuius, id est, fluuij, manabant ex Edene ad irrigandum hortum, & inde diuidebantur, & ex his præcipui erant in quatuor capita. quasi diceret, lapsa fuisse ex Edene flumina, quæ per Paradisum euoluta, postea diuersas peterent regiones, & quatuor capita, id est, illustres fluuios redderent. Nam & ita Chaldæus interpretres dixit, quatuor capita, hoc est, quatuor principes siue illustres fluuios, qui sunt Tigris & Euphrates, Gehon & Phison. Noti autem sunt ex aliis Scripturæ sacre locis Tigris & Euphrates, nec de iis à quoquam ambigitur, vnde nulla de iis relinquitur dubitatio.

Qui verò sint Phison & Gehon ex notis & locorum insignibus, quæ declarat Scriptura, discendum est. Phison, qui primus è quatuor his fluminibus illustribus nominatur, dicitur obire & circuire totam terram Heuila: quæ quidem regio ex auri, quod habet præcipuum & probatissimum, copia, item Margaritarum (id enim significat Hebræum vocabulum Bedola, pro quo Bdelium dixerunt) & onychum, præstantia, recognoscenda nobis proponitur. Gehon autem fluuius est eius regionis quæ dicitur Chus, pro qua Æthiopiam malè reposuerunt interpretes Græci, deinde etiã Latini Græcos sequuti. Æthiopes autem Græci, ab exusta facie nominant eos populos, qui habitâtes suprâ Thebaidem, quæ est superioris Ægypti regio, in Africa morantur, sub zona torrida, & ipsius solis orbita. Atque ita Geographi omnes sumunt Æthiopes, quos docet esse Africæ populos, incolêtes regionem suppositâ zonæ torridæ, quæ nihil pertinet omnino ad regionem Chus, quæ quid est in ea Arabia, à qua sinus Arabicus dicitur Ptolomæo id mare quo disiungitur ipsa Arabia ab Ægypto, quod quidem intelligetur mox facilius & apertius.

Et vt singula explicentur facilius, atque intelligantur commodius, de regione Heuila primùm dicendū est, cuius situ cognito, noscetur quoque fluuij Phison situs & euolutio. Heuila regionem, vulgò sunt interpretati Indiam, cœiectura nescio qua malè interim cõstituta, ex qua deinde collegerunt Phisontem esse Gangem. Nos autem non tam cuiusquam autoritas, quàm vera mouere debet ratio. Neque solùm videndū est quid quisq; dixerit, sed quàm bene quidque à quouis sit dictum. Itaque prætermisissis hominū quamuis doctorum & clarorum opinionibus, quid hac de re sentiendum sit, ex Dei verbo dispiciamus. Genes. c. 21. vers. 21. dicuntur filij Ismael habitasse in deserto Pharan. & Genes. 25. 18. dicuntur iidem Ismaelitæ occupasse regiones, quæ sunt ab Heuila vsque Sur, quæ spectat Ægyptum, eo itinere quo petitur Assyria. Ad hæc primi Samuelis 15. 15. dicitur Saul percussisse Amalecitas ab Heuila vsque Sur, quæ spectat Ægyptum. Ex iis locis, seu regionibus quas Ismaelitæ & Amalecitæ intelliguntur occupasse, quarum termini & limites sunt Sur & Heuila, facile est videre hæc loca longissimè abesse ab India. Eademque opera statui potest de Heuila regione, vbinam locorum, & qua parte orbis sita sit, præsertim quum nota sit regio Sur, & sedes Amalecitarum & Ismaelitarum non sint ignotæ. Desertum scilicet Pharan, & loca illi vicina, quæ esse in Arabia petræa intelliguntur. Sur autem desertum, dicitur primùm excepisse Israelitas egressos mari rubro, id est, de sinu Heroopolitico, vt Geographorum more loquamur. Sic enim Exo. 15. vers. 23. scribitur: Tulit autem Moses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur, ambulaueruntque tribus diebus per solitudinem, & non inueniebant aquam: & venerunt in Mara,

nec poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amara. Proximè autem désertum Sur incipiebant Amalecitarum sedes, qui armata manu Israelitas fessos de via sunt agressti in Raphidim, vbi postea repressi sunt à Iosue, vt est Exod. 17. 8. Chaldæus autem paraphrastes Sur conuertit Hagra: ea verò fuit regia eorum Arabum, qui oram maritimam sinus Elanitici tenuerunt, vt ex Plinio colligimus, qui libri sexti capite vigesimonono inquit, de istis Arabibus loquens: Regia eorum Hagra, & in sinu Elana. hæc Plinius. Amalecitarum autem sedes fuisse longius per Arabiam petræam productas, ex historia regum Amraphel, Arioch, Cordolaomor, & Tedal intelligimus, quæ Genes. 14. describitur. vbi reges isti dicuntur percussisse totum agrum Amalecitarum, & Amorrheorum, qui habitabant in Hassasson-thamar, id est, Engaddi, vt conuertit Chaldæus paraphrastes. Item ex Saulis historia quam modò citauimus, ex 1. Samuel. 15. Cinæos permistos fuisse Amalecitis audimus. quos ab Amalecitis iussit secedere Saul, ne ex illorum cede & ruina, damni quidpiam ad eos perueniret. Cinæos verò illos habitasse in iis montibus, quibus foelix Arabia, versus sinum Persicum, dirimitur à petræa, intelligimus ex Balaami oratione, & prædictionibus, quæ sunt Num. 24. Est igitur Heuila limes earum regionum, quas Amalecità possederunt, quas cum Madianitis & Idumæis vicinas & confusas propè habuisse per Arabiam, ab Aegypto vsque ad Euphratem & sinum Persicum, ex Historia sacra colligimus. Nam ij populi ab iisdem maioribus orti, & iisdem legibus imbuti, propinquas auorum regionibus sedes occuparunt & insederunt. Vnde animaduertimus Heuila, quæ finierit Arabiæ petrææ & desertæ incolas, statuendam esse ad Arabiam foelicem, iuxta sinum Persicum. Præsertim quum præter aurum quod ea regio profert egregium, habeat quoque vniones & onyches, quæ quidè in Persico sinu reperiuntur larga copia, docent historiæ prophana: Bedola verò quod ibi nasci & inueniri dicit Scriptura, & Latinus interpret conuertit bdelium, Septuaginta autem reddiderunt *δὲ ἰσπαρά*, id est, carbunculum, debet intelligi vnio: quod ex manna historia liquere potest. Ita enim Numer. vndecimo capite, de manna agit Scriptura, *Ἔοον ἡ ἐκὼν ἠὲν ἠὰν ἠὰν ἠὰν*, & oculus eius, id est, & color eius, qui oculis distinguitur, similis erat oculo, siue color bedolah, id est, vnionis. Nam Exodi 16. 14. eadem in re dicitur, *Ἐὰν ἠὰν ἠὰν ἠὰν*, quiddam minutum rotundum, minutum, inquam, pruinæ more. Quod annotandum putauimus, vt & loci certior esset notitia, & ne quem verborum moraretur obscuritas.

Phison autem fluuius est, qui regionem Heuila obit & rigat, quem ex iam dictis, labi in sinum Persicum affirmare possumus. Quod verò nomen habeat apud prophanos autores dicere non possumus, quia regionum illarum in Græcis & Latinis autoribus non satis nota sit ratio, neque vera aut satis certa constet nobis illorum locorum descriptio.

Reliquus est nobis amnis Geon, cum terra Chus explicandus: qui autem est Hebræis *Guibon*, Græcis interpretibus dicitur *Γεων*, ex quo Latino interpreti similiter dicitur Geon. & interdū addita aspiratione Gehon. Est verò alius ab isto amne Geon, eiusdem nominis Ierosolymorum riuus, qui Hebraicè quoque dicitur *Guibon*. 3. Reg. 2. 33. vbi vngitur Salomo in regem, quem *Γεων*, per iota prima syllaba dicunt Græci, & Latinus interpret nominat Gihon. Cuius etiam 2. Paralip. 32. 30. fit mentio, vbi dicitur Ezechias obturasse superiorem fontem aquarum Gihon, & auertisse ad Occidentem ciuitatis Dauid. Chaldæus autem interpret hunc Gihon nominat *Siluka*, ex alio nomine Hebraico *Siloah*, quem nostri de sua ratione dicunt Siloë, quemadmodum ex *Noah*, dixerunt Noe, & *Iiphehab*, Iephehe, & *Terah*, Thare. Esaia autem octauo capite, vers. 6. fit mentio huius riuu Siloë, & aliquot Euangelij locis.

Sed iste Gihon vel Siloë, riuus Ierosolymitanus, nihil ad præsentem facit historiam, quòd is de quo agitur in historia Paradisi fluius Geon, sit eius regionis quæ Chus dicitur, quam hæcenus crediderunt interpretes Sacrorum librorum esse Æthiopiam: magno errore & supinitate nõ ferenda, eorum qui tractarunt ea, quæ ad chorographiam pertinebant Sacræ scripturæ, qui quòd primùm audierunt, statim arripuerunt, tanquam verum. Quia verò putauerunt Chus esse Æthiopiam, quam rigaret Gehon, id quoque collegerunt, fluium Geon esse Nilum, quòd ex Geographia Nilus intelligatur oriri in Æthiopia, in montibus Lunæ (vt nostri recentiores loquuntur Geographi) qui delatus per ampla Zonæ torridæ spatia, lapsusq; per Catadupos populos, apud quos sunt Nili cataraçtæ, postea defluat in Ægyptum. Sed Edenem regionem per quam primùm labitur Geon, nihil ad ea loca per quæ fluit Nilus pertinere, notius est & apertius, quàm vt quicquam de ea re dici amplius debeat. Æthiopiam quidem nostri quum Græci tum Latini Geographi, sub Zona torrida statuunt, in Africa Solis ardoribus exposita, quam esse Chus crediderunt plerique, quia Chus reddiderunt Septuaginta interpretes Æthiopiam, idque sequutus sit Latinus interpres, & qui ferè deinceps sint sequuti Scripturæ interpretes, existimantes veram esse illius vocis interpretationem. At longè aliter vocis Chus sumenda est in Scriptura sacra notatio & appellatio. Nam significat Chus eam regionem quam ipse Chus filius Cham, vt est Genes. 10. 6. tenuerit cum suis posteris, quæ eodem 10. Genes. capite. vers. 7. nominantur Saba & Heuila, & Sabatha, & Regma & Sabathaca: item filij Regma, Saba & Dadan, quos ex alijs Scripturæ locis Arabias infedisse & coluisse nouimus. quòd etiam cum Deo docebitur cap. 6. lib. 4. Chus autem & Misraim fratres, filij Cham, iunguntur in Scriptura multis locis, quòd vicinas sedes & regiones occuparint: Chus nempe Arabiæ oram, quæ Arabico sinui præteditur & Ægyptiæ oræ: Misraim autem Ægyptum, quæ dicitur quoque in Scriptura sacra vbique Misraim, quemadmodum & singulæ regiones eorum nomine ferè dicuntur, qui terras primi infederint, & illuc coloni à Deo mandati, prole sua eas terras postea compleuerint.

Chus ergo in Scriptura Arabiarum partem significat, quæ incipiens ab eà ora quæ Ægyptum spectat ad sinum Arabicum, partim petream, partim Arabiam felicem complectitur. Quòd hinc colligi atque animaduerti potest: quia Madianitæ dicuntur interdum Chusim, quos propterea Chusæos, non malè reddiderimus. Nam Mosis vxor Sephora, quæ Madianitis erat, nempe filia Iethro principis Madian, vocatur Numer. 12. Chusith, id est, Chusæa: quam Æthiopissam sunt interpretati, qui nobis eum locum reddiderunt quum Græcè, tum Latine. Scriptura autem sacra Madianitas, Amalecitas & Ismaelitas ferè confundit, quòd Arabias quodam modo confusi & permisti colant isti populi cū Chusæis: & iis quos ipsa Scriptura Arabim, id est, Arabas nominatim dicit. Genes. enim 37. in historia venditi Ioseph, dicuntur transisse mercatores Madianitæ, deinde venditus Ismaelitis dicitur Ioseph. paulò post sub finem capitis, dicuntur Madianitæ vendidisse Iosephum Putiphari. Capite verò Genes. 39. dicitur Putiphar emisse ipsum Iosephum ab Ismaelitis, quos in eadem re nominat Chaldæus, Arabas. In historia Gedeonis Iudic. 6. post selementem dicuntur soliti ascendere in terram Israel, Madianitæ, Amalecitas & alij populi Orientis, qui postea Iudic. 8. 24. vocantur Ismaelitæ: hos verò populos vno Arabum nomine cõtineri negabit nemo, qui eos esse Arabiarum incolas intelliget. Arabas autè & Chusæos, non longè à Palesthinis abesse, & Meridiana Iudææ plaga, docet historia Iorã, quæ habetur 2. Paral. 21. 16. in qua hæc dicuntur, וַיַּעַר יְהוָה עַל-יְהוֹרָם אֶת-רוּחַ הַפְּלִשְׁתִּים וְהַעֲרָבוּם אֲשֶׁר-עַל-יַד-כוּשִׁים, id est, Et excitauit Dominus spiritum Palesthinorū & Arabum qui sunt iuxta

regionem Chusæorum. Eam verò regionem malè & pèrperam nostri conuerterunt Æthiopiam, quæ nihil habet cõmune cum Palesthinis. Ita vicinos esse Palesthinos, Arabas & Chusæos videmus. Ex historia etiam regis Asa possunt agnosci Chusæi malè redditi per Æthiopes, quum ipsi Chusæi ad Arabiam petràam pertineant, in qua Arabum Chusæorũ rex, nomine Zara, qui dicitur 2. Paralip. 14. Haccusi, id est, Chusæus, tantum exercitum duxisse memoratur aduersus regem Iuda Asa, quãtum nullus vnquam regum, quod quidem proditum sit historiis prophanis. Nam, vt est 2. Paralip. 14. hic Zara Chusæus, habuit in suo exercitu decies cõtena millia militum, cum trecentis curribus falcatis. Quem tamen exercitũ multitudinem ferè innumerabilem, parua manu fudit fugauitque Asa, Dei præsidio. Spoliauitque aliquot regis ipsius Zaræ vrbes, finitimas Geraris. Gerara autem vbinam sint ex peregrinationibus Abrahæ constat. Genesis enim vicesimo, dicitur Abraham profectus ex querceto Mambre in terram Australem, & habitauisse inter Cades & Sur, quum peregre abiisset Gerara, vbi rerum potiebatur Abimelech. quod idem ex Isaaci constat historia Genes. 26. 1. Ita regio Chus, quam Solis orbitæ suppositam multi hætenus crediderunt, quòd eam malè sint interpretati quum Græci tum Latini Æthiopiam, Gerara & Palesthinam spectãs Arabia est Ægypto contermina. & Chusæi, quorum terras rigat Gehon, Arabes sunt in ea Arabiæ parte habitantes, quæ versus sinum Heroopoliticum ad Arabiam petràam & foelicem declinat. Ex quo facilè est intellectu, Zara Chusæum malè fuisse dictum Æthiopè à nostris: & Chus malè redditam, Æthiopiã: quum fuerit dicenda Arabia Ægyptiæ orã præterita.

Ceterum vt labi fluuium Geon dicamus per eas oras quæ sunt Palesthinæ finitimæ & confines, quibus nomen Chus est attributum, facit non modò regionis Chus memorata & designata positio, sed Septuaginta quoque interpretum nostræ consentiens historiæ sententia & autoritas. Qui fluuium Sihor, qui quidem limes est Gazæorum Palesthinorum, tendentium versus Ægyptum, reddiderunt per Gehon apud Ieremiam cap. 2. vers. 18. Verba autem Prophetæ sunt eiusmodi: Et vos quorsum teritis viam quæ fert in Ægyptum, vt bibatis aquas Sihor? Ea verò reddita sunt hoc modo ab interpretibus Græcis Septuaginta, καὶ νῦν τὴν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁδοῦ ἀργύρου τῆς πύργου ἕδωκεν ὑμῖν; id est, Et nunc quid tibi & viæ Ægypti vt bibas aquam Geon? Latinus autem interpretes dixit, Et nunc quid tibi vis in viâ Ægypti, vt bibas aquam turbidam? Ita enim Latinus nomen hoc proprium sumpsit pro appellatiuo, non solùm isto loco, sed Iosue quoque capite 13. vers. 3. vbi Hebraica ita reddidit: A fluuiio turbido qui rigat Ægyptum: quum dicendum fuerit, A Sihor fluuiio, quæ spectat Ægyptum, hoc est, à Sihor fluuiio, qui Palesthinam terminat, eo itinere quo petitur Ægyptus. Attamen primi Paralip. cap. 13. vers. 5. Latinus hoc nomen esse propriũ animaduertit, qui eum locum ita reddidit: A Sihor Ægypti, vsque dũ ingrediaris Emath, id est, à Sihor flumine, quod Palesthinæ limes est, & terræ promissionis terminus, vsque ad Ituræos, cõuocauit David omnes Israelitas, ad reducendam arcam Domini. Et Sihor quidem, quum ex Latina interpretatione, tum ex malè cognitis terræ promissæ limitibus, quidam Nilum sunt interpretati. Sed terra promissa Israelitis finitur Gazæ limitibus, quos Sihor fluuius definit, vt ex istis locis, & aliis Scripturæ quos proferre possemus, si hoc loco esset necesse, constare potest. A Gazæ autem finibus ad Ægyptum longa sunt interiecta terrarum spatia, & multa loca illustria interposita, quæ docent longo interuallo distare Sihor à Nilo, cuius primum ostium, quod ea parte occurrit, dicitur Pelusiacum, quod nostri Damiatam ab vrbe censuerunt esse quã nunc nominant Rosetam. Inter Gazam autem & Pelusium ista recensent Geographi loca illustria, Casium montem, lacum

lacum Sirbonidem, Ostracinem, Pompeij sepulchrum, Chabriae castra, & alia praeterea: quae magno satis argumento sunt Gazam & Gazae fines, atque agros longè à Nilo & Aegypto ipsa abesse. Adhaec, Propheta Sihor collocat eo itinere quo descenditur in Aegyptum: quae docent apertè Sihor non posse esse Nilum. Quòd si auctoritatem & interpretationem Septuaginta putabimus nobis hoc loco sequendam esse, ut idem censeatur nobis esse fluuius Sihor & Geon, certè intelligemus Geonem per eam Arabiam decurrere, quae attingit Palaestinae fines, & vergit ad sinum Arabicum, quem mare Rubrum in Scriptura dicimus, quaeque dicitur Scripturae sacrae Chus, quòd eam Chus frater Misraim occupavit & tenuerit. Ex his opinor iam potest intelligi, ubi sint Hevila regio, & qui rigat illam Phison fluuius. item ubi sita sit regio Chus, & Geon eius regionis fluuius: quae quidem ad Arabias pertinet, docent ea quae haecenus ex Scriptura sacra proposuimus. Vnde & situs regionis Eden, & Paradisi, id est, horti illius celebris & amoeni, cõsiti in Edene, potest intelligi. Vnde malè conuersa fuisse Hebraica quae sunt de Paradiso sumpta, quum in Graecum tum in Latinum sermonem apparet. Quae ita fuisse vertenda liquere potest: Fluuij autem ex Edene defluebant ad irrigandum Paradisum, qui postea ex Paradiso elapsi, quatuor flumina illustria & magna efficiebant. Primi fluminis nomen est Phison, qui alluit & rigat regionem Hevila, quae aurum optimũ profert, & vniones, & onyches. Alterius fluminis nomen est Geon, qui quidem regionem Arabicam Chusam rigat, &c. Ita conuersa Hebraea, locum istum reddent intellectu facilem.

Confluxisse autem istos amnes celebres Tigrim, Euphratem, Phisontem & Geontem in Paradisum, atque inde ex Paradiso elapsos diuersas obuiisse terras, non debet videri mirũ, quòd ampla terrae spatia fuerit hortus ille complexus, fueritque instar amplissimi cuiusdam regni, in quo collocatus Adamus, quàm multorum à Deo bonorum dominus esset constitutus, cerneret. Congesserat enim Deus in eum locum, & contulerat omnis generis herbas & arbores, quas habuit locis aptis & idoneis consitas, nempe vallibus, montibus, & locis planis, item apricis & umbrosis variè dispositis, prout opus fuit ad eas res continendas & exhibendas, quas infinitas profert ex Dei imperio ipsa tellus. Habuit etiam idem locus & hortus, animantium genus omne, id est, volucrium, & quadrupedum species vniuersas. quibus quàm amplo fuerit opus ad stabulandum spatium, iudicandum iis relinquo, qui in naturae historia cognoscenda & contemplanda, vel minimũ sunt versati. Deus enim, ut est Genes. 2. 19. formatis de humo cunctis animantibus terrae & vniuersis volatilibus caeli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocauit Adam animae viuentis, ipsum est nomen eius. Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia & vniuersa volatilia caeli & omnes bestias terrae. Sic Latinè habentur ista, in nostra vetere translatione. Vnde colligimus Deum omnia animantia proposuisse Adamo, ut ea agnita suis appellaret nominibus, intelligeretque quantum illi esset à Deo paratum in terris imperiũ, quantaque esset à suo parente Deo Optimo Maximo donatus sapientia: quum tam varia rerum notitia se instructum animaduerteteret. Itaque Paradisum ipsum amplissimae regionis instar fuisse licet colligere: quòd flumina per illum labentia demonstrant, & totius naturae loco illo contento repraesentatio arguit. Paradisi verò amoenitatem cum tempore exoleuisse intelligimus, maledictione Dei terram ipsam totam occupante, manente nihilominus ea regione, & eo fluuiorum situ quem Scriptura declarat, qui Mosis temporibus, ut erat, agnoscebatur: qui figura ista adiuncta illustrari & agnosci poterit.

SCIOGRAPHIA REGIONIS

EDEN, QUÆ LONGE LATEQUE

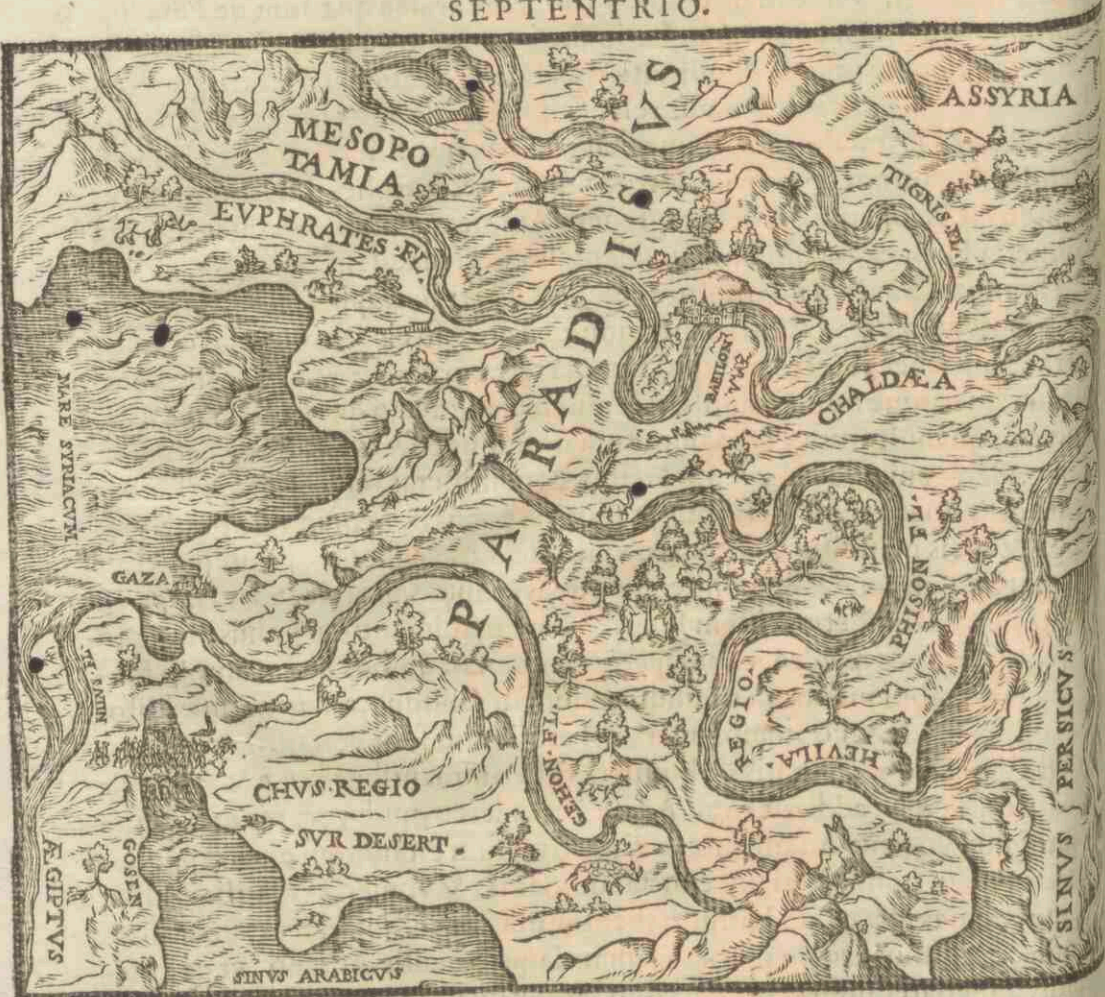
PATVIT PER SYRIAM, ET ARABIAM

SYRIÆ AFFVSAM, ITEM MESOPOTAMIAM.

In qua fluuiorum Paradisi potissimum habita
fuit ratio: vt iis ante oculos propositis,
ipsius Paradisi, & vicinarum Edeni
regionum, facilius esset
comprehensio.

SEPTENTRIO.

OCCIDENS.

MERIDIES.

CHRONICI

CHRONICI MATTHAEI BEROALDI

LIBER III.

*Tempus ab orbe condito ad diluuium, quod est annorum
mille sexcentorum quinquaginta sex.*

Caput I.

VÆ hætenus de tempore eiusque partibus, scilicet horis, diebus, hebdomadibus, mensibus, & annis diximus, quia ad Chronologiam, id est, temporis rationem pertinebant, non potuerunt à nobis præteriri, si certam eiusce rei constare rationem voluimus, aut eam explicare debuimus: ne in temporis ratione lectores hæreret, aut de annò eiusque partibus quæstiones, sicuti factum est hætenus, mouerent. Cætera autem quæ propter historias prophanas, quò certior earum esset notitia, de temporum initiis sunt dicta, & de Olympiadibus, ac vrbis Romæ natalibus, idem de mudi origine, de natura quoque & Paradiso adiuncta sunt, argumenti serie, & earum necessaria cognitione, nos ad earum rerum tractationem deducente: ne, quum à primo rerum ortu ducendum esset atque repetendum hoc argumentum, ignorarentur ea, quæ vt primùm scirentur atque intelligerentur, proposita nobis esse voluit in suo verbo Dominus. Quibus expositis, ad ipsam veniendum est temporum seriem, quam Sacra scripta nobis proponunt, quæ quidem prius seculum, seu primam mundi ætatem diluuiò concludunt. Cuius temporis ex Genesis capitibus quinto & septimo facilis est explicatio.

Ex quinto autem capite Geneleos hæc discimus,
Adam vixisse annos centum & triginta, ac postea genuisse Seth:
Seth quum egisset annos centum & quinque, genuisse Enos:
Enos vixisse annos nonaginta, & genuisse Cainan.
Cainan vixisse annos septuaginta, & genuisse Malaleel.
Malaleel vixisse annos sexagintaquinque, & genuisse Jared.
Jared vixisse annos centum sexagintaduos, & genuisse Henoch.
Henoch vixisse annos sexagintaquinque, & genuisse Mathusala.
Mathusala vixisse annos centum octogintaseptem, & genuisse Lamech:
Lamech vixisse annos centum octogintaduos, & genuisse Noe.

Ex septimo verò Geneleos capite discimus,
Noe ingressum fuisse annum vitæ sexcentessimum, quum diluuiò terras & continentem obruit Deus. Hi anni simul iuncti fiunt mille sexcenti quinquaginta & sex.

Diluuij autem annus cõcludit annum vitæ Noe sexcentessimum, quia diluuium cœpit anno vitæ Noe sexcentesimo, eius anni mense altero, decima-
h.iiij.

septima die mensis eiusdem, vt Genesis capite septimo, versu 11. scribitur. Egressus autem est arcâ cum sua familia, & animantibus vnâ reclusis, post liberatas aquis diluuij terras, anno vitæ suæ sexcentesimo primo, mense secundo, die verò mensis eiusdem vicesimo septimo, quemadmodum exponitur Genes. 8. 14. Secundus autem de quo agitur his annis mensis, nominatur Hebræis *Mar, hes, van.* & Græcis *Διός*, qui fuit in anno veteri Latino October: est enim annus in his historiis naturalis sumendus, qui ab æquinoctio autumnali incipit, quemadmodum in anni ratione fuit explicatum.

Iam verò, quòd diluuium cœpisse dicitur decima septima die mensis secundi, anni Noe sexcentesimi, desuisse autem anno vertente expleto, die 27. mensis secundi, anni Noe sexcentesimo primi, id ad eò fit vt intelligamus annum diluuij, solarem debere sumi, quum Scriptura annis vbique solaribus vti soleat. Cæterùm duodecim menstrua spatia diebus constant tercentum quinquaginta quatuor: cum alternis, singuli menses triginta, alternis viginti nouem dies compleant. Itaque à decima septima die mensis secundi, anni sexcentesimi vitæ Noe, ad decimam septimam diem mensis secundi insequentis anni, qui fuit vitæ Noe sexcentesimo primus, annum lunarem expletum habemus, constantem duodecim mensibus lunaribus, quibus desunt dies vndecim ad solarem annum conficiendum, qui diebus conficitur trecentis sexaginta quinque. Quamobrem ij dies adduntur de mense secundo anni insequentis, cuius vicesima septima die Noe dicitur ex Dei mandato egressus arcâ. Itaque vndecim dies de mense secundo anni insequentis diluuium, qui iusto superesse numero videntur, ad dies epactas pertinent, quod Lyræus suis in hunc locum commentariis vt animaduertit, ita etiam non sine bona ratione prodidit. Ex quo intelligimus Noe fuisse in arca reclusum cum suis, anno integro solari, atque in ea veluti ergastulo quodam constitutum, tanta animantium colluie sub eodem tecto agente, Dei verbo fidem suam sustentasse, patienterque expectasse Dei opem salutarem, qui nouit suos, quò opus est, eripere ex tēratione & periculis, quæ illis alioqui mortē intētāt omnibus horis. Ab orbe igitur cōdito ad liberatas diluuiò terras anni sunt mille sexcenti quinquaginta sex, mensibus ferè duobus additis ad eos annos. Sed hos menses in hac summa præterimus, vt ad annum insequentem referantur, quem tanquam integrum, sicuti & sequentes, non autem diminutum, commemorat Scriptura sacra. Patriarcharum autem ætates, per quas ab orbe condito ad diluuium demonstrantur tempora, persequitur Scriptura capite quinto Geneseos, sicuti prius monuimus. quod ne quid in hac historia necessarium præteratur, huc referendum putauimus.

Caput quintum Genes.

- 1 **I**c est liber generationis Adam, in die qua creauit Deus hominem ad similitudinem Dei fecit illum.
- 2 Masculum & foeminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.
- 3 Vixit autem Adam centum triginta annis, & genuit filium ad imaginem & similitudinem suam, vocauitque nomen eius Seth.
- 4 Et facti sunt dies Adam postquam genuit Seth octingenti anni, genuitque filios & filias.
- 5 Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongentitriginta & mortuus est.
- 6 Vixit quoque Seth centum quinque annis, & genuit Enos.
- 7 Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitque filios & filias.

- 8 Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.
- 9 Vixit verò Enos nonaginta annis, & genuit Cainan.
- 10 Post cuius ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.
- 11 Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est.
- 12 Vixit quoque Cainan septuaginta annis, & genuit Malaleel.
- 13 Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios & filias.
- 14 Et facti sunt omnes dies Cainan, nongenti decem anni, & mortuus est.
- 15 Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Iared.
- 16 Et vixit Malaleel postquam genuit Iared, octingentis triginta annis & genuit filios & filias.
- 17 Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonagintaquinque anni, & mortuus est.
- 18 Vixit autem Iared centum sexagintaduobus annis, & genuit Henoch.
- 19 Et vixit Iared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.
- 20 Et facti sunt omnes dies Iared, nongenti sexagintaduo anni, & mortuus est.
- 21 Porrò Henoch vixit sexagintaquinque annis, & genuit Mathusalam.
- 22 Et ambulavit Henoch cum Deo, & vixit Henoch postquam genuit Mathusalam trecentis annis, & genuit filios & filias.
- 23 Et facti sunt omnes dies Henoch, sexagintaquinque anni.
- 24 Ambulavitque cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus.
- 25 Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech.
- 26 Et vixit Mathusala postquam genuit Lamech, septingentis octogintaduobus annis, & genuit filios & filias.
- 27 Et facti sunt omnes dies Mathusalæ nongenti sexagintanovem anni, & mortuus est.
- 28 Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium.
- 29 Vocavitque nomen eius Noe, dicens, Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum in terra cui maledixit Dominus.
- 30 Vixitque Lamech postquam genuit Noe, quingentis nonagintaquinque annis, & genuit filios & filias.
- 31 Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuagintaseptem anni, & mortuus est.
- 32 Noe verò quum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth.

Capite verò Geneseos septimo vers. 11. hæc dicuntur:

Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimo decimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt.

12 Et facta est pluvia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

13 In articulo diei illius ingressus est Noe, & Sem, & Cham, & Iapheth, filij eius, & vxor eius, & tres vxores filiorum illius cum eis in arcam.

Ex his quæ sunt prolata ex Genesi, singulorum patrum ætates & tempora prius exposita, recognoscuntur. Item singulorum Patriarcharum ætates, ex
h. iij.

quibus quādiu in terris morati sunt, & qui, cum quibus vixerint, potest animaduerti.

Eusebius autem Cæsariensis in suo Chronico, sequutus corruptos incuria librorum codices Græcos Septuaginta interpretum, nobiscum non consentit. Qua de re satis multis Aurelius Augustinus lib. De ciuitate Dei 15. cap. 13. & sequentibus agit, qui non sine fructu legi & consuli potest his de rebus. Sed nos veritatem sequimur Hebraicam, in qua hærendum est. Possunt autem Græci Septuaginta interpretum codices faciliè emendari, & suæ integritati restitui ex collatione codicum Hebraicorum. In quo si à nostris laboratum esset typographis & impressoribus, puriora Græca haberemus Scripta sacra, quàm hæcenus extiterint.

Est verò primum hoc temporis curriculum maximè illustre Ecclesiæ propagatione inter tam impios & truculentos piorum hostes, quos Deus Optimus & Patietissimus, ipsorum irritatus sceleribus, diluuium perdere sit coactus. Qua animaduersione seuera, & supplicio metuendo atque inaudito, Deus se mundi Dominum & Rectorem, hoc est, censorem & malorum vindicem, sui que timentium conseruatore apertè declarauit. Vnde autem peccatum & eius stipendia mors, item Euangelium & salutis per Christum Dominum promissio manarint, declarat in hoc statim seculo Sacra historia. Quæ cum sint multorum doctorum hominum scriptis illustrata & exposita, longiore non egent interpretatione. Quamobrem ad id tempus quod est infecutum diluuium, accedendum est.

*Tempus quod à diluuiio fluxit ad promissionem factam
Abrahamo, de benedicendis in eius semine
Gentibus, annos continet quadringentos
vigintiseptem. • Cap. II.*

Dist diluuium sua reddita est mundo facies & elegancia, quæ intotum sublata videri poterat aquarum tanta inundatione, quantum declarat Scriptura fuisse. Quindecim enim cubitis aqua montes quantumvis altos superauit, vt docetur Genes. 7. vers. 19. & 20. in hæc verba: Et aquæ præualuerunt nimis super terram, operitque sunt omnes montes excelsi sub vniuerso cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes quos operuerat. Neque antè cœperunt aquæ illæ immensæ decrescere, quàm volucrum omne genus, & gradientium animalium fuisset extinctum, iis exceptis quæ arca vnâ cum Noe receperat. Dei autem bonitate suum postea statum pristinum recuperauit mundanum istud hominibus ad certum tempus concessum domicilium. Quod quidem Genes. 8. 21. sic Sacra monstrant oracula: Nequaquam, inquit Deus, vltra maledicam terræ propter homines. Sensus enim & cogitatio cordis humani prona sunt in malum ab adolescentia. Non igitur vltra percutiã omnem animam viuentem, sicut feci. Cunctis diebus terræ, sementis & metis, frigus & æstus, ætas & hyems, nox & dies non cessabunt. Hoc diuino decreto res istæ priori sunt restitutæ conditioni, quam sustulerat diluuium. A quo deinceps quæ sunt consecuta recensentur tempora, per quæ deducimur ad eam quam Sacra vocant oracula temporum plenitudinem, id est, promissorum diuinorum plenam in Christo domino, facto homine exhibitionem, & complementum eorum quæ pro salute nostra perferenda erant Iesu Christo domino nostro. Ad quæ tempora, primum gradum & aditum piis aperuit ea post diluuiũ ætas, quæ Abrahami anno septuagesimo quinto cõcluditur. quæ

Genes

Genesis vndecimo capite, atque etiam duodecimo recensetur, & explicatur. Capite autem vndecimo Genes. hac de re docentur ista:

Sem biennio post diluuium, quum annum ageret centesimum, genuit Arphaxad.

Arphaxad quum annos vixisset trigintaquinque, genuit Sale.

Sale quum vixisset annos triginta, genuit Heber.

Heber quum vixisset trigintaquatuor annos, genuit Phaleg.

Phaleg quum vixisset annos triginta, genuit Rehu.

Rehu quum vixisset triginta duos annos, genuit Sarug.

Sarug quum vixisset triginta annos, genuit Nachor.

Nachor quum vixisset annos viginouem, genuit Thare.

Thare quum vixisset annos centum & triginta, genuit Abraham, quod pluribus & latius postea docebitur ex ipsa Scriptura.

Ex duodecimo verò Geneleos capite istud intelligitur.

Abraham quum annos vixisset septuagintaquinque, promissionem à Deo magnificam accipit, qua quum ipse tum piorū genus omne fuit recreatum: nempe felices futuras & benedicendas omnes Gentes in ipsius semine, qui est Christus Dominus, quemadmodum interpretatur Apostolus Galat. 3. 16. Hac autem Patrum decade exposita, persequitur Scriptura, & comprehendit historiam annorum quadringentorum viginoseptem: quibus post diluuium linguarū confusio, & orbis in tres partes præcipuas distributio, qua ratione sit facta, atque vnde fluxerit, explicatur: Præterea autē, quod est Historiæ sacræ caput, Euangelij & salutis certa promissio renouatur: quæ quo tempore fuit Abrahamo significata & denunciata docetur.

In hanc autem generis Noe seriem, irrepsit apud Græcos Cainan, præter Hebræorum codicum fidem, & autoritatem veterum codicum Græcorum: quod ex disputatione Epiphaniij lib. 1. tom. 1. cōtra Melchisedecianos liquere potest: in qua persequens temporū rationem, & explicans eam quam habet Septuag. interpretes, Patriarcharum post diluuium seriem, nullam omnino facit mentionem Cainan. Id verò non fecerunt veteres. Quamobrem, Ado Viennensis in suo Chronico, excuso Lutetiæ Parisiorum per Morellium, pag. 8. hæc habet ita annotata: Arphaxad annorū 35. genuit Sale. Hic Septuaginta interpretes vnam generationem plus quàm Hebraica veritas posuerunt, dicentes, quòd Arphaxad quum esset annorum 135. genuit Cainan: qui quum 130. annorum fuerit, ipse genuit Sale. hæc Ado Viennensis. Ex quibus animaduertere possumus eos errores, qui hæserūt in Latinis codicibus ex corrupta Græca interpretatione, nō fuisse olim ignotos, ac propterea esse tollendos. Decem autem tantum Patriarchæ proponuntur in hac secunda mundi ætate, & primo post diluuiū seculo, in veritate Hebraica. Et vt ab orbe condito ad diluuium vsque, decem tantum proposuit Patriarchas Scriptura, Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Jared, Henoch, Mathufala, Lamech, & Noe: ita & in hac historia, decem quoque proponit solummodo, scilicet, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Rehu, Sarug, Nachor, Thare, Abraham. Quare malè & perperam intelligitur insertus Cainan in hanc seriem. Sed is error non obseruatus, nec animaduersus, propter Hebraicarum literarum superioribus temporibus ignorationem, hæsit in codicibus Græcis, posteriori ætate descriptis. Adhæc insertum est vocabulum *ἐνδ' ἰσὺν* in Græcis codicibus, id est, centum, vitiosè in his Patrum ætatibus, permutatis & confusis Hebraicis numeris, manifesto non solum librariorum errore, sed audacia & ignorantia, nescio quorum malè sanorum hominum. Quò factum fuit vt Chronologiæ ratio non confiterit theologis Græcis, in hac post diluuium ætate,

quemadmodum neque ante diluuium. Quod in priore illa ætate Septuaginta Græcorum interpretum versio pro centum nonnunquam habeat ducentos annos, ante sublato liberis à patribus, & reliquos malè annotatos annorum numeros. In secunda autem post diluuium ætate sæpè centum supponuntur anni, quo modo priore seculo ante sublato à parentibus liberis. Ex quo alij postea consecuti sunt errores in ipsis numeris & annorum notationibus: etsi summa annorum qua quisque vixit, retenta est. Veritas autem & emendatio omnium istorum errorum, ex Hebræis fontibus animaduertenda est & eruenda: quemadmodum id docet Augustinus lib. de ciuitate Dei 15. cap. 13. quo inter cætera hoc quoque inquit: Rectè fieri nullo modo dubitauerim, vt quum diuersum aliquod in vtrisque codicibus inuenitur, quandoquidem ad fidem rerum gestarum vtrunque esse nõ potest verum, ei lingua potius credatur vnde est in aliam per interpretes facta translatio. nam in quibusdam etiam codicibus Græcis tribus, & vno Latino, & vno etiam Syro, inter se consentientibus, inuentus est Mathusalem sex annis ante diluuium fuisse defunctus. hæc Augustinus. Cæterum Hebraicæ veritati subscribitur Chaldaica interpretatio, Græca conuersione certior: ne quis existimet eorundem errores, quosuis occupasse codices, parèmq; fuisse cunctorum cum Græcis librariis inertiam & oscitantiam. Hebraici autem codices tanta cura fuerunt asseruati, vt Hebræi veteres in numerato etiam reliquerint singulorum librorum apices & literas, ne cui de illorum certitudine dubitare liceat. Quod Dei prouidentia & bonitate, atque prouidentia admirabili factum fuisse animaduertimus, vt Sacrorum oraculorum potissimum per eorum certitudo & veritas obseruata, & facta tecta fuerit custodita, qui eam quæ in libris sacris continetur veritatem, oppressam in primis voluerint & experierint.

Transfusus est autem is, de quo agimus, Græcorum codicum error, & hæsit etiam primo capite primi libri Paralipomenon in versione Græca, contra manifestam Hebræorum codicum veritatem. Vnde accidit (quemadmodum existimare licet) vt capite tertio Euangelij secundum Lucam, bis Cainan fuerit positum, propter vulgò receptam, atque vsitatam Græcam translationem: quæ, quum librariis tum doctoribus eorum temporum, sola erat cognita. Qua praua imitatione, in Actis Apostolorum error alius, qui Græcos similiter occupauit codices, in nostra Latina transfusus est & transmissus exemplaria. Is verò capite septimo, versu 14. habetur, vbi Ioseph dicitur accersiuisse Iacobum patrem suum & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque. quod Genesis capite 46. vers. 27. Græca corrupta exemplaria ita habent: *πάσαι αι ψυχαι οι ου ιακωβ αι εσελθουσαι εις Αιγυπτον εδωκεν αυτοις ενενησκατα πέντε*. id est, Omnes animæ domus Iacob quæ ingressæ sunt Ægyptum, fuerunt septuagintaquinque. Eo tamen loco in Hebræo cõtextu, septuaginta solum numeratur animæ domus Iacob, quæ sunt Ægyptum ingressæ: quemadmodum hoc idem Deuter. cap. 10. vers. 20. ita repetit Moses: In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum, & ecce nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus, sicut astra cæli. Quæ lectio consentiens veritati Hebraicæ, in codicibus Græcis Complutensibus habetur, quam etiam sua ætate Hieronymus vsitatam fuisse, libro De quæstionibus in Genesim testatur: à qua nihilominus nostris temporibus codices Græci impressi Argentorati 1527. & Basileæ 1550. in octauo, dissentiunt manifesto errore & audacia, aut, vt leuius dicam, incuria, & negligentia, non tamen ferenda, eorum qui talia in lucem protulerunt: codicibus emendatis nequaquam cõsultis neque collatis ex veterum lectione cum Hebraica veritate. Quod exemplum facit, vt existimem Euangelistam Lucam citasse atque descripsisse hæc loca quemadmodum ea profert

profert veritas Hebraica. Quæ quum Græcis librariis atque etiã Scholasticis & Doctoribus cõsequutis ignota esset, atque ij incidissent in codices corruptos veteris Testamenti, ex illis videntur quæ secus habebãtur in nouo Testamento voluisse emendare, quæ ab Euangelistis fuerunt bene prodita & conscripta. Cui sententiæ vt accedere debeamus, facit Euangelistarum & Apostolorum diligentia, atque etiam Sacrarum literarum, qua præditi & instructi erant notitia: Item eorum qui postea sunt cõsequuti, negligentia, audacia & ignorantia, quam Hieronymi quoque damnat testimonium, post cuius ætatem codices Græcos apparet vitiatos fuisse multis locis. Quare loca illa restituenda esse & reponenda vt ea veritas Hebraica profert, nemini opinor dubium esse debet: vt sublatis manifestis erroribus ex Græcis & Latinis codicibus, cum veritate Hebraica consentientes habeamus sacros codices.

Iam in singulorum Patriarcharum ætatibus aperta sunt omnia, præterquam in vnus Abrahami tempore. Quia enim Genesis vndecimo, vers. 26. ita habetur, Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aram, existimant plerique Abrahamum natum anno patris septuagesimo, eumque filiorum Thare primogenitum esse, idque ita in horum temporum ratione notant vulgò. Sed errari ab his, neque id fieri potuisse, consequentia arguunt. Genesis enim vndecimo capite, vers. 26. sic habetur: Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran. Deinde capite duodecimo, vers. 4. ita habetur: Egressus est itaque Abram, sicut præceperat ei Dominus, & iuit cum eo Lot. Septuaginta quinque annorum erat Abram, quum egrederetur de Haran. Egressum autem fuisse Abrahamum de Haran post mortem patris, hæc innuit historia, atque etiam id in Actis perspicue docet Stephanus cap. 7. vers. 4. inquit: Tunc exiit de terra Chaldæorum & habitauit in Charan: & inde postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam in qua nunc vos habitatis. Ex his itaque duobus Geneseos, & Actorum 7. locis, ætas Abrahami constat, qua erat quum patre mortuo, relictis Carris petiit Cananæam. Item patris ipsius ætas, qua obiit est manifesta, vnde certi esse possumus, Abrahamum natum esse, quum ipsius pater Thare annum ageret centesimum & tricesimum. Nam Thare vixit annos ducentos quinque, tum autem quum obiit Thare, natus erat Abraham annos septuaginta quinque, sublatis autem septuaginta quinque ex ducētis & quinque, restāt & reliqua fiunt centum & triginta. Quamobrem anno patris centesimo & tricesimo natus est Abrahamus, nõ autem septuagesimo, sicuti malè annotatum est & proditum Chronographorum monumentis.

Quod verò dicit Scriptura sacra, Thare vixisse annos septuaginta, & postea genuisse Abram, Nachor, & Aram: sic est accipiendum, vt intelligamus Thare, quum annum egisset septuagesimum, cœpisse tollere liberos istos, quos commemorat Scriptura. Quorum tamen Abrahamus non sit natu maximus, etsi primo loco recenset illum Scriptura. In historia enim sacra, non cõtinuò quæ primo recensentur loco, prima quoque tempore censenda sunt. Et ne in genealogiis exemplum requiramus longius, id in genere & sobole Noe reperiemus satis apertum & illustre. Genesis enim quinto, 32. ita habetur: Noe verò quum quingentorū esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth, hoc idẽ repetitur ita, cap. 6. vers. 10. Et genuit Noe tres filios, Sem, Chã, & Iapheth. Cham autẽ esse minimũ seu postremũ filiorũ Noe, apparet ex Gen. 9. vers. 24. vbi dicitur, Noe resciuisset, quæ in se admisisset Cham filius ipsius natu minimus. Sem verò nõ esse liberorũ Noe natu maximũ, ex eo cõstat, quod, vt iam annotatũ est, liberos cœperit tollere Noe, quũ annũ ageret quingentesimum,

cuius anno postea sexcentesimo terras occupauerit diluuium, vt Genes. 7. 61 docetur. Biennio autem post diluuium, Sem gignit Arphaxad, tum quum annum ageret centesimum, vt est Genes. 11. 10. Quamobrem nondum annum attigerat centesimum ipso diluuij tempore Sem. Ex quo intelligitur natus ipse Sem biennio post annum patris quingentesimum. Est igitur Iapheth, siue Iapetus, liberorum Noe natu maximus, siue primogenitus Noe, qui patris anno quingentesimo procreatus sit. Itaque is versus, qui est Genesis decimo capite, vers. 21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth maiore: sic est conuertendus, Ipsi quoque Sem nati sunt liberi, qui quidem Sem, parens est generis Hebraei, & frater Iapheth vel Iapeti, liberorum Noe natu maximi. Quod ergo Sem primus in liberis Noe recensetur, id non fit ætatis ratione: quemadmodum in liberis Thare, ne ipse quidem Abrahamus nominatur primus, quia sit primogenitus, sed quia prærogatiua quadam ornatus, dignitate cæteris præit. Quæ causa est vt Sem quoque in liberis Noe nominetur primo loco. Pietas ergo, vel ipsa potius electio diuina, quæ comitem secum trahit pietatem, & Dei timorem, primas partes dat Sem in liberis Noe, & Abrahamo in liberis Thare, quod ab iis ortæ sunt familiæ eæ, in quibus Dei promissiones hæserunt. Id autem intellectum, & historiam sacram, & temporum iam dictorum rationem reddit magis perspicuam: in qua etsi est à multis erratum, non est tamen quod villo autore peritiamur nos à vero abduci. Præsertim quum errores non sequendos, sed redarguendos & vitandos esse intelligamus. Quantum verò errorum sit admissum in huius ætatis historia, & consequentium ætatum, ex tam male constitutis temporibus, relinquo iis æstimandum, qui hæc accuratius tractare debuerunt, vt cautiore sint posthac in examinanda historia.

Est etiam præter hæc notanda nobis linguarum in hac ætate confusio, ac que etiam trium orbis terræ partium diuisio. Confusio autem linguarum centesimo & vno post diluuium anno contigit, quam est consecuta ipsa trium orbis terræ partium distributio. Id verò sic ex Scriptura colligimus, Sem biennio post diluuium gignit Arphaxad.

Arphaxad trigesimoquinto anno ætatis suæ gignit Sale.

At Sale post vitæ suæ triginta annos gignit Heber.

Heber autem anno trigesimoquarto suæ vitæ tollit Phaleg, ipso diuisionis seu confusionis linguarum tempore. 2. 35. 30. 34. Summa est 101.

Est autem Palag Hebræis diuidere, à quo Phaleg nomen à patre impositum habuit, quemadmodum id docetur Genes. 10. 25. Natique sunt Heber filij duo, nomen vni Phaleg, eò quod in diebus eius diuisa sit terra, & nomen fratris eius Iectan. Quod quidem in filio notare voluit Heber, vt homines tempus ipsum animaduertent, quo memorabilis, vel misera potius sermonis commutatio, & confusio extitit inter mortales, quam hominum insolentia, & Dei contemptus inuexit in orbem ipsum. Nam quum vnus idemque omnibus esset sermo, idque inter se agitent homines, vt obscurata Dei gloria, cuius nulla tangebatur cura, suum perpetuarent nomen, factum est Dei mirando iudicio vt illa conspiratio, linguarum confusione ac insolentiarum vocum nouitate immissa, tum fuerit soluta: quò id tandem ab hominibus intelligeretur, non stulta modò, sed impia & maledicta quoque consilia esse illa, quæ vt Dei gloriæ officiant, ab hominibus suspiciantur. Itaque turris illa atque vrbs, quæ turri vel arci adiuncta erat, vt structorum suorum nomen immortalitati commendaret, miserum & infelix Babylonis nomen obtinuit, non vno tantum terræ loco aut angulo, sed vbique gætium cognitum: vt miseros esse illos qui non referrent ad Dei gloriam suam vitam & suas actiones, testatum apud omnes Deus relinqueret. Babel enim, vnde est Babylonis

bylonis profectum vocabulum, idem est ac si dicatur Ba, id est, venit, Bel, hoc est, confusio, id est, pro gloria quam homines Dei securi, quærebant & somniabant, retulerunt iusto Dei iudicio confusionem & ignominiam.

Structorum autem turris Babylonicæ consilia ita declarat Scriptura, Genes. cap. 11. vers. 4. Et dixerunt, Venite faciamus nobis ciuitatem & turrin, cuius culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen nostrum, antequam diuidamur in vniuersas terras. Hæc autem historia non est leuiter prætereunda nobis, quòd par in hominibus vigeat hodie amentia, vanitas, & impietas. Nam vt quisque est à Deo in altum quempiam dignitatis gradum euectus, ita cupit veluti obliterated Dei in se beneficiis, & Dei memoria de suo domicilio expuncta, monumeta in suis agris statuere amplissima, quibus testetur se aliquando illis locis egisse, quibus etiam studeat perpetuare suam memoriã ad posteritatem. Quum interim opes quibus ad eas res vtatur, habeat plerumque collectas ex piorum & pauperum sudore & sanguine. Hanc viam primi mortales, Dei obliti & officij sui securi, ingressi sunt, quos deinde similes auis nepotes imitati, statuas nobis studuerunt relinquere, item & Collossos, palatia quoque & theatra sumptuosa, & alia huius generis æmula turris Babylonicæ ædificia. Quo in genere primas obtinere pyramides, inter orbis relatæ miracula, quæ rident & contemnunt cordati quique: quum in rebus talibus nihil præter inanem & stultam opum ostentationem, seu potius stolidam & ad nihil vtilem profusionem, spectare liceat. Illa enim quæ stulti mirantur ædificia, stupidorum & amentium Ægypti regum opera & studio cõstructa, nulli rei alteri, quàm noctuis & coruis excipiendis, atque aliis impuris animalibus tuendis ab cœli iniuria, deseruiunt. Itaque quod dicitur mundi miraculis, quibus quæsitæ est stulta memoriæ & nominis propagatio, scriptum reliquit Plinius lib. 36. cap. 12. non est prætereundum: Inter omnes eos, inquit, qui scripserunt de pyramidibus, non constat à quibus factæ sint, iustissimo casu obliterated tãtæ vanitatis autoribus. hæc Plinius. Quæ vtinam meminissent ij, qui obliti cœli & Dei ipsius, se sibi tantum natos existimant, & in terris quærunt quæ nunquam obtinebunt: quæ etiam vt obtineant, peiore tamen & deteriore conditione sunt futuri. Et reges quidem atque adeò opulenti quique fastuosas aliorum dedignantur basilicas, pauperes autem & tenues, quia eas tueri, vt his vtantur non possunt, facile eas contemnunt. Ita fit vt diuina illa, iudicio insipientium, monumenta iaceant in situ, & inculta maneant, vespertilionibus, coruis, gliribus & muribus incolenda relicta. qui talium monumentorum exitus, non ridiculus modò, sed etiam pudendus est. Dignus certè suis autoribus, qui quum animis hæreant in terris, veræ & fœlicis, hoc est, cœlestis & futuræ vitæ immemores, mortalia & misera suæ vanitatis relinquunt in terris testimonia: nescientes eos demum esse fœlices & veræ gloriæ compotes, qui terrenis curis depositis, cœlestia meditentur & curent, idque agant vt iuuandis proximis, & Ecclesiæ Dei tuendæ sollicitudine, suam restetur electionem. Hæc enim nostra debere esse studia licet animaduertere, ex Iesu Christi Domini nostri sermone, qui est Lucæ capite 10. vers. 20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, inquit Dominus, quia spiritus vobis subiiciuntur. Gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis. Mortalibus ergo sua non in terris, sed in cœlo per Iesum Christum statuenda sunt monumenta. Quod qui contemnunt, idem experientur quod sunt turris Babylonicæ structores experti, quemadmodum in Traiano videre & notare possumus: quem tamen optimum principem censent ij qui Romanam illam belluam efferam & immanem, eiusque tyrannidem, qualem nobis depinxit Daniel, quum non agnoscant, tamen admirantur. Traianus enim vrbem Romam multis restitutis

ruinis & nouis ædificiis auctã illustrauit, addito vbique, ne talium ignoraretur autor, suo nomine. Ex ea verò re id tãdem retulit, vt Herba parietaria diceretur. ioco non ridiculo modò, sed falso quoque: quo notata est eius vanitas, & inanis gloriæ sitis, sic vt ex eo non laudem quam sperauerat, sed manifestam cõtumeliam, qua fuit eius aspersa memoria, retulerit. Quod idem experientur qui suas opes & potentiam, non ad tuendam Ecclesiam, & subleuandos pauperes conferunt, sed ad stultæ suæ vanitatis testimonia construenda & relinquenda posteritati. Linguarum autem confusionem, & turris Babylonicæ structuram interruptam sequuta est trium orbis partium distributio. Nam quum vnà iam agere non possent mortales, propter oblatum insolitum & inexpectatum miraculum, quo factum fuit vt qui sermone eodem antea vsi essent, iam alienis atque adeò insolitis vterentur vocibus, necesse habuerunt singuli sese ad eos adiungere, à quibus intelligi poterant. Deus autem cuique familiæ sermonem suum à cæteris diuersum & alienum attribuit: quò diuisã istã aliã ab aliis familiã, nihil tale posthac in commune conferre possent, quale prius concupierant. Quia verò tres erant liberi Noe, totius veluti orbis principes & capita, quorum singuli cum suis familiis eas sibi aptauerant sedes, quas illos Deus habere voluit, factum est vt tres orbis præcipuæ partes haberi cœperint quam partitionem Geographi quoque, tanrarum rerum nihilominus ignari, retinuerunt in hunc vsque diem. Et quia Græcorum scripta fuerunt apud nos in prætio, vocibus & nominibus eorum maiore parte sumus vsi. Vnde accidit vt veterum appellationum, quales habet Scriptura sacra, aut exoleuerit, aut certè sit admodum difficilis interpretationi pluribus locis. Quæ certè facilior posthac futura est, librorum veterum notitia, quos Deus sua benignitate proferet in lucem. Item linguarum intelligentia & cõmunicatione patefacta. Nam de artibus & disciplinis omnibus Orientalium scripta extiterunt plurima, quorum monumẽta nobis hæcenus propter linguarum ignorationem, & exorta noua illis locis barbararum gentium imperia, fuerunt incognita. Quamobrem tres orbis partes Asiam, Africam & Europam, Græcos autores secuti, dicimus: quum istorum nominum nulla extent in Sacris libris vestigia. Itaque prophanorum autorum prophanas & barbaras vsurpauimus appellationes, propter verarum & veterum Historiarum ignorationem. Quæ ex Sacris libris, veris & antiquitatis omnis magistris, recognoscẽdæ atque etiam repetendæ fuerunt. Quibus obscuritatem, multorum audax nimium & inconsiderata interpretatio attulit. vt eorum qui Heuile Indiam esse dixerunt, & Chus Æthiopiam, Geon, Nilum, Phison, Gangem de quibus egimus antea. Quòd si talia quæ satis multa sunt errata vellem hoc loco persequi, longior suscipienda esset oratio, quæ in aliud caput, & aliam locum conferentur, cum Deo, ne Historiæ sacre veritas horum ignoratione sit obscurior. Itaque libro quarto de terris occupatis à posteris Noe dicetur quæ suggessit nobis Dominus, ad Iosephi & aliorum, quos hac in re ferè sequuti sumus, aperiendam & detegendam ignorantiam & audaciam: qui sua commenta pro veritate ausi sunt hac parte prodere. Quare hoc tantum in præsentia monuisse satis fuerit, tres filios Noe compleisse suis posteris & familiis ipsum orbem, ex Dei benedictione. quo factum est vt ab omnibus Geographis tres orbis partes cognitæ fuerint, aliis aliter istas partes definiẽtib, propter veram ignorationem, & crebras gentium ex suis sedibus migrationes & mutationes. Etsi autem infinita propè fuit tum hominum multitudo, quum diuino iudicio linguarum per hominum genus facta est inexpectata illa confusio & partitio, recensentur tamen in nepotibus seu posteris Noe soli illi, qui veluti principes, ac virtute & ingenio atque etiam audacia fortasse superiores, sua nomina gentibus impoluerunt.

Iaphet autem, quem Græci, deinde & Latini dixerunt Iapetum, filiorum Noe natu maximi, vel primogeniti Noe, primo loco recensetur soboles & genus, deinde Cham minimi natu, postremo loco profapia Sem explicatur, de qua postea est plurimus Scripturæ sermo. Quòd ab eo sunt exorti Israëlita, qui dicti sunt etiam Hebræi ab auo suo Heber, apud quos promissiones suas depositas voluit Deus. A quibus etiam, quod summum est & præcipuum totius Sacræ scripturæ caput, ortus est secundum carnem dominus Iesus Christus, in quo omnes Dei promissiones sunt etiam & amen. Mosis autem ætate gētiū, quas in singulis familiis cōmemorat, nomina durabāt, & nota erant populo Dei, quod ex reliqua quoque Scriptura potest animaduerti. Sed ea propter Persarum, Macedonum siue Græcorum & Romanorum imperia, miseriarum & exiliorū plena, variè sunt commutata, etsi multa ex ipso Scripturæ contextu possunt deprehendi, quæ posthac etiam certius, cum Deo, recognoscuntur.

Iam autem intelligimus gentium historias ab ipsa linguarum confusione, & liberorum Noe per tres orbis partes dispersione, inchoandas esse. Sed in autorum prophanorū libris, quia vera sunt illis incognita, nec de originibus populorū certi quicquam ab iis tradi potest, Saturni & Ioues, primi omnium semper reputantur parentes. Et ab eorum liberis singularum gentium dicuntur ortæ familiæ, atque etiā imperia. Mirum autem est deos istos defuisse esse fecundos, iam inde ab eorum autorum ætate, qui de diis istis scripserunt, eorūque progeniem explicuerunt, vt videantur qui deorum historias vel profapias literarum monumentis prodiderunt, in quibus principes fuerunt Homerus & Hesiodus, eos effectos planè reddidisse. Eiusmodi autem scripta ad solam valere & prodesse impietatem alendam, apertius est, quàm vt pluribus demonstrari debeat. Nihilominus tamen omnium origines à Deo repetendas esse, docent ista scripta, quum ad Iouem aut Neptunum aut Plutonem, vel nescio quem Ditem patrem, tanquam deos præcipuos, originem singulorum referant. Sed istud longè est in talibus scriptis pessimum, quòd istorum deorum adulteriis satos esse primos omnium parentes prædicant. Quod C. Plinius Secundus, homo alioquì Dei prorsus ignarus, iure ferre non potest, vt quàm sint nostri stupidi & vecordes intelligant aliquando, qui Poëtarum scripta talia mirantur, & illustrent quantum possunt suis commentariis laboriosis & fabulosis, hoc est, ineptis & superuacuis: quorum statim cum ipsis autoribus perit & obliteratur memoria. Naturalis autem historiæ capite septimo, libro secundo, sic de rebus istis agit Plinius: Matrimonia quidem inter deos credi, tantòque æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos sempèrque canos, alios iuuenes atque pueros, attricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes morientésque, puerilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam est, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerum numina. Hæc verè Plinius de scriptis eorum iudicat, qui nobis historias veteres proposuerunt sub aureo seculo, infami omnium scelerum impunitate & audacia, vt quidem testantur Poëta. quo dij hominibus, quorum erant parentes, vrebantur familiariter. Vt autem nihil esse certi in veteribus historiis prophanis constet, audiendus est etiam Xenophon, nescio quis, cuius de æquiucis inscriptus circumfertur liber, qui ita scribit: Saturni dicuntur familiarum nobilium regum senissimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones. Hercules verò nepotes eorum fortissimi. Patres Saturnorum, Cæli: vxores, Rheæ: & Cælorum, Vestæ. Quot ergo Saturni, tot Cæli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Hercules. Idem quoque qui est vnus populis Hercules, alteris est Iupiter.

Hæc inquit ille Xenophon, & verè quidem, quum scriptores prophani necesse habuerint ab vno aliquo primordio, regnorum & familiarum repetere principia, quæ mendaciorum autorem Satanam sequuti, ad suppositos retulerunt parentes. Ex quo nullam esse antiquitatis in prophana historia certitudinem apparet, quum eorum nemo, de quibus aliquid extat memoriæ proditum in talibus commentariis, nisi Terræ filius dici queat.

Illustres autem & quasi ab vltima antiquitatis memoria repetitæ res, apud prophanos autores sunt bellum Thebanum, & bellum Troianum, quod ipforum deorum seculo, quo terras deseruerant, gestum fuisse loquuntur historiæ prophanæ. Nam Paridis iudicium, & deorum aliorum liberi, qui Troiano bello occiderunt, docent deos hominum consuetudine vsos fuisse paulò ante illa tempora. Quod quidem perspicuè monstrat Achilles historia, cuius mater Thetis Peleo fuit concessa à Ioue, verente ne qui ex Theride nasceretur filius, maior patre futurus, cogitaret postea de cœlesti vsurpando imperio, seque eo depelleret, quemadmodum ipse Saturnum patrem regno exegerat: hæc enim docet egregiæ illæ veterum de diis historiæ. Qua verò mundi ætate conigerint ista, Olympiadū & vrbs Romæ primū fundatæ & conditæ beneficio cognoscitur. Roma enim Troianos habet parentes: Olympiades autem, quod iam potuit intelligi, non habent longè distita ab vrbs Romæ fundamentis initia.

Sed omisissis prophanis historiis, quas si Dominus dederit, in vnum cogemus corpus, relatis ad sua tempora singulis, pro vniuersali historia constituenda: eas spectemus quas Sacra nobis suggerunt oracula, in quibus natiuitas Phaleg, quæ centesimo & vno post diluuium anno contigit, confusionis linguarum & orbis terrarum in tres partes distributi tempus denotat. Præterea autem in consequentibus Patriarcharum memoratorum ætatibus, præcipuum nihil narrat Scriptura, præterquam in Abrahamo, qui est decimus à Sem: quemadmodum priore seculo decimus erat Noe ab Adamo.

In Abrahami verò historia, eius euocatio ex patria, item promissio illi facta, veniunt obseruanda. Diuino autem imperio natale solū reliquit Abrahamus, etsi Thare pater Abrahami introducitur in Scriptura veluti primus autor discessus è patria, quæ dicitur Vr Chaldæorū, quæ est Mesopotamiæ vrbs. Qui sumptis suis liberis, itineris, aut voluntarij exilij comitibus, Carras vsque progressus fuerit. Carras autem eam urbem intelligimus, quam Scriptura dicit Haran: Septuaginta verò interpretes interdum Ἀρὰν, interdum Χαλδæα nomina, quos Latinus interpres sequitur. Hac autem de re ita loquitur Moses, Gen. ii. cap. ver. 31. Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filij sui, & Sarai nurum suam, vxorem Abram filij sui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Canaan, veneruntque vsque Haran, & habitauerunt ibi. Eam historiam interpretatur in sua defensione Stephanus Actorum capite septimo, inquit: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahamæ, quum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charan, & dixit illi, Exi de terra tua, & de cognatione tua, in terram quam monstrauero tibi. Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitauit in Charan. Et inde postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam, in qua vos habitatis. Ex his Stephani verbis colligere licet, Abrahamum euocatum fuisse à Deo ex Vr Chaldæorum vrbe, in qua cum patre Thare morabatur. Dei autem mandatum quum ex filio rescuisset pater, sequendum esse constituit: ac quia ex patris imperio pendeat familia, quæ illum discedentem sequuta est & comitata, Thare commemorant Sacra scripta, veluti discessus autorem, quum non tam discessus autor fuerit, quàm voluntarius filij comes.

Quandiu

Quandiu autem Thare commoratus sit Carris, & quam ob causam ibi sub-
fiterit, Scriptura reticuit. quamobrem nec nos quidem de ea sollicitos
esse oportet.

Ceterum totam familiam Thare fuisse traductam Carras, ex eo possumus
colligere, quod quum tres filios haberet Thare, nempe Abram, Aran & Na-
chor, obiisset autem Aran relicto filio Lotò superflite, fuerint eò deducti
Abrahamus & Lotus, vt dictum fuit, præterea etiam Nachor: quod ex Isaaci
historia colligimus. Nam Abrahamus mittit seruum suum petitem vxorem
filio suo Isaaco in urbem Nachor, vt habetur Genes. 24. 10. Vrbs verò Nachor
ea est accipienda cuius incolæ erat Nachor, in qua fortunas & familiam con-
stitutam habebat. Fuit autem Bathuel filius Nachor, qui Bathuel pater fuit
Rebeccæ & Laban, quos Carris moratos fuisse eadem testatur historia. Item
& Iacobi fuga, qui matris Rebeccæ iussu ad auunculum Laban Carras con-
cessit, dum ira & indignatio Esau conquiesceret. Ex qua familia, vt gentili
& cognato sibi iuncta sanguine, iubetur à patre Isaaco vxorem sumere Ia-
cobus. Loti tamen & Abrahami comitum Thare mentione facit Scriptura,
ea ratione quòd vterque relictis Carris Cananæam petierit: quam fortasse
contempnit Nachor, delectatus eâ sede quæ patriæ propior erat. Abrahamus
autem patre suo Thare mortuo, relictis Carris, Dei iussu Cananæam adiit.
Videtur verò Deus iteratò & secundò admonuisse Abrahamum suarum
promissionum, & de solo patrio relinquendo, quòd eum dicat Stephanus,
post paternam mortem translatum inde fuisse à Deo in eam terram, quam
Iudæi incolerent. Ac quia tempus discessus ex Carris annotauit Scriptura
sacra, nempe annum ætatis Abrahami septuagesimum quintum, id sumpti-
mus ad promissionem illam insignem notandam, quæ tum Abrahamo vi-
detur secundò fuisse subiecta & proposita: præsertim quum dicatur egressus
Abrahamus ex Dei præcepto Carris, è quibus cum eo discessit Lotus, quum
esset Abrahamus annorum septuaginta quinque: vt est Genes. cap. 12. versu 4.
diserte annotatum.

Quòd verò quidam aiunt fœdus initum à Deo cum Abrahamo fuisse,
anno ætatis ipsius septuagesimo, prorsus fide caret: præsertim quum id con-
stare dicat ex capite decimo quinto Geneseos. Ea verò quæ capite illo recen-
sentur, acciderunt post casus & fugatos reges illos, Sodomæ & Gomorrhæ
victores, recepta earum urbium præda, vnà quoque recuperato Loto, qui ab
illis regibus fuerat abductus cum reliquis Sodomæis in captiuitatem. Lotus
autem in Cananæam cum Abrahamo concesserat, anno ipsius Abrahami
septuagesimo quinto, atque ex eo tempore aliquot anni fuerant elapsi, vt ex
Historiæ sacræ serie constare potest. Nam post lustratam ab ipso Abrahamo
Cananæam, cogente fame & sterilitate, descendit cum Loto in Ægyptum:
vnde reuersus cum amplissima familia coactus fuit optionem dare Loto, le-
gendarum sibi diuersarum à se pastionum & sedium. Quare nulla ratione
septuagesimum Abrahami annum proferre possumus, eius promissionis de
qua agimus indicium. Ab ipsa autem de benedicto semine promissione,
quam in annum Abrahami septuagesimum quintum conferimus ex Scri-
ptura, quæ id tempus præcipue notat, quo Deus ex Carris Abrahamum
transtulit in Cananæam, anni sunt ad Legem promulgatam per Deum in
monte Horeb, qui est in deserto Sina, quadringenti triginta. de quibus iam
nobis est agendum.

Tempus à promissione facta Abrahamo de benedicendis propter eius semen Gentibus omnibus, usque ad Legem à Deo promulgatam in Horeb, est annorum quadringentorum triginta. Cap. III.

Promissiones illæ magnificæ & præmia ingentia Abrahamo proposita ab ipso Deo, quia ad nos, qui per fidem in album posterorum Abrahami relati sumus, pertinent, nequaquam debent leuiter præteriri. Quare si à nobis hoc loco reperuntur, non est quòd cuiquam mirum videri debeat. Genesis autem capite 12. sic illa promissa proferuntur: Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Faciamque te in Gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictio. Benedicam benedictibus tibi, & maledicam maledictibus tibi, atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Hæc eadem postea capite 22. Genesis confirmantur iis verbis: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam quæ est in littore maris. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ, quia obediisti voci meæ. Hæc sunt quæ propter Christum suum, quem Deus constituerat & designarat incarnandum ex genere Abrahami, promittuntur ipsi Abrahamo, & eius posteritati, ei nempe quæ fidei ipsius vestigiis inhaeret. Quæ ad nos pertinere ex eo intelligimus, quòd Genes. 17. dicitur in hæc verba: Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno: vt sim Deus tuus, & seminis tui post te. Itaque temporis illius notatio & recordatio nobis est diligenter animaduertenda, qua se Abrahami seruatorem perpetuum, & eorū qui fide Abrahamo similes erunt, Deus professus est. Ab hac verò memorabili & insigni promissione, ad Legem ab ipso Deo promulgatam in monte Horeb, colligit Paulus Apostolus annos quadringentos & triginta, cap. 3. vers. 17. Epistolæ ad Galatas, inquit: Hoc autem dico, testamentū confirmatū à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos lata Lex est, non facit irritum ad euacuandam promissionem. Eadem etiā annorū summa posita est Exodi cap. 12. vers. 40. quam ex Hebræo fonte proferre & repetere oportet, propter admissum in Latina interpretatione errorem. Et Hebræa quidē quò res apertius proponatur intelligentibus Hebræica, sic habent: וַיָּשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: ea autem verba Latine sic sunt reddita: Habitatio autem filiorum Israel, qui manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum. Sed alio sensu sunt ista reddenda, quæ vt intelligantur, ita conuerti poterunt: Peregrinatio verò filiorum Israel, qui quidem filij Israel habitauerūt in Ægypto, fuit annorum quadringentorum & triginta. Debuisse autem in eam sententiam conuerti & reddi locum istum, quò res accipiatur facilius, primū docendum est, Israelitas nequaquam in Ægypto mansisse annis quadringentis triginta, quod tamen Latina videtur ostendere & significare interpretatio. quod etiam censent plerique, inducti eò, Latine interpretationis ratione. Quid autem & quantum deferendum sit interpretationibus, & quatenus is sit insistendum, non est quòd hoc loco dicatur. Satis enim fuerit nobis, si Hebræa minus commodè hoc loco reddita fuisse docuerimus. quò de sententia eos deducamus, qui non tam diligenter Hebræa spectarunt, quàm fuerant inspicienda, vt de loci huius sententia pronunciarent melius, &

Scripturæ

Scripturæ conuenientius, quàm fuerit ab ipsis pronunciatum, & literarum monumentis mandatū. Sic ergo primū id docemus, Israelitas in Ægypto non mansisse annis quadringentis triginta, quum ibi tantū egerint annis ducentis & quindecim.

Jacob descendit in Ægyptum Leui iam grandi natu, quando quidem tres de se iam sustulerat liberos, nempe Gersom, Caath, & Merari. Quemadmodum id confirmatur Genesis 46. cap. vers. 11. Est autem Leui tertius filiorum Jacob, quum Ruben sit primogenitus, & Simeon secundus, Simeonem autem consequatur Leui, sicuti proditur Genesis cap. 29. versic. 34. Ex quo, Leui fuisse grandem natu apparet tum, quum in Ægyptum descendit cum Jacobo patre suo. Ioseph enim, qui liberorum Jacob fuit penultimus, eo tempore quo in Ægyptum concessit Jacob, annum agebat trigessimum nonum. Pharaoni enim sistebatur productus è carcere, anno ætatis trigesimo, ut est Genesis 41. 46. Nono autem postea anno in Ægyptum fuit accersitus Jacob, cum omnibus suis liberis. Leui autem maior est natu Iosepho, ipsūque aliquot annis Iosephum superauit. Ita annum fortasse quadragessimum tertium aut quartum agebat Leui, quum descendit in Ægyptum. Filius autem Leui, est Caath, à quo genus ducit Moses: Caath verò tum pubertatis annos excessisse potuit, quia filiorum Leui secundus recensetur. Sed quia de eius ætate quātum fuit certò nobis non constat, sumatur in præsentia puerulus, atque adeò si quis velit, esto in cunis, ut omnes anni vitæ illius veniāt in numerum qui Exodi cap. 6. vers. 18. dicuntur fuisse centum & trigintatres. Ipsi autem Caath filius est Amram, pater Moyses, sicuti eodem 6. capite Exodi, vers. 20. docetur his verbis: Accepit autem Amram vxorē Iocabed patrualem suam, quæ peperit ei Aaron & Moysen & Mariam. Fueruntque anni Amram centum triginta septem. Iam Moyses ætas qua fuit tum quum legationem Dei iussu pro Israelitico populo obiit ad Pharaonem, ita describitur Exodi capite septimo, vers. 7. Erat autem Moyses octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem. Ista igitur ex Scriptura constant, Caath descendisse in Ægyptum cum patre Leui, & auo Jacob, ibique genuisse Amram, præterea autem Amram genuisse Moysen, qui Dei mandato Israelitas eduxit Ægypto, anno ætatis suæ octogesimo. Nunc si Moyses annos iam dictos, item Caath & Amram, in vnam summam conferamus, & componamus, fient tantum anni trecenti quinquaginta, neque poterit propositus in contextu Latino numerus, quadringentorum triginta annorum reperiri, in hac explicata habitatione siue peregrinatione, quum ne trecenti quidem quinquaginta ex dictis ætatibus repeti possint, etsi eas integras sumemus: quibus tamen sunt aliquot detrahendi anni. Neque enim Caath, neque Amram extremo vitæ suæ anno sustulerunt istos liberos: nec ipse Caath primo vitæ suæ anno Ægyptum est ingressus, nec Amram primæ ætate pater esse potuit. Et certè res est apertior quàm ut pluribus demonstrari egeat: præsertim quum Apostolus, sicuti est dictum, annos colligat quadringentos triginta, à promissione facta Abrahamo de benedicendis in eius semine Gentibus, vsque ad Legem promulgatam in monte Sina. quod tempus est liberationis Ægyptiæ, à qua ad Legem datam in monte Horeb, dies numerantur solum quinquaginta, quemadmodum mox declarabitur. Itaque propositum contextum Hebraicum fuisse malè redditum, facile est ex his videre. Quod ipsa quoque Græca Septuaginta interpretū docet conuersio, quæ quadringentos triginta annos, qui hoc Exodi 12. loco commemorantur, non ad solam habitationem & peregrinationem Ægyptiæ refert, sed ad superiora tempora, quibus & ipsius Jacob errores & Isaac quoque completitur. Israelitas enim qui fuerunt in Ægypto cum ipsorum

maioribus in hanc peregrinationem, & vagationem tam diuturnam confert. Sic autem Græcè redditus est is de quo agitur versus à Septuaginta interpretibus, ἡδὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἣν κατέμνησαν αὐτοῖς, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, ἐν γῆ αἰγύπτου, καὶ ἐν γῆ χαναάν, αὐτοῖς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη, id est, Habitatio verò filiorum Israel, quam ipsi & patres eorum habitauerunt & transegerunt in terra Ægypti & in terra Chanaan, ipsi inquam & patres eorum, fuit quadringentorum & triginta annorum. Ex hac autem Septuaginta interpretum conuersione, animaduerti potest qui sit loci huius sensus, quem aperit perspicua oratio Pauli Apostoli. Hæc autem loca non satis commodè videntur interpretati ij, qui Lutetiæ temporum rationem superioribus annis prodiderunt: vt ex ipsorum scriptis constare potest. Quod mihi dicendum putauit, propter eam quam profitentur Hebraicæ linguæ & Sacrarum literarum noticiam: in qua faxit Deus vt excellent, & regnum Iesu Christi Domini nostri propagent & tueantur, eaque dona quæ Deus iis est largitus, conferat ad puritatem Euangelij proferendam in apertum. Quòd autem Mosab, peregrinationem dicimus pro habitatione, id eo facimus, quòd ea vox non habitationem modò & certas sedes significat, sed etiam incertas sedes, & errores vel peregrinationem, seti, vt Latinus alicubi in re simili conuertit, incolatum. quòd arguit alia vox ab eadem deducta origine, quæ est Tosab, quæ incolam, item aduenam & peregrinum significat. Sunt autem à themate Isab, quòd est morari, siue habitare in suis sedibus, vel in aliena regione peregrè agere. Relatiuum autem Aser, quòd Latinus interpret retulit ad habitationem, referendum esse ad Israelitas locus ipse & historia arguunt: vt errores Israelitarum, qui quidem certo tempore hæserunt in Ægypto, intelligantur fuisse annorum quadringentorum & triginta.

Hoc autem constituto, locus alter qui est Genes. cap. 15. vers. 13. eandemque ad rem pertinet, nullo negotio potest expediti, qui est de quadringentis afflictionis feminis Abrahami annis. Deus autem illic sic agit cum Abrahamo: Scito prænosens, quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient eos seruituti, & affligent annis quadringentis. Verum tamen gentem cui seruituri sunt ego iudicabo: & post hæc egredientur cum magna substantia. Annos eo loco Deus proponit Abrahamo quadringentos, quibus eius posteris grauius sint affligendi. Quia verò afflictionum omnium ea fuit grauissima, quam pertulerunt in Ægypto Israelitæ, de ea potissimum agit. Peregrinum autem fuit Abrahami semen & vagabundum, nec vsquam certis constitit sedibus quietum aut sui iuris, nisi post acceptam à Deo Legem. Quamobrem ait Abrahamo Deus, ipsius posteros ad id vsque tempus futuros seruos. Id verò tempus eo loco definitur annorum quadringentorum spatio: quibus annis quadringentis addit annos triginta Apostolus: tempus annorum quadringentorum triginta, non ab hac denuntiatione deducens, sed à promissione iam dicta. Denuntiatio enim præsens, quæ annorum quadringentorum profertur, Abrahamo fuit declarata post fugatos reges victores, & recuperatum Lotum, atque receptam à Melchisedeco benedictionem. Itaque eo loco triginta anni, quos quadringentorum summæ adiunxit Apostolus, Galat. 3. & Exodi caput 12. nobis suggerit, prætereuntur, quia iam propè præterierant. Paulò enim ante ortum Isaac denunciauerat ista Deus Abrahamo, instate & premente Dei iudicio Sodomam, Gomorrham, Seboim & Adama. Nec enim temporum ordinem semper obseruat Scriptura, in id intenta maximè, vt nos potissimum earum rerum admoneat, quas nos præcipuè conuenit habere notas.

Sed quòd quadringentorum istorum annorum certior constet ratio, finem eorum primum spectare & annotare oportet, qui Exodi cap. 12. vers. 35. ostenditur.

ditur. vbi dicuntur Israelitæ spoliassè Ægyptios Dei iussu, asportata secum plurima veste, & vasis aureis atque argenteis. Sic enim egrediuntur cum magna substantia, quemadmodum futurum promiserat Deus. Initium verò à primis annis Isaac repetendum est: quia tum Abrahami semen cœpit affligi, & experiri contumelias atque iniurias aduersariorum Ecclesiæ Dei. Isaac enim à quo verum Abrahami semen incipit, puer adhuc sensit Ismaelis iniurias & persecutionē. Sic enim Apostolus risum & sannas Ismaelis, de quibus agitur Genesis 21. 9. nominat Galat. 4. 29. Nam quod in Genesi dicitur his verbis, Cùmque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham, Eiice ancillam hanc, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac: sic interpretatur Apostolus: Sed quemadmodum tunc is, qui secundum carnem genitus fuerat, persequebatur eum qui natus erat secundum Spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Eiice ancillam & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Ergo quod habemus in versione Latina, ludentem, pro Hebræo mezaheq, diceretur significantius deludentem, & superbè atque contumeliosè tractantem Isaac. Quo sensu idem verbum sumitur Genes. 39. 14. in historia Iosephi. vbi eius hera, mulier impudens queritur adductum à marito seruum Hebræum qui sibi illuderet, inquit: Lezaheq banu, q. d. qui nos dehonestaret, atque indignis tractaret modis. Quum igitur Ismael cœperit persequi Isaac, id est, eum malè tractare, & superbè irridere, primis ipsius annis: iure inde sumitur afflictionis seminis Abrahami initium. Is enim qui secundum carnem natus erat, nempe Ismael, persequebatur eum qui natus erat secundum Spiritum, scilicet Isaacum. A primis igitur Isaaci annis, quadringenti illi anni, quibus affligendum erat semen Abrahami incipiunt, qui desinunt in exitu de Ægypto, id est, discessu Israelitarum ex terra Cham, in qua Deus portentis & miraculis ingentibus eos iudicauit, qui Abrahami semen malè tractauerant.

Triginta verò anni, qui summæ quam proposuit Apostolus, & Exodi caput duodecimum declarat, quique quadringentis his annis adduntur, repetendi sunt à promissione vel discessu Abrahami ex Carris. Inde enim ad natum Isaac anni sunt viginti quinque. quandoquidem nascitur Isaac Abrahamo annum agenti vitæ centesimum, vt est Genesis 21. capite, vers. 5. Carris autem discesserat anno vitæ suæ septuagesimo quinto. annis autem septuaginta quinque, si addantur viginti quinque, fient centum. Ita fit vt à promissione facta Abrahamo, soluèri Carris ad natum Isaacum sint anni 25. quibus si addantur quinque anni puerilis ætatis ipsius Isaaci, post quos fuit ab Ismaele tractatus contumeliosè Isaacus, anni triginta habebuntur. qui additi quadringentis iam dictis conficiunt summam errorum Abrahami, Isaaci, Iacobi & seminis ipsorum, vt dictum fuit. Hi igitur anni explent nobis summam illam quæ Galat. 3. & Exo. 12. ponitur, à promissione illa insigni Abrahamo facta, vsque ad exitum Israelitarum ex Ægypto, vel ad Legem in Sina promulgatam.

Quod verò diximus Israelitas mansisse tantum in Ægypto annis ducentis quindecim, ita facilè accipietur. A discessu Abrahami ex Carris, vel à promissione illi repetita apud Carras, quum illum inde transferret Deus in terram Canaan, vsque ad natum Isaac anni sunt viginti quinque, vt modò declarauimus. His viginti quinque annis Abrahami addantur sexaginta anni Isaaci, vsque ad natum Iacob. Sexagenario enim Isaaco nascuntur Iacob & Esau, Genes. cap. 25. vers. 26. Ad hos annos si accedant Iacobi anni centum & triginta, quos egerat quum Ægyptum petiit, vt habetur Genes. 47. vers. 9. fient anni ducenti quindecim, qui à promissione fluxerunt, vsque

ad descensum Iacobi, seu Israelis in Ægyptum. Deinceps autem Israelitæ incoluerunt Ægyptum vsque ad id tempus, quo expletis quadringentis triginta annis, inde iussu Dei per Moysen sunt educti. Complentur autem illi quadringenti triginta anni, additis ducentis quindecim ad illam priorum, quæ est huic par, summam. Bis enim ducenta quindecim, reddunt quadringenta & triginta. Ex quo Israelitarum in Ægypto peregrinatio fuisse tantum ducentorum & quindecim annorum dignoscitur.

Quod autem quadringentos triginta annos istos definit Apostolus Legis promulgatione in monte Sina, & eisdem Scriptura terminat discessu Israelitarum ex Ægypto, Exodi cap. 12. id eam ob rem fit, quòd vtrunque istorum quum sit memorabile & illustre, eodem propè contigerit tempore. Nam quinquagesimo ab egressu ex Ægypto die Lex fuit promulgata Dei ore, in ipso monte Horeb. Est autem propriè Sina deserti nomen, in quo est mons Horeb, ad quem quinquagesimo die post liberationem ex Ægypto, Israelitæ Legem duarum tabularum acceperunt, & audierunt ab ipso Deo. Primo enim mense qui est Nisan ad vesperam diei decimi quarti, fuit mactatum Pascha, dies insequens decimus quintus, si cum cæteris sumatur ad exactum mensem Nisan diebus, reddet nobis dies sedecim. Qui cum mensis insequentis qui dicitur Iar diebus, qui quidem erunt viginouem, fient dies quadragintaquinque. Prius autem id fuit demonstratum, Scripturam sacram mensibus vti lunaribus, qui æternis dies habent triginta, & viginti nouem, qua de causa mense Nisan vel Abib, quum triginta tribuamus dies, insequenti mense qui est Iar, tribuimus tantum viginti & nouem dies. Iam verò si ad eos quadragintaquinque dies qui sunt de mensibus Nisan & Iar, accedant quinque alij dies, de mense tertio qui dicitur Sivan, fient quinquaginta, qui Pentecostem conficiunt. Est autem Græcis Πεντηκοστή, quinquagesima dies, quæ vox, quia ex vsu nobis est familiaris, retenta est in Ecclesia, ad eam notandam diem, qua Lex à Deo promulgata est: cuius perpetua debet esse apud nos memoria. Tertio verò mense qui dicitur Sivan, decalogum ipsum, seu decem verba, id est, Legis diuinæ decem capita, duabus tabulis comprehensa, fuisse promulgata intelligimus ex decimonono capite Exodi, vbi hæc dicuntur: Mense tertio egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in die hæc venerunt in solitudinem Sinai, nam profecti de Raphidim & peruenientes vsque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco. Ibique Israel fixit tentoria, è regione montis. Deinceps eo capite explicatur euocatio Moysis in montem ad Deum: & quæ verba iusserat Deus referri ad populum. In hac legatione consumitur vnus & alter dies, ex quo fixerunt ibi tentoria. deinde de responso populi per Moysen ad Deum relato, iubentur in tertium diem Israelitæ sese comparare ad audiendas & accipiendas Leges diuinæ. Is dies tertius, quo sistere se ad accipiendam Legem iubentur Israelitæ, quintus est tertij mensis dies, vt ex historia ipsa apparet. Quamobrem bona ratione conferimus in quintum diem tertij mensis ipsam Pentecostem, quæ festum hebdomadarum nominatur etiam in Scriptura, quòd altero à Paschæ die numerandæ essent septem hebdomades cõpletæ, ad panes ex primitiis & nouis frugibus offerendos Domino. vnde festum quoque Primitiarum vocatur idem festum. sic vt huius festi & celebritatis institutæ, ne tanti beneficii oblitteraretur memoria, plura sint nomina. Vt autem insigne fuit datæ Legis à Deo ipso, beneficium, quo certos nos de sua voluntate, & nostro officio fecit Dominus, sic consignatam tanti boni memoriam oportuit esse in populo Dei, quæ festo Pentecostis, siue Hebdomadarum, siue Primitiarum, notata fuit. Iudæi autem alias festi huius comminiscuntur rationes, sed à Scriptura alienas, quas eam ob rem contempnimus, & dicere prætermittimus. Ex his autem

autem videmus liberationis Israelitæ ex Ægypto, & Legis in Horeb promulgata miracula & beneficia esse finitima: quò factum fuit vt vtrumque pro eodem sit scriptum tempore, quo seruitus populi Dei, & afflictio seminis Abrahami finem habuit in Ægypto.

Constituta autem post id tempus, & legibus temperata, atque ordinata fuit in ipso Dei populo Respublica, omnium præstantissima atque optima, quam nobis Sacra Dei oracula proponunt, vt ab ipso summo, & vnico legislatore Deo fuit temperata & descripta. Qua tertium nobis seculum definitur: quod pauciores habet quàm duo priora secula, quorum annis definitur, Patriarchas. Est enim primo seculo decimus ab Adamo Noe: insequente autem decimus quoque est à Sem Abrahamus: at his temporibus quibus promissionem veræ fœlicitatis renouatam exhibuit Abrahamo Deus, vsque ad rempublicam in populo Dei ordinatam, sex tantùm Patriarchæ, quorum anni tempus illud expleant, proponuntur: scilicet Isaac, Iacob, Leui, Caath, Amram, Moyses, quorum anni digerendi sunt nobis ex Scriptura, cum residuis Abrahami annis à septuagesimo quinto: vt historiarum varietas appareat, ex qua Dei prouidentia & sapientia recognoscatur à nobis, & Dei constet in Ecclesia sua obseruanda veritas & potentia.

Abrahamus decimo postquam in terram Canaan venit anno, quemadmodum scribitur Genesis decimoseptimo capite, hortatu & suasu vxoris Saræ, quæ liberorū nimis erat cupida, nec tempus expectare poterat, thori sociam adiunxit sibi Agar ancillam Ægyptiam, quum ætatis annum ageret octogesimum quintum. Ex ea ancilla statim pater factus est, & anno insequenti filium sustulit, cui dedit nomen Ismael: sicuti testatur idem caput 16. Genesis. vbi hoc dicitur: Octoginta & sex annorum erat Abraham quando peperit ei Agar Ismaelem. Ab hoc autem Ismaele nomen est sortita gens Ismaelitica, quæ & ab ipsius Ismaelis matre Agar, dicta quoque est Agarena, item Saracena, vt nonnulli volunt, quòd Sar. vxore Abrahami velut autore, prodiit ex Abrahamo Ismael. gentis illius parens. Ea verò gens sedes habuit in Arabia, ab Heuila vsque Sur, quæ respicit Ægyptum, vt est Genes. 25. 18. Eoque tandem potentia euasit, vt Arabum populi, qui plures habuerunt suæ originis illustres patres, in Agarenorum & Saracenorum nomen concesserint. Quod ex historiis Græcis, Latinis & nostris colligimus. Obliteratis interim nominibus Chus, Madian, Amalec, Edom, Moab, Ammon, Dedan, Hus, Cin, à quibus incolæ Arabiæ dicti sunt Chusæi, Madianitæ, Amalecitiæ, Idumæi, Moabitæ, Ammonitæ, Dedanitæ, Husitæ, qui Iobi fuerunt gentiles in regione Hus, post montem Seir versus Sabæos & Euphratem, item Cinei, cum multis aliis quoque populis Arabiarum incolis, quos variis locis commemorat Scriptura, quorum rara aut nulla extat in prophanorum autorum libris memoria. Pharanitas quidem memorat in Arabia Petræa Ptolomæus, qui nomen à deserto Pharan habeant, non autem à gentis autore vel parente. Pharanitæ autem, sunt Ismaelitæ. nam Ismael tenuit desertum Pharan.

Anno post natum Ismaelem decimotertio quum ageret Abrahamus annum nonagesimum nonum, vt est Genes. 17. vers. 24. imperatur Circuncisio, quo anno Sodoma, Gomorrha, Adama & Seboim, igni cœlitus demisso sunt euersæ: vt ex nationes quæ Deum securè contemnebant, intelligerent Deum esse iustū, & vindicem scelerum: quemadmodū has vrbium euersio, nes interpretatur iusto Dei iudicio accidisse Petrus Apostolus, Epistolæ suæ cap. 2. vers. 6. & Iudas quoque Apostolus, vers. 7. Epistolæ suæ. Itaque & eo loco relictus est lacus natura dirus, & horrorem spectantibus incutiens, è cuius cautibus circum litora exudat etiamnum bitumen hoc tempore, vt testan-

tur Historiographi prophani. Et saxa ipsa vicina veluti fulminibus cœlestibus percussa, apparent atra, & odorem dirum spirantia. sic vt palmæ etiam illis locis vicinis proceræ, atque aliæ arbores, fructus quidem proferant, sed veluti quodam incendij testimonio dānatos, nempe plenos atra fauilla. Eum lacum dicunt Asphaltitem historiæ prophanæ, quod asphaltos, id est, bitumen colligatur ex eo lacu. quod plurimum antea in venis eius terræ latentibus fuisse, testatur Historia sacra: quum is ager fuisset antea amœnissimus, Iordane amne per illas labente valles, quibus ad amœnitatē & fœcunditatem nihil deerat. Hunc lacum Scriptura vocat, Iam hammelah, id est, mare salis, quod Latinus interpres dicit, mare salissimum: tanta est enim eius lacus falsedo & tantus amaror, vt nullū animal nutriat. Ex quo Pausaniæ dicitur in Eliacis, *νεκρά θάλασσα*, id est, mare mortuum. Galeno verò in Simplicium libris vocatur lacus Sodomæus, cuius naturam longè à cæteris diuersam esse notat quòd quum quis eo mergitur, statim vt inde emergit totus falsedine aspersus apparet. Quæ fortasse causa fuit Latino interpreti, vt id mare salissimum dixerit. Nam vt Salustius in historiis, mare Ponticum cæteris dulcius esse dixit, quum in falso, veluti in dulci, gradus quidam sint cōparationum, & in mare Ponticum ingentia euoluantur & exonerentur flumina, quæ eius maris temperare possunt falsuginem. Memoratur tamen in Iosue capite 15. vers. 62. Ir hammelah, id est, vrbs vel ciuitas salis in tribu Iuda, proxime hūc locum, cui vicinum est En-gaddi. à qua vrbe fortasse lacui nomen illud dedit Scriptura: vt quemadmodum ab vrbe Adria fuit dictum mare Adriaticum, sic ab vrbe Salis, dicatur lacus Asphaltites, mare salis, quod Latinus vocat interdum mare salissimum. Anno vno post euerfas, & igne cœlesti consumptas eas vrbes quæ valles eas exornabant, quas nunc complet lacus Asphaltites, vel mare salissimum, nascitur Isaac Abrahamo, centesimum annum agenti, vt Genesis 21. cap. vers. 5. scribitur. Tum autem Sara vxor Abrahami & mater ipsius Isaaci nonagesimum agebat annum, vt Genesis cap. 17. vers. 17. habetur. Quo tempore ex Loti filiabus videntur nati Moab & Ammon: à quibus Moabitarum & Ammonitarum gentes sunt ortæ: quæ Peræ, hoc est Transiordanicæ regionis loca finitima tenuerunt, notæ ex multis Scripturæ locis.

Sara autem Abrahami coniux, ex hoc mortali hospicio, ad cœleste traducitur domicilium, Isaaco iam viro: vt qui tricesimum septimum annum ætatis ageret, quo tēpore natus erat Abrahamus annos centum & triginta octo. Qui aliam, priore defuncta, vxorem nomine Ceturam ascivit in suum contubernium. ex qua plures sustulit liberos, in quibus memoratur Madian, Genesis 24. capite. à quo sunt orti Madianicæ Arabes, Ismaelitis permixti, qui in proximam Arabiæ Petrææ partem occuparunt.

Isaacus verò quadragenarius, vt est Genesis 25. 20. Rebeccam Bathuelis Syri filiam, sororem Laban vxorem accipit, Abrahami cura & prouisione, quòd externi generis matrem familiās, in suam domū nollet admitti. Anno autem post id connubium decimo, moritur Sem, vt ex annorum collatione & temporum animaduersione colligitur, quum annum expleffet sexcentessimum. Quem nonnulli existimant fuisse Melchisedecum, quia peruenit ad Abrahami atque adeò Isaaci iam mariti tempora. Sed quàm id verè censeat qui id affirmant, dicere non habeo, quum videam Apostolum in Epistola ad Hebræos cap. 7. vers. 3. eum sine patre, sine matre, sine genealogia, sine initio & sine fine dierum affirmare productū fuisse à Scriptura. Genus autem Sem, & ætas atque parentes produntur Sacris literis.

Decimo post Sem defunctum anno, nascuntur Iacob & Esau gemini Isaaco sexagenario, vt colligitur ex Genesis 25. cap. quibus iam adultis moritur

Abrahamus,

Abrahamus, quum decimumquintum ætatis annum agerent, atque ipse Abrahamus annum compleisset centesimum septuagesimumquintum, ut est Genes. 25. vers. 7. Quem quarto post anno consequitur Heber, à quo gens Hebræa nomen traxit, anno suæ ætatis quadringentesimo sexagesimo quarto. Ab hoc autem patriarcha Heber, dictus fuit Abrahamus Hebræus, utpote ab illo ortus: quo nomine Abrahami etiam posteri nominati sunt Hebraei, quorum genus à Sem deducitur per Heber. Id enim Scriptura sacra notat, ad diuinas promissiones semper nos reuocans. Genesis enim capite decimo, vers. 21. hoc dicitur: De Sem quoque patre filiorum Heber, (id est, qui est parens gentis Hebrææ) nati sunt liberi, est verò Sem frater Iapeti liberorum Noe natu maximi, quem versum ex Hebræo ita reddendum fuisse admo- nuimus antea. Est igitur Sem parens gentis Hebraicæ, quæ postea Israelitica & Iudaica quoque nominata est: quum soli Iudæi & Beniamitæ ab exilio Babylónico rediissent in Cananæam: idque deducta per Heber patriarcham origine, ex quo errare ij intelliguntur, qui gentis Hebrææ nomen & etymon aliunde deriuant & reperunt.

Sequitur Iacobi historia, miraculorum atque etiam ærumnarum & miseriarum plena, quam multis persequitur Scriptura, ut in ea tanquam in speculo Ecclesiam Dei, & piorum conditionem spectemus. Quæ etsi mortalibus misera videtur, habet nihilominus consolationis & felicitatis tantum, quantum debeat in hac vita quisquam exoptare, cui sit curæ vita æterna & vera, hoc est, nunquam desitura aut intermoritura felicitas, quæ fruenda nobis est in cælo proposita.

Ut autem errorum Iacobi & temporum in eius historia constare possit ratio, anni Iosephi & Iacobi sunt conferendi, quemadmodum describuntur in Genesi. Ex quibus, & quo tempore venerit Iacobus ad Laban auunculum, Carras urbem Mesopotamiæ, & qua ætate duxerit vxores, atque postea redierit ad patrem in Cananæam, constare poterit. Hoc igitur primum sumimus, Iosephum fuisse natum annos triginta, quum carcere educatus in cospetum Pharaonis productus fuit. Sic enim Genes. cap. quadragesimo primo, vers. 46. scribitur: Ioseph triginta annorum erat, quando stetit in conspectu Pharaonis. Tum verò statim ab eo tēpore, ut declaratur eodē Genes. capite, successerunt septem anni fertilitatis: deinde duo famis completi sunt, ad id usque tempus quo fratribus innotuit in Ægypto, ementibus ab eo triticum secundò. Sic enim agit cum fratribus Genes. 45. vers. 11. Adhuc quinque anni residui sunt famis. Septem autem annos ingens viguit in Ægypto & terra Canaan famis, quemadmodum somnio prænunciatum fuerat Pharaoni, & veritatem somnij atque interpretationem Iosephi ea de re cōprobanit euentus. Annis ergo triginta Iosephi, quos erat natus quum sistebatur Pharaoni, si addantur septem fertilitatis & duo famis, fient trigintanouem, quos attigerat quum ad illū pater ipsius Iacob descendit in Ægyptum. Quæ verò tum fuerit Iacobi ætas, intelligitur ex ipsius Iacobi ad Pharaonem oratione, quæ habetur Genes. cap. 47. vers. 9. in hæc verba: Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt, parui & mali, & non peruenerunt usque ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt.

Est igitur Iacobus annorum centum triginta, tum quum Iosephus est annos natus trigintanouem. Hinc quo tempore natus sit Iacobo Iosephus apparet. Subductis enim annis trigintanouem, ex centum triginta patris annis, relinquentur anni Iacobi nonaginta & vnus: qua ætate Iacobum fuisse videmus, quum ex Rachele Iosephum sustulit. Est autem liberorum Iacobi postremus Iosephus, eorum quidem qui sunt illi nati in Mesopotamia. Beniamin enim qui duodenarium explet numerū marium, natus est in Cananæa

ex Rachele, vt constat ex Genes. cap. 35. vers. 17. Ex quo partu defuncta est Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephratam, hoc est, Beth-lehem: vt est ver. 19. capituli Genesis 35. iam dicti. Nato autem Iosepho expleuerat annos quatuordecim seruitutis Iacobus, pro duabus suis vxoribus, sic enim compellat Genesis 30. 26. Labanum: Da mihi vxores & liberos, pro quibus seruiui tibi, vt abeam. Tu verò nosti seruitutem, qua seruiui tibi. Seruierat autem Labano Iacobus annos septem pro Rachele, & fuit supposita Lia. Deinde exactis septem conuiuij diebus, Rachelem accepit, pacta septem aliorum annorum seruitute, quemadmodum id docetur Genesis vigesimo nono.

Quia verò Iosephus est vltimus liberorum, quos in Mesopotamia Iacobus sustulit apud Labanum, qui natus est illi annum agentis nonagesimum & vnum, videmus Iacobum duxisse vxores anno suæ ætatis octogesimo quarto. Atque inde intra annum septimum fuisse auctum liberis maribus vndecim, detractis autem septem annis, quibus seruierat apud Labanum ante ductas vxores, ex annis octoginta quatuor, relinquuntur septuaginta septem anni, qui tempus notant, quo ad Labanum venit Iacobus: qua ætate illum fuisse colligimus, quando hortatu matris Rebeckæ, & iussu patris Isaaci, domum paternam reliquit tanquam profugus, petiitque Carras, maternam patriam. Quam postea relinquit, ex ea discedens, quatuordecim seruitutis annis exactis pro vxoribus, & sex prætereà annis pro suo peculio. Ita enim cum Labano de suis miseris, & dura conditione, quam apud illum pertulerat, agit Iacobus Genes. trigesimo primo versicul. 41. Sicque per viginti annos in domo tua seruiui tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis. Immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. Hinc colligimus discessisse ex Mesopotamia Carris relictis Iacobum, anno post natum Iosephum sexto, quum annum ageret nonagesimum septimum. Inde conciliato sibi Esau fratre, & muneribus placato, superato Iordane, repetiit Cananæam: atque apud Sichimam aliquandiu moratus, coactus est postea solum vertere, propter Sichimitas malè acceptos & trucidatos, autoribus Simeon & Leui, ratione Dinæ sororis eorum, cui vis illata fuerat à Sichem filio Hemor. Ex Sichimis autem Luzam, quæ dicta est Beth-el contendit. à qua Vere insequente soluedum non longè abesset à Beth-lehem Iuda, vxore Rachele destituitur. quæ ex partu, filio tamen superstite, cui Ben-iamin fuit nomen, vitam cum morte commutauit. Postea ad patrem Isaac, & liberis maribus auctus duodecim, & amplo peculio cumulatus à Deo, peruenit, qui tum Hebron morabatur. quo verò ætatis suæ anno accesserit ad patrem Isaacum Iacobus, affirmare non possumus, quia id à Scriptura reticetur. Cæterum Iosepho spoliatur Iacob, patre adhuc Isaaco superstite, quæ ex ipsa annorum quos illi Scriptura tribuit ratione, mortuum intelligimus anno decimo, ante Iacobi descensum in Ægyptum.

Et quòd ad Iosephum attinet, quàm fuerit eius conditio dura, constat ex longo & diuturno à patria domo exilio, & misera seruitute in quam fuerat coniectus fratrum conspiratione acerba & crudeli. Annos enim vigintitres caruit aspectu patris sui charissimi, è quibus annos quatuordecim seruitutem pertulit grauem, & periculorum plenam. Nam, vt est Genes. 37. vers. 2. Iosephus erat annorum sedecim, quum sua profert apud patrem & fratres somnia. quæ causa, fratrum illi conciliauit inuidiam. qua permoti vendiderunt eum mercatoribus Madianitis, qui abductum illum in Ægyptum, Putiphari aulico cuidam Pharaonis vendiderunt. Libertate autem fuit donatus, & è seruo non modò factus liber, sed summus post regem factus magistratus, ætatis anno tricesimo. Ita quatuordecim annis seruus fidelitatis tantæ & pietatis suæ pretium à Deo tulit, liber factus, atque Ægypti princeps designatus, Alumnus patris & familiæ paternæ à Deo constitutus. Fruitur autem

autem patris conspectu nono anno post, quum exactis septem fertilitatis annis, & duobus famis, patrem cum tota familia ipsius ad se euocat, & traducit.

Descendit autem Iacobus in Ægyptum anno famis tertio, ibique annos agit septemdecim. vita enim functus est in Ægypto, anno suæ vitæ centesimo quadagesimoseptimo, vt scribitur capite 47. Genes. vers. 28. Iosephus autem moritur anno post Iacobum patrem suum vitæ functum, quinquagesimo-quarto. discedit enim ex hac vita anno ætatis centesimo & decimo. Gen. 50. vers. 22. Eum verò aliquot post annis consequitur Leui, qui annos centum triginta vixit, vt docetur Exodi cap. 6. vers. 16. Ita anno vigesimosecundo aut tertio à morte Iosephi, migrat à mortalitate Leui ad immortalitatem, Deo ad centesimum & eo plus annum, suis quietem & oriū in Ægypto tribuente: vt interim dū Ioseph est superstes & ipsius fratres, cresceret Iacobi seu Israelitis familia, & repletet terram, quemadmodum scribitur Exodi capite primo. Moyses enim post obitum Leui nascitur, anno quadagesimo & vno, quum cœpisset iam seruitus, qua plusquam tyrannica premebantur Israelitæ. Moyses autem anno octogesimo liberantur iugo regum Ægyptiorum, & ergastulo Ægyptiaco Israelitæ, expletis errorum & peregrinationum annis, qui antea fuerunt declarati, qui sunt quadringenti & triginta. qui quidem in annum mundi conditi, bis millesimum quingentesimum decimum tertium incidunt. Hinc quàm futiles sint, qui bis mille annos inani, id est, tēpori quod Legem antecelsit tribuunt, intelligi potest, & vanitas eorum qui Elianam Rabinicam scholam sequuntur, detegitur. qua de re pluribus est dictum libri secundi capite tertio.

Tempus quod ab exitu seu discessu Israelitarum ex Ægypto fluxit ad fundatum à Salomone templum, est annorum quadringentorum octoginta.

Cap. IIII.

Vid Israelitis Ægyptiaca seruitute liberatis acciderit, & quo pacto se res eorum habuerint, vsque ad templi Salomonici iacta fundamenta, pluribus Scripturæ sacræ libris describitur. Nam à capite decimotertio Exodi, vsque ad caput sextum libri tertij Regum, res eorum temporum exponuntur libris Exodi, Leuitici, Numerorum, Deuteronomij, Iosue, Iudicum, Ruth & Samuelis. Et ne in eorum temporum ratione & summa hæreremus, Scriptura nobis breuiter annos eorum temporum proposuit, collectos in vnam summam, capite sexto tertij libri Regum, in hanc sententiam: Factum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, ipse est mensis secundus regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. Hæc annorum summa ab egressu filiorum Israel de Ægypto, vsque ad iacta Templi Dei fundamenta per Salomonem, quod anno regni eius quarto factum fuisse dicit Scriptura, admonet & innuit qua ratione nodi qui in historia horum temporum occurrunt, dissolui possint. In quibus occurrunt primùm quadraginta errorum anni, qui sub Mose in desertis Arabicis squalentibus, & horrorem ipso aspectu incutientibus, effluerunt & sunt transacti: Cuius temporis res gestas si quis vellet persequi, & quæ paucis verbis comprehendit Scriptura dilatare, finem vix esset habitura oratio. Dei autem bonitas immensa & electio populi gratuita facilè in

hac historia peruidetur, tum iusta eius indignatio, & in nocentes, qui nullum peccandi finem faciunt, seuera animaduersio intelligitur & agnoscitur. Præterea quale sit hominum ingenium, & quàm procliue ad peccandum, & contemnendum Deum, exemplis animaduertitur propè infinitis, quæ annis quadraginta contigerunt, qui desinunt in ipso terræ Canaan ingressu, rempublicam Israeliticam Dei iussu procurante Iosue.

Mortuo enim Moyse, designatus à Deo reipublicæ Israeliticæ Imperator Iosue, eius curam suscepit regendæ, cuius quot annos imperium durauerit, non memorat Scriptura. Colligitur nihilominus facile, quum supputatis aliorum temporibus, & in vnam summam coactis, viderimus quid summæ illi iam dictæ deerit. Intelligitur autem rempublicam Israeliticam rexisse annis octodecim, etsi nostri aliter sentiunt: quorum quàm sit incerta ratio, ex differentibus ipsorum opinionibus animaduerti potest. Sequuti sunt autem nostri, vt hoc quoque breuiter admoneam, Theophilum ad Autolyicum, item Tatianum in oratione aduersus Græcos in temporum supputanda ratione, & definiendis cuique Principi temporibus. Quod mihi commemorandum putavi, vt si qui sunt veterum librorum studiosi, & scire auent qui extent his de rebus antiqui scriptores præter Philonem, Metasthenem, & Berosum, aut eorum potius supposita fragmenta, quum aliena tradant à vero, & à Sacris scriptis, id etiam intelligat, & fontes ipsos quos alij præterire solent, adeant. Sunt autem hi autores excusi Basileæ Græcè & Latinè, cum sententiis Abba Maximi, in folio. hi verò ex aliorum libris excerptam rationem temporum, studuerunt nobis notam relinquere. à quibus pleraque mutatus videtur Eusebius, quem nostri ferè sequuntur in temporum ratione constituenda. Quàm bene autem, in præsentia non disputo, sed tantum indicare volo, quos autores habuerint nostri suorum dictorum, quosque sequendos sibi in hoc argumento iudicarint, præter Africanum, Hegesippum & Iosephum, à quibus omnibus si dissentimus, non est quod quisquam mirari debeat: quum à veritate & Dei verbo, quod illi videntur, aut certè ignorasse, aut parum diligenter spectasse, nobis rerum istarum rationem repetendam esse indicauerimus: non autem ab hominum acceptis opinionibus per manus, quò sine errore statuere his de rebus possemus.

Iosue in administranda Republica cōsecutus est Othoniel, cuius administrationi tribuuntur anni quadraginta.

Post Othonielem datus est rector populi Dei is qui Hebraicè dicitur *Ehud* Græcis tamen Septuaginta interpretibus nominatur *Aod*: qua voce nos ex eatalatione vtimur, eumque nominamus *Aod*, cui tribuuntur anni octoginta, quibus rexit Israeliticam rempublicam.

Huic Aodo adiungitur Samgar, qui sexcentos occidit Palestinos fuste, seu pertica aculeo armata, qua boues aguntur, cuius magistratus confertur in tempus Aod.

Deinceps sequuntur Barac & Debor, quibus anni tribuuntur quadraginta.

Hos consequitur Gedeon, qui annis etiam quadraginta præfuit Israeliticæ reipublicæ.

Abimelech post Gedeonem præfuit summæ rerum tribus annis.

Post Abimelech Thola res administrauit annis viginti tribus.

Tholam sequutus est Iair, qui rexit Rempublicam annis vigintiduobus.

Deinde Iephthe imperium tenuit sex annis.

Iephthen sequutus est Abefan, qui rebus præfuit annis septem.

Successorem habuit Abefan Elonem. Elon autem præfuit rebus gerendis populi Dei decennio.

Abdon successit Eloni: annis autem octo populum iudicauit Abdon.

Abdonem

Abdonem sequutus est Samson, qui viginti annis ius dixit populo Dei.

Samsonem sequutus est Heli, Iudicum postremus, id est, vltimus eorum rectorum, quos nominat Scriptura Sopherim, id est, Iudices, siue Censores, aut Imperatores populi Dei. Is Heli annis quadraginta ius dixit Israeli.

Post Heli, datur Israelitis rector & censor Samuel, cognomine Prophetæ. Nam qui ante illum ius populo dixerunt, & bella pro tuenda Dei familia gesserunt, dicti sunt Iudices post imperium Iosue.

In Samuele autem definit ea Reipublicæ forma, in qua non successione aut creatione summus legebatur magistratus, sed Dei voce & autoritate, quam certis argumentis patefaciebat suo populo Dominus.

Post Samuelem autem sequuti sunt reges ad Babylonicam vsque transmigrationem. Quandiu verò populo ius dixerit Samuel, non commemorant libri qui dicuntur Samuelis aut Regum: quibus neque Saulis, disertis aut expressis verbis definitur imperium, id est, tēpus quo regnauerit: sed Actorum capite decimotertio, vers. 21. definit Apostolus id tēpus annis quadraginta, qui anni ad Samuelis & Saulis intelliguntur pertinere tempora.

Post Saulem primum Israelitarum regem, sequutus est Dauid, qui per annos quadraginta regnum tenuit. Dauidem sequitur Salomon, qui aīno quo pater ipsius Dauid mortuus est, regnum adit, & patre superstite regnauit: quare Salomonis primus in regno annus, est vltimus Dauidis. Inde primum annum Salomonis non numeramus seorsum, ut per se, ne bis idem sumatur à nobis annus.

Quarto autem anno regni Salomonis ipsius, iacta sunt Templi fundamenta Dei iussu in monte Moria, eo loco quem parauerat Dauid, quemque illi demonstrauerat Deus, in area Otnan Iebusæi, vt est 2. Paralip. 3. 1. Ita ex quatuor Salomonis annis tres tantum sumimus à Davide, ad Templum Domini fundatum: quibus annis expletur annorum quadringentorum octoginta numerus, qui prius est dictus ex terti Reg. cap. sexto. à discessu & liberatione Israelis ex Ægypto, vsque ad Templum Domini, primum in monte Moria fundatum anno Salomonis quarto.

Et quò res sit apertior, & comprehendantur hi numeri facilius, ordine per ipsos magistratus, quemadmodum ab ipsa Scriptura commemorantur, tempora persequimur, subnotatis tantum annorum numeris & locis Scripturæ, in quibus quæ posuimus explicantur.

In annis tamen Iosue, quia nusquam ij memorantur in Scriptura certis verbis, locum nullum citare possumus. Nihilominus tamen eos rectè definitos, ex eo poterit intelligi, quòd eos annos illi attribuimus, qui summæ presentī annorum quadringentorum octoginta alioqui deessent, quique ad eam summam explendam necessarij esse intelligi possunt.

A Moyse autem incipimus, cui quadraginta annos in magistratu attribuimus, qui colliguntur quum ex eius ætate, tum ex populi per Arabiæ desertæ erroribus. Octogenarius enim Moyse Dei iussu Pharaonem adiit cum his mandatis, vt populum Israeliticum missum faceret, & liberum abire permetteret, Deo suo sacra facturum, quæ Deus ipse imperarat. Sic enim Exodi 7. versu 7. dicitur: Erat autem Moyse octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quādo locuti sunt ad Pharaonem. Discessit autem ex hac vita Moyse annos natus centum & viginti, vt scribitur Deuter. 34. 7. Moyse centum & viginti annorum erat, quando mortuus est, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt.

Errasse autem populum per Arabum desertæ annis quadraginta, docetur Iosue cap. 3. vers. 5. & Actorum 13. vers. 18. atque aliis pluribus Scripturæ locis non obsecris.

Moses præest populo Dei seruitute Ægyptiaca liberato	annis quadraginta	40.
Iosue præest annis octodecim		18.
Othoniel annis quadraginta		40. Iudic. 3. 11.
Aod vel Ehud annis octoginta		80. Iudic. 3. 30.
Barac & Debora annis quadraginta		40. Iudic. 5. 31.
Gedeon annis quadraginta		40. Iudic. 8. 28.
Abimelech annis tribus		3. Iudic. 9. 22.
Thola viginti tribus annis		23. Iudic. 10. 2.
Iair annis vigintiduo		22. Iudic. 10. 3.
Iephthe annis sex		6. Iudic. 12. 7.
Abefan annis septem		7. Iudic. 12. 9.
Elon annis decem		10. Iudic. 12. 13.
Abdon annis octo		8. Iudic. 12. 14.
Samson annis viginti		20. Iudic. 16. 31.
Heli annis quadraginta		40. 1. Sam. 14. 18.
Samuel & Saul annis quadraginta		40. Actor. 13. 21.
Dauid annis quadraginta		40. 2. Sam. 5. 4.
Salomon annis tribus vsque ad fundatum templum.		3. 3. Reg. 6.

Hi numeri summam eorum annorum quos ex tertij Regum, capite sexto proposuimus, conficiunt, nempe quadringentorum & octoginta, qui tempus continent quod effluxit à discessu vel liberatione Israelitarum ex Ægypto, vsque ad templi iacta per Salomonem fundamenta. Atque hæc quidem tempora rectè esse constituta, summa illa annorum quæ hîc redditur, & à Scriptura exponitur, docet apertè. Quod idem arguunt alia Scripturæ loca hîc annotata, ex quibus ordine summi magistratus agnoscuntur qui populo Dei præfuerunt à Moyse ad Salomonem vsque, adiunctis singulorum ex ipsa Scriptura temporibus. Quo constituto & indubitato posito, cætera quæ sunt in horum temporum historia difficilia, & alioqui obscura, poterunt expediri haud magno negotio, quum de huius ætatis tempore nulla moueri posthac possit, aut certè debeat dubitatio.

Primum autem ad scrupos, qui his annis occurrunt eximendos, id primum statuendum est, sub Iudicum temporibus cõprehendendos esse tyrannorum & calamitarum, ab his in Ecclesiam Israeliticam inuectarum annos: quibus voluit afflictum populum suum Deus, propter idololatriam & alia quæ in eo vigeant scelera: vt malis & plagis admoniti Israelitæ redirent in viam, qui Deum suis maleficiis offenderant. Itaque quum dicitur sub hoc aut illo iudice vel rectore terra quieuisse per aliquot annos, ita illud est accipiendum, defunctos suis miseriis Israelitas, & ope diuina liberatos huius aut illius Iudicis ministerio, deinceps vsos fuisse quiete & sua libertate. Eos verò annos qui dicti sunt afflictionum siue calamitarum, item eos quibus pax & libertas viguit & valuit in populo Dei, includi numero eodem, atque tẽpore illo finire, quo terra dicatur vsa quiete.

Videtur autem Scriptura sacra sæpe eadem iterasse tempora, & veluti confudisse in Iudicum libro, quia de certa temporum illorum ratione constat, ex Regum libris. Quamobrem octo illi anni quibus primum dicuntur Israelitæ oppressi à Chusan-Rasathaim rege Mesopotamiæ Iudic. 3. 8. intelligendi sunt comprehendi sub iis quadraginta annis, quibus postea dicitur terra quieuisse sub Othoniele. Sic decem & octo anni quibus dicuntur Israelitæ seruiuisse Egloni regi Moab, Iudic. 3. 14. referendi sunt ad insequentia tempora, & iterum comprehendi sub octoginta annis, quibus

terra quieuisse dicitur sub Aod vel Ehud. Quæ ratio seruanda est in cæteris magistratum libri Iudicum temporibus. vt quum dicitur Deus tradidisse populum suum in manus Palestinorum annis quadraginta, Iudic. 13. vers. 1. & promittitur postea Manue filius, qui asserat populum in libertatem, & vin dicit à tyrannide Palestinorum. Quadraginta illi anni partim ad magistratum Samsonis, partim ad aliorum magistratum referendi sunt. Itaque etiam dicitur Samson iudicasse Israelem annis viginti, Iudic. 16. 31. Et vt certior in hoc magistratu, temporis esset ratio, capite decimoquinto libri Iudicum versu 20. vt intelligeretur quò referendi essent hi anni, ita dicitur: ludicauitque Israel in diebus Philistim viginti annis. Ita viginti alij anni pertinet ad alterius vnus, aut plurium magistratum intelligendi sunt: quum ex magistratum temporibus constet nobis annorum ipsorum quadringentorum & octoginta summa, quâ, vt certâ, reliqua ista tempora dirigenda sunt & constituenda.

Temporum autem istorum recta per magistratus, quos nobis Scripturâ proponit, ordinatio, locum etiam obscurum qui est in historia Iephthe aperit, & perspicuum reddit: quo alioqui nonnulli sunt in errorem inducti, dum numerum incertum pro certo propositum fuisse putauerunt. atque ex eo, temporum sub prioribus Iudicibus rationem ineundam esse crediderunt. Is verò locus habetur Iudic. 11. 26. in hæc verba: Quando habitauit (Israel) in Hesebon & viculis eius, & in Aroef & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem, per trecentos annos: quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentatis? Quo loco Iephthe iniustam & iniquam postulationem regis Ammonitarum arguit. Quia primùm ea repetat, quæ nihil ad ipsum atineant, deinde serò veniat res illas repetitum, nempe post trecetos annos, qui iam propè præterierât, ex quo eas regiones insederint Israelitæ Dei iussu, cuius quoque beneficio eas obtinuerint & occupauerint, quas nunc sibi reddi postulet. A Moyse autem sub quo terras eas quæ sunt inter Arnonem & Iabocum fluuios, vsque ad Iordanem occupauerunt Israelitæ, ad vsque Iephthe tempora, præterierant tantummodo anni ducenti sexaginta & sex. Quòd ergo possessionem trecentorum annorum opponit iniustæ postulationi regis Ammonitarum Iephthe, id facit numero certo pro incerto proposito. Sic, vt dicat, annum agi propè trecentimum ex quo nullus litem ea de re mouerit Israeli, pro qua iam bellum intetret Ammonita, præter æquum & bonum, & contra iura omnia, & leges quum diuinas tum humanas.

Anni autem illi ducenti sexaginta sex, ita intelliguntur: post Moysem, sub quo Seon & Og Amorrheorum reges sunt victi & deleti, quorum terras Israelitis largitus est Deus, Iosue tenuit imperium annis octodecim, deinde Othoniel rebus præfuit per annos quadraginta. Post, Aod rempublicam administravit annis octoginta. Deinde Barac & Debora annis quadraginta: Quibus successit Gedeon per annos quadraginta. Abimelech postea triennio rebus præfuit. Deinde Thola annis viginti tribus. Post, Iair annis vigintiduo. qui anni vnâ iuncti, summam explent annorum ducentorum sexaginta & sex, qui à Moyse vsque ad Iephthe imperatorem populi Dei effluxerunt. Nam post Iairum summæ rerum præfuit Iephthes, qui Ammonitas repressit, & domitos coegit in summas angustias, liberatis eorum tyrannide Israelitis.

Est & alius longè difficilior locus in Actis Apostolorum de annis Iudicum, capite decimotertio, versu 20. de quo nobis est dicendum in præsentia, quum propter loci necessariam explicationem, tum propter nostrorum plurimos, qui ausi sunt & audent quoque loci illius permutare numeros, nullam veterum codicum autoritate, aut alio certo vel deserto Scripturæ loco edocti

aut subnixi, cuius fide moueri debeant. Coniectura quidem duci videntur, cui tamen quàm parum fidei sit habendum mox apparebit, deductis ordine singulis Iudicum libri locis, qui de istis temporibus aliquid annotatum habent. Is autem locus de quo agimus, ita Græcè habet, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πενήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως σαμὺὴλ τῷ προφῆτι. id est, Et postea annis circiter quadringentis quinquaginta dedit Iudices, vsque ad Samuelem Prophetam. Quo loco pro τετρακοσίοις, id est, quadringentis, legendum censent τριακοσίοις, hoc est trecentis, quòd facilis fuit lapsus ex priorè dictione in posteriorem: & numeri ipsi annorum, quemadmodum quidem eos constituunt, & sumendos isto loco putant, non videantur conuenire. Nam à Iosue vsque ad Samuelem anni reperientur tantùm trecenti quinquaginta septem, in ipsientibus in eam quæ iam dicta est in Iudicibus supputationem. Quia autem septem ad eum numerum collati exiguam cõtineant summam, omissi sunt, aut detracti ab Apostolo, vt aiunt, eamque ob rem dixit trecentos quinquaginta. Quòd si quis vellet legere, quadringentos quinquaginta annos, nullo modo quadraret is numerus temporibus Iudicum. Hæc est eorum ratio, qui putant hunc locum ita restituendum, quem interim corrumpunt, vera commutata & peruersa lectione, quùm Græca tum Latina, quam cõsistentibus & Græcis & Latinis codicibus hætenus habueramus, & Dei bonitate adhuc habemus. Nonnulli autem qui certiora & vero propiora videntur afferre, id aiunt, ab exitu de Ægypto ad diuisionem terræ, annos esse 46. & à Samuele ad inchoatum Templum 84. qui si eximãtur à summa 480. quæ est tertij Regum 6. residui fient anni trecenti quinquaginta, quòd oportet scribi in Actis, quia hæc summæ iam sibi consentiunt. Sed hi quid faciēt exemplaribus quùm Græcis, tum Latinis, & autoribus antiquis, qui hanc lectionem annorum quadringentorum quinquaginta, germanam quum agnoscerent, plurimùm se torserunt in eius interpretatione? Adhæc id illud pernegamus quòd professio sumunt, annos illos à distributa statim terra sibi constare, & ab anno octogesimo quinto Caleb, qui Iosue 14. cap. proponitur, inchoandam istam supputationem. Estque cur omnium illorum & diligentia & prudentia requirenda veniat hac in re: quia in hunc annorum numerum includunt tempora Iosue, quæ esse excludenda ea quæ proximè antecessit periodus aperte demonstrat, quæ sic habet: Et destruens gentes septem in terra Canaan, sorte distribuit eis terram eorum. Deinde id adiungitur, de quo est quæstio, quòd Latinus permutata oratione Græca ita reddidit: Quasi post quadringentos quinquaginta annos, & post hæc dedit Iudices vsque ad Samuelem Prophetam. Declarat igitur versus, deletos à Deo fuisse per Iosue Canaanos & per eum atque Eleazarum pontificem, sortitò fuisse distributam terram Canaan Israelitis, sicuti narratur Iosue capite decimoquarto. post quòd tempus, ait Apostolus, Deum dedisse populo Iudices, per annos quadringentos quinquaginta vsque ad Samuelem prophetam. Ex quo apparet annos illos sumendos esse post distributam sorte, & occupatam atque possessam sub Iosue terram promissam, & post collocatos in promissis sedibus Israelitas, quòd nõ statim omnino accidit post sortes ductas, quemadmodum id ipsum arguit historia. Sunt ergo anni post Iosue defunctum, & possessam ab Israelitis terram ad Samuelem vsque, tot repetendi quot numerat Apostolus. Quæ autem particula Græca, non dubitationis sed affirmationis est, vt ex eodem contextu liquet. Qui verò quadringentos quinquaginta annos, quos sub iudicibus proponit Apostolus, consentientibus Græcis & Latinis codicibus reperire aut explicare non potuerunt, debuerunt fateri quòd res erant nempe, se rem ipsam non assequi, & agnoscere ingenij sui tenuitatem: neque propterea fuit eò veniendum, vt dicerent locum esse corruptum, eamque sua

sua auctoritate priuata & arbitrio, censerent immutandum.

Esse autem à Iosue temporibus, quum sub Iudicibus cœpit esse respublica Israelitica, vsque ad Samuelem, tot annos quot recenset Apostolus, docet nos Dominus ex sua Sacra scriptura. Quomodo verò, euntibus per singula capita libri Iudicũ, in quibus tēporum perscribitur ratio, additis ex Samuelis libro primo annis Heli, poterit facillè intelligi. Quod ita demonstramus: Post destructas septem gentes in terra Canaan, & terram sorte distributam, Deus dedit Iudices populo, inquit Apostolus. Quare præterito Iosue venimus ad Iudices, de quorum nomine titulum habet, Liber Iudicum. In quo capite tertio, versu 8. primùm dicitur Deus tradidisse Israelẽ in manus Chusan-Rafathaim, regis Mesopotamiæ octo annis. Eodem capite postea dicitur Deus dedisse populo suo Othoniẽlem vindicem, & assertorem libertatis publicæ, & terram quieuisse annis quadraginta. Præterea capite eodem, ver. 24. habetur: Seruieruntque filij Israel Egloni regi Moab decem & octo annis. Deinde ver. 30. dicitur: Et quieuit terra octoginta annis à præliis (post cæsũ Eglonem per Aod, qui est Ehad Hebraicè.) Ex hoc capite tertio annos iam habemus centum quadraginta sex.

Chusan	8.
Othoniel	40.
Eglon	18.
Aod	8c.
Summa	146.

Quarto verò capite docentur ista. vers. 3. dicitur Iabin rex Asor per Sifaram ducem copiarum suarum vehementer oppressisse Israelitas per annos viginti.

Quinto capite, vers. 31. dicitur terra quieuisse per annos quadraginta, sublato Sifara per Barac & Debora. Ex his duobus capitibus quarto & quinto, annos habemus sexaginta, nempe viginti Sifaræ, & quadraginta Barac: qui additis superioribus centum quadraginta sex, fiunt ducenti & sex.

Sifara	20.
Barac	40.
Summa	60. 60. & 146, fiunt anni 206.

Rediisse postea dicuntur ad ingenium Israelitæ, capite sexto, vers. 1. atque ex eo traditi fuerunt in manus Madian septem annis.

Deinde capite octauo, vers. 28. dicitur terra quieuisse deuictis Madianitis per Gedeonem annis quadraginta. In qua historia annos habemus quadraginta septem, qui additi superiori summæ annorum ducentorum sex, annos reddunt ducentos quinquaginta tres.

Madian	7.
Gedeon	40.
Summa	47. Iam 47. & 206, fiunt anni 253.

Capite nono, versu 22. dicitur post Gedeonem regnasse in Israele tribus annis Abimelech. Decimo capite insequente, versu 2. dicitur Thola iudicasse Israelẽ annis viginti tribus. sequenti vers. 3. dicitur illi successisse Iair, qui iudicavit Israelẽ annis vigintiduo. Deinde capitis eiusdem versu 8. dicuntur Ammonitæ oppressisse Israelitas per annos octodecim. Duodecimo postea capite, vers. 7. dicitur Iephthe victis Ammonitis iudicasse Israelẽ sex annis. Deinde vers. 9. dicitur Abefan iudicasse Israelẽ septem annis. postea vers. 11. dicitur Elon iudicasse Israelẽ decẽ annis. Post vers. 14. dicitur Abdon iudicasse Israelẽ octo annis. Ex iis capitibus nono, decimo & duodecimo, annos habemus nonaginta septem, qui additi annis superioribus ducentis quinquaginta tribus, annos conficiunt trecentos quinquaginta.

Abimelech	3.
Thola	23.
Iair	22.
Ammonitæ	18.
Iephthe	6.
Abesan	7.
Elon	10.
Abdon	8.

Summa 97. quæ addita priori 253. efficit 350.

Capite deinceps decimotertio, vers. 2. dicitur Deus tradidisse Israelitas in manus Palesthinorum annis quadraginta. Deinde capite decimoquinto vers. 20. dicitur Samson iudicasse Israelem annis viginti, quod idem reperitur capite decimosexto, versu 31. atque in Samson tempore Iudicum recensere & numerare desinit liber ipse Iudicum. Restat nihilominus Iudex vnus, nempe Heli, de quo 1. Samuelis cap. 4. vers. 18. dicitur: Ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Hi anni quadraginta Palesthinorum quibus oppresserunt Israelitas, deinde viginti Samsonis quibus iudicauit Israelem, & quadraginta Heli quibus Israelitis ius dixit, fiunt in totum centum, qui additi ad superiores tercentos quinquaginta annos, reddunt eam summam annorum, quam post imperium Iosue ad Samuelem vsque recensuit in Actis Apostolorum Paulus Apostolus, in sua oratione apud Antiochiam Pisidiæ, nempe quingentorum quinquaginta.

Palesthini	40.
Samson	20.
Heli	40.

Summa est 100. Iam verò 100. anni & 350, fiunt 450.

Post Heli autem sequitur Propheta Samuel, qui populum in officio continuit, quandiu rebus præfuit. In Samuele verò desinit iudicandi, id est regendæ Reipublicæ ratio, qua qui à Deo lectus erat summus in Israele magistratus, & certis miraculis atque indubitatis signis & argumentis confirmatus, agenda populo præscribebat ex verbo Dei, & ius populo dicebat, nullo vsurpato sibi regni aut imperij iure, quod ad suos postea transferret. Quamobrem Gedeon oblato sibi & posteritati suæ imperio per populum, Iud. 8. 22. ita respondet sequente vers. 23. Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus. Et quum Israelitæ postulant sibi designari à Samuele regem, 1. Sam. 13. id grauissimè fert Samuel, cui Deus istud subiicit, versu eius capituli 7. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Samuel autem post hæc populi insani rogationem, abdicat se magistratu, & suarum actionum in magistratu reddit rationem, coram tota populi congregatione, & delecto rege Saul, 1. Sam. cap. 12. vers. 5. vt quia defunctus sit magistratu, tota potestas imperandi collata in regem Saul intelligatur.

Ex hac autem annorum & temporum sub Iudicibus notatione, quam modò recensuimus, intelligimus certum esse Apostoli dictum, de quadringentis quinquaginta annis, à distributa sorte terra Canaan, & possessa post Iosue imperium sub Iudicibus vsque ad Samuelem: & eum locum bene habere, nec deprauatum esse, vt quidam non satis consideratè censuerunt.

Restat tamen scrupulus & nodus in hac annorum ratione dissoluendus, qui iam est explicatus, dum de constituendorum & accipiendorum sub Iudicibus temporum & calamitatum ratione diximus. Id nihilominus in præsentia, quia est necessarium, repetemus. nam si damus Iudicum temporibus annos quadringentos quinquaginta, & Moyſis atque Iosue annos quibus præfuit.

præfuerunt Ecclesiæ Dei, adiungamus huic summæ: item addamus Samue-
lis & Saulis, præterea Dauidis & Salomonis tempora, quibus præfuerunt
Reipublicæ vsque ad fundatum Templum, longè plures annos reperiemus à
discessu Israelis ex Ægypto ad fundatum à Salomone Templum, quàm de-
finierit Scriptura 3. Reg. 6. vt antea proposuimus. Verùm vt ea tollatur diffi-
cultas (quod antea monuimus) nunc quoque repetendum est, scilicet de
summa constituta 3. Reg. 6. non posse ambigi, nec de annis magistratuum
prius expositis, quum Scripturæ autoritate sint definiti. Et vt Apostoli me-
morata supputatio intelligatur, id quoque animaduertendum est, quosdam
annos bis repeti, & iteratò dici: quemadmodum afflictionum anni dicti sunt
comprehendi debere, & ad eam summam referri, qua dicatur pax fuisse, &
quieuisse terra à præliis. De quo nihil sollicitus Apostolus eam summam re-
tulit, quam sigillatim sumpti omnes isti numeri quos exposuimus, eundo per
singula capita libri Iudicum, constituunt: quo modo summa quadringento-
rum annorum confecta est, quæ ponitur Actorum cap. 13. vers. 20.

Sunt & historiæ aliquot, quæ ad Iudicum tempora referuntur, nec satis
constat in quod tempus conferendæ sint, de quibus aliquid videtur dicen-
dum, antequam huius ætatis historiam missam faciamus, vt iis lucis aliquid
afferatur. Initio libri qui Ruth inscribitur, istud habetur: In diebus vnus Iu-
dicis, quando Iudices præerant, facta est fames in terra, abiitque homo de
terra Beth-lehem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxore
sua ac duobus liberis. Istud autem accidisse nonnulli aiunt tēporibus Abe-
san Iudicis, quem volunt esse Boos, quòd Iudicum 12. 8. dicatur post Iepthè
iudicasse Israelem Abesan de Beth-lehè: qui ornatur hac prærogatiua, quòd
habuerit triginta filios & totidem filias, quas maritis foris locarit, totidem
acceptis nuribus, quas domum suam induxerit, iisque filios suos copularit.
Sed congruere tempora vix possunt, quando quidem Abesan ducentis quin-
quaginta annis, aut eo plus Iosua sequitur, vt ex superiore Iudicum ta-
bula constat. Sed, vt tota res clarius accipiatur, genus Iuda ex Euangelistæ
Matthæi primo capite recenseamus, sicuti etiam extremq Ruth libro expli-
catur. Sic autem habet Euangelista: Iudas genuit Phares & Zaram de Tha-
mar. Phares autem genuit Efron. Efron autem genuit Aram. Aram autem
genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem ge-
nuit Salmon. Salmon autem genuit Boos de Raab. Boos autē genuit Obed
ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem.

Cæterum ex Genesis capite 46. versiculo 12. intelligimus Efron natum
ipsi Phares, antequam Ægyptum peteret Iacob. nam Efron cum auo Iuda &
patre Phares, Iacobo abauo eos deducente, adiit Ægyptū, vbi postea nascun-
tur Aram, Aminadab, & Naasson. Est autem egressis de Ægypto filiis Iuda
princeps Naasson, vt constat ex Numerorum cap. 7. vers. 12. Salmon autem
filius Naasson terram promissam ingreditur cum Iosua, qui solus cum Caleb
ex sexcētis Israelitarū ætatis militaris millibus Ægypto egressis, Cananæam
est ingressus, vt est Numerorum 14. 30. Ita Naasson cum cæteris ætatis virilis
Ægypto liberatis obiit in deserto, cuius filius Salmon terram promissam in-
gressus est cum Iosue. Salmon verò postea vxore Raab ducta, filium Boos su-
stulit, vt ex Euangelista Matthæo audiuius. Raab autem Ierichunte exci-
sa, propter fidem suam, quam exceptis exploratoribus missis Iericho per Ios-
ue, iisque conseruatis declarauerat, recepta est in Ecclesiam Dei, cum paren-
tibus & cognatis, quemadmodum explicatur Iosue cap. 6. vers. 25. Inde Boos
natum esse sub Othoniele, aut paulò post Othonielem, verisimile est. Fames
autem, cuius mentio fit in libello Ruth, sub Boos contigisse, & cætera omnia
quæ illo exponuntur libello, apparet ex narrationis serie. Quæ omnia

referenda videntur ad tempora Aod vel Ehud, Obed autem natum fuisse ipsi Boos ex Ruth sub tempora Barac, vel paulò post sub Gedeonis tempus existimare possumus. Certò autem de his statuere vix possumus, vt tempus ipsum rerum gestarum & annos notemus, quia quibus annis ista contigerint, non definit Scriptura. Atque hæc de tempore quo historia Ruth contigerit, dicta sint, quam possumus referre ad tempora Aod Iudicis, qui est Hebraicè Ehud.

Idoli etiam Michæ, atque eius visublati per Danitas historia, pertinet ad tempora Iudicum, quæ cap. 17. & 18. eiusdem libri pluribus exponitur: de qua aliquid etiam dicendum videtur, quòd statim à morte Samsonis, quæ cap. 16. libri Iudicum describitur, continuò capite decimoseptimo insequente dicatur: Fuitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri suæ, Mille & centum argenteos quos separaueras tibi, & super quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Quæ videntur ita dici vt cum superioribus coniungenda veniant: quemadmodum etiam censent plerique, eo moti quòd ista sint ita ordine collocata & posita in Scriptura. Huc accedit quòd eodem capite, versu sexto, & sequenti decimooctauo, versu primo, dicatur: In diebus illis non erat rex in Israel. Quasi illa acciderint paulò antè quàm daretur rex Israelitis. Verùm ista alio tempore accidisse, rerum quæ in illa historia exponuntur, conditiõ & circumstantiæ demonstrant. Et ne quid de narrationis ordine scrupulose postea moueatur, hæc regula, quæ interpretibus Sacrarum literarum frequenter est in ore, retinenda & recolenda est memoria: Res non semper suo ordine aut loco recenseri in Scriptura. quod Hebræi solent ita dicere, *אין מאוחר ומקדם בחור* En meohar vmucdan batora, id est, non est prius aut posterius in Scriptura. Quasi dicerent, in explicandis rebus, Scripturam non semper sequi aut obseruare solere ordinem temporum, quæ prioris & posterioris ratione constant. Quod in finitis locis demonstrarem, si esset necessarium.

Cæterùm istam idoli Michæ fabricam paulò post Iosue tempora contigisse apparet. quòd, vt scribitur Iudic. 1. 34. Danitæ in angustum & arctum coacti ab Amorrhæis, quos habebant sibi affusos, coacti sunt nouas sedes quærere extra suam sortem, quum non haberent satis virium ad hostes suos pellendos, ex suis finibus, nec possent omnes qui eiusdem Gentis erant, terminis iis nimium angustis quibus erant inclusi, cõtineri. Qua de causa de colonia longius emittenda statuerunt. Itaque in ipso monte Libano, ad fontes amnis Iordanis agros sibi quæsiuerunt, excisis & sublati incolis vrbis Lais siue Lesem, quam postea nominarunt Dan, de sui parentis nomine.

In suis autem sedibus singuli Israelitæ collocati fuerunt sub Iosue, & post etiam Iosua, vt apparet ex initio libri Iudicum. Non enim continuò sedes sibi à Iosua assignatas obtinuerunt Israelitæ, sicuti ea de re monuerat eos Deus, Exodi capite 23. vers. 29. Inquiens: Non eiiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. Quòd si quis temporis huius certiore requirit rationem, eam ex Ionathan sacrificio idoli Michæ & Leuita reperiet. Idolum autem non passurum fuisse Iosua in sua præsertim tribu Ephraimitica, si eo viuo istud contigisset, nemo vt opinor ambigit: præsertim quum dicatur Iosue capite vigesimo quarto, versu primo: Seruiuitque Israel Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum qui longo vixerant tempore post Iosue, qui nouerant omnia opera Domini quæ fecerat in Israel. Quod idem repetitur Iudic. cap. 2. vers. 7. Videmus autem eodem secundo capite libri Iudicum, vt Angelus, siue nuncius, siue propheta, missus ad locum flentium, arguat

arguat Israelitas, quòd quum fuerint in promissis collocati sedibus, neglexerint tamen Dei præceptum de evertendis idòlis Cananæorum, sic vt eorum nulla extaret in posterum memoria, & de fugiendo Cananæorum consortio & societate. Quæ post mortem Iosue acciderunt, populo negligentius agente, & contaminante se idololatria & coniugiis Cananæorum.

Quòd autem ad Jonathan attinet, is fuit filius Gersom, filij Moysis, vt extat scriptum Iudicum capite decimo octauo, versu trigesimo, quo hæc dicuntur: Posueruntque (Danitæ) sibi sculprile, & Jonathan filium Gersom, filij Moysis, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, vsque ad diem captiuitatis suæ. Mansitque apud eos idòlum Michæ omni tempore quo fuit domus Dei in Silo. Moses autem dum ageret in terra Madian, accepta vxore Sephora filia Iethro, sustulit primum filium Gersom, deinde alterum nomine Eliezer, vt est Exodi secundo capite, versu vigesimoprimum. Ex quo intelligimus Gersom natum ipsi Moysi ante eius in Ægyptum reditum, ad populum Israeliticum inde abducendum, & liberandum Dei mandato. Obiit verò in deserto Gersom cum cæteris ætatis militaris viris, qui Ægypto fuerant egressi. Nam, vt antè monuimus, ex Numerorum capite decimo quarto, versu tricesimo, soli Caleb & Iosue, ex omnibus Israelitis ætatis virilis, qui censi fuerant ab anno vigesimo & supra, ingressi sunt terram Canaan. Nisi quis existimare velit Gersom & Eliezer, filios Moysis non fuisse egressos Ægypto, quòd cum matre Sephora repetiissent patriam ex itinere, dum peteret Ægyptum cum sua familia Moyses, vt scribitur Exodi capite quarto, versu vigesimosexto, quòd factum fuisse colligimus etiã ex capite Exodi decimo octauo, versu 2. vbi Iethro dicitur tulisse Sephoram vxorem Moysis, & duos ipsius filios, & venisse ad Moysen in desertum, vbi castra fixerant Israelitæ, iuxta montem Dei. Præstat autem, meo quidem iudicio, sic statuere hac de re, vt dicatur Gersom & Eliezer cum cæteris virilis ætatis obiisse in deserto, propter ea quæ dicuntur Numerorum capite decimo quarto, versu vigesimosecundo: Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meã, & signa quæ feci in Ægypto & solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Huc accedit quòd qui erant ex familia Leui mares ab vno mense censi sunt: Numer. 26. 62. quorum nullus extitit in secundo censu, eorum quos in deserto Sinai primum retulerant in censum Moyses & Aaron Numer. tertio, & vigesimosexto. Obierant ergo Gersom & Eliezer. Itaque dicimus Jonathan filium Gersom filij Moysis, ingressum terram promissam cum Iosue & cæteris in deserto natis. Iosue autem mortuò quum religionem negligerent Israelitæ, nec sua Leuitis redderent alimenta, coactus est alio loco sibi victum quærere Jonathan quàm quo decimam accipere debuerat, vt historia capitis decimiseptimi, libri Iudic. innuit. Fuit igitur Jonathan virili ætate, tum quum Danitæ locorum angustia præssi, vt declaratur Iudicum capite primo, versu trigesimo quarto, deliberarunt de quærendis parti suorum nouis sedibus. Quòd fuisse factum docetur capite decimo octauo Iudicum, abducto ad eas sedes Jonathan Moysis nepote: Cuius posterii tandem illic idòlo seruerunt, quandiu fuit domus Dei in Silo. Qua de re aliquid etiam dicendum est, quia pertinet ad insequentes historias.

Primum autem arca Domini posita fuit Galgalis, vt est Iosue capite quarto, versu decimonono. Inde fuit translata in urbem Silo, quemadmodum Iosue decimo octauo, versu secundo scribitur, in hunc modum: Congregati que sunt omnes filij Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonij. Mansit autem arca Domini in Silo vsque ad extrema tempora iudicis Heli, sicut potest intelligi ex libro primo Samuelis. Nam primi Samuelis capite primo,

versu tertio, pater Samuelis Elcana docetur solitus statis diebus petere Silo, vt adoraret & sacrificaret Domino in Silo. Ex quo loco postea, Palesthinis instantibus Israeli, aduecta fuit Arca in castra, de communi omnium sententia, vt explicatur primi Samuelis capite quarto, his verbis: Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde Arcam foederis Domini exercituum, sedentis super Cherubim. Erantque duo filij Heli cum Arca foederis Domini, Ophni & Phinees. Sed, vt sequentibus explicatur, cæsi sunt Ophni & Phinees à Palesthinis, & Arca ipsa fuit capta, quæ postea varias habuit sedes, donec eam David cum populo traduxit Ierosolymam. Sub Samuele autem, vt est capite septimo primi Samuelis, quem nostri dicunt primum Regum, abstulerunt filij Israel Baalim & Astaroth, & seruiuerunt Domino soli. Ita eo tempore videtur sublata ex Israele idololatria, ad quod vsque tempus iam inde à morte Iosue, videntur Danitæ idololatria se contaminasse, sacra illis procurante Ionathan, & filiis eius deinceps idem sacerdotium tuentibus.

Vrbs verò Dan sita est in extrema sorte tribus Aser, post Sidonem, ad montem Libanum in agro Rohob: vt scribitur Iudicum capite decimo octauo, versu vigesimo octauo. Habet autem ager vrbs Dan, Iordanem de se manantem, ex quo nonnulli fluminis Iordanis etymologiam perunt, affirmantes Iordanem, qui est Hebraicè יַרְדֵּן Iarden, sic dici quasi יַרְדֵּן מִדָּן Iored midan, labens & descendens ex Dan. Sed annis Iordanis appellatio, longè est antiquior vrbe Dan. Multis enim post Moysen annis vrbs Dan fuit instaurata, & nominata à Danitis. Notus est autem iam inde à primis Patriarcharum temporibus de Iordanis nomine fluuius is, qui nouem tribus & dimidiam Manasse distinguit à Peræa, id est, transiordanina regione recedente in Arabiam: quam incolunt duæ tribus Ruben & Gad cum dimidia Manasse. Vulgata ergo Iordanis etymologia ne cuiquam imponeret, id quoque monendum putauimus.

Restat ex Iudicum libro historia de Ben-iaminitis, hoc est, Gabaitis, qui sunt de Gabaa vrbe tribus Ben-iamin, quorum scelus, & propter id cædes, atque internecio describuntur capitibus decimonono, vicesimo & vicesimo primo. Gabaon autem vrbs, à qua dicuntur Gabaonitæ, alia est ab hac de qua agimus Gabaa, ex qua Gabaitas dicimus illius ciues & incolas. Est tamen vtraque vrbs quàm Gabaa tum Gabaon in sorte tribus Ben-iamin: sed diuersa est vtriusque vrbs orthographia, & situs diuersus. Vnde vrbes non esse easdem intelligimus. Tempus autem quo scelus Gabaitarum, & bellum contra eos susceptum, factum fuit, indiscretè proponitur, nempe quo non esset rex in Israel, & quo vnusquisque quod rectum videbatur sibi, faceret. In libro autem Iudicum, vbi ait Scriptura, non fuisse regem in Israel, id vult significare, nullum fuisse summum magistratum, qui omnibus agenda præscriberet, & cunctos gladio, hoc est, pœnis & suppliciis legitimis cogeret ad officium. Habebat autem vnaquæque tribus suos magistratus, scilicet principes & censores qui tribui suæ præerant, & ius è verbo Dei dicebant. Sed fieri poterat, vt quum iis summus aliquis magistratus Imperatoris more aut dictatoris non præesset, particulares tribuum magistratus, res parum commodè gererent. Quod aut ipsi negligenter suum munus obirent, aut subditis vterentur præfractis, aut vtrumque etiam accideret, vt essent contumaces subditi, & magistratus negligentes ac parum solliciti de suo munere. Eo autem rerum statu ad Pontificem maximum, de agendis ferè referebatur. Vnde Pontifices tum iudicare Israelem dicebantur: sicuti quouis tempore de rebus consulebantur grauioribus & arduis, quas ex ore Domini & respõsis diuinis cõponebant & iudicabant: quemadmodum ea de re præceptum extat Deut. 17. vers. 8. in hæc

in hæc verba : Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & Iudicum inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis: qui præfunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te Legem eius. Interim autem quum sine summo magistratu populus Dei ageret, res dici poterat rediisse ad interregnum. Ita eo tempore quo Gabaitæ tantum scelus, quantum declarat Scriptura, designarunt, erat interregnum, de quo statuere nobis certi aliquid liceret, si de ætate Phinees cõstaret, qui patri Eleazaro successit in Põtificatu. Eleazarus autem paulò post Iosuum, aut eodem tempore quo Iosuas, vita defungitur, cui succedit Phinees. Iosue verò capite 24. obitus Eleazari post mortem Iosue describitur, vt vtrumque temporibus iisdem ex hac vita cõmigrasse ad Deum intelligamus. Eleazari autem filium, Phinees, summum sacerdotem, consultum fuisse ab Israelitis bello isto Gabaitico docetur Iudicum cap. 20. vers. 28: Gabaiticum ergo bellum, quo ad internecionem propè funditus deleta fuit tribus Ben-iamin, gestum fuit sub Phinees: de cuius ætate dicuntur ea per Rabinos, quæ nullo Scripturæ loco queant cõfirmari, sũntque prorsus absurda: quamobrem illa missa facimus. Possumus autem id pro certo affirmare, longè ante regum tempora, bellum istud Gabaiticum fuisse gestum, contra quam sentiant nonnulli. Quòd Saul, cuius ætate res Ben-iaminitarum florebat, primus rex Israelitarum fuit de Gabaa, vt intelligitur ex primi Regum cap. 10: vers. 26. vbi dicitur istud: Et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam, sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa. Inde licet colligere, quemadmodum & ex aliis locis, tribum Ben-iamin ex eo paruo numero, qui restiterat ex tam funesto bello, quod extremo Iudicum libro describitur, restitutam fuisse priori dignitati eo tempore: vt id bellum multis annis ante illa tempora verè possit dici confectum fuisse. Atque hæc de Iudicum temporibus, ad Salomonis annum vsque quartum sunt dicta.

*Tempus à fundato Salomonico Templo ad transmigrationem
Babylonis, siue ad captum Ioacim patrem Iechonia
per Nabucodonosorem, est annorum quadringentorum & octo. Cap. V.*

SEquitur nunc sub regibus qui Salomonem sunt consequuti, paulò difficilior temporum ratio, quam Babylonica includit transmigratio. In qua nostram diligentiam voluit exerceri Deus, quòd ea tẽpora nusquam in vnam summam collegerit Scriptura; iis quidem libris, quos ad nostras manus per suos Prophetas & Apostolos peruenire voluit Dominus. Ea enim per singulorum regum imperia, in quibus pleraque tempora repetuntur, explicata habemus. In quibus tamen ne incerti hæretemus cauit Scriptura sacra, collatis tẽporibus regum Iuda, cum tẽpore regum decem tribuum, quos nominat à portione familiæ Israeliticæ maiore, reges Israel. Nam in hac historia notandum illud est, hætenus quidem Israelis appellationem pertinuisse ad vniuersum Dei populum, & duodecim illas tribus, seu gentes, seu familias ab Abrahamo per Iacobum, qui etiam dictus est Israel, deductas & profeminatas. Post Salomonis autem imperium, duodecim ipse tribus Israeliticæ, quæ vnius populi &

regni corpus constituebāt, distractæ sunt in duas factiones, quæ in duas Monarchias aut duo regna abierunt. Quorum vnum mansit in Davidis familia, quod dictum est regnum Iuda, quia tribus Iuda, cuius præter cæteras potentia & nobilitas clara fuit, adiuncta tribu Ben-iamin, reges habuit ex suo corpore & ex suis tribulibus seu gentilibus, de familia Davidis, idque Deo eius rei autore, vt iis alios reges habere non licuerit. Cæteræ autem tribus Israeliticæ, fastidito posterorū Davidis imperio, reges sibi ex aliis tribubus legerūt, nulla certa regum serie, aut familia designata, è qua peterentur reges. Quibus autem earum tribuum fuerunt reges, dicti sunt reges Israel. Quorum idololatriam, & quæ comitantur idololatriam scelera, exosus Deus, iactari variè Israeliticum regnum voluit, donec id funditus sustulit: Israele ipso, id est, decem illis tribubus pulsis terra Canaan, & per varias mundi oras dissectis, & sparsis illis Israelitis, quo tempore apud Iudæos regnabat Ezechias, adempta illis omni spe reditus in terram, quam Dei benignitate prius obtinuerant.

Regnum verò Iuda post Salomonem intelligitur regnum duarum tribuum, nempe Iuda & Ben-iamin, quibus præfuerunt Davidis posteri, è quibus secundum carnem est ortus & natus Dominus Iesus Christus. At regnum Israel, accipiendum est regnum illud quod reliquæ tribus decem constituebant. Quibus ex variis & diuersis familiis præfuerunt reges, populo factionibus diuiso, & studiis modò in hunc modò in illum inclinantibus, sicuti prolixè docent Sacra Scripta in Regum libris: ex quibus regnorum & rerum publicarum conuersiones & excidia quamobrem accidant, in horum regum Iudæ & Israel historiis clarè licet cernere.

In hac autem notatione temporum, in qua variè est erratum & ab Hebræis & à nostris, nodi omnes & scrupi vitari & dissolui poterunt, animaduersa Scripturæ ratione, quam in his temporibus explicandis obseruat. Conferunt enim regum Iuda & regū Israel tempora inter se, vt quoto cuiusque regis anno, quisque rex imperauerit, animaduertatur: atque etiam intelligatur quanam reges socios imperij sibi ascuerint, & quos habuerint consortes in imperio, ne abundantes anni, id est, qui pluribus eodem tempore quo simul regnarunt, tribuuntur, veniant in numerum. Adhæc vt quænam inter regnorum istorum inter se comparatio. Quibus animaduersis, temporum istorum perspicua futura est numeratio & recensio, quæ alioqui perquam difficilis esset atque impedita. Sed antequam ad istorum temporum rationem ex Scriptura sacra explicandam veniamus, duo nobis recognoscenda & repetenda sunt, quorum vnum, & si est iam certum & constitutum, nihilominus hoc loco repetendum venit, nempe is annus à quo temporis huius summam ordinemur. Quarto autem anno Salomonis prius conclusimus tempus: quò fit vt à quinto Salomonici regni anno inchoanda nobis præsens sit supputatio. De qua nemo est qui dubitare possit, quum nobis ordine à Scriptura definito procedant tempora regni Salomonici, in quo versamur.

Alterum est, de quo inter autores, qui de temporibus scripserunt, non conuenit, qui finem huius temporis non eodem retulerunt, moti suis rationibus, quas non habemus necesse omnes explicare. Quidam enim Sedecie regis annum vndecimum, finem horum temporum constituunt: quo regnum Iuda sublatum, & templum Salmonicum solo æquatum fuit cum ipsa vrbe Ierusalem, per Nabucodonosorē Babylonium monarcham. Sic enim cæsent, transmigrationem populi Dei inde esse inchoandam, quòd vrbe funditus euerfa, & Templo solo æquato, gentis Iudaicæ & regni Iuda fuit sublata autoritas: regione relicta vacua, & feris incolenda, vt sua Sabbatha celebraretur.

ficati loquitur Scriptura, quum id sapius populo, nisi resipisceret, interminati essent Prophetæ.

Alij putant referendum huius ætatis extremum tempus, ad regis Ioachin, qui etiam dicitur Iechonias, exilium, quod in annum octauum regni Nabucodonosoris incidit, vt est quarti Regum, capite vigesimoquarto, vbi multis verbis eius temporis explicatur calamitas, vasorum sacrorum parte sublata, & primariis vrbis traductis Babylonem, tenuioribus tantum relictis, ne deserti manerent agri, aut tam ferax regio relinqueretur incolis vacua, & victori esset inutilis, si nullum ex ea censum referret. Aliorum missas facimus sententias, ne simus hac in re longiores, & minus necessariis commemorandis immoremur.

Cæterum captiuitatem siue transmigrationem Babylonicam intelligunt omnes, & fatetur horum temporum esse terminum, sed vnde sit illa inchoanda transmigratione, & ad quod tempus referenda, non idem censent scriptores. Nos autem ex Sacris oraculis intelligimus eam esse conferendam in primum annum Nabucodonosoris, qui fuit annus quartus Ioachim patris Iechonias, qui quidam Hebræis est יהויקים Iehoiachim: vt Latinis pro Ioachim dictus esset voce commodiore Ioachim. quia Coph litera Hebraica, respōdet Latinorum Q. Quod & ex forma literæ ipsius Quoph apparet, quæ est p. refertque inuersum q. item ex nomine quoque literæ ipsius Hebraicæ, quæ multis Grammaticis dicitur Quoph. è qua voce, detracta litera vltima, confectum est, vel deriuatum potius nomen Quu literæ. Sed ad nostram Babylonicam redeamus transmigrationem, quæ doctorum magnæ parti visa est incipere à deucto Iechonia.

Sed qui ita existimant, vt exilium Ioachin siue Iechonias, filij Ioachim, sit initium transmigrationis Babylonicæ, id est, captiuitatis populi Iudaici, traducti Babylonem per Nabucodonosor, etsi habent quod pro se dicant, tueri tamen & retinere thesim suam nequeunt. Nam transmigratione illa, quæ Babylonica dicitur, quæque annis septuaginta definitur, omnino inchoanda est à primo Nabucodonosoris anno, qui incidit in extremum annum tertium Ioachim, & quartum eiusdem annum consequentem: atque ob eam rem Ieremias confert annum quartum Ioachim cum primo Nabucodonosoris, vt post intelligetur. Daniel autem historiae suæ initio tempus illud notat, atque ita rem ipsam describit, vt aperte doceat Deum populo suo iure iratum, propter idololatriam & alia scelera, ab eo anno qui primus fuit Nabucodonosoris, & quartus Ioachim, damnasse exilij populum suum, quum victorẽ exterum illum regem effecerit vrbis Ierusalem, quam spoliarit, & regis Ioachim, quem vincum catenis captiuum abduxerit, & templi sui, quod tanquam à se derelictum, permisit potestati regis Chaldaei. Qui vasa sacra inde abstulerit & in Babylonem asportarit, atque etiã nobilitatẽ abductã ex Iudæa, seruire sibi coegerit. Daniel enim, Ananias, Misael, & Azarias, delecti ex captiuarum nobilium familiarum numero, ministerio victoris regis Nabucodonosoris destinati fuerunt. Ioachim autem post id tempus quo in manus Babylonij monarchæ Nabucodonosoris venit, sustulit Iechoniam, quemadmodum id ex Historia sacra, & Scripturæ verbis colligitur. Eius verò rei fidem nobis facit Euangelista Matthæus, qui natum ait Iechoniam tempore transmigrationis Babylonicæ. Quod si natus est Iechonias ipso exilij Babylonicæ tempore, quomodo potuit sub eo rege incipere transmigratione Babylonica: præsertim quum post patrem regnarit, atque eius pater aliquot annis post ipsam transmigrationem regnum tenuerit precario, data & obligata fide sua Nabucodonosori, à quo fuerat suæ dignitati redditus: Neque verò sunt obscura Matthæi Euangelistæ verba, quæ capite primo, versu vndecimo ita habent: Iosias autem genuit Ioachim: Ioachim autem genuit Iechoniam &

fratres eius, in transmigracione Babylonis. Sic enim textus is ex fide veterum codicum Græcorum Latine & Græcè quoque restituendus est: *ϊωσίας δὲ ἐγέννησε ἰωακείμῃ ἰωακείμῃ δὲ ἐγέννησε ἰεχονίαν*: quemadmodum Faber Stapulæsis annotavit suis in Evangelia commentariis, impressis per Simonem Colinaum Meldis, anno Domini 1522. Hanc quoque lectionem confirmant impressi Græci novi Testamenti codices per Robertum Stephanum Lutetiæ, anno Domini 1550. Sed in his legitur *ιακειμ* voce contracta, & idem valente cum *ιωακειμ*. Bucerus quoque suis in Evangelium Matthæi commentariis, ait se ita hunc locum legisse, in vetustissimo quodam codice Græco. Iosias autem genuit Ioacim, Ioacim autem genuit Iechoniam. Cæterum Iechonias filius Ioacim, id est *ιωακειμ*, dicitur etiam Hebraicè יהויכין Iehoiachin, secundi Paralipom. capite tricesimo sexto, versu nono, qui est in communi seu vulgata translatione Latina Ioachin per n in fine, & ch. quum pater eius sit Ioacim יחיקי per m in fine, & per c. ut est antea quoque dictum, pro quo fuerit dicendum Ioachim. Iechoniam verò nominat etiam Evangelistæ more Ieremias capite vigesimo secundo, versu vicefimo quarto, ubi à Propheta dicuntur ista, Vivo ego, dicit Dominus, quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextra mea, inde euellam eum.

Non solum autem ex ipso Evangelij contextu iam dicto, sed ipsa quoque generationum repetitione & anacephalæsi, quam proponit Evangelista, intelligimus Iechoniam natum post transmigracionem Babylonicam. Et quia illæ generationes non sunt omnibus notæ & ad præsens argumentum pertinent, repetentur hîc à nobis breuiter ex ipso Evangelista Matthæo, cuius verba ita habent: Omnes generationes ab Abraham vsque ad David, generationes quatuordecim. Et à David vsque ad transmigracionem Babylonis, generationes quatuordecim. Et à transmigracione Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Hæ autem generationes hoc ordine constituuntur & recensentur ab ipso Evangelista Matthæo.

1 Abraham. 2 Isaac. 3 Iacob. 4 Iuda. 5 Phares. 6 Esrom.
7 Aram. 8 Aminadab. 9 Naasson. 10 Salmon. 11 Boos.
12 Obed. 13 Iesse. 14 David.

Pòst à Dauide, qui memoratur decimusquartus ab Abrahamo, sequuntur aliæ generationes quatuordecim, vsque ad transmigracionem Babylonicam.

1 Salomon. 2 Roboam. 3 Abiam. 4 Afa. 5 Iosaphat. 6 Io-
ram. 7 Ozias. 8 Ioathan. 9 Achaz. 10 Ezechias. 11 Ma-
nasse. 12 Amon. 13 Iosias. 14 Ioacim.

Sub Ioacim patre Iechoniæ, transmigratio incidit Babylonica, quod, ut est ab Evangelista annotatum, ita secundi Paralipom. capite trigesimosexto docetur his verbis: Viginti quinque annorum erat Ioacim quum regnare cœpisset, & vndecim annis regnavit in Ierusalem, fecitque malum coram Domino Deo suo. Contra hunc ascēdit Nabucodonosor rex Chaldæorum, & vincit eam, & catenas duxit Babylone. Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo. Huic testimonio secundi Paralipomenon Danielis historia consentiens est, ut prius monuimus. Ita enim librum suum orditur Daniel: Anno tertio Ioacim regis Iuda, venit Nabucodonosor rex Babylonis in Ierusalem, & obsedit eam. Et tradidit Dominus in manus eius Ioacim regem Iuda, & partem vasorum domus Dei, & asportavit ea in terram Sennaar, in domum dei sui, & vasa intulit in domum thesauri dei sui. hæc initio historiæ suæ Daniel ita explicat. Vnde Nabucodonosorem intelligimus vasa sacra templi Dei transtulisse Babylone, & Ioacimum quoque vna vincit abduxisse, cum nobilitate Iudaica. Quamobrem à Ioacimo, sequi

sequuntur hæc tam manifesta Scripturæ testimonia, transmigratiōem Babylonicam incipere dicimus, vnde historiam suam orditur Daniel. Iam verò tertij ordinis generationes hæc numerantur ab Euangelista, initio factō à Iechonia, qui post inchoatam transmigratiōem Babylonicam, id est, tēpore ipsius transmigratiōis natus est.

1 Iechonias. 2 Salatiel. 3 Zorobabel. 4 Abiud. 5 Eliacim.
6 Azor. 7 Sadoc. 8 Achim. 9 Eliud. 10 Eleazar. 11 Matthan.
12 Iacob. 13 Ioseph. 14 Christus.

Hæ sunt quæ Babylonicum exilium consequuntur generationes quatuordecim, in quibus recensetur primus Iechonias. Quem regnasse quum rerum potiretur Nabucodonosor, ex Historia sacra compertum habemus, quòd eum suscipiat Nabucodonosor anno regni sui octauo, vt est quarti Regum capite vigesimoquarto, versu vndecimo. Ieremias autem prophetiæ suæ capite vigesimoquinto demonstrat iam inde à quarto anno Ioacim patris Iechoniæ, Deum Nabucodonosori summum imperium in Iudam & vicinos populos concessisse, vt tum incipienda transmigratio Babylonica intelligatur. Sic autem inquit Ieremias: Verbum quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudæ, in anno quarto Ioacim filij Iosif regis Iudæ, ipse est annus primus Nabucodonosor regis Babylonis. Deinde eodem capite, sequente versu vndecimo, inquit: Et erit vniuersa terra hæc in solitudinem & stuporem, & seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis: Quartus igitur annus regni Ioacim, dicitur primus regni Nabucodonosoris à Ieremia, quòd in quartū annum incurrat primus annus Nabucodonosoris, qui tamen incipiebat ab anno tertio eiusdem Ioacim, quemadmodū initio sui libri innuit Daniel. Eodem quarto anno Ioacim cæsum fuisse Pharaonem Nechaonem regem Ægypti per Nabucodonosorem testatur etiam Ieremias capite quadragesimo sexto, vt eo anno constet illam amplissimam Monarchiam Babylonicam fuisse constitutam sub Nabucodonosore, sicuti per ipsum Prophetam denunciauit Dominus. Ieremiæ verba sunt hæc: Verbum Domini quod factum est ad Ieremiam Prophetam contra Gentes, ad Ægyptum, aduersus exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti, qui erat iuxta flumen Euphratem in Charcamis, quem percussit Nabucodonosor rex Babylonis, in quarto anno Ioacim filij Iosif, regis Iuda.

Ex his igitur & initium transmigratiōis Babyloniæ statuimus primum annum Nabucodonosor, qui incurrit in annum tertium & quartum Ioacim: atque affirmamus Iechoniam regnasse ipso transmigratiōis Babyloniæ tempore, post patrem Ioacim. Qui etsi vinctus Babylonem abductus fuerat, postea tamen remissus fuit in regnum, data fide Nabucodonosori, cui triennio fidem seruauit, vt est quarti Regum capite vigesimo quarto: In diebus eius ascendit Nabucodonosor rex Babylonis, & factus est ei Ioacim seruus tribus annis: & rursus rebellauit contra eum. Postea verò fide fracta quum rebellasset, bello fuit à Nabucodonosore repetitus, & victus, fuit abiectus in sepultus, laniandus feris & volucibus relictus, periurij causa. Quòd vaticinium Ieremiæ quod extat capite vigesimo secundo, versu decimo octauo, completur, quod quidem tale est: Propterea hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Iosif regis Iuda: Non plangent eum, væ frater & væ soror, non cōcrepabunt ei væ Domine, væ in clyte. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Eodem pertinet comminatio quoque illa quæ eadem de re extat Ieremiæ capite trigesimo sexto, versu 30. his verbis: Prætereà hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui se-deat super solium David, & cadauer eius proicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem. Et visitabo contra eum, & contra semen eius iniquitates

suas, & adducā super eos, & super habitatores Ierusalem, & super viros Iuda, omne malum quod locutus sum ad eos, & non audierunt. Quòd verò dicit Euangelista, Iechoniam & fratres eius natos ipso transmirationis Babylonicæ tempore, consentit cum his, quæ dicuntur secundi Paralipomenon capite tricesimo sexto, versu nono: Octo annorum erat Ioachim quum regnare cœpisset, & tribus mensibus ac decem diebus regnavit in Ierusalem, fecitque malum in conspectu Domini. Ex hoc loco natum esse Iechoniam possumus colligere anno quarto patris eius Ioacim, quo anno venit in potestatem Babylonicorum. Annos enim vndecim regnavit Ioacim, cui successit Iechonias annos octo natus. Octo si addamus tribus, fient vndecim, quot annos regnavit ipse Ioacim. Post tres autem annos quibus ipse Ioacim regnavit, natus intelligitur Iechonias, nēpe quarto anno patris, quo fuit trāsllatus Babylonem, & postea remissus, atque ita fit octo annorum ipse Iechonias anno patris vndecimo. Post quem annum, patre regno exacto, adsciscitur in regium thronum filius, annum agens octauum. Gentis ergo Iudaicæ captiuitas, quæ Babylonica dicitur transmigratio, & Iechonia natiuitas, ad eadem tempora referri debere, ex his intelligitur. Vnde colligimus non esse incipiendam transmirationem Babylonicam à Iechonia per Nabucodonosorem abducto Babylonem, sed à quarto anno Ioacimi patris Iechonia.

Quòd autem ad Sedecia regnum attinet, id Babylonio regi fuisse obnoxium scimus, quòd fuerit Sedecias rex institutus à Nabucodonosore, & ab eodem postea meritò propter perfidiam, affectus supplicio. à quo propterea non potest transmigratio Babylonica inchoari. Atque ex horum regum successione, Ioacim, Iechonia, Sedecia, sapius Iudæos à Nabucodonosore bellis appetitos & afflictos intelligimus propter sua scelera, & tandem ea regione exactos, quam diuina promissione acceperant, vt ipsi Deo, cuius in eos infinita extabant beneficia, seruirent in sanctitate & iustitia. Quòd quia facere neglexerunt, primùm sub Ioacim filio Iosia missi sunt sub iugum, à rege Babylonico anno quarto ipsius Ioacim, & que inde incipit ipsa quæ dicitur transmigratio Babylonica. Deinde iterum propter perfidiam bello appetitus Ioacim, abiectus fuit insepultus: postea sub Iechonia sunt victi & subiugati Iudæi. quartò quum rebellassent sub Sedecia, ab eodem rege Babylonio superati, pœnas suæ impietatis dederūt, euersa vrbe Ierusalē, & Templo solo æquato, & toto populo Babyloniam traducto, Regio nomine obliterato & sublato in posterum in ipsa tribu Iuda. Nam post Sedeciam externis imperiis semper paruit & obnoxia fuit gens Iudæorum, vt sequentes aperient historia.

Occurritur autem nobis hoc loco à nonnullis, qui Ezechielis vtuntur testimonio, ad suam confirmandam sententiam de transmiratione Babylonica, quam censent incipiendam à Iechonia regno. Quibus vt satisfiat hoc respondemus, Ezechielem quidem locis aliquot, annos captiuitatis enumerare à capto Iechonia, cū quo ipse Propheta Ezechiel fuit abductus in captiuitatem. Sed eam temporis notationem negamus pertinere ad eorum temporum quæ tractamus rationem. Ezechiel autem annos à suo exilio numerat, eodem modo quo & variciniorum suorum initio, eosdem ab inuentione libri Legis sub Iosia, aut certè à proximo exacto Iubilæo repetit. Nam quum ait, Et factum est in tricesimo anno, quarto mense, quinta eiusdem mensis die, quum essem in medio captiuorū iuxta flumen Chobar, aperti sunt caeli & vidi visiones Dei: eum annum trigessimum refert ad annum Iubilæi, proximè exactum, aut ad eum annum quo sub Iosia liber Legis fuit repertus, qui incidit in annum captiuitatis Ioachim siue Iechonia. Quamobrem subiungit: In quinta mensis, ipse est annus quintus transmirationis regis Ioacim. Sed

Sed ista nequaquam refert ad initium annorum septuaginta, qui Babylonicæ transmigratiōi destinati erant à Deo. Quemadmodum id factum à Daniele videmus, in quo potissimum spectantur hi anni, sicuti & hebdomades septuaginta, quæ his captiuitatis Babylonicæ annis septuaginta sic respondent, vt eam summam septies referant: qua totius Iudaicæ gentis siue Ecclesiæ Dei continetur status, vsque ad Domini nostri Iesu Christi mortem, pro nobis in cruce obitam. Licet autem cuius annos à quacunque re illustri volet numerare: quemadmodum videmus & à mundo condito, interdum annos repeti & à diluuiōe, & à vocatione Abrahami, & à descensu in Ægyptum, & à discessu ex Ægypto, atque aliis infinitis rebus memorabilibus, quas nostri literarum meliorum & historiarum verarum ignoratione, Æras dixerunt. Quæ ratione licuit Ezechieli Prophetæ annos exilij sui, à capto Iechoniâ recensere, sicuti eisdem quoque annos annotauit à reperto Legis libro sub Iosia, quod anno regis Iosia decimo octauo contigit. In quo quia nullam habuit rationem capti Ioacim, nihil est quod eius supputatione vtamur in annis transmigratiōis Babylonicæ supputandis.

Hoc ergo sit positum, annum quartum Ioacim filij Iosia, vel annum primum Nabucodonosor, transmigratiōis Babylonicæ initium statuere, in quo desinit hoc tempus, quod post annum Salomonis quartum numeramus, & desinimus annis octo & quadringentis, quod ita ex Scriptura colligimus. Salomon regnavit annis quadraginta, vt est tertij Regum capite 11. versu 42. De his autem annis detrahimus quatuor, quos priori ætati tribuimus, ita de his quadraginta annis restabunt triginta sex.

Post Salomonem schisma fit regni Israel, id est, ipsius Dei populi, qui nomine Israelis hactenus census fuit. Duæ autem tribus, nempe Iuda & Benjamin posteritati Davidis seruantur, sortiunturque nomen regni Iuda, in quo post Salomonem regnavit Roboam filius Salomonis annis septemdecim, vt est tertij Regum cap. 14. versu 21.

Roboam reliquit successorem filium suum Abiam, qui annis tribus regnum Iuda tenuit, vt est 3. Reg. 15. 1.

Asa filius Abiam postea regnavit in Ierusalem annis quadraginta & vno, vt scribitur tertij Regum cap. 5. versu 9. Sed ex his quadraginta & vno annis, vnum eximere oportet annum, quo cum patre Abiam regnavit Asa, quemadmodum ex collatione regum Israel intelligitur. Anno enim vicesimo Ieroboam regis Israel Asa regnum adit, qui annus erat tertius Abiam, quum is decimo octauo anno Ieroboam cepisset regnare, vt locis citatis docetur.

Iosaphat postea filius Asa regnat in Ierusalem, annis viginti quinque, vt habetur tertij Regum cap. 22. versu 41. Ex his etiam viginti quinque annis vnus eximendus est, quod vltimus annus Asa, est primus Iosaphat, qui anni incurrunt in quartum annum Achab, sicuti regum istorum collatio monstrabit.

Horum autem regum anni.

Salomonis 36

Roboam 17

Abiam 3

Asa 40

Iosaphat 24

Summam annorum centrum & viginti explent.

120.

Ioram filius Iosaphat, regnavit annis octo, vt est quarti Regum capite 8. versu 16. At ex his annis detrahendi sunt quatuor, quibus socius in patris regno fuit. Nam filius Iosaphati Ioram ipse, dicitur inisse regnum anno quinto Ioram

filij Achab regis Israel, qui annus erat Iosaphati vicesimūsecundus. Quod regnorum Israel & Iuda patefaciet comparatio. Alia quæ in his regnis occurrunt dubia, explicabit tabula istorum huic capiti subiecta.

Ochozias filius Ioram regnat vno anno in Ierusalem, 4. Reg. 8.25. sed hic annus, in annum patris ipsius vltimum incurrit, quo regni consors fuerat lectus à patre. Vterque autem annus, vltimus Ioram & primus Ochoziæ incidunt in duodecimum annum Ioram filij Achab, regis Israel, vt citatus 4. Reg. 8. locus arguit, & ipsi regū Iuda & Israelis anni collati monstrabunt. Ochozias autem filius Ioram regis Iuda, & Ioram filius Achab, occidūtur eodem tempore, 4. Reg. 9. vers. 24. & 27. à Iehu, designato rege Israel à Deo, ad excidendam & tollendam funditus familiam Achab.

Post Ochoziam regnat in Iuda, per summum scelus & audaciam occupato regno, Athalia mulier impia & factiosa, sex annis, 4. Reg. 11. 3. Erat autem Athalia mater Ochoziæ, filia verò Amri regis Israel, patris Achab, impia & scelestā ex impiis prognata, quæ nepotes suos Ochoziæ liberos, quos perit, per summum scelus iugulauit: seruato interim & erepto ex eius manibus Ioas Ochoziæ filio, prudentia & astu Iosaba filia Ioram regis, quæ soror erat Ochoziæ, vt ex iam dicto tertij Regum capite vndecimo constat.

Hic autem impudens, & nullo modo ferendum profertur commentum & mendacium à Philone Iudæo, in Breuiario temporum, de Ahifarim, quos fratres Principis, nēpe Salomonis interpretatur, qui genere ipsius Salomonis deficiente, ad imperium erant asciscendi, ex Dauidis ordinatione. Cuius hæc sunt verba, vt Latine extant, in secunda parte libri primi de temporibus:

- Orta lite inter filios Dauid, quos ex Bersabee genuerat, quis regno præcederet, Dauid edicto statuit à minoribus inchoari, & vt alteri succederet, vbi posteritas naturalis deficeret. Itaque à Salomone minimo cceptum est, & à Nathan illi natu proximioire filio, dicto Ahiasar & Matat, & posteris eius Ahiasarim atque Matatim, id est, vt omnes dicerentur & essent fratres Principis, & donati tempore ad succedendum. Hinc vique ad Iosaphat & Ochoziam, posteritas Nathan semper dicta est Ahiasarim. Nā quos occidit Iorā posteros Nathan, quos pater in tribu Iuda præter decretū honorauerat, filij Iosaphat, fratres Ioram dicti sunt. Similiter infantes eorum quos Iorā liberos quidem, sed reditu vacuos in tribu Iuda reliquerat, dicti sunt fratres & filij Ochoziæ, quū tamē Ochozias vnicus solus ex Iorā & Salomone superstes esset: quo perempto, omnem stirpē regiā Ahiasarim Athalia conata est delere, nisi prouidētia Iosabet sororis Ochoziæ ex Ahiasarim seruatus fuisset minimus infans Ely, qui & Eliacim. Nā synonyma sunt Syris & Ægyptiis Ely, Eliacim, Ioachim. Cognominatus autē infans Ely, fuit Ioas, primus ex domo Dauid, & posteritate Nathan, pro quo mizmor à dextro & læuo choro decantatus fuit, qui à Septuaginta senioribus septuagesimus quartus positus est. Et sub Ioiada institutus, ne disperderet Deus funditus domum Dauid, vbi finierat proles Salomonis. Hæc Philo inquit, & alia nugatoria & commēticia, cuiusmodi sunt ea quæ sunt commemorata, quibus posteritatem Salomonis desuisse in Ochozia vult intelligi & credi, quò factum fuit vt regnū Dauidis penè interneccione deletum, ad familiam Nathan deueniret: nempe seruato vno Ioas ex ea familia quem vult esse Ahiasarim. Habet autem suæ vanitatis, vt leuissimè dicam, plurimos asseclas Philo, qui eius autoritate moti, putant Ochoziam vltimum fuisse regum è prosapia Salomonis. Sed homini illi & scriptori nimium audaci, & Platoniorum somniorum & Pythagoricarum naniarum, quemadmodum & Iudaicarum fabularum sectatori, Scripturæ sacræ opponendum est testimonium, quò ille & qui illum sequuntur discant Iudaicis traditionibus & fabulis non esse continuò credendum. Et vt omittamus cætera

nimis impudēter prolata de Dauidis edicto & mizmor septuagesimoquarto,
 & ipso Ioas agamus. Ex Scriptura autē Ioas intelligitur esse legitimus Ocho-
 zia regis Iuda filius. Id verò plura Scripturæ sacræ loca arguūt, è quibus pro-
 feratur is qui scriptus extat 4. Reg. 11. 2. qui ita habet: Tollens autem Iosabet
 filia regis Ioram, soror Ochozia, Ioas filium Ochozia, furata est eum de me-
 dio filiorum regis, qui interficiebantur, & nutricem eius de triclinio, & ab-
 scudit eum à facie Athalia, vt non interficeretur: eratque cum ea sex annis
 clām in domo Domini. Porrò Athalia regnavit super terram septem annis.
 Anno autem septimo misit Ioiada, & assumens centuriones & milites, intro-
 duxit ad se in templum Domini, pepigitque cum iis fœdus, & adiurans eos,
 ostendit eis filium regis. Ex his verbis videre licet Athalia regnasse sex an-
 nis iis quibus latuit Ioas, apud Ioiadam summum Pontificem: incunte autem
 anno septimo Athalia postea fuisse interfectā opera Ioiadæ, vt regno Iuda
 redderetur legitimus hæres, nempe Ioas filius Ochozia, quem Athalia cum
 cæteris Ochozia liberis sublatū existimabat. Quam ob causam versu primo,
 cap. 11. quarti Regum, dicitur Athalia surrexisse & interfecisse omne semen
 regium. Eadem de ista re habentur in eandem sententiam secundi Paralip.
 cap. 22. vers. 9. his verbis: Nec erat vltra spes aliqua vt de stirpe quis regnaret
 Ochozia. Siquidem Athalia mater eius, vidēs quòd mortuus esset filius suus,
 surrexit & interfecit omnem stirpem regiam domus Iuda. Porrò Iosabet filia
 regis tulit Ioas filium Ochozia, & furata est eum de medio filiorum regis
 quum interficerentur, absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectu-
 lorum. Iosabet autē quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ
 Pontificis, soror Ochozia, & idcirco Athalia non interfecit eum. Fuit ergo
 cum eis in domo Domini absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia
 super terram. Hæc dicuntur in Paralipomenon libris, respondentia iis quæ
 narrātur libris Regum de historia Ioas filij Ochozia, cuius totam stirpem ab
 Athalia sublatam, quemadmodum ea censebat, & vulgò credebatur, dicit
 Scriptura. Fuisse tamen sua spe & opinione falsam Athalia exitus demon-
 stravit. Ioas enim filio Ochozia adolescere incipiēte, restare vltiores infandæ
 ab ea cōmissæ cædis sensit, & experta est. Apparet autem ex his amplis narra-
 tionibus, Philonem ausum esse contra manifestum Scripturæ testimonium
 mentiri impudentissimè, qui posteritatem Salomonis in Ochozia defecisse
 dixit: attexens alias nugas & mendacia de constitutionibus Dauidis, & Ahi-
 farim iis, quos disertè Scriptura 2. Paralip. 21. 2. docet fuisse filios Iosaphat, &
 fratres ipsius Ioram. Cui plerique auscultant, & contra Scripturæ sacræ auto-
 ritatem etiā effugia student reperire: eodem modo quo & Metastheni, etiam
 cōtra Scripturæ auctoritatem, plures tribus nomināti monarchas Babylonios
 in annis septuaginta transmigrationis Babylonicæ: quia de re dicemus cum
 Deo, in annis sequentis ætatis. Quod eo dico, ne qui posthac sument in ma-
 nus Philonis breuiarium de Temporibus, & Metasthenis aut Berosi quæ vo-
 cantur fragmenta, nobis obtrudāt cōmenta & nugas, quæ illis cōtinentur scri-
 ptis, putentq; omnia quæ ibi scribūtur vera esse, aut digna quibus credatur.
 Nam & quæstiones alienæ à Scriptura ex iis scriptis manarunt, & opiniones
 stultæ de genealogia & genere virginis Mariæ, quibus ea sunt obscurata, quæ
 Matthæus Euangelista & Lucas de Christi Domini profapia tradiderūt. quæ
 de re aliàs cōmodius agere poterimus. Est enim ad regum successiones, quas
 nos in Athalia coegit interrūpere, Philonis mēdax, & nullo modo ferēdum
 mendaciū de Ioas. Item cōmentitia historia de Ahifarim, & Dauidis cōstitu-
 tione, prodita ab illo, ex iis fabulis quas repererunt Rabini ad eleuandū Sa-
 crorum librorū auctoritatem, & obscurandā veritatē, quam nō debemus pati
 tam impudenter ab iis tractari, qui sine fronte quiduis audent proponere.

Post Athaliam reginam impiam & scelestam, regnavit Ioas filius Ochoziæ in Ierusalem, annis quadraginta, vt est quarti Regum duodecimo capite, versu primo.

Deinde Amasias filius Ioas regnat Ierosolymis annis vigintinouem, vt est quarti Regum capite decimoquarto, versu primo. Ex his autem vigintinouem annis tres sunt tollendi quibus cum patre fuit in imperio, regni eius socius. Nam Amasias cœpit regnare anno secundo Ioas filij Ioachas, regis Israel, qui est annus Ioas filij Ochoziæ, patris Amasias tricesimus octauus. Quod regnorum Israel & Iuda monstrabit comparatio.

Amasia defuncto res ad interregnum rediere, propter turbas quas excitabant coniurati, qui Amasiam occiderant. Interregnum autem illud fuit annorum vndecim, quemadmodum ex temporibus Ieroboam filij Ioas, regis Israelitici intelligitur, quod etiam regum Israel & Iuda collatio arguet.

Filius Amasias Azarias, qui & Ozias dicitur, secundi Paralipomenon capite vigesimosexto, versu primo, interregno finito, regnat in Ierusalem, annis quinquagintaduobus. vt est in Paralipomenis loco iam dicto, & quarti Regum capite decimoquinto, versu secundo.

Iungantur iam anni

Ioram	4
Ochoziæ	0
Athalia	6
Ioas	40
Amasias	26
Interregni	11
Azarias	52

fient anni 139.

Hi autem centum & trigintanouem anni, additi superioribus centum & viginti, annos efficiunt ducentos quinquaginta nouem.

139.

120.

259.

Azarias autem siue Ozias successorem regni Iuda reliquit filium Ioathan, qui sexdecim annis regnavit in Ierusalem, vt est quarti Regum, capite decimoquinto, versu trigesimo tertio.

Achas filius Ioathan, postea regnat annis sexdecim, 4. Reg. cap. 16. versu 1. è quibus annis vnus eximendus est, quod vltimus annus patris ipsius, & primus quo regnum adiit, incurrant in annum decimumseptimum Phacee regis Israel, sicut ex tabella regum Iuda & Israel, intelligitur.

Ezechias filius Achas sequitur, qui regnavit annis vigintinouem in Ierusalem, vt habetur quarti Regum, capite decimo octauo, versu primo. Ex his autem annis vigintinouem, duo tollendi sunt quibus socius paterni regni fuit. Eius enim regni primus annus incurrit in quartum Osee regis Israel, qui erat annus Achas decimus quintus: regnavit autem, vt dictum est, annis sexdecim.

Manasse Ezechiam patrem consequitur, qui regnavit in Ierusalem annis quinquagintaquinque, vt est 4. Reg. cap. 21. versu 1.

Amon filius Manassis postea regnat in Ierusalem duobus annis, vt habetur 4. Reg. cap. 21. versu 19.

Iosias filius Amon regnat post patrem annis triginta & vno in Ierusalem, vt est 4. Reg. cap. 22. versu 1.

Ioachas Iosias filius regnat post patrem tribus mensibus, 4. Reg. 23. versu 31.

Sed

Sed eos menses tres conferimus in annum primum Ioacim, quem loco Ioachas Regem instituit Pharaon Nechao, ut est quarti Regum capite vigesimo tertio, versu trigesimo quarto.

Ioacim verò qui est, ut monuimus prius, *ioachim*, siue contractum *iachim*, ut nonnulli codices habent in Euangelio secundum Matthæum, filius fuit regis Iosia, & frater Ioachas. Is autem Ioacim quum tres annos regnasset, venit in potestatem Nabucodonosor, anno regni sui quarto: quo anno incipit Babylo-nica transmigratio, quemadmodum satis fuit à nobis antea declaratum.

Horum autem regum anni, nempe

Ioatham	16
Achas	15
Ezechia	27
Manasses	55
Amon	2
Iosia	31
Ioacim	3

summam annorum conficiunt centum quadragintanovem.

149

Hi autem centum quadragintanovem anni, additi priori summæ annorum dictorum ducentorum quinquagintanovem, eos annos reddunt, quos à fundato Salomonico Templo ad Babylo-nicam transmigracionem vsque proposuimus, qui sunt quadringenti & octo.

498

Annos autem istos licet in sequenti tabula recognoscere, vnà cum regni Israelitici statu, quem hinc preterimus, ne longiores essemus in tam longa regum serie commemoranda, & difficultatibus, quæ hinc sunt expressæ, enodandis.

Præter eas verò difficultates quas habet explicatas sequens tabula, tres sunt quæ egent, ut dicitur apud prophanos, Delio natatore: sed nobis est aliter loquendum, qui lucem omnem à Dei Spiritu manare scimus: egent igitur sapientiæ cœlestis afflatu, ut aperiri & intelligi possint. Prima est 2. Paralipomenon. 16. 1. Ascendit autem tricesimo sexto regni eius, nempe Asa, anno, Baasa rex Israel in Iudam & muro circumdabat Rama. Altera est 2. Paralipomenon. 22. 2. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias quum regnare cœpisset, & vno anno regnavit in Ierusalem. Tertia habetur 4. Reg. 24. 8. decem & octo annorum erat Ioachin quum regnare cœpisset &c. Nam quæ afferuntur à notis ex commentariis Rabinorum, nihil faciunt ad hæc illustranda. Et quàm sint ista perplexa, ut intelligatur, in prima difficultate, illud à Scriptura notatur 3. Reg. 16. 8. anno vicesimo sexto Asa, regis Iuda regnavit Ela filius Baasa super Israel. Ela autem successerat patri defuncto, ut eodem capite versu. 6. docetur, ita obierat Baasa anno ipsius Asa 26. In secunda verò difficultate, istud quoque ex Scriptura animadvertitur, Ioram patrem Ochozias vixisse tantum annos 40. nam ut est 2. Paralip. 21. 10. 2. annorum fuit Ioram quum regnare cœpisset, & 8. annis regnavit in Ierusalem. Iam quòd ad tertiam difficultatem attinet contra ea quæ dicuntur de annis octodecim Ioachin, quod disertè habetur 2. Paralip. 36. 9. Octo annorum erat Ioachin quum regnare cœpisset. Quæ tamen temporum nostrorum rationem non perturbant. sed horum temporum historia videntur obscuritatis plurimùm afferre, quam omninò notam & apertam esse cuperemus. Sed Deus sua quando, & quibus vult reuelat, à quo postulanda est sapientia, ut Spiritus sui luce, hæc quoque obscura suis aperiat. Iam autem tabula regum Iuda & Israel nobis inspicienda est, è qua facilius quæcunque iam sunt dicta, recognoscentur.

	Quintus annus Salomonis.	2994	
6			
7			
8			
9			
10			
11		3000	
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21		3010	
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31		3020	
32			
33			
34			
35			
36			
37			
38			
39			
40			
1	Roboam regnat annis 17. 3.Reg.14.21.	3030	Ieroboã filius Nabat regnat an- nis 22. 3.Reg.14.20.
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11		3040	
12			
13			
14		3043	

2

15	Roboam.						
16		3044					15
17							16
18							17
19							18
20							19
21	Abiam filius Roboam incipit regnare anno 18. Ieroboam, & regnat annos tres. 3.Reg.15.1.						20
22	*Afa incipit regnare anno 20. Ieroboam, & regnat annos 41. 3.Reg.15.9.	3050	Nadab incipit regnare anno 2. Afa, & regnat ann.2. 3.Reg.15.25.	1			21
23			Baasa incipit regnare anno tertio Afa, & interfecto Nadab, regnat ann.24. 3.Reg.15.28.	2			22
24				3			23
25				4			24
26				5			25
27				6			26
28				7			27
29				8			28
30				9			29
31		3060		10			30
32				11			31
33				12			32
34				13			33
35				14			34
36				15			35
37				16			36
38				17			37
39				18			38
40				19			39
41				20			40
42				21			41
43				22			42
44				23			43
45				24			44
46				25			45
47				26			46
48				27			47
49				28			48
50				29			49
51				30			50
52				31			51
53				32			52
54				33			53
55				34			54
56				35			55
57				36			56
58				37			57
59				38			58
60				39			59
61				40			60
62				41			61
63				42			62
64				43			63
65				44			64
66				45			65
67				46			66
68				47			67
69				48			68
70				49			69
71				50			70
72				51			71
73				52			72
74				53			73
75				54			74
76				55			75
77				56			76
78				57			77
79				58			78
80				59			79
81				60			80
82				61			81
83				62			82
84				63			83
85				64			84
86				65			85
87				66			86
88				67			87
89				68			88
90				69			89
91				70			90
92				71			91
93				72			92
94				73			93
95				74			94
96				75			95
97				76			96
98				77			97
99				78			98
100				79			99
101				80			100
102				81			101
103				82			102
104				83			103
105				84			104
106				85			105
107				86			106
108				87			107
109				88			108
110				89			109
111				90			110
112				91			111
113				92			112
114				93			113
115				94			114
116				95			115
117				96			116
118				97			117
119				98			118
120				99			119
121				100			120
122				101			121
123				102			122
124				103			123
125				104			124
126				105			125
127				106			126
128				107			127
129				108			128
130				109			129
131				110			130
132				111			131
133				112			132
134				113			133
135				114			134
136				115			135
137				116			136
138				117			137
139				118			138
140				119			139
141				120			140
142				121			141
143				122			142
144				123			143
145				124			144
146				125			145
147				126			146
148				127			147
149				128			148
150				129			149
151				130			150
152				131			151
153				132			152
154				133			153
155				134			154
156				135			155
157				136			156
158				137			157
159				138			158
160				139			159
161				140			160
162				141			161
163				142			162
164				143			163
165				144			164
166				145			165
167				146			166
168				147			167
169				148			168
170				149			169
171				150			170
172				151			171
173				152			172
174				153			173
175				154			174
176				155			175
177				156			176
178				157			177
179				158			178
180				159			179
181				160			180
182				161			181
183				162			182
184				163			183
185				164			184
186				165			185
187				166			186
188				167			187
189				168			188
190				169			189
191				170			190
192				171			191
193				172			192
194				173			193
195				174			194
196				175			195
197				176			196
198				177			197
199				178			198
200				179			199
201				180			200
202				181			201
203				182			202
204				183			203
205				184			204
206				185			205
207				186			206
208				187			207
209				188			208
210				189			209
211				190			210
212				191			211
213				192			212
214				193			213
215				194			214
216				195			215
217				196			216
218				197			217
219				198			218
220				199			219
221				200			220
222				201			221
223				202			222</

	Iofaphat.	3094	Achab.	
6				9
7				10
8				11
9				12
10				13
11				14
12		3100		15
13				16
14				17
15				18
16				19
17	Iorā prorex relinquitur à patre		Ochozias filius Achab incipit re-	20
18	Iofaphat, qui ibat latū suppetias		gnare anno 17. Iofaphat, & re-	21
19	Achab. inde dicitur Ioram filius		gnat annis duob. 3. Reg. 22. 52.	22
20	Achab regnasse anno 2. Ioram fi-		* Ioram frater Ochoziæ incipit	23
21	lij Iofaphat. 4. Reg. 1. 17.		regnare anno 18. Iofaphat, & re-	24
22	1 Ioram filius Iofaphat incipit re-	3110	gnat ann. 12. 4. Reg. 3. 1.	25
23	2 gnare anno 5. Ioram filij Achab,		* ELISAEVS.	26
24	3 & regnat annis 8. 4. Reg. 8. 16.			27
25	4			28
26				29
27				30
28	1 Ochozias filius Ioram incipit re-			31
29	gnare anno 12. Ioram filij Achab,		I E H V; sublato Iorā & tota fa-	32
30	& regnat 1. anno: quo anno fuit		milia Achab, regnat annis 28.	33
31	à patre confirmatus. 4. Reg. 8. 25.	3120	4. Reg. 10. 35.	34
32	* Athalia mater Ochoziæ regnat			35
33	annis sex. 4. Reg. 11. 3.			36
34				37
35	Ioas filius Ochoziæ regnare in-			38
36	cipit anno Ichu septimo, & re-			39
37	gnat annis 40. 4. Reg. 12. 1.			40
38				41
39		3130		42
40				43
41				44
42				45
43				46
44				47
45				48
46				49
47		3140		50
48				51
49				52
50		3143		53

21	Ioas filius Ochoziæ.	3144	Iehu.	27
22				28
23				1
24			Ioachaz filius Iehu regnare inci-	2
25			pit anno 23. Ioas filij Ochoziæ,	3
26			& regnat annis 17. 4.Reg.13.1.	4
27				5
28		3150		6
29				7
30				8
31			Olympiadam initium.	9
32				10
33				11
34				12
35				13
36				14
37		3160	Ioas filius Ioachaz regnare inci-	15
38	1 Amasias filius Ioas regnare inci-		pit anno 37. Ioas filij Ochoziæ,	16
39	2 pit anno secundo Ioas filij Ioa-		& regnat annis 16. 4.Reg.13.10.	17
40	3 chaz, & regnat annis 27.			4
4	4. Reg. 14. 1.			5
5				6
6				7
7				8
8				9
9				10
10				11
11		3170		12
12			Elifæus moritur sub Ioas.	13
13			4. Reg. 13. 20.	14
14				15
15				16
16			Jeroboam filius Ioas incipit re-	1
17			gnare anno 15. Amasie, & re-	2
18			gnat annis 41. 4. Reg. 14. 25.	3
19				4
20				5
21		3180		6
22				7
23				8
24				9
25				10
26				11
27				12
28				13
29				14
1				15
2		3190		16
3	Interregnum annorum vndecim			17
4	in Iuda, propter turbas quas			18
	coniurati excitabant, à quibus			19
	Amasias fuerat interfectus.	3193		

5	Interregnum in Iuda.	3194	Ieroboam filius Ioas.	20
6				21
7				22
8				23
9				24
10				25
11		3200		26
1	Azarias qui & Ozias filius Ama-			27
2	fiæ, incipit regnare anno 27. Ie-			28
3	roboam filij Ioas, & regnat an-			29
4	nis 52. 4.Reg. 15. 1.			30
5				31
6				32
7				33
8				34
9	Amos prophetat in diebus Oziaë			35
10	regis Iuda & Ieroboã filij Ioas	3210		36
11	regis Israel. Amos 1.			37
12				38
13				39
14				40
15	Osee prophetat diebus Oziaë Ioa-			41
16	than, Achaz & Ezechiæ regum		Interregnum in Israele annorum	1
17	Iuda, & Ieroboam filij Ioas re-		viginti duorum.	2
18	gis Israel. Osee 1.			3
19				4
20		3220		5
21				6
22				7
23				8
24				9
25				10
26				11
27				12
28				13
29				14
30		3230		15
31				16
32				17
33				18
34				19
35				20
36				21
37				22
38			Zacharias filius Ieroboã	1
39			regnat anno Oziaë 39. fo Sellu ann.	2
40		3240	Azarië 38. mē regnat men-	3
41			fib. 6. 4. Reg. 15. 8. 39. Oziaë re-	4
42			gnat ann. 10. 15. 15. 4. Reg. 15. 17.	5
43		3243		

44	Azarias filius Amaziæ.	3244	Manahem.	6
45				7
46				8
47				9
48				10
49				1
50			Interregnum vno anno.	1
51		3250	Phaceia filius Manahem regnat	1
52	Esaïas anno quo mortuus est O-		ann. 50. Azariæ, 2. ann. 4. Reg. 15. 23	2
1	zias videt gloriã Dei. Esa. 6. 1.		Phacee occiso Phaceia anno O-	1
2	*Ioathã filius Azariæ regnare in-		ziæ 52. incipit regnare, & re-	2
3	cipit anno secundo Phacee, &		gnat annis 20. 4. Reg. 15. 27.	3
4	regnat annis 16. 4. Reg. 15. 32.			4
5				5
6	Michæas prophetat in diebus loa-			6
7	than, Achaz & Ezechia regum	3260		7
8	Iuda. Mich. 1.			8
9				9
10				10
11				11
12				12
13				13
14				14
15				15
16	1 Achaz filius Ioathan incipit re-			16
17	gnare anno 17. Phacee, & re-			17
18	gnat annis 16. 4. Reg. 16. 1.	3270		18
19				19
20				20
1			Osee exso Phacee regnare incipit an-	1
2			no 20. Ioath. id est, ann. 20. ex quo re-	2
3			gnare cœperat Ioath. vt est 4. Re. 15.	3
4			30. Quia verò septē primis annis est	4
5			tributarius regis Assyrij Salmanassar,	5
6			nec verè rex est: excusso iugo regis	6
7			Assur, tū quia sui iuris est, dicitur 4.	7
8			Reg. 17. 1. regnare cœpisse ann. 12. re-	8
9			gis Achaz, & regnasse super Isr. ann. 9.	9
10			Osee.	1
11				2
12				3
13				4
14				5
15	1 Ezechias filius Achaz dicitur re-			6
16	gnū adijisse ann. 3. Osee. 4. Reg.			7
17	18. 1. sed is annus accipiendus est			8
18	definēs, vt in quartum sequen-			9
19	tem incidat. Nam 4. Reg. 18. 9.			10
20	annus 4. Ezechia dicitur septi-			11
1	mus Osee, quo Salmanassar a-			12
2	scendit contra Samariam.			1
3	Deinde vers. 10. post tres annos			2
4	dicitur capta Samaria anno 6.	3290		3
5	Ezechia, qui erat nonus Osee.			4
6				5
7				6
8				7
9				8
10				9
11				10
12				11
		3293		12

13	Ezechias.	3294
14	Sennacherib ascendit contra omnes vrbes Iuda. 4.Reg.21.1.	
15		
16		
17		
18		
19		3300
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		3310
1	Manasses filius Ezechia regnat annis 55. 4.Reg.21.1. •	
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		3320
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		3330
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		3340
31		
32		
33		3343

Tarquinius Priscus.

5

34	Manaffes.	3344	
35			
36			
37			
38			
39			
40			
41		3350	Olympias 50.
42			
43			
44			
45			
46			Seruius Tullus.
47			
48			
49			
50			
51		3360	
52			
53			
54			
55			
1	Amon filius Manafsis regnat an-		
2	nis 2. 4.Reg.21.19.		
1	Iofias filius Amon regnat ann.31.		
2	4.Reg.22.1.		
3			
4		3370	
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12	Destruuntur Baalim à Iofia.		
13	2.Paral.34.3.	3380	
14			
15			
16			
17			
18	Liber Legis reperitur. 2.Par.34.		
19	8,& 4.Reg.22.3.		
20			
21			
22			
23		3390	
24			
25			
26		3393	

21

27	Iofias.	3394
28		
29		
30		Tarquinius Superbus.
31		
1	Ioacim Iofia filius regnat annis	
2	ii. 4.Reg.23.1.	3400
3	Quartus annus Ioacim est pri- mus Nabucodonosor, vnde inci- pit Babylonica transmigratio, se- ptuaginta annorum.	

Hanc autem regum Iuda & Israel chronologiam, necessariò adiungenda huic loco putauimus, tanquam in tabula, ne de temporibus prius dictis quisquam dubitaret, quum singula ante oculos exposita, vt à Scriptura proponuntur, cerneret. Collatio autem & comparatio regnorum istorum duorum, non modò tempora regum Iuda explicat, sed varium Israeliticæ reipublicæ statum sub regibus ferè idololatri aperit. In quorum explicandis rebus & temporibus fuisset longiores, si voluissemus ea persequi, quæ pauca comprehensa subiiciunt istæ superiores tabulæ: quæ horum regum seditiones & conatus factiosos notant. Vnde quàm misera sint ea regna quibus reges, Dei securi & idololatræ præsumunt, apparet. Nobis autem, id est, Christianis & Ecclesiæ Dei, Rex vnus summus, in quem tota iusti & veri imperij potestas collata est, designatus est, & datus Rex Iesus Christus à Deo Patre cælesti, quemadmodum docetur Psalmo secundo, versu 6. his verbis: Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Propterea qui cum Agno pugnant, & eius sanctis bellum faciunt, dicuntur vinci ab Agno, Apocalyps. 17. 14. quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, quem præcipue nos vereri decet: præsertim quum iussimus ipsum audire, illique dicto audientes esse. Qui vt Ecclesiæ suæ bonos & largiatur, comprecandus est. Siquidem data est illi omnis potestas in cælo & in terra, vt est apud Matth. 28. 18.

Tempus

Tempus quod est à primo Nabucodonosoris anno, aut à captiuitate Ioacim patris Iechonia, & Danielis atque sociorum eius, vsque ad annum primum monarchia Cyri: per quem seruitute Babylonica liberatur populus Dei, continet annos septuaginta. Caput VI.

Væ deinceps à quarto Ioacimi anno, vsque ad Sedechiæ annum undecimum contigerunt Iudæis, patri solo tum exactis & depulsis, ea pertinent ad id tempus quod attribuitur transmigratiōi Babylonicæ, quæ cum Nabucodonosoris incipit imperio, desinitque vnâ cum generis ipsius interitu & excidio, quod annos septuaginta floruit. Tandiu enim staturum hoc imperium ex Ieremiæ vaticiniis prius docuimus. Id verò quia sæpius repetit Ieremias, & ad hunc locum pertinet, non incommodè hoc quoque loco repetetur. Capite autem 25. quum dixisset gentes quas proposuerat, seruituras regi Babylonio annis septuaginta, post adiungit versu duodecimo: Cùmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam (dicit Dominus) iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum, & ponam illam in solitudines sempiternas. Capite præterea vigesimo nono, versu 10. eadem de re hoc denunciat Ecclesiæ Iudaicæ: Quia hæc dicit Dominus, Quum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbū meū bonū, vt reducā vos ad locum istum. His autem annis tres futuros Babyloniōrū reges vel monarchas è Nabucodonosoris familia & posteritate significat Ieremias c. 27. vers. 6. & 7. qui ita habent: Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabucodonosor regis Babylonis, serui mei, in super & bestias agri dedi ei, vt seruiant ei omnes Gentes, & filio eius, & filio filij eius, donec veniat tempus terræ eius, & ipse, & seruiet ei gentes multæ & reges magni. Post Nabucodonosorē igitur, Euilmerodach ipsius filius, deinde post Euilmerodachum, Balsasar Nabucodonosoris nepos rerum est potitus apud Babylonios. Collapsum est autem cum Balsasare Babylonicum imperium, quemadmodum Danielis declarat historia, quod futurum tam longo antè tempore denunciant ad pium consolationē Esaias capitibus 13. 21. & 47. item pluribus similiter locis Ieremias, sed maximè c. 51. Qui vt tēpus quo vigere & stare debebat illa monarchia desiniuit, sic etiā quot numero habituræ esset reges aut imperatores expressit & recessit. Quæ de causa ferēdi nō sunt, qui eò deuenerunt aut impudētix aut inscitix, vt contra Scripturæ sacræ dicta perspicua & manifesta, plures tribus recenseant reges, sub transmigratiōe Babylonica: scilicet Nabucodonosor, Euilmerodach, Ragasar, Labasardach Balsasar. In quibus est Metasthenes Persa, quem ne nominandum quidem hoc loco putarē, nisi plerisque illo vti, atque illi fidei plus tribuere viderem quàm deceat, aut patiatur Oraculorum diuinorum auctoritas.

Metasthenes autem & Philo de temporibus, cum aliis eiusdem farinae autoribus, iam diu sunt excusi Antuerpiæ & aliis locis, adiunctis annotationibus non tantum prolixis, sed etiam futilibus & odiosis, ab Iohanne Anno Viterbiensi theologo, qui suis in Apocalypsim commentariis ad Sixtum quartum pollicebatur omnium Ecclesiarum orbis reformationē, & obedientiam sub Romano pōtifice mille annis duraturā, & Cæsari victoriā de Turcis anno Domini 1481. Exitus autē, hominis spiritū quo ducebatur & amentia declarauit.

Babylonica ergo Monarchia septuaginta anni, quibus duratura erat trans migratio gentis Iudaicae definiuntur à Deo: cui præterea tres designati ab ipso Deo reges attribuuntur, quorum hæc Scriptis sacris produntur nomina, Nabucodonosor, Euilmerodach & Balsasar. Nabucodonosoris autem & Balsafaris satis est frequens in Danielis scriptis mentio. De Euilmerodacho vero 4. Reg. cap. 25. versu 27. agitur. Item Ieremiae 52. 31. in eadem propè verba. Itaque contenti erimus in præsentia loco Regum, qui ita habet: Factum est vero in anno tricesimo septimo transmigrationis Ioachin regis Iudæ, mense decimo, vigesima septima die mensis, subleuauit Euilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Ioachim regis Iuda, de carcere super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone. Ex quo contextu colligimus, quot annos tenuerit imperium Nabucodonosor: quia enim tricesimo septimo anno, ex quo fuerat captiuus abductus Ioachin siue Iechonias, obiit Nabucodonosor, & anno octauo sui regni captiuum Iechoniam abduxerat, vt est quarti Regum capite vicesimo quarto, certè quadraginta quinque annis tenuisse Nabucodonosorem imperium necesse est, quum octo & triginta septem efficiant, quinque & quadraginta.

Quot autem annos tenuerint imperium Euilmerodach aut Balsasar, non perinde pro certo affirmare possumus: nam de imperio & rebus Euilmerodachi nihil amplius, quàm ex Regum libris & Ieremia citauimus, ex Scripturis discimus. Et quòd ad Balsasarem attinet, æquè est incertum regni ipsius spatium: memoratur quidem annus eius tertius, Danielis capite octauo, versu primo, quo visio & reuelatio est ipsi Danieli oblata, de Persarum & Macedonum imperio, item de tyrannide Antichristi aduersus Ecclesiam Dei. Quod Sufis agenti Danieli, & procuranti regis Balsafaris negotia contigit. Ex quo Persas quoque & Medos, Babylonis tum fuisse obnoxios & subditos animaduertimus, quemadmodum id quoque vaticiniis Ieremiae fuerat prædictum. Quia verò ex ipsa Danielis historia, Medos & Persas iis adiunctos, scimus Babylonem obsedisse eamque cepisse, atque eius ad se transtulisse dominatum, oportuit post illud tempus quo regia procurabat Balsafaris negotia Sufis Daniel, defecisse Medos & Persas à Babylonis, neque eam rem celari potuisse, quum copiarum maximarum fuerint contra Babylonem cogenda, & vi aperta Persis & Medis agendum fuisse, vt se tyrannica illa dominatione liberarent. Quo tempore non licuit Balsafaris procuratoribus & præfectibus agere inter capitales Babyloniorum hostes. Quare tertius ille Balsafaris annus extremus esse regni ipsius videri non potest, quum Babylone capite iugulatus sit intra regie ipsius parietes, & longo tempore fuerit obseditus Babylon. De Medorum autem contra Chaldaeos præliis & victoriis hæc habet Esaias capite decimotertio versu decimoseptimo. Ecce Suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint. Item Esaiæ capite vigesimoprimo, versu secundo, Ascende Aelam, obside Mede. Et capite 47. versu 11. Veniet super te malum, & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repente miseria quam nescies. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si fortè quid proficit tibi, aut si possis fieri fortior. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, stent & saluent te augures cæli, qui contemplantur sidera, & supputabant menses, vt ex iis annuntiarent ventura tibi. Hæc quidem ita sunt aperta, præsertim exitu comprobata, vt autores prophani dicant à Persis, & Medis euersum imperium Babylonicum. quòd verò id cõtingerit, nõ satis perspicue definiunt. Eò verò res hæc est incertior, quæ tẽpus nequaquam annotarit Daniel, quo de Balsafaris agitur insolentia.

insolentia, quam eius cædes continuò est consequuta: etsi certum est & confessum Balsasarè cæsum fuisse anno Babylonicæ monarchiæ septuagesimo, quo illa concidit, translataque fuit ad Persas & Medos, Deo ita statuente, & versante imperiorum vices. Quia igitur Balsaris annus tertius procurationem regionum negotiorum habet liberam, & multo fuit opus tempore ad res tam multas Persis & Medis conficiendas, demus Balsaris regno decem annos. qui additi annis Nabucodonosoris quadragintaquinque, annos reddent quinquagintaquinque. Ex quo intelligetur Euilmerodacho annos quindecim esse tribuendos: vt septuaginta anni Babylonicæ monarchiæ constent & agnoscantur.

Hac igitur ratione Septuaginta anni monarchiæ Babylonicæ digeri poterunt.

Nabucodonosor imperium Babylonicum tenuit annos 45.

Euilmerodach eius filius, videtur id tenuisse annis 15.

Balsasar filius Euilmerodachi id dicatur tenuisse annos 10.

qua ratione fient anni 70.

De quibus possemus certius differere, si veras Persarum & Medorum haberemus historias, ad quas nos vt suo tempore notas & vulgi manibus tritas videtur remittere Daniel. Nam vt capite 5. vers. 30. ait, Occiso Balsasare ea nocte, qua sacra Dei vasa prophanauerat, Deumque verum aperte contempserat, Darium Medum successisse in regnum annos natum sexaginta duos. Idem quoque videtur agere capite nono, inquit: In anno primo Darij filij Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum Chaldæorum, anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam: vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni. Darij autem huius Medique neque atas, neque genus vllò alio loco Scripturæ recensetur, nec scire ex Scriptura ipsa sacra possumus, quid Dario huic Medo, de quo tam multa in Daniele postea memorantur, contigerit, post eum primum annum, quo deuictis Chaldæis imperij tenuit gubernacula. Quæ enim alij partim ex Herodoto, partim ex alijs prophanis historiis afferunt, talia sunt vt ea potius silentio prætereunda, quam memoranda videantur. Nam & nomina Scripturæ sacræ ignota, & alienas à Propheticis historiis, prætereà etiam fabulas indoctas & aniles, & à media mendaciorum sæce haultas proferunt. Quæ, qui versantur paulò diligentius in Sacris libris, facillè recognoscent. Et in hac historia captam à Cyro Babylonem, qui continuò tenuerit imperium, summamque potestatem gesserit, affirmant: quum tamen ex Daniele discamus Darium Medum successisse in regnum Chaldæorum, ipsique Babyloni dominatum fuisse, & successorem postea habuisse Cyrum. Adhæc videmus in Esaia præcipuas partes dirutæ Babylonis attribui Medis, apud quem cap. 13. vers. 17. hæc dicuntur: Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quarant, nec aurum velint: sed sagittis paruulos interficient, & lactentibus vteri non miserebuntur, & super filios non parceret oculus eorum. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, incluta in superbia Chaldæorum, sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrhæam. Huc accedit quod Ieremiæ cap. 50. vers. 10. dicitur: Acuite sagittas, implete pharetras, suscitauit Dominus spiritum regum Medorum, & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eam, quoniam vltio Domini est, vltio Templi sui. Iam verò neque illud est obscurum quod Daniel Balsasari denunciat capite quinto, versu vigesimo octauo: Diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Ex quo apparet Medos in euertenda Babylone fuisse principes, qui Persas ascuerint sibi socios & adiutores.

Itaque Herodoti historiarum, quae expugnationem Babylonis, & expeditionem aduersus eam, vni Cyro tribuunt, concidant necesse est. Similiter quae habet Xenophon in Cyri pædia, deducto à Cyro aduersus Babylonios exercitu, vt iure suspecta sint & ficta, facile videre est. Xenophontis autem Cyrus, non ad historiarum veritatem, sed ad iusti & legitimi imperij imaginem scriptus dicitur, quo potest excusari Xenophon. Eius autem historiarum veritas sic habet, Darium Medum euertisse imperium Babylonicum siue Chaldaicum, qui opera fortè Cyri Persae, ea in re præcipuè sit vsus. Quamobrem, fortasse Cyrum successorem eius imperij quod ipse Darius Medus constituerat, reliquit postea. Nam Danielis cap. sexto, videmus, vt res constituantur de sententia Darij Medi, quandoquidem sic ista dicuntur à Daniele: Placuit Dario, & constituit super regnum Satrapas centum viginti, vt essent in toto regno suo. Et super eos, principes tres, ex quibus Daniel vnus erat, vt Satrapae redderent illis rationem, & rex non sustineret molestiam. hæc Daniel. Vnde hoc imperium dictum est in Græca historia, & Medicum & Persicum, ratione Medorum qui primi hoc tenuerunt, & Cyri Persae, cuius res gestae fuerunt illustres. Quem Deus ad eum principatum euexerat, vt populum suum captiuitate liberaret, & remitteret in patriam, à qua fuerat abductus, vt post dicerentur. Itaque, cur Græci scriptores bellum apud Marathonem gestum duce Miltiade contra Persas, dicant Medicum, item cur bella ad Salaminem & Plataeas gestae, vocent Medica, facile est animaduertere: nempe quod Medorum potentia in Monarchia Persica nequaquam obscura esset: idque imperium viribus Medorum quemadmodum etiam Persarum, potissimum niteretur & fulciretur. Est igitur notandum illud hoc loco, anno extremo Babylonicæ Monarchiæ, quum tamen is nondum esset exactus & completus, Darium ipsum Medum, Medicam & Persicam postea nominatam inchoasse Monarchiam, in qua primus summum imperium tenuerit: cuius successor fuerit Cyrus maior, exempto fortasse rebus humanis Dario Medo, anno septuagesimo monarchiæ Babylonicæ iam exacto: vt cõpleretur Esaia vaticinia de hoc ipso Cyro, multis antè seculis pronüciata, de quibus agitur capite insequenti.

Ne quid autem de historia Ioacim & Sedeciae, postremorum regum Iudae videamur præterisse, agè, tempora illorum componamus cum annis Nabucodonosoris, sicuti eos proponit nobis Scriptura. Ioacim fuerat constitutus in sede regia à Pharaone Nechaone, Ioachaz eius fratre iuniore depulso regni dignitate, quam inuaserat: eodemque captiuo abducto in Ægyptum, vt scribitur 4. Reg. 23. 34. Tribus autem annis regnavit Ioacim, Pharaonis Nechaonis fretus potentia. Sed hunc Nechaonem Ægypti Monarcham fugauitq; Nabucodonosor, anno quarto Ioacim, vt ex Ieremiae cap. 46. verba prius admonuimus. Quo anno venit in potestatem ipsius Nabucodonosoris Ioacimus, quum primum annum regni sui ageret is Babylonicorum imperator, qua ratione annum quartum Ioacim & primum Nabucodonosoris componimus. Annos autem tres deinceps paruit Nabucodonosori Ioacimus, vt dicitur 4. Reg. 1. his verbis: In diebus eius ascendit Nabucodonosor rex Babyloniae, & factus est ei Ioacim seruus tribus annis, & rursus rebellauit contra eum. Quae verba ita sunt accipienda, vt intelligatur Ioacimus captus à Nabucodonosore, quum primum ascendit contra Ierusalem, & abductus fuisse Babylonem, vt est 2. Paralip. 36. 6. Vnde postea remissus fuit in regnum, certis conditionibus, qua ratione postea regnavit in Ierusalem ipse Ioacimus, & tribus annis mansit in fide quam Nabucodonosori dederat. Sed Ioacim, vt Dei seruus erat, ita fracta fide postea descendiit à rege Babylonio, cuius tamen beneficio redditus fuerat priori dignitati, & restitutus fuerat in integrum. Homines enim improbi facile iudiciorum Dei obliuiscuntur, atque ad ingenium redeunt quae

qua ratione postea Deum sentiunt eum esse, qui ut facit misericordiam in terra, ita eundem quoque esse, qui iudicia sua in fontes exercent. Itaque eam perfidiam & impietatem ultus est seuerè Deus, Chaldæis, Syris, Moabitibus & Ammonitis prædonibus per Iudæam dimissis, ut docetur 4. Reg. 24. 2. à quibus miserè laceratum & labefactatum fuit regnum Iuda. Quinetiam post multas miseras rex infelicissimus, qui malum fecerat coram Domino iuxta omnia quæ fecerant patres eius, honore sepulturæ caruit, inhumatus feris & volucris laniandus relictus extra urbem ipsam Ierusalem: ut diuinorum oraculorum constaret veritas, quæ fuerant illis denunciata per Ieremiam, ut eam ex eius Prophetæ cap. 22. vers. 18. citauimus. Quibus similia apud eundem Prophetam capite 36. vers. 3. dicuntur in hæc verba: Propterea hæc dicit Dominus Deus, contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid, & cadauer eius proicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem. Huius filius est Iechonias, qui patri successor relictus, tertio mense regni sui exacto, venit in manus Nabucodonosor, & Babylonem captiuus abductus, coniectus est in vincula: in quibus toto Nabucodonosoris imperio consenuit. In cuius locum rex Babylonius anno sui regni octauo, suffecit Sedeciam patrum ipsius Iechoniæ, Iosia autem filium, ut scribitur Ieremiæ tricesimo septimo capite. Nihilo verò melior, aut Dei reuerentior fuit Sedecias Ioacimo, aut Iechonia, eorum insistens vestigiis, ut scribitur 2. Paralip. 36. vers. 12. his verbis: Fecit malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Ieremiæ Prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini: à rege quoque Nabucodonosore recessit, qui adiurauerat eum per Deum, & indurauit ceruicem suam, & cor suum ut non reuerteretur ad Dominum Deum Israel. Pœnas igitur tantæ nequitia Deum ab illo exegisse, mirum non est, quas describit Ieremias cap. 52. 9. hoc modo: Cùmque cõprehendissent regem (Sedeciam) adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath. Et locutus est ad eum iudicia, & ingulauit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis eius, sed & omnes principes Iuda occidit in Reblatha. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum cõpedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris vsque ad diem mortis eius. Id verò futurum etiam prædixerat ita Ezechiel cap. 12. vers. 13. Et extendam rete meum super eum, capietur sagena mea, & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipsam non videbit, ibique morietur. Sedecias verò, & qui cum eo erant Iudæi, fiducia auxiliorum Ægypti, contemnebant Chaldæos, ut est Ierem. 37. & Ezechiel. 17. Ad hæc, eius ætatis homines, ut erant Dei contemptores, atque impij, ex Prophetarum monitis & verbis, committere Prophetas inter se studebant, & prophetiarum fidem pessimis rationibus eleuare conabantur, quò Deum & eius ministros iure contemnere viderentur. Quæ pluribus explicantur in Ieremiæ & Ezechielis scriptis: sed illa historia præsentis compendium non paritur enarrari. Captiuitas autem Sedeciæ & cum eo Ierusalem ruina, simulque Templi excidium, conferuntur in annum Nabucodonosoris decimum nonum, 4. Regum cap. 25. vers. 8. qui est annus Sedeciæ regis vndecimus, ut ex eodem capite quarti Regum, vers. 2. apparet. Quia verò qui fuerant in Iudæa relictæ occiderant per fraudem Chaldæorum præsidia, & partim metu pœnarum, quas erant commeriti, profugerant in Ægyptum, partim verò restiterant, tandem Nabucodonosoris anno vigesimotertio, gentis Iudaicæ improbitate id postulante, Nabuzardan præfectus copiarum Nabucodonosoris, animas Iudæorum septingentas quadragintaquinque transtulit Babylonem, ut est Ieremiæ 52. vers. 29. Quæ postrema fuit populi Iudaici manus captiua Babylonem abducta. post quam feris, deserta & vacua relicta est Iudæa, ut sua sabbata conficeret vsque ad

annum primum Monarchiæ Cyri Perfarum regis.

Quid verò interea Babylone fuerit expertus sub Nabucodonosore Dei populus, utque in suis gloriosus apparuit Deus, scriptorum suorum monumentis Daniel prodidit. Cùm autem superstitio & impietas summa vigeret in Chaldaea, eo maxime tempore, quo homines rerum sibi prosperè succedentium statu vterentur, & existimarent sibi pro sua prudentia & consilio atque pietate res ita accidere, irretitis & demētatis ita omnium Chaldaeorum animis à Satana: coepit tamen sibi suoque regno Satanas metuere, quòd eò loci ageret Dei ecclesia, quæ Dei seruos & pios permultos habebat, quos canepius & angue Satanas exosos habet. Sua enim pij vita & oratione, diabolica mendacia coarguunt, eiusque præstigias & technas aperiant, nec patiuntur eum miseris mortalibus illudere. Itaque & si populi Dei victor videbatur esse Satanas, triumphatis tam multis virorum piorum millibus: in hac tamen sua victoria, vidit se de suo statu & regno periclitari: quum in ea loca Dei vox & verbum penetrassent, in quibus altum de Deo vero fuerat silentium. Nullum igitur non mouet lapidem, ut regem sibi addictum impellat ad stabilendam edicto eam religionem impuram, quam profitebatur, in qua suos contineri volebat, atque etiam exerceri. Quam ad rem conficiendam nihil eorum est prætermisum, quibus aut incogitantes irretiri, aut constantes, ut dimoueantur de sententia, percelli possunt. Colossus enim aureus altitudinis sexaginta cubitorum, & latitudinis sex cubitorum erectus fuit, qui ab omnibus adoraretur: Simulachrum & monumentum, omnium quæ vnquam fuerunt apud prophanos & idololatrias magnificentissimum, & fidem peruersuperans, cuius splendore & æstimatione nemo non fuisset permotus & artonitus. Et ut septem orbis miracula numerent autores prophani, istius tamen simulachri, seu potius colossi, quo cætera superata sunt orbis miracula, nulla est apud eos mentio. Accesserunt pœnæ graues, & exquisita supplicia constituta iis, qui tam nobile & sumptuosum contempserunt idòlum. Sed talibus in rebus quid potentissimi terræ Monarchæ & astuta satellitum Satanæ possint consilia, cernere est in hac præclara & illustri historia. Tres enim viri pij Ananias, Azarias, & Misael in media populi maximi & exercitus ferocissimi turba, id est, multitudine infinita, & idolorum studio insana, sua fide tyrannum superbissimum, populum immanissimum, & pietati verè infensissimum, flammam denique maximam non contempserunt modò, sed etiam superauerunt, ac Dei præsentis ope & præsidio, tyrannum ipsum impotentissimum, cædes & incendia spirantem, coegerunt ad palinodiam: re illi oblata, quam ne cogitatione quidem vnquam concepisset, scilicet fide & constantia seruorum Dei, ignis & flammæ maximè vim domari. Quamobrem contrario postea edicto veram religionem coactus est comprobare Nabucodonosor, quo multorum fidem auxit, simulque Dei populum in vera perseuerantem religione recreauit: quemadmodum ex tertio Danielis capite possumus colligere. Effusa autem Dei in eos quos est complexus & elegit, benignitas declaratur primo capite, quòd eò sapientiæ promouit Danielem Deus, cum ipsius sociis, ut pares regio ea non habuerit, quæ tamen studiis artium Mathematicarum & Philosophiæ in primis floruit.

At secundum caput historiæ Danielis, breuem totius mundi continet historiam, & miseram huius vitæ scenam aperit, quam varia subinde imperiorum & regnorum affert mutatio. Sed istam rerum mundanarum conuersionem, postea pluribus visionibus Danieli patefacit & declarat Dei Spiritus. Non est autem prætereundum, quod de anno secundo regni Nabucodonosor dicitur eo capite, quo Deus patefacit & sub visione declarat ipsi Nabucodonosori, quæ futura esset imperiorum mundanorum conuersio. Multi enim secundum

secundum illum annum referunt ad nescio quem Nabucodonosorem commentitium, & ignotum Sacris literis. Quasi non idem Nabucodonosor captiuos abduxerit Daniele & eius socios, iusseritque eos doceri linguam Chaldæam, & eas artes quæ apud Chaldæos erant in pretio, idemque Daniel de somnij sui interpretatione interrogarit. Neque est quod hinc diutius moremur in refutandis eorum rationibus, qui secuti Metasthenem confinxerunt nobis Nabucodonosorem nescio quæ maiorem, & aliū minorē. Quod quidē historia Iudith, commentitia & fabulosa, videtur confirmare. quæ inducit cap. 1. 6. Nabucodonosorē quendā Assyriorum regem regnantem in Ninive, qui deuicerit Arphaxad. Sed librum esse nugatorium satis arguit ipsa narratio, de qua alio loco pluribus agetur. Satis etiā intelligitur ex Scriptura, idem fuisse Nabucodonosor, qui Ægyptios vicerit & Iudæos, sicuti ex Ieremia confirmatum fuit. Secundus ergo Nabucodonosoris annus intelligitur à constituta Babylonica monarchia, superatis & sub iugum missis iis gentibus quas illi Dei voluntate Ieremias denunciabat obnoxias, & seruas futuras. Somnium enim quod eo capite explicatur, non est existimandum secundo regni eius anno accidisse, quum Daniel eius sit interpret, qui iam cum sociis relatus erat in numerum sapientium, & doctorum regionum. Quod factum fuerat triennio post, quàm deuenerant Babylonem. Nam, vt scribitur cap. 1. vers. 18. exactis tribus annis, qui dati fuerant eis ad artes percipiēdas & linguam Chaldæam ediscendam, fuerunt postea deducti ante Nabucodonosorem, qui eos cæteris suis doctoribus longè præstantiores reperit.

Quod verò quarto capite de Nabucodonosoris mania, & vita cum quadrupedibus & feris per aliquot annos acta, commemoratur, sæpe memoria quum nobis, tum regibus repetendum est, vt nos esse homines meminerimus, Deumque ipsum timeamus, qui deponit potentes de sede, & de gradu in quod illos collocauerat deiicit, ad illorum minuendam arrogantiam, quemadmodum ea Balsafari proponit Daniel cap. 5. vers. 18. & sequentibus. In ea quoque historia propter prophanos historicos, quum Græcos, tum Latinos, licet illud animaduertere, Babylonem ad eam amplitudinem fuisse perductam opera Nabucodonosoris vt omnibus miraculo fuerit, & eius muri inter septem orbis miracula fuerint relati. Sic enim de se & extracta à se Babylone cap. 4. versu 27. prædicat ipse Nabucodonosor: Nonne hæc est Babylon, quam ego ædificauit in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Ex quo intelligimus eos errare, qui Babylonem aiunt esse opus Semiramidis, quum neque sit ab illa Babylon condita, neque etiam instaurata magnificè, quemadmodum vulgò nugantur historici prophani. Nā quod ad eius amplitudinem pertinet, habemus hoc loco satis amplum de illa testimonium: quemadmodum & de illa condita centesimo & vno post diluuium anno, Genesis yndecimo edocemur, deque nominis illius ratione, sicuti prius est à nobis illud declaratum, capite secundo huius libri tertij. Mendacibus autem historicis quum Græcis, tum Latinis, hominis quoque prophani hac de re testimonium opponere possumus, scilicet Berosi Chaldæi, qui, vt memorat Iosephus libro primo contra Appionem, arguit Græcos scriptores, qui quidem retulerunt Babylonis structuram ad Semiramidem, & ea quæ posteri sunt admirati Babylonica ædificia, quæ ex veteribus Chaldæorum monumentis docet, ad Nabucodonosorem esse referenda. Et vt de condita Babylone mentiti sunt Græci, ita & de ea victa, quam vadō Euphratis siccato, immisis militibus captam ferunt. Sed ex Ieremiæ Prophetæ capite quinquagesimo primo, versu 58. longè aliud discimus, quo hæc dicuntur: Hæc dicit Dominus exercituum, Murus ille Babylonis latissimus, suffossione suffodietur, & portæ eius excelsæ igne comburentur, & labores

populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt, & disperibunt. Ex quibus verbis discimus Babylonem captam fuisse, non ut prodiderunt autores prophani, sed muro subruto & euerso fuisse occupatam à Medis & Persis. Quod nemo vnquam futurum sperasset propter murorum eius amplitudinem & firmitatē. De quibus, par est intelligere quæ dicantur à primo lib. 6. c. 26. in hæc verba: Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ, Assyriæque, Babylonia est appellata. Sexaginta millia passuum muris amplexa, duccenos pedes altis, quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digitis, mensura ampliore quàm nostra. interfluo Euphrate, mirabili opere vtroque. hæc Plinius. Et ut Babylonem à Semiramide conditam fuisse mentiti sunt historici rerum prophanarū, sic etiam Niniuem pari vanitate à Nino conditam prodiderunt. Scimus autem ex Sacris oraculis Babylonem, prima sui fundamenta sub Nemrod habuisse, deinde eiusdem æmulam Niniuem ab Assur filio Sem fuisse conditam. Qui ex Oriente profectus cum reliqua familia Noë, quæ breui tempore mirum in modum aucta fuerat, cōcesserat in terram Sennaar, vbi nepotes & posteri Noë consilia contulerant de ædificio vanitatis illorum digno, construendo, quo suam ad posteros perpetuarent memoriam, priusquam illinc habitatum in varias colonias discederent. Hæc autem Genes. cap. 10. & 11. docentur.

Sed mendaciorum plena est historia prophana, ut illi fides non sit temerè quauis in re adhibenda, quum in Gentium originibus, quas aperte Sacra demonstrant oracula, tam multa portentosa, & miracula poetica, hoc est nugaturum plena habeant historici, ut nullis opus sit argumentis, ad detrahendam aut derogandam illis fidem. In Imperiorum verò successione, & Monarchiis maximè illustribus videmus, ut se permulti torqueant, qui Sacrorum scriptorum ignoratione, vera falsis permiscentes, & tempora & historias miserè confundunt. Quæ in Danielis scriptis ita sunt ordine posita & digesta, ut non melius aut facilius in depicta cerni possint tabula. Qua in re illud animaduertendum est, Danielem nihil de priorum ætatum conditione dicere, quia de consequentium ætatum & seculorum, quæ postea futura erant, statu & cōditione agat. Priora enim sunt exposita scriptis Vatum & Prophetarum, qui Danielem antecesserunt: qua de causa nihil fuit necesse Danieli dicere de illis. Inde fit ut quum ante Babylonium imperium, florentissimum præter cætera fuerit Assyriorum imperium, ut censent prophani historici, nulla tamen eius fit in Daniele mentio: quia illud iam fuerat à Chaldæis euersum. De hoc autem Assyrio imperio nugantur egregiè, quum Græci, tum Latini scriptores, quemadmodum & de cæteris, quæ in commentarios retulerunt, tanta mentiendi libertate, ut nullam veritatis curam habuerint, quam in hoc imperio Assyrio euerso possumus ex Ionæ & Nahum vaticiniis recognoscere. Ex Iona quidem discimus Deum, excidium ipsi Niniue & Assyriorum imperio esse interminatum, nisi resipisceret. Item quanta esset Niniue quàmque populosa & frequens, ex eodem Propheta agnoscimus, ut non aliena à vero tradita videantur à Diodoro Siculo, libro tertio de Niniue. Quam muro septam fuisse dicit quadrato, altera parte longiore, cuius muri duo latera longiora singula fuerunt centumquingenta stadiorum, breuiora autem latera, stadia nonaginta habuerunt: qua muri dimensione, ambitus eius vrbs intelligitur fuisse stadiorum quadringentorum octoginta, qui nostrates leucas Francicas reddunt triginta. Et vrbs longitudo, quæ dicitur stadiorum centum quingenta, redit ad pares leucas nouem. Vnde colligere possumus cur eam vrbs tridui iter habuisse dicat Ionas, atque habuisse plusquam centum viginti millia hominum, qui nescirent quid interesset inter dextram, aut

sinistram

sinistram suam. Cæterùm ex Propheta Nahum effectum per Chaldaeos audimus, quod antea per Ionam interminatus erat Dominus. Quarit enim Propheta, num Niniue fuerit melior, aut pluris facienda No Ægyptia populosa, quàm Thebas Ægyptias, centum portarum, vel Diospolim fuisse, bonis rationibus colligere possumus. Quamobrem Niniuem fuisse excisam post Thebas Ægyptias animaduertimus. Ægypti autem regnum & vrbes Ægyptias datas à Deo fuisse Nabucodonosori laborum præmium, quos susceperat in euertendo Tyrionum regno docet Ezechiel cap. 28. vers. 20. inquit: Fili hominis, Nabucodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum. omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam. propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabucodonosor regem Babylonis in terra Ægypti, & accipiet multitudinem eius, & deprædabitur manubias eius, & diripiet spolia eius, & erit merces exercitui illius, & operi pro quo seruiuit aduersus eam, dedi ei terram Ægypti, pro eo quòd laborauerint mihi, ait Dominus Deus. Deplorationem autem Assyriorum, & Ægyptiorum excisorum & sub iugum missorum ab imperatore Babylonio, coniungit capite 32. Ezechiel, sicuti fuerant illa, eodem prope tempore, excisa imperia:

Quantum autem fuerit Nabucodonosoris imperium, & quàm latè patens, licet ex his colligere, quæ habentur Ieremix 15. vers. 17. quum illum victorem futurum commemorat regnorum quæ completeretur Syria regio amplissima. Item Arabiarum domitorem, præterea Persarum & Medorum, item Ægyptiorum & Assyriorum. Quare non iniuria Babylonicum illud sub Nabucodonosore imperium, dicitur aureum, Daniel 2. 38. Nam vt fuit amplissimum & florentissimum, ita sequentium comparatione omnino censi debet præstantissimum.

Post quod, Persicum nominatur argenteum, quia fuit priore illo minus: etsi, vt constat ex historia Ester, centum vigintiseptem prouincias haberet sibi obnoxias.

Tertium autem quod est deinceps consequutum, scilicet Macedonicum, aut Græcum sub Alexandro Magno & eius successoribus, dicitur æreum.

Quartum verò quod fuit Romanum, appellatur ferreum, rebus ita sensim collabentibus & in deterius relatis, ratione ipsorum imperiorum, & Ecclesiæ Dei, cuius status fuit semper deterioris conditionis, mutatis illis imperiis: Ex quibus ita nobis à Scriptura propositis & figuratis, poetæ Græci & Latini nugarum omnium, & impietatis omnis doctores & satores amplissimi, secula confixerunt aurea, argentea, area & ferrea: Quæ à quânam origine repetenda sint, ex Daniele intelligimus. Ex quo & illud apparet, de quo secundo libro admonuimus, Hesiodum & Homerum, his temporibus fuisse posteriores, qui vsurparunt & inter gentes sparserunt hæc secula. Pro Seculis autem dicenda fuerant Imperia nationum, quæ Christi Domini regno augustissimo & longè felicissimo atque amplissimo sint obruenda & delenda Ecclesiæ ipsius felicitate & potentia. Qua de re ita Danielis 2. 44. agitur: In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur. Continuet autem & consumer vniversa regna hæc, & ipsum stabit in æternum. Similia his etiam dicuntur cap. 7. vers. 17. in hæc verba: Hæ quatuor bestię magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum vsque in seculum, & in seculum seculorum.

Hæc quidem de terrenis Monarchiis Daniel, quia nihil est diuturnum, in

quo sit aliquid extremum. Itaque regna ista mundana, quamuis steterint multis seculis, & Romani adhuc imperij vigeat nomen & appellatio, tamen ea brevia sunt censenda, & nullius æstimanda temporis, si cum æternitate conferantur, quæ regno Christi data est. Vnde qua ratione nouissima dicantur ea tempora, quæ Christi Iesu Domini nostri doctrina & aduentu in carnem illustrata sunt, facile est colligere. Quum nouissimus iam, & supremus dies mundi sit nobis expectandus, neque vlla alia à iam dictis imperia, vel tempora essent expectanda piis, ante restitutam & suo ordini redditam per Christum Dominum Ecclesiam. Post Christi verò Domini aduentum in carnem, cogitare tantum nos oportet de eius ad nos glorioso reditu, quo suos in suum regnum & fœlicitatem recipiet, quæ piis est constituta ante iacta mundi fundamenta. Hæc autem breuiter ex Nabucodonosoris historia memoranda iudicauimus: vt vera ex Sacris scriptis reperenda esse antiqua historia intelligatur. Raræ enim sunt prophanz veteres historiae veræ, ante Cyrum Persarum regem, qui octogesima demum Olympiade floruit, non autem quinquagesima, quemadmodum id annotatum habent prophanz historiae, ex Diodoro, Thallo, Castore, Polluce & Phlegone repetitæ. Quanquam horum nonnulli volût Cyrum regnasse Olympiade quinquagesima quinta, sicuti Africanus, ex nostris scriptoribus Ecclesiasticis maximè celebris, annotatum reliquit in suis Chronicis, vt cõstat ex Eusebij libro 5. cap. 10. De præparatione Euangelica. Imò non nisi longo post Cyrum tempore, veri aut certi quicquam habent Græci & Latini. Certiora enim post Xerxis in Græciam transitum, vel potius, post Alexandri Magni obitum, prophani historici tradere incipiunt. Quorum scriptis eo iuuamur, quòd multa eorum, quæ postremis Danielis capitibus compendiosè sunt dicta, declarantur & aperiantur fusius, Dei prouidentia res ita temperante, vt quum exilio Israelis & Iudeæ Sacra Dei oracula per omnes propè orbis partes cognita & patefacta essent, deinceps succederent autorum prophanorum monumenta, quæ compreharent veritatem prædictionum propheticarum, de totius orbis statu, & Ecclesie Dei perpetua conseruatione. Quam etsi perditam cupiunt terrenæ monarchæ, & reges insipientes atque animales, ea nihilominus consistet, florebitque freudentibus & rabie sua cõfectis ipsis aduersariis. Quòd Regem regum & Dominum dominantium Iesum Christum, summum omnium à Deo constitutum Imperatorem contempserunt, eumque impuri & titule regio indignissimi homunciones, & Satanæ mancipia vera, qui nihil aliud sint quàm puluis & umbra, cogere voluerunt in ordinem: eumque quem præcipuè vereri debebant, Gigantum more, cœlo depellere, & exigere suo dominio studuerunt. Sed ad Cyri nobis veniendum est tempora, cuius laus eo nomine præcipua est, quòd Ecclesiam Dei, quam Assyrij primùm, deinde & Chaldæi miserè afflixerant recreauerit. Quòd multis expressum in historiis Regum, paucis comprehendit Ieremias capite 50. vers. 17. in hanc sententiam: Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum. Primus comedit eum rex Assur, iste nouissimus exossauit eum Nabucodonosor rex Babylonis. Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Ecce ego visitabo regem Babylonis, & terrã eius, sicut visitauit regem Assur. Vnde Assyriorum imperium à Chaldæis euersum fuisse, sicuti Nahum vaticinatus erat, animaduertimus: vt deleto Assyriorum imperio, florentissimum fuisse Nabucodonosoris & Chaldæorum imperium, per annos septuaginta intelligamus. Cui succedit Medicum & Persicum eodem comprehensum nomine imperium.

*Tempus quod à Cyri maioris Monarchia incipit, finiturque
 Domini nostri Iesu Christi morte, pro nobis in cruce
 obita, quod hebdomadibus Danielis septuaginta
 continetur, annos habet quadringentos
 nonaginta. Cap. VII.*

Historiæ sacræ veritas, ut est indubitata, sic non modò nobis, Christiana pietate imbutis, sed hominibus quoque prophanis, sapius intellecta fuit & cognita, annotato & in monumenta relato earum rerum euentu, quas multis antè seculis, quàm accidissent, futuras denunciauerant, & explicauerant Prophetæ: Quod in præsentem videtur historia, Cyri causa, qui edictis suis Dei beneficia, quæ in ipsum extabant infinita, non dissimulanter tulit, sed aperte prædicauit. Etsi is, sicuti declaratur in Esaia, ne Dei quidem veri prius nomen audisset, quàm agnouisset se à Deo, in eum dignitatis gradum ad quem peruenerat, sublatum fuisse sola ipsius bona voluntate, & arcano consilio: Cuius præclaras virtutes Xenophontis libri qui *παρθένας νέμει*, id est, institutionis Cyri vocantur, exprimunt. Etsi dicuntur hi libri à Tullio, non ad historiæ fidem & veritatem, sed ad iusti imperij effigiem conscripti. Xenophonti tamen in historia Cyri, plus esse tribuendum fidei, quàm Herodoto ex eo potest intelligi, quòd certiora, propter eam quam cum Cyro minore, & Persis habuit consuetudinem, potuit proferre, & post Herodotum iisdem de rebus quum scriberet, fabulas & mendacia Herodoti debuit emendare. Huc accedit amplissimum de Cyri virtutibus testimonium, Sacris oraculis proditum: Quibus facile possumus adduci, ut virum egregium, qualem nobis eum depinxit Xenophò, existimemus fuisse. Multis autem prius quàm is natus esset seculis, tutor & Ecclesiæ liberator fuerat à Deo designatus, & nominatim per Esaia declaratus: ducentis nempe & eo amplius annis, quàm eius nomen fuisset in Dei populo auditum vel cognitum. Qua de causa iure optimò edita de se per Esaia oracula, tam multis retrò seculis admiratus est Cyrus, quæ vera esse & certa ex rebus quas Deo propitio gesserat, animaduertit: Præsentem enim Deum sibi adfuisse, ex victoriarum insperatarum magnitudine agnoscebat, & intuebatur. Quænam autem sint Sacris literis de illo prodita oracula, videamus. Esaia primum capite 44. vers. 28. hæc de illo dicuntur: Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem, Ædificaberis: & Templo, Fundaberis. Post capite insequenti 45. apertius de eodè agit, eiúsque victoriis loquitur, in hæc verba: Hæc dicit Dominus Christo suo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiciam ante faciem eius Gentes: & dorsa regum vertam, & aperiam coram eò ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo: portas areas conteram, & vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorū, ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel. Propter seruum meum Iacob, & Israelem electum meum: & vocaui te nomine tuo, cognomine etiam designaui, & non cognouisti me. Ego Dominus, & non est alius, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. hæc sunt de Cyri rebus prædicta per Esaia. Vnde triumphis & victoriis insignibus eos ornari intelligimus, qui excitentur à Deo, ad tyrannorum ferocium & terribilium hostium Ecclesiæ depmendam & contundendam superbiam, quò Ecclesiæ liceat esse saluæ. Ab hoc autem Cyro, quem Scriptura sacra Persam cognominat, autores

verò prophani Cyrum maiorem dicunt, (propter alterum Cyrum Artaxerxi Mnemonis fratrem, quem vocauit minorem) ea tempora incipiūt, quæ Danieli hebdomadibus concluduntur, sicuti in eo desinunt captiuitatis Babylonice anni septuaginta: etsi aliter his de rebus ab aliis statuitur, quorū iure hac parte prudentiam possumus requirere. Qui quum sacra habeant his de rebus indubitata Scripturæ testimonia, iis præteritis ad lacunas & commētū Philonis & Metasthenis confugiūt. Desinere autem captiuitatis Babylonice annos in Cyro, & cum eius imperio, populi Dei liberationē incipere, docent Esdras, & secundi Paralipomenon caput tricesimum sextum, in quo eadem recitantur, quæ initio Esdræ, in hæc verba: Anno primo Cyri Persarum regis ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, suscitauit Dominus spiritū Cyri, Persarū regis, qui iussit prædicari in vniuerso regno suo, etiā per Scripturā, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum, Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis ex vobis est in omni populo suo, sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat. Cæterum quæ ad Ieremiæ sermonē attinēt, is à nobis fuit antea declaratus, quem hoc etiā loco ex eiusdem Prophetæ cap. 29. 10. possumus repetere, vbi hæc dicuntur: Quum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbū meum bonum, vt reducā vos ad locū istum. Illa autem verba quum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, ex Hebraismo significāt, instāte tēpore, quo cōplendi erūt anni septuaginta trāsmigrationis Babylonice, Deum visitaturū populū suum, & ei missurū liberatorem, superatis præiis & sub iugū missis Babyloniis. Quod per Darium Medum fuisse perfectū à Deo, ex historiis Danielis intelligimus. Dario autem Medo succedit Cyrus Persa, qui populū Dei suæ restituit libertati. Itaque ex dictis Scripturæ locis exilio Babylónico fuisse destinatos septuaginta annos, eosdēque cōpletos videmus eo tēpore quo Cyrus adit imperiū. Liberationē verò Babylonicā incipiūt Danielis hebdomades, quas nec ab imperio Darij filij Histaspis, nec à monarchia Artaxerxis Longimani cognomine, repeti oportere, licet iam intelligere: quod etiā perspicuum fiet ex Danielis supplicibus ad Deum precibus, sub Dario Medo fuis pro restitutione populi, quam instare præsentiebat, ex ea quam pertulerat captiuitate, & ex Ieremiæ vaticiniis, collatis cum eo tēpore quo Babylonicorum vires corruerant. Quia verò ferè omnes annos septuaginta destinatos captiuitati Babylonicæ, nō inde cœperūt vnde oportuit, id est, à quarto anno Ioacim, aut à primo anno Nabucodonosoris, sicut vt eos nō reperiāt in monarchia Cyri incipiente finitos, etsi hoc Scriptura satis aperte docet. Sed vt nō sibi proposuerūt Scripturæ sacræ loca quæ oportuit, in definiēdis superioribus tēporibus, ita neque hac parte quid tenere debeant satis perspiciūt: quò factū fuit, vt partim ad quædam Zachariæ Prophetæ loca respexerint, partim ad Nehemiæ historiā, nihil ad præsentia tēpora pertinēt. Itaque quod ad illa attinet, quæ vulgò proferri solēt ex Zacharia Prophetâ, & ex Nehemia, quibus se tuentur qui vel à Dario Histaspis, vel ab Artaxerxe Longimano repetūt horū temporū initia, talia sunt vt nullo negotio refelli possint. Quæ ne cui faciāt negotiū, nō pigebit breuiter exponere, quò morosioribus quoque satisfiat, & tollatur hac parte omnes nodi. Zachariæ quidem 1. cap. docetur anno secūdo Darij regis, verbū Domini factū fuisse ad ipsum Prophetā, de Tēpli diuini ædificatione. Eum autē annū interpretatur septuagesimū euersi Tēpli, aut septuagesimū captiuitatis, quia versu cap. illius 11. ita habetur: Et respōdit Angelus Domini, & dixit, Domine exercituum, vsquequo tu nō misereberis Ierusalē & vrbiū Iuda, quibus iratus es, iste 70. annus est. Verū, nō posse eū locū ita intelligi, ex historia Esdr. constat, quæ docet anno 70. captiui-

captiuitatis expleto, rediisse Iudæos in patriam, duce Zorobabele. Sub quo iacta quoque Templi fuerint fundamēta, Cyri iussu & mandato, qui populum Dei suæ libertati restituerat. Postea verò templi fuit impedita structura, sub Assuero Artaxerxe, omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsque ad regnum Darij regis Persarum, sicuti Esdræ 4.3. scribitur. Cyrus enim absens à Syria, & bello fortasse Scythico implicatus, domi regni vicariū reliquerat Assuerum, tanquam imperij consortem. Is nihilominus, vt hominum sunt ingenia varia, contemptis aut dissimulatis vel ignoratis imperiis & edictis Cyri, & sollicitatus ab hostibus populi Dei, Iudæos vetuit quod cœperant peragere. Certo verò post tempore, Dario rebus Iudæorum fauente & imperante, intermissa iam diu Templi ædificatio repetita fuit. Ex quo apparet annum captiuitatis septuagesimum non posse dici eum, quo verbum Domini fit ad Zachariam, aut quo Zacharias audit Angelum deprecantē pro Ierusalem & Iuda. Quamobrem locus ille primi capituli Zachariæ, vbi dicitur, Iste septuagesimus annus est, debet ita accipi, quasi diceret Angelus: Domine exercituum, vsquoque tu non misereberis Ierusalē & urbium Iuda, quibus iratus es, septuaginta iam annis exactis? Et tu quidem ire tuæ modum spatio annorum septuaginta desinieras, at illi iam dudum præterierunt: quem ergo finem laborum Ecclesiæ tuæ statuere vis? Cur non exactis iam diu septuaginta annis, quibus statueras supplicia & pœnas de tuis sumere, propitium te populo tuo & sanctuario præbes? Hic loci illius videtur esse sensus. Cur autem ipsa Templi structura, & urbis instauratio dilata esset ad illa vsque tempora, ex Hebdomadum ipsarum distributione postea intelligitur. At nostri, qui minus diligenter locum istum, & historiam præsentem considerant, non notant tempus quo prophetabat Zacharias, istud continuò arripiunt, in quo audiunt fieri mentionem annorum septuaginta, atque inde statim pro certo & confesso statuunt, annum septuagesimum Babylonicæ captiuitatis compleri anno secundo Darij Assyrij, sub quo prophetat Zacharias, nominantes illum Darium, filium Histaspis: quum tamen ea de re nihil expressum reperiant in Sacra scriptura, contenti sola Hieronymi sententia, apud quem tale aliquid legitur, quemadmodum apud Theophilum, libro ad Autolyicum tertio: ex quo alij etiam errores sunt à nostris desumpti, dum autorum illorum dicta non conferunt cum Historia sacra, neque ea ad regulam diuini Verbi expendunt. Iam quod ad Nehemiæ legationem attinet, quæ anno Artaxerxis pij vicesimo fuit impetrata, vt scribitur Nehemiæ cap. 20. vers. 8. nihil est cuius causa debeamus inde initium Hebdomadum repetere. Nam neque id Nehemias agit, vt eo tempore doceat restitutum suæ libertati fuisse populum Iudaicum, aut tum primum in patriam rediisse demonstrat, quia tum captiuitatis anni essent exacti. Quos nequaquam repetendos esse ab eius Artaxerxis pij anno vigesimo, Zachariæ iam dictus locus facillè arguit. Ex quo anni captiuitatis, qui septuaginta designati fuerant à Deo, intelliguntur prius exacti fuisse, quàm Darius imperaret, sub quo Aggæus & Zacharias prophetauerunt. Darium autem illum, cuius anno secundo populum ad intermissam Templi ædificationem cohortantur Aggæus & Zacharias, consequitur Artaxerxes is, à quo mittitur Hierosolymam Nehemias. Qui longè alius est ab Artaxerxe, quem nostri Longimanū dixerunt, quòd is à Græcis *μακρόχειρ* cognominatus sit. Nam Artaxerxes Macrochir, id est, Longimanus, seu altera manu longiore, fuit filius Xerxis, qui Græciam cum infinita manu inuasit. At Artaxerxes is à quo & Esdras in Iudæam legatus est, & Nehemias postea missus est Ierusalem ad res componendas, longè ætate prior est & antiquior Artaxerxe Longimano, vt postea dicturi sumus & demonstraturi in historia regum Persarum. Cur autem legationem impetrauerit Nehemias ad suos ab

Artaxerxe, quem piū cognominamus iam, ad aliorum monarcharum Perficorum discrimen, quibus est idem nomen, docetur primo capite Nehem. Eo autem capite iustus ipsius Nehemiæ dolor, ex vrbe Ierusalem muris & portis destituta, & opprobriis quæ Dei populus ab impiis vicinis nationibus perferebat, declaratur.

Neque verò est quod quisquā dicat, post cinctam mœnibus Ierusalem, inchoari debere hebdomadas Danielis: quia id fuerat à Deo præstitutum ei rei spatium, quum sit contrà sentiendum. Deus enim post Sacra restituta, & liberatum captiuitate Babylonica populum, voluit incinctam manere Ierusalem, vt Ecclesiæ Dei quam referebat ipsa Ierusalem, intelligeretur amplitudo quæ nullis definiri aut concludi potest mœnibus aut terminis. Huc accedit illud, quod tum Deus intelligi à suis voluit, & re ipsa declarauit, pios vnus Dei præsidio, nō autem murorum, tutos esse: quemadmodum id quoque Zacharias cap. 2. vers. 4. declarauit his verbis: Absque muro, tanquam pagatim & vicatim habitabitur Ierusalem, præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius. Et ego ero ei, dicit Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.

Sed omittis Esdræ & Nehemiæ historiis, quæ quidem pertinent ad ea tempora, quæ sunt insequuta liberationem populi Iudaici, accedamus ad Danielis fidum & clarum istorum temporum interpretem. Fuit autem Daniel vt hoc breuiter, ratione præsentis historiæ, reperamus, anno quarto Ioachim filij Iosifæ captiuus Babylone abductus per Nabucodonosorem, cum Anania, Misaele & Azaria, atque aliis permultis, quorum obliuione, quia nihil ad nos attingit, sepulta sunt & oblitterata nomina. Institutus autem fuit Daniel cum tribus memoratis sociis, iis disciplinis & linguis, quæ erant necessariæ iis, quibus in aula, regia negotia curanda erant, atque inde magno fuit apud principem Babylonicos, propter excellens ingenium, in pretio. Vt enim scribitur Danielis 1. cap. vers. 21. Fuit Daniel vsque ad annum primum Cyri, hoc est inter precipuos aulae Babylonicæ ministros fuit habitus Daniel, vsq; ad Cyri Persarum regis imperium. Quo Deus seruum suum Dahielem vacationem suorum munerum & quietem voluit obtinere: quum iam non tam necessarius Ecclesiæ Dei videbatur, quòd illa principem ipsum haberet fauorabilem, essetque gratiosa apud Cyrum, cui nihil fuit antiquius ipsius salute & restitutione. Non solum autem imperatoribus Babylonicis, sed Dario quoque Medo fuit à consiliis Daniel, quemadmodum sui libri capite sexto declarat. Vnde nō paruum illi constatū fuit odiū, apud aulae Medicæ Satrapas, quòd externi generis homo, nēpe Iudæus, primos apud principem ferret honotis & dignitatis gradus. Qua de causa, eorū astu vitæ periculū adiit, propter religionem leonibus obiectus. Sed mala consilia cōsultoribus esse pessima tum maxime patuit, deuoratis postea eius inimicis ab iisdē leonibus, qui diuino miraculo intactum eum in lacu sepserant. Sub hoc autem Dario Medo qui Chaldæis imperauit, eo anno quem inchoauerat Balsasar, qui quidem septuagesimus erat captiuitatis Babylonicæ, vertitur ad preces Daniel, postulans à Deo, ne suas promissiones populi sceleribus iratus & offensus differret. Fit verò non modo voti cōpos hac parte, sed nouas insuper promissiones & reuelationes earum rerum complendarum temporibus. Quæ ex ipso Danielis contextu & verbis primūm propositis, deinde breuiter illustratis, discere & agnoscere conuenit. Sic autem capite nono, hac de re agitur:

1 Anno primo Darij filij Assueri, de semine Medorum, qui imperauerat super regnum Chaldæorum:

2 Anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerū annorum, de quo

de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni.

3 Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

Hac præfatione Daniel ostendit qua ratione fuerit ad preces conuersus pro Ierusalem, & Templi diuini instauratione: nempe quòd ex libris sacris didicisset instare tempus liberationis Babylonicæ. Quare quum id tempus instaret sub Dario Medo, certè id nondum aduenerat eo tēpore. Quod quidem in primis est norandum hoc loco, ne amplius quærat de ea re, quam ex iam dictis clarè confirmatam quoque intelleximus. Iam quid Deo reuelante didicerit ab Angelo Daniel de rebus futuris, & temporibus consequuturis liberationem populi Dei, audiamus ex sequentibus versibus, qui ita Latine sunt redditi:

21 Adhuc me loquente in oratione mea, ecce vir Gabriel quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini.

22 Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque, Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres.

23 Ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem.

24 Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consumatur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & propheta, & vngatur Sanctus sanctorum.

25 Scito ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duas erunt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia tēporum.

26 Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27 Confirmabit autem pactum multis hebdomada vnâ, & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium, & erit in Templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

Hactenus Angelus hæc, vt Latine quidem sunt exposita in translatione vulgata, denunciâtque Danieli, quæ nonnullis locis explicationis egent, sed ea dicemus post temporum de quibus agimus, tractationem, quæ definiuntur hebdomadibus. Quas ad annorum septenas comprehensiones, id est, septuagies septenos annos pertinere fatentur, & agnoscunt omnes interpretes: quemadmodum id etiam perspicue intelligitur, ex simili dicendi ratione, quæ extat Leuitici 25. vers. 8. Numerabis quoque tibi 7. hebdomades annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta nouem. Et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tēpore, in vniuersa terra vestra. Itaque Danielis istæ septuaginta hebdomades annorum, sunt anni septuagies septem, id est, quadringenti & nonaginta. Qui vnde sint inchoandi, & vbi desinant, deinde qua ratione distribuuntur ab Angelo, est dispiciendum. Vnde autem anni isti hebdomadam septuaginta sint incipiendi, etsi iam declaratum fuit, tamen propter ea quæ contextu Danielis præsentem continentur, ex quibus ansam nonnulli arripiunt aliter ista interpretandi, illud idem breuiter repetemus: atque ex ipso contextu, hoc quod docuimus, constare monstrabimus, quum sibi consentiens, sui que similis perpetuò sit ipsa Scriptura sacra. Est autem

Cyri edictum quo libertas populo Dei fuit restituta, & madata Templi ædificatio, cum vrbis Ierusalem restitutione, hebdomadarum istarum initium. Quia verò vt statim adiit imperium Cyrus, id promulgatum fuit edictum, nonnulli docti Scripturæ interpretes, initiũ hebdomadarũ istarum à Persico imperio sumunt. Cyrus autem translato ad se Medorum imperio, quia Persa erat, fecit vt postea imperium illud Orientis, quod Babylonicã cõsequutum est monarchiam, Persicũ nominaretur. Ita siue Persicum imperium siue Cyri edictum dicatur tẽporis istius esse initiũ, perinde est, quum vtrunque eodem redeat. Iam Angelus iussus postulatis Danielis satisfacere, nõ modò rata esse diuina, de liberatione Ecclesiæ Iudaicæ, oracula demonstrat, sed Deum longè præstantiorem præsentis, oblaturũ suis liberationem docet. Quam etsi multis antè seculis declarauerat patribus Deus, & per Prophetas suos cõfirmauerat, nunc tamen vult, quo tempore complenda sit, aperire: temporum ipsorum notatis articulis, & Ecclesiæ sorte atque conditione simul patefacta, ne quis postea quicquam amplius de futuris requirat, aut miretur eam, quam nunc intuemur Ecclesiæ faciem.

Spatium autem annorum quadringentorum nonaginta, qui per hebdomadas annorum septuaginta notantur, præscriptum complendis Prophetarum vaticiniis, quæ sunt de Christi Domini passionibus, docetur primũ versu 24. deinde versu insequenti 25. quõdam temporum istorum statuendum & sumendum sit initium aperitur his verbis: Scito & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septem & hebdomades sexagintaduæ erunt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia temporum. Hæc verba si quis ex Hebræi sermonis proprietate metiatur, aut propius examinet, faciliẽ omnes nodos & scrupulos, qui hoc loco occurrunt, dissoluet. Exitus verò siue prolatio sermonis, vt iterũ ædificetur Ierusalem, significat promulgationẽ edicti de restauranda & reficienda Ierusalem cum ipso Templo. Quod quidem dictum, aut qui sermo nequaquã est profectus à Ieremia, vt censent nonnulli, sed à Cyro Persarum rege. Quia enim à Ieremia profecta est ista oratio de populi Dei reditu, quum cõperint impleri Babylone septuaginta anni, visitabo vos & suscitabo super vos verbũ meum bonũ, & reducã vos ad locũ istũ, cap. 29. 10. volunt quidã eam promissionẽ hoc loco significari, à qua sint ista tẽpora inchoãda. Sed in ea promissione, etsi continetur omnia quæ postea sunt cõsecuta, nihil tamen disertis verbis de restituenda vrbe aut restaurãdo Templo dicitur, quemadmodũ isto Danielis loco declaratur. Præterea ait Ieremias futurum, vt expletis annis septuaginta, Deus verbũ suum bonũ exuscitet, & profectur in apertũ, quo iubeatur redire in patriã pij: vt hæc rata promissio tũ futura intelligatur, quũ Deus verbũ suũ suscitauerit, quo reddantur Iudæi statui, & cõditioni priori. Opus igitur fuit alio verbo ab illo priore dicto per Ieremiã, quo Deus promissionis suæ confirmationẽ suo tẽpore exhiberet: quod verbũ dicitur hoc loco à Daniele exitus sermonis, siue verbũ prolatũ, id est, edictũ promulgatũ de populi reditu in Cananã, & reficiẽda vrbe Ierusalẽ. Quod à Cyro profectũ esse docet Esdras, & 2. Paralip. extrema clausula: quemadmodũ id quoque longè antè fuerat denunciatũ per Esaiã, cõpleri debere ab ipso Cyro, de quo ita agit capite 44. vers. 28. vbi etiam prius monuimus: Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem, Ædificaberis, & Templo, Fundaberis. Quare hebdomadarũ septuaginta Danielis, non aliunde peti debere initium, quã à Cyri imperio, aut Persicæ monarchiæ initio, nulli iam obscurum esse debet: quum edictũ promulgatũ fuerit eo tẽpore de libertate populi, & vrbis Ierusalẽ instauratione.

Finis autem quõnam sit huius temporis, seu spatij quadringentorum nonaginta

nāginta annorum propositorum, & quando statuenda sit conclusio hebdomadarum septuaginta, de quibus hīc agitur, non melius aut certius, quā ex ipso Danielis contextu discere poterimus. Variant enim hoc quoque loco, etiam docti Sacrorum oraculorum interpretes: quorū tamen sentētiās verbi diuini regula metiri semper oportet. Sed quid hoc loco sentiendum sit, ex versu 24. discemus, in quo id verbis istis aperitur: Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populū tuum, & super urbē sanctā tuam, vt cōsumatur prāuaricatio, & finē accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & propheta, & vngatur Sāctus sanctorū. Hic versus breuiter totam cōprehendit Euāgelij doctrinā, atque Scripturarū sacrarum summā aperit, declaratq; temporū ipsorum cōpletum, quorum finis in Christo Iesu Domino nostro statuitur. Euangelium autē docet Christum Iesum esse Sanctum sanctorum, vnctum & declaratum à cœlesti Patre, verum Regem & Dominū omniū, & conciliatorē pacis nostræ, eundēque esse verā iustitiā, cuius sanguine vera peccatorū peccata sit expiatio, in quo visiones omnes, & promissiones, quæ sunt de generis humani redēptione & salute, finem accipiāt. Quæ omnia breuiter hoc versu recensentur, & hebdomadibus septuaginta cōplenda significātur. Quare nō ad vnā versus huius partem, sed ad totā eam quæ integro versu cōtinetur sententiā, finis hebdomadarum pertinere intelligitur: hoc est, ad cōpletam & peccatam nostram in Christo Iesu Domino nostro salutem, & peccatorū nostrorum expiationem. Eam autem in cruce fuisse peccatam, hoc ipsum testificāte Domino animaduertimus, & audimus. Sic enim Ioan. cap. 19. pendēs in cruce, nostra omnium causa Dominus, aceto accepto loquitur, vers. 30. Consummatū est. quo dicto, vt ait Euāgelista, inclinato capite tradidit spiritum. sciens omnia cōsummata esse, vt prius dixit vers. 28. Morte ergo Domini nostri Iesu Christi, quia consummata sunt & cōpleta omnia, quæ ad nostrā attinebant salutem, iure eam finem & cōclusionem hebdomadam esse dicimus: præsertim quum hebdomadarum finis, vncto Sancto sanctorum, & producta iustitia sempiterna, & expiatis nostris sceleribus, statuatur. Et in morte Domini nostri Iesu Christi, velum Templi à summo deorsum vsque, id est, ad imum vsque, disruptum fuisse audimus, Matth. 27. 51. Et apud alios Euangelistas legimus, significāte hoc ipsum nobis Spiritu sancto, propalatā esse sanctorum viam, Tabernaculo omnibus aperto, & cœlo ipso per Christum omnibus reserato & patefacto.

Est igitur hebdomadarum Danielis septuaginta finis, in morte Domini nostri Iesu Christi statuendus, non autē in eius Baptismo aut Iohānis Baptista præconio. Nam quæ Matthæi 11. & Lucæ 16. dicuntur de Iohanne Baptista, etī in hanc videntur nos ducere sententiam, non tamen id agunt, vt quæ Prophetarum oraculis prodita fuerāt, aut quæ ceremoniis repræsentabātur, cōcludi Iohannis Baptista præsentia doceant. Quo modo verò sint accipiēda quæ dicūtur à Christo Domino, de Iohāne Baptista, ex iam cōstitutis & confirmatis sentētiis deprehēdi poterit. Matthæi quidem 11. vers. 13. ita de Iohāne Baptista Christus agit: Omnes Prophetæ, & Lex vsque ad Iohannem prophetauerūt. Ex quo dicto nō est colligendū, quod faciūt plerique nō indocti viri, tempora omnia Prophetarū oraculis prænūciata, definita esse & cōpleta Iohannis Baptista processu in mediū, aut ipsius prædicatione. Quam autem in partē sint ista interpretāda, & vt Christi dictū sit accipendū, ex Lucæ verbis facilius liquebit, apud quē cap. 16. vers. 16. eadē in re dicūtur ista: Lex & Prophetæ vsq; ad Iohāne: ex eo Dei regnū euāgelisatur. Ex his verbis apparet & cōstat agi de ministerio Io. Baptista, qui præsentē Christū demonstrauerat, quē vcturū denūciauerāt Prophetæ: & Lex ipsa, id est, Lege obseruata ceremoniæ & cōstitutæ significabāt nostra peccata expiaturū sua morte. Ac Io. quidem

ministerium & officium quodnam fuerit, declaratur Iohannis Euangelista cap. 1. vers. 29. Altera die videt Iohannes Iesum venientem ad se, & ait, Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi, Post me venit qui ante me factus est, quia prior me erat. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur Israeli, propterea veni ego in aqua baptizans. His verbis munus suum quale fuerit declaravit Iohannes Baptista: nempe ut Christum Dominum presentem Israeli demonstraret, quem venturum demonstrauerant Prophetae. Ita praenotio Iohannis praesens declaratur Christus Dominus, quem Prophetae suis oraculis futurum suo tempore hominem cecinerant. Similiter Legis sacrificia, & aliae caeremoniae, nostrorum scelerum expiationem, Christi innocetis & immeriti morte & sanguine atque obediencia, ante oculos omnibus proponebant. At velum Templi disruptum, tum quum emittit spiritum dominus Iesus Christus in cruce, monstravit sacrificia & caeremonias iam nullo habendas: quas tamen dum inter suos ageret, vigere passus erat Dominus, atque etiam comprobabat, ut ex Matth. 8. 4. colligere possumus, vbi dicuntur ista: Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus tuum, quod praecipit Moyses in testimonium illis. Quamobrem Iohannes Baptista regnum Dei euangelizabat, & verum Messiam siue Christum piorum Regem & Dominum, qui suos a morte vindicaret, demonstrabat, dum eum baptizaret, & Agnum Dei declararet. Agnus autem qui sub lucem quotidie immolabatur & sub noctem sicuti mandatū fuerat Exodi. 29. 38. & Numer. 28. 3. referebat Christum Iesum, quem ea de causa Iohannes appellabat Agnum Dei. Qua ratione Lex, hoc est praescriptae Lege caeremoniae, & ea quae Lex complexa erat de nostra salute vaticinia, finem suum videbantur consequi, & propediem debere compleri. Itē prophetiae diuinorum Vatum & Prophetarum scriptis comprehensae verae iam apparebant Iohannis clara denūciatione & praedicatione, de Christo Domino praesente, & iam facto homine. Ergo Lex & Prophetae ad Iohannis vsque tempora de futuro Christi regno egerant: quod posthac non esse expectandum, sed praesens iam adesse docebat Iohannes. In quo non propterea habent finem Danielis hebdomades, quae complendae erant salute aeterna patra, & expiatione peccatorum peracta, quod tum perficitur quum Christus Dominus pendens in cruce pro nostra omnium salute, pronunciauit omnia consummata esse, atque ita expirauit, velo Templi disrupto & aeterna redemptione sua comparata.

Initio autē & fine hebdomadarum Danielis constituto, sequitur ut de earum partitione, quae proponit Angelus, & his quae ad eam pertinent paucis agamus.

Liberationem longē Babylonica praestantiorē proponit Angelus Danieli, ne putaret Ecclesia Dei, sibi haerendum in ea quae sub Cyro instabat liberatione: sed longius prospiceret, felicitatemque, hoc est, veram libertatem, recordaretur in promisso Messia intuendam, & spectandam esse. Quia verò ex Sacris libris propè completos esse septuaginta captiuitatis Babylonicae annos didicerat Daniel, audit iam pro septuaginta illis annis propè expletis, alios septies septuaginta annos constitutos & definitos esse à Deo, quibus vera libertas, nempe à peccato, morte & tyrannide Satanæ esset populo & ipsi Ecclesiae restituenda per Christum. Qua de re, ut agamus paulò fufius & libetius, notandum est, captiuitati Babylonicae septuaginta annos fuisse constitutos à Deo, cuius temporis certa parte, terra ipsa Iudaica colonis vacua celebraret sua sabbata, quemadmodum secundi libri Paralip. cap. 36, vers. 21. declaratur. Iusserat enim Deus ut Israelitae terram Chanaan ingressi, sex annis agros colerent, septimo autem inculta arua relinquerent, ut ipsa terra more hominum, suas haberet ferias, & sua sabbata atque otia celebraret, ut Leuitici cap. 24. scribitur. Cui praeepto id quoque fuit adiungendum, quod Deut. 15. capite praeci-

præcipitur de nouis tabulis & debitorum remissione tenuioribus, & iis qui soluendo non essent. Septimo enim anno quo terræ quies concedebatur, debitorum quoque remissio tenuioribus & egenis dabatur, ex Dei mandato. Sed quia in harum rerum obseruatione negligentius se gesserant Iudæi, quemadmodum alia quoque Dei præcepta curauerant parum diligenter, exilio annorum septuaginta sunt à Deo damnati. Quò scirent sibi Dei Sabbata diligentius obseruanda esse, quum suæ libertati fuissent restituti. Ac quia libertas illa quæ Iudæis per Cyrum fuit concessa, typus erat libertatis eius, quæ nobis Christi domini beneficio concessa & patta est, propterea Daniell, quò de illo certior fieret, certum illius exhibendæ tempus proponitur, quod septies septuaginta annis definitur, siue decem Iubilæis annis. Nam tot annos reddunt anni Iubilæi decem, quot hebdomades septuaginta: nempe quadringentos nonaginta. Iubilæi enim anni celebrantur & obseruantur exactis septē hebdomadibus annorum, id est, septies septem annis expletis: qui iuncti simul, faciunt annos quadragintanouem, vt scribitur Leuitici cap. vigesimo quarto. Decies autem quadragintanouem, reddunt quadringentanonaginta, quot nempe septies septuaginta reddunt. Ita numerus hic annorū, quem hebdomades septuaginta reddunt, admonet nos veri Iubilæi, qui Christi domini natiuitate inchoatus, & eius passione completus, perpetuò est in Ecclesia duraturus, in qua peccatorum remissio, & debitorum omnium quæ nos morti æternæ addixerant, liberatio per Christum obtinetur. Anno autem Iubilæi redibant singuli ad suas possessiones, quauis ratione à suis dominis ad alios transferas. Libertas quoque seruis Hebræis restituebatur eo anno, sicuti & septimo, vt præcipitur Exod. 21. 2. & Deuteron. 15. 12. Externis verò, & his qui non erant in albo populi Dei, nequaquam concedebatur ea libertas. Soli enim verè liberi sunt, quos liberat Christus dominus, sicuti scribitur Iohannis c. 8. vers. 36. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Libertatē autem, quum mancipia Satanae essemus, peperit nobis dominus Iesus Christus sua morte & obedientia, quam patefaciendam sub finem istarum hebdomadū denunciat Angelus. Itaque ommissis septuaginta annis, quorum causa sollicitus erat Daniel, iubetur animum intendere in istos cōsequentes septies septuaginta annos, siue decem consequuturos Iubilæos: quibus erant cōcludenda omnia Prophetarum oracula de Messia, & vera Ecclesiæ redemptione: Iubilæo æterno & perpetuo in Ecclesiam inducto, non tēporali quidem, sed spiritali, vt Christi regnum etiam spirituale est, non autem mundanum aut temporale.

Quò autem certior apparet cursus istorum temporū, quæ præfinita erant veræ liberationi piorum, siue ipsius Ecclesiæ Dei, suamque vnā sub illis temporibus agnoscerent conditionem pij, partitur Angelus eos annos trifariam. Primū quidem in septem hebdomadas, deinde in sexagintaduas, postremò vnā, quæ est vltima, solam proponit hebdomadam. At versu quidem 24. totius huius temporis summā ita proponit: Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam. Deinde versu insequenti 25. partiri & distribuere hoc tempus incipit, hoc modo: Scito ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ erunt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia tēporū. Hoc versu duas partes huius tēporis videmus propositas, scilicet hebdomades septē, deinde alias sexagintaduas, quas postea resumit: vt intelligamus, quò pertineāt septē prior loco dictæ hebdomades, nempe ad id quod mox attexitur de platea & muris Ierusalem reficiendis in angustia temporum, id est, per magnas difficultates & calamitates varias. Versu deinceps 26. sexagintaduæ hebdomades reperuntur, post quas dicitur occidēdus Christus, hebdomade scilicet septuagesima.

Nam si sexaginta duabus hebdomadibus, septem priore loco dictæ hebdomades adiungatur, fient sexagintanovem, post quas quia est tollendus Christus, certè cum septuagesima hebdomade sublatum fuisse oportuit. Quid autem illis sexagintaduabus hebdomadibus futurum sit, & quemadmodum interea sit habitura Ecclesia, reticetur hoc loco, quia ex visionibus Danielis, quæ continentur capitibus, septimo, octavo, decimo & undecimo, intelligitur.

Iam versu 27. cap. 9. illa hebdomada, quæ postrema est & septuagesima, explicatur: cuius medio tempore processurum Christum in medium ait, atque Evangelium de peccatorum remissione promulgaturum, Ecclesiamque sibi collecturum: ea ratione, multis confirmato pacto Dei æterno, sublatiisque omnibus Legis ceremoniis, vero Agno in cruce immolato. Quibus cõsecratis, Templi atque urbis ipsius Ierusalem expectanda venit ruina, nulla spe reliqua Templi restituendi in postremum, quod finem in Christo haberent omnia, quæ Templo eiusque ministerio & ornamentis continebantur, & representabantur. Arca enim, item propiciatorum, & altare, & candelabrum, & hostiæ, Christum Iesum Dominum nostrum referunt, in quo vera peccatorum nobis proposita est expiatio, & iustitia. Neque aliud hominibus sub cælo datum est nomen, per quod illos seruati oporteat, ut docetur Actorum cap. 4. vers. 12. Et ne pij hærent in illis umbris, sed scirèt Deum, ut spiritus est, ita spiritu adorandum esse, ut est Iohan. 4. 24. denunciat Angelus illa omnia ruitura, quæ ad certum tempus erant constituta.

Hæc sunt quæ primùm in hebdomadum partitione & diuisione spectanda veniunt, quæ paulò fusioris explicationis egent, quò præsens aperiore sit historia. Quamobrem nonnulla sunt prioribus adiicienda, & per partes resumenda sunt singulæ diuisionis hebdomadum sectiones, quò facilius intelligantur. Sed priusquam eas resumamus, dicendum videtur de Persarum Monarchia, & Persarum Imperatoribus: quandoquidem hebdomadas incipere cum ipso Persico imperio diximus, & earum hebdomadum pars nõ minima ad id imperium pertinere, ex Danielis visionibus intelligitur.

*De Persico imperio, & breui hebdomadum Danielis
illustratione. Cap. VIII.*

Persica monarchia, argentea prius est dicta, quòd post restitutum Templum, & urbem Ierusalem cinctam mœnibus, satis commode populus Dei sub Persicis monarchis habuit. Ea verò quam diu steterit, aut quot reges habuerit, neque nostri, neque prophani satis nouerunt Historiographi. Quod quidem variæ illorum & incertæ declarant his de rebus historia, prodiæ ab iis, & literis conscripta. At nos, quia ex Sacris literis priores nouimus Persarum reges, & posteriores nouit historia prophana, hac de re statuere certius poterimus, quàm aut Herodotus, aut Iosephus, aut Manetho, vel Metasthenes, aut Ctesias, à quibus rerum istarum fides peti solet. De tempore autem & duratione Persicæ huius Monarchiæ ambigere nõ possumus, quum eius initium ex Sacris oculis habeamus cognitum, & id euersum ab Alexandro Magno ex historis prophanis intelligamus: quæ illa tempora fideliter annotata & conscripta habent. Itaque de tempore quo stetit Persicum imperium, prius dicamus, quàm de regibus, qui administrarunt argenteum illud imperium, quod aureæ Babylonicæ successit monarchiæ.

Ab eo anno quo primùm euectus fuit à Deo ad Asiæ principatum, post Darium Medum, Cyrus maior, quem Persarum regem nominat Sacra oracula, Persicæ incipit monarchia, quæ desinit & finitur morte Darij filij Arsani.

Tum

Tum enim nullo repugnante, Persarum opes ad Alexandrum Magnum sunt delatae, eique ea quae Persis prius paruerat Asia, submitit colla. Primus autem Cyri maioris, siue Persarum regis annus, incidit in annum tertium Olympiadis octuagesimae, qui fuit annus ab orbe condito, ter millesimus quadringentesimus septuagesimus secundus. 3472. Et urbis Romae fuit annus ducentessimus nonagesimus quintus. 295. annis quadraginta post reges urbe pullos & exactos. Quod, deductis ordine temporibus, ut ea Sacris exponuntur oraculis, & collatis atque compositis cum his Olympiadibus, & urbis Romanae annis certum esse intelligimus. At quae à prophanis autoribus & nostris sunt aliter definita de hac re, animaduertimus esse falsa. Darij autem ultimi Persarum regis mors, ad annum primum Olympiadis centesimae decimae tertiae pertinere, ex prophana historia intelligitur. Is autem annus est quintus hebdomadis Danielis decimae nonae: & urbis conditae quadringentesimus vice-simus quintus. Mundi autem ter millesimus sexagesimus secundus. Ex quae temporum ratione intelligimus esse dandos Persicae monarchiae annos centum & triginta: etsi aliter ab aliis hac de re statuitur.

Sed nos, quia liberationis Babylonicae, quae initium habet imperij Persici, certum & definitum habemus Sacris oraculis tempus, & mortis Darij ultimi Persarum regis, & Alexandri Magni annotata fideliter habemus consequuta tempora, non possumus haerere: & à nobis dissentientes possumus bonis rationibus coarguere: praesertim cum Scriptorum sacrorum testimonio definitum habeamus tempus, quo Cyrus maior adiit imperium, & Alexandri Magni mors, quae in proximam ab interitu Darij incidit Olympiadem, multorum Historicorum approbatione confirmata, certa & confessa sit. Tum enim Graecae historiae certior fuit observatio, multis doctis & claris scriptoribus, easdem res suis scriptis complexis, consentientibus in temporum illorum definienda ratione. At, quae superioribus contigerunt temporibus, non tam fideliter sunt à scriptoribus animaduersa: quò fit ut prophanae historiae magna sit obscuritas, quam diluere & aperire ex ea quae proponimus temporum supputatione, possumus: quò quidem ea constat indubitata observatione petita ex Sacris literis: de qua nihil est necesse nos in praesentia pluribus agere, quò de illa prius actum sit, in qua temporum quae Sacris definiuntur oraculis expressam habuimus rationem. Quae, ut sit ad prophanas historias referenda, si minus fuit animaduersum ex superioribus, poterit tamen intelligi ex huius Chronici indice continuato, & veluti perpetuò deducto à prima mundi origine, usque ad nostra tempora.

Iam quòd ad Persarum reges attinet, qui his centum & triginta annis imperarunt, nobis magno vsui erit ad veri intelligentiam Danielis locus, qui capite eius libri 11. vers. 2. extat, qui ita habet: Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimis super omnes, & quum inualuerit diuitiis suis, concitabit omnes aduersus regnum Graeciae. Ex hoc Danielis loco, intelligimus eum Persarum regem, qui bello Graeciam afflixit, quintum esse à Cyro maiore Persarum monarcham: eum verò quintum ordine à Cyro, Persarum regem, esse Xerxem ex rebus gestis & autorum prophanorum monumentis animaduertimus. Angelus enim ista Danieli aperit, anno Cyri regis tertio, ut est cap. 10. vers. 2. Quia igitur praeter Cyrum tres adhuc futuri erant Persarum reges, post quos, quartus bello Graeciam esset inuasurus, quem fuisse Xerxem testes sunt omnes historiae prophanae, iure Xerxem terrorem Graeciae, dicimus fuisse quintum à Cyro maiore Persarum imperatorem. Quinam verò inter hos fuerunt mediis temporibus Persarum reges, Sacra scripta nobis suggerunt, quae temporum illorum intermediorum historiam, quae pertinet ad Ecclesiam Dei, persequuntur, & explicant fideliter. His autem nominibus

expressos eos reges habemus in Sacris oraculis, Assueri, Darij & Artaxerxis qui vt ab aliis regibus distinguantur, qui quidem idem nomen habuerunt, epithetis & cognominibus sunt designandi, & donandi iis, quæ maximè sunt idonea & conuenientia præsentis rei & historiæ, quam repetemus ex Esdra & Nehemia. Assuero igitur, Artaxerxis addemus cognomen: Darium, verò dicemus Assyrium: Artaxerxem autem Pium cognominabimus. Is enim Ecclesiæ Dei magnam curam gessit, vt post intelligatur.

Et vt ordine procedamus, de Assuero primùm agamus, qui ex ipsius Esdræ historia nobis notus est. In qua capite 4. vers. 6. dicuntur hostes populi Dei in principio regni Assueri scripsisse accusationem aduersus habitatores Iudæ & Ierusalem: qua factum fuit vt mandato eiusdem Assueri, cui Artaxerxis cognomen addimus, quia illum postea eodem nomine Scriptura appellat, intermissum fuit opus domus Dei. Multa verò est & frequens in libro Ester huius Assueri Artaxerxis mentio, quem fuisse consortem imperij Cyri ex eo intelligimus, quòd Esdræ quarto, vers. 5. opus domus Domini dicitur impeditum fuisse sub Assuero, omnibus diebus Cyri Persarum regis, vsque ad regnum Darij, Persarum regis. Assuerum verò istum successisse in imperio ipse Cyro, cuius fuerat prius in Perside vicarius, & Cyri nomine prorex, ex libro Ester initio possumus colligere: vbi capite primo, vers. 3. vt Hebræa habent, dicitur robur Persidis & Mediæ fuisse coram eo, & in ipsius aula Satrapæ & principes, siue præfecti prouinciarum centum vigintiseptem, quibus imperabat, dicuntur adfuisse: quos per aliquot menses regifico luxu acceperit.

Roboris autem Persici & Medici pars melior & potior, antea erat in expeditionibus cum Cyro maiore, quæ tum in Assueri aula fuisse dicitur. Post Assuerum autem Darium statuimus, quem nos ad aliorum discrimen, qui sunt dicti in hac Monarchia Darij, cognominauimus Assyrium: quòd Esdræ capite 6. vers. 22. dicuntur Iudæi fecisse solennitatem Azimorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificauerat eos Dominus, & conuerterat cor regis Assur ad eos, vt adiuuaret manus eorum in opere domus Dei Israel. Darius autem hic Assyrius, memoratur initiis Prophetarum Aggæi & Zachariæ, sub quo Templum Domini fuit restructum. Cuius ea laus est, quòd intermissum sub Assuero Artaxerxe Templi ædificium, eius autoritate repetitum fuit & confectum. Quod ex prophetiis Aggæi & Zachariæ colligimus, sed id præcipuè ex historia Esdræ agnoscimus. Nam cap. 4. 24. dicitur sub Assuero fuisse intermissum opus domus Domini, nec repetitum ante secundum annum Darij regis Persarum. Capite autem 6. vers. 14. de domo Dei extructa sub hoc Dario Assyrio, ita dicitur: Seniores autem Iudæorum ædificabant & prosperabantur iuxta prophetiam Aggæi Prophetæ & Zachariæ filij Addo: & ædificauerunt & construxerunt iubente Deo Israel, & iubente Cyro & Dario & Artaxerxe regibus Persarum. Qui autem isto versu, postremo loco memoratur Artaxerxes, videtur fuisse Assuerus Artaxerxes, à quo prius dictum fuit impeditum fuisse opus domus Domini: nisi nos cõiectura fallit, quòd ratione Ester & Mardochæi, rebus populi Dei faueret, à quo alienus antea fuerat. Fortasse enim quum iam grandis natu esset, allecto imperij consorte Dario Assyrio, iussit quoque Templum Dei extrui: incubente in eam rem præcipuè Dario, quem admodum id restatū nobis reliquerunt Diuina oracula. Potest quoque Artaxerxes ille esse is quæ Pium dicimus, sub quo à Nehemia vrbs cincta est mœnibus, & Templū ornamenta sua obtinuit. Alij Artaxerxis vocabulū ad ipsum Darium Assyrium referūt, vt sit positū, & pro, id est: quòd Artaxerxis cognomen, fuerit regum Persicorum propriū, quemadmodū Romanorum Imperatorum Cæsar, cõmune fuit nomen, & Ægyptiorum regum veterū, Pharaon: vt post Alexandrū Magnū, Ptolomæi appellatio regibus omnibus Ægyptiis fuit

fuit attributa, vsquequo Ægyptus in prouinciæ formam fuit à Romanis redacta.

Cæterum Dario Assyrio subiungimus Artaxerxem Pium, cuius Esdræ capite septimo, versu primo, veluti in noua historia, fit mentio hoc modo: Post hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Saraïæ, &c. deinde additur: Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in Lege Moyfi, quam dominus Deus dedit Israel. Et dedit illi rex secundum manum domini Dei eius super eum, omnem petitionem eius. Nam, vt dicitur quoque postea, rectore suæ gentis videbatur tum carere Iudæa, defuncto Zorobabele. qua de causa anno Artaxerxis Pij septimo, mittitur in Iudæam Esdras cum mandatis, ad res populi Dei componendas. Sic enim eodem capite Esdr. septimo, versu vigesimoquarto dicitur: Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua constitue iudices & præfides, vt iudicent omni populo qui est trans flumen: his videlicet qui nouerunt Legem Dei tui, sed & imperitos docete liberè. Ab eodem Artaxerxe Pio mittitur postea Nehemias in Iudæam, ad res Ecclesiæ componendas, anno vigesimo, quemadmodum id pluribus explicatur Nehemiæ secundo capite. Ita nobis quum ex historia Esdræ, tum Nehemiæ, notus est is Artaxerxes Pius, quem Dario Assyrio subiungimus. Quamobrem ante Xerxem, qui Græciæ terror fuit, hos Persarum reges ex Scriptura nouimus: Cyrum maiorem, Assuerum Artaxerxem, Darium Assyrium, & Artaxerxem Pium, quos quintus à Cyro maiore consequitur Xerxes Græciæ terror.

Atque hos quidem priores Persarum reges nominamus, Sacræ scripturæ subnixi autoritate, securi interim Herodoti & Ctesis, atque aliorum, qui vel Herodotum vel Ctesiam sunt secuti, de quibus agemus postea. Quinam autem Xerxem istum consecuti sunt reges in Perside, ex historia prophana hos iam colligimus.

Xerxis filius fuit Artaxerxes Machrocheir, id est, Longimanus Latine, qui successit illi in imperio, à cuius anno vicesimo qui repetunt hebdomadarum Danielis initium, iam possunt animaduertere quàm longè absint à vero, quum hunc Artaxerxem Longimanum Xerxis filium sumant pro Artaxerxe Pio, qui fortè fuit auus Artaxerxis Longimani. Post Artaxerxem verò Longimanum, Darius nothus eo prognatus imperium tenuit. Dario Notho successit eius filius Artaxerxes Mnemon, id est, Memor cognomine: cuius frater fuit Cyrus, minor dictus: celebratus ab historia Græca, & à Xenophonte, qui cum eo socia aduersus Artaxerxem arma tulit. Post Artaxerxem Mnemonem eius filius Ochus Persis imperauit. Deinde Arses Ochi filius, qui cum tota familia sublatus, successorem habuit Darium vltimum Persarum regem: quem Diodorus Siculus ait lib. 17. Arsani fuisse filium, qui Ochi frater fuerat: eum verò Iustinus libro decimo, nominat Codomanum. Contra hunc Darium Alexander Magnus bellum gessit, translata ad se potentia & monarchia Persica: quemadmodum id futurum Danielis visionibus prædictum, & à Deo constitutum fuerat: Ne quid in imperiorum mutationibus, aut reliqua nostra vita fieri sine diuina prouidentia existimemus.

Sunt ergo hi Persarum reges, partim ex Sacra scriptura, partim ex historia prophana, Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Ctesis, & Diodori Siculi nobis noti: quos etsi Eusebius aliter ordinat & appellat, stabimus tamen autorum à nobis dictorum iudicio, & huic descriptioni atque catalogo insistemus. Ex Historia quidem sacra Persarum reges & monarchæ agnoscuntur isti quinque priores:

Cyrus Maior.	I.
Assuerus Artaxerxes.	II.
Darius Assyrius.	III.
Artaxerxes Pius.	IIII.
Xerxes terror Græciæ.	V.
Ex prophanis historiis, nobis sunt reliqui noti sub his nominibus:	
Artaxerxes Longimanus.	VI.
Darius Nothus.	VII.
Artaxerxes Memor.	VIII.
Ochus.	IX.
Artes qui & Arsanes.	X.
Darius Codomanus Arfani fratris Ochi, filius.	XI.

Hos undecim reges habuit Persica monarchia, per annos centum & triginta, ut antea fuit declaratum. His autem regibus suos annos nequaquam adiecimus: quia certa Persicæ historiæ notitia destituimur. Etsi autem priorum regum, nempe Cyri, Assueri Artaxerxis, Darij Assyrij, & Artaxerxis Pij, memoratur aliquot anni in Scriptis sacris, non tamen ex his possumus certo definire annos imperij illorum, quia id non agit Scriptura, ut doceat quandiu regnauerint: quamobrem nihil est necesse nos curiosius in illos inquirere.

Quia verò nostri Iosepho in his historiis plurimum vtuntur, quemadmodum Metasthene, & nescio quibus illi adiunctis incertorum autorum fragmentis parum probatæ fidei, propterea potissimum admonendi sunt errorum quos in hac admisit historia Iosephus, libro undecimo antiquitatum siue originum, id est, ἀρχαιολογίας. Nam partim ex Herodoto, cui non tam fuit propositam historiam scribere, quàm iucundis rerum narrationibus lectorem retinere & recreare, partim ex nescio quibus autoribus, (nam Persicas res infirmitati propè sunt persecuti) ita Persicos reges enumerat: primò Cyrum, deinde Cambysem filium Cyri, tum Magos, postea Darium Histaspis filium, deinde Xerxem: post Xerxem memorat Cyrum alterum, quem Xerxis filium vult esse, qui Græcis dicitur Artaxerxes: sub quo cõtigisse ait historiam Ester: ab hoc transit ad Alexandrum Magnum, qui Darium vltimum Persarum regem deuicit. Quæ quàm sint à Scriptura sacra aliena, ex superioribus abundè liquet, ut in his confutandis non sit immorandum. Sed qui Sacram historiam non norunt, admonendi sunt istorum errorum, ne his postea fallantur, aut in errorem parum cauti inducantur.

Adhæc, sicuti prius diximus, neque Herodotum, neque Ctesiam, aut eos qui ab his suas historias hauserunt, sequuti sumus in priorum regum Persicorum enumeratione, quòd certa habemus ex Scriptura testimonia de his regibus, qui regnarunt in Persis, vsque ad Xerxem. Itaque post Cyrum nequaquam Cambysem nominauimus, neque post illum Magos, neque post hos Darium Histaspis, quæ nomina quæ nusquam extant in Scriptura, à nobis sunt prætermissa. Scripturæ enim sacræ, quæ horum temporum tractat historiam, est omninò acquiescendum, non autem Herodoto aut vlli, quicumque is tandem sit, qui se veram historiam ex Persicis monumentis afferre dicat, quemadmodum id ausus est de se profiteri Ctesias. qui captus bello Cyri minoris ab Artaxerxe memore, quia Medicus erat, in aulam regiam fuit admissus, in qua diu versatus de Persarum rebus certior, ut ipse ait, prodidit quàm Herodotus aut alij, qui ante eum Persica tractarunt. Is autem post Xerxem memorat Artaxerxem filium Xerxis, quem Longimanum dicunt: post quem nominat Xerxem filiū Longimani, qui cum aliquot menses regnasset insidijs Secundiani, filij alterius Artaxerxis, sed Nothi, fuerit sublatas, qui ob id re-

id regnavit post Xerxem secundum, sed brevi tempore, quòd eum alter filius nothus Artaxerxis Longimani, Dariæus, siue Darius, eadem arte sustulit, qua ille fratrem priorem. Quanquam aliter rem istam explicat Pausanias Eliacò n secundo, vbi agit de Athleta Polydamante. Ait enim Darium Artaxerxis ex concubina filium, studiis Persarum fretum, contendisse de principatu cum Isogæo legitimo Artaxerxis Longimani filio, rémq; ad Persarum còcilium detulisse vtrumque, in quo victor & superior fuerit Darius nothus: à quo deinceps Persarū reges deducti sunt. Huius enim Darij nothi filius fuit Artaxerxes, dictus Memor, ad differentiam alterius iam dicti Longimani: deinde Ochus Artaxerxis Memoris filius: quem consequutus est Arses: & postremo loco Darius, cognominatus à Iustino Codomanus, sicuti iam dictum fuit. In memorata verò Persicorū regum serie prætermisimus Xerxem secundum, & Secundianum, quem alij Sogdianum vocant, quòd vterque paucis mensibus regnarit: etsi eos Diodorus Siculus ex Ctesia memorat, quos alij nihilominus prætereunt. Horum autem regum annos incertos & malè distributos in historia prophana, non recensuimus sigillatim, quòd illos confuderūt Historici. Itaque summa annorum istorum omnium, quibus in vniuersum regnarunt, contenti fuimus, quam esse certam, ex iis quæ sunt antè posita, possumus animaduertere.

Antequam autem ex hac Persicorum regum discedimus historia, quia nihil est descensu Xerxis in Græciam in ea illustrius, in historia quidem prophana, age videamus quàm Olympiade is Græciam bello petierit: id enim à pluribus traditur Historiographis Græcis, sed quàm verè dispiciendum est. Pausanias quidem in Arcadicis autor est, eo tēpore Xerxem cum infinita ista quam produnt Historici manu (vt prandente Medo epota fuerint flumina) traieciisse in Græciã, quum Gelon dominaretur Syracusis. Quem ad bellum pro Græcia contra Xerxem secum gerendum Athenienses & Lacedæmonij per legatos sollicitauerunt, vt est apud Herodotum lib. 7. Idem autem Pausanias in Eliacis, ait Gelonem potitum tyrannide Syracusis anno secundo 72. Olympiadis. Præterea affirmat etiam in Eliacis, Persas à Xerxe relictos in Græcia cum Mardonio, fusos fuisse ad Plateas, Olympiade 75. Sed Diodorus Siculus libro vndecimo suæ Bibliothecæ, ait Xerxem mouisse arma in Græcos, Olympiade septuagesima quinta, quo tempore potitum rerum Syracusis Gelonem memorat. Polybius quoque Megalopolitanus lib. 5. in eadem est cum Diodoro Siculo sententia: qui ait Romanos fœdus primùm percussisse cum Carthaginensibus, post eiectos Roma reges, Consulibus repub. obtinentibus annis ante primam Xerxis in Græcie transfretationem duo detriginta. Roma autem sub regibus fuit annis 243. vt Sextus Rufus computat, regum temporibus deductis. Ab eo tempore si numerētur anni duodetriginta, perueniemus ad Olympiadis 74. annum tertium. Pausaniam autem, & Diodorū Siculum, item Polybium, præterea & Dionysium Halicarnasæum, qui in eadē est cum iis sententia lib. 9. & cæteros, qui similiter annotata nobis ista reliquerunt tempora, errasse ex eo apparet & constat, quòd Cyrus maior, Persarum rex, imperium post Darium Medum obtinet, anno tertio Olympiadis octuagesimæ, sicuti constituta, Scripturæ sacre testimonio, arguunt tempora. Post Cyrum autem, hi reges in Perside ante Xerxem fuerūt, Assuerus Artaxerxes, Darius Assyrius, & Artaxerxes Pius. Artaxerxis autem Pij annus vigesimus, Templi restituti in totum, & vrbis Ierusalem cinctæ mœnibus habet notationem: sicuti mox ex septem primarum hebdomadarum Danielis historia constabit. Hebdomas autem septima quæ huius temporis terminum statuit, finitur Olympiadis 92. anno tertio. Adhæc Artaxerxis Pij memoratur annus tricesimus secundus, Nehemiæ capite 13. versu sexto.

qui incidit in Olympiadis nonagesimæquintæ annum tertium. Sic quàm longè absint à vera temporum notatione isti autores, apparet: quum non nisi circa nonagesimam Olympiadem Xerxes in Græciam transitus contigisse videatur. Quandoquidem Artaxerxem Pium oportuit in Perside regnare ante Xerxem, quem dicimus Græciæ terrorem: quemadmodum ex Danielis oraculis id liquere potest, in quibus cap. 11. vers. 2. disertè id dicitur, præter Cyrum tres alios reges habituram Persidem, ante Xerxem, qui Græciam turbaturus. At potuit Xerxes sub Artaxerxe Pio descēdisse in Græciã, quum esset rex designatus. Vt enim sub Cyro regnavit Assuerus, ita sub Artaxerxe potuit regnare Xerxes: & Persica monarchia vti Romana eodem tempore potuit plures habere imperatores.

Errores autem in tēporum supputatione admissos ab Historicis prophandis & nostris Chronographis posse deprehendi, & quadam parte emendari, ex his liquet. Sed nos eam curam in præsentia par est omittere, & in aliud tempus reiicere, ne instituti nostri obliti, res alias videamur agere. Hæc autem nobis ex Sacris scripturis de Persica monarchia & Perfarum monarchis sumpta, ad historiæ Persicæ veritatem quadam parte patefaciendam, & fabulis repurgandam.

Ad hebdomades verò Danielis iam nobis est accedendum, quas ab Angelo distributas fuisse in tres partes, superiore capite docuimus: sic vt primæ septem ex his secreuerit, attribueritque Templo & vrbi reficiendæ. Deinde sexaginta duas enumerauit, quibus variè iactata fuit Ecclesia. Tertio autem loco, postrema quæ est septuagesima, proposita fuit, quæ conclusionem & finem habuit ceremoniarum omnium legalium. Septem autem primo loci dictæ hebdomades, quia pertinet ad annale tempus, annos efficiunt quadragintanouem: eum enim numerum reddūt septies septem: quarum historia continēt Esdræ & Nehemiæ scripta, quæ Latini vno fascè cōplectuntur: sic vt Nehemiæ librum vocent librū Esdræ secundum. Et Hieronymus in Epistola ad Paulinum de Sacra scripturæ libris, Esdræ ait & Nehemiam in vnū volumen coarctari. Ex quo nunc præsens temporum septem hebdomadarum delibanda est historia. Ac primo quidem Esdræ capite, Cyri edictum exprimitur, quo post septuaginta captiuitatis Babylonicæ annos, redditur libertati populus Dei. Reuerso autem in patriam populo, altare primum extructum, in quo sacrificia offerrentur, docet caput tertium: quod monent etiam, Templi iacta fuisse fundamēta à Zorobabele filio Salathielis, principis Iuda, & à Iosue filio Iosedeci, Pontifice maximo, anno secundo redierunt eorum in patriam. Quarto capite, Templi ædificationem impeditam fuisse mandato Assueri Artaxerxis, nec repetitam fuisse ante annum Darij Assyrii secundum, docet Esdras. Sexto autem capite, structurã Templi fuisse effectam ostendit, anno Darij Assyrii sexto, annitentibus præcipuè, & in eam rem incumbētibus Zorobabele & Iosue, excitatis per Aggæum & Zachariam Prophetas. Templo autem restituto, & propè confecto, Zorobabel dux Iuda, videtur è viuis discessisse, quod Esdras veluti prorex à Perfarum imperatore Babylone mittitur in Iudæam, cum magna volūtatorum Iudæorum manu, qui restiterant in Chaldæa post Cyri edictum, & suorum discessum. Qui expergefacti à Deo maluerunt postea relictis commoditatibus Babylonicis, in patriam, quàm in peregrino solo agere. Missus est verò in Iudæam Esdras præcipuè ad Iudices & præfectos, qui ius populo dicerēt, cōstituendos, cōponendum Iudaicè Reip. statum. quod fit Artaxerxis Pij anno septimo, vt est Esdræ cap. 7. 24. Post Esdrã ab eodem Artaxerxe Pio mittitur & legatur in Iudæam Nehemias, cum imperio & mandatis, pro tegendis Templi portis, id est, cōplendo Templi ædificio: item vrbe Ierusalē cingenda muris, vt est Nehemias

Anno autem vigesimo Artaxerxis Pij, Nehemias eam legationem obtinuit, vt est versu 1. cap. 8. quod factum est annis à legato prius in Iudæam Esdra, tredecim. Mansit autem annos duodecim Iudææ rector & procurator Nehemias, vt declaratur capite quinto, versu decimoquarto. Cæterum in vrbe Ierusalem munienda, & muris cingenda, quantopere laborarit ipse Nehemias, declaratur à secundo capite ad septimum. Et capite quidem sexto, versu decimoquinto, quantam ipse & Iudæi diligentiam adhibuerint in vrbe Ierusalem munienda declaratur, opere tanto intra quinquagintaduos dies confecto, vigesima quinta mensis Elul, qui nobis Augustus dicitur. Atque hic completas habemus septem istas priores hebdomadas, anno scilicet Artaxerxis Pij vigesimo, quo venit in Iudæam Nehemias. Sic enim dixerat Angelus, Danielis 9. vers. 25. Hebdomadibus septem rursus ædificandam plateam & muros, in angustia temporum. Angustiam autem & miseras eius temporis testantur hostiles conatus aduersariorum populi Dei, & nefaria contra bonos inita consilia: item ditiorum in tenuiores illiberalitas, quæ satis multis describuntur ab Esdra & Nehemia.

Annus igitur Artaxerxis Pij vigesimus, habet cinctam mœnibus Ierusalem, atque etiam Templum cum suis appendicibus absolutum: quam ad rem materiam postularat & impetrarat ab ipso rege Nehemias. Vnde non iniuria apud Iohannem Euangelistam capite 2. versu 20. dicunt Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quod quidem ita videntur dicere Iudæi, vt non antiquum sextum Darij Assyrij, sed vigesimum Artaxerxis Pij, videantur intueri. Qua enim ratione possit aliter locus ille accipi non intelligo: nisi Darij Assyrium & Artaxerxem Pium, quum diuersos ex Scriptura sciamus esse reges, eos dicamus regnasse eodem tempore, & fauisse interea populo Dei, atque eius curam gessisse, quod viri essent religiosi. Cogemur nihilominus semper affirmare Templum extructum fuisse anno Darij Assyrij sexto, vt est Esdræ capite sexto, versu 15. cui ad complementum multâ deessent, quæ fuerunt sub Artaxerxe Pio addita. sub quo dicemus urbem Ierusalem fuisse munitam, eius anno vigesimo, vt ex Nehemiæ capite 2. vers. 2. & cap. 6. vers. 15. intelligimus. Quare sub Artaxerxe Pio non malè censebimus Templo omnia adiuncta fuisse, quæ desiderabantur prius, vt fuerunt fortasse appendices Templi, pro stationibus sacerdotum, per vices ministrantium in tabernaculo Domini, & horrea siue gazophylacia, ad primitias recondendas & reponendas decimas sacerdotum. Vrbi quoque Ierusalem suam accessisse præsidium eodem tempore dicemus.

Est verò minimè prætereundus Euangelij iam memoratus locus, quo Iosephi rerum Iudaicarum scriptoris, cui plus æquo nostri deferunt, eleuanda est autoritas. Qui certè multis locis se earum rerum quas tractat ignarum esse demonstrat, seque in sua Republica peregrinari arguit. Et ad id de quo agimus parum illum cautum fuisse & diligentem, imò egregiè impudentem & mendacè, demonstrare par est, vt eius dicta propius inspicienda, & nobis examinanda esse intelligamus. Is enim libro antiquitatum Iudaicarum decimoquinto, cap. 14. ait Herodem Antipatri filium, Templum à fundamentis, longè magnificèrius & amplius quàm fuisset, extruxisse, & absoluisse cum appendicibus & porticibus, annis octo & dimidio. At eum qui eo secundo viuiebant Iudæi, mendacij conuincunt, qui ad veterem structuram referentes oculos, aiunt illud spatium quadraginta & sex annorum constructum fuisse. Adhæc, scimus secundum Templum, id scilicet quod Zorobabel cum Iosue, & reliqua Iudæorum manu reduce è captiuitate Babylonica extruxerat, post Christi Domini mortem, anno circiter quadragesimo fuisse

uerfum & sublaturum cum tota ceremoniarum legalium pompa. Quod à Tito factum agnoscunt historici quoque Iudæi, Templi secundi ruinam referentes in Romanos & eorum Imperatorem Titum. Idem verò Templum fuisse quum Christus Iesus Dominus noster factus homo versaretur in monte Sion, ex Prophetarum certis prædictionibus nouimus. Aggæus enim cap. 2. vers. 10. ait, Futuram templi secundi, quod extruebatur sub Zorobabele, longè maiorem gloriam, quàm fuisset Templi Salomonici. Respicens ad Christi Domini, quæ Templum illud ornatura erat, præsentiam. Quamobrem id Templum mansisse oportuit eo tempore, quo Christus Dominus egit in terris. Quod si, ut ait Iosephus, Templum id extruxisset Herodes, in quo versatus est Dominus, id non fuisset secundum Templum, sed tertium, cuius longè alia debuit esse forma, ut eam descripsit Ezechiel extremo suo libro. Inertiæ igitur & ignorantia damnandi sunt nostrorum plerique, qui Iosephi & similibus autorum scriptis ita afficiuntur, ut iis statim assentiantur, eaque vera esse credant, quæ proponuntur ab illis, præteritis interim & neglectis Sacris libris, & historiis diuinis supinè perlectis, quas præcipuè & primum discere conueniebat, è quibus cætera diiudicari & æstimari oportere, nemo nisi censor iniquissimus, non iudicabit.

Quod autem dicitur Templum secundum quadraginta sex annis confectum, interim verò septima hebdomada quæ quadragesimum nonum annum complet, structuram Templi habet absolutam, id ita accipiendum est: Templum quidem fuisse omnibus suis partibus absolutum, cum vrbe cincta mœnibus, anno à libertate per Cyrum reddita, quadragesimonono. Annos tamen solos quadraginta sex collatos in ædificium Templi, quòd triennium exactum fuerit, antequam ad opus ipsum accederet Zorobabel, & cæteri reduces ex captiuitate. Nam post dictum Cyri de populi Dei restitutione & libertate promulgatum, opus fuit tempore non paruo ad conferenda consilia de reditu ratione, & ad cogendos reduces, atque negotia conficienda iis qui relicta Chaldæa, constituerant patriam repetere. Annum ergo demus his rebus conficiendis: quibus peractis, ponamus iter ingressos Iudæos anno altero ab edicto promulgato, hinc intelligemus ipsos reduces, venisse in patriam anno vno & dimidio propè exacto, post Cyri edictum. Nam à Babylone in Iudæam iter est quatuor mensium impeditis, ut scribitur Esdræ cap. septimo, versu septimo & octauo. qui ita habet: Et venerunt in Ierusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis, quia in primo die mensis primi cœperat ascendere de Babylone. Et in primo die mensis quinti venit in Ierusalem, iuxta manum Dei bonâ super se. Iam fundamenta Templi non fuerunt continuè iacta, ut in Ierusalem venerunt: id enim non nisi anno altero post reditum factum fuisse legimus Esdr. 3. vers. 8. Vnde colligimus triennium elapsum fuisse ab edicto Cyri, ad Templi iacta fundamenta. quòd quidem si annis quadraginta sex adiungamus, habituri sumus annos quadraginta nouem, qui septem primis hebdomadibus constituuntur. Quibus confectis & explicatis ut ab Angelo fuerunt propositæ, transeundum est ad cõsequentes sexaginta duas hebdomadas. de quibus paucis, ne sumus longiores agendū est.

Sexaginta duæ quæ post septem iam dictas, sequuntur hebdomades, incipiunt ab anno vicesimo primo Artaxerxis Pij, qui est Olympiadis nonagessimæ secundæ annus quartus, à quo octaua Danielis hebdomas incipit. Terminatur autem & concluditur hoc tēpus septuagesima hebdomade inchoante, quæ in annum secundum Olympiadis ducentessimæ primæ incidit: quum Q. Tiberius Nero Romæ imperaret, post Octavianum Augustum, anno ab vrbe condita septingentesimo septuagesimo octauo. Quis autem fuerit Ecclesiæ status, his 72. hebdomadibus aperitur & docetur visionibus Danielis, quem ad-

quemadmodum iam diximus. Eam ob rem capite septimo Danielis, quatuor Monarchiæ sub quatuor bestiis truculentis proponuntur, sub quibus variè iactatus fuit populus Dei. Quem etsi perditum & euersum cupierint terreni & animales homines, nunquam tamen illum de sua constantia & fide dimouere potuerunt, Deo mirabiliter suam Ecclesiam tuente & conseruante. Habuit autem satis commodè sub Artaxerxe Pio Iudaica respublica, quum eam & Dei populum commendatum haberet is Persarum rex, cui tum Syria & Asia reliqua parebat. Is enim post Zorobabelis obitum, per Esdram, deinde per Nehemiam composuit & constituit res Ecclesiæ, quemadmodum ex vtriusque, Esdræ & Nehemiæ commentariis, intelligi potest. Post hunc autem Artaxerxem Pium, docuimus imperium Orientis siue Persicum, ad Xerxem qui fuit Græciæ terror, peruenisse. Ab hoc autem Xerxe, statim ad Alexandrum Magnum, capite vndecimo Danielis transit Angelus, præteritis aliis Persarum regibus, quòd fama fuerint Xerxe inferiores, nec Ecclesiæ res admodum curarint, sed eas pasci sunt fluere vt tempora ferebant: quum tributis tantum & vectigalibus exigendis, atque auferendis intenti essent.

Alexandri autem Magni descensu in Syriam, videbatur aditura magnum periculum Ecclesiæ, propter bellum ab ipso contra Tyrum gestum, & arma Ægypto illata. Nam per Iudæam ex Phœnicia in Ægyptum descensus est, & Iudæis iratus erat Alexander Magnus, quòd com meatum illi & auxilia denegassent, quia Persarum, quibus tum parebant, sequebantur partes. Adhæc dissentiens à cæteris, qui erant idololatræ, religio & vera pietas, impios homines & Dei contemptores acuebant in populum Dei. Sed Deus in cuius manu non modò regum, sed omnium quoque sunt corda & manus, Alexandrum populo suo cõciliauit, stultique & superbi iuuenis insolentiam, victoriarum successu intolerabilem, ad moderationem traduxit, fecitque vt maxima beneuolentiæ signa, & argumenta præstaret iis, quibus iratus videbatur maximè. Itaque in hac historia nobis idem licet obseruare, quod primis Israeliticæ Ecclesiæ temporibus, inter Laban & Iacob contigisse intelligimus, Genes. 31. 24. Fugientem enim Iacob, magna manu sibi adiuncta, exacerbato animo persequebatur Laban, ea spe vt Iacobum malè acciperet, atque fortunis euerteret. Hanc autem Laban audaciam, ratione mira Deus repressit, vetans in somnis ne quid asperius non modò ageret, sed ne loqueretur quidem cum Iacob. Sic hominem furentem repressit Deus, & coëgit ad ambiendam Iacobi, quem ibat perditum, amicitiam. Eodem modo Alexandrum Magnum, insolentem & superbū regem, iratum suo populo, id est, Iudæis, quos spe iam deuorauerat & perdiderat, tam placidum quàm ouem reddidit Deus: adduxitque ad eorum quos euersum ibat, admirationem & conseruationem.

Succeffores autem Alexandri, ij qui partim Asiæ, partim Ægypto imperarunt, variis postea cladibus Iudæos affecerunt: quòd quum alij aliorū vitæ, & opibus & regnis insidiarentur, & belli mutuis sese conficeret, Iudæam tantquam victoriæ præmium, in medio propositam habebant. Horum autem historias quas paucis perstrinxit Daniel, Scriptores prophani suis monumentis prolixè sunt persecuti: ex quibus Dei verbū esse verissimū, atque omnia geri diuino decreto & providentiâ intelligimus: neque Ecclesiā tyrannorū iniuriis patere, sine ipsius certis iudiciis agnoscimus. Extāt autē doctæ nō modò veterū Theologorū, sed etiā recentiorū & nostri tēporis multorū interpretationes in Danielē, quibus eius visiones & pertinētes ad illas explicātur historiæ. Addita sunt quoque Danielis scriptis nonnullorū Chronica, quibus historiæ quàm plurimæ Scripturatū aperiuntur & enodantur. Quare non est quòd hoc loco in

explicatione Græcæ & Romanæ monarchiæ, quæ scriptis Danielis perstrin-
gitur, longiores simus. Eorum autem monarchiarum imperio paruit Iudæa,
quemadmodum & monarchiæ Persicæ, his sexagintaduobus hebdomadibus.
Id verò tantum in præsentia monebimus in hoc argumento, Græcam nomi-
nari Monarchiam, Alexandri Magni & successorum eius potentiam, quæ à
Romanis postea fuit oppressa, sicut postea quoque Romana, quæ cæteras
obscurauerat, euerfa fuit à Gothis. Dicta est autem ex eo Græca monarchia,
quòd Danielis cap. 8. vers. 21. Hircus caprarum, ipse Alexander Magnus, di-
catur rex Græcorum. Nam communi totius Græciæ consensu, concilio Co-
rinthi habito, Alexander Magnus declaratus fuit Imperator Græciæ, ad Per-
sequendos bello Persas. Quò factum fuit vt Macedonicum Alexandri Ma-
gni imperium, sit in Scriptura Græcum nominatum, longo antè tempore
quàm Alexander natus esset. Philippus autem Alexandri Magni pater,
deuictis ad Chæroneam Græcis, non se regem Græciæ, sed ducem appellari
iusserat, quemadmodum id Iustinus libro nono declarat. cuius exemplum
sequutus Alexander Magnus, euocatis Corinthum ciuitatibus Græciæ, post
compositum regni statum, ducem se Græciæ in patris locum substituendum
curauit, vt declaratur apud Iustinum libro vndecimo. Itaque delectus vltor
Græciæ toties à Persis petita, Asiam inuasit: quam ea celeritate vicit, quàm
prius Sacra oracula Danieli patefacta declarauerant & denunciauerant, vt
qui mirantur foelicitatem Alexandri, & quemadmodum vulgò loquuntur,
fortunam, sint remittendi ad diuinas de regnorum statu constitutiones, &
admonendi diuinæ providentiæ ac voluntatis, è qua rerum omnium status
& conditio pendeat. Quamobrem quale futurum esset Alexandri Magni
imperium, & vt in plures diuidendum, facile est ex Daniele deprehen-
dere. In quo reges Aquilonis dici reges Asiaticos, & Austri reges, vocantur
Ægyptios, à Ptolomæo Lagi filio profectos, ratione situs Iudææ est au-
maduertendum.

Restat iam & reliqua est vna hebdomada, quæ & vltima est, & septuagē-
sima, de qua dicendum est etiam aliquid: quandoquidem Christi Domini
ministerium, & mortem in qua est plenitudo temporum, completitur. de
qua sic agitur Danielis 9. capite, vers. 27. Confirmabit autem pactum multis
hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium &
erit in Templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem &
finem perseuerabit desolatio. Quæ verba non tam de Hebraico contextu,
quàm Græco aliquo interprete ex parte sunt desumpta, & vtrum sint ex
Septuaginta interpretibus petita, facit incertum, genuina versus huius iūta
interpretatio, in Græcis codicibus Argentorati excusis, anno Domini 1561.
In quibus Græca huic respondentia versu ita habent: Καὶ δυναμίσεις διαθήσονται
πολλῶν ἑβδομάδων μία, καὶ ἡμισυ τῆς ἑβδομάδος καταπάσει θυσιαστήριον καὶ θυσίας, καὶ πληροῦνται
ἀπὸ ἀφανισμῶν, καὶ ἕως συντελείας καὶ σπονδῆς τάξει ἐπὶ ἀφανισμῶν. καὶ δυναμίσεις διαθήσονται πολ-
λῶν ἑβδομάδων μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθύσεται, ἡ θυσία καὶ σπονδή, καὶ ἐπὶ τὸ ἕθρον
βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται, καὶ ἕως συντελείας καιρῶν, συντέλεμα δοθήσεται ἐπὶ τὸν ἐρημωσιν.

Hebræa autem si quis requiret, aut scire auebit, quomodo habeant hoc
loco audiat & accipiat. וְהָיָה אֶחָד מִשְׁבֻּעֹת הַשָּׁבוּעַ יִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת
Quæ verba: וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת וְיִשְׁבֹּת
possunt ita reddi. Et confirmabit fœdus multis hebdomada vna, & dimidium
hebdomadis illius cessare faciet sacrificium & oblationem: & propter extre-
mitatem abominationum stupens erit, (quiuis) & vsque ad cōsumptionem,
eamque certam, stillabit super attonito, (desolatio.)

Hebræa autem hoc loco nobis præcipuè spectanda sunt, quòd Latina &
Græca significent & dicant, in dimidio hebdomadis illius vltimæ, sacrificia
desitura.

destrutura. Quod nequaquam factum fuit, neque etiam id docent verba Hebraica: quæ aiunt dimidium vltimæ illius hebdomadis impositurum finem sacrificiis & ceremoniis legalibus. Dimidium autem eius hebdomadis, significat ea quæ illa vltima hebdomade sunt gesta, quæ finem legi Mosaicæ ceremoniali attulerunt, stabilito & rato declarato pacto Dei æterno de nostra salute per Christum dominum. Deinceps autem vrbi Ierusalem & incredulis, qui que Deum vocantem contempserunt, nihil erat præter longam malorum seriem expectandum, quæ urbem Ierusalem confectura erant, & populum ipsum Iudaicum rebellem, & inobedientem Deo infinitis calamitatibus implicatura.

Finem autem legalibus ceremoniis attulisse ea, quæ dimidia vltima hebdomade sunt gesta, testantur scripta Euangelistarum, quæ tum produsse in medium Iesum Christum dominum nostrum docet, Iohanne Baptista eiusce rei præcone, & tanti boni prænuncio. Cui in deserto agenti Deus locutus est, mandata dans illi de agendis, tum quum Tiberij Cæsaris decimus quintus esset imperij annus, vt scribitur capite tertio Lucæ, quo hæc ita dicuntur: Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræ & Thraconitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha: sub principibus sacerdotum Anna & Caiapha, factum est verbum Domini ad Iohannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissione peccatorum. Ex his igitur Euangelistæ Lucæ verbis apparet, vt post diuinum imperium & mandatum, venerit Iohannes in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Qui dum populum baptizat, Christum dominum ingredientem tricesimum annum ætatis vna Baptismi lauacro perluit, sicuti eodem tertio Lucæ Euangelistæ capite docetur his verbis: Factum est autem quum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato & orante, apertum est cœlum. Et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum, & vox de cœlo facta est, Tu es filius meus: in te complacuit mihi. Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

Hæc autem notatio ætatis Domini, & Tiberij Romani imperatoris non est leuiter prætereunda, quod ex ea mortis Domini & ætatis ipsius, item conclusionis hebdomadam septuaginta Danielis certa constat notitia. Iam autem mortem Domini nostri Iesu Christi, terminum & finem esse hebdomadam septuaginta Danielis, ostendimus: quæ in quemnam temporis articulum incidant, nullo negotio iam possumus colligere. Et ex Euangelica historia nouimus Christum dominum in crucem actum fuisse eo die, quo per singulas familias immolandum erat agnus Paschalis. Quod fiebat decimoquarto die mensis primi, id est, Martij, vt quidem in anno veteri vsurpabatur, quemadmodum id prius in mensum & anni ratione declaratum fuit. Ergo decimusquartus dies mensis Martij, qui est Nisan Hebræis, & primus est mensis anni civilis in populo Dei, finem & conclusionem hebdomadam septuaginta habet: quod tum mortuus est Dominus, quem dimidia vltimæ hebdomadis tempore, veri doctoris & seruatoris officio functum esse inter homines, testis est Danielis prædictio. Item Euangelica historia, quæ Paschæ festa quatuor commemorat, post Baptismum ipsius, sicuti doctè collegit, & explicuit Andreas Osiander, in ea quam editit Harmonia Euangelica: vnde & certa Christi domini, quam in tertis egit ætas, & mortis ipsius tempus certum colligitur. Quia enim baptizatur Christus dominus anno Tiberij Cæsaris decimoquinto, & tum baptizatur quum annum ætatis ingrediebatur tricesimum, vt exponitur

apud Lucam Euangelistam, capite tertio: certè mortuū illum fuisse pro nobis in cruce oportet anno Tiberij decimo octauo, tum quū ætatis annum ageret tricesimum tertium, id est, quum annos compleuisset trigintaduos & dimidium. Nam dimidium hebdomadis vltimæ tres annos cum dimidio continet: quo vnctus est Sanctus sanctorum, Christus Iesus, & declaratus Rex à Patre cœlesti supra montem Sion, per quem tum peccata nostra fuerunt expiata. Adhæc sacrificia Legis sublata fuerunt Agni immaculati, id est, ipsius Domini Iesu Christi morte, postquā veri doctoris & prophetæ munus peregrisset in terris. Cœpit autem docere, & se verum Messiam, siue Christum patefacere, quum annum ingrederetur tricesimum: in eo autem munere tres annos & dimidium compleuit. Vnde tricesimus ætatis ipsius annus, primus est ministerij ipsius: inde tricesimus primus erit secundus, & tricesimus secundus dicitur tertius, quo Circumcisionis minister fuit Christus dominus: ex quo tricesimus tertius ætatis ipsius annus, cuius medio tempore ministerium suum expleuit, dicitur dimidiū annus dimidiæ vltimæ hebdomadis, qua compleuit omnia Prophetarum vaticinia de nostra salute parta per Christū dominum, anno ætatis ipsius tricesimo tertio. Is autem annus Domini tricesimus tertius non expletus, incidit in annum Tiberij Cæsaris decimo octauum, quia Tiberij annus decimus quintus habet annum Domini tricesimum incipientem. Vnde tricesimus primus annus Domini incidit in annum Tiberij decimum sextum, & tricesimus secundus domini annus incurrit in annum Tiberij decimum septimum: deinde tricesimus tertius domini annus referetur omnino ad annum Tiberij decimo octauum. Quæ quoniam Scripturæ sacræ testimoniis nituntur, non autem incertis hominum opinionibus, vera & certa esse apparet.

Dominum autem Iesum Christum annos in terris compleuisse trigintaduos annos & dimidium, nouit quoque superiorū temporū Ecclesia, quem admodum id testatum reliquit Beda Venerabilis, libro De natura rerum, capite 47. cuius hæc sunt verba: Habet enim, ni fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulò plusquàm trigintaduobus annis, vsque ad suæ tempora passionis vixisse: quia videlicet triginta annorum fuerat baptizatus, sicut Euangelista Lucas testatur: & tres semis annos post Baptisma prædicauerit, sicut Iohannes in Euangelio suo, non solum commemorato redeuntis Paschæ tempore perdocet, sed & idem in Apocalypsi sua. Daniel quoque in visionibus suis idem propheticè designat. Sancta siquidem Romana & Apostolica Ecclesia hanc se fidem tenere, & ipsis testatur indiculis, quæ suis in cereis annuatim scribere solet, vbi tempus Dominicæ passionis in memoriam populis reuocans, numerum annorum triginta semper & tribus annis minorem, quàm ab eius incarnatione Dionysius ponat, annotat. hæc Beda de ætate Domini Iesu Christi tradit. Quis autem locus Apocalypseos id doceat nescio: quædam autem recepta Cabala aut traditione, veteribus fuisse illud confessum, existimare possumus. Eusebius verò lib. 8. capite secundo De Euangelica demonstratione, hoc idem cõfirmat inquit: *ἵσθηται δὲ ὁ πᾶς τῆς διδασκαλίας καὶ παραδόξου ὁμοῦ τῆ σαλῆρος ἡμῶν χρόνος, τριῶν ἡμισυ γενῶν ἑτῶν, ὅπερ ἐστὶν ἐβδομάδος ἡμῶν, τοῦ τριῶντος ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς ἀκριβῶς ἐφιστάσθω αὐτῷ τῷ εὐαγγελίῳ παραστήσει:* id est, Sanè proditum est memoriæ, omne doctrinæ editionisque miraculorum Seruatoris nostri tempus, trium annorum & semis fuisse, quod quidem est vnus hebdomadis dimidium. Hoc ipsum quodammodo Iohannes Euangelista, attentissimè Euangelium eius obseruantibus declarabit. hætenus Eusebius. Inde Abbas Vspergensis in Tiberio inquit: Anno incarnationis suæ tricesimo tertio Dominus noster Iesus passus est in carne, & resurrexit. Item Nicephorus Callistus, ita librum primum suarum historiarū concludit: Complectitur primus hic

hic historiarum liber annos trigintatres, initio sumpto à quadragesimo secundo Augusti Cæsaris, iam senescentis, imperij anno: quo Dominus noster Iesus Christus cum carne ex sancta processit Virgine: sine autem in decimum octavum Tiberij Cæsaris imperantis annum, desinente: qui quidem à mundo condito 5538. à natiuitate autem Domini tricesimustertius fuit. Hæc è multis satis erunt. Ex quibus constat tempus vitæ actæ in terris Domini nostri Iesu Christi, non fuisse veteribus ignotum: de quo tamen hodie nostri Theologi sic disputant, vt rem alioqui perspicuam, inuoluant & implicent ea ratione, vt sit difficile sese ex eorum tricis expediri.

Anno igitur Tiberij decimo octauo, & domini Christi tricesimo tertio, conclusas habemus Danielis septuaginta hebdomadas: quæ ad quosnam Olympiadum, aut vrbs Romæ, aut mundi conditi annos pertineant, ex ipsa temporum serie & comparatione, constituta Scripturæ sacræ autoritate certò potest colligi, vt in Indice est annotatum. Tiberij autem annus decimus octauus, est vrbs Romæ conditæ octuagesimus quartus annus, & Olympiadis ducentesimæ secundæ annus quartus: mundi verò conditi annus est termillesimus nongentesimus sexagesimus primus. Quam temporum notationem diligenter animaduertendam esse, nec supinè vel oscitanter prætereundam, Prophetarum quæ sunt his de rebus, demonstrant oracula. Scripturæ autem sacræ tam diligens cura & sollicitudo in temporibus istis notandis, nostram debuit acuire diligentiam, omnemque nobis excutere inertiam. Quamobrem non est quòd noster hic à quoquam contemni, aut improbari debeat labor, præsertim quum Dei verbo, non autem hominum traditionibus, vel opinionibus sit constitutus & fundatus. Pertinere autem ad nos vel maximè temporum istorum notitiam, ex eo intelligimus, quòd nobis hæc sunt conscripta, qui ad ipsa tempora acceptabilia, atque ad eam gratiam peruenimus, quam etiam obtinuimus, quæ quidem Prophetarum oraculis & prædicationibus, iam olim denunciata fuerat. Nam, vt ait Petrus Apostolus Epistolæ suæ primæ capite primo, De hac salute exquiserunt, & scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetarunt: scrutantes in quod, vel quale tempus, significaret in eis Spiritus Christi, prænuncians eas quæ sunt in Christo passiones, & posteriores glorias: quibus reuelatù est, quia non sibi ipsis, sed nobis monstrabant ea, quæ nunc nobis sunt nunciata, per eos qui Euangelizauerunt nobis, Spiritu sancto misso de cælo, in quæ desiderant Angeli prospicere. Sic Petrus Apostolus magnitudinem gratiæ nobis cõmunicatæ suo tempore, prædicto & præfinito à Prophetis, commendat, vt eam etiam mirentur Angeli, & cupiant eius complementum inspicere, quo ne fraudentur electi, omni opè nobis annitendum est.

Est etiam fructus ille qui ex horum temporum certitudine manat, non omitterendus, quòd Iudæi horum demonstratione reuinci queunt, vt manus dent tandem Christo domino, & Christianismo acquiescant, ac desinant blasphemare. Quam ad rem non modò Danielis hebdomades, sed Iacobi quoque adiungendum est vaticinium, quod Genes. 49. vers. 10. habetur in hæc verba: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat Ihs Silo, id est, filius eius, nempe Iuda, & ipse erit expectatio gentium. Sic enim esse versum istum interpretandum, Rabini quoque fatentur, veritate illos cogete. Nam Ihs Silo aiunt significare יְהוֹשֻׁעַ beno, id est filius eius, qui est Messias, aut Christus dominus filius Iuda. Est enim ortus à Iuda Christus dominus, vt per Scripturas confirmatur & docetur Hebr. 8. 14. Eodè quoque colatum Aggæi Prophetæ vaticinium & testimonium, non parum habebit virum, quo significatam Christi domini præsentiam, qua secundum Templum fuit ornandum, veteres agnoscunt Rabini. Locus autem is extat Aggæi cap.

2. vers. 8. Et mouebo Gentes omnes, & veniet desideratus cunctis Gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.

Sed vt intelligantur facilius dictæ iam Danielis hebdomades, quia certis locis ab Hebraico contextu discesserunt interpretes, quum Græci, tum Latini, adiungemus hoc loco respondentem quàm poterimus proximè Hebraicis verbis interpretationem. Daniel 9. 24.

Septuaginta hebdomades præcisæ sunt & definitæ super populo tuo, & super vrbe sancta tua, ad finiendum culpam, & ad claudendum peccata, & ad expiandum iniquitatem, & ad producendum iustitiam seculorum, & ad obsignandum visionem & Prophetam, & ad vngendum Sanctitatem sanctitatum.

25 Scito ergò & intellige, à promulgatione verbi de reducenda, & re-stauranda Ierusalem, vsque ad Christum ducem hebdomades erunt septem, & hebdomades septuaginta duæ. Iterum autem ædificabitur platea & murus etiam in angustia temporum.

26 Et post hebdomades sexaginta & duas excindetur Christus, sed non sibi. Vrbem autem & sanctuarium perdet populus princeps, qui veniet: & finis eius erit cum inundatione, & vsque ad finem belli præcisæ erit desolationibus.

27 Et confirmabit pactum multis hebdomas vna, & dimidium hebdomadis cessare faciet sacrificium & oblationem, & super extremitate abominationum attonitus erit (quiuis) & vsque ad consummationem, càmque præcisæ stillabit super attonito (consummatio.)

Hæc est quæ mihi quidem, verbis Hebraicis proximè videtur accedere interpretatio, quæ superioribus disputationibus explicata est paulò fufius. Sermonis autem Latini inopia, & dicendi ratione dissidente ab Hebraismo, vix possumus verbū verbo reddere. Itaque & Latinus interpretes, & Græci septuaginta, sæpe à verbis discedentes sententias reddunt, & sensum ipsum aliis verbis exponunt: quod factum fuisse hoc Danielis loco docent & Græcæ & Latinæ interpretationes variæ. In quibus quod versu 26. ponitur *וְיָבִין וְיָבִין* venibimus, & non sibi, quia *וְיָבִין* lo sumatur pro *בְּעַבְרֵי* bæavuro, id est, propter se, & sua causa. Eo sensu: Christus dominus tollitur de medio, & agetur in crucem, non sibi, sed suis electis: vel, non propter se, sed propter electos suos, & Ecclesiam suam. Non enim sibi sed suis mortuus est Christus dominus. Quam interpretationem agnoscunt è Latinis nonnulli, quemadmodum id ex eorum commentariis in hunc locum licet videre. Sic autem Genes. 20. sumitur *וְיָבִין* vbi aduersus Abimilechi obiurgationem sese purgare studet Abrahamus, quum ait, *וְיָבִין לִי אֶחָי וְאָה* imri, li ahi hu, dic propter me, vel mea causa, frater meus est. Qua de causa Latinus interpret ea verba sensu seruato, ita reddidit: Dices quòd frater tuus sim. Quòd autem Beda Venerabilis c. 9. lib. De natura rerum, ex veteri Latina versione, quæ habet abbreviatas hebdomadas, pro eo quod diximus definitas, annos voluit intelligi lunares in hac hebdomadam supputatione, leuius est quàm quenquã debeat remorari. Nam ignorantio linguæ Hebraicæ hunc illi attulit scrupulum. Præterea falsa ab eo pleaque in hac hebdomadam tractatione sunt posita, sicuti & ab Eusebio libris De Euangelica demonstratione, vbi tractatur hic Danielis locus, quæ ex his commentariis dilui possunt facillè. Cætera autem quæ possent hic notari, omittimus in præsentia. Quòd si quid est in iis versibus obscuritatis, potest ex superioribus aperiri. Quum autem nos sua bonitate Dominus ad temporum plenitudinem & complementum, per hebdomadas Danielis deduxerit, &

iam tempora numeremus à nato Domino Iesu Christo, deinceps de natali die Domini nostri Iesu Christi dicendum est, quem malè collatum in Decembrem mensem intelligemus. Agendum præterea est de ratione numerandorum nouissimorum temporum : quò certior nobis nostra constet ratio, nève quum nos profiteamur Christianos, singulari Dei beneficio, in Christi Domini historia peregrinari videamur, quæ iis demum nota est, qui Scripturas sacras diligenter, vt par est, euoluunt & scrutantur.

CHRONICI MATTHAEI BEROALDI

LIBER III.

*De postremis siue nouissimis temporibus, & eorum
numerandorum vsurpata ratione varia.*

Caput I.

M Ancipium Satanae factus suo scelere Adamus, ut quanta
Dei esset aduersus ipsum benignitas intelligeret, idem-
que nosset eius posteritas, salutis promissionem & Euan-
gelium, quo ex desperatione in spem erigeretur, paulo
post suam defectionem à Deo accepit. Quinetiam mali
sui autorem & principem, Serpentem illum antiquum,
qui, sicuti scribitur Apocal. 20. est Diabolus & Satanas,
audit à Deo malè multari, & damnari propter ipsius
scelus, & infandā audaciam, qua suo mendacio Dei verbum eleuarat, atque
hominem ipsum in suā nāssam induxerat, & in suas partes attraxerat. Quod
illi non paruae consolationi fuit, dum promissione Dei ex tenebris in lucem
reuocatur, & exilij sui autorem videt dignum suis factis tulisse pretium. Ma-
lorum autem suorū alleuationem, in Christo Iesu Domino nostro sibi pro-
positam agnoscit, & intuetur oculis fidei Adamus. Quod intellexerunt Deo-
chari & dilecti Patres nostri, Enoch, Noe, Abraham, David, & Prophetæ ce-
teri, vnā cum Ecclesia quam suis aratibus rexerunt, edocti à Spiritu sancto,
qui nos deducit in omnem veritatem. Eoque fidei verbo erecti, certam de
sua salute spem conceperunt, & retinuerunt. Itaque Christum Dominum
promissiones diuinæ vbique sonant: cuius aduentu in carnem foelicia in-
choantur secula, quæ nobis Prophetæ denunciauerunt. Quæ quidem Apo-
stolus appellat plenitudinem temporum, Galat. 4. vers. 4. inquit: At ubi ve-
nit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum
sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, redimeret, & adoptionem filiorum reci-
peremus. Christus quoque Dominus quum prodit in publicum ad suum
obeundum munus, foelix illud & iam diu Patribus expectatū tempus, adesse
prædicat Marci cap. primo, vers. 4. ubi hæc dicuntur: Postquam autem tradi-
tus est Iohannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei,
& dicens, Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei,
pœnitementi, & credite Euangelio. Plena igitur & completa fuerunt, quæ
Prophetarum oraculis significabantur tempora de nostra salute, Christi Do-
mini natiuitate, & progressionem in publicū, ad veritatis & salutis doctrinam
per totum orbem proferendam ex Sion & Ierusalem. Quæ tempora dicuntur
etiam in Sacris literis nouissima, ut Esaia cap. 2. vers. 2. Et erit in nouissimis
diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur
super

super colles, & fluent ad eum omnes Gentes. Et ibunt populi multi, & dicent, Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Quia de Sion exiit Lex, & verbum Domini de Ierusalem. Apostolus etiam Paulus eadem appellatione notat ista tempora, 2. Timoth. cap. 4. vers. 1. inquit: Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus, discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, (iubentium) abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum eum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem. Iohannes quoque Euangelista, ne spes nostras putemus hinc producendas, aut ne in his vanis & mundanis rebus hæreamus, vocat eadem tempora, horam nouissimam Epistolæ suæ primæ secundo capite, versu 18. inquit: Filioli, nouissima hora est: & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: vnde scimus quia nouissima hora est. Quum autem ^{apoc} significet etiam tempus, videtur de industria Latinus interpres, quò temporis breuitatem significaret retinuisse horæ vocabulum, in Latina sua conuersione.

Tempora igitur quæ sunt ab Adamo condito ad Christi Domini incarnationem, vocantur prima siue priora: at, quæ eius natiuitatem & passionem consequuntur, plena & posteriora siue nouissima dicuntur, quemadmodum id quoque prius, vbi de summaria temporum partitione egimus, admonuimus. Et nunc etiam ex his prolatis Scripturæ sacræ testimoniis intelligitur. Et de prioribus quidem temporibus, vt ea persequitur Scriptura sacra, diximus pro diuina nobis collata gratia: nunc autem dicendum est de iis quæ vocantur nouissima, eadem nobis assistente & deducente nos Domini gratia, per Spiritum suum. Tempora quæ Sacra oracula vocant nouissima, sunt ea intelligenda, quæ Domini Iesu Christi inchoata apparitione in carne, seu natiuitate, concludentur mundi supremo die. Quem nos mundi ceruicibus imminentem & impendentem, expectare conuenit in redemptionem nostram. Mira autem de iis temporibus passim per Prophetas leguntur, & prædicantur in Sacris scriptis, quæ Domini Iesu Christi confirmauit apparitio in carne, qua infinita & omnium fidem excedentia, mundus vidit miracula. Quibus in spem æternorum bonorum homines statim sunt erecti, quæ nobis Christi domini iustitia & obedientia fuerant comparata. Sed vt ad illa perueniamus, multæ interim superandæ sunt & perferendæ molestiæ, multæ quoque miseriæ & calamitates adeundæ: è quibus tamen Dei ope & bonitate emergunt pij. Nam, vt Actor. 14. vers. 22. scribitur, Per multas tribulationes nos oportet intrare in regnum Dei. Neque est illud obscurum, quod scribitur 2. Timoth. cap. 3. vers. 12. Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu persecutionem patientur. Sed confidendum est, quia Christus vicit mundum. Itaque magno omnino est nobis expectandus reditus Domini Iesu, Christi gloriosus, de quo piis assidue cogitare par est. Spe enim salui facti sumus, spes autem quæ videtur non est spes: nam quod videt quis, quid speret? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, vt ait Apostolus, Rom. 8. vers. 25. Quæ verò expectamus, talia & tanta sunt vt eorum cogitatione, piorum omnes facile abstergantur lachrymæ, præsertim quum tempus breue sit, & prætereat figura huius mundi, vt est 1. Corinth. 7. vers. 31. Qua de re passim in Scripturis admonemur, ne frangamur animis, neue nos incautos & incogitantes occupet extremus ille dies: quemadmodum Noe seculo, Dei securos oppressit diluuium. Itaque Danielis capite 12. vbi de salute Ecclesiæ, & libertate vera piorum actum est, continuò proponitur his verbis resurrectio: Et in tempore illo seruabitur populus tuus, omnis

qui inuentus fuerit scriptus in libro vitæ: & multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobria & abominatorem perpetuam. sic enim est in Hebraico contextu, pro quo Latine habemus, & alij in opprobrium, vt videant semper. Etsi autem iam inde nato Domino anni effluerint mille quingenti & septuagintaquinque, nulla tamen est eius temporis, ac ne consequuntur quidem, si Deus velit per secula aut annorum millia, cum æternitate comparatio. Nihil enim est diuturnum, in quo est aliquid extremum, quod quum aduenerit, illud quod præterit effluerit, & iam nullum fuerit. Inde vt vita nostra dicitur vapor, ad modicum parens, qui deinceps & continuò exterminabitur, Iacob. cap. 4. vers. 14. ita omnia mundana & quæ præcipuè miramur mundi regna & imperia, collata cum Christi Iesu Domini nostri imperio, non modò fumi sunt & vapores, momento apparentes & euanescentes, sed ludibria & detrimenta, si Iesu Christi Domini absit ab his timor & cognitio. Læta autem & scelicia sunt ista in quibus versamur nouissima tempora, quanquam multos habet Satana duce manifestos hostes veritas, propter Euangelium prædicatum & veritatis apertam & electis patefactam Dei præcipuo beneficio, notitiam. Qua breui in bonorum sempiternorum deducuntur pij possessionem: & id quidem, quia Satanae est graue, quòd hac ratione pellitur, & deiici de sua potentia videt, nihil non molitur contra pios, & hæc scelicia atque Dei rementibus optata secula, quibus sua est nota & certa libertas piis proposita quam sperat se impediri posse mendaciis suis & præstigiis, impietatis omnium ille princeps, & veritatis hostis capitalis, qui breui ligatus sentiet, vt sentiat iam saepe, victricem Dei manum. Sed de horum temporum nouissimorum in quibus versamur ratione differendum est, & docendum, cum Deo, vt illa supputari & numerari debeant, quum quid illa sint, & quandiu constatura ac duratura, ex iam dictis intelligatur.

Quia verò in historia Domini nostri Iesu Christi permulta sunt maxime illustria tempora, factum est vt aliud alij spectauerint. Vnde accidit vt non idem notandorum nouissimorum temporum, omnes principium obserauerint, aut statuerint. Nonnulli enim ab incarnatione, siue conceptione Christi Domini, annos postremorum temporum numerant. Alij ab eius natiuitate, alij verò à Circuncisione, alij autem à passione eisdem annos recensent, quemadmodum & à Domini præsentia hos ipsos veterum Theologorum nonnulli numerarunt. De quibus rationibus sigillatim paucis est nobis agendum. Ab incarnatione, quando conceptus est Dominus, & primùm verbum Caro factum est in virginis utero, multi annos nouissimorum temporum notant, quos non omnino malè nominant annos salutis, siue gratiæ, quòd his temporibus vera salus patefacta sit, & promissa gratia fuerit nobis exhibita in Christo Iesu Domino nostro. Itaque Ado Viennensis in suo Chronico, sic annotat celebratæ synodi Nicenæ tempus, inquit: Anno post incarnationem Domini trecentesimo vigesimo secundo die mensis, secundum Græcos Desij, vigesimonono, quod est decimonono Calendarum Iuliarum, consulatu Paulini & Iuliani, Nicenum celebratur concilium. Et in alia historia inquit: Drogo filius Pipini defungitur hibernali tempore, anno incarnationis Domini DCCVIIII. Alia liceret proferre eiusce generis exempla: sed his in præsentia contenti erimus. Hunc autem morem numerandorum annorum ab incarnatione Domini, in Ecclesiam inuexit Dionysius paruus sine exiguus, id est, Græcè *μυρδος*, quem etiam nuncupant Abbatem Romanum. Qui, sicut colligimus ex epistolis Bedæ Venerabilis, ex his quæ idem Beda tradit capite 47. libri De natura rerum, autor fuit Christianis notandorum ista temporum. quò memoria Diocletiani tyranni, hostis nominis Christiani præcipui

præcipui, tolleretur & expūgeretur ex Ecclesia. Item vt qui Christianismum proficentur, scirent sibi Christi domini memoriam, in temporibus quorum est author, & quibus nobis salutem attulit, esse vsurpandam. Bedæ verò hæc de re verba sic habent: Primo decem nouennalis circuli versu, temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores à Diocletiani principis annis obseruauerunt. Sed Dionysius venerabilis abbas Romanæ vrbs, & vtriusque linguæ, Græcæ videlicet & Latinæ, non ignobili præditus scientia, Paschales scribens circulos, noluit eis, sicut ipse testatur, memoriam impij & persecutoris innectere, sed magis elegit ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi annorum tempora prænotare. quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri euidentius eluceret. hæcenus Beda.

Diocletianus autem, cuius præter cæteros in Ecclesiam Christi nobilitata fuit crudelitas, cauerat edicto, sicuti ex eius historia licet colligere, vt anni in posterum à primo sui principatus anno numerarentur & signarentur: sublata priore in consignandis temporibus obseruatione. Quod ab illo factum fuisse videtur, quia Christiani Romanos negligebant fastos, nec Consules aut Imperatores admodum curabant, de quorum nominibus signabantur in orbe Romano tempora. Suam propterea memoriam perpetuam & æternam in terris esse cupiebat nefarius ille & immanis tyrannus: quod ea constitutione consequuturum se esse existimabat. Et certè valuit illud impuri hominis, qui se Iouium cognominaret, decretum, per annos ducentos quadraginta octo. Itaque & Epiphanius lib. 3. contra hæreses, sextum annum Gratiani nominat nonagesimum annum Diocletiani tyranni. Et Ambrosius in Epistola quam ex argumento nostri Paschalem nominant, quæ quidem est ad Episcopos per Æmiliam constitutos scripta, & 83. notatur, annum memorat octogesimum & nonagesimum tertium, ex die imperij Diocletiani. Et in Epiphanijs epistola, quæ illius scriptis præposita est, sic habet: Epistola scripta nonagesimo secundo anno regni Diocletiani, Valentiniani & Valentis anno duodecimo, & Gratiani anno octauo, ad Epiphanium Palestinum Eleutheropolitem, &c. Et in Anacorato: Diocletianus annos viginti: post Diocletianum, Maximianus, Lucianus, Constans, Constantinus, Iulianus, Iouianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, anni LXX. Nam hic annus est Diocletiani nonagesimus, Valentiniani, & Valentis decimus, Gratiani sextus, Consulatus Gratiani Augusti tertium, & Eusebii illustriissimi Indictio vndecima. Imperium autem adierat Diocletianus, anno post natum Christum dominum ducentesimo octogesimo sexto, vt nostri Astrologi censent, statim post interitum Probi imperatoris. Eius verò Æra, quemadmodum nostri loquuntur Computistæ, sublata fuit anno Domini quingentesimo trigesimo secundo. Quod quidem ita habere, ex Bedæ venerabilis commentariis intelligimus. Qui in Iustiniano ita inquit: Dionysius Paschales scribit circulos, incipiens ab anno Domini cæ incarnationis DXXXII. qui est annus Diocletiani CCXLVIII. post Consulatum Lampadij & Orestis: quo anno Codex Iustinianus orbi promulgatus est. hæc Beda.

Ne quis autem existimet eundem morem numerandorum annorum ab incarnatione Domini fuisse in vsu veteri ecclesiæ Romanæ, propter vsitatam consuetudinem in bullis pontificalibus receptam, & vulgò notam, hoc sic habeat, id non ita pridem obseruatum fuisse. Nam, quod annotatur à nostris primus è pontificibus Romanis annus in Pontificiis rescriptis & diplomatis, quas bullas nominant, cœpit adscribere sui pontificatus, Paschalis secundus, quum antea in illis, anni Imperatorum adscriberentur. Præterea autem quod attinet ad annos incarnationis Domini, ij non annotabantur

antea, quemadmodum id ex Iohãne Lucido constare potest, qui libro primo De emendatione temporum, capite 10. hoc inquit: Sed tamen olim in bullis Pontificalibus, nõ annotabatur annus Domini, sed annus Pontificis pro tempore præsentis. At recentiores in bullis tantummodo Pontificalibus inceperunt annos annotare ab incarnatione: in cæteris verò sequuntur antiquum Romanæ curiæ morem, annos describentes à natiuitate Domini. Dicit enim dominus Paulus Episcopus Forosempronienfis lib. 13. secundæ partis Paulinæ suæ, Eugenio quarto præsentente, adhortatore Blondo Forliuensi, pontificij collegij à secretis notario, in bullis atque rescriptis pontificalibus, annorum hæc à Christi incarnatione supputatio scribi primùm cœpit. & infra: Sed notarij à natiuitate annos computare consueuerunt. hæc ille Episcopus. In hoc deceptus est Blondus, imitās Dionysium abbatem, qui suam supputationem olim fecerat à primo anno incarnationis Dominicæ in sua tabula. Sed idem Dionysius in annis Dominicæ incarnationis erravit, vt dicit Sigebertus in sua Chronica, & Renerius egregius supputator. Non est ergo mirum si Blondus in computationibus annorum ab incarnatione defecerit, quia ducem erroneum secutus est. Causam autem erroris ad vitandam prolixitatem, hic non ponimus, quia alibi eam descripsimus. Quidã verò certè cõputant annos ab incarnatione Domini, addentes annis à natiuitate ipsius rectè cõputatis per Ecclesiam scilicet, nouem menses quibus fuit in vtero Virginis: vt bene computant Pisani, qui anno Domini 1525. à natiuitate, post 25. Martij. sunt in anno ab incarnatione Domini 1526. & sic annotant in suis literis & codicibus. hæc inquit Iohannes Lucidus. Cuius verba nõ piguit recensere, quòd ex his animaduertimus quã ratione priores Papæ, siue pontifices Romani vitauerint in suis bullis, & vnà Dionysij errorẽ notari audimus, vt eos peccare facillè sit intelligere hac parte, qui eius autoritate freti annos Domini ab incarnatione numerent. qua de re agit prolixius idem Lucidus, opusculo de verò passionis Christi die, capite tertio.

In hac autem ratione notandorum annorum ab incarnatione Domini, id animaduertendũ est, quod ab eodem Iohãne Lucido docetur, eodẽ opusculo de verò die passionis Christi, annos ab incarnatione sumptos, post quartum Christi annum eosdẽ esse cum annis à natiuitate computatis, propter superfluum bissextum anno quarto Domini inconsultè annotatum: quo vnus minuitur annus. Non tamen hoc accidit ante annum quartum Domini. Vnde in rescriptis pontificalibus idem annus à natiuitate ex dicta inordinatione in eis dicitur annus incarnationis. hæc inquit Lucidus.

Iam à circuncisione Domini, id est, vt quidam interpretantur, à Calendis Ianuariis, annos Domini supputant Romani, quòd eo die sit anni principium in Calendario Iulij Cæsaris: quod idem recentiores Astrologi faciunt, qui radices motuum statuerunt initio Ianuarij, primi anni natiuitatis Christi, non cõputatis septem illis diebus, qui sunt ab eo die Decembris, quo statuitur natale Domini, vsquẽ ad primum Ianuarij diem. Ita qui loca Planetarum ad horam natiuitatis Christi inuenire volunt, retrocedunt per dies septem à radicibus Planetarum, in tabulis annotatis, vt ait Lucidus capite 10. lib. 1. de emendatione temporum. Sed lõgè plura sunt hac in re Astrologorũ errata, qui nec vnde sumendum sit anni naturalis initium, nec quando natus sit Dominus intelligunt, quemadmodum neque id norunt nostris tẽpori Theologi, quo fit vt frustra circuncisionem Domini eo modo proponant, quando in eo errant, quòd circuncisum Dominum putant Calendis Ianuarij, quemadmodum in sequentibus docebitur cum Deo.

A passione etiam Domini annotarunt plerique tempora, qui videntur id sensisse, quia morte Domini completa fuerunt omnia, quæ Christo domino perferenda

perferenda erant pro nostra expiatione, temporum felicitum ibi principium statui oportere. Quod sequutum videmus Hieronymum, qui commentario in Sophonia prophetæ caput primum, vers. 17. ait: Post annos quadraginta & duos Dominicæ passionis, circumdata est ab exercitu Ierusalem, & cõsummatio illius facta est cum festinatione, & non solùm illius, sed cunctis terræ Iudææ habitatoribus. Isidorus etiam multis historiæ locis eadem ratione utitur in temporibus annotandis. Quod alij quoque plerique faciunt, in quibus est Gregorius Turonensis, qui annos modò à passione, modò à resurrectione, vicinis inter se rebus, enumerat. Sed singulorum nomina non est nobis institutum persequi hoc loco. Satis autem fuerit in præsentia id adiungere, morem eundem veteri Romanæ Ecclesiæ fuisse in v̄su. Quæ, quemadmodum testatur Beda capite 47. libri De natura rerum, suis in cereis annuatim inscribere solet, vbi tempus Dominicæ passionis in memoriam populis reuocans, numerum annorum triginta semper & tribus annis minorem, quàm ab eius incarnatione Dionysius ponat, annotat. Denique anno ab eius incarnatione iuxta Dionysium septuagesimoprimo, Indictione quartadecima, fratres nostri qui tunc fuere Romæ, hoc modo se in natali Domini in cereis sanctæ Mariæ, scriptum vidisse & inde descripsisse referebant: A passione Domini nostri Iesu Christi anni sunt DCLXVIII. hæc inquit Beda. Vt autè expleatur anni septingenti & vnus, addendi sunt annis propositis 668. triginta tres anni, quibus egit in terris Dominus. 33. autem, & 668. fiunt 701. Vsa est ergo Romana ecclesia, ea ratione, vt annos Domini ab eius passione numeret, ommissis interim his annis, qui ab eius incarnatione ad passionem decurrunt, nepe triginta tribus, vt quidem ipsi vulgò astrologi Ecclesiastici numerant. Quod nõ animaduersum & notatum à plerisque, errores nõ ferèdos inuexit in hæc supputadorum annorum Domini rationem; quos scriptis suis cõfirmarunt, & auxerunt nonnulli Computistæ. In quibus Antonium Dulciatũ Florëtinum ordinis Eremitarum sancti Augustini, memorat Iohannes Lucidus capite 3. opusculi, de vero die passionis Christi. Is Dulciatus in libro de festis mobilibus, licet incipiat annos à passione Domini, non tamen præcidit annos præcedentes passionem, sed errorem errori addit. Quoniam anno quo Christus natus est, annotauit passionem Domini, inquit Lucidus. In quo pari ratione est à nostris erratum, quum eisdem annos, & à nato Domino, & ab eodem passo dixerint & annotarint. Nam qui annum vulgò à primo Ianuarij die, vel à vigesima quinta Decembris, qua putant natum Dominum, inchoant; id ita faciunt, vt annum à natali Domini repetat; qui verò eundem annum à festo Paschæ ordiuntur, quia tum est passus Dominus, inficiari id nõ possunt, se à passione Domini annos recensere.

Quod à doctis & bonis viris animaduersum, & sæpius in Senatu Parisiensi propositum, quum fuisset neglectum, ab iis qui, vt de Verre dixit Cicero, non tam cœli, quàm calati argenti rationem habent, & virtutem post nummos quærendam censent; fuit nihilominus edicto regio tandem emendatum. quod sensim viam sibi & auctoritatem fecit, frustra imperitis & stultis malorum consuetudinum propugnatoribus, contra nitentibus. Inde iam ab anno Domini 1566. in actis publicis notantur anni à Calendis Ianuarij, quibus annus incipit, ex vsitato more & recepto iam inde à Iulij Cæsaris tēporibus, ad hæc tēpora, sublata illa Paschæ & natiuitatis Domini confusione priore, quæ idem annus & citius & serius apud nos incipiebat, & magno errore numerabatur idē annus à natiuitate & passione Domini. Cæterum ecclesia Romana hac tēpestare annos non à passione Domini, sed ab eius natiuitate numerat; quemadmodũ id satis multis cõfirmat Io. Lucidus cap. 3. opusculi de vero die passionis Christi, ex actis cõcilij Constãtien. & bullis Pontificalibus. iã ab anno

Domini 1300. editis. in quibus ipsi anni vigilia natiuitatis Domini concluduntur, & sequenti natiuitatis Domini die incipiunt.

Veteres præterea Theologi annos à Domini præsentia numerarunt, quemadmodum Philastrium libro de hæresibus dixisse videmus, à captiuitate Babylonica ad Domini nostri præsentiam, annos penè esse D. & inde à Domino ad sua tempora annos esse CCCCXXX. Præsentiam autem Domino videntur Latini dixisse, eam quam Græci nominant *ἐπιφάνεια*, quam pro suo arbitrio scriptores Ecclesiastici variè sunt interpretati: partim eam ad natiuitatem referentes, partim ad ipsius Baptismum, partim ad stellam, qua duce Magi Ierusalem, deinde Beth-lehem sunt deducti. Capite autem sequenti hæc de voce aliquid etiã dicemus, ex quo pertinere illã ad natalem Domini intelligi poterit. Et quia dies Epiphaniarum siue Epiphaniæ vulgò refertur ad stellæ exhibitionem, qua duce venerunt ad Christum dominum Persarum sapientes, qui lingua ipsorum dicuntur Magi, quò vulgaris tollatur error, nõ est existimandum idem esse tempus nati Domini, & stellæ Magis oblatae. Anno enim altero à nato domino Iesu Christo, hoc est, Herodis anno tricesimoquinto, sicuti notat Epiphanius libro 2. tomo 1. cõtra hæreses: venerunt Magi ad Herodem Ierusalem, quemadmodum id etiã colligimus ex Euãgelio Matthæi, in quo, cap. 2. vers. 16. dicitur: Herodes timens regno suo, pueros Beth-lehemiticos à bimatu & infra sustulisse, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Itaque oportuit Herodem didicisse à Magis Christum dominum, iam prope bimatum attigisse, & duos annos propè tum fuisse natum. Vnde nõ malè ista ab Epiphanius fuisse annotata, animaduertimus, tomo 1. lib. 2. contra hæreses.

• Tricesimo tertio anno Herodis nascitur Christus.

Tricesimo quarto venerunt Magi.

Tricesimo septimo, Herodes mortuus est, & successit Archelaus filius ipsius in regnum, qui regnavit annis nouem. hætenus Epiphanius.

A natiuitate verò Domini annos enumerat autorum pars melior, quod & nos obseruamus his temporibus, atque etiã in hoc Chronico sequimur, præsertim quum inde nouissima tempora incipiãt, & à nato Domino, felicitum temporum, & Patriarchis optatorum historiã ordiantur Euangelistæ. Tum enim Deus apparuit Emanuel, & Verbum caro factum, prodiit in medium, ad nostras tollendas miseras, & verã nobis libertatem offerendam. Itaque & gaudium illud quod apud Euangelistam Lucam pastoribus primùm denunciatur, cap. 2. per Angelum, ad nos pertinet. Nato enim nobis omnibus Seruatore, domino nostro Iesu Christo, in ciuitate David, vera pax terris oblata fuit, & bona Dei voluntas erga homines tum planè constitit, prius à Lege, & Prophetis testificata. Quamobrem iure pastoribus vigilantibus in ea regione, gregis sui custodias ageribus, inquit Angelus: Nolite timere, Ecce ego euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est hodie Saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate David. Luc. 2. 10.

Antequam autem receptus mos esset in Ecclesiis, annorum Domini ab eius natiuitate numerandorum, & Græci & Latini diuersam sequuti sunt rationem, propter priores vsu receptas consuetudines: deinde propter Imperatores, de quorum nominibus signabantur fasti. Græci enim partim à mundo condito, partim ab Alexandri Magni imperio, annotare annos erant soliti. Quod ex impressis Canonibus Græcis Lutetiæ apparet, in inscriptionibus Nicenæ synodi primæ, pagina 7. & Nicenæ secundæ synodi, pagina 110. & in tomo Conciliorum primo, Parisiis impresso 1535. per Franciscum Regnauld, additur initio præfationis concilij primi Niceni, anno ab Alexandro 336. mense Iulio, 13. Calend. Iulij.

Indictionibus præterea sunt vsi quum Græci tum Latini, iam inde à temporibus

poribus Augusti, vt nostri censent Computistæ. quorum sententiæ refragatur Onuphris Panninius, commentariis in suos Fastorum libros. Qui factum & obseruatum id fuisse Constantini Magni ætate existimat, sicut ea de re dicitur in sequentibus, capite huius libri tertio. Vt autem ea ratio notandarum Indictionum valuerit, videtur in causa fuisse Iustinianus Imperator, cuius de temporibus notandis, & consignandis actis publicis, extat edictum. Ex quo notandorum temporum obseruatam Græcis rationem illo seculo, diuersam à nostra deprehendere possumus. Nam in Nouellis, Constitutione XLVII, vt Imperatoris nomen, & Consulis, & Indictio, quoque vnà cum die mensis annotentur, in actis publicis siue diplomatis, anno imperij sui vndecimo edicit, in hæc verba: Sancimus vt quicumque actis publicis conficiendis inseruiunt, siue in iudicio, siue vbiunque tandem acta consistunt: tabelliones quoque, & in summa qui, quacunque forma aut ratione instrumenta conscribunt, siue in ampla hac vrbe, siue apud alias gentes, in quas summum imperium nobis concessit Deus, ad hunc ferme modum incipiant instrumenta Sacratissimi huius Augusti & Principis, hoc & hoc anno: & post hæc inferant nomen Consulis, qui eo anno cum magistratu sit. Tertio loco Indictionem, quam deinde consequatur mensis & dies. hætenus constitutio. Ex qua videmus quid obseruare solita fuerit illa ætate Græcia, in temporibus annotandis. Nam prius Romæ, de nominibus Consulum signabantur fasti, postea de nomine Imperatorum, additis Consulibus. At hinc Consulibus vnus tantummodò in hac cõstitutione meminit Iustinianus, quod anno Domini 528. Iustinianus Imperator solus II. Consul fuit in Oriente. Anno Domini 529. Decius, sine collega Consul in Occidente fuit. Anno Domini 530. anno Consulibus in Occidente designati fuerunt Lampadius & Orestes. Anno Domini 531. tam Oriens, quàm Occidens, sine Consulibus fuerunt. Anno Domini 532. sine Consulibus tam in Oriente quàm Occidente, fuit Respublica. Anno Domini 533. Iustinianus tertium Consulatum gessit sine collega. Anno Domini 534. Iustinianus Bizantij inijt Consulatum, cuius Romæ collega fuit Decius Theodorus Paulinus. Post quem Romæ & in Occidente Consulibus creati deserunt, bello Gothico impediente, vt annotauit ista diligenter Onuphr. in lib. 3. Fastor. pag. 425.

Sed illius mirari subit, in memorata illa de annotandis temporibus Constitutione, nullam nati Domini, aut passi fieri mentionem, torpore, vt videtur, graui animos Iustiniani, & cæterorum qui illi auscultabant, eoque tempore viuebant, occupante. Christi enim Domini nomen tum celebre, & eius doctrina salutaris, nota satis erat in Græcia illo seculo. Agnoscebat quoque Iustinianus, se Christi Domini regnare beneficio, cuius tamen nomen in suis instrumentis silentio præterit. De annis enim Domini nihil omnino præcipitur, quòd maior homines illustrandi nominis sui cupido teneat, quàm cura diuinæ propagandæ gloriæ. Dum ignorant, aut certè non meminert, se natos sanctificando nomini Dei sui, & nostri omnium Parentis & Seruatoris. Sed dum se Augustissimos, Sacratissimos, Fœlicissimos & Gloriosissimos nominant, & dici volunt, certè miserrimos, infœlicissimos, ignauissimos & arrogantissimos, sese prædicant & arguunt. Nam quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum, vt Lucæ 16. capite, vers. 15. docetur. Et Reges quidem ac Monarchas, de se modestius sentire conuenit, qui quòd sunt maiores eò summissius gerere se debent. Quòd pertinet illud quod præcipitur Deuteron. 17. vers. 20. vbi de regia potestate, & autoritate agitur. quo loco id de rege scribitur: Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dextram, vel sinistram. vt longo tempore regnet ipse, & filij eius super Israel.

Quod autem ad Ecclesiam Latinam attinet, ea ut sermone & ritibus ac cœlo diuersa fuit à Græca, sic morem alium sequuta videtur, in hac temporum ratione constituenda. Nam partim veterem Romanam consuetudinem sequuta est, qua Consulibus & Imperatorum nominibus signabantur tēpora, partim idololatrarum & Gentilium repudiata consuetudine, annos vel ab incarnatione Domini, vel ab eius præsentia, vel à natiuitate numerauit. Certi autem & quod omnes sequerentur, nihil videtur constitutum fuisse ante annum Domini quingentesimum tricesimum secundum. Imperatorum enim magna fuerat vsque ad illa tempora, potentia & autoritas, non in Italia modò sed toto Occidente, quibus vulgò parebatur. Adhæc consuetudinis magna est tyrannis, quæ semel suscepta mordicus retinere cupit. Ita factum est, ut serò recepta sit ab Ecclesiis, notandorum à natiuitate Domini temporum ratio. In qua minimè illud prætereūdum est, Astrologos Ecclesiasticos, dum tempora digerunt, & cyclos suos, ut loquuntur, componunt: à mense Septembri computum suum repetere, atque ordiri. Quo loco Indictiones quoque statuunt, quarum principium conferunt in æquinoctium Autumnale, à quo Græcis etiam annum incipere norant Astrologi. Quemadmodum id quoque prodidit Alphonsus in suis tabulis. Errore tamen haud dubio, quum menses Græcorum ad annos Alexandri Magni reuocet, & veteres Græci ante Christi Domini aduentum, annos fuerint soliti incipere ab æstiuo solstitio, quemadmodum & Olympiades, sicuti prius docuimus, cum de Olympiadibus egimus. Sed qui postea Christianismum professi sunt, annum ab æquinoctio Autumnali inchoarunt, quemadmodum inde tempora fluere & decurrere ab ipso orbe condito iusserat Deus. Ex quo id apparet, quod intelligitur post clarius, cum de natali die Domini egerimus, veteres animaduertisse Dominum nostrum Iesum Christum fuisse natum æquinoctio Autumnali. quæ causa fuit ut annos inde sint exorsi, prioris ætatis Christianos à Domini natiuitate solita est inchoare vetus Ecclesia.

Natum tamen Christum Dominum hyberno solstitio existimarunt veterum plerique, & hodie quoque persuasum habent ferè omnes, præiudicio nescio quo malè fundatarum opinionum. Sed hac in re quid doceat veritas, non autem quid homines senserint, inspiciendum est, atque etiam animaduertendum. Quod iam ex Sacris oraculis docere aggrediemur.

De natali Domini nostri Iesu Christi, quod conferendum est in Autumnale æquinoctium.

Cap. II.

Hæc & religiosa dierum obseruatio, quæ sub Legè valuerat, Christi Domini aduentu in carnem, & morte in cruce pro nobis obita, fuit oblitterata: quemadmodum ciborum quoque discrimen sublatum fuit, quum Legis pædagogia finem suum esset consequuta. Quod Epistolæ ad Coloss. capite secundo, vers. 16. docet Apostolus, inquiens: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in partu dicit festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Hac etiam de re clarius aliquantò agit, Epistolæ ad Galatas capite quarto, versu 9. grauius & iniquissimo animo ferens, receptos tales in Ecclesiam mores, falsorum doctorum technis & persuasione. Eos autem mores nominat infirma mundi elementa, & doctrinas pueriles mundanas, quas quum ab Ecclesia sua remouerit Dominus, homines interim mundani & animales, qui quæ mundi sunt, non quæ Dei sapiunt, in vsum audent reuocare.

reuocare, magno suo & eorum qui illis consultant malo. Sic autem eo loco agit: Nunc autem quum cognoueritis Deum, imò cogniti sitis à Deo, quo modo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuò seruire vultis: dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne fortè sine causa laborauerim in vobis. Hæc est Apostoli grauis, de festorum dierum obseruatione querela, in quam si nostri animum intendissent, non tot festos dies aut ferias passi essent institui. Quæ comestationibus obcundis, & fratriis ac sodalitatibus quum potissimùm inseruiant, magnum inurunt Christiano nomini dedecus, & pestem in Ecclesiam exitialem inuehunt: quandoquidem homines à sobrietate & temperantia ad luxum & crapulam inducant, omni verecundia posita, & sublato in totum Dei metu. Quamobrem de feriis & festis Paschalibus agens Nicephorus lib. 12. cap. 35. Ecclesiast. histor. hæc subinfert, post citatam Apostolorum Epistolam, qua credentes non teneri Mosaicis ceremoniis decretum fuerat: At quidam ista nihil curantes, omnem quidem fornicationem pro nihilo habent: de diebus autem & feriis, & institutis perinde atque de anima ipsa decertant, Dei mandata inuertentes, & sibi ipsis leges ferentes, haud secus atque si studiosè hoc agerent, vt contrarias maximè, aduersus Dei decreta, res agitantes latère possint. Item hæc postea adiungit eodem capite 35. lib. 12. De diebus certè quidam & mensibus, irreconciliabile Ecclesiæ concitant bellum, contem- plationem remotiorem de iis posthabentes. Itaque necessariò consequitur, & ipsos hac in parte, eandem cum Iudæis sustinere sententiam & condem- nationem, in seipos maledictionis calculum ferentes. hæc Nicephorus.

Ea autem fuit Satanæ astutia, vt specioso prætextu celebrandarum virtu- tum, quæ in claris viris & honoratis foeminis apparuerant, homines primùm ad otium, deinde ad nequitiam & ad cætera, quæ otium alit mala, induceret. Incautos enim & incogitantes, hac arte occupatos, sensim ad apertam, quæ nunc cernitur, theatralium chorearum ac personarum sumendarum & comestationum licentiam impulit, à qua tanquam vicitata, & patrum instituto obseruata, dimoueri nequeunt posterì. Quæ enim patrum exemplo faciunt minores, ea iure & bonâ ratione fieri censent: quum tamen longè aliter hæc de re pronunciet apud Ezechielem Dominus, capite vigesimo, versu 18: vbi inquit: Dixi autem ad filios eorum in solitudine, In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus vester, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Hæc sunt quæ ibi præcipit Dominus, vt eius iussa & præcepta, nò autem patrum nostrorum instituta, quæ bonis moribus repugnant, seruanda aut sequenda nobis esse sciamus. Nam in Dei ciuitate, & bene constituta Christi Domini Republica, id est, Christiana Ecclesia, sola vigerè & obseruari debent verba Domini. Quod nisi fieret, frustra nobis vera suscepta esse religio & pietas diceretur: quum Matthæi cap. 15. vers. 19. talem religionem quæ nitatur hominum institutis damnet Dominus, in- quiens: Sine causa colunt me, docent doctrinas, mandata hominum.

Quòd igitur de natali Domini nostri Iesu Christi quærimus in præsentia, id non facimus feriarum aliquatum instituendarum causa, quibus indulgeamus ventri, aut epulas & conuiuia instauremus, nihil de temperantia Christi- anis digna solliciti, contemptis interim pauperibus & egenis, in quos nostræ copię conferendæ sunt. Sed ista nobis est instituta disputatio, vt nostræ supinitas & socordia deprehendatur & damnetur, qui non intelligimus quæ die, aut quo tempore natus sit Dominus: qua de re toties, & tam multis nos admonent sacra Dei oracula. Sed, quæ nostra est vitiositas, nequaquam solé- mus eò nostra studia traducere, vt certitudo complementi, siue plenitudinis

temporum, quemadmodum loquitur Scriptura sacra, sit nobis nota. Quare non admodum nos iactamus, qui historias potius prophanas, & inutiles, ac negatorias, neque quicquam ad nos attinentes, inuestigamus. Hæc autem quæ verè nostra sunt, utpote nobis à Domino proposita ad inuestigandum & cognoscendum, & quæ nostris animis fructum & solatium ex diuinarum promissionum suo tempore completarum noticia afferre possunt vel maximum, negligimus.

Cæterum ut ad quæstionis huius, de die natali Domini, seu tempore quo natus est nobis Seruator, explicationem veniamus, prius de huius diei obseruatione, & eorum opinionibus est dicendum, qui tempus quo sit nobis exhibitus primùm in terris homo Dominus & Deus noster Iesus Christus, diuersum statuerunt. Id enim quidam ad mensem Decembrem, alij ad mensem Ianuariam retulerunt, alij aliò, ut rem multis veterum incertam, & ignotam fuisse appareat. At longo post ascensionem Domini tempore, nullam fuisse festam, aut certo tempore definitam diei natalis Domini obseruationem, videntur innuere ea, quæ postea hac de re sunt promulgata edita & decreta, de certorum Episcoporum sententia, qui nonnullis conciliis auctoritatem addidere præcipuam. Nam quod nostri de Pio Papa primo produnt, eum scilicet primùm statuisse, ut resurrectio Domini celebraretur die Dominica, anno post natum Dominum centesimo quinquagesimo quarto, id prorsus fide caret. Et vetustissimum in Occidente concilium, quo hac de re videtur aliquid constitutum, existimari potest fuisse Aurelianense: celebratum sub Childeberto rege & Pelagio Papa, anno Domini 558. quo quadragesimæ tempus, & festum Paschæ, atque alia quædam, iubentur celebrari pari ratione, per Ecclesias Occidentales. Quod ut prætereamus Bracarense primum Concilium, quod sequutum est aliquot annis Aurelianense illud iam dictum videtur primùm statuisse, de natiuitatis Domini festo celebrando. Sequitur est postea Toleranum decimum Concilium, quo fuit constitutum, ut festum Paschæ, Pentecostes, & natiuitatis Domini, celebrarentur vbique eo die, quo res festis illis diebus significatæ acciderant. Hæc autem anno Domini sexcentesimo vigesimo primo fuerunt constituta. Ex quibus, quantum fuerit otij patribus illis ab re Ecclesiastica, cernere licet. Vtrum autem fas illis fuerit talia in Ecclesiâ inuehere, aut talibus onerare suas Ecclesias, si verbum Dei in consilium adhibeamus, facile statuere poterimus. Christus quidem Dominus suos ad colligendam sibi Ecclesiâ per vniuersum orbem dimittens, cum his mandatis eos abire iussit, ad suam legationem obeundam: Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo & in terra. Eunt ergo docete omnes Gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: docentes eas seruare omnia quæcunque mandauit vobis. Matthæi capite 28. vers. 18. Hoc idem qui sequuti sunt Pastores in mandatis habent, ne quid doceant, quàm quod à Domino acceperint, & eius voce didicerint, quam Sacris scripturis testatam habemus. Ergo qui de festis istis & feriis ad oria idoneis, tam solliciti fuerunt, parum videntur curasse quæ à Domino in mandatis habebant: nempe ut suos in doctrina sacra & sana instituerent, & ad sobrietatem & vigilantiam exhortarentur: à qua festa ista, ut quidem nostris moribus celebrantur, potissimum vulgus abducunt. Sed rationem suæ functionis, & villicationis Domino sunt reddituri, qui aliud ab ipsius verbo sunt ausi tradere Ecclesiis.

Quia igitur festa Paschæ, Pentecostes, & natiuitatis Domini celebrari debuerunt illis temporibus, quibus res quæ illis significabantur contigerant, quemadmodum in suis conciliis Episcopi, & qui patres populi sunt habiti, censuerant: factum fuit ut Computistarum & eorū opinionibus conquiescentibus, qui

qui de his rebus apud nos aliquid sciuisse existimabantur, natiuitas Domini collata sit in vigesimumquintum Decembris diem: quem Latini dicunt octauo Calendas Ianuarias. Non fuit tamen eius diei festi eadem per omnes Ecclesias recepta obseruatio: quia neque inter ipsos Episcopos, aut rei huius scriptores, de natali die Domini conueniebat, quemadmodum neque conuenit hodie. Nam, vt ex Glosa ordinaria post intelligitur, & ex Epiphaniarum festo die collato in Ianuarium, multis dicitur Christus dominus incarnatus mense Ianuario: & ex iis quæ notantur à Clemente, libro primo Stromatum, rem istam variè iactatam fuisse constat. Ait enim eos qui curiosus annum nati Domini & diem requisierunt, partim retulisse ad vigesimumquintum diem mensis Pachon, partim in vigesimumquintum diem Pharmuthi. est autem Pachon Maius, & Pharmuthi Aprilis, vt constat ex iis, quæ dicta sunt in mensibus, libro primo, cap. 6. Quò maior nobis venia debet ab his dari, qui mirabuntur nos rem velut certam & indubitatam in dubium reuocare: quum ne inter Ecclesiasticos quidem scriptores hac de re adhuc conuenerit. In quam si inquirimus, iure facere videri debemus, ne opinionum discordia in errore perpetuo retineamur.

Vt autem maximè probatorum opiniones referam, qui de natali Domini scripserunt, age primus in medium proferatur Orosius: qui propter excellens historiarum studium, Ecclesiasticorum doctorum sui seculi hortatu, maximè Augustini Augustini, vt ex eius apparet scripto, conscripsit historiam ad Ecclesiarum usum pertinentem. Is autem libri septimi capite septimo, ait: Augusti Casariis, postquam imperare cœperat, emenso propemodum anno quadagesimo secundo, natum esse Christum, qui Abraham sub Nino primo rege fuerat promissus: & natum quidem esse octauo Calendas Ianuarias, quando primum incrementa omnia anni venientis incipiunt. Ex cuius verbis colligimus id eum sensisse, Christum dominum fuisse natum hyberno solstitio, hoc est bruma, quæ extremo mense Decembri geniales habuit apud antiquos ferias, quo tempore nouus annus solet incipere. Capite verò eiusdem libri tertio, annum ab vrbe condita notat, quo sit natus Christus dominus, septingentesimum scilicet, atque quinquagesimum secundum. Iam Augustinus libri contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, tertij cap. 5. Inquit: Octauo Calendas Aprilis cœceptus Christus creditur, quo & passus. Natus autem creditur octauo Calendas Ianuarias. Hoc idem aliis permultis locis repetit, quos prætermittimus, ne copia fastidium afferat. Nicephorus verò Callistus, libri primi capite 12. in eadem est sententiâ, qui ait Dominum natum vigesimo quinto die Decembris. Chrysostomus autem, à quo potissimum fluxit, & confirmatus est hic error, in primum caput Euangelij Lucæ longam hac de re instituit orationem, existimans Angelum Gabrielem missum ad virginem Mariam, octauo Calendas Apriles, sub æquinoctij tempus. Tandemque post longam de Iohannis Baptistæ & Christi domini conceptione & natiuitate disputationem, istud colligit & concludit, Duo æquinoctia duas habere cœceptiones, Iohannis & Christi: & æquinoctium Autumnale habere cœceptionem Iohannis Baptistæ, vernum autem habere cœceptionem domini Iesu Christi. Solstitia similiter habere duas natiuitates: ac dominum Christum natum esse mense Decembri solstitio hyberno, octauo Calend. Ianuarij. Iohannem autem natum solstitio æstiuo, vigesima quarta die Iunij. Nostri verò Computistæ, vt in anni ratione diximus, ex Columellæ ratione, & fastis Eudoxi ac Metonis, Solstitium hybernum, quo volunt natum Dominum, contulerunt in octauum Calendas Ianuarias: quamobrem dictum est à tam multis autoribus grauibus, secutis istos Astrologos Ecclesiasticos, qui dicuntur Computistæ, Dominum natum esse vigesimo quinto die Decembris. Sed malè Astro-

42 Augusti
1019 1598
25 Decembri

logis istis Ecclesiasticis obseruati sunt cœlestes motus, & anni ipsius non fuit comperta ratio. Nam in anno Iuliano, quo etiamnum hodie utimur, solstitium hibernum debet extremum anni diem conficere. Itaque illis temporibus quibus natum censent Dominum, dum eius natalem definiunt solstitio hiberno, debuerant extremo anni die, festum illud natiuitatis Domini definire: quia solstitium hibernum, anno Iuliano nequaquã fuit vigesima quinta die Decembris illis temporibus quibus descendit in terras, & in iis versatus est Dominus. Post annum autem septuagesimum quadragesimum secundum à publicatis per Iulium Cæsarem Pontificem maximũ festis, bruma ad illum diem pertinuit. Quòd si vellemus his temporibus celebrare natalem Domini, eo die quo contigisse dicitur à nostris, nempe hiberno solstitio, oportere utique eum celebrare duodecimo die Decembris, quo sol transit in Capricornum: quemadmodũ ista pluribus in anni ratione sunt dicta primo libro, ex quibus malè nobis annum esse constitutum intelligi potuit, quia discedat nostra ratio à prima Dei ordinatione.

Sed ut ad diem natalem Domini redeamus, nostri Computistæ, qui pronunciarunt Dominũ esse natũ solstitio hiberno, decimo quinto die Septembris, videntur sibi autores huius sententiæ fuisse: quum aliter hac de re statuunt ecclesiæ Ægyptiacæ, & ecclesiarum Græcarum pars non contemnenda. Fuisse autem Ægyptiacæ ecclesiæ non postremam laudem in temporum & motuum cœlestium diligenti obseruatione, notum est ex historicis quum prophanis tum Ecclesiasticis: idque eam ob rem præcipuè, quòd artem Mathematicarum studia culta sunt perpetuò in Ægypto, & maxime Alexandria, sub imperatoribus Romanis. Cuius rei fidem Ptolomæus Mathematicorum omniũ facilè princeps, potest facere: qui sub Antonino Pio Alexandria floruit, anno Domini centesimo quadragesimo. In Ægypto autem ecclesiis dies Epiphaniarum habet Dominicæ natiuitatis & Baptismi sub eadem die solennitatem, nõ ut in occiduis prouinciis sub duobus diebus diuersis. quemadmodum id notatur præfatione in Epistolas Theophili Alexandrini episcopi. Epiphanius etiam libro 2. contra hæreses, tomo primo, multis hac de re agit, tandèmq; quæstionem istam ita concludit: Attamen vndiquaque vndecima Tybi mēsis, hoc est, ante 8. Iduum Ianuarij, quæ est 5. Ianuarij mensis secundũ Romanos, Domini facta est in carne natiuitas. Tricesimo tertio anno primi Herodis, Antipatri filij, qui erat annus quadragesimus secundus Augusti Cæsaris. Hæc est Epiphaniij sententia & Ægyptiarum nonnullarũ ecclesiarũ, quas Græcæ ecclesiæ pars maxima confirmasse videtur. quod ex ipsorum dierum appellationibus, & proditis de iis definitionibus intelligimus. nam ἐπιφάνειαν, alio vocabulo dixerunt θεοφάνειαν, id est, Dei apparitionem & exhibitionem, seu præsentiam orbi primũ exhibitam. Inde Orosius lib. 6. cap. 20. inquit: Porrò autem hunc eundem esse diem, hoc est, octauum Idus Ianuarias, quo nos Epiphania, hoc est, Apparitionem, siue manifestationem Domini sacramenti obseruamus, nemo credentium, siue etiam fidei contradicentium, nescit. Itaque natalem Dominicum diem, & Epiphaniam idem esse Orosio videmus. quod sententiæ Epiphaniij consentaneum est, qui libro tertio contra hæreses, tomo secundo, inquit: Neque in die Epiphaniarum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, &c. A corrupta autem θεοφάνειας voce nostri maiores Epiphaniarum festum, siue Epiphaniæ, dixerunt Λα Τυφαινε. Fautoribus autem & Suidas ita ἐπιφάνειαν definiunt, τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμεῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἐνσαρκωσιν, id est, Seruatoris nostri Iesu Christi, diuina prouidentia constitutam incarnationem. Neque verò latuit ea sententia Chrysostomum, qui tãquam velitatione eam eludit, & præterit, inquiens eo sermone, quem habet de natali

natali die Domini. Alij putant quòd in Epiphaniis nascitur. Non damnamus aliorum opinionem, nostram sequimur doctrinam. Nos ergo dicimus, quòd hodie Christus natus est, in Epiphaniis renatus. hæc Chrysostronus. Ex quo non constituisse inter ipsos Ecclesiasticos doctores de tempore natiuitatis Domini, apparet. Quod apud nostros quoque, incertum fuisse, etsi propè omnes postea in eandem sententiam pedibus iuerunt, arguere possumus ex Glossa ordinaria: quæ Theologos veteres Latinos fuisse in alia longè sententia, quàm sint nostri hodierni, demonstrat. Nam capite secundo libri Ester in eum locum, Ducta est igitur Ester ad cubiculum regis Assueri, mense decimo qui vocatur Tebeth, ita habet Glossa ordinata: Tebeth apud Hebræos, Audinæus apud Græcos, apud Latinos est Ianuarius, in quo Dominus est incarnatus, à Magis adoratus, & mysticis muneribus est honoratus. in quo etiam à Iohanne baptisatus esse prædicatur. hæc Glossa. Quòd si Christus fuit incarnatus mense Ianuario, certè nõ potuit natus esse mense Decembri, sed Octobri: si tantum nouem menses vterum gessit Virgo.

Antequam autem rem istam ad liquidum confessumque perducamus, ne quid præiudicij nobis afferatur, ex recepta vulgò opinione, doceamus vnde ea sit nata, & quàm parum conuenienter ex Luca Euangelista sit excerpta. In historia Lucæ Euangelistæ cap. 1. vers. 9. dicitur Zacharias Iohannis pater sorte fuisse delectus, vt incensum offerret Domino. Cui Angelus Domini stans à dextra altaris incensi Domini apparuerit, lætum illi nuntium de nascituro filio afferens. Chrysostronus autem suis in eum locum enarrationibus, ait mense Septembri, octauo Calendas Octobris, incipiente Luna vnde decima ipso æquinoctij tempore, quando oportebat Iudæos ieiunium Scætopægiæ celebrare, ista contigisse. Sententiam autem istam Chrysostroni nostri comprobant, ex qua deinceps cætera de tempore natiuitatis Iohannis Baptistæ, & domini Christi colliguntur ab his hoc modo: Præcursor Domini Iohannes Baptista concipitur æquinoctij Autumnalis tempore, postea mense sexto, mittitur Angelus ad virginem Mariam, denunciaturus illi Seruatoris conceptionem, vt habetur Lucæ cap. 1. vers. 26. quam propterea conferri oportere in vernum æquinoctium ex eo constat, quòd sexto mense ab æquinoctio Autumnali, vernum accidat æquinoctium. Quo tempore propterea festum Annunciationis fuit constitutum & celebratum. Deinde exactis ab æquinoctio verno tribus mensibus, ineunte mense decimo nascitur Iohannes Baptista, solstitio scilicet æstiuo: quod vigesima quarta mensis Iunii confici voluerunt. Qua de causa festum natiuitatis Iohannis Baptistæ ibidem statutum fuit. Nato autem Iohanne Baptista, vterum menses tres solum virgo Maria gesserat: itaque ab eo numerandi sunt deinceps menses sex, vsque ad natiuitatem Domini: quæ incidit ea de causa in solstitium hibernum, mense Decembri: quo, ex ista ratione, prædicatur natus Dominus. Hæc ita nectunt & colligunt, qui volunt Dominum natum vigesima quinta Decembris mensis. Sed si Lucæ locum malè enarratum fuisse docuerimus, oportebit totam iam dictam demonstrationem corrucere & labi, euerso scilicet eo fundamento, quo nititur ea ratiocinatio.

Quòd autem ad tempus attinet, quo ista contigerunt, quæ de Zacharia narrantur ab Euangelista Luca, id est, quo tempore apparuit Angelus Domini Zachariæ, non aliud tempus ab Euangelista notari videmus, quàm Herodis tum regnantis. Certa enim & stata erant functionum sacerdotalium tempora, quæ illo seculo nota, nunc propter Historicorum negligentiam, aut certè ignorantiam, nobis sunt ignota. Ministeria autem & vicissitudines obeundarum functionum sacerdotalium in templo, fuerunt distributæ in vices, seu classes viginti quatuor, vt explicatur 1. Paralip. 24. Et Zacharias

quidem ad Abiæ familiam pertinebat, cui forte octauo loco ministerium obeundum erat in sacrario. Sed quando aut quandiu, nō intelligitur à nobis. Quod si teneremus, statim nobis confecta res esset. Itaque alia est ineunda ratio, quæ tamen Scripturæ sacræ autoritate nitatur, ex qua gestarum istarum rerum tempus intelligamus: ad quam priusquam accedimus, dicendum est de loci superioris vulgò recepta interpretatione, quam malè & parum conuenienter vsurpatam vbi cognouerimus, facilè errorem qui ex ea manauit deprehēdemus. Et primùm quidem, quia ieiunij legalis die gesta hæc aiunt ante festum Tabernaculorum siue Scenopęgiæ, notandum est eum diem debuisse esse, quem Expiationum festum vocat Scriptura sacra, Leuitici. c. 29. Quod à nono die mensis septimi incipiens ad vesperam, desinebat in decimum diem eiusdem mensis. Ita enim eo capite festi huius definitur tempus, sicut & cæterorum festorum dierum: vt versu eius capitis 32. dicitur, his verbis: Sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis septimi. A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Et versu 27. ita de hoc festo statuitur: Decimo die mensis huius septimi, dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, & affligetis animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Eo verò die Expiationum solo, licitum erat summo Pontifici ingredi adytum Templi, siue Sanctum sanctorum: sicuti Leuitici capite 16. & Hebr. cap. 9. docetur. Vnde coguntur nostri interpretes Scripturarum, qui superiorem confirmant sententiam, & volunt die Expiationum Zachariam functum isto ministerio, fateri Zachariam ingressum fuisse Sanctum sanctorum, ante propiciatorium & arcam fœderis, vbi offerret incensum. Tum autem aiunt eum Angeli visione obstupescitum, audiuisse euangelium de filio sibi nascituro. Sed vt hoc licuerit Zachariæ, oportuit eum esse summum Pontificem: de quo nihil memorat Scriptura quæ illum tantum sacerdotem fuisse dicit de vice Abia, cuius posteritas & familiæ classis octaua in ministerio Ecclesiastico obtigerat, vt est 1. Paralipomen. cap. 24. vers. 10. Est autem aliud sacerdotem tantum esse, aliud esse summum sacerdotem, cui soli licebat semel quotannis ipso Expiationum die ingredi intra velum, corā propiciatorio, atque ibidem incensum offerre. Quòd si Zacharias non fuit summus sacerdos, certè munus quod illi attribuitur obire non potuit. Docendum ergo istud relinquitur, Zachariam fuisse summum pontificem. Quod etsi docuerint, non tamen quod volunt efficiunt, nempe Iohannem Baptistam conceptum fuisse altero die ab Expiationum festo. Quia disertè istud in hac historia, vers. 13. dicitur: Et factum est vt implerentur dies officij eius, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius. Versati igitur in suo munere ad aliquod præterea tempus oportuit Zachariam, donec expleisset suam prouinciam, & functionem sacerdotalem in Templo. Quare id malè collectum & sumptum fuisse videmus, Iohannem conceptum fuisse ipso ieiunij Scenopęgiæ tempore. Quum non fuerit conceptus, nisi quando exacto ministerij paterni tempore, licuit Zachariæ domum repetere.

Quid verò mouerit Chrysostrum & alios vt ita sentirent, non est obsecrum, ex Scripturæ locis ab iis obseruatis in hac Lucae Euangelistæ historia. Nam quod versu 10. dicitur in Luca, Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi, retulerunt ad id quod Leuitici cap. 16. vers. 17. dicitur: Nullus hominum sit in Tabernaculo, quādo Pontifex sanctuarium ingredietur, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cætu Israel, donec egredietur Tabernaculum. Quod quidem ita habere apparet ex eo, quòd cum Leuitici locum apponunt ei versui, quasi pendeant ista ex sese, & consentiant ista loca, pertineantque ad eandem sententiam: vt quia populus foris erat orans

orans, & expectans Zachariam, quum offerret incensum, nullus fuerit in Tabernaculo eo tempore, vnde liceat colligere Zachariam fuisse tum ingressum Sanctum sanctorum, ante propiciatorium: quod vno tantum anni die, nempe ieiunij siue expiationum, fieri licebat. Hæc quidem ita nectuntur, & intelliguntur ab his, qui volunt Iohannem Baptistam conceptum ipso æquinoctij Autumnalis tempore. Sed longè aliter res habet, nec ita debuerunt ista connecti aut intelligi, quasi ex sese pependissent. Quum enim iubetur in Leuitico, vt nemo sit in Tabernaculo dum Pontifex sanctuarii ipsum ingreditur Expiationum die, id pertinet, non ad populum, sed ad sacerdotes, quibus solis fas erat versari in Tabernaculo, ad Altare. Qui quidem iubentur tum excedere Tabernaculo siue Templo, donec ipsi & populus vniuersus, cum Altari & Tabernaculo & Sanctuario, fuerint expiati.

Et quòd ad populi multitudinem attinet, quæ in hac historia dicitur orans fuisse hora incensi, nihil dicitur ab vsitata & quotidiana ratione alienum aut dissentiens. Non enim licebat populo ingredi Tabernaculum, aut Templum ipsum siue Sanctuarium: sed ad fores tantum licebat procedere cum hostiis & oblationibus, quas dabant in manum sacerdotibus. In atrio verò quod dicebatur populi, hoc est foris extra Tabernaculum siue Templum, ante eius fores stabat populus orans, & sacra spectans, & verbum Dei audiens. Et quod in Euangelio sapius dicitur populus conuenisse in Templum, & Christus Dominus docuisse in Templo, id de atrio populi dici intelligendum est. quod per synecdochen Templi nomine dicitur: sic, vt parti nomen totius tribuatur, qua ratione atrium vocatur Templum.

Iam quòd ad præsentem attinet Euangelicam historiam, ea ex quotidiano munere imposito filiis Aaron, id est, Sacerdotibus intelligitur. Iubentur enim Aaron & eius posterij adolere incensum supra altare thymiamatis, quotidie mane & vesperi, quum adornantur aurei candelabri lucernæ, Exodi cap. 30. vers. 7. Quo capite, quod de precibus Aaron, versu 10. dicitur, ad cornua altaris thymiamatis semel quotannis, cum sanguine qui oblatu fuerit pro peccato, pertinet ad diem Expiationum, quo tum id altare contingebatur sanguine expiatorio. In hac autem Zachariæ historia sola fit incensi mentio, nulla autem sanguinis illati intra velum, aut sparsi ad altare thymiamatis vt de Expiationum die nihil dici in præsentem historia, sed de vsitatis & quotidianis factis ac ceremoniis solum agi appareat. Dum autem in quotidiano incenso, siue matutino siue vespertino offerendo, moratur præter solitum diutius Zacharias ratione colloquij Angelici, populum iusta cepit rei insolite admiratio. Vnde versu vigesimoprimo, dicitur: Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipse in Templo. Quare quum neque de die Expiationum quicquam dici videatur in hac historia, neque de Zachariæ summo sacerdotio constet, neque de tempore quo munus suum sacerdotale expleuit ipse Zacharias, non est quòd quisquam ex hac Euangelistæ Lucæ historia sibi argumentumumat concepti Iohannis Baptistæ, ipso æquinoctio Autumnali, mense Septembri, atque inde concepti Domini Iesu Christi verno æquinoctio, nempe sexto mense à concepto Iohanne tali tempore: deinde nati Domini solstitio insequente hiberno, exacto nono mense à conceptione ipsius. Est igitur natiuitatis Dominicæ, aliunde quàm ex huius historia dicta interpretatione, requirenda & repetenda ratio. Quæ tum certò comprehensa & nota dici poterit, quum & de vita ipsius in terris acta constabit, & de eiusdem mortis tempore & articulo: à quo licebit retro ascendendo, & repetendo, ac retexendo superiora tempora, peruenire ad ipsum natiuitatis & conceptionis Domini tempus. Atque

inde etiam definire certò licebit, concepti & nati Iohannis Baptistæ verum tempus.

Et ut de annis Domini primùm agamus, si quis ad vnguem scire desiderat quot annos in terris Christus Dominus, homo nostra causa factus egerit, ut nullo errore ad eius natalem diem deducatur & perueniat, is paruo labore, & minimo negotio id assequetur, modò eorum quæ iam docuimus recordetur. Ea verò ne quis desideret paucis repetemus. Ex hebdomadibus septuaginta Danielis, iam declaratis, superiore libro tertio, hoc constat, Christum Dominum dimidio septuagesimæ hebdomadis, ingressum fuisse suum munus, & prodiisse in apertum, quò se verum Ecclesiæ doctorem, rectorem & seruatorem demonstraret. Sic enim Daniel 9. 14. habetur in Hebraico textu: Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna, & dimidium eius hebdomadis cessare faciet sacrificium & oblationem. Docuimus autem dimidium hebdomadis, significare ea, quæ dimidia illa hebdomade per Christum Dominum gerenda erant, quibus finis erat imponendus legibus caremoniis, quas Christi Domini mors aboleuit & sustulit. Id verò pluribus est dictum superiore libro tertio. Ex quo id fuit animaduersum, Christum Dominum, suum ministeriũ obisse & expleuisse dimidia vltima hebdomade exposita à Daniele. Tres autem annos & dimidium cõplectitur dimidia illa hebdomas: quo posito & constituto certo atque indubitato fundamento, reliqua sunt ad docendum procliuia: modò id quoque intelligatur, Dominum Iesum Christum quum ingreditur suũ munus, quo se verum Seruatorem Patribus promissum, & suo tempore exhibitum declarat, baptizatum fuisse à Iohanne, dum ætatis annum trigessimum ingreditur, quemadmodum id Lucæ 3. vers. 23. declaratur his verbis: Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum 30. Sic enim Latinus interpret verbum de verbo exprimens Græca reddidit, quæ ita habent: καὶ αὐτὸς ἦν ὁ ἰσοῦς ὡσεὶ ἑτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος. Id verò poterimus ita dicere, ut sit facilius ad intelligendum: Et ipse Iesus annum ingrediebatur tricesimum: quod veteres conuerterunt, incipientem iam fieri quasi triginta annorum: ut apparet capite extremo 47. Bedæ venerabilis, libri De natura rerum. Quibus positis certis & indubitatis, intelligimus Christum Dominum annos egisse in terris trigintaduos cum dimidio: quemadmodum id quoque superiore libro tertio, cap. 8. fuit confirmatum. Sublatus autem est, & in crucẽ actus nostra causa Dominus, dimidio septuagesimæ hebdomadis expleto, quo Danielis terminantur hebdomades: quarum finis ad eum diem pertinet, quo crucifixus est Dominus, ex quo per singulas familias agnus Paschalis erat immolandus Iudæis: qui dies est mensis primi, siue Martij vel Nisan, decimusquartus. De quibus ambigere nullo licet: quandoquidem Scripturis sacris testata & confirmata habemus illa omnia. Itaque repetita ætate Domini, videamus quo tempore fuerit baptizatus, quia id tempus nobis Euangelista Lucas definit. Ait autem Dominum fuisse baptizatũ, quum ætatis annum ingrederetur trigessimum, cap. 3. vers. 23. Dum autem emittit in crucẽ spiritum Christus Dominus, compleuerat annum trigessimum secundum & alterum dimidiatum annum, id est, sex menses cum annis trigintaduobus vixerat. Si autem sex istos menses decimoquarto die mensis primi conclusos retexemus, repetendo superiora tempora reperiemus eos terminari & incipere decimoquarto die mensis septimi proxime antea exacti. Ergo à morte Domini ad decimumquartum diem mensis septimi superioris, & proxime antea elapsi, sex fuerunt menses, siue anni dimidium. Vnde mensem septimum, qui Domini mortem proxime antecessit, videmus habere ætatis eius annum trigessimum secundum confectum, atque annum dimidium incipientem: quo cõfecto ex hac mortalitate excessit.

excessit Dominus. In mense igitur septimo sistendus nobis gradus est, ex quo annos Domini integros sumendos & numerandos esse animaduertimus, atque ex eo si volumus annos ipsos Domini à festo Tabernaculorum definire poterimus: quia Tabernaculorum festum, decimoquinto die mensis septimi, septem consequentibus diebus celebrabatur, ut est Levitic. 23. vers. 34. Quia igitur festum Tabernaculorum habet terminum anni tricesimisecondi Domini, certè initiū eiusdem anni repetetur ab antecedente eodem prioris anni festo, atque ita retro sumendis Tabernaculorum festis solennibus, perueniemus ad baptizati Domini tempus. Quod in mensem septimum conferendum esse, nemo est qui ex his non intelligat. Baptizatur ergo Dominus, non eo die aut mense quo Chrysostomus aut Epiphanius, atque alij nobis vulgò noti, putauerunt: id est, ipsis Epiphaniis, mense Ianuario, sed eo mense, quo conuectis in horrea frugibus, & peracta vindemia, feriæ solennes & pia tota toti populo Dei, imperabantur. Quo mense Baptismus quoque suã præclarã habuit significationẽ expressã, in Expiationũ festo proximè antecedente. In quo videre licet, veritati sic appositæ, aut potius comparatæ cum veritate legis vmbra, ut quod ceremoniæ ipsæ pertinerent, ex representatis rebus quæ illo tẽpore sunt peractæ, non esset difficile ad intelligendũ. Septimus itaque mensis, ad festũ expiationũ, & ipsos festos dies Tabernaculorũ, regni cœlorũ patefacti, & inchoati ministerij Domini nostri Iesu Christi, habet notationẽ. Quo quidẽ tẽpore iussus est Iohãnes Baptista relicto deserto, prodire in mediũ, & verã docere expiationẽ in Christo domino, atque ad eò ipsũ etiã Dominũ baptizare, & demonstrare esse verũ illũ Agnũ quo mudi peccata tollerẽtur.

Iam verò constituto Baptismi Dominici tẽpore, de eiusdem natali die erò licet statuere, atque intelligere eodem mense natũ fuisse Dominum, quo baptizatus fuerit, quia eodem mense desinunt & incipiunt ætatis eius anni. Inde in Ecclesiis Ægyptiacis Epiphaniarum dies habuit natũ Domini & baptizati celebritatem, quum eodem tempore quo natus fuit, postea baptizatus quoque sit, & Epiphania, ut dictum fuit, præsentiam & manifestationem Domini habuerit. Fuit autem manifestatus, & manifestò declaratus hominibus Christus dominus, dum nascitur, eiusque per Angelos prædicatur natiuitas, ut apparet ex historia Euangelica Lucæ & Matthæi. Præterea autẽ idem fuit demonstratum in Baptismo, præconio Iohannis, & columba cœlitus missa, atque vnã adiuncta cœlesti voce: quibus testimoniis amplissimis declaratus fuit Christus dominus, esse verus Emanuel. Vnde Epiphaniarum, siue Epiphaniarum celebritatem iure videmus ad natiuitatem Domini & eius Baptismum relata, quum vtrunque contigerit mense septimo, qui est Tisri Hebræis, & in repub. Israelitica naturalem annum incipit, inde factum fuit, ut quum intellexissent veteres Dominũ mundo apparuisse, & reuelatum fuisse anni initio, festum Epiphaniarum retulerint ad anni sui initiũ: quòd nullum alium annum à suo existimarent haberi.

Septimus autem mensis æquinoctium habet autumnale, ad Tabernaculorum festum: quam ob causam non iam solstitio hiberno, sed æquinoctio autumnali, dicemus natum esse Christum dominum. Quod tempus, quia naturalis anni notationẽ habet, atque mundi conditi initium, pronunciare id iure possumus, nati mundi & renati, eadem & paria esse tempora. In qua sententia fuisse veteres Theologos, atque ad eò Christianos omnes purioris seculi, possumus ex eo deprehẽdere, quòd anni ipsi apud eos habuerint idẽ initium quòd nati Domini docemus fuisse in præscia. Græca enim Ecclesia annos suos à Septembri mense incepit & incipit, ab eodem mense incipiunt Indictiones, quæ annorũ priorũ fuerunt notæ & termini: quemadmodũ id quoque restatũ reliquit lib. de mensibus Theodorus Gaza, atque ipse Beda confirmat. Ad hæc

Ægyptiæ Ecclesiæ ab eodem Septembri mense suos annos inchoant: quod intelligimus ex mensis Toth ratione, qui est primus anni Ægyptiaci mensis, & nostro Septembri responderet. Qua de re primo libro, quum de mensibus & anno ageremus, satis multa diximus. Itaque & Alphonfus hoc in suis tabulis annotat, Ægyptios annum suum inchoare à Septembri mense, & Græcos ab Octobri, iuxta æquinoctium. & si non sat commodè sunt ista explicata ab ipsis Alphonfinis astrologis, sicut potuit intelligi ex iis, quæ sunt dicta in Olympiadum explicatione. At Iulius Cæsar præter horum omnium rationem anni sui principium instituit, Luna prima post solstitium hibernum, quæ tum fuit Calendis Ianuarij anno ante Christum quadragesimo quinto: quo quidem anno, confusa sunt nationum omnium tempora. Iam qui nobis certam aliquam temporum rationem studuerunt constituere, in hoc septimo mense institerunt, atque ab eo prima suorum numerorum initia repetierunt. Inde veteres Computistæ, vt docet de Sacro bosco, incipiunt Epactas, & regulas lunares, & nonnulli inde quoque inchoant embolismos. Indictionum quoque ab hoc mense Septembri ducitur initium, vt Beda Venerabilis libro De natura rerum, c. 48. testatur, vbi hoc ait: Incipiunt autem indictiones ab octavo Calend. Octobr. ibidemque terminantur. Quæ cur à nostris sint ita obseruata, colligere iam licet. Quia enim septimo mense siue Septembri medio, nouerant natum dominum Iesum Christum, à cuius ortu numeranda sunt tempora, inde quoque anni sui sumpserunt initium veteres Christiani, & cæteri quoque inde exorsi sunt & obseruarunt, quæ ad anni constitutionem spectabant. Sed quia Latini & cæteri, qui postea Romanæ Ecclesiæ autoritate peremerunt se regi, nullum alium annum à Iuliano nouerant, qui à bruma incipit, dum id quoque intelligunt Christum dominum natum fuisse anni initio, putarunt Christi domini natiuitatem referendam esse ad anni sui principium: quod in 25. Decembris diem tum incidebat, quum de festis diebus & feriis actum fuit. Et Pontifices Romani, quibus libenter omnes parebant, qui Occidentem incolebant, dum annum suum tueri volunt, & Latinam rationem magis probant quàm Græcam, à qua in multis dissidebant, maluerunt initia annorum Domini referre ad anni sui principium: vnde accidit vt postea occidentales Ecclesiæ, dissentientes interim à Græcis, annorum Domini initia ad brumam retulerint.

*Natus chris
septembri*

Est igitur natus, atque etiam baptizatus Iesus Christus dominus nostro mense Septembri, ipso æquinoctij autumnalis tempore: vnde quæ ad Iohannis natiuitatem, & mensem à concepto Iohanne sextum pertinent, quo Gabriel ad virginem Mariam missus fuit, promptum est definire & expedire. Quum enim domino Christo, sex mensibus maior sit natu Iohannes Baptista, & natus sit Dominus mense septembri medio, Iohannem natum esse oportebit sexto ante Septembrem mense, id est, medio Martio, proindeque conceptum nono ante id tempus mense, nempe Iunio, hoc est, solstitio ipso æstiuo. Ita Iunius est primus concepti Iohannis mensis, à quo numerabitur sextus mensis, December, cuius dimidio tempore, id est hyberno solstitio, concipitur Dominus, misso ad Virginem, qui id illi significaret, angelo Gabriele. Et ^{conuenientia} Zachariæ videtur conuenire: nam fors octaua fuit familiæ Abiæ. Erant autem vigintiquatuor ephemeræ siue classes sacerdotum, per vices ministrantium in Templo, vt duæ familiæ vni mensi deputati fuerint: vt constat ex his quæ scribuntur i. Paralip. 24. Octaua ergo fors Abiæ incidebat in mensem Iunium: si prima, vt verisimile est, incipiebat à Martio: à quo menses sacræ & festa numerabantur. Cætera autem quæ ad hanc illustrandam Lucæ historiam pertinent, quæ pendent ex temporum notitia, facile possunt colligi: quæ eam ob rem lectoribus æstimanda relinquimus. Hinc autem quam

quàm malè de suis festis diebus meriti sint, quàmque eos malè collocauerint, boni illi festorum dierum seu feriarum procuratores, apparet. Quos & ignoratìa & vanitatis suæ, si viueret, credo, puderet, si quid modò frontis haberet. Qui quum cœlũ terræ miscuerint, vt ignavis suæ cõstarent feriæ, temporũ omnium cõturbauerunt in Republica Christiana rationem. Dei autem nostri Optimi Maximi beneficio, & misericordia per Christum, libri ad cognoscendam veritatem iam sunt aperti, ex quibus vera pietatis notitiã, & temporum certã nobis constat ratio. E qua nunc intelligimus natum Dominum Iesum Christum eo mense, quo autumnale conficitur æquinoctium: quo tempore prodiit quoque in medium, vt tempus & annum Domini acceptum prædicaret. Quemadmodum Lucæ cap. 4. vers. 16. scribitur: Quum enim de more esset Synagogam ingressus die Sabbati Christus dominus, accepto ab Archisynagogo Esaiæ codice, eoque explicato, locum reperit vbi scriptum erat, Spiritus Domini super me, propterea quòd vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere contractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Quem locum petiit ex prædictionibus Esaiæ Prophetæ cap. 61. vbi legisset in ipso publico Ecclesiæ cõcessu, postea subiunxit, Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Qua admonitione significare voluit quis esset, & quàm opportunè rebus Ecclesiæ propè desperatis venisset, ac quanam bona ab eo piis essent expectanda. Ea scilicet quæ anno Iubilæo, qui Septembri mense, ipso expiationum die, solebat denunciari, vt est Leuit. 25. vers. 9. olim expectare inopes, & omnium rerum egenos in suo populo iusserat Deus. Annum autem acceptum quem dixit Esaias Prophetæ, Iubilæum intelligi voluit, quo Deus præcipuam inopum & miserorum curam se gerere demonstravit. Quod tum maximè constitit, quum Verbum caro factum est, & habitauit nobiscum: miseris nostris, & debitis in se receptis, vt Dei Iubilæi potiremur commodis, & vera frueremur libertate, ac felicitate, quam representabat *σείσάχθεια*, id est, onerum excusio ac debitorum remissio, quæ anno Iubilæo offerebatur.

Qua ratione sit annus nobis ordinandus & constituendus.

Cap. III.

Quod in morbis & ægitudinibus humani corporis videmus accidere, vt mala ipsa quum cernamus & experiamur, ignoremus tamen remedia, idem quoque vsu euenire in artibus & disciplinis animaduertimus. In quibus errores facillè deprehendimus, sed quæ vera sunt, nullo pacto nostrã ratione consequi possumus. Quia enim propria est hominum vitiositas & ignoratio, nihil est nobis facilius, quàm in errores incurrere, atque in his hære, donec veritate nobis Spiritum sanctum patefacta, ipsaque cæcitate, ex animis nostris depulsa, clarius cernere tum demum, & rerum causas agnoscere incipiamus. Quemadmodũ id in natale Domini nostri Iesu Christi factum fuisse experimur: quod Latina Ecclesia malè contulit in hibernum solstitium: sicuti anni quoque nostri principium, quod à Christo nato inchoamus, non satis aptè definiuit. Quæ quoniam emendationis egere videntur, non sunt obiter prætereunda, quemadmodum plerisque mos est, quibus satis est res ipsas percurrisse, aut attigisse leuiter: in quibus explicandis, & tempore opus erat longiore, & diligentia quoque maiore vtendum fuerat. Quamobrem de anno iterum non incommodè à nobis agetur, non quidem vt quid annus sit, aut

quot mensibus constet dicatur iterum, sed ut qua ratione sit ordinandus, & constituendus agatur pinguius, doctis & piis Astrologis resignata interim tantæ rei diligentiore cura & tractatione.

Illud autem in hoc argumento mirari licet, quod quum multi & præstantes in astrologia viri extiterint his, & superioribus seculis, quibus anni nostri non fuerunt ignota vitia, nullum tamen iis malis & erroribus certum ab illis allatum fuit remedium. Pedibus quidem in hanc omnes eunt sententiam, atque ita censent annum sic restituendum esse, ut sublatis diebus, qui iustum anni modum superant, suis locis reponantur æquinoctia & solstitia, iis scilicet quibus olim à Iulio Cæsare fuerunt constituta. Sed non animaduvertunt illi, se nequaquam malis istis veram afferre medicinam, quum erroris fontem, primam illam Iulij Cæsaris ordinationem relinquunt. Nam sicut in morbis accidit, ut non nisi sublata causa morbi, possit æger suæ valetudinis restitui, sic non nisi erroris causa sublata potest annus rectè constitui. Vnde Iulianum annum, è quo tot confusiones temporum & errores fluxisse animaduertimus, & confusa pertubataque fuisse tempora videmus, in totum tollendum esse possumus arguere: præsertim quum à diuina temporum ordinatione nos ad Ægyptiacam & veluti Pharaonicam quandam seruitutem coegerit. Quod ut à nobis expediri & intelligi possit facilius, age videamus, qua ratione Iulius Cæsar annum ipsam existimarit emendandum, & in omne æuum stabiliendum. Is quidem ut annum Romanum, Pontificum vitio confusum & perturbatum emendaret, quod ex Suetonio, Macrobio, & Censorino constat, veteri sublata Romani anni obseruatione, nouam ipse instituit. Suetonij autem hac de re verba satis fuerit nunc proposuisse, qui ita in Cæsare capite quadragesimo, inquit: Conuersus hinc ad ordinandum Reipub. statum, fastos correxit: iam diu vitio pontificum per intercalandam licentiam adeò turbatos, ut neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum Autumno competere. Annumque ad Solis cursum accommodauit, ut trecentorum sexagintaquinque dierum esset: & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quò autem magis in posterum è calendis Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem & Decembrem mensem interiecit duos alios: fuitque is annus, quo hæc constituebantur, quindecim mensium, cum intercalario, qui ex consuetudine, in eum annum inciderat. hæc Suetonius.

In hac verò anni emendatione, vsus est opera Sosigenis Alexandrini mathematici Iulius Cæsar. de quo Plinij testimonium, non malè hoc loco profertur, quum ad præsens institutum pertineat. Capite autem 25. lib. 18. quo de siderum in noctes & dies digestionem agitur, ita inquit Plinius: Addidere difficultatem & autores, diuersis in locis obseruando, mox etiam in iisdem diuersa prodendo. Tres autem fuere sectæ, Chaldæa, Ægyptia, Græca. His addidit apud nos quartam Cæsar dictator, annos ad Solis cursum redigens singulos, Sosigene perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea contempto errore correctæ est, ita ut duodecim annis continuis non intercalaretur, quia cœperat sidera annus morari, qui prius antecederat. Et Sosigenes ipse in commentationibus, quanquam diligentior esset cæteris, non cessauit tamen addubitare ipse, semet corrigendo. hæc Plinius. Ex quo ne Iulio quidem Cæsari, aut Sosigeni, de anni prodita ab ipsis ratione, planè cõstitisse apparet: ut mirari nemo debeat si annum Iulianum damnemus, qui est ita ab ipso ordinatus Cæsare Iulio, ut sublato mense intercalario, anni relinquerentur menses duodecim,

E quibus Ianuarius dierum esset 31. Februarius 29.

Martius 31, Aprilis 30.

Maius 31. Iunius 30.

Quintilis 31. Sextilis 30.

September 30. October 31.

November 30. December 31.

Qua ratione, sex mensibus triginta & vnum diem attribuit, nempe Ianuario, Martio, Quintili, Octobri, & Decembri. Sex autem reliquos menses sic distribuit, vt his quinque, Aprili, Iunio, Sextili, Septembri & Nouembri, triginta dies attribueret, Februario autem vigintinouem relinqueret, propter honorem imparis numeri, cui multum propter superstitiones receptas & vilitas deferebant. Februario tamen triginta dies anno intercalari voluit & vilitas deferebant. Februario tamen triginta dies anno intercalari voluit attribui, quòd annum trecentis sexagintaquinque diebus, & quadrante definiuisset. Quadrans autem diei, quarto quòque anno, quia diem reddebat vnum, post diem sextum Calend. Mart. iussus est adiungi, vt eo anno bis diceretur, sexto Calend. Mart. Vnde postea plures annuum intercalarem, nominarunt Bissextilem. Et nostri, propter nouum eius anni nomen, infaustum & ominosum eum esse existimant, & voce malè vsurpata & inflexa, seu potius detorta, dicunt *Bissestre*, id quod horrent & abominantur. atque ita vulgus inquit, *Il m'apportera quelque bissestre.* id est, damni alicuius mihi autor iste erit. Itaque & multitudinis præiudicio damnari istum annum videmus, ita constitutum à Iulio Cæsare, veteri Latina ratione sublata, & Græcorum fastis præteritis & neglectis. De quorum ratione veteres Latinorum fasti fuerant postea constituti: quia doctrinæ & eruditionis palmam Latini, Græcis perpetuò concesserunt, eosque propterea sequendos esse sibi putarunt in temporum ordinandis conuersionibus.

Sed Iulio Cæsari, contempta Græca astrologia, magis arrisit Ægyptiaca temporum ordinatio, de qua dictum fuit lib. 1. cap. 7. vbi ex Herodoto docuimus annum Ægyptiis ita esse ordinatum vt mensibus constet duodecim, qui sint tricenorum dierum singuli, quorum vltimo dies addantur quinque, ad explendum numerum trecentorum sexagintaquinque dierum, quibus annum suum definiunt Ægyptij. Quos Cæsar in errore versari intelligens, quia quadrantem diei quotannis negligenter, primò, menses suos ita ordinauit, vt quinque dies illos, qui solerent addi vltimo mensi anni Ægyptij, in certos partiretur menses, detracto interim vno die de Februario, qui additus ad illos quinque priores, sex dies redderet: è quibus sex constituit menses, qui triginta & vno die constarent, relictis aliis quinque mensibus, quibus essent 30. dies, Februario interim mutilo dimisso, vt diximus. Cui tamen 30. redirent dies, quarto quòque anno, ex quadrante diei addito ipsi anno, ne Latinis menses quòdoque erroneos essent, vt Ægyptiis, sed perpetuò stabiles. Sic Latinis Cæsar obtulit annum Ægyptium, paulum immutatum & emendatum quadrantis diei additione, & dierum quinque per certos menses partitione, quos alioqui Ægyptij vltimo anni sui mensi solebant adiacere.

Hæc autem anni ordinatio, Iulio Cæsare sublato, nonnihil mutationis experta est, quòd in eius honorem mensis Quintilis vocatus fuit Iulius: quia illo mense procreatus fuisset ipse Iulius Cæsar. Qui ab impuro & scelerato Consule Antonio relatus in numerum deorum Romanorum, prærogatiua tali dignus existimatus est, vt ipsius nomē perpetuū haberet fasti. Simili de causa Sextilis mensis dictus postea fuit Augustus ab Octauiano Augusto, Iulij successore, quòd eo mense finē bellis ciuilibus imposuisset. Sed ne Augustus Iulio videretur inferior, detractus fuit vnus dies mensi Februario, & Augusto mensi additus, is haberet totidem quot Iulius dies, nempe triginta & vnum. Quò factum fuit vt Februario relictis sint tantummodò dies 28. in anno cõmuni, vt vulgò loquuntur. Anno enim Bissextili, id est, Intercalari, dies obtinet ex iam dicta ratione, 29.

Atque hoc modo Romanis annus sub Augusto fuit emendatus & stabilis, deincepsque obseruatus ad hæc vsque tempora: sublata in totum veteris anni Latini obseruatione, longè meliore & potiore, quæ sacram & à Deo institutam proximè rationem referebat. Cuius loco substitutam Ægyptiam temporum ordinationem fuisse animaduertimus: vt imperium Romanum, verè Ægyptium & Pharaonicum, natumque aliorum exitio appareret, quemadmodum hoc idem diuina demonstrant apud Daniele oracula.

Et si autem Iulianus hic annus, multis probatus fuit, & creditus optimè in omne æuum constitutus, nihil tamen habuit, quo commendationem vllam promereri debuerit. nam pro temporum ordinatione, confusionem temporum habuit nulli ferendam. Quòd quum veteribus duo temporum genera nota fuerint, vnum menstruum, alterum annale, quemadmodum ea quoque scimus nobis esse ab ipso Deo proposita, vtrumque Cæsariana illa ratione sublata & euersa fuit. Et quum in temporibus definiendis, astrorum sit habenda ratio, Solis quidem præcipuè & Lunæ, quibus voluit Deus dies, menses, & annos defini, vt ex Genesis primo capite satis multum declaratum fuit antè, menses tamen neque solares, neque lunares habuerunt hi Cæsariani fasti. Neque enim Solis ingressu in ipsa definiuntur menses, vt possint dici solares, neque Lunæ motu constituuntur menstrua ipsa spatia. Lunaris autem cursus præcipuam habendam fuisse rationem in mensibus ordinandis certum est: quia menses, Lunæ motu defini iussit Deus, quemadmodum id veteres Latini obseruabant, sequuti Hebræos & Græcos. Quorum tempora ideo probata veteribus Astrologis fuerunt, quòd cum diuina ordinatione congruebant, à qua discessit longissimè Iulius Cæsar, fastorum suorum noua, & nulli præterquam Ægyptiis probata institutione. Quam postea sua sententia & suffragiis improbarunt qui sequuti sunt Astrologi, reuocatis Metonis & Eudoxi inuentis in vsum, & fastis ipsius Cæsaris additis. Aureum enim, quem dicunt numerum, Calendario Cæsariano statim additum fuisse docet, qui his de rebus scripserunt, eumque ad notanda nonilunia à Chaldæis repertum aiunt. Qui propter magnam quam præstabat utilitatem, aureis notis dicitur fastis istis inscriptus: vnde aiunt inditum illi fuisse numeri aurei appellationem. Sed qui ita censent, veterum historiarum ignaros se esse demonstrant: quòd, vt ex Diodori Siculi libro duodecimo apparet, is numerus aureus, annus sit Metonicus quem *δυναμικὸν ἐκαετηρίδα* Græci nominant, nostri autem decemnouennalem dicunt circulum. Addita sunt & his fastis alia priorum Astrologorum inuenta, quibus qua ratione Solis Lunæque motus componi oporteret, intelligeretur. Quæ, ne simus hoc loco longiores, persequi pluribus non possumus.

Cæterum vt pessimè sunt à Iulio Cæsare spatia menstrua definita, quia Dei euersa est ordinatio tali constitutione, quæ Christianis non est ferenda, quibus Dei verbum debet esse cõmendatissimum: sic & anni nihilò melius ab eo fuisse constitutum spatium, nostra demonstrant tempora, vt eo anno Cæsariano, nihil sani sit relictum in temporibus. Nam brumam anni sui principium esse voluit Iulius Cæsar, quemadmodum id eleganter Fastorum primo docuit Ouidius. Cuius versus propter elegantiam & rei animaduersionem nostro instituto conuenientem, libet paulò altius repetere. Ianum autem compellat Ouidius, eumque rogat quum factum fuerit, vt anni principium Cæsar non à vere, sed à bruma reperierit, inquit:

Dic age frigoribus, quare nouus incipit annus,

Qui melius per ver incipiendus erat.

Omnia tunc florent, tunc est noua temporis ætas,

Et noua de gravidò palmis gemma tumet.

Et modo formatis operitur frondibus arbor,

Prodit & in summum seminis herba solam.

Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,

Ludit & in pratis luxuriatque pecus.

Tunc blandi soles, ignoratque venit hirundo,

Et lapsam celsa sub trabe figit opus.

Tunc patitur cultus ager, & renouatur aratro:

Hæc anni novitas iure vocanda fuit.

Quæstera multis, non multis ille moratus

Contulit in versus sic sua verba duos:

Bruma noui prima est, veteris que nouissima solis,

Principium capiunt, Phœbus & annus idem.

Sic bruma, quod anni tempus est, quo breuissimus est dies & nox longissima, tum scilicet quum Sol Capricornum ingreditur, anni Iuliani principium est, quod nostra ætate ad vndecimum Decembris diem pertinet, quo solstitium conficitur hibernum.

Solstitiorum autem & æquinoctiorum rationem, quia nostri soliti sunt, non sine magno errore, reperere à Columella & Plinio, non ab re erit de eò quoque non nihil dicere. Columella autem lib. 9. cap. 14. æquinoctium verum in octaua parte Arietis ait confici, mense Martio, circa octauum Calendas Apriles. Solstitium verò æstiuum, circa octauam partem Cancræ ait fieri, ultimo mense Iunio: at æquinoctium autumnale circa octauum Calend. Octobris fieri dicit, quum octauam partem Libræ Sol attigerit. Brumam verò confici ait circa octauum Calendas Iannuarias, in octaua parte Capricorni. Cui assentitur Plinius libri 18. cap. 25. inquit: Cardo temporum quadripartita anni distinctione constat, per incrementa lucis. Augetur hæc à brumæ, & æquatur noctibus verno æquinoctio, diebus XC. horis tribus. Deinde superat noctes ad solstitium diebus XCIII. horis XII. vsque ad æquinoctium autumnum: & tum æquata die, procedit ex eo ad Brumam, diebus LXXXIX. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales, non cuiusque diei significantur, omnésque hæc differentiz fiunt in octauis partibus signorum. Bruma Capricorni, ab 8. Calend. Iannuarij ferè. Æquinoctium vernum Arietis, Solstitium Cancræ, alterumque æquinoctium Libræ, qui & ipsi dies rarò non aliquos tempestatum significatus habent. hæc Plinius & Columellam tamen non fugit vera definitio Cardinum, istorum temporum: quum superiori de solstitiis & æquinoctiis disputationi, istud adiungat. Nec me fallit Hipparchi ratio, qui docet solstitia & æquinoctia non octauis, sed primis signorum partibus confici. Verum in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi & Metonis, antiquorumque fastus Astrologorù, qui sunt aptati publicis sacrificiis, quia & notior est ista vetus agricolis concepta opinio. hætenus Columella. Qui sequutus sui temporis errores, & superstitione gentium impiarum & prophanarum facta, in octauis signorum partibus, temporum cardines constituit, quum tamen ij debeant constitui in primis signorum partibus:

Est igitur vernum æquinoctium statuendum in prima parte Arietis, siue, vt vulgò loquuntur Astrologi, in primo Arietis gradu: quod qua ratione fieri debeat, explicatur à Stofferino, propositione XVIII. Calendarij Romani. Hæc autem ætate Sol Arietem ingreditur ad decimum Martij diem, quo nobis vernum constat æquinoctium: at æstiuum solstitium Solis ingressu conficitur in Cancrum sub vndecimum Iunij diem. Libra verò quam Sol adit sub decimum tertium Septembris diem, autumnale nobis definit æquinoctium. Et Capricornus cum Solem accipit, hibernum designat solstitium, quod Ovidius, Columella, & Plinius, Brumam appellant, quæ his temporibus pertinet ad vndecimum Decembris diem, quum deberet aut primo Iannarij die

aut Decembris ultimo constitui in Calendario Iuliano. Vnde perturbatam esse nobis anni rationem, nemo est opinor qui non intelligat. Temporum autem ista confusio non aliunde accidit, quàm ex Iulij Cæsaris pontificis maximi temeritate & audacia. Qui, ut est Danielis septimo, versu vigesimo quinto, tantum sibi licere existimauit ut leges & tempora commutare posset pro suo arbitrio. Quod idem existimant sibi licere, qui bellum faciunt & inferunt Agno, qui occisus est ab origine mundi. Sed ij miserè peribunt, & eorum leges & instituta, post confectum suum curriculum & tempus præfinitum tandem desinent & tollentur, quemadmodum in sacris Nutræ, & cæteris hominum animalium inuentis contigisse, & quotidie contingere animaduertimus. Vnum enim est verbum Domini, quod sit in æternum stabile. Quamobrem & istum annū Iulianum sublatum iri speramus, quo nobis Ægyptiaca temporis ordinatio paulum immutata, est obtrusa. Qua factum fuit, ut anno Romano nequaquam postea conuenerit cum temporibus aliarum gentium: quarum menses certo sine, & stato principio progrediuntur, definiunturque Lunæ motu, & sideralis obseruationis ratione: qua tempora sunt omnino definienda & constituenda, quemadmodum Deus iam inde à primo ortu mundi instituit. Id etiã ex isto anno Iuliano pessimè accidit, quod quum existimaretur emendata fuisse ab ipso Iulio Cæsare in omne tempus anni ratio, plurimi se à purioribus Astrologiæ studiis remouerunt, qui paternæ suæ negligentia ab hoc anno repetentes, regulas nobis ineptiarum plenas obtulerunt, & in computos Ecclesiasticos retulerunt: quod sibi persuaderent solsticia & æquinoctia, eodem semper reditura modo, & Solem existimarent iisdem perpetuò temporibus ingressurum signa, ut ea annotata repererant in Calendario Iuliano. Omitto alia Labyrinthis similia, quæ de epactis, & clauibus festorum mobilium, de cyclo decemnouennali, de cyclo solarari, de hebdomade, de ogdoade, & de cæteris eiuscemodi, vulgò præcipiuntur in scholis Computistarum: quæ plurimorum fascinarunt ingenia, & tenentibus plusquam Cimmeriis inuoluerunt, dum ad hunc Iulianū annum respiciunt, & studia sua in eū cōferunt, è quibus difficultatibus ut emergāt qui se illis implicarūt, cæterisq; liberemur quas hic annus nobis inuexit molestas, ad annum sacrum, eum scilicet quem sacra nobis demonstrant oracula, referre nos oportet, repudiato isto malè constituto anno Ægyptio Cæsariano.

Sacri verò anni, id est, eius quem obseruari iussit Deus, si ratio quæritur aut descriptio, ea ex sacris oraculis hauriri potest, & ex Calendario Hebraico, in quo certæ notæ & manifesta vestigia veteris anni in populo Dei obseruari apparent. Qui ita fuisse constitutus videtur, ut obseruatis æquinoctiis annus à proxima noua Luna æquinoctij autumnalis inciperet, quemadmodum id anni principium Deus instituit: quod etiã nostra verus obseruauit Ecclesia Christiana, non ignara verbi Dei. Quod ita habere, ex cyclorum ratione quam obseruarunt nostri Ecclesiastici Astrologi, quos Computistas dicunt, constare potest. Cyclos enim suos Paschales inceperunt ab æquinoctio autumnali, quos veteres in vigesimum quartum Septembris diem contulerant, ordine suorum temporum ibi notato & constituto. Iam Græcam Ecclesiam ab eodem tempore anni sui sumpsisse principium, multa sunt argumenta: sed illud præcipuè, quod iis Indictiones annos definiert, quæ ab autumnali æquinoctio sumunt exordiū, quemadmodū id quoque antea demonstrauimus. Sed idè sepius repetendū est, ut inculcetur & animaduertatur diligentius à nobis, qui in re tanta, quam Dei verbo cōstitutā habemus, tā negligētes & supini fuimus.

Nobis autem, qui annos à nato Iesu Christo domino nostro iure numeramus, æquinoctiū autumnale debet esse anni principium: quum eo tempore natum fuisse Christū dominū ex Diuinis probauerimus oraculis, contra vulgò receptam

receptam, stulta quorundam persuasione, sententiam. Quamobrem quum Iulij Cæsaris annus, quo hæcenus ab ipsius pontificatu sumus vsi, confusam & perturbatam habeat temporum rationem, habeat etiam contra diuinam ordinationem menses confusos & peruersos, nec inde incipiat, vnde nos annum inchoare par est, repudiari & abrogari debet: reuocata interim diuina temporum ordinatione & constitutione, quam omnino sequi præstiterit, nobis præcipuè, qui de Deo gloriamur, eiusque verbo nobis ipsius misericordia patefacto per Iesum Christum Dominum nostrum.

Quare qui rerum summæ præsumunt magistratus, id agere par est, & in eam curam incumbere oportet, vt aduocatis doctis & piis Astrologis, rerum diuinarum peritis, annus ita constituatur, quemadmodum cum obseruari iussit Deus: vt menses quidem Lunæ motu definiantur, Solis autem conuersione, annui spatij metæ constituantur: comparatis & adæquatis vtriusque sideris conuersionibus per menses intercalares, qua ratione Israelitica & Iudaica respublica constitutam ex Dei verbo habuerant temporum rationem. Quia verò in designandis temporibus, non modò dici natalis Domini rationem habuerunt nostri Historici, sed etiam Ærarum, Indictionum, & Hegitarum, de iis quoque dicendum videtur, vt quod possumus, omnium studiis cum Deo profimus.

De A. E. R. A. Indictione, & Hegira.

Cap. IIII.

Semper noui aliquid afferre Africam, aut monstri quidpiam alere rerum naturalium scriptores affirmant. quod quidem vt fertur de Africa, sic de singulis ætatibus, & seculis verè dici posse, testis est rerum mundanarum conuersio, vanitas & miseria. Quam nobis Oracula diuina sub imperiorum & regnorum huius mundi mutationibus proponunt, vt Dei perpetua iudicia extare aduersus edictorū ipsius cōtemptores intelligamus. Eumque propterea timeamus & reueremur, qui nouis & admirandis exemplis vindicem se maiestatis suæ contemptæ & lesæ, apud omnes testatum relinquit. Quemadmodum autem fuit hominum insignis audacia, & cōtumacia cognita aduersus Deum, anno post diluuium centesimo & vno, in Babylonicæ turris extruptione, sic par mortalium sese patefecit impietas nouissimis istis temporibus, statim ab ascensione Domini, Euangelij contemptu, & seruorum Dei cædibus: vt Dei patientia & longanimitas planè sit admirabilis, qua homines secum bella gerentes perfert & patitur. Quos interim vocat ad resipiscentiam, oblata, si parère velint, admissorum impunitate. Sed ea est hominum impiorum peruersitas & nequitia, vt Deum vocantem spernant, & minitantem gehennam, atque extrema omnia, si pergant esse contumaces, securè irrideant. Quamobrem bella, & pestes, & clades memorabiles immitit mundo Deus, quò qui sibi suorum scelerum impunitatem pollicentur, quid sit Deo repugnare, sentire incipiant. Propterea autem pro luce & literarum bonarum cognitione tenebras & barbariem regnare patitur, vt qui, frugibus oblati, glande maluerunt vesci, sua fruantur insania: vtque malorum suorum tacti sensu sapientiæ quam contempserunt, cupiditate aliquando incendantur. Quemadmodum autem structorum Babylonicæ ædificij improbitate, linguarum est orta prioribus temporibus confusio, sic supremis istis & nouissimis temporibus, Romanorum scelere, & aliarum gentium, quarum par audacia, auaritia, & superbia cum Romanis fuit, qui bellum sunt ausi cum Agno facere, & pietatem studuerunt opprimere, sacrarum literarum primò mundum

cœpit contemptus & obliuio, deinde cæterarum bonarum artium, & literarum meliorum longè latèque sese effudit ignoratio. Ex qua voces nouæ & insolitæ, atque incognitæ non modò artium genus omne peruaferunt, sed historiam quoque contaminarunt, & obscurarunt. Ab hoc autem misero inscitæ fonte manauit *ÆRÆ* uocabulum, de quo nobis est dicendum quòd nostri Historici & Chronographi æras habent in suis scriptis infinitas, è quibus antea nobis commemorata est æra Diocletiani.

Fuit autem Hispaniarum peculiare uocabulū *Æra*, quod à Tabellionum ignorantia primùm, deinde etiam negligentia profectum transiit postea ad Astrologos, deinde & ad cæteros scriptores Ecclesiasticos peruenit. Temporibus autem illustrius initia uocauerunt æras Astrologi, quorū fuit in Hispania non ita pridem magna frequentia & eruditio, propter honorata & culta à regibus Hispanis mathematicarum artium studia. Ea uerò quum in Academiis Mauritanæ colerentur, & eorum cupiditate Hispaniarum reges accensī, doctores illinc euocassent magnis præmiis propositis, factum fuit ut breui tempore excellentium mathematicorum ingeniis abundarit Hispania. Illi autem non satis politi Græcæ & Latinæ linguæ peritia, sermone eorum sunt usi, qui tunc omnibus fuit in ore: atque æras quibus annos uidebant in publicis instrumentis annotari, & uulgò usurpari, sumpserunt pro certorum temporum initiis, è quibus anni postea numerarentur. ut æra Nabonassaris est iis dicta principium imperij, aut primus annus principatus Nabonassaris à quo annorum est obseruata supputatio apud certas gentes, & illustres nonnullos scriptores. Sic æra Alexandri Magni, dicta est pari ratione monarchiæ Alexandri Magni principium, à quo ducta est plerisque scriptoribus annorum notatio. Quam obseruatam ab autore librorum, qui sunt de gestis Machabæorum, uidemus. Qua ratione nostris scriptoribus Christi Domini natiuitas, nominata est æra Christianorum. Similiter æra Diocletiani appellata est, principatus Diocletiani principium, à quo tyrannus ille signari annos uoluerat. Eodem modo aliæ uariæ & multiplices æræ fuerunt à uariis autoribus prolatae. *Æras* etiam uidemus additas Conciliis, iis potissimùm quæ sunt in Hispaniis celebrata, quod è tomis Conciliorum licet deprehendere. *Ærarum* uerò quodnam sit etymon, nō est quod ab Isidoro, aut aliis eiusdem farinae scriptoribus repeti debeat: quum neque uox Latina sit, neque Latine nam qualem illi attribuerunt, declinationem ferat.

Nam *A. E. R. A.* non una uox est, sed plures, è quibus malè consutis & confusis, unum fecere Hispani uocabulum: quemadmodum doctè & accurate Iohannes Sepulueda uir eruditus, libello de Correctione anni, & mensium Romanorum, exposuit. Qui, & unde sit profecta uox illa, & quando in Hispania desierit usurpari, diligenter explicat. Cuius propterea sententiam paucis hic aperiam, ne uox ignorata maiori illorum parti, qui sunt ea usi & hodie quoque utuntur, tenebras & errorem posthac inducat historiæ. Docet autem Sepulueda libello de anni correctione, Hispanorum fuisse consuetudinem repetendi annos ab Augusto Cæsare, Iulij Cæsaris successore: quòd illis Augusti fœlix & salutare fuerit imperium, tum quum Hispaniarum ad ipsum solum priuatim delatum fuit dominium. Id uerò fuisse factum post bellum Perusinum, statim post Lucij Antonij Consulatum, hoc est, quarto triumuiratus anno Cn. Domitio, & C. Asinio Coss. testantur Plutarchus in Antonio, & Dion in Augusto. quòd quidem tempus incidit in annum ab Antio condita 714. annis ante natum Dominum 38. Tum autem Hispania, Italia, & reliquæ occidentis circa mare Ionium regiones in Augusti solius imperium concessere: ut reliquus orbis ad Orientem Antonio permissus est, & Africa fuit attributa Lepido. Ex eo tempore, rerum actarum & gestarum annos

soliti sunt Hispani annotare in hunc modum: Acta sunt hæc, exempli causa, Cordubæ, pridie Calendas Aprilis. Annus erat Augusti septuagesimus. Deinde breuitatis gratia principia verborum duntaxat scribebant, sed punctis seiuncta in hunc modum A.ER.A. LXX. id est, Annus Erat Augusti septuagesimus. Posteriorum autem socordia & temeritate factum est, vt omisis punctis eadem literæ, velut in vnum verbum, cuius prima syllabâ esset diphthongus Æ, scriberetur confusè, non aliter quàm quum æra scribentes nummos æreos volumus intelligi. Ita negligentia & inscitia librarium & tabellionum, confusa illa verba pro vna voce sunt accepta, cui posteriorum ignorãtia declinationem attribuit, qualem voluit. Cui etymon quoque, ab eadem inscitia officina profectum, accommodauit: errore multiplici ex vno, sicuti fieri solet, variè disseminato. Morem autem notandum annorum per æras sustulit Iohannes rex eius nominis primus, lege lata de ea re anno Domini 1372. quâ fuit cautum, vt anni deinceps, & tempora, à Christi Domini die natali, non ab æra Cæsaris computarentur. hæc sunt quæ Sepulcedæ scriptis de A.ER.A. didicimus.

Indictionum autem si tam apertè à doctis, qui in earum explicationem incubuerunt, exposita fuisset ratio, minus hac parte laboraremus. Neque enim de tempore quo fuerunt institutæ, neque quàm ob causam fuerunt usurpatæ, cõuenit autoribus inter se: de quibus Beda libro De natura rerum, capite quadragesimo octauo, id ait, repertas fuisse Indictiones antiqua Romanorum industria, ad cauendum errorem, qui de temporibus fortè oboriri poterat. Dum enim, verbi gratia, quilibet Imperator medio anni tempore, vel vita, vel regno decederet, poterat euenire vt eundem annum vnus Historicus, eiusdem regis adscriberet temporibus, eò quòd eius partem regnasset: alter verò historicus eundem successori illius, potius attributum putaret, eò quòd & hic partem æquè eius haberet in regno. Verùm ne per huiusmodi dissonantiam, error temporibus inolesceret, statuerunt Indictiones, quibus vterque scriptor, imò etiam vulgus, omnem temporum cursum facillè seruaret: quas pro facilitate quoque calculandi, quidem esse voluerunt. vt planissimo numero, & ad multiplicandũ promptissimo, compendiosius transacti temporis status, in memoriam posset reduci. Quidam autem putant, quia quondam in Republ. post censum quinto anno peractum, vrbis Roma lustrabatur: & ad Iudicium ternæ lustrationis & census Indictiones esse conditas. Incipiunt autem Indictiones ab octauo Calendas Octobris, ibidèmq; terminantur. hætenus Beda. Cui alij Computistæ accedunt, dicentes ab Octauo Augusto institutas Indictiones fuisse, tributorum certorum causa, idque anno tertio ante Domini natiuitatem Indictionum autem sedem, octauo Calendas Octobris, id est, vigesimo quinto die Septembris, in ipso Autumnali æquinoctio, aiunt eundem Augustum statuisse, ne accideret in computationibus error. Quò fit, vt Tabelliones imperiali autoritate fungètes, mutant Indictiones die vigesimo quarto Septembris. Tabelliones verò Pontificali autoritate pollentes, in curia Romanæ pontificis mutant Indictiones vltius, per tres menses, scilicet in die natiuitatis Domini, quando anni Christi mutantur. vt patet in actis Concilij Constantiensis: in quibus mutatur annus Domini, & Indictio simul in die natiuitatis Christi. Hoc autem fecit Pontifex, vt simul concordaret annos Domini & Indictiones, quemadmodum ait Iohãnes Lucidus cap. 7. opusculi De vero die passionis Domini.

Hac autem eadem de re Cedrenus in historia Ecclesiastica, Basileæ his annis excusa, pagina 268. ait, Olympicorum ludorum festiuitatem desisse tempore Theodosij, ac tunc cœpisse Indictiones obseruari: quarum initium

nihilominus ad Octauij Augusti refert tempora : malè interim & etymon & tempus obseruatarum Indictionum notans. Vult enim à Græca pendere origine Indictionis vocem, quasi notet victoriæ Adriacæ tempus, & sit Indictio quasi ἐν δ' ἀδριακῶν, q. d. Victoria apud Adriam promontorium. Sed ista dicuntur absurdus, quàm vt cuiusquam mereantur assensum : præsertim quum ante Constantini Magni tempora probatæ fidei autores, Indictionum istarum mentionem nullam faciant. Iam quæ ex Isidoro plerique proferunt hac de re, talia sunt qualia pleraque Accursij, cui nunquam ratio aut historia rei in Utopia gestæ aut euentitæ deest : tanta est mentiendi & falsæ comminiscendi in plerisque libido, audacia & licentia. Onuphrius autem Panninius, vir doctus & historicus diligentissimus, ait suorum Fastorum libro secundo, cœpisse Indictiones Constantino II. & Licinio II. Coss. anno Domini cccxiiii. idque in Fastis Græcis, quos antiquæ & probatæ fidei habuerit, ita scribi & annotari his verbis: Ἰνδῖκτων ἂν Κωνσταντινῶν ἐν τεύθει ἢ ἀπὸ τοῦ ἰδ est, Indictionum Constantinianarum hinc exordium (sumitur). Quò autem idem existimat ita dici Indictiones, quasi sint temporum Indicationes & notæ, nescio vtrum id sermonis Latini ratio ferre possit : præsertim quum ex Asconij Pediani annotationibus in quartam actionem in Verrem, quas idem Panninius citat, item ex Iurisconsultorum libris, quorum profert multa testimonia, constet Indictiones, certi tributi genus esse, quod non personis sed rebus soleret indici. Sic enim apud Iustinianum libro Codicis septimo, de annis & tributis habetur : Indictiones non personis, sed rebus indici solent : & idè ne vltra modum earundem possessionum, quas possides, conueniaris, præses prouinciæ prospiciet. Eodem libro, titulus xvii. de Indictionibus in hæc verba proponitur : Omnes omnino quocunque titulo possidentes, quod delegatio super Indictione videbitur amplexa, velut canones cogantur inferre, & vt ne qua sit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius Canonis vocabulo postuletur. Titulus quoque xviii. qui legitur de superindicto, hoc idem arguit : cuius hæc sunt verba : Nihil superindictorum nomine, ad solas præfecturæ literas quisquam prouincialis exsoluat, neque omnino vltius Indictionis titulus etiam solennis immincat, nisi eam nostro confirmatam iudicio, & imperialibus nixam præceptis, sedis amplissimæ deposcat Indictio, & cogat exactio. Ex his perspicuè intelligimus, Indictionis vocem ad certi tributi genus pertinuisse, quæ ex eo nomen habeat, quò indiceretur & imperaretur ad certam & præstitutã diem. Vnde fortasse Indictionum istarum fluxit appellatio, quò intra tale aut tale tempus exigi soleret, instar auri coronarij, quod olim quoque certo tempore conferendum erat : sed nos non certa ratione, verum coniecturis agimus. Subest tamen aliquid nouæ causæ oportuit, cur annorũ quindecim spatio sit definita Indictio, & cur in vsu sit recepta : quum sit noua vox in hac temporũ notatione. Quæ fortasse inde orta videri potest, quò quum Augustus Octavianus Monarchiã sibi stabilire vellent, id tandè perfecerit decenniorũ & quinqueniorum rogatione. Quò factũ fuit, vt reliqui Imperatores, quanquam non in certum tẽpus, sed in omnem vitam designarentur, tamen quinto & decimo quoque anno festos agerẽt dies, quasi tum imperium renouarẽt, quæ tẽpora Quinquennialia & Decennialia appellarẽt : quemadmodũ id Onuphrius Panninius doctè annotauit, eo opere quod inscripsit, Romanorum principũ, & eorũ quorum maxima in Italia Imperia fuerũt, libri quatuor. A qua ratione profecta videri potest Indictionũ quindecennialium, vt ita dicamus, obseruatio : quò illa quinqueniorum & decenniorum illustria maximè essent tẽpora, quibus tum auspiciari viderẽtur imperiũ suũ Cæsares & Imperatores Romani, quibus tum, quemadmodũ nostris regibus regnũ suum auspiciatibus, certa pecunia

pecunia ad sumptus faciendos necessaria pendebatur. eaque quod indicere-
tur, nomine Indictionis fuit nuncupata. Vnde Indictionum videri possit
primùm fluxisse noua ista quindecimana ratio, quæ sensim ita obtinuit &
intulit, vt canonis more, id est, tributij ordinarij, fuerit indicta & præscripta.
Deinde Iustiniani mandato, cui plurima bella fuerunt gerenda, & toleran-
di sumptus ingentes, instrumentis publicis additæ sunt annales Indictionum
notæ, vt tributorum conferendorum nulla cuiquam relinqueretur excusa-
tio. Quod enim de Indictionibus annotauit Iohannes de Sacrobosco in
Computo Ecclesiastico, omnino verum esse videtur. cuius hæc sunt verba in
tractatione Indictionum: Indictiones sunt institutæ ne tributorum soluendo-
rum memoria laboretur. Quæ verò præterea dicit hæc de re, similia sunt
aliorum somniis & confictis historiis, quas comminiscuntur, ne quid vi-
deantur ignorasse. Indictionibus autem iam nihil est necesse nos vti, quum
anni à nato Domino, satis sint ad tollendas & conciliandas temporum diffi-
cultates, qua de causa volunt institutas fuisse Indictiones, à quibus ad Hegi-
ras transeundum est.

Hegiras in notandis temporibus rerum Arabicarum & Mahumedicarum
scriptores proponunt & vsurpant. Quorum non est nobiscum in anni obser-
uatione ratio consentiens, quemadmodum id ex Alphragano illustri Arabe
mathematico intelligimus. Is enim docet annum Arabum constare diebus
trecentis quinquaginta quatuor, quot nempe dies conficiunt mensura spæ-
tia duodecim. vnde menses illis sunt erronei, & incerti veluti sedibus va-
gantes: quos tamen sua ratione constituunt & reuocant ad Solis & Lunæ
statos circuitus, anno interim lunari vtentes, cui postea suo modo accom-
modant Solis conuersiones. Cæterùm Hegira, quod quidem ex quodam pe-
rito linguæ Arabicæ viro, discere potui, fugam significat. Mahumedis autem
fugam ex Medinath Al nabi, felix suorum temporum initium statuunt
Arabes. Est autem Medinath Al nabi, idem ac si dicas, prouincia prophetæ:
quo nomine videntur Turcæ & Arabes significare Munichiatem, quæ est
in Arabia Petrà, ad sinum Elamiticum, vbi aiunt esse sepulchrû Mehomed,
quem vulgò Mahomethem nominant: Sic enim aiunt Mahumedem, quum
Phylarchis Arabum venisse in suspicionem rerum nouarum: inde eotiones
& turbæ sunt excitatæ, quarum causa maximum adit vitæ periculum Me-
homed. nam penè fuit lapidibus obrutus ab iis, quibus res nouas moliti vide-
batur. Fuga tamen aiunt eum euasisse, & se proripuisse è tanto periculo:
deinde collecta valida manu Arabum, rem vi aperta gerere cœpisse. Quia
verò ex eo tempore, Saracenicæ res siue Arabicæ, clariore cœperunt esse,
factum fuit vt tempora consignarint Arabes ab ea fuga, id est, vt ipsi loquun-
tur, Hegira. Obliterata autem post id tempus & oppressa fuit Satanæ astu, &
Mahumedis imposturis, Christi Domini, quæ illis locis claruerat, doctrina:
A quo verò Domini anno Hegiræ incipiant, ita nostri annotarunt: Mahume-
des completo anno Domini 621. dedit legem, à quo tempore computan-
tur anni Arabum, sub Honorio Papa primo, & Heraclio Imperatore, anno
imperij eius vndecimo. Atque hæc quidem de his nouis vocibus & pere-
grinis dicta sint, à quibus transeundum nobis est ad historię prophanæ
emendationem.

De emendatione prophanæ historiae.

Cap. V.

Augeæ stabulum dicitur Hercules repugarisse, non tam suis usus
 viribus, quàm solertia & industria, immisso scilicet Minyeio flu-
 mine in eos campos in quibus stabulabantur Augeæ greges &
 armenta, vt Eliacøn priore libro memorat Pausanias: quia in-
 dustria iis opus esset, qui Chronographorum errores collere
 aut emendare in totum vellent. Nam vt Augeæ stabulum multis annis ne-
 glectum, quum pecoris vim maximam & armentorum copiam reciperet
 satis amplam, immensum habuit aggestum fimi cumulum: sic quum diu ia-
 cuerit Chronographia, ab eruditis neglecta, & ab obscuri nominis autori-
 bus infinitis propè fuerit interim variè iactata, factum fuit vt infinitos quo-
 que ex eorum inscitia collegerit errores, quos illi proseminarunt, dum di-
 cenda & tacenda ignorantes, ac fabulas potius quàm historias conseruan-
 tes, scriptis suis sua atque aliorum somnia sunt complexi. Verum autem à
 doctis an ab indoctis plus damni tulerit historia, aut ipsa quam tractamus
 Chronographia, non est facile ad diiudicandum. Quandoquidem docti &
 eruditi viri, non tam veri studio solent adduci ad scribendum, quàm ambi-
 tione aut expectatione alicuius emolumenti. Itaque dum cæteris præstare, &
 plus sapere videri volunt, aut eorum de quibus scribunt, student colligere
 gratiam, ea dicunt & proponunt, quibus afficiant maximè & retineant lecto-
 rem, aut ad eorum quos commendant, admirationem adducant. Qua in re
 sæpè numero nullus, aut certè minimus veritati relinquatur locus. Inde Græ-
 cos scriptores sugillat Salustius, qui res Atheniensium exiguas per se, ita extol-
 lerunt, vt iis maius aut præstātius nihil fuisse videatur. quibus de rebus agēs,
 inquit: Atheniēsium res gestæ, sicuti ego existimo, satis amplæ magnificæque
 fuerūt: verum aliquātò minores, quàm fama feratur. Sed quia ibi prouenire
 scriptorum magna ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro ma-
 ximis celebrantur. Ita eorum qui fecere, virtus tanta habetur, quantum eam
 verbis potuere extollere præclara ingenia. Sic doctorum virorum scriptis,
 quum certorum hominum virtus plus æquo extollitur, nihilo plus inde ve-
 ritas promouetur, aut illustratur, sed obscuratur potius: quam tamen æquum
 fuerat præcipuo habere loco, eique plus tribuere quàm cuiusquam beneuo-
 lentia. Eaque in re fuerant historicis imitandi Philosophi: qui cum se mul-
 tum patriæ atque parentibus, doctoribus autem & magistris plus debere
 agnoscant, tamen veritati plurimum omnino se debere profitentur: cuius
 causa non vereantur subire omnium odia, si ita res ferat, dum illa suum ius
 & auctoritatem obtineat. Quod si fuisset ab historicis obseruatum, vti par fue-
 rat, non in tantis tenebris & erroribus versaretur historia, quàm Græca, tum
 Latina, cui quod possumus, tribuere debemus, vt suam obtineat claritatem
 & certitudinem, id est, vt veritati quantum possumus, inseruiamus.

Ne quis autem quicquam nos hinc fingere existimet, audiat primùm
 Ciceronem de Romana historia conquerentem in Bruto, cuius hæc sunt
 verba: Nec verò habeo quemquã cuius scripta proferenda putem, nisi quem
 Appij Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes
 fortè delectant. & Hercules. Hæc quidem extant: ipse enim familiæ suæ quasi
 ornamenta & monumenta seruabant, & ad vsum siquis eiusdem generis oc-
 cidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobi-
 litatem suam: quamquam his laudationibus, historia rerum nostrarum facta
 est mendosior. Nulla enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi trium-
 phi, plures consulatus, genera etiam falsa, & ad plebem transitiones, quum
 homines

homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus hæc Cicero. Cui si aliorum autorum eadem de re testimonia vellem adiungere, certè in immensum mihi opus exeresceret. Vnum tamen Titi Liuij profereamus locum hæc de re, vt desinant nonnulli mirari, quid causæ sit, vt de emendatione historiæ prophana agamus in præsentia, quum illa tam multos errores confessione ipsorum scriptorum habeat, vt vix possint colligi. Ita enim Titus Liuius inquit secundo libro ab vrbe: Tanti errores implicant temporum, aliter apud alios ordinatis magistratibus, vt nec qui Cōsules secundum quosdam, nec quid quòque anno actum sit, in tanta vetustate, non rerum mòdò, sed etiam autorum digerere possis. hæc Liuius. Ex quo quantùm fallantur, qui se putant posse certam temporū ex his autoribus colligere rationem, apparet, in quorum emendatione nequaquam his est vtendum, de quorum fide ambigitur, sed iis qui etiam iniurati ad dicendum testimonium admittantur, quemadmodum id postea docebitur.

Græca autem historia multò incertior est, quàm Latina: quum ex Græcorum vitiis manarit ad Latinos magna ex parte confusio: atque vt paucis incertitudinem & corruptelam Græcæ historiæ concludamus, quid de illa dicat non sine bonis rationibus, Iosephus Hebraicæ scriptor historiæ, libro contra Appionem primo, audiamus, cuius hæc est sententia, ita à veteri interprete expressa: Quomodo ergo non est irrationabile, vt tali fastu turgeant Græci, tanquam soli sciant vetera, & veritatem eorum exactè tradant? aut quis non ab ipsis conscriptoribus facillimè discat, quòd neque firmiter dicentes aliquid conscribere, sed quod vnusquisque opinatus est, hoc studuit explanare? Vnde etiam libris se inuicem arguunt, & valde contraria de rebus eisdem non piget eos dicere. Sed ego videbor, me potioribus, esse superfluus, si explanare voluero, quantis quidem locis Hellanicus ab Acusilao, de genealogiis discrepat, & in quantis Hesiodum corrigit Acusilaus, aut quomodo Ephorus quidem Hellanicum, in plurimis quidem ostendit esse mendacem. Ephorus verò Timæus: Timæum, qui post illum fuit: Herodotum verò cuncti. Sed neque de Siculis cum Antiocho, aut Philisto, aut Callia Timæus concordare dignatus est. Neque rursus de Atticis, hi qui Atthidas conscripserunt, aut de Argolicis, qui de Argis historiam protulere, alterutros consequuti sunt. Et quid oportet dicere de ciuitatibus breuibùsque rebus, quando de militia Persica, & his quæ in ea gesta sunt, tantum viri probatissimi discordasse noscuntur? In multis etiam Thucydides tanquam fallax accusatur: licet scrupulosissimam sui temporis historiam conscripsisse videatur. Causæ verò huius dissonantiæ multæ forsan & aliæ quærere volentibus apparebunt: ego verò duabus quas dicturus sum, maximam huius vim diuersitatis adscribo. Haftenus Iosephus, quem vera dixisse constabit apertius ex sequentibus.

Verè autem illud esse à Iosepho dictum, Græcos non tam studio & noticia veritatis, quàm suis opinionibus delectatos, pleraque prodidisse, indiesio erit quæ de Homeri ætate ab illis traditur Labyrinthis inuoluta historia. Homeri quidem poemate nihil habet Græca lingua illustrius, neque vllius autoris nomen est nobilius Homeri nomine: de quo quid docti quique, & maximè versati in historia senserint videamus, vt & veteris historiæ partes plurimas, & veterum scriptorum nomina multis fortasse incognita recognoscamus. Ab Aulo verò Gellio Latino autore incipiemus, cui Græcos autores ex Stromatibus Clementis Alexandrini, & Tatiani Assyrij oratione ad Gentes, subiiciemus. Aul. Gelli: no. Atticar. lib. 3. cap. 11. inquit. Super ætate Homeri atque Hesiodi non consentitur, alij Homerū quàm Hesiodum maiorem natu fuisse

scripserunt, in quibus est Philocorus & Xenophanes. alij minorem, in quibus est L. Accius poeta, & Ephorus historiae scriptor. M. autem Varro in primo De imaginibus, vter natus prior sit parum constare dicit, sed non esse dubium quin aliquo tempore eodem vixerint. idque ex epigrammate ostendi, quod in Tripode scriptum est, qui in monte Helicone ab Hesiodo positus traditur.

Idem libro 17. cap. 21. eadem de re inquit: De Homero & Hesiodo inter omnes ferè scriptores constitit ætatem eos egisse, vel iisdem ferè temporibus, vel Homerum aliquantò antiquiorem, vtrumque tamen ante Romam conditam vixisse, Syluii Albæ regnantibus: annis post bellum Troianum, vt Cassius in primo annalium de Homero & Hesiodo scriptum reliquit, plus centum & quadraginta: ante Romam autem conditam, vt Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & sexaginta.

Ex quinto autem libro Stromatum Clementis Alexandrini, has colligimus variorum autorum de Homeri & Hesiodi ætate, sententias. Crates Grammaticus dicit Homerum, circa reditum Heraclidarum, octoginta annis post captam Troiam, floruisse.

Eratosthenes autem centesimo anno post captam Troiam, refert Homeri ætatem.

Theopompus in 43. rerum Philippicarum, refert Homerum fuisse quingentis annis post eos, qui ad Ilium militauerunt.

Euphorion in opere de Aliadibus, dicit Homerum fuisse tempore Gygis, qui cepit regnare octauadecima Olympiade, quem etiam dicit primum nominatum Tyrannum.

Sofibius Lacon in descriptione temporum, redigit Homerum in octauum annum regni Charylli, Polydecti filij: qui regnavit annis 64. post Charyllum eius filius Nicander regnat annis 39. Cuius anno 34. dicunt fuisse primam Olympiadem. ita Homerus esset annis 90. ante primam Olympiadem.

Philocorus à temporibus Troianis vsque ad ortum Homeri numerat centum & octoginta annos, post deductam coloniam Ionicam.

Aristarchus in commentariis Archilochiis, dicit Homerum fuisse tempore deductionis coloniae Ionicae, quæ fuit centum quadraginta annis post Troiana tempora.

Apollodorus centum annis post deductam coloniam Ionicam, vixisse Homerum dicit, quum Agesilaus Dorysæus esset Lacedæmoniorum rex: ad eum ad eum peruenerit Lycurgus legislator, quum adhuc esset iuuenis.

Euthymenes in Chronicis, dicit Homerum floruisse cum Hesiodo, tempore Acasti, & natum fuisse in Chio circiter annum ducentimum post captam Troiam.

Archemacus in tertio Euboicorum, in eadem est cum Euthymene sententia.

Iam verò Tatianus Assyrius in oratione ad Gentes, de Homero inquit: Antiquissimi qui de Homeri ætate scripserunt, Theagenes Rheginus, qui tempore Cambysis vixit, & Stensimbrotus Thasius, & Callimachus Colophonius, Herodotus quoque Halicarnasseus, & Dionysius Olynthius, post hos autem Ephorus Cumæus, & Philocorus Atheniensis, Megaclidesque & Chamæleon Peripatetici: postea grammatici Zenodotus, Aristophanes, Callimachus, Crates, Eratosthenes, Aristarchus, Apollodorus. Ex his autem Crates ait Homerum floruisse ante reditum Heraclidarum post Troiana tempora, annis octoginta.

Eratosthenes, anno centesimo post Troiæ excidium.

Aristarchus, tum quum Ionica colonia deduceretur, annis post Troiam centum quadraginta.

Philocorus, post Iouicam deductam coloniam annis quadraginta, Archonte Athenis Arxippo, centum octoginta annis post Ilij euerfionem.

Apollodorus, annis centum post coloniam Ionicam, id est, annis ducentis quadraginta post euerfam Troiam.

Nonnulli aiunt eum fuisse priorem Olympiadibus, quæ sunt annis quadringentis post Ilium euerfum.

Alij Archilochi fuisse æqualem aiunt, Olympiade vigesimatertia, qua regnabat Gyges rex Lydorum, post Iliaca tempora annis quingentis.

Sed quia hæc tam confusè & incerta ratione produntur, quis tandem non intelligat totam istam vacillare, & incertam esse historiam? hæc Tatianus.

At Pausanias in Bœoticis negat se de Homeri & Hesiodi ætate quicquam dicturum, quod intelligat inter scriptores superioris ætatis, & sui temporis, contentiosius ea de re fuisse disputatum. In Corinthiacis autem ait miseram planè fuisse vitam & conditionem Homeri: quem fortuna, inquit, indignis accepit modis. Non enim fuit contenta hominem oculis priuasse, sed ut priori, & graui quidem malo, aliud calamitatis genus adderet grauius, presum inopia coëgit eum mendicando per omnes terras, victum sibi quærere. Et hæc quidem ille de Homero, quem Velleius Paterculus priore historiarum volumine, cæcum à primo ortu fuisse negat, quod multi existimarunt. itaque inquit, Si quis Homerum cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbis est.

Herodotus autem in Homeri vita, ad finem hæc habet: Ab Homero nato anni sunt sexcenti vigintiduo, vsque ad Xerxis in Græciam transitum, quod tempus facile fuerit calculo colligere ei qui Prætorum Atheniensium habuerit rationem. Centum autem & sexaginta octo annis, post Troianum bellum, extitit Homerus.

Vt autem ad hanc historiam istud adiungamus, non est verisimile tam antiquum esse Homerum, quàm maior superiorum scriptorum pars credidit, quod ante Homerum, ut docet Eusebius, præparat. Euangelic. lib. 10. cap. 3. extitere hi poëtæ in Græcia: Linus, Philammon, Thamyras, Amphion, Orpheus, Musæus, Demodocus, Phenius, Sybillæ, Epimenides Cretensis, Aristæas Proconessus, Asbolus Centaurus, Isaris, Drimon, Euclus Cyprius, Orus Samius, Protenidas Atheniensis.

Pausanias verò poëtæ istos locis aliquot citat Homero priores, qui hymnos potissimum conscripserunt, Olenem Lyium, Pamphum Atheniensem hymnographum, & Orpheum filium Calliopes, alterius quidè quàm Pierij, quod dicendum putauit ne quis nullum doctrina aut eloquentia præstitisse ante Homerum existimet. Quod si Homeri clarissimi in Græcia poëtæ tam incerta est ætas, qua tam varia & dissona tradunt nobilissimi scriptores, qui in eam rem diligenter inquisierint, quid censendum est de cæteris minus claris rebus, quas sùsque deque habuerunt, qui de his aliquid prodiderunt? Sed his difficultatibus quum multi remedia quæsierint, vnus est & grauissimus quidem autor Dionysius Halicarnasseus, qui videatur attulisse medicinam. Librum enim scripsit de regulis Eratosthenis, certis & indubitatibus, quæ essent sequendæ in temporibus digerendis & ordinandis: quemadmodum testatur id à se factum præfatione operis, quo antiquitates siue origines Romanas est persequutus. Sed neque Eratosthenis extant scripta, ut eæ regulæ possint esse nobis notæ, neque Dionysij Halicarnassei liber de temporibus, quo illas explanat regulas, habetur: etsi liber is de temporibus citatur à plerisque. Desiderantur quoque hoc tempore libri Marci Varronis, quos de

antiquitatibus Romanis edidit, quibus titulum fecerat, De gente populi Romani: ex quibus historiae prophanae antiquitates & aetates potuissent nobis esse notae, quemadmodum quidem eas veteres Historiographi descriperant: quanquam quid libris de gente populi Romani sit sequutus Varro, possumus excerpere ex libris Aurelij Augustini, de ciuitate Dei. Ex quibus intelligimus Varronem exorsum esse à Sicyoniorum regibus, vt antiquissimis, à quibus ad Athenienses peruenerit. Ab Atheniēsis autē sit delapsus ad Latinos, à quibus sensim ad Romanos deuenerit. Ita Varroni Sicyoniorum res sunt antiquissimae: quum tamen Dionysio Halicarnasseo nihil sit antiquius in Graeca historia, rebus Argolicis, Et vt nouimus ex Aurelio Augustino, quid sequutus sit Varro, sic quidnam sibi sequendum proposuerit Dionysius Halicarnasseus, agnoscimus ex eius historia Romana, in qua Romana tempora componit ferè cum Olympiadibus.

Quòd verò ad Eratosthenem attinet, & si non sunt eius nobis notae regum, tamen quomodo tempora maximè illustra definierit, habemus ex ipsius monumentis expressum, in Stromatibus Clementis Alexandrini, in quorum libro quinto haec dicuntur: Eratosthenes autem tempora sic describit:

A capta Troia, ad Heraclidarum descensum, anni sunt octoginta. Hinc ad conditam Ioniam, anni sexaginta.

Deinceps ad Lycurgi tutelam, anni sunt centum quinquaginta nouenti. Inde ad annum primae Olympiadis anni sunt centum & octo. A prima Olympiade ad transitum Xerxis in Graeciam anni sunt 297.

Ab eo anno ad initium belli Peloponnesiaci anni sunt quadraginta octo. Et ad eladem quam à Lacedaemoniis acceperunt Athenienses, muris urbis dirutis, anni sunt viginti septem.

Inde ad pugnam Leuetricam anni sunt triginta.

Ab ea pugna ad Philippi Macedonis mortem, anni sunt 35. à qua ad Alexandri magni obitum anni numerantur duodecim.

Haec est Eratosthenis temporum constitutio, ex qua Dionysij Halicarnassei chronologia quae fuerit, potest quadam parte animaduerti. Qua autem ratione temporum inde petenda sit emendatio, relinquo iis diiudicandum, qui putant certi aliquid posse constitui & reperiri in veteri prophana historia. De qua possemus fortasse commodius agere, si expressas haberemus eas regulas, quas, vt certas & indubitas, putauit sibi sequendas Dionysius Halicarnasseus. Quem etsi diligentem & acutum fatemur, agnoscimus nihilominus in iisdem priorum temporum erroribus versatum, id est, temporum rationem perturbatam sequutum esse, eodem propè modo quo caeteri. In quo demonstrando ne simus longiores, hoc primùm dicimus, nihil propè in historia prophana, quum Graeca, tum Latina rectè esse in temporibus definitum, ante Philippi Macedonum regis, patris Alexandri Magni, tempora. Nam pauci antea fide digni scriptores prophani extiterunt, quibus vera cura describendi & annotandi fuerit. Herodotus quidem & Thucydides extant antiquissimi ferè historici praecipui, qui monumentis suis res Graecas & externas superiorum illorum temporum sunt complexi: ac veteres quidem historias, & à prima memoria repetitas habet Herodotus, sed sine vlla temporum certa definitione. Thucydides autem, etsi per aestates & hyemes & Olympiadas res Atheniensium & Lacedaemoniorum suo tempore gestas describit, tamen nusquam Olympiadis certae numerum proposuit, nec quanta illis temporibus ageretur Olympias significauit: conscius fortè sibi, temporis incerti, quod describebat. Nam male superioris aetatis annos ab eo fuisse definitos mox intelligemus. Quòd autem ad Xenophonis historiam de rebus Graeciae attinet, quae censeretur nomine *ἐλληνικῆς* quòd

quod res Græcas contineat, aut παραλειπομένων, quod prætermittam & interruptam Thucydidis morte historiam habet expressam, ea ut certè egregia est, & bona fide, ab ipso Xenophôte descripta fuit, nihilominus in Olympiadum notis, & annorum numeris deprauata fuit. Quod quidem ita habere ex eo potest intelligi, quia Olympiadem nonagesimamtertiam confert in ea historia, in annum Enarchippi Spartiatarum Ephori: post quem in eadem historia nominatur Ephorus Pantacleus, institutus secundo & vigesimo belli Peloponnesiaci anno. Itaque Enarchippi annus, qui antecessit, in quem incidit Olympias nonagesimatertia, qua curru vicit Euagoras Eliensis, in studio verò Euboas Cyrenæus, erit annus vigesimusprimus eius belli. Post Enarchippum autem & Pantacleum, hos postea recenset Ephorus Xenophon, Pithiam, Architam, Eudicum, sub quo Lysander bello Peloponnesiaco confecto, & euersis Athenarum muris, domum sit reuersus. Ex qua ratione oportuit bellum illud confectum, anno vigesimoquinto, ex quo fuerat susceptum. At ipse Xenophon disertis verbis ait Lysandrum repetiisse domum, post annum eius belli vigesimomodauum, mensémque sextum: hoc, est impositum fuisse finem bello Peloponnesiaco à Lysandro, anno vigesimonono ab eo bello suscepto. Quamobrem & totidem Ephoros, nempe 29. sub quibus hoc bellum sit gestum, enumerat Xenophon. Ex quo erratum esse in numeris annorum, & Olympiadum, facile potest liquere. Quod quidem dictum volui, propter eos qui Olympiade sic definita in Xenophonte vtuntur, ad constituenda belli Peloponnesiaci tempora. Qui verò ante Herodotum, Thucydidem & Xenophontem memorantur historici, sunt Hellanicus, qui Herodotum ætate paulò antecessit, deinde Cadmus Milesius & Acusilaus Argiuus, qui dicuntur à Iosepho, libro primo contra Appionem, primi historiã apud Græcos scripsisse, & aliquatò priores fuisse Xerxis descensu in Græciam. Aulus autem Gellius lib. 15. cap. 23. ait Hellanicum, Herodotum & Thucydidem historiæ scriptores in iisdem temporibus ferè ingenti laude floruisse, & non minus longè distantibus ætatibus fuisse. Suidas verò docet Hellanicum Mitylenæum historicum egisse apud Amintam Mædoniæ regem, vnà cum Herodoto, eadem ætate qua Sophocles & Euripides apud eundem regem versati sunt in Macedonia. Quæ temporum notatio poterit esse vsui, ad aliquem temporum in Græcia historia certitudinem exprimendam. Acusilaus autem Argiuus historicus, genealogias quasdam conscripsit, ex tabulis Æneis, quas eius pater repererat versando terram, & nescio quid fodiendo domi suæ: ex quibus dixit Iosephus ab eo multis locis reprehensum fuisse Hesiodum. Cadmus autem Milesius memoratur Pînio lib. 5. cap. 29. quum de Mileto agit, quam negat fraudandam suo ciue Cadmo, qui primus profam orationem condere instituerit. Sed horum scriptis nihil iuuari possumus, quum non extant. In quibus si quid fuit præclari, id certè à posterioribus excerptum fuisse, verisimile est: quo factum fuit vt minus postea sint desiderati hi autores.

Diodori verò Siculi libri qui fabulosam sequuntur historiam, in quibus temporū rationem quam sequutus est, expresserat, desiderantur. Quamobrem ne his quidem iuuari possumus, in rectè constituendis prophanz historiæ temporibus. Thucydide autem nostri potissimum vtuntur, à quo dum collibuit aut visum est, discedunt. Ei verò quia potissimum fides habetur in temporum quæ descripsit definitione, non esse tamen illi temere credendum, iam docendum est. Ait autem lib. 6. Hippiam Pisistrati filium post occisos Harmodum & Aristogitonem, tenuisse annos tres tyrannidem Athenis: quarto autem post anno fuisse pulsum vrbe per Lacedæmonios & Alcæonidas: atque ita excedentem imperio abiisse in Sigæum, deinde ad Darium Persarum

regem, vnde postmodum senex anno vigesimo venerit cum Persis Marathonem. A pugna autem Marathonica ad Xerxis transitum in Græciam, ait prologo in suam historiam esse decem annos. Sic à pulsis Pisistratidis ad Xerxis bellum anni sunt triginta. A discessu autem Xerxis ad initium belli Peloponnesiaci, ait libro primo Thucydides annos esse quinquaginta, intra quos Athenienses imperium suum auxerunt, & in magnam potentiam prouexerunt. Quare ex hac Thucydidis ratione, anni erunt octoginta à liberatis Pisistratidarum tyrannide Athenis ad bellum Peloponnesiacum. His annis si annos Pisistratidarum adiunxerimus sex & triginta, quibus eos tenuisse tyrannidem Athenis ait Herodotus libro quinto, antequam ex Attica in Sigæum cõcederent: præterea si adiungamus Pisistrati tempus, quod ab occupata primùm ab illo tyrannide vsque ad eius obitum effluxit, quod fuit annorum triginta quatuor, vt annotauit Iustinus libro secundo, fient anni à Pisistrati tyrannide ad initium belli Peloponnesiaci centum quinquaginta. Ita autem constare hæc tempora vt eam summam annorum reddant, nemo potest negare. Tantum verò temporis effluxisse à Pisistrato ad initium belli Peloponnesiaci nullus Chronographorum videtur sibi persuasisse, quum in ea tempora quibus fuit regno exutus Cræsus à Cyro, Persarum monarchia, cõferatur tyrannis Pisistrati. Et ne in temporibus belli Peloponnesiaci hæreamus, in præsentia sumantur tantum nobis ij anni, quos habet expressos Thucydides qui sunt octoginta, nempe quinquaginta à moto bello Peloponnesiaco ad Xerxis descensum in Græciam. Ab eo descensu ad pugnam Marathonicam duce Miltiade, sunt anni decem. Ab ea pugna ad expulsam Hippiam Pisistratidem, anni sunt viginti, qui omnes anni simul iuncti, summam constituent annorum octoginta: quos vt existimemus verè ab ipso Thucydide expositos, adduci non possumus: quòd veram temporis notationem, qua Cyrus adit imperium, habemus ex Scripturis sacris cognitam, quæ ista esse falsa arguit. Sed istam rationem omittimus in præsentia: quandoquidem id aliis ipsorum Historicorum testimoniis possumus redarguere, & notiora ferè sunt illa, quapropter his etiam vtemur.

Periclem aiunt retulisse figura oris Pisistratum, quem propterea suspectum quodam modo habebant Atheniensium maiores natu: qui præter oris figuram, hominis quoque facundiam verebantur, quemadmodum eiusce rei testis est in eius vita Plutarchus. Itaque & quidam senex audito Pericle, dixit vitari ciuem illum oportere, quòd eius oratio similis esset orationi Pisistrati. Atqui Pericles grandis iam natu, quum intelligeret se optimatibus mitus gratum esse, ad populum se contulit: cuius partes amplexus, sublati ea ratione è Repub. per Ostracismum, Themistocle & Cimone, quos ille verebatur, audacius postea prodit ad Remp. tractandam, & oratione sua populum, quòd vellet impellendum. Quod contigisse videtur paulò ante belli Peloponnesiaci tempora. Obiit enim, vt auctor est Thucydides libro secundo, anno tertio belli Peloponnesiaci, id est, post duos annos & dimidium à moto & excitatione bello peloponnesiaco. Hic autem, vt ait tertio libro de oratore Cicero, doctrina, consilio, eloquẽtia excellens, quadraginta annos præfuit Athenis, & urbanis eodem tempore & bellicis rebus. Quod quidem concedat qui volet Ciceroni, & Græcis autoribus eadem prodentibus, quanquam falso, vt post certius intelligetur.

Qui verò sic de temporibus statuunt, volunt Periclem obiisse Olympiade octogesimaoctaua: quòd sumatur ita esse, vt certa aliqua temporis ineatur ratio. Jam superiora retexendo tempora, numeremus annos quadraginta ab Olympiade 88. qui incident in Olympiadem 78. Post quòd tempus contulit se ad gubernandum Rempubl. Pericles, cuius tum oratio qualis esset potuit animad-

animaduerti ab his qui Pisistratū de facie norāt, & eius orationis & eloquentiæ auditores & iudices fuerant: quod ab illis fieri non potuit, nisi iam adultis. Ex dictis autem iam annis Pisistrati, eum obiisse oportet & suis tyrannidem reliquisse Olympiade 58. à qua ad Olympiadem 78. anni sunt octoginta. Qui autem audierant Pisistratum, ut eloquentiæ eius possent esse iudices idonei, debuerant saltem annos esse nati viginti, quum obiit ipse Pisistratus. ita additis annis viginti ad octoginta, fient centum. Qua ætate oportuit illos esse senes, qui Periclem tractantem Rempub. & ore atque eloquentia referentem Pisistratum agnoscebant. Vtrum autem illo tempore multi fuerint Athenis tam prouectæ ætatis senes, rostra ipsa, & concionem frequentantes, non ausim asserere, quum id accidisse, vix mihi ipse persuadeam.

Perpicuum etiam alterum ex Themistoclis vita, in hanc rem proferamus exemplum, quod ad eadem quæ dicta sunt propè referetur tempora. Periclis enim & Themistoclis eadem & penè par fuit ætas, etsi Themistocles natu maior fuisse videtur. *Ælianus* variæ historiæ libro 3. cap. 21. narrat Themistoclem puerum aliquando redeuntem à schola, factum obuium Pisistrato tyranno: & quum iuberetur à pædagogo decedere de via, renuisse, addita responsione: an non illi hæc via sufficit? Quæ vox iam tyrannidis in illius animo impressum odium significaret, & magnos eius testaretur spiritus. Ita sub Pisistrato vixit Themistocles, qui potuit tum esse decem annos natus, quum tyrannidis iam conceptum odium gereret in animo, & de oppressa à Pisistrato doleret Republica. A Pisistrato verò ad bellum gestum in campo Marathonio duce Miltiade, anni sunt quinquagesex. Nam Pisistratidæ, sicuti est dictum, tenuerunt annos trigintasex tyrannidem, & post eos expulsos Hippias Pisistrati filius, vigesimo anno postea dux fuit Persis ad Marathonem. Bello autem Marathonio interfuisse Themistoclem testes sunt satis multa historiæ, quæ illum tum ætate iuuenili fuisse confirmant. idque *Iustinus* inter cæteros libro secundo ita annotauit: In eo prælio (Marathonio) tanta virtus singulorum fuit, ut cuius laus prima esset, difficile iudicium videretur: inter cæteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit. In quo iam tunc indoles futuræ imperatoriæ virtutis apparuit. hæc *Iustinus*. Qui qua ratione cum aliis historicis, adolescentem dicat bello Marathonio Themistoclem, existimari non potest, si vera sunt quæ de temporibus Pisistratarum & rebus ab iis gestis dicuntur. Iam si à bello Marathonio, ad bellum ad Salaminem gestum anni sunt decem, ut ait *Thucydides*, certè tum maiorem septuagenario oportuit esse Themistoclem, quem tamen virili iam ætate fuisse loquuntur istæ historiæ. Ex quo nõ solum in aliis, sed hinc quoque in temporum notatione, iure ab aliis fuisse reprehensum *Thucydidem*, minimè mirum videri debet. Sed si tam parua fides danda est *Thucydidi* in iis quæ de suæ ætatis rebus scripsit, quid de cæteris censendum sit ab eo scriptis, aliorum esto iudicium. Causæ autem quæ fuerint belli Peloponnesiaci, etsi ab eo explicantur, multæ tamen non sunt ab eo commemoratæ præcipuæ, ut ex aliorum scriptis cõstat. Potest tamen excusari, eò quòd aliud fuit eius, quàm cæterorum iudicium, eaque prodidit quæ maximè consentanea existimauit. Non est autem obscurum Alcibiadis dictum, quo Periclem ad implicandam bello illo Remp. impulit. Is enim quum de reddendis rationibus impensæ pecuniæ publicæ sollicitus admodum esset, ac mæroris causam accepisset Alcibiades, *Quin*, inquit, id agis, ut rationes non reddas?

Quòd si Pisistrati tyrannidis tempus requiremus, aut belli ad Marathonem gesti, cuius victoria maximè se Athenienses extulerunt, aut ad Salaminem, quo Xerxes mari superatus est opera Themistoclis, aut Peloponnesiaci, quo victi Athenienses Lacedæmoniis succubuerunt, idem reperiemus

quod in Homeri consignanda ætate factum ab autoribus prius didicimus, id est, varias & dissentientes omnium eadem de re sententias, quibus rerum summa incertitudo significatur. Pisistratum autem tyrannum fuisse Athenis, Seruio Tullio regnante, Solone antè in exilium volūtarium profecto, quoniam id ei prædicenti creditum non fuerat, ait Aulus Gellius lib. 17. capite 21. quod tempus in Olympiadem 53. confert Eusebius. Seruius autem Tullius Romanorum rex quartus, regnum adierat anno quarto Olympiadis quinquagessimæ. Herodorus autem Pisistratum Athenis tyrānidem tenuisse Crælo apud Lydos regnante, docet primo libro. cuius imperium conferunt Chronographi in Olympiadem quinquagesimam quartam eumque volunt à Cyro rege Persarum captum, extrema Olympiade 58.

Plinius verò naturalis historiæ lib. 34. cap. 4. ait Athenienses publicè posuisse statuas Harmodio & Aristogitoni eodem anno quo pulsi fuerunt Romæ reges, quod factū fuit anno quarto Olympiadis 67. quod tēpus congruit propè cum iis quæ de Pisistrato, & Pisistratidis habet Aristoteles, ab aliis dissentiens, libr. Politicorum quinto, cap. 12. vbi ait Pisistratum bis tyrannidem fuisse depulsum Athenis. Itaque ex annis trigintatribus, solos decem & septem tyrannidem exercuisse: filios verò eius Athenis annis decem & octo, vt eorum tyrannis omnium vigerit tantum per annos triginta quinque.

At Dionysius Halicarnassæus antiquitatum Romanarum libri sexti exordio, ait Olympiade septuagesimaprima, Coss. fuisse Romæ A. Sempronium Atratum & M. Minutium, Hipparcho Athenarum principe. Sed is videtur alius esse à Pisistratida: quem interfectum fuisse ab Aristogitone & Harmodio aiunt, Olympiade 65. Itaque Hipparchus iste videtur fuisse ex numero annuorum principum.

Marathoniam verò pugnam Dionysius Halicarnassæus libro quinto antiquitatum Romanarum, ait posteriorem esse Bruti funere sexdecim annis, qui quidem anni incidunt in annum quartum Olympiadis 71. At in Bruto Cicero bellum hoc Marathonium videtur referre ad Olympiadem 73. quæ per Coriolanum Roma penè fuerit perdita, quemadmodum id tempus annotat libro 8. Dionys. Halicarnass. Sic autem ait Cicero: Bellum illud Volscorum grauissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem ferè tempore quo Persarum bellum fuit. Et Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ait, ducentesimo & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longè amplius, victos esse ab Atheniensibus Persas, pugna illa inclita Marathonica, Miltiade duce: qui post eam victoriam damnatus à populo Atheniensi, in publicis vinculis mortem obiit.

Libro autem nono Dionys. Halicarnassæus, ait principe Athenis Calliade Xerxem expeditionem illam memorabilem fecisse in Græciam, Olympiade 75. id est, annis duodecim interiectis à pugna Marathonica ad Salaminiam. In eadem est sententia cum Dionys. Halicarnass. Diodorus Siculus libro 11. quemadmodum superiori libro declaratum fuit: vbi ex Pausania & Herodoto, Gelonem tum Syracusis imperasse dictum fuit. Cuius tamen tyrannidem Plutarchus confert in Olympiadem octogesimam secundam, in vita Lysia oratoris. Tam incerta sunt apud autores rerum istarum tempora. Quamobrem in hac historia hærens Pausanias libro Eliacæ secundo, ait Oebotæ statuam Achæos ex Apollinis Delphici responso posuisse: cui Olympiade sexta & octogesima, palma de studio est adindicata. Sed quomodo Oebotas potuerit in Græcorum acie ad Plataeas depugnasse, miratur quemadmodum id de Oebota nonnulli scriptum reliquere. Nam Olympiade 75. ad Plataeas duce Mardonio fusi fuerunt Persæ. Itaque ea quidem quæ vulgariunt hac de re Græci, dicit sibi necesse esse commemorare, nihil tamen

tamen esse cur adducatur, ut illis fidem adhibeat. Cuius sententiam omnino nos hic sequi par est. nempe ut habeamus commemoranda ea quæ Græci historici produnt his de rebus, quibus tamen fides non sit habenda temerè.

Belli verò Peloponnesiaci tempus Plinius libri tricesimi capite primo, refert ad Olympiadis octogesimæ primæ annum quartum, inquit: Plenumque miraculi & hoc, pariter utrasque artes effloruisse, Medicinam dico Magicamque, eadem ætate: illam Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Græciæ bellum, quod gestum est à trecentesimo nostræ urbis anno. Aulus verò Gellius libro decimosextimo, capite 21. eadem de re inquit: Bellum inde in terra Græciæ maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mandavit, cœptum est circa annum ferè post conditam Romam trecentesimo vigesimo nono, qua tempestate Aulus Posthumius Dictator Romæ fuit, qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnaverat, securi necavit. Annus autem Urbis conditæ 329. est primus Olympiadis 89.

Diodorus autem Siculus libro duodecimo confert id bellum in annum Urbis conditæ trecentesimo vigesimo tertio, id est, in Olympiadis 87. annum tertium. Quod nostri aliò referunt, suis vsi rationibus, quas hinc inde ex malè constitutis historiis colligunt. Et ut cœpti huius belli tempus est incertum, sic quando finitum fuerit non constat inter ipsos autores. Nam bellum hoc Peloponnesiacum per annos vigintriseptem fuisse gestum, maior autorum pars prodidit. Æmilius tamen Probus, in vita Lysandri Lacedæmonij, bellum hoc cōfectum fuisse anno vigesimo sexto dicit. At Xenophon libro secundo Hellanicon, docet bellum istud finem fuisse sortitum, Athenarum deditione, & euerfione murorum per Lysandrum, anno postquam id cœptum fuerat vigesimo octavo, & mense sexto. Addit eodem anno Dionysium Hermocratis filium, tyrannidem Syracusis arripuisse. Præterea autem, sequentem annum quo Oligarchia sit constituta Athenis, habuisse Olympiadem, qua stadio vicent Crocinus Thessalus. sed quota fuerit Olympias non exprimit. Quod si ab illo, qui tum vivebat & ad res gerendas se comparabat, factum fuisset, magna nos molestia liberasset. Dionysius enim Haliarnasseus ait libro septimo antiquitatum Romanarum, Dionysium seniore inuasisse tyrannidem anno tertio Olympiadis nonagesimæ tertie. Quæ que illa quæ traduntur ab Aulo Gellio cap. 21. lib. 17. qui ait, Tribunis militaribus consulari imperio Rempubl. Romæ regentibus, ad annum ferè conditæ Urbis 346. triginta tyrannos præpositos fuisse à Lacedæmoniis Atheniensibus, & in Sicilia Dionysium superiorem tyrannidem tenuisse. Annus autem Romæ conditæ trecentesimo quadagesimus sextus, est annus secundus Olympiadis nonagesimæ tertie.

Euripides autem & Sophocles, nobiles Poëtæ Tragici, dicuntur eodem anno obiisse: qui annus confertur in quartum Olympiadis nonagesimæ secundæ, id est, in annū urbis Romæ conditæ 344. Et Sophocles quidem Athenis obiit, dum urbem obsideret Lysander. Euripides autem suo fato functus est apud Archelaum Macedonia regem, quum fuisset dilaceratus à canibus immisis à quodam eius æmulo, dum rediret à cœna: ex quibus vulneribus mors secuta est, ut ait Aulus Gellius libro 15. capite vigesimo. Quod si Sophocles tum obiit, nempe anno quarto Olympiadis nonagesimæ secundæ, certè triginta tyranni essent impositi Athenis à Lysandro, anno primo Olympiadis nonagesimæ tertie. De Sophoclis autem morte & Pausanias in Atticis, & Solinus in Polyhistore consentiunt. Solini autem verba ex capite septimo Polyhistoris apponemus: Quum Lysander Lacedæmonius

Athenas obsideret, ubi Sophoclis tragici inhumatum corpus iacebat, identidem Liber pater ducem admonuit per quietē, ut sepeliri delicias suas sine-
ret. Nec prius destitit, quam Lyfander cognito quis obiisset diem, & quid à
numine posceretur, inducias bello daret, usque dum congruæ supremis ca-
libus exequiæ ducerentur. hæc Solinus. Iam verò si cætera, quæ his de rebus
sunt variè prodita persequi vellem, finem vix habitura esset hæc disputatio.
In qua hæc proponenda putauimus, ut intelligeremus aliunde certitudi-
nem istorum temporum repetendam, quàm ab ipsis historicis quàm Græcis
tàm Latinis.

Et ne longiores in hoc argumento simus, quod tamen inspectione dili-
genti & accurata eget animaduersione, vnum modò addemus de Pythagoræ
ætate, ut postea de Philosophorum temporibus certius aliquid habeatur,
quàm eorum libris qui ista tractant, vulgò prodi solet. Pythagoram tradunt
historiæ, peregrinationem in Ægyptum suscepisse, patria Samo insula rell-
cta, quòd eam videret Polycratis tyrannide oppressam. Traditur autem Po-
lycrates, ab Oronte Darij præfecto sublatus postea fuisse in crucem. Quod
quando contigerit videtur annotasse Plinius, lib. 33. cap. 1, ubi agit de origine
annulorum: cuius hæc sunt verba: Videmur tamen in externis autoritatem
eius rei intelligere, circa Polycratem Sami tyrannum. Cui dilectus ille an-
nulus in mare abiectus, capto relatus est pisce, ipso circiter c c x x x. antiqum
urbis nostræ interfecto. hæc Plinius. Qui de ætate Pythagoræ libri secundi
capite octauo hæc habet: Infra Solem ambit ingens sidus appellatum Vene-
ris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis & Lunæ.
Præueniens quippe, & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit,
ut Sol alter diem maturans: contrà ab occasu refulgens nuncupatur Vesper,
ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam eius, Pytha-
goras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter quadagesima secunda.
qui fuit urbis Romæ annus centesimus quadagesimus secundus. hæc Plinius
de Pythagoræ seculo.

Solinus verò capite 21. Polyhistoris inquit: In Samo nihil nobilius quàm
Pythagoras ciuis, qui mox offensus fastu tyrânico, relicta domo patria, Bruto
Consule, qui reges vrbe exegit, Italiam aduectus est. hæc Solinus: qui con-
fert aduentum Pythagoræ in Italiam, ad annum urbis Romæ 245.

Aulus autem Gellius libr. Noct. Atticar. 17. capite vigesimoprimo, inquit:
Postea Pythagoras Samius in Italiam venit, Tarquinij filio regnum obti-
nente, cui cognomentum Superbus fuit. iisdemque temporibus occisus est
Athenis ab Harmodio & Aristogitone Hipparchus Pisistrati filius, Hippia
tyranni frater.

Dionysius Halicarnasseus libro secundo antiquit. Roman. ait Pythagoram
post quinquagesimã demum Olympiadem, id est, annum Urbis conditæ 173.
docuisse in Italia.

Diogenes verò Laertius in vita Pythagoræ, lib. 8. docet floruisse Pythago-
ram Olympiade sexagesima, hoc est, anno ab Vrbe condita 213. Nos autè his
omnibus reiectis sententiis, dicemus floruisse Pythagorã belli Peloponnesiaci
tẽpore, tum quia, ut ait Eusebius, lib. 10. De præparat. Euangelic. iisdem tẽpo-
ribus fuerint Anaxagoras, Xenophanes & Pythagoras: tum verò quia Lyfis,
Pythagoræ familiaris, qui cum Archira euaserat incendiũ, quo & Pythago-
ras ipse, & alij eius discipuli in ædibus Milonis interierunt, fuerit Epaminondas
præceptor, atque is obierit Thebis paulò ante Cadmæam à Lacedæmoniis
occupatã: ut multis verbis explicatur à Plutarcho, libro de Socratis dæmonio.
Post arcẽ autè Thebarũ Cadmæam à Lacedæmoniis occupatã, Epaminondas
fregit Lacedæmoniorũ opes, quũ illi aliquot antè annis deuidis Athniensibus,
Græciæ

Græciæ principatum obtinerent. Atque hæc de Græcæ historiæ incertitudine sint dicta. Nunc etiam dicendum est aliquid de Latinæ historiæ simili confusione antequam de eius emendatione nonnihil dicatur: quam tamen ignorant nostri, dum sibi ex antiquis marmoribus, & veterum autorum testimoniis, credunt pulchrè constare temporum rationem, quam, ut in Græca historia, esse incertam, duobus capitibus arguemus, vno maximè illustri, quod est de decemviris legum ferendarum causa creatis: altero de vrbe Roma à Gallis capta & incensa. Hæc enim ita sunt prodita ab ipsis Latinis, ut eos constet in maxima versatos temporum ignorantia, etsi id minimè existimant.

Tabulæ Romanarum legum compositæ scriptæque sunt, inquit Aulus Gellius libri vigesimi capite primo, trecentesimo anno post Romam conditam, quod etiam lib. 17. capite 21. ita explicat: Romæ per eas tempestates, quibus Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit, decemvros legibus scribendis creatos constitit: tabulâsque ab iis primo decem conscriptas, mox alias duas additas. At Solinus capite secundo Polyhistoris, Decemviri creati sunt anno trecentesimo secundo, inquit. Cicero autem secundo De finib. bonor. & malor. idem propè notat tempus, his verbis: Tenuis Virginius, vnusque de multis, sexagesimo anno post libertatem receptam, Virginiam filiam sua manu occidit, potius quàm Appij Claudij libidini, qui tum erat summo in imperio, dederetur. Is verò annus sexagesimus post expulsos vrbe reges, & recuperatam libertatem, incidit in annum vrbis conditæ trecentesimum primum, id est, in annum primum Olympiadis octogesimæ tertiæ. Dionysius verò Halicarnassæus libro antiquitatis Romanarum secundo, ait decemvros legibus scribendis creatos anno vrbis trecentesimo, id est, quarto anno Olympiadis octogesimæ primæ. At idem libro vndecimo ait Romanos, Olympiade octogesimæ tertia, dissoluisse imperium decemvirorum, tertio anno ex quo illorum curæ commissa fuerat Respublica. Quamobrem ex eius sententia, creatos fuisse decemvros primum oportet, anno tertio Olympiadis octogesimæ secundæ. Aliis dicuntur decemviri isti legum ferendarum causa creati, anno ab vrbe condita trecentesimo anno. In his est Diodorus Siculus, qui libro duodecimo Bibliothecarum ait, Olympiade octogesimæ quarta fuisse creatos decemvros, legum ferendarum ergò. Sed hi omnes ut diuersa alij ab aliis tempora definiunt, ita à vero maximè dissident & aberrant.

Fieri autem non potuisse, ut leges duodecim tabularum illis temporibus latæ sint, ut earum causa fuerint iis tempestatibus creati decemviri, ex ipsa prophana historia possumus docere, quemadmodum & ex Sacra, per quam temporum quæ debeat esse collatio & constitutio, intelligimus. Ceterum ex historia prophana, id primum arguamus, ut Chronicorum veterum quantus fuerit error intelligatur. Quod ut doceatur, ponendum est primum Hermodorum Ephesum, legum Romanarum fuisse non interpretem modò, sed propè autorem, quemadmodum id explicatur à Pomponio Iurisconsulto agente de origine iuris. Qua de re Plinius quoque libro 34. cap. 5. inquit: Fuit & Hermodori Ephesij statua in comitio, legum quas decemviri scribebāt, interpretis, publicè dicata. Vnde autem aut quamobrem Epheso venerit in Latium Hermodorus hic, ex historia Heracliti & Sosij philosophi, quæ est apud Diogenem Laertium libro nono, & Strabonem lib. 14. intelligi potest. quam Cicero quinta Tusculana sic explicauit: Est apud Heraclitum Physicum, de principe Ephesiorum Hermodoro: vniuersos ait Ephesios esse morte multandos, quòd quum ciuitate expellerent Hermodorum, ita loquuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat: sed si quis extiterit,

alio loco & apud alios sit. hætenus Cicero. Heracliti autem fuit Hermodorus familiaris & summè amicus. Itaque eadem ætate vixerunt & floruerunt, quoad Epheso fuit ob probitatem & vitæ innocentiam pulsus Hermodorus. Quare vt ad ea tempora, quibus floruerunt veniamus, satis erit intellexisse qua tempestate vixerit Heraclitus. Quem Pythagora posteriorem fuisse ex eo licet colligere, quòd ab ipso Heraclito citantur Pythagoræ scripta, vt est apud Diogenem Laertium in Pythagora, libro octauo. quem ita Physica inchoasse dicit Heraclitus: *ἐναρχόμενος ὁ Πυθαγόρας τῆ φυσικῆ συγγράμματος λέγει ὁδὸν οὐ μὰ τὸν ἀέρα τὸν ἀναπνέω, ἔμὰ τὸ ὕδωρ τὸ πίνω, ἔ καλοῖσθα λόγον περὶ τῆ λόγε τέδε*, id est, de natura scribere exorsus Pythagoras ita inquit: Non per aërem quem spiro, non per aquam quam bibo; non, inquam, admittā huius sermonis vituperationem. Quia igitur citantur Pythagoræ scripta ab ipso Heraclito, certum est illum fuisse posteriorem Pythagora, quem Peloponnesiaci belli tempora attigisse, ex Lyside eius familiari, & præceptore Epaminondæ in philosophia, iam fuit demonstratum. Vnde Heraclitum iure dicemus floruisse belli Peloponnesiaci tempore, vt Democritum & Hippocratem. Fuisse autem Athenis ipsum Hippocratem, tum quum Athenienses exercitum ducerent in Siciliam duce Alcibiade, quod dicitur factum anno belli Peloponnesiaci decimo septimo, restatum habemus ex oratione Thessali filij Hippocratis, quam habuit Athenis pro deprecando aduersus Coos bello. Quia igitur floruit belli Peloponnesiaci tempore Heraclitus, tum quoque eius amicum summum & familiarem Hermodorum floruisse dicemus. Ex quo efficitur leges duodecim tabularum, & decem viros earum ferendarum causa creatos, malè collocari illis temporibus, quæ diu bellum Peloponnesiacum antecesserunt. Fortasse autem leges duodecim tabularum latæ fuerunt anno Vrbis 370. quòd Tit. Lilius dicat libro 6. eo tēpore, Tribunos Valer. Publicolam, L. Virginium, P. Cornelium, &c. leges duodecim tabularum, & quasdam regum leges curasse redigendas in publicum.

Quod similiter de Roma capta dicitur à Senonibus Gallis, anno Vrbis 365. id est, Olympiade nonagesimo octaua, vt annotauit Dionysius Halicarnass. libro primo antiquit. Romanarum. Ita hæsitanter & dubiè dicitur à Plutarcho in Camillo, sequuto priores, vt id possit falsum existimari: præsertim quum ea addat, quæ possint illam euertere sententiam. Nam & id in ea historia addit, *εἴτις πιστὸν ἀποσώζεισθαι τινα τῶν χρόνων ἀπίσταν, οἷς καὶ περὶ νεώτερον ἀλλοῦ ἀμφοισθῆτησιν ἢ σύγχροσις ἐκείνη παρέσχευ*, id est, si cui verisimile potest esse, seruatam fuisse certam vllam eorum temporum memoriam, quando alia recentiora effecerit illa confusio, dubia. Iam quod addit de Heraclide Pontico & Aristotele, qui suis scriptis sint testati, obscuro quodam rumore perlatam ad eos captæ Romæ famam, docet istud sub Philippo Macedonum rege contigisse, cuius ætate autores isti vixerint. Alia sunt infinita superiorum temporum errata, quæ vno verbo reuincuntur, si obseruatum fuerit à nobis Cyri Persarum regis tempus. Quod quia malè fuit definitum cum imperio Persico, confirmati sunt in prophana historia errores infiniti. Ad quorum emendationem vt aliquid afferatur lucis, id quod ex Sacra scriptura compertum habemus tempus annotandum est, atque id repetendum, quod antea cõfirmatum fuit, nempe imperium Persicum annis tantum steruisse centum & triginta. Quod alij autores tradunt steruisse annis ducentis & triginta, quemadmodum id annotauit Eusebius libro octauo demonstration. Euangelic. cap. 2. ita hîc annis erratum est centum. Ex quo quanta sit orta confusio & in Græca, & in Latina quæ Græcam sequitur historia, cõstare faciliè potest. Ergo Cyro suum aditi Persarum imperij demus tempus, ex quo superiora animaduerti poterunt errata.

Cyrus maior Persarum rex adit imperium anno tertio Olympiadis octogesima, id est, anno ab Vrbe condita 295, sicuti certum & constitutum id habemus ex deductis ordine temporibus, quemadmodum ea nobis Sacra oracula subiiciunt & declarant. At nostri Chronographi, conferunt id tempus in Olympiadem 55, id est, annum Urbis conditæ 193, quum Seruius Tullus Romanorum rex quartus, annos octodecim regnasset. Bella igitur illa, Marathonium & Salaminium, quibus tantopere iactant se Græci, item Themistoclis, Aristidis, Cimonis, Periclis & belli Peloponnesiaci tempora, vt sint suo loco deducenda iam apparere potest. Idque vnum animaduersum, falsa esse maiore parte, quæ sunt historiis prodita, arguet. Quare septem Sapientum, & Cræsi tempora huc reuocanda sunt, vt collatis quantum licebit temporum interuallis, alio ordine & loco singula sint reponenda. Quod quidem in vno hinc faciemus, reliquorum temporum certiore deductionem in aliud reseruantes tempus, & hunc laborem aliis communicantes. Nam nouo eoque amplo ad hanc rem libro & volumine opus esset, si vel illustria solum persequi vellemus: è quibus belli Peloponnesiaci tempus breuiter attingemus: de quo quia sunt explicatæ plarium sententiæ, nouam hinc adiciamus, quæ fortasse cæteris erit certior. Est verò id indubitatum, non posse ea tempora huius belli, quæ commemorata sunt, constare. Itaque ponamus id, quod à Polybio graui autore commemoratur primo libro, Lacedæmonios imperium Græciæ summum, post confectum bellum Peloponnesiacum, vix tenuisse annis duodecim. Præterea autem exutos eos imperio fuisse à Thebanis pugna illa Leuctrica memorabili, quæ apud Leuctra agri Theopienensis vicum gesta fuit. Quod quia factum commemorat Pausanias in Arcadicis, Olympiadis centesimæ secundæ anno altero, certè finem belli Peloponnesiaci conferre nos oportebit, circa Olympiadis centesimæ tempora; quod dicat Xenophon Oligarchiam à Lacedæmonii institutam, incidisse in Olympiadis celebratæ annum. Cuius rei idem Xenophon est testis, qui auxilia petiisse, ait Cyrum minorem à Lacedæmonii, quos iuuisset in conficiendo bello Peloponnesiaco, post turbas triginta tyrannorum Athenis compositas, post quod tempus ille est profectus ad Cyrum Artaxerxis Mæmonis fratrem, consulto super ea re Socrate. Dum autem abest Xenophon, & Cyri minoris res non habent eum exitum, quem sperant Græci, Socrates cicutam bibit Athenis. Ex quibus temporum notationibus, possunt iam permulta emendari, atque id quod iam dictum fuit, intelligi, scilicet nihil in prophana historia certi esse in temporibus, ante Philippi Mæcedonis patris Alexandri Magni tempora. Nam ne id quidem quod ex Pausania sumpsimus, omninò certum esse existimamus, quod alia sint quæ nos ad eam sententiam deducant, vt ista serius contigisse existimemus. Sed quod vero proximum visum est, sumpsimus: expectantes tempus quo certiora nos doceat Dominus, suoque Spiritu illustret ad meliora proferenda in lucem, per Christum Iesum Dominum nostrum. Quod autem de gentium originibus & posteris Noe emisis in varias mundi oras & colonias, polliciti sumus, exequendum est: vt hac parte Sacra illustretur historia, quam obscurarunt multorum scripta, nulla ratione, aut Scripturæ sacre auctoritate confirmata.

*De gentium originibus, hoc est, quas terras occuparint posteri
Noe, memorati capite decimo Genesis. In quo variè est
erratum à Iosepho, Eusebio, Hieronymo, &
ceteris eorum auctoritatem sequentis.*

Cap. VI.

Iosephi rerum Hebraicarum scriptoris, permulta sunt in historia quam ex Sacris libris repetit, peccata & errata non leuia, dum aut de suo pleraque adiungit à Scriptura dissentientia, aut minus idoneos autores sequitur in earum rerum explicacione, quas studuit literarū monumentis cōmendare, ad faciliorem Historiæ sacræ comprehensionem. Ac in prioribus quidem aliquot eius errores iam attigimus, nunc autem plures in eodem argumēto proponemus. Quos non insectandi illius gratia, cuius studium & diligentiam probamus, persequi constituimus: sed ne posthac cuiusquam auctoritate moti, rebus incognitis & incertis assentiamur temerè: præsertim ubi de rebus agetur à nostra memoria remotis, quæ neque Scripturæ sacræ auctoritate nitentur, neque veteris auctoris probati confirmabuntur certo testimonio. Quod autem constituimus docere in præsentia, pertinet ad liberorū Noe sedes & regiones ab iis infestas & occupatas, quarū notitia plurimum cōfert ad Sacræ scripturæ intelligentiam, quæ multis locis futura est obscura, si regiones à posteris Noe occupatæ ignorentur. Historiæ enim nō minima pars est Geographiæ notitia, ad quā ista pertinent.

Quæ verò Genesis capite 10. habentur de posteris Noe & familiis, arque gentibus, per orbem ab iis diuina prouidentia constitutis & profeminatis, compendio docentur & explicantur. Eo enim seculo res notas, Dei populo proponebat Moses, quæ postea gentiū migrationibus & nominū confusione, posteris fuerunt obscuriores, quas Iosephus studuit illustrare quantum potuit, sed non satis feliciter neque fideliter, quod omisissis Sacris scriptis, profano in multis sequutus est autores, quos in maxima rerū eiusmodi ignoracione versatos esse constat. Quæ quidem ita habere ex his quæ dicuntur potest intelligetur facillè. Scripturæ autem sacræ verba, quæ sunt hac de re, primum proponemus, quæ sic habent Genes. 10.

Hæ sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, Iaphet. Natique sunt iis filij post diluuium. Hæc primum Scriptura sacra proponit, vt intelligamus Deum post diluuium eadē ratione voluisse cōplere orbē habitatoribus, quæ ante diluuium constituerat. Et quò sanctior sit inter homines societas, quæ vult intelligi eodem sanguine prognatos, vnāq; totū mūdum esse familiā, quæ propter multitudinē diuersas regiones, tāquā domos, sortita fuerit. Tres autem filios sustulit Noe, à quibus profeminatæ sunt omnium gētium familia.

Existimauit autē Aurel. August. lib. de ciuit. Dei 16. cap. 3. Iaphet esse minimum natu filiorū Noe, Chā mediū, Sem verò natu maximū. In qua sententiā nonnulli quoque alij sunt, quorū errorē redarguimus antea, cap. 1. lib. 3. huius Chronici: docuimusq; ex ipsa Scriptura, Iaphet esse filiorū Noe natu maximū, Sem verò secundo loco natū, Cham autē postremò natū esse ipsi Noe. Quod autē nominatur Sem primus in liberis Noe, id sit electionis & benedictionis prærogatiua. Ab his verò tribus Noe liberis, tres orbis partes post diluuium & cōfusionem linguarum fuerunt occupatæ: idque qua ratione factū fuerit, Scriptura demōstrat ex ipsarū gentiū appellationib. de quibus mox agemus.

Iosephus quidem antiquitatum Iudaicarum libro primo, ita hanc trium orbis terræ partium diuisionē explicat: Iaphero filio Noe filij fuerūt septem. Horum

Horum sedes à Tauro & Amanò montibus incipientes, pertinebant in Asia ad amnem vsque Tanaim: in Europa vsque Gades. Chamis verò filij Syriam & regionem Amanò Libanòque montibus hærentem obtinuerunt, quidquid eius ad mare vergit occupando, & Oceanum vsque ditionis terminos proferendo. Semæ verò tertio Noe filio fuerunt filij quinque, qui Asiam vsque ad Indicum Oceanum incoluerunt, ab Euphrate propagandæ ditionis initio factò. hæc Iosephus.

Quid verò de hac trium orbis terræ partium diuisione senserint nostri Theologi, libet etiam proponere ex Epiphanio, qui rem istam persequitur libro secundo contra hæreses, tomo secundo, in refutatione errorum à Manichæis factorum. Sed illud idem quia repetit in Ancorato, id proponemus, quemadmodum est Latine redditum à Cornario, eo libro, cuius hæc sunt verba: Et diuidit quidem Noe, velut hæres mundi à Deo constitutus, tribus filiis suis vniuersum mundum, sub sortem missum, & vnamquamque partem iuxta sortem singulis distribuit. Et ipsi quidem Sem primogenito cecidit fors à Perside & Baëtris, vsque ad Indiam, vsque ad regionem Rhinocorurorum. Sita est autem hæc Rhinocorurorum regio, in medio inter Ægyptum & Palæstinam. Ipsi verò Cham obtigit terra à Rhinocorurorum regione vsque ad Gadiram, in Meridem. Tertio autem filio Iaphet obtigerunt ea, quæ spectant ad Aquilonem, à Media vsque ad Rhinocoruros: hæc Epiphanius. Qui præterea cuiusque gentis partes & populos recenset, quibus nihil inuari possumus in præsentia: atque eam ob rem iis recensendis non est quòd occupemur. Vult autem Epiphanius sortes partitionis ipsius orbis terrarum fuisse iactas ab ipso Noe apud Rhinocorura, aut, quemadmodum nominat Plinius, Rhinocolura: quæ vrbs Iudæam siue Palæstinam definit & separat ab Atabia vergente in Ægyptum, quæ dicitur in Scriptura sacra Chus, sicuti dictum est antea in Paradisi descriptione libro secundo, & hic suo loco & ordine dicitur iterum.

Qua ratione verò Strabo, Dionysius Afer, Plinius, Mela & Ptolomæus distribuerunt orbem in tres partes, quæ sunt Europa, Africa & Asia, nihil attinet in præsentia docere. ij enim nihil de prima ista inter liberos Noe partitione vnquam audierunt. Quàm bene autem dixerint Iosephus & Epiphanius, cognitis regionibus, in quas singulos deduxit Deus, facile erit intelligere. Iam verò quas tenuerint orbis partes singuli liberorum Noe, spectemus ex Scriptura, orsi à Iaphet, quemadmodum ab illo, utpote filiorum Noe natu maximo, Scriptura sacra orditur. Maximam autem totius orbis partem obtinuit Iaphet, occupatis maris Mediterranei insulis, & tota Europa, cum maiore Asiæ parte. Quod quidem futurum intelligens Noe, ita Genesis capite nono, versu 27, bene precatur ipsi Iaphet: *יִפֶּת אֱלֹהִים לְיִפֶּת וְיִשְׁכֵּן בְּאַהֲלֵי שֵׁם*. Quod Septuaginta sic conuerterunt: *πλατύναι δὲ θεὸς τῷ Ιαφεθ, καὶ κατοικησάτω ἐν οἰκίαις τῆς Σέμ*, id est, dilatat Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem. q. d. Amplissimas regiones occupet Iaphet, & inseratur in familiam ipsius Sem. Quæ dicta conditionem Iapetionidarum, ut sic dicamus, declarat. Nam in partem bonorum & tabernaculorum ipsius Sem receptus fuit Iaphet, factus Ecclesiæ & domus Dei particeps. Est enim Ecclesia collecta ex Iudæis & Gentibus, quarum maximè illustris parens fuit Iaphet, qui colonos non in Europam modò & Asiam, sed etiam in Africam transmisit. Nam Græci, littora Africæ frequentarunt & urbibus egregiis compleuerunt, ut ex prophana discimus historia. In nostris autem Indicibus Bibliis istud annotatū est in hunc modū de Iapeto: Hic Africā tenuit secundum Berosum, quod tanquā falsum expungendū est. Nam posteritas ipsius Cham tenuit Africam, ut post docebitur. Et quòd ad Berosum attinet, quem nobis

Iohannes Annius Viterbiensis cum suis commētariis nugacibus, & mendaciorum plenis exhibuit, animaduertendum est Berosum Chaldaicam historiam tribus libris comprehensam, scripsisse ad Antiochum, Seleuci Nicatoris successorem, quemadmodum eiusce rei nobis fidem facit Tatianus Assyrius in oratione contra Græcos. Adhæc, constat ex Iosephi 1. lib. contra Appionem, Berosum scripsisse de posteris Noe, quos ad Nabulassarum Babylonicorum & Chaldæorum regem perduxit. cuius gesta describens docet à Nabulassaro Nabucodonosorem filium, ab eo contra Iudæos missum: quos vicerit, vrbe Ierusalem euersa, & Templo concremato. At Iohannes Annius fragmenta quinque librorum Berosi, De rebus Italicis, Gallicis & Assyriacis exhibuit, quintum librum finiens in Dardani regno inchoato: deinde supplementa Manethonis ad Berosum adiungit: quasi Manethoni curæ id fuerit, vt cœptam à Beroso historiam persequeretur: quum Ægyptiacæ religionis historiam ex libris sacris Ægyptiorum prodiderit Manetho, quemadmodum id colligimus ex Iosephi contra Appionem scriptis, atque ex Eusebij de præparatione Euangelica libris. Talia igitur Berosi & Manethonis, item Metasthenis, cui plurimum fidei tribuendum existimant, fragmenta mendaciorum plena, cum nugis Annianis valere iubeamus.

Est verò Iaphet notus Græcis, atque etiam Latinis scriptoribus, quem Iapetum nominant: sed illum Cælo & Terra natum volunt, additis aliis ex officina Satanæ petitis mendaciis, quæ in sua theogonia persequitur homo audacissimus & vanissimus Hesiodus. cuius scripta qui mendaciis delectantur & capiuntur homines, admirantur & plurimi faciunt. Sed Suum quique polchrum, & Balbinum delectat polypus Agnæ, vt inquit Horatius: qui de Prometheo agens, inquit ex illis antiquis fabulis,

-- Audax Iapeti genus,

Ignem fraude mala gentibus intulit.

Notum autem fuisse gentibus suum parentem Iapetum, cuius filium dixerunt esse Prometheum, mirum videri non debet: quum sui generis autorem quique soleant requirere. Longam autem ætatem vixisse Iapetum verisimile est, qui suos posteros de peccato & hominum miseria docuerit, monueritque vnde esset salus in tantis malis petenda & speranda. Quod arguunt confictæ & literis proditæ fabulæ de Prometheo & Epimetheo atque Pandora: quas, veritate euersa & sensim obscurata, per suos ministros & angelos tenebrarum Poëtas prophanos obrusit mortalibus Satanæ: qui res veras, aspersione mendaciorum solet obscurare, & paulatim suppressere.

Iapeti verò genus ita Scriptura nobis proponit: Filij Iaphet, Gomer, & Magog, & Madai, & Iauan, & Tubal, & Mosoch, & Thiras.

Primus quidem Gomer recensetur in hac Iapeti profapia, à quo nostri sequenti Iosephum, volunt Gomeritas ortos esse, qui postea dicti sunt à Græcis Galatæ. Atqui Græcis, Galatæ sunt Galli, à quibus profecti ij, qui Delphos spoliarunt, & postea in Asia proxime Troadem confederunt, dicti sunt Gallogræci & Galatæ Asiani. qui Phrygiæ partem maiorem occuparunt, vt docent Geographi. Et quia vulgò Berosi fragmentis fides his in rebus stultè habetur, id non est prætereundum, quò scripti illius vanitas appareat: in quo docetur Gomerus Italos de suo nomine dixisse Gomeritas, deductis in Italiam coloniis. Quam verò sibi malè consentiât ista, nihil est necesse persequi: tunc videndum nobis est ex Sacris scriptis, quid de Gomer, & Gomeritis certo ita tuere possimus. Reperiemus autè apud Ezechielè, eius nominis gètem Israelitis notâ seculo Prophetæ fuisse. nam Ezech. 38. 6. Ita dicitur: Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Togorma, latera Aquilonis, & totum robur eius, populiq; multi tecum. Eo autè loco agitur de Gog, hoste populi Dei infestissimo cuius

cuius recensentur è variis nationibus copix: in quibus sunt Gomer & Togorma, id est, Gomeritarum & Togormæorum auxilia, vt sic ista Latinè dicamus. Quas autem regiones tenuerint Gomeritæ & Togormæi aperit Scriptura, quum per appositionem nominat illas gentes, latera aquilonis. Vnde possumus illud iam certò affirmare, Gomeritas populos esse Asiaticos, qui respectu Iudææ spectent ad Aquilonem. Agitur enim à Propheta eo loco de Iudæa, in quam populum suum reduxerat è Babylonia Deus: item de populis quos Syriæ & Asiæ reges duxerunt contra Iudæos reduces, vt eos opprimerent, & si possent, funditus delerēt. De Togorma quidem post suo ordine & loco dicitur. Gomeritas autem ex his Prophetæ dictis, Asiaticos esse populos, ad Aquilonem sitos, respectu Iudææ: quos si referamus in Indicem Biblicum, autoritatem Scripturæ sacræ secuti, haudquaquam aberrauerimus. In nostris igitur Indicibus ista tollenda esse videmus, quæ ita scribuntur & traduntur: Gomer filius Iaphet, à quo Gomeritæ qui nunc Galatæ dicuntur, secundum Hebræos dedit nomen Africæ.

Magog secundus in liberis Iaphet ponitur, à quo Magogas, quos Græci Scythas nominant, ortos ait Iosephus. Idem nostri Indices Biblici docent perperam, sicuti is à quo sunt illa petita non satis quod docuit intellexit. Nostri porrò Theologi mirificè torsērunt se in explicatione Gog & Magog, & multa præter historix fidem prodiderunt de Mosoch, Tubal & cæteris in historia Gog comprehensis apud Ezechielem, dum volunt explicare & enodare historiam seu prædictionem, quæ est Apocal. 10. 8. in hæc sententiã: Et exibit (Satanas) & seducet gentes quæ sunt super quatuor terræ angulos, Gog & Magog, & cõgregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Sed vt intelligatur & perspicua fiant ista omnia, spectanda est primùm Ezechielis Prophetæ sententiã, & quid suos per Prophetam docere voluerit Spiritus Dei in hac historia. id verò tale est: Pollicetur Deus Ezechielis cap. 37. se disidium regnorum Iuda & Israel cõpositurum, atque inimicitias populi sui ad concordiam reuocaturum, seque daturum Israelitis iam concordibus, regem Dauidem, sub quo pace fruuntur, & Deo seruiant in sanctitate & iustitia. idque in ea terra quam dederat Iacob seruo suo Deus, quam etiam maiores eorum tenuerant. Hæc sunt Dei promissa magnifica, facta captiuis Israelitis agentibus partim apud Babylonios & Chaldæos, partim apud Medos & Assyrios. Non enim tribui Iuda & Ben-iamin tantummodo proponuntur ista, proptereã quòd nominatim dicuntur Israelitæ reuocandi ex nationibus & gentibus, in quas dispersi fuerant. Hæc autem primùm pertinent ad reductionem populi Dei, è captiuitate Babylonica, in quam fuerant potissimùm traducti Iudæi & Ben-iamitæ, cum quibus multi quoque ex aliis Israeliticis tribubus fuerant abducti. Multi enim propter Ieroboami idololatriam, exosi sacra ab homine instituta, relictis suis domiciliis ex Israelitico regno, concesserāt in Iudæam. vnde & 2. Paralip. cap. 11. vers. 16. ita habetur: Sed & de cunctis tabernaculis Israel, quicumque dederant cor suum, vt quærent Dominum Deum Israel, venerunt in Ierusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum. Prætereã verò reges Iuda, plures vrbes Israeliticas, regno Iuda adiunxerant, vt ex Historia sacra licet colligere. quo factum fuit, vt cum Iudæis & Ben-iamitis, multi quoque ex aliis tribubus Israeliticis abducti fuerint vnà in captiuitatē Babylonicã. qua de causa Esdras vocat reduces ex Babylonica transmigratiōe in Iudæam Israelitas. Capite enim secundo, versu 70. ita habet: Habitauerunt ergo Sacerdotes & Leuitæ, & de populo, & cantores, & ianitores, & Natinæi, in vrbus suis, vniuersusque Israel in ciuitatibus suis. Ita igitur redux à Chaldæa populus Dei non solum nomine Iuda censetur, sed Israel quoque dicitur

qui collocandus ex Dei promissione sit in maiorum suorum sedibus. cuius pacem quia Gog sit turbaturus, Deus iubet Prophetam suum Ezechielem, denūciare ipsi Gog, atque illis omnibus qui suppetias illi tulerint, interitum. Sic enim Ezechiel 38. 12. habetur: Ut diripias spolia, & inuadas prædam, & inferas manum tuam super eos qui deserti fuerant, & postea restituti. Et super populum, qui est congregatus ex Gentibus, qui possidere cœpit, & esse habitator umbilici terræ. Et prius dictum fuerat versu 8. Post dies multos uisita-beris, & in nouissimis annorum uenies ad terram, quæ euersa est à gladio, & congregata est de populis multis ad montes Israel, qui fuerunt deserti iugiter (diu) hæc de populis eucta est, & habitabunt in ea confidenter uincenti. Hoc ergo sit positum, quo tota res sit planior, Deum polliceri reditum populo suo in terram auitam, in qua ut sciat qua conditione sit futurus, neque quicquam illi sine suo nomine euenturum, admonet futurum ut eius pacem cōturbet Gog cum suis asseclis, qui postea suarum rapinarum, & damnorum quæ dederit populo Dei, reduci ex captiuitate, pœnas daturus sit grauissimas. Hæc summa est capitum Ezechielis 37. 38. 39. Iam igitur hoc intellecto, cætera futura sunt in hac historia procliuia. Nam quos hostes sit expertus populus Dei, patriæ redditus, constat ex historiis, atque etiam ex Danielis uaticiniis & prædictionibus, in quibus reges Austri, & Aquilonis nominatim designantur, qui sint reducem populum Dei afflicaturi. Reges autem Austri uocantur Ptolomæi reges Ægypti, quos à successoribus Alexandri primos experta est Iudæa infestos. Aquilonis uero reges sunt Syriæ & Asiæ reges, successores Seleuci Nicatoris, è quibus pius supra modum afflixit Antiochus Epiphanes. Quos quidem reges nomine Gog comprehendit & designat Ezechiel. Gog autem principem præcipuum & regnatorem Magog, & Mosoch, & Tubal dicit Propheta, qui populi sunt affusi Iudææ. Et quod ad Magog attinet, intelligendum est eum esse populum Cœlesyriæ, quem admodum id potest deprehendi ex Plinio, qui naturalis historiæ libro 5. cap. 23. in Syriæ descriptione, ita inquit: Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Masya amne diuisam à Nazerinorum tetrarchia. Bambycem, quæ alio nomine Hierapolis uocatur, Syris uero Magog, hæc Plinius. Ex quo Magog populum esse Cœlesyriæ animaduertimus, quem gentium illarum præcipuum fuisse, nomen ipsum Græcum Hierapolis arguit, quod significat sacram, & ut Latini dicunt, Augustam Syrorum urbem. Cuius urbis seu potius regionis principem uocat Ezechiel Gogum. Nam ita inquit, cap. 38. t. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, & terram Magog, principem capitis Mosoch & Tubal. q. d. O Propheta nate homine, conuerte te ad Gog qui habitat & incolit regionem Magog, & princeps est capitis, id est, præcipuus & summus regnator, Mosoch & Tubal. In Hebraico enim contextu est גִּימָגוּג hammagog: quod denotat Magog esse regionem. nam illud he, quod est he emphaticū, quod dicunt Hebræi hehaedia, propriis uirorum nominibus nunquam adiicitur, quum propriis locorum adiugatur frequenter. Ita Gog, rex est populi Magog, item Mosoch & Tubal, quod non solum docet hic locus, sed etiam alter qui est cap. 29. eiusdem Prophetæ in hæc uerba: Tu autem fili hominis, uaticinare aduersus Gog, & dices, hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego super te Gog, principem capitis Mosoch & Tubal. Reges igitur Syriæ & Asiæ, qui successerunt Seleuco Nicatori, post Alexandri Magni obitum, intelliguntur sub nomine Gog, qui negotij plurimum fecerunt populo Dei. Qui quidem populis Magogis, Mosochis & Tubaleis imperarunt: è quibus notus est iam Magogus, quem Cœlesyriæ populum esse intelligimus, qui fuit hostis & aduersarius Israelitis reducibus è captiuitate Babylonica. Quemadmodum autem

aurem populus Iuda, fuit Dei populus, & ipsam Ecclesiam Dei retulit, ita populi Israelitici hostes retulerunt aduersarios piorum, quorum nonnulli aperta vi bellum Ecclesiae fecerunt: alij cuniculis, & clanculum eam labefactarunt. qui quidem male multabuntur à Domino, suo tempore & loco. Atque id quidem est quod in Apocalypsi notatur per Gog & Magog: quos exsuscitauit Satanas aduersus ciuitatem sanctam. Et Gog reges ac principes populo Dei infestos denotat: Magog autem illos significat, qui sunt illis adiutores ad iniuriam. Non sunt igitur Magogi, Scythae, sed populi Cœlesyriae, perperui & capitales Dei populi hostes, quod in nostris Indicibus Biblicis est annotandum. Mosoch verò & Tubal suo dicetur ordine: quos iam animaduertimus Syriae propinquos & vicinos esse populos.

Madai tertius Iapeti filius nomen dedit Medis populis à se prognatis: quorum fuit, quemadmodum & Assyriorum, amplum in Asia maiore imperium. Ij enim euerterunt aureum imperium Babyloniorum, non autem Persarum, qui tum temporis aut foederati aut subditi Medorum fuerunt. Quod quidem ex Ieremiae Prophetæ scriptis potest intelligi, qui Medos ad euertendam Babylonem, aduocatis auxiliis parentium sibi populorum hortatur. Itaque & capite 51. versu. 11. inquit: Acuite sagittas, & implete pharetras, suscitauit Dominus spiritum regum Medorum, & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eam. Danielis quoque descripta capite quinto Historia idem docet: in qua versu 18. dicitur: Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis. Persarum autem Medis in imperio successerunt. Mortuo enim Dario Medo, qui potetiam Babylonicam ad se, caeso Balsafare, & capta Babylone, traduxerat, successit Cyrus Persa, sicuti Danielis monstrat historia. Quæ vanitatis & mendacij prophanas redarguit historias: quæ tradunt casum à Cyro Balsafarem, & occupatum ab eodem continuo fuisse imperium Babylonicum. Quam sint autem inepti, qui Medorum gentem à Medo filio Medarum, dictam produunt, nihil attinet hoc loco commemorare.

Iauan quartus filius Iaphet nomen dedit Ionibus, qui postea cum cæteris eiusdem gentis cõcesserunt in nomen Græcorum. Itaque Latinus interpres Ezech. 27. 19. pro Iauan Hebraico dixit Græciam. Quo capite, Septuaginta, versu. 13. pro eadẽ voce dixerunt ἑλλάς, Græcia. Similiter Esaia 66. 19. Septuaginta pro Iauan, dixerunt ἑλλάδα, Græciam: Et Ioelis cap. 3. versu. 6. Ieuanim, quod est plurale à Iauan, conuerterunt ἑλληνες: Latini reddiderunt pari ratione Græcos. Aliàs tamen Septuaginta relinquunt vocem Hebraicam, sed variè detortam, in Ἰαουάν. Ἰουάν. Ἰαυάν. Ab his Ionibus, Athenienses originem trahunt, etsi volunt se esse antochthonas & aborigines: qui postea dicti sunt ab Ione Xuthi filio, Iones, atque Ionibus in Asia minore nomẽ dederunt. Sed sic res habet, veterẽ patriã Ioniam quum Athenienses multitudine abundarẽt, missis colonis in Asiam recrearunt, & coloniis auxerunt, diminutã & attritam bellis, quod ex historiis perspicuum est. Sed qui dicunt Athenienses Ionum nomen primũ tulisse, primosque esse Ionici generis, ij volunt Athenienses fuisse dictos Iones ab Ione Xuthi filio. Xuthus autem fuit Deucalionis filius: Itaque non nisi post Deucalionem fuerunt ipsi Athenienses dicti Iones. At multis ante Deucalionem seculis exiit Iauan Asiaticorum Ionem patres, & cæterorum Græcorum ab illis deductorum. Pausanias autem in Achaicis ait Xuthum à fratribus Thessalia eiectum, quod patris Deucalionis totam peniniam occupasset, qui Athenis fugit, vbi receptus ab Erechtheo, eius filiam vxorem habuit, ex qua Ionem & Achæum filios sustulit.

Atticam autem fuisse dictam Ioniam, docet Plutarchus in Theseo, qui cum agrum Megaricum adiunxisset Attico, celebrem pilam crexit in Isthmo, in qua Orientem versus hoc inscripsit: Hæc non sunt Peloponnesus, aut Ioniam.

& Occidentem versus, Sunt Peloponesus ista, non Ionia. Sic Athenienses ab Ionibus originem traxerunt, quorum nomine olim censebantur. Ion autem Xuthi filius est ætate minor quàm vt veteribus Ionibus nomen dare potuerit. Sed Græci nulla habita temporum ratione multa mentiuntur. Iones autem ex Asia in Græciam venisse Hecatæus apud Strabonem lib.9. docet. Sed Strabo octauo libro vult Atticam dictam Ioniã ab Ione Xuthi filio, quemadmodum & Pausanias, sequutus eos qui Athenienses hominum primos fuisse prædicarunt. Tubal recensetur in filiis Iapeti, à quo Tubalæos qui sunt Iberi vel Hispani, putat dictos Iosephus sine vlla ratione. Alij eodem errore volunt Tubalæos esse Italos, qui Hesperiam magnam, dictam postea Italiam, tenuerint. Septuaginta interpretes pro Tubal dixerunt ^{Chaldæus} Chaldæus paraphrastes idem nomen relinquit in sua versione, quo significarunt Scripturæ sacræ interpretes se ignorare quĩnam essent Tubalæi. Cæterum, videmus in ipsa Scriptura ferè coniungi Mosoch & Tubal, maximè apud Ezechielem. vt cap.38, & cap.39. vt citauimus in Magog. Ex quo licet colligere fuisse Tubalæos & Mosochæos vicinos populos, qui ad imperium Gog pertinerent, id est, parerent regibus Asiaticis & Syriacis. Et Mosoch quidem fuisse vicinum Cederenis Arabibus, mox discemus: ex quo non malè colligemus Tubal fuisse Arabiæ & Syriæ vicinum populum. Huc facit quòd Ezechiel cap.32. in funebri Pharaoni planctu, addat illi miseros & infelices alios principes, qui afflixerant populum Dei, in quibus nominantur Assur, Ælam, Mosoch, Tubal, Edom, Sidonij, & alij vicini Aquilonis incolæ, qui populis terræ Cananæ fuerunt molesti. Vnde illos ad Asiam maiorem pertinuisse videmus. Adhæc Ezechielis cap.17. versu 13. Ionas, Tubal, & Mosoch, videmus ad mercatum Tyrionum solitos conuenire, & vasa ærea, eò comportasse. Quòd si mercaturæ illius temporis nota esset nobis ratio, & sciremus quæ ex quibus regionibus merces solitæ essent cõportari Tyrionum, certius aliquid de his populis statuere possemus. Hoc interim nihilominus tenendũ est, Tubal Asiaticum esse populum, non autem Europæum, Hispanum vel Italum, vt hæctenus malè creditum fuit.

Mosoch pro Mesech Hebræo, ex versione Septuaginta interpretum diximus, quia illi reddiderunt ^{Mosoch} Mosoch. Is verò est sextus in liberis Iapeti: à quo dicta est gens ab illo prognata & deducta, quæ fuit ditionis Gog, vt ex prioribus potuit intelligi. Præter ea verò quæ dicta sunt licet intelligere ex Psal.120. Mesech siue Mosoch Syriæ & Arabiæ vicinũ fuisse populum. Eo enim loco, vt Hebræa habent, sic de miseria sui exilij queritur Dauid: Heu me miserum quia peregrè ago in Mesech, habito in tabernaculis Cedar. Quem locum ita reddidit Chaldæus paraphrastes, O me miserũ, quia peregrinatus sum cum Asianis, habitauĩ cum tabernaculis Arabum. Septuaginta autè malè locum reddiderunt, quos sequuti Latini ita versum hunc conuerterunt: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitauĩ cum habitantibus Cedar. Deplorat autem suam, profugus, conditionem Dauid, quòd inter gentes barbaras Mesech & Cedar, cogatur versari. Vnde apparet ipsum Mesech siue Mosoch, vicinas sedes habuisse Cedaris Arabibus. Qui à Cedar Ismaelis filio nomen suum sortiti, vt est Genes.25.13. Sunt autè Cedar, vicini Nabatæis, vt est apud Plin. lib.5. cap.11. Bona igitur ratione dicimus circumfusas Cananæ fuisse istas gentes, Mosoch, Tubal, Cedar, Magog, quum paruerint Syriæ regibus, id est, ipsi Gog, sicuti prius explicatum fuit. Quare vt falluntur ij, qui quadam vocũ affinitate moti Mesech referunt ad Moschos aut Moschouitas, quia Septuaginta interpretes dixerunt Mosoch, nihil attinet hoc loco pluribus cõmemorare. Satis enim illos arguit Historiæ sacræ ratio, & nominum nulla parte sibi respondentium pronuntiatio. In nostris Biblicis Indicibus dicuntur

dicuntur Cappadoces trahere originem à Mosoch. Sed qua ratione ut nō doceretur, sic à nobis istud ut incertum relinqueretur, et si Mazaca urbem citat Iosephus, testem veteris nominis Mosoch, quo vult dictos Cappadocas.

Thiras Iapeti filiorum septimus nominatur: qui quod terras à Cananæa remotas & longioribus interuallis disitas obtinuit, non memoratur postea à Scriptura, in qua ferè vicini & effusi Cananæa populi solent nominari: aut ij qui aduersariorum populi Dei castra sequuti, molestias illi exhibuerunt. Vtrum igitur Thiras genuerit Thraces, sicuti censet Iosephus, affirmare non ausim: & de rebus incertis suum suspendere iudicium, quàm temerè quicquam pronunciare, præstiterit.

Ex filiis Iaphet, duorum tantum modo recensetur genus, nempe Gomeri & lauani, quod reliquorum posterii cōtenti parentis sui nomine, nullas præterea sibi adoptarint gentiles appellationes. aut certè Scriptura sacra posteros illorum vno atque eodem voluit comprehensos nomine: quod apud illos nihil fuerit illustrius capite ipso familiae, & primo autore originis. Prioris autè Gomeri genus, sic exponitur: Porrò filij Gomer, Aschenez, Riphath, & Togorma.

Aschenez dicitur Septuaginta interpretibus ἀσχανάζ, qui est Hebraicè Ασενάζ primus filius Gomer, quem Aschanazæorum parentem dicit Iosephus, quos ait à Græcis appellari Rheginos. à Iosepho dissentit Eusebius, qui Aschanazæos, ait esse gentes Gotthicas. Sed vterque cōiectura sua fallaci vsus est: quemadmodum huius ætatis Iudæi, leuibus vsi rationibus, Germanos, quos Alemanos hodie dicimus, appellant Ascenaz, quos, ut ait Elias in Tübite, Talmud Ierosolymitanum conuertit Gomer & Magog, per Africam & Germaniam. Sed in errore cum cæteris pari versatur Talmud, quod quidem ex ipsa Scriptura intelligitur. Nam Ieremiæ capite quinquagesimo primo, versu vigesimo septimo, memoratur Aschenez cum aliis populis ad Medorum regna pertinentibus, in hanc sententiam: Leuate signum in terra, clangite tuba in Gentibus, significate super eas Gentes, annunciate contra illam regibus Ararat, Menni, Aschenez. Quo capite de excidio Babylonis agitur, & gentibus per quas Deus euersurus erat, & deleterus Babylonios. Eodem autem capite docentur Medi, cum sociis & parentibus sibi gentibus ac populis, deleteri Chaldæorū imperium, & Babylonem euersuri. In iis autem populis sunt Aschanazæi, qui socia arma cum Medis tulerunt aduersus Babylonem. Cæterum Chaldæus Paraphrastes hos tres populos Ararat, Menni & Aschenez, nominat Cardu, Armeni, & Hadeb. Et Ararat quidem Genes. 8. dixit Cardu, quemadmodum 3. Reg. capite vigesimo septimo, & hoc loco, pro quo Armeniam nostri dixerunt. In qua arcam constitisse in montibus Carduennis, aiunt nonnulli, alij Gordiæum montem nominant. Armeni autem ad nomen Armenia accedit. Sed quid re vera sit, dicere nō possumus, quemadmodum neque definire quid sit Hadeb. Certum nihilominus est Aschenezæos populos esse in Medorum regnis, qui propterea nihil ad Rheginos, aut Gotthos, aut Germanos pertineant.

Riphath secundus filius Gomer, memoratur tantummodo in hac historia Genes. 10. & 1. Paralip. cap. 1. qui fortè longius à fratribus secessit, & oras occupauit quædam mundi extremas. Itaque veluti sub alio cælo agens præteritur in aliis Scripturæ sacre historiis. Eum tamen nonnulli aiunt nomen dedisse Riphæis, qui postea Paphlagones sunt dicti. quod vtrum habeat necne, disquirendum aliis relinquo.

Togorma tertius filius Gomer, aliquot Scripturæ sacre locis memoratur, quem aiunt Tigranæis, qui postea Phrygès sint dicti, originem dedisse. Alij volunt Togormæos esse Turcas, vnde Iudæi Turcarum

imperatorem nominant Togar. Aliis Togorma dicitur Germania, quod Ezechielis 27. 14. Chaldæus interpres pro hac voce dixerit, Medinath Garmamaja, id est, regionem Germaniam. Talmud Ierosolymitanum pro Togorma, dixit in Genesi Barbariam. Sic in re non explorata & incerta sibi quisque permisit, & licere putavit quod visum esset proferre. Nos autem ex Scripturæ sacræ autoritate hoc statuemus, Togormæos fuisse populos Asiaticos, qui Syriæ & Asiæ regibus paruerint. Nam Ezechielis capite 38. vers. 6. domus Togorma recensetur inter eos populos, quos secum trahit ab bellum Israëlitis inferendum Gogus, imperator Syriacarum gentium. Præterea capite 27. versu 14. eiusdem Prophetæ Ezechielis ita habetur: De domo Togorma equos, equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. Quo loco Chaldæus reddidit regionem Garmamaja: quam non esse Germaniam ex eo constare potest, quod nihil potuit esse commercij Germanis cum Tyriis, maximo terræ spatio inter se disitis. Si quid autem valere possunt hinc cōiecturæ, quia mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex, dicemus Togormæos posse esse Cappadocas, qui mācipia bello valida & apta producerent in Tyriorum mercatu. Huc accedit quod mulos plurimos Togormæi adducerent ad mercatum. Habet autem Cappadocia mulas quæ pariant, vt Theophrastus tradit: quod ibi est animal sui generis, sicuti annotat Plinius lib. 8. cap. 44. Hæc autem, probabilitate quadam ducti, dicimus sine vlla affirmatione rei tam incertæ & obscuræ.

Post filios Gomer, Scriptura recenset filios Iauan hoc modo: Filij autem Iauan, Elisa & Tarsis, Cethim & Dodanim. Hi verò sunt nobis explicandi.

Elisa primus in filiis Iauan ponitur, à quo volunt eos Græcos qui sunt Æoles dicti, traxisse originem. vnà etiam addunt, incolas maris Ionij eodem parente esse prognatos. Apud Ezechielem autem cap. 27. vers. 7. Chaldæus paraphrastes pro Elisa, dicit Italiam. qui locus ita Latine habet: Hyacinthus & purpura, de insulis Elisa, facta sunt operimentum tuum. Ex historiis autem prophanis scimus purpuram Tyriam fuisse in summo pretio, sed posterioribus temporibus id factum fuit. Neque hoc Ezechielis loco agitur de ea purpura quæ in Phœnicia litore legeretur: quæ tum illis locis ignota videri fuisse purpura. Prioribus autem seculis, purpura petebatur à mari Ægeo ad Cycladas insulas: postea & Getulix litoribus fuit reperta, & infinitis aliis locis. Scriptura autem sacra quum de insulis agit, transmarinas ferè regiones intelligit, in quibus maris Mediterranei comprehendit insulas, quas forè posteri Elisa occuparunt. Vnde etiam insulas fortunatas Græci fortasse dixerunt campos Eliseos ab Elisa, si cui hoc potest videri probabile. Campos enim Eliseos intelligi voluerunt fortunatorum nemorum insulas, & beatorum domicilia, remota à nostro orbe. Et posteri Elisa potuerunt emenso nauibus mari, ad illas oras fuisse profecti quum ex omni antiquitate Gades insulam positam extra fretum Hispanicum & Africum, cultam fuisse intelligamus. Inde longius progressi, occuparunt etiam insulas, quibus reliquerint sui parentis nomen. quorum longam à primis sedibus profectionem extulerunt in maius posteri, & vera falsis admiscentes, longinquas nauigationes ad nouum orbem & alteram retulerunt vitam. Sed hæc vt volet quisque sumat & accipiat.

Tarsis secundus filiorum Iauan, nomē dedit Tarsensibus, hoc est, Cilicibus, qui Tarsum Ciliciæ præcipuam urbem colunt. Inde Psal. 72. vers. 10. Reges Tarsis & insulæ munera offerēt. Chaldæus reddidit מלכיה דטרשוש Malaiā detarsus, id est, reges Tarsensium, id est, Cilicum & finitimarum nationum, quæ oram maritimam Syriæ vicinam colūt. Tarsis ergo Ciliciam significat, ad quem Ionas Propheta properabat, delegatū sibi à Deo munus defugiens. Sic

Sic enim Ionæ 1. 3. dicitur: Et surrexit Ionas ut fugeret in Tarsis à facie Domini. Et descendit in Ioppem, & inuenit nauem euntem in Tarsis, id est, quæ petebat Ciliciam. Eo autem loco Chaldæus conuertit, Tarsis mare: quem admodum & aliis locis compluribus dixit simpliciter mare, pro Tarsis Hebraico vocabulo. pro quo interdum Septuaginta interpretes dixerunt Carthaginem. Nam Esaia 23. capite, versu primo, vbi Hebræi habent, *vlulate naues Tarsis*, *הוֹלִילוּ אֲנִיֹת תַרְשִׁישׁ*, Septuaginta dixerunt, *ἐλαλέξατε πλοῖα Καρχηδόνας*, *vlulate nauigia Carthaginis*. Similiter illud Ezechielis cap. 38. vers. 13. *Seba, & Dedan & negotiatores Tarsis*, dixerunt Septuaginta, *Σαβῆα καὶ δαδᾶν καὶ ἔμποροι Καρχηδόνας*, *Seba & Dedan & mercatores Carthaginenses*. Attamen Ieremiæ capite decimo, vers. 9. pro Tarsis Chaldæus dixit Africam. Item 3. Regum capite decimo, vers. 22. vbi Latine sic habetur: *Quia classis regis (Salomonis) per mare cum classe Hiran semel per tres annos ibat in Tarsis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum & simias, & pauos. pro Tarsis reddidit Africam* Chaldæus interpres: quod loco non conuenit: quia nauigatio illa feruorum Salomonis & regis Hiran nequaquam petebat Africam, vel, vt alij volunt, Tunetum, aut Carthaginem, sed Oceanum Æthiopicum, ad Ophir regionem, vel maris Indici, vel Oceani illius Æthiopici. Nam è Mari rubro, & sinu Elanitico, emenso sinu Arabico, petebant Ophir, quæ fortasse est Taprobana, aut alia quæpiam aurifera regio, in ea terrarum parte, quam nouum orbem dicimus. Quod quidem licet colligere ex iis, quæ tertij Regum capite nono, versu vigesimo sexto habentur in hæc verba: *Classem quoque fecit rex Salomon in Asion-gaber, quæ est iuxta Ailath, in littore Maris rubri, in terra Idumææ. Misitque Hiran in classe illa seruos suos viros nauticos, & gnaros maris, cum seruis Salomonis. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem. Quod ergo in hac historia Salomonica dicantur naues regis iuisse in Tarsis, id ita est accipiendum, vt intelligantur illæ naues petiuisse Oceanum, & ipsum mare sulcasse: eo sensu quo nos dicimus, *Les nefes de Salomon allerent sur mer*. Tarsis enim significat Ciliciam, & mare prætentum Ciliciæ & Cananæ, quod Geographi nominant Phœnicium & Syriacum, quodque Scriptura vocat mare Occidentale. Sed prætereà notandum est, quod Israelitæ qui nullum aliud mare ab illo Tarsensi, siue quo petebatur Tarsis, nouerant, omnia maria vocabant Tarsis, more Ponticorum populorum, qui quod nullum præter suum mare, esse crederent, aut id existimarent cæteris præstare, Pontum vocauerunt suum mare per Synecdochen, eodem nomine suum mare & cætera maria complexi. Sic populus Dei de nomine maris Tarsis sibi cogniti, cætera quoque maria nominauit. Quo sensu locus etiam ille qui est 2. Paralipom. cap. 9. vers. 21. sumendus est, vbi habentur ista: *Siquidem naues regis ibant in Tarsis, cum seruis Hiran, semel in annis tribus. Id est, naues regis petebant mare, vel Oceanum quoque triennio: quæ ratione dicimus, Les vaisseaux de Salomon de trois ans en trois ans alloient sur mer, & faisoient le voyage de mer, ou des terres neuues.* Hoc est quod vult intelligi Scriptura in hac historia, cum dicit, *naues ibant in Tarsis*. Ex qua loquendi formula, illud Psalmi 47. 6. In spiritu vehementi cõteres naues Tarsis, interpretandũ venit. Naues enim Tarsis in Hebraismo, sunt naues veliuolæ, qualium vsus est in mari Tarsis. Sic Esaia 2. 16. Et super omnes naues Tarsis, id est, nauigia veliuola, qualia sunt Tarsensia: vel simpliciter, nauigia maritima. Nam & Septuaginta locum illum reddiderunt, *καὶ ἐπὶ πᾶν πλοῖον θαλάσσης*, & super omne nauigium maris. Est igitur Tarsis Cilicia: & mare Tarsis, mare Tarsense & Cilicium: item quoduis aliud mare, ex quo naues Tarsis dicuntur, id est, naues Tarsenses, & tales quales*

sunt ex, quarum vsus est in eo mari. Sunt alia quoque significata vocis Tarsis, sed alterius sunt loci & instituti: quamobrem prætereuntur à nobis in præsentia.

Cethim voce plurali, dicitur tertius filius Iauan. qua voce non tam ille, quam ab illo profecti & orti populi designantur. quos interpretes Septuaginta interdum *Κιτιώτες*, interdum *Χετσίμ* retento Hebraico vocabulo nominant. Chaldæus quoque paraphrastes eosdem Citæos nominat. Iosephus autem vult Cethim esse Cyprum, in qua veteris appellationis vestigium ait esse urbem Citium *Κίτιον*. Sed ex Danielis vaticiniis, & libro Numerorum, qui sint Cethimi facillè intelligimus & deprehendimus. quos quidem esse Romanos & Italos, atque illis adiunctos & vicinos populos, ex historia & prædictionum euentu colligimus. Et Numerorum quidem capite 24. versu 24. in vaticiniis Balaam, id apertè docetur, vbi Latinus interpretes ita Hebræa vertit non incommodè: Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. Quo loco pro *כִּי־תִי־מִכִּי־תִי* Kittim, id est, Cethim, bene dixit Italiam Latinus interpretes. Septuaginta autem habent *Κιτιώτες*. Chaldæus verò apertè rem ipsam dixit, interpretatus *רומי* Romæ, Romanos, ad quos spectat hoc vaticinium. Latinus etiam interpretes, Danielis vndecimo capite, versu 30. pro Cethim, dixit Romanos, in eo vaticinio quod ad illos quoque pertinet: vbi ita dicitur: Et venient super eum trieres, & Romani, & percutientur: vbi Septuaginta dixerunt *κίτιοι*. Hebræi autem & ipsi scholiastæ Rabini agnoscunt eo loco per Cethim intelligi Romanos. Quod verò habetur Ezechielis capite 27. versu 6. *כִּי־תִי־מִכִּי־תִי* de insulis Cethim, Latinus interpretes dixit de Insulis Italia. Chaldæus verò de Apulia. Septuaginta *ἐκ νήσων τῶν Χετσίμ*, ex Insulis Cethim, quum tamen videatur Propheta in genere agere de gentibus transmarinis, vt ita loquamur more nostro, & insularis, *De ceux d'outre mer, & qui tiennent le pays des Isles*. Hac voce Europæas gentes significans, & accommodans se ad sensus Israelitarum: qui cum habitaret in Continente, & eos populos à se discretos mari animaduertent, existimabant eos omnes esse incolas insularum: quemadmodum & eos quos ad se nauibus interdum accedere nouerant. Et vt Itali hodie vocat eas gentes, quæ trans alpes colunt has regiones, Tramontanas: sic Israelitæ discretos à se mari populos, dicebant insularos & insularum cultores. Sunt igitur Chetimi, Itali, & transmarini populi, *Les peuples d'outre mer, qui tiennent le pays de Chetim*.

Dodanim quartus Iauani filius, dicitur voce plurali, eadem ratione quæ Cethim, qua ipse Dodan, & orti ab illo populi Dodanim significantur. Hos verò populos esse Rhodios nonnulli existimant, quod 1. Paralip. cap. 1. versu 7. scribatur, Dodanim & Rodanim. Verum videtur Dodanim longius profecti, occupasse extremas oras Europæ: quod eorum prætereà nulla fit in Scriptura mentio, præterquam in enumeratione familiarum Iaphet. Huius tamen vocis Dodanim manifesta vestigia apparent in Dodana Epiri. Item vocis Rodanim non est obscurum vestigium in Galliæ celeberrimo fluuio Rodano: vt Dodanim tenuisse Epirum, & Rodanim in Galliis hæsisse sit verisimile, quod ab Historia sacris literis prodita nõ est omnino alienum. Quæ quidem ita historiam familiarum Iaperi cõcludit: Ab his diuisæ sunt insulæ gentium, in regionibus suis, vnusquisque secundum linguam suam, & familias suas, in nationibus suis. Quibus verbis videtur Scriptura sacra velle significare, insulas gentium, id est, transmarinas regiones vt prius interpretati sumus, id est, insulas maris Mediterraneæ, & Europam fuisse occupatam à filiis Iauan, qui postremo loco in hac generis serie proponuntur. Nam Gomet cum

cum suis posteris, Aschenez, Riphath & Togorma, (vt tamē nihil de Riphath affirmemus) sub imperio fuerunt partim Medorum, vt Aschenez: partim Syriacorum regum & Asiaticorum, vt Gomer, & Togorma: sub quibus etiam intelleximus esse Magog, Mosoch & Tubal. De Thiras nil certi dicere possumus. Madai autem sedes habuit in Media, & Iauan hæsit in Asia minore cum suo filio Tarsis. Ita reliqui filij Iauan, qui sunt Elisa, Cethim, & Dodanim, populorum Europæorum, & insularum maris Mediterranei parentes esse videntur.

Post Iapeti genus sequitur progenies Chami, minimi natu filiorum Noe, quem Scriptura præponit ipsi Semo, in hac generum & profapiarum recensione, quod de Iapeto & Chamo plura dicere nõ instituerit: sed proposuerit priuatim agere de profapia Sem, ex qua Christi Iesu Domini nostri secundū carnem genus ducitur, qui est finis Legis, in quem promissiones omnes Dei spectant, in quo & nostra omnium posita est felicitas.

Chami autem posteritas & genus ita proponitur Genesis cap. 10. vers. 6. Filij Cham, Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan. Hos quatuor liberos Cham proponit Scriptura, è quibus Mesraim maximè celebris est, propter Ægyptiaci regni potentiam, tum etiam propter populum Dei, quem hospitium habuit per annos ducentos & quindecim. Quamobrem Ægyptus ipsa vocatur terra Cham, Psal. 104. 21. Et intrauit Iacob in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham. Eadem voce intelligitur Ægyptus, Psal. 105. 22, & Psal. 77. 51. Sedes autem & terræ quas occuparunt filij Cham, sunt nobis quærendæ & recognoscendæ.

Chus primus filius Cham, notus est ex multis Scripturæ sacræ locis, in qua frequens est mentio regionis Chus, & populorum Chusæorum, in quorum interpretatione plurimum erratum est à Iosepho, & Septuaginta Græcis interpretibus, item Latino interprete, & cæteris ferè scriptoribus Ecclesiasticis, sequutis errores priorum. Nati Chus regionem, vbique dixerunt Æthiopiam, & Chusæos interpretati sunt Æthiopes. Qua de re etsi disputatum est iam libro Chronici huius secundo, capite de Paradiso, nihilominus hoc loco res tota paucis repetēda est: atque aliquid est superioribus adiciendum, quod planius accipiantur omnia, & hic inueteratus & supinus tollatur error, qui est à Iosepho auctus & confirmatus mendaciis audacibus. Ait enim libro secundo Antiquitatum, capite decimo, Mofi dum ageret in Ægypto bellum à Pharaone fuisse mandatum aduersus Æthiopes, quos tandem ipse Moses compulerit in eius gentis regiam, & obsederit. Æthiopum autem illam regiam ait dictam fuisse primū Saba, deinde Meroën, à Cambysis sorore. Adiungit ad illa, filiam regis Æthiopum Tarbim nomine, dum Moses Sabam obsidet, captam forma & fortitudine Mosis, egisse cum illo de coniugio, & tradenda Meroë: Quorum vtrunque quum obtinisset Moses, rediit in Ægyptum, cum ingenti gloria: Atque hac ratione, vt vulgò fuit ereditum, cõrigit Mofi vxor Æthiopissa. De Chus autem idem Iosephus ait, eum fuisse gentis Æthiopum autorem, cui vetustas aut longinquitas temporis nihil attulerit detrimenti. quod & à seipsis, & ab Asiaticis populis Æthiopes dicantur Chusæi. Quæ omnia fide carere, ex Sacris scriptis intelligimus. Primū enim, in Sacra scriptura Chus est Arabia, & Chusæi sunt Arabes, Ægypto finitimi & vicini, vt post melius intelligetur. Ad hæc Mofi vnica fuit vxor Sephora, ex qua sustulit Gersam & Eliezer: quæ Latinis quidem & Græcis dicitur Æthiopissa, debuisset autem dici Arabs Madianitis. Quod si quis dicat, multas historias fuisse præteritas à Mose, quas Iosephus commemoret, hæc sic ille habeat, atque intelligat nullum esse cuiusquam autoris scriptum quod extet, antiquius scriptis

Mosis. Quare veram antiquitatis historiam debuit repetere Iosephus à certis & indubitatis Mosis scriptis. Nec potuit ex vetere memoria quicquam verum prodere haustum aliunde, quum nemo de rebus illius temporis certò quicquam monumentis literarum tradiderit, præter Mosem. Ita si quid alienum ab iis scriptis, aut extra commentaria historiarum illius sacrae traditur de gestis illorum temporum, repudiandū iure venit. Quod quidem dictum volui, propter eos, qui putant Iosephum veram antiquitatis & veteris memoriarum historiam nobis retulisse, & suis libris comprehendisse: ne posthac eius commentis & fabulis, quas habet infinitas, attendant. Et quòd ad Meroen insulam, & eiusdem insulae urbem regiam Æthiopum attinet, certè Diodorus Siculus libro primo Bibliothecæ, ait eam sic dictam à Meroe Cambyse matre ibi mortua. Strabo autè Geographiæ lib. 17. ait Cambysem vsque in Meroe progressum, insulae & urbi nomen dedisse à Meroe sorore ibi mortua. Sabam autem Strabo & reliqui Historiographi, agnoscunt & tradunt esse regiam Sabæorum Arabum, nihil ad Æthiopas attinentem. Ex mendacio verò Iosephi, qui Saba dixit esse Meroen regiam Æthiopum, ex qua regina Saba venerit ad Salomonem, multi errorè suum de Æthiopibus auxerunt, atque ad id alia pudenda & reticenda adiunxerunt mendacia, scilicet reginam Saba gravidam ex Salomonis congressu, rediisse ad suos Æthiopas, atque inde perpetuata & continuata serie descendisse reges Æthiopum, ad hæc vsque tempora, quibus aiunt Prætoianum Æthiopum regem gloriari, quòd maioribus sit ortus prognatis Salomone. Sed nos his omissis, non sine sugillatione reginæ Saba confictis, redeamus ad ipsum Chusum Chami primum filium: qui sæpe cum Misraim iungitur in Scriptura, quòd Chus & ipse Misraim propinquas & vicinas regiones obtinuerint. Misraim quidè eam quæ postea Græcis dicta est Ægyptus: Chus autè eam Arabiæ partem, quæ Ægypto est vicina & contigua, & sinum habet Arabicum, quem Mare rubrum vulgò nominant, quemadmodum id ex Zara Chusæo Arabiarum rege, quem vulgò regem Æthiopum dicunt, cuius mentio fit 2. Paralip. 14. colligimus: & ex Sephora Mosis vxore Chusæa Madianite, vt videre licet Exod. 2. 22. Accepitque Sephoram filiam eius, (Raguel sacerdotis Madian) vxorem. & Numer. 12. 1. Locutaque est Maria & Aaron contra Mosem, propter vxorem eius Æthiopiisam, pro quo Hebraica habent, propter vxorem Chusæam. Nam vxorem Chusæam ceperat. Ea enim Arabia Chusæa Palestinam attingit, sicuti ex ea descriptione quam habet Plinius libri 5. capite 11. discimus, quæ ita habet: Ultra Pelusiacum (Nili ostium) Arabia est ad Rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem, & beatam nomine inclytam. Hæc Catabanū & Esbonitarum, & Scenitarum Arabum vocatur. Sterilis, præterquam vbi Syriæ confinia attingit: nec nisi Casio monte nobilis. His Arabes iunguntur ab Oriente Canchlei, à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabathæis. Heroopoliticus vocatur, alterque Ælaniticus sinus Rubri maris, vergentis in Ægyptum C. L. M. passuum interuallo, inter duo oppida, Ælana, & in nostro mari Gazā. Deinde sequenti capite 12. inquit: Iuxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus: namque Palestina vocabatur, quæ cōtingit Arabes, & Iudæa, & Cæle, & Phœnice, & quòd recedit intus Damascena. hæcenus Plinius. Ex quo Arabiam quæ dicitur Scripturæ Chus, intelligimus Cananæ contiguam.

Cæterum populus Dei nunquam auxiliis Æthiopum credidit se fore tutum aduersus Assyriorum, aut aliorum hostium incursiones. Neque enim auxilia sperare poterant ab Æthiopibus, qui sub alio cælo agerent, & infinitis terræ spatiis distarent à Palestina seu Cananæa. Itaque quòd est Esaia 20. 5. Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua: nemo

nemo est qui non videat malè positam Æthiopiam, pro Chus siue Chusaa regione, id est, Arabia propinqua Iudææ, à qua sperabat auxilium populus Dei, sicut ab Ægypto. Iam verò malè redditam vocè Chus per Æthiopiam cuius etiam rudi constare potest hinc: quòd Nabucodonosor occupavit regionem Chus, & viciniam Chusæos. Is autem nunquam Æthiopiam est ingressus: non est igitur Chus Æthiopia. Et Nabucodonosorem nunquam penetrasse in Æthiopiam, ex Scriptura intelligimus, in qua limes victoriarum Nabucodonosor in Africa statuitur Seuene, Ægypti postrema ora, quæ est Syene. Sic enim Ezechielis 29. 10. habetur: Idcirco ego ad te, & ad flumina tua, daboque terram Ægypti in solitudines gladio dissipatam, à turre Syenes, ad terminos Chus. (Latin. Æthiopiæ, dicendum verò fuerat Arabiæ.) Item eiusdem Prophetæ Ezechielis cap. 30. 6. dicitur: Et corruent fulciantes Ægyptum, & destruetur superbia imperij eius, à turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum. Paruisse etiam regionem Chus ipsi Nabucodonosor, intelligimus ex capite Ieremiæ 25. ubi gentes, quæ Nabucodonosori paruerunt, sigillatim recensentur, & pro Chus, Hæreb & Hærab, id est, Arabiæ, ponuntur. Quòd autem dicitur Ezechielis 30. 9. In die illa egredientur nuntij à facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam, & erit paenor in eis in die Ægypti. quàm malè sit posita vox Æthiopiæ pro Chus, nemo nisi Geographiæ ignarus non vidit. Nam ex Ægypto non opus est nauibus, ad petendam Æthiopiam, quæ desertis & montibus supra Syenem, & circa Syenem discernitur ab Ægypto, cui est continens ipsa Æthiopia. Sed regio Chus, id est, Arabia, quæ sinu Arabico, siue Mari rubro discreta est ab Ægypto, nauibus eget vt petatur ab ipsa Ægypto. Sic Nabucodonosor victa & superata Ægypto, nauibus vsus, transit in Arabiam, id est, Chus, quæ vires suas contulerat cum Ægyptiis, vt sese opponeret Nabucodonosori. Ægyptios autem & Chusæos postea subiecit Deus imperio Nabucodonosoris. Ex his opinor, & prius commemoratis in Paradisi tractatione, additis iis quæ mox dicentur in Misraim, facillè poterit intelligi, Chus dicenda esse Arabia non Æthiopia.

Misraim filius secundus Cham, regionem ipsi Chus contiguam obtinuit: Quam ea ratione Paraphras. explicat Esaias cap. 18. vers. 1. hunc in modum: Heu terram umbræ alarum, quæ est ultra flumina Chus. Quod quidem Latinus interpres ita reddidit: Væ terræ cymbalorum alarum, quæ es trans flumina Æthiopiæ. & Septuaginta sic conuertunt, *ὡς αἱ γῆς πλοίων περιγῶν ἐπέκεινα ποταμῶν ἀθιοπίας*. Væ terræ nauium alarum, quæ es trans fluuios Æthiopiæ. Quæ locum putauit proponendum rationæ terræ Chus, vt esset ea notior, tum quòd is locus non intelligatur vulgò, & aliò quàm par sit referatur. Est autem eo versu & loco proposita periphrasis Ægypti, quæ mari alluitur, & Nilum in plurâ brachia diuisum habet: quòd sit vt nauigijs abundet, vnde vocatur terra, seu regio nauium alarum, id est, nauigiorum alarum, vt commodè verterunt Septuaginta: vel, vt habetur Hebraicè, terra umbræ alarum, hoc est, regio, quæ velis abundat, quæ sunt nauibus pro alis, quibus umbra quoque adfertur ipsis nauigijs. O te igitur miseram terram, quæ plena es umbra alarum seu velorum, quæ sunt nauigiorum alæ, quæ sita es, & iaces trans flumina gentis Chusæorum, siue Arabiæ. Nam Arabia Ægypto contermina, quæ est Chus, habet Gehon fluuium dictum in descriptione Paradisi. Præterea quod ex historia prophana intelligimus, versus mare Syriacum habet Lacum Sirbonidem, & ex altera parte versus Meridiem habet Traianum dictum fluuium; item sinum Arabicum, seu Mare rubrum, & præterea fossas manu factas quas Diorygas appellant, quas omnes aquas nomine fluuiorum notat Scriptura. Quòd si quis est qui existimet Æthiopiæ vocem retinendam in hac inter-

pretatione: quæram ex eo quænam sit illa regio quam notat Propheta, & positam dicat ultra flumina Æthiopiæ: Nam de ignota aги regione dici nequit, quum sequentia eo capite perspicua sint, & eandem regionem dicat nauigijs papyraceis huc illuc legatos dimittere ad diuersas gentes. Esse autem eam trans flumina Æthiopiæ, qui non videt sine ratione dici? Nam Æthiopia est sub Zona torrida: & trans Zonam torridam, aut sub Zona torrida, post flumina Æthiopiæ, quænam quæso regio fuit cognita populo Dei, quum ne ipsam quidē Æthiopiã sub Zona torrida positã nouerit: Quare pro Chus sine ratione positã esse Æthiopiã, nemo est qui nõ possit iudicare. Quomobrem ij qui Sophoniæ 2. 12. dicuntur Æthiopes, interfecti gladio Domini, qui sunt Chusæi, vt est in Hebraismo, dicendi fuerant Arabes Palestinæ vicini, quibus extrema minitatur Deus, quemadmodum & alijs etiam vicinis Cananæ populis, qui molesti fuerant populo suo. Sed ad Mesraim redeundum est, qui dicitur Septuaginta interpretibus Μεσαραιμ, Hebræis autem Misraim: is verò est parens Ægyptiorum, qui eodem nomine apud Hebræos dicuntur, quo & ipsa regio, quæ Misraim vocatur ab ipso Misraim, qui eam occupauit cum sua posteritate regionem: quæ prophanis autoribus multis postea seculis elapsis, dicta est Ægyptus, ab Ægypto Danai fratre, qui ambo fuerunt Beli Ægyptij filij, quemadmodum tradunt historiæ prophanæ. Belo autem dicitur successisse in regno Ægyptus, qui nomen regioni dedit. Danus autem relicta Ægypto concessit Argos in Peloponnesum, à quo Argui postea sunt dicti Danai. Quod quidem contigisse existimat Aurelius Augustinus libro de Ciuitate Dei 18. capite 11. temporibus Iosue. Cæterum Ægypti, quia propter Sacram historiam id refert scire, duæ sunt partes: vna dicta Delta, ex forma triquetrae literæ Græcæ Delta maiusculæ, quam efficit Nilus, quæ dicitur inferior Ægyptus, incipiens à Nilopoli vel Memphi, vbi Nilus sese in varios alueos fundere incipit, & inde postea sese exonerans, in mare Ægyptiacum effluit septem ingentibus ostiis. Ea verò pars Ægypti, quæ est supra Memphim dicitur superior Ægyptus, siue Thebais, ad Syenem vsque, & Æthiopiæ confinia pertinens. Dicitur autem Thebais, à Thebis vrbe centum portarum, nota Homero, & cæteris veteribus Historicis: quæ eadem Græcis dicta est Diospolis: in Scriptura autem sacra vocatur No-hamon, id est, No multitudinis, siue populosa, & incolarum frequentia tanta, vt fidem excedat. quam Chaldaeus paraphrastes, & alij post eum putauerunt esse Alexandriam. Sed illi non animaduertentur Prophetarum ætate, nusquam extitisse Alexandriam, quæ longo post tempore fuerit condita ab Alexandro Magno, ad Maræotim lacum. Inferior autem Ægyptus æstiuo solstitio Nilo inundatur, cuius aqua, alio tempore deducitur canalibus in hortos & agros, ad eos fecundandos, quod Scriptura significat Deuteronomij cap. 11. versu 10. in hæc verba: Terra ad quam ingrederis possidendam non est sicut terra Ægypti, de qua existi, vbi iacto semine, in hortorum morem aquæ ducantur irriguæ: sed montuosa est & campestris, de caelo expectans pluuias: quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius semper in ea sunt, à principio anni vsque ad finem eius. In qua interpretatione, quod ad verbum habetur in Hebraico contextu, In qua seminabas semen tuum, & irrigabas pede tuo instar horti oleris, non est ineptè redditum à Latino interprete, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducantur irriguæ. Nam pede suo irrigare dicit Scriptura, rigare semina, petita è riuus aqua. Quod verò de Nilo & Ægypto cecinit Claudianus non erit ab re hoc quoque loco commemorare,

Ægyptus sine nube ferax, imbrésque serenos

Sola tenet, secura poli, non indiga venti:

Gaudet aquis, quas ipsa vehit, Niloque redundat.

Quo carmine vocat serenos imbres, Nili inundationem & rigationem, quæ sereno cælo regionem reficit & recreat, quemadmodum aliis locis, imbres cælo nubilo, terram humore suo recreant & fecundant.

Phut tertius filius Cham, aliquot aliis Scripturæ locis commemoratur. Eum verò Iosephus ait dixisse de suo nomine Phutæos, qui postea mutato nomine sunt appellati Libyes, à Libe Mesrei siue Mesraimi filio. In Mauritania quoque ait esse flumen eodem nomine, cui regio Phute adiacet. Cuius quidem fluuij meminit Plinius in Mauritaniæ descriptione, libri quinti, cap. 1. his verbis: Indigenæ tradunt in ora ad Sala C. L. M. flumen Afsanem, marino haustu, sed portu spectabile. Mox amnem quem vocant Fur, ab eo ad Dirim, (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit,) CC. M. pass. interueniente flumine, cui nomen Vior. Iam verò apparet ex cap. 30. Ezechielis versu 5. Phut fuisse in numero sociorum & fœderatorum cum Ægyptiis, vbi ita dicitur: Chus, & Phut, & Lud, & omnis multitudo, & Chub, & filij terræ fœderis, vnà cum illis, gladio cadent. Vbi Latinus interpres pro Chus, Phut & Lud, dixit Æthiopiam, Libyam & Lydos, quomodo etiam Septuaginta reddiderunt hoc loco, quemadmodum & cap. 27. vers. 10. quos sequutus est ibidem Latinus. Item Ieremiæ 46. 9. quum Septuaginta tum Latinus pro Phut Libyes dixerunt. Quibus ex locis hoc possumus constitue- re & colligere, Phutæos & Ludæos Ægyptiorum fuisse socios populos. Lud autem in Africa alius est ab eo qui est in Asia, eiusdem nominis populus, sicuti postea suo loco dicitur cum Deo.

Chanaan quartus filius Cham, regioni à se & sua posteritate occupatæ dedit nomen: quæ postea filiis Israel diuino beneficio & priuilegio fuit attributa, ex promissione primùm facta Abrahamo, deinde repetita Isaaco & Iacobo, postmodum confirmata sub Iosue. Inde terra promissionis solet dici terra Chanaan. Cuius quidem limites noscendi sunt nobis, ne Palæstinam, aut Iudæam, aut Samariam, aut Galilæam, putemus regiones alias esse à Cananæa, sicuti quibusdam imperitis videri solet.

Exodi autem capite 23 vers. 31. hæc de terminis & limitibus promissæ terræ dicuntur: Ponam terminos tuos à Mari rubro, vsque ad mare Palæstinorum, & à deserto vsque ad fluuium tradam in manibus vestris habitatores terræ, & eiciam eos de conspectu vestro. Quo loco Mare rubrum intelligit sinum Elaniticum vel Lælaniticum, quo Meridionalis terminus notatur. Mare autem Palæstinorum, vocat mare Mediterraneum, quod Syriacum & Phœnicium dicunt Geographi. quod quidem latus Occiduum definit terræ promissionis. Fluuius verò, per Metonymiam intelligitur Euphrates, qui terminum Orientis designat, quemadmodum Libanus & Antilibanus claudunt latus Septentrionale, quod desertum nominat, quia syluis plenus est vterque mons & feris, locisque desertis, qui sunt incolis vacui. Huic descriptioni congruere videtur locus Psalmi 72. qui ita habet: Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine, vsque ad terminos orbis terrarum. Proponit enim contiguos limites maris gemini, nempe Rubri & Syriaci. Deinde fluuium Euphratem, postremò ipsos terræ fines, id est, saltus Libani & Antilibani, qui sunt feris pleni & deserti. Post deserta autem nulla videtur superesse culta regio, & in desertis videntur esse fines terræ. Numerorum verò cap. 34. limites totius agri Israelitici describuntur amplissimè, qui vt intelligantur, repetendi sunt ex Hebræo. Deuteronomij quoque capite 11. versu 14. iidem limites paucis his verbis comprehenduntur: Omnis locus quem calcauerit pes vester, erit vester, à deserto, & à Libano, & à flumine magno Euphrate, vsque ad mare Occidentale, erunt termini vestri. Vbi desertum aliter quàm prius intelligitur, nempe eremus Arabiæ Petrææ, in qua errarunt Israelitæ. cuius

varia sunt nomina, pro conditione locorum: nam ibi sunt desertum Sin, desertum Cades, desertum Pharan, & alia deserta, quæ claudunt latus Meridionale terræ promissæ. Septuaginta autem לִבְנָן id est, Libanum, interpretantur Antilibanum, qui videtur esse mons Hermon. Definitur verò Septentrionale latus Libano & Antilibano, quemadmodum latus Orientale terminatur Euphrate fluuio, & mari Mediterraneo Occidentale, sicuti id quod apparet Iosue capite primo, vers. quarto, ubi hæc dicuntur: A deserto & Libano, usque ad fluuium magnum Euphratem, omnis terra Heethæorum, usque ad mare magnum, contra Solis Occasum erit terminus vester. In hac regione posteritas Chanaan magna ex parte hæsit, quæ à filiis Israel postea fuit extincta vel seruitute oppressa, & cum tempore ex hominum memoria delera fuit & euanuit.

Ex quatuor filiis Cham, trium genus & propago recensetur, nempe Chus, Misraim, & Chanaan. Primum autem gentes à Chus ortas & profectas commemorat Scriptura, Genes. 10. 7. hoc modo: Filij Chus, Saba & Heuila, & Sabatha, & Regma & Sabathaca. Deinde sequenti versu dicitur: Porro Chus genuit Nemrod. Ipse cœpit esse potens in terra. Explicandi autem sunt isti ordine, deinde dicendum erit de filiis Regma qui sunt Seba & Dadan, vt habetur versu septimo

Saba primus in filiis Chus recensetur, qui orthographia discernitur à filio Regma, qui Saba quoque dicitur, sed prima litera per schin dextrum שָׁבָא cui responderet eiusdem nominis שָׁבָא Saba, filius decimus Iectan, qui pertinet ad genus Sem, de quo post agetur. At hic de quo in præsentia agimus Saba, filius Chus est שָׁבָא Saba, initio per Samech. Is verò dedit nomen Sabæis, qui felicem Arabiam colunt. Quod quidem ita habere, ex eo potest intelligi, quod Sabæi Arabum populi propter thura clarissimi, ad vtraque maria portibus gentibus habitent, vt ait Plinius lib. 6. cap. 28. Et apud Esaiam Prophetam Chus, & hic Saba per samech h in prima litera שָׁבָא primogenitus ipsius Chus, iunguntur, vt qui vicinas sedes habuerint. Chus quidem ad Isthmum, quo mare Syriacum & Ægyptiacum summouetur à sinu Arabico, seu Maribus rubro. Saba autem, ad ipsum Arabicum sinum. Nam שָׁבָא per schin dextrum, quem commodè ad eius discrimen, dicemus Schaba, sedes habuit versus sinum Persicum, vt ex historia Iobi poterit constare: in qua Schabæi pecus Iobi abigunt, quemadmodum Caldæi illi finitimi, camelos etiam ipsius Iobi diripiunt. Sabæi autem filij Chus, qui versus Arabicum sinum habitant, nequam potuissent pecora Iobi inuadere, aut ex illis locis in quibus sedes habebat Iob, prædas poterant agere, tam longo terrarum intervallo ab eo disiuncti. Cæterum Esaiæ capite 43. vers. 3. ita habetur: Quia ego Dominus, Deus tuus, Sanctus Israel, Seruator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, & Chus, (Latin. Æthiopiæ) & Saba, pro te. Hic autem ponuntur ordine gentes vicinæ & contiguae ipsi Misraim, id est, Ægypto: nempe Chus & Saba. Chus autem Arabia est, Pelusio propinqua & sinu Heroopolitico. at Saba est inferior Arabia, ad sinum Arabicum. Ab hoc Saba שָׁבָא dicuntur שָׁבָאִים Schabæi, id est, Sabæi, eadem forma qua à שָׁבָא Schaba, nominantur שָׁבָאִים Schabæi, quos distingui oportet scriptura, vt in Hebraismo, ita & in Latino sermone.

Sabæorum autem qui sunt שָׁבָאִים per samech initio, mentio fit apud Esaiam cap. 45. vers. 14. in hæc verba: Labor Ægypti & negotiatio Chus (Æthiopiæ Latin.) & Sabaim viri sublimes ad te transibunt & tui erunt. Quo loco similiter iunguntur hi vicini populi, potentia & opibus clari, Misraim, Chus, & Saba. Vocat autem Propheta Sabaim, id est Sabæos viros mensuræ, id est, staturæ

staturæ proceræ, quos sublimes dixit Latinus interpres. Quod verò citauimus ex Plinio, nempe Sabæos, ad vtraque maria porrectis gentibus habitare, id ita est accipiendum, vt intelligamus ad vtrunque mare, quo fœlicis Arabiæ cinguntur latera, quorum vnum dicitur Arabicus sinus, alterum sinus Persicus, sedes habere Sabæos & Schabæos. quos neque Græci neque Latini distinguunt. Qui quidem ad vtraque maria fœlicis Arabiæ sedes habent, quòd plurimæ Sabæorum gentes sint ortæ à Saba & Schaba, quas etiam vt contiguas, etsi longè & latè fufas, coniungit Psalmus 72. versu 10. in quo ita Latine habetur: Reges Tarsis, & insulæ, munera offerent: reges Arabum & Saba, dona adducent. Ibi autem Hebraicè habetur, מלכי שבא וסבא malæ Scheba & Seba, reges Schaba & Saba: pro quo dixit Latinus, Reges Arabum & Saba. Itidem eodem Psalmo Latinus interpres, vers. 15. dixit: Et dabitur ei de auro Arabiæ, pro eo quod Hebraicè dicitur, מִצְהָב שָׁבָא mizzahab Scheba, de auro Schaba. Quod quidem notandum est diligenter propter eos, qui Schaba reiciunt in Æthiopiam, & extremas mundi oras, moti Iosephi stulta opinione seu potius delirio. quem à vero deerrasse plurimum docent hæc Scripturæ sacræ loca, quemadmodum præter hæc alia quoque, quæ citabuntur in Schaba suo loco.

Heuila secundus in filiis Chus memoratur, qui quidem prope Schabæ versus sinum Persicum sedes habuit, quæ porrigebantur vsque ad Ismaelitas incolas deserti Pharan, & aliorum in Arabia Petræa locorum. Quod intelligitur ex Genesis cap. 25. versu 18. vbi hæc dicuntur: Habitauit autem Ismael, ab Heuila vsque Sur, quæ respicit Ægyptum. Certior etiam situs regionis Heuila discitur ex historia Saulis, designati à Deo ad Amalecitas delendos: in qua historia id habetur 1. Reg. 15. 7. Percussitque Saul Amalec ab Heuila donec venias Sur, quæ est è regione Ægypti. Ex quibus locis apparet fines Heuilaorum pertinuisse ad Ismaelitas vsque, atque etiam Amalecitas. Vnde quàm falsa prodiderit Iosephus de Heuila, constat: qui Heuilaos esse eos populos Africæ affirmat, qui dicantur Getuli. Quàm etiam fallantur qui istam regionem Heuila, sunt interpretati Indiam, non est obscurum intuenti Scripturæ verba. Quare nostri Indices Biblici sunt hac parte emendandi: qui Getulos ex Iosepho dixerunt esse Heuila. Est verò alter Heuila filius Iectan, in filiis Sem, de quo postea.

Sabatha tertius est filius Chus, à quo Sabathenos dictos, ait Iosephus, qui dicantur Græcis Astabari. Sed quinam sint hi populi, aut vbi gentium agant, disquirendum aliis relinquimus. Interim id affirmare possumus, in Arabia fœlici Metropolitim quandam à Ptolomæo nominari Sabbatha, vt populi Sabathæi dici possint esse fœlicis Arabiæ incolæ, ab hoc Sabatha sic dicti quod à vero non absolum videri possit, quum filij Chus confederint in Arabiis prope suum parentem, & Chusæos ipsorum atanos.

Regma quartus filius Chus nominatur, cuius fit mentio Ezechielis capite vigesimo septimo, versu vigesimo secundo, vbi vocatur Reema. Sed eadem est Hebraica scriptura, quam variè commutarunt interpretes, quum Græci tum Latini. Coniunguntur autem apud Ezechielem cum Schaba. Ex quo licet colligere Schaba & Regma, fuisse vicinos populos, & Arabiarum incolas, præsertim quum his tribuantur aurum, item lapilli, & aromata varij generis, quæ ad Tyrionum mercatum deferrent. Quo loco Septuaginta dixerunt vtrosque Sabæos & Regmæos *Σαβα καὶ Ρεγμα*.

Sabathaca quintus filius Chus, videtur longius profectus recepisse se in extremas Arabiæ fœlicis oras, Oceanum versus. quò factum fuit vt Sabathacæi vix noti fuerint cæteris Continentis incolis, qui Syriam attingerent.

Nemrod sextus filius Chus, separatim à cæteris recensetur : vt qui cæteris audacia superior statim tyrannidem arripuerit, nequaquam suo gradu contentus in familia paterna : qui eo tempore talis erat, vt qui ætate præiret, is etiam honoris gradu superior esset, & lites familiæ componeret, atque familiam regeret. Primùm autem Babylone cœpit regnare, deinde longius protulit imperij sui fines. Ita prima tyrānis in ipsa matre confusionis linguarum est orta. Atque legitimi imperij, quod paternum esse debet, ius est ibi confusum & peruersum, vbi audaciæ suæ & temeritatis monumenta prima statuerant mortales.

Sequuntur filij Regma, qui sunt Schaba & Dedan בְּנֵי רַעְמָה שָׁבָא וְדָדָן Bene Rama Sceba & Dedan. Schaba autem filium Regma scriptura distinguit à Saba filio Chus per samech, dictum fuit. Nam filius Regma per schin dextrum scribitur, at filius Chus per samech. Quod literarum discrimen Græcis & Latinis ignotum, fecit vt vterque Saba diceretur: & ab eis orti populi, Sabæorum indifferenter nomen sunt sortiti. Nos autem quia Hebræa iam pluribus, Dei beneficio, sunt cognita, hac orthographia vtimur, ad distinctionem nominum quæ putantur eadem esse & patia.

Schaba igitur, id est, שָׁבָא Iosephus Æthiopum voluit esse parentem, à quo prodidit Meroen, Æthiopum regiam prius dictam fuisse Saba. Sed hic Schaba, nihil habet cōmune cum Æthiopibus, neque cum eorum regia Meroë quæ quōdam prius habuerit nomen, non memini legere apud probatos auctores. Quæ autem dixit hac de re Iosephus, quàm sint falsa, ex Sacris scriptis intelligitur. Ex quibus id quoque falsò proditum fuisse ab eodem Iosepho discitur: scilicet reginam Schaba, quæ ad Salomonem venerit, non esse profectam à Meroë, aut ab Æthiopia, regione supposita Zonæ torridæ. Fuit enim Schaba patens eorum Sabæorum, qui propter thura clari & celebres, Latinis æquè ac Græcis noti sunt. Neque verò Schaba potuisse morari in Æthiopia, testis est locuples Iobi historia, in qua primo capite, versu 15. dicuntur Sabæi, id est, שָׁבָא Schaba, vt est in Hebraico textu, abegisse asinas & boues aratores Iobi: veluti postea versu 17. dicuntur Chaldæi occupasse & cœpisse camelos Iobi: quasi Satanas eos populos latrocinii assuetos habuerit ad manum, ad spoliandum & euertendum suis bonis Iobum. Habitabat autem Iobus in terra Hus, quæ complectitur Idumæam, vt post dicitur. cui finitimos fuisse Chaldæos ex hac historia cernimus. Hos autem populos ad sinum Persicum sedes habuisse nouimus: idque ex Geographica constat historia. Etsi autem propter aurum, thus, & gemmas, ditissimi sunt Sabæi isti, nihilominus prædæ à vicinis petunt, & latrocinia exercent, sicuti Plinius id annotat lib. 6. cap. 28. vt ab iis pecora Iobi abacta fuisse non sit mirum. Verba Plinij ita habent, quam de Arabibus scelicibus agit: Mirumque dictu, ex innumeris populis, pars æqua in cōmerciis & latrociniiis degit: in vniuersum gentes ditissimæ, vt apud quas opes Romanorum & Parthorum subsistant, vendentibus quæ è mari aut syluis capiunt, nihil inuicem redimentibus. hæc Plinius. Iam verò Schaba parentem esse Sabæorum thuriferorum aperte monstrat locus ille, qui est Ieremiæ capite 6. versu 20. qui ita habet: Vt quid mihi thus de Schaba (שָׁבָא) affertis, & calamum suaueolentem de terra longinqua? Idem docetur Elaiæ cap. 60. versu 30. vbi hæc dicuntur: Omnes de Schaba (שָׁבָא) veniēt, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. Ex quibus locis liquet Schaba fuisse eius regionis incolā, quæ thurifera est, & aurifera regio in Arabia. Itaque quod prius diximus, rectè positum fuisse possumus arguere, nempe Schaba parentem esse Arabum Sabæorum ad sinum Persicum

Perficum vergentium: Saba autem autorem etiam eorum esse Sabæorum qui vergant ad sinum Arabicum. Ab ea verò Sabæorū gente, quæ est à Schaba, profectam esse ad Salomonem reginam Saba, dicimus: quia in Scripturâ vocatur regina שַׁבָּא Schaba. Quæ quum Sabæorum Arabum ditissimorum princeps esset, magna pompa venit Ierosolymam, quam Scripturâ sacra aliis locis vocat reginam Austri, vt Matth. 12. 42. & Luc. 11. 31. quæ quidem venerit à finibus terræ, id est, remotis & longinquis regionibus, ad Salomonis audiendam sapientiam. Sabæa autem Iudææ respectu sita est ad Austrum, & spectat ad Meridiem, disira longo terrarū spatio ab ipsa Iudæa: quam obrem regina Saba dicitur venisse à finibus terræ, ad Salomonis intelligendam & ediscendâ sapientiâ. Et Ioelis cap. 3. vers. 8. minatur Deus se cum hostibus populi sui ratione acturū, & par pari relaturū, inquiēs: Et vendā filios vestros, & filias vestras in manibus filiorū Iuda, & venūdabūt eos Sabæis gēti lōginquæ; quia Dominus loquutus est. Vbi Sabæos intelligit hos de quibus agimus populos, à Schaba profectos & prognatos. Habet enim cōtextus Hebraicus pro Sabæis שַׁבְּאִים. q. d. ipsis Schabæis. Quæ igitur à Iosepho malè translata sunt in Indices nostros Biblicos, ex his prolatis Scripturæ locis emendanda erunt.

Dadan siue Dedan filius est alter ipsius Regma, quem ij qui nobis Biblicos Indices construxerunt, sequuti eorum sententiam qui minus consideratè trātarant ista, dixerunt esse parentem nescio cuius gentis Æthiopicæ Occidentalis: credo, quia sibi iam persuaserant Schaba esse Meroen Æthiopicam insulam, cui propinquas sedes obtinisset Dedan: præsertim quum in Scriptura sacra coniungantur Schaba & Dedan: ita errore vno posito alterum progignente, sic de istis statuerūt. Sed quàm malè talia sint dicta & cogitata, proindeque literis prodita, potest ex eo accipi: quòd si Dedan in Æthiopia Occidua sedes habuisset, difficultatis admodum plenam profectioem, aut nauigationem expertus esset difficilem, vt ad Tyriorū, qui sunt in Cananæa, mercatum veniret: ac nescio quo præmio aut lucro potuisset excitari, ad tam periculosas & longinquas suscipiēdas profectioes. Itaque si istis scriptoribus in mentē venisset quod apud Ezechielē extat, c. 27. vers. 15. Filij Dedan negotiatores tui (ò Tyre). certè quum cogitassent ex Æthiopia Occidua, infinita spatia terrarū superāda esse, vt petatur Tyrus, aliter sensissent de Dedan: præsertim quū ad Tyriorū mercatus aula, siue tapera soliti essent cōportare Dedanij: vt cōstat Ezechielis eodē cap. 27. vers. 20. vbi habetur: Dedanij institores tui in tapetibus ad sedendum. Quo loco Tyrum superbam, & mercatorum frequētia diuitem cōpellat Propheta: litē verò totā, quæ posset exoriri in hac quæstione, dirimet Hieremias Propheta: qui cap. 49. 8. recenset Dedan inter populos Idumææ, inquiens: Fugite, & terga vertite, descēdite in voraginem habitatores Dedan: quoniā perditionem Esau adduxi super eum, rēpus visitationis eius. Adhæc Ezechiel 25. 15. dum de vastatione Idumææ tractat, vnā adiungit Dedan. Sic autem locus ille habet: Extendā manum meam super Idumæam, & auferam de ea iumentum & hominem, & faciam eam desertam ab Austro (à Theman). Et qui sunt in Dedan gladio cadent. Eo tamen loco Propheta dixit דְּדָאֵן Dedané. quod Septuaginta reddiderunt Δεδαν. & Chaldaeus dixit דְּדָאֵן יִתְבִי Iarhebe Dedan, habitatores Dedan. Et R. David Kimhi doctus grammaticus, & in Scripturarum interpretatione diligens, annotat he abundare in fine dictionis: quam ob causam statuitur accentus in penultima dictionis syllaba, inquit. Quod adiungendum putauī eorum causa quibus nota sunt Hebræa, ne vocis nouitate mouerentur: Cuius eadem ratio reperitur in Nob vrbe, quam incolebat Abimelech sacerdos Domini, vt est 1. Samuel capite 21. Ibi enim dicitur לֵנֹבֶה Lenóbe, pro לֵנֹבֶה Lenob.

In Nob venit Dauid: sicuti cōuertit Chaldæus, & annotauit Kimhi, he finale esse Nofepheth, id est, abundās: quamobrem Latinus malè dixit Nobe, illam urbem, quum dicenda esset Nob, vt aliis Scripturæ locis nominatur. Sed ad Dedan reuocanda est oratio, quem dicemus esse populum Idumææ, non autem Æthiopiæ, Scriptura sacra nobis id testificante.

Post genus Chus, Sacra scripta nobis proponunt profapiam Mesraim, Genes. 10. 13. in hunc modum: At verò Mesraim genuit Ludim, & Anamim, & Nephthum, & Phetrusim, & Casluhim, de quibus egressi sunt Philistiim & Caphthorim. Hi sunt liberi Mesraim siue Misraim, qui videntur reliquam oram Africæ ab Ægypto compleffe incolis, & longius ab Ægypto profecti esse, ad quærendas sibi sedes. Eorum enim rara est aut ferè nulla post hæc mentio in Scriptura, præterquam Philistiim & Caphthorim, qui vicinas populo Dei regiones infederunt.

Ludim tamen memorantur aliquot Scripturæ locis. Sunt autem voces pluralis numeri Ludim, Anamim, Nephthum, Casluhim, quibus non tam autores generis significantur, quàm populi ab iis orti & geniti. Ludim ergo populi sunt orti à Lud, quos Ieremiæ capite 46. vers. 9. Latinus interpretis dixit Lydos, sed minus commodè. Lydi enim Asiæ minoris sunt populi, orti vt videntur ab alterius generis Lud: est enim alius Lud in liberis Sem. Qui autem dicuntur Lydi à Latino interprete, pro Ludim, qui sunt Ieremiæ iam dicto loco, videntur esse Africani. quandoquidem sunt in auxiliis & sociis populis regis Ægypti Nechao. Versus autem ille nonus capituli Ieremiæ 46. ex Hebræo ita esset conuertendus: Chusæi, & Phutæi scutati, & Ludæi sagittarij. Quòd verò dicimus Lud fuisse populum Africanum, fœdere coniunctum cum Ægyptio rege, Ezechielis quoque locus, qui est capite trigesimo, versu 6. confirmat, qui ex Hebræo ita est reddendus: Chusæi, Phutæi, & Ludæi, & omnis Arabia, præterea Cubæi, & omnes fœdere coniuncti cum ipsis Ægyptiis, gladio cadent. De altero verò Lud, qui memoratur in liberis Sem, dicemus suo loco. Iam ceteri Misraim liberi nobis ignoti, prætereundi sunt, & explicandi Philistiim & Caphthorim, vt à Scriptura proponuntur.

Philistiim dicti Latino interpreti, & Septuaginta interpretibus interdum nominati *Ἀλλόφυλοι*, q. d. externi generis homines, vocantur Latinis Geographis Palestini, & ipsa regio quam colunt, iisdem dicitur Palæstina, quæ est Scripturæ Peleseth, quemadmodum Palæstini dicuntur Hebræis Pelistim: ij autem oram Cananææ maritimam tenuerunt, quæ vergit in Ægyptum: quorum fines describuntur apud Iosua capite 13. versu 3. Sed locus ille non sat commodè redditus est Latine, qui ex Hebræo ita est reddendus: A Sihor fluuius, qui spectat versus Ægyptum, vsque ad limitem Aquilonarem Accaronis, reputatur tota illa ora Cananæorum, vbi sunt quinque Satrapæ Palæstinorū, Gazæi, Azotij, Ascalonitæ, Gethæi, Accaronitæ, item Heuæi. Est autem Philistiim siue Palæstinorum *ῥαῖς* frequens mentio in Scriptura, vt de iis plura dicenda nō sint, hoc vno excepto, quòd intelligendi sunt pertinere ad tribum Iuda & Simeon.

Caphthorim dicuntur Cappadoces ab interpretibus Græcis, quos Septuaginta nominamus, quos sequutus Latinus, similiter reddidit Cappadocas. Sed vtrique malè vocem istam reddiderunt, quemadmodum constat ex Deuteronomij capite secundo, versu 23. quo loco docetur quas terras infederint & obtinuerint Caphthoræi, vbi hæc dicuntur: Heuæos, qui habitabāt in Haferim vsque ad Gazā, Caphthoræi expulerunt. Qui egressi de Caphthor perdidērūt eos, & habitauerunt loco eorū. Ab his Caphthoræis videtur originem traxisse Palæstini, quòd Iere. 4. 4. dicatur Dominus depopulatus Palæstinos, reliquias

reliquias insulæ Caphthor. Idem videtur dici Amos capite nono, versu 7. quo loco hæc dicuntur: Nunquid non ascendere feci Israel de terra Ægypti, & Palæstinos de Caphthor, & Syros de Kir? vbi Cappadocia pro Caphthor, patiter Cyrene pro Kir, perperam ponitur. Nam Cyrene pertinuit ad reges Ægyptios, ea verò sita est in Africa secundum mare, post Ægyptum & Marmaricam. Kir verò est in Asia sub imperio Assyriorum, quemadmodum ex denunciatione & prædicatione prophetæ Amos constat: apud quem habentur ista primo capite, versu 5. Et transferetur populus Syriæ in Kir, dicit Dominus. Id verò factum fuisse per Teglati-phalassar Assyriorum regem, docet Scriptura, 4. Reg. cap. 16. vers. 9. his verbis: Ascendit rex Assyriorum Damascum, & vastavit eam, & transtulit habitatores eius in Kir, Rasin autem (regem Syriæ) interfecit. vbi pro Kir ponitur Cyrena, in quam nullum ius aut imperium habuit vnquam rex Assur.

Explicato Misraim genere, sequitur profapia Chanaan, numerosa admodum, quæ describitur Genes. cap. 10. vers. 15. hoc modo: Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum, & Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum, & Heuzum, & Aracæum & Sinæum, & Aradium, Samaræum, & Hamathæum. Hos undecim liberos sustulit Chanaan, quos Scriptura populorum ab iis ortorum nominibus designat: qui quidem maiore ex parte sunt excisi & deleti ab Israelitis Dei mandato. Ac primum quidem Deus Abrahamo pollicetur se daturum eam terram, in quam eius iussu commigrarunt. Sic enim agit cum eo Deus, Genes. 15. 18. Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Ægypti, ad magnum fluuium Euphratem, Cinæos, & Cenezæos, Cedmonæos, & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoque, & Amorrhæos, & Chananæos, & Gergesæos & Iebusæos. Quo loco fluuius Ægypti accipiendus est, non ipse Nilus, qui rigat & terminat Ægyptum ad Pelusium, sed Sihor fluuius qui spectat Ægyptum versus, quo definitur ad Gazan terra promissionis: quemadmodum id pluribus Scripturæ locis explicatur, & intelligitur etiam ex primi Paralip. cap. 13. vers. 15. vbi dicitur David conuocasse cunctos Israelitas ad reducendam arcam Domini de Cariath-iarim in Ierusalem, sinibus & terminis totius regni, & terræ promissæ ibi propositis, in hanc sententiã: Congregauit ergo David cunctum Israel à Sihor Ægypti (quæ spectat Ægyptum) vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariath-iarim.

Cæterum multis Scripturæ sacre locis declaratur, quinam Chananæorum populi fuerint ab Israelitis deleti. Sed id è duobus, quos proferemus, poterit intelligi. Vnus est Deuteronomij cap. 7. vers. 1. vbi hæc dicuntur: Quum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam ingrederis possidendam, & deleueris gentes multas coram se, Hethæum, & Gergesæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Heuzum, & Iebusæum, septem gentes multo maioris numeri quam tu es, & robustiores te, tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas vsque ad internecionem: non inibis fœdus cum iis, nec misereberis earum. Alter locus est Iosue capite 3. vers. 10. in hæc verba: In hoc scietis quod Dominus Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum, & Hethæum, & Heuzum, & Pherezæum, Gergesæum quoque, & Iebusæum, & Amorrhæum. Harum septem gentium sedes vbi fuerint in Cananæa, disci potest ex præliis Iosue, quæ gessit cum his populis. Harum autem sedes describuntur Numerorum cap. 13. ver. 30. his verbis: Amalec habitat in Meridie: Hethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus, in montanis: Cananæus verò moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis.

Pherezæi autem non memorantur in genere Chanaan, etsi recensentur

inter populos Cananæ, deuotos à Deo, & internecioni adiudicatos. Itaque quod habetur Genes. 13.7. Eo tempore Cananæus, & Pherezæus habitabant in terra illa, in qua agebant Lot & Abraham: videti poterit sic dictum, ut Pherezæus intelligatur accessisse nouus incola terræ Chanaã, qui fuerat præteritus in recensione profapiæ ipsius Chanaan, quòd fortasse fuisset ortus ex aliquo posterorum Chanaan.

Ex posteris igitur Chanaan vndecim memoratis, quinque fuerunt excisi, cum ipso generis principe Chanaan, qui de suo nomine vnum constituerat, ab aliis distinctū & diuersum populum. Ij verò sunt Hethæi, Heuæi, Gergesæi, Iebusæi, Amorrhæi, quibus accesserunt Pherezæi.

Sidon in cæteris liberis Chanaan notus est, qui pertinuit ad tribum Aser, & finiuit terram promissam promontorio sui litoris, quod Sacra scripta vocant Hor, ut est Numerorum cap. 34. vers. 7. vbi Latinus interpres dixit montem altissimum, pro Hor monte, siue promontorio. Reliquorum liberorum Chanaan rara est in Scriptura mentio, præterquam Hemath qui nomen dedit Hamathæis.

Sinæus videtur fuisse incola deserti Sinai, quòd par & similis appareat in utroque nomine orthographia.

Aradius dicitur Hebraicè אַרְוָד Aruadæus, is Arado insulæ videtur dedisse nomen, cuius fit mentio Ezechielis 27. capite, vers. 8. in deploratione excidij Tyri.

Aracæus qui est Hebraicè אַרְקָי Arcæus, dicitur cõdidisse Arcem oppidum, quod est è regione Tripolis, ad radices montis Libani.

• Samaræus dicitur Hebraicè צַמְרִי Tzemari, Tzamaræus. is fortasse (nam nihil præter coniecturam habemus) potuit dedisse nomen vbi צַמְרִים Tzemaraiim, id est, Samaraim, quæ est tribus Ben-iamin: ut est Iosue capite 18. versu vigesimosecundo. Est & Samaraiim eadem orthographia, in monte Ephraim, cuius fit mentio 2. Paralip. cap. 13. vers. 4. quam perperam Latinus dixit Semeron.

Hamathæus dicitur Hebraicè חַמְתִּי Hamathi, quod quidem est nomen gentile, deductum ab חַמַּת Hamath, quem nostri partim sine aspiratione dixerunt Emath, partim cum aspiratione Hemath. Interdum enim quum Latini, tum Græci, quando nomina deducunt ex Hebræo fonte in suum vsum, & ea reuocant ad suam rationem, commutant Heth, in E tenue. Inde ex חַוָּה Hava, dicunt Eua: ex חֲנוּךְ Hanoch, Enoch: ex חַוִּילָה Haula, Euila: ex חַמּוֹר Hamor, Emor. Qua ratione ex חַמַּת Hamath, dixerunt Emath: quæ scriptura siue literatūra frequentior est, quàm cum aspiratione. Iosephus autem & Hieronymus putarunt Emath esse Antiochiam, cognomine dictam Epiphaniam, manifesto errore, & ignoratione, aut certè incuria geographiæ. Nam Antiochia Epiphania posita est inter Orontem & Marfyam amnes, qui nihil pertinent ad terram promissionis, à qua etiam longè sunt remoti. Cæterum Zieglerus vir doctus & de Geographia bene meritus, in sua Palestina, interpretatus est Emath, Ituræam, idque bona ratione: quandoquidem intelligimus ex Sacris scriptis, Emath sitam esse post Libanum Scripturæ, qui est Antilibanus Septuaginta, Damascum versus, ad Trachonos montes, qui pertinent ad montana Galaad, in quam partem spectat Ituræa. Atque id ex limitibus terræ promissæ, quæ proponuntur Numerorum capite 34. potest intelligi. Neque verò est quod sequamur superiores auctores, Iosephum dico & Hieronymum, qui censent Emath pertinuisse ad tribum Nephthali, & propterea esse in terra promissionis. Nam multa sunt

sunt quæ id falsum esse conuincunt: & primum locus ille qui habetur Ioue capite 13. vers. 5. id aperit, vbi hæc dicuntur: Libani quoque regio contra Orientem (nondum diuisa est) à Baal-gad sub monte Hermon, donec ingrediatis Emath, id est, Hebraicè, לְבָנָא חַמָּת , ad Iero Hamath, hoc est, vsque ad cõfinia Ituræ, quæ limitem terræ promissæ definiunt. Præterea autem 1. Paralipom. capite decimo octauo, versu decimo, mittit Tohu rex Emath, filium suum Adoram, ad regem Dauid, vt de pace cum eo ageret, atque illi gratularetur de victoria, quam obtinuerat victo & percusso Adar-ezer. Non fuisset autem passus eo tempore Dauid, tanto rerum successu, & Dei fauore illum comitante, terras ad Israellem pertinentes ab alienis occupari. Nec passus fuisset Tohu regnare in Emath, si ea pertinuisset ad Israelitas. Et quòd ad Salomonem attinet, qui dicitur 2. Paralipom. cap. 8. vers. 3. abiisse in Emath-soba, & eam occupasse, id ex ea historia quæ est 1. Paralipom. cap. 18. est intelligendum: nempe Salomonem, victam à patre regionem sibi vindicasse: quandoquidem Dauid percusserat Adar-ezer regem Soba, regionis Emath, quum pergeret vt dilataret regnum suum, atque id proferret vsque ad Euphratem. Interim autem intactam reliquit Emath, quam tenebat Tohu. Ea autem Emath videtur pertinuisse ad Syriam Damasci, sicuti possumus ex Ieremia colligere, qui cap. 49. 23. ita inquit: Ad Damascum (hæc dicit Dominus) Confusa est Emath, & Arphad, quia auditum pessimum audierunt. Turbari sunt in mari, (id est, turbati sunt eorum more qui in alto nauigantes, naufragium ex tempestate sibi instare videt) præ solitudine quiescere non potuit. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam, quasi parturientem. Ita Emath vicina est Damascenæ regioni, quam Hieronymus putauit pertinere ad tribum Nephthali, vbi erat iuxta sortem filiorum Israel: eo falsus quòd quidem scribitur Ioue cap. 19. vers. 35. quod ita habet in Latina versione: Ciuitates munitissimæ, Assedim, Ser, & Emath, & Cenereth. Quo loco pro Emath, ponitur Hebraicè חַמָּת Hammath: quod Septuaginta animaduertent, & dixerunt *Αμυδα*, non autem Emath, vt solent dicere vbi scribitur חַמָּת Hamath. Quæ duo nomina orthographia differunt in Hebraismo, quod non animaduersum fefellerit Hieronymum, & alios minus ad scripturam Hebraicam attentos. Itaque Hammath, siue *Αμυδα* ex חַמָּת Hebræo, est vrbs tribus Nephthali, sed Emath, id est, חַמָּת est Ituræ, limes terræ promissæ, quæ vergit ad Damascum.

Expositis Iapheti & Chami liberi, posteri Sem explicandi veniunt, quem Scriptura sacra postremo constituit loco, dum eius posteros recenset: non quòd postremus sit in filiis ipsius Noe, sed quòd deinceps historiam familiæ ipsius Sem persequi & contexere velit, atque in ea commorari. Est enim Sem generis Hebræi parens, & gentis Hebraicæ autor, & sator, quæ postea dicta est Israelitica. In qua gente Deus promissiones suas de salute generis humani per Christum suum, tanquam depositas & conseruatas, agnosci voluit. Genesis autem capite 10. vers. 11. genus Sem ita describitur: Filij Sem Ælam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. Hos quinque liberos Semi memorat Scriptura sacra, è quibus duorum tantum genus describit, Aram scilicet, atque Arphaxad. Vnde intelligimus reliquorum nomine multas & varias gentes contineri, qui sua posteritate Orientem totum propè compleuerint.

Ælam, qui primus in filiis Sem ponitur, nomen dedit Ælamitis, à quibus sunt oriundi Persæ, qui nomen Ælamitarum posterioribus temporibus obsecurarunt, constituto Persico imperio, post ruinam imperij illius aurei Babylonici, quod sub Nabucodonosore constitutum voluerat Deus. Susa autem,

quam Sofan Scriptura nominat, Persarum fuit regia, in regione Ælam, ut est Danielis capite octauo, vers. 2. vbi hæc dicuntur: Vidi in visione mea, quum essem in Sofan castro, quod est in Ælam regione. Ex quo intelligimus Persas pertinere ad regionem Ælam, quæ dicitur אֱלָם Hebraicè. Septuaginta verò detracto Aijn dixerunt Αἰλᾶμ, quos secutus est Latinus interpret. Ælamitas autem quos Scriptura dicit in Actis Apostolorum cap. 2. vers. 9. ab Ælam, Geographi prophani vocat Elymæos, & eorum terram Elymaidem, eam distinguentes à Perside. Sed illi vtuntur sua ratione, ignorantes Scripturarum sacrarum historias, quas confuderunt, & ignorantia sua deprauarunt.

Assur secundus in filiis Sem dedit nomen Assyriis, quorum florentes opes, & diuturnum imperium prophana memoratur historia. Sed verendum est ne prophani historici, præcipuè verò Herodotus, Ctesias, Diodorus Siculus, & alij quoque, plus sibi licentiæ in eo imperio describendo sumpserint, quam par fuerit, & ut apertius loquamur, mentiri fuerint impudentius quàm decuerit. Quod quidem non ab re dicimus, quum videamus huius ætatis viros doctos, plus fidei iis tribuere, quàm oporteat. Nam vt fuerint florentes Assyriorum opes, non tamen tantæ & tales fuerunt, quantas illas fuisse prædicant historici prophani. quos Scripturæ sacræ testimonio, & aliorum prophanorum, id est, sui ordinis historicorum autoritate coarguere possumus. Scriptura enim, quum maximè florentes Assyriorum res & opes proponit, quod potissimum sub Sennacherib contigit, eas tantum gètes proponit quæ Taurum montem vix attingant, & tamen insolentius ibi suas & maiorum suorum victorias prædicat Sennacherib, cuius potens imperium, quod veluti ad summum peruenerat, non ita longo post tempore corruit destructum à Nabucodonosore, & in seruitutem Babyloniorum reductum, quemadmodum ex Historia sacra discimus. Sic autem de suis & maiorum suorum præclare gestis rebus & victoriis verba facit Sennacherib, apud Esaiam prophetam, cap. 37. vers. 11. Ecce tu audisti, (ô Ezechia) omnia quæ fecerunt reges Assyriorum, omnibus terris quas subuerterunt, & tu poteris liberari? Nunquid eos eruerunt dii gentium, quas patres mei euerterunt? Gozan & Haran, & Reseph & filios Eden, qui erant in Thalassar. Vbi est rex Emath, & rex Arphad, & rex Sapharuaïm, Ana & Aua? Hæ sunt victæ ab Assyriis gentes, ad ea tempora, quibus maximum fuit Assyriorum imperium: quæ omnes gentes, ut ex Scripturis sacris intelligimus, non excedunt fines Syriæ, quam propè totam occuparunt eo tempore Assyrij, excisa Damasco & Samaria: item rebus Ægyptiorum per Assyrios afflictis, ut ex vaticiniis Ieremiæ, Esaiæ & Ezechielis constat. Quare accedendum est potius Dionysij Halicarnassæi sententiæ, quàm aliis auscultandum. Is enim vero propiora, & Scripturæ sacræ magis consentanea dixit de Assyrio imperio, libro Antiquitatum primo, quo hæc inquit: Antiquum illud Assyriorum imperium, retro ad fabulosa vsque pertingens tempora, modicam quandam Assyriæ partem obtinuit: hoc in Medos translatum, & auctum etiam opibus non longo durauit tempore, in quartam aratem desinens. Persæ porrò Medis deuictis, Asia quidem penè tota positi sunt hæc Dionysius. Cuius testimonio cæteris fides detrahi potest, præsertim quum eodem tempore, quo mira de Assyriis dicuntur, imperia hæc flourerent (præter Israeliticum sub Dauide & Salomone) Syriacum, Babylonicum, Arabicum & Ægyptiacum, quæ versantibus Sacra scripta nota sunt. Arphaxad tertio loco memoratur in filiis Sem, cuius postea genus ad Abrahamum deducitur, capite Genesis vndecimo. Nostri sequuti Iosephum existimant Chaldæos ab eo duxisse originem, qui ex ea ratione olim dicebantur Arphaxadæi. Sed nihil tale docet Scriptura sacra: qui verò hæc prodiderunt,

runt, possunt videri eo moti, quòd in Arphacsd, thema à quo deducuntur Chaldæi appareat. Nam Chaldæi dicuntur Hebraicè כַּשְׁדִּים Casdim: vnde Casdæi & Chaldæi, permutatione & affinitate literarum transeuntium in proximas literas, dicti sunt. Singulare autem est כַּשְׁדִּי, Casdi, à כַּשְׁד: quibus literis partim constat vox Arphacsd: ita enim scribitur Hebraicè, pro quo nos diximus Arphaxad. אֲרַפְחַצְדִּי Arphacsd.

Lud quarto loco ponitur in liberis Sem, à quo Lydos Asiæ minoris populos volunt deductos & appellatos, nominis sono id quodam modo arguente & denotante. Est autem alius ab hoc inter posteros Misraim nominatus Lud, à quo Ludum iam dicti in profapia Cham fortiti sunt appellationem: qui quidem Asiæ sunt incolæ, & ad aliam orbis partem pertinent. Hic verò Lud filius Sem alias omnino à priore sedes obtinuit, vt qui alterius gentis & generis fuerit. Itaque Esaia sexagesimosexto capite, versu 19. Tarsis; Phut, & Lud iunguntur, deinde Tubal & Iauan, qui sunt Asiæ incolæ. Latinus autem interpres pro Phut, dixit eo loco Africam: falsus vocis alterius affinitate quæ est Phut. Quam vocem Nahum capite tertio, versu nono reddidit Latinus Africam: quemadmodum antea Phutæi dicti sunt esse Africani. Ezechielis tamen 27. capite, versu 10. iunguntur Paras, Lud, & Phut, qui eo loco dicuntur Tyrii militasse. Sed videntur Tyrii externo vsi milite & mercenario, diuersis admodum vsi nationibus: eodem fortasse more, quo nostri reges, qui Germanos, Italos, Scotos & Gallos, gentes lingua, moribus & habitu differentes, secum in bella ducant. Sic veteris historiæ reges, milite vsi sunt Gallo, Thrace & Græco plerūque. Itaque pari ratione videntur apud Tyros militasse Paras, id est, Persæ, Phut, hoc est, Libyes siue Afri, & Lud, id est, nisi fallimur, Lydi, qui ante Cyri de Cræso victoriam, bellicæ virtutis gloria fuerunt illustres.

Aram quintus nominatur in filiis Sem, à quo variæ postea sunt gentes ortæ, quæ partim Syriorum nomine dictæ sunt à Græcis, partim in aliorum populorum nobis ignotorum nomen concesserunt. Scriptura autem sacra variè partitur Aram, in terras ab eo inuensas atque occupatas. nam frequens est in Scriptura sacra mētio Aram Naharaim. Præterea est alia Aram, quæ cognomen habet Padan: item aliæ sunt ab his regiones, Aram Damasci, Aram Naacat, Aram Soba, Aram Rohob, quæ omnes regiones videntur ad Mesopotamiam, & Cœlesyriam, atque superiorem Syriam pertinere. Fit autem mētio Aram Naharaim, id est, Aram fluuiorum, siue Aram interamnis, vt dixit Marcellinus, quam Mesopotamiam Græci dicunt, quòd media sit inter Euphratem & Tigrim. Deuteronomij capite 23. vers. 4. vbi ita dicitur: Quia conduxerūt Balaam filium Beor de Pethor, Aram Naharaim: quod Latinus conuertit, de Mesopotamia Syriæ. & Iudic. cap. 3. vers. 8. dicitur, Chusan Rathsaim rex Aram Naharaim, quem Latinus interpres nominat regem Mesopotamiæ. qui vers. 10. eiusdem capituli tertij dicitur, sine adiuncto, rex Aran, & à Latino Rex Syriæ. Genesis autem capite 28. vers. 2. mittitur Iacob à patre suo in Isaac in Padan Aram, id est, in Mesopotamiam Syriæ, quæ capite sequenti 29. Genes. dicitur terra filiorum Orientis. Et Genesis 33. cap. vers. 18. postea dicitur Iacob reuersus incolumis de Padan Aram: quam Latinus dixit Mesopotamiam Syriæ: quemadmodum eam regionem sunt interpretati Septuaginta. Quare eadem regio videri potest esse Aram Naharaim, id est, Syria fluuiorum, siue interamnis Syria, quæ est Græcis Mesopotamia: & Padan Aram, aut certè Padan erit nomen certæ regionis in Mesopotamia, vt colligi potest ex Genes. 48. 7. vbi inquit Iacob: Quum redirem de Padan Aram, Rachel mortua est in terra Canaan. Cæterum Aram Damasci fit

mentio 2. Regum capite octauo, versu 6. Item Aram Naaca, 1. Paralip. cap. 19. versu 6. Adhæc 2. Regum memoratur Aram Soba, & Aram Rohob. quæ regiones videntur esse Syriæ, longius paulò remotæ à Peræa, id est, regione Galaad, quæ est duarum tribuum, Ruben & Gad, & dimidiæ tribus Manasse.

Filij Aram sequuntur, qui his nominibus dicuntur, Genes. cap. 10. vers. 23. Hus, & Hul, & Getet, & Mes. Ex his quatuor, vnum ex Scriptis sacris nouimus, nempe ex historia Iob, qui eam regionem tenuit, cuius postea fuit Iobus incolæ, quæ dicta est ab eius nomine Hus. Iob. 1. cap. vers. 1. Vir fuit in terra Hus, Iob nomine. Vbi verò terrarum fuerit regio Hus, discimus ex Ieremias La mentationibus. In quibus capite 4. vers. 21. dicitur: Gaude & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet calix, inebriaberis atque nudaberis. Septuaginta autem interpretes & Latinus, hoc loco vocem Hebræam reliquerunt, quemadmodum & in Iobi historia. Sed Ieremias cap. 25. vers. 20. pro regibus terræ Hus, Latinus dixit reges terræ Ausiridis. Est igitur Hus regio Syriæ vel Arabiæ, quæ dicitur Scenitis, cuius pars est Idumæa, vergens ad Chaldæam & Sabæam, vt ex ipsa Iobi historia apparet, quum Chaldæi & Sabæi bona Iobi deprædentur.

Hul, Gether, & Mes, quibus locis confederint, aut quas regiones occuparint, ex Scriptura discere non possumus. Itaque nihil certi de his proferre possumus, quos aliis propterea disquirendos relinquimus, inter ipsas Syriæ regiones, multis & variis nominibus & locis, ac tetrarchiis distinctas.

Arphaxadi posteritas postea describitur vers. 24. capitis 10. Genes. hoc modo: At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. Natique sunt Heber duo filij: nomen vni Phaleg, eo quòd in diebus illius diuisa sit terra: & nomen fratris eius Iectan, qui Iectan genuit Elmodad, & Saleph, & Alar-moth, & Iare, & Adoran, & Vzal, & Decla, & Hebal, & Abimael, & Saba, & Ophir, & Heuila, & Iobab, omnes isti filij Iectan. Horum verò parens Heber, alio loco dictus est nobis, scilicet lib. 3. cap. 3. de quo propterea nihil hic dicemus.

Iectan duos habet in sua familia eiusdem nominis, cum filiis Chus, qui sunt Saba & Heuila: sed hi distinctas & diuersas à superioribus familias constituerunt: quemadmodum id Scriptura innuit, quæ liberos Iectan ait regiones obtinuisse, quæ sunt à Messa, pergentibus ad Sephar montem Orientalem, id est, montana Sephar perentibus, quæ sunt in Oriente. Cæterum vt posteri Chus, Saba, & Schaba, Sabæos de se progenuerunt porrectos ad vtraque maria, quibus Arabiæ cinguntur latera, ita Saba filius Iectan, præterea Saba is, qui in filiis Abraham ex Cetura natus, idem etiã sortitus est nomen, Sabæos de se ortos reliquerunt. Et Saba quidem Abrahamo natus ex Cetura, videtur Sabæos Persis proximos constituisse, quos Dionysius libello De situ orbis, hoc versu commemorat:

Πρῶτα σάβαϊ, μετὰ τούτοις πασαγάρδαϊ, ἀρχιδὲ τάσκοι. id est,

Primùm Sabæi, post hos sunt Pasagordæ, prope verò hos sunt Tasci, qui Persidis sunt populi, ad quas concessisse videtur Saba Arahami: quòd is cum cæteris fratribus dicitur emissus ab Abrahamo ad plagam Orientalem. At verò Saba filius Iectan, videtur longius progressus, Sabæos Indicos progenuisse. Sunt enim & in India Sabæi, quorum meminit in descriptione Indiæ Dionysius libello De situ orbis, eo versu:

Τῶνδε μέσοι ναῖσι σάβαϊ καὶ ταξιλοὶ ἄνδρες, id est,

Horum medij habitant Sabæi & Taxili viri. Itaque varia populorum Sabæorum esse genera mirum videri non debet, quum varia familiarum illarum, siue gentium capita memoret Scriptura, & diuersas eodem nomine gentes agnoscat

agnoscat prophana historia. Iosephus autem censet hos omnes posteros Iectan, regiones occupasse quæ sunt à Cophene flumine Indiæ, usque ad Assyriam, quod cur ita censet aliis æstimandū relinquo. Cæterum fluminis Cophenes meminit Eustathius, interpres Dionysij geographi, qui libellum de situ orbis conscripsit: qui fluuium Cophen à Dionysio, in descriptione Indiæ positum, ait vocari Cophonem ad Aristotele libro de rebus gestis Alexandri quinto. Strabo verò libro 15. Cophen eum nominat fluuium, qui Choaspem recipit. & paulò post ait, post Cophen fluere Indum.

Ophir nominatur pluribus locis in Scriptura, propter auri quod eius regio habuit præstantiam. Ab Ophir autem aurum quod defæcatissimum & purissimum est, dictum volunt obrizum q.d. ophirizum, tanquam ab Ophir insula petitur. Quid verò sit aurum obrizum docet Plinius lib. 33. cap. 3. his verbis: Auri experimento ignis est, vt simili colore rubeat quo ignis, atque ipsum obrizum vocant. hæc Plinius. In historia autem Salomonis, quemodo peteretur Ophir, & quantæ inde aducheretur opes, declaratur 3. Reg. cap. 9. vers. 26. in hanc sententiam: Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Ailath in littore maris rubri in terra Idumææ. Misitque Hiran in classe illa seruos suos nauticos, & gnaros maris, cum seruis Salomonis. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad Salomonem. Fit etiam mentio auri Ophir Iobi capite 22. vers. 24. Item Psalmo 45. vers. 10. quibus locis Latinus interpres & Septuaginta sumserunt Ophir, non pro nomine proprio, sed appellatiuo. Chaldæus autem paraphrastes proprium esse nomen intellexit, & propterea reliquit Ophir. Item 1. Paralip. 29. vbi Dauid congestam à se, pro ædificatione Templi, materiem filio proponit, sic ait vers. 4. Tria millia talenta auri, de auro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes Templi. Cæterum vbi sit Ophir, & quod nomen habeat hodie, dicere non possumus, quanquam ex nostrorum navigationibus discimus auriferam quandã esse insulam in Oceano noui orbis, quam vocant Zaffala, ex qua vis auri infinita petitur, quòd ibi sint aurifodinæ fertiles, & faciles effossu. Ea autem insula non sine periculo petitur, piratarum ratione, qui auro, & iis qui aurum exportant, insidiãtur. Sit autem Ophir, Zaffala, necne, aut Taprobana, aut alia Oceani Æthiopici, vel Indici insula, pro certo affirmare non possumus. Reliquorum filiorum Iectan nihil ad nos certi, præter nuda nomina ex Scriptura peruenit, quamobrem illa prætermittimus, vt nobis incognita.

Antequam autem locum ad geographiam pertinentem concludimus, non est id prætereundum quod Iosephus prodidit de liberis Abraham ex Cætura susceptis, contra Scripturæ sacræ autoritatem, in quo vt falsa prodidit, ita multos fefellit, & in errorem induxit. Ait enim illos regionem Troglodyticam occupasse, & quidquid Arabiæ foelicis pertinet ad Mare rubrũ. At Scriptura sacra de his ita loquitur Genes. 25. capite: Et dedit Abraham cuncta quæ possederat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viueret, ad plagam Orientalem. Hæc de posteris Arahami, qui non comprehenduntur Hebræorum nomine, inquit Scriptura. Quantum autem distet plaga Orientalis, quæ ita dicitur respectu loci, quem incolebat Abrahamus, à Troglodytica regione, nihil attinet hîc pluribus dicere: quum Troglodytica regio sit in Africa, proxima Æthiopiis: Orientalis autem plaga, de qua agitur in hac historia, sit ea mundi ora, quæ spectat ad Chaldææ plagam Orientalem, & ad Persidem, à qua Magi profecti, dicuntur venisse ab Oriente, Ierusalem. Illud quoque quod Iosephus tradit de Africa appellatione, quàm sit nugatorium, ex hac

historia apparet. Ait enim Epher filium Madian Abrahami nepotem, quem Aphren nominat, petiisse cum exercitu Libyam, ibique postea confedisse, & mutato nomine, Libyam ipsam postea dictam fuisse ab illo Aphricam, quum ex Scriptura sciamus Madian cum suis liberis Arabia partem tenuisse, proximam terræ promissionis.

Atque hæc quidem habuimus quæ de posteris Noe diceremus, quos Deus à terra Sennaar, aggressos constructionem turris Babylonicæ dispersit in varias mundi plagas, ad complendum habitatoribus orbem ipsum. Et ut plures in hac orbis partitione, veterum errores demonstrauius, Dei verbo nos ad id deducente, ita non est prætereundus nostrorum error, qui recentiorum Geographorum autoritate confirmatus, in pluribus hæsit codicibus de Melita insula vicina Sicilia, ad quam naufragio eiectum fuisse Paulum Apostolum existimant: quum ex ipso Scripturæ sacræ contextu in aliam longè insulam, ab ea quæ vulgò creditur, fuisse expulsam discimus. Et ne in hac re longiores simus, & quum noua proferamus, aliena videamur à vero dicere & sentire, age spectemus ipsius Scripturæ sacræ verba, quæ Actorum Apostolicorum capite decimoseptimo habentur. Et eo quidem cap. 17. docetur Centurio, cui traditus fuerat Paulus deducendus Romam, plus fidei nautis habuisse quàm Paulo, suadenti ut hibernarent in Creta. vnde naufragium eo capite descriptum contrigit, quò declarat Apostolus omnes in quandam insulam eiciendos, ut habetur vers. 26. Insequenti autem versu 27. docetur quartadecima nocte, ex quo iactari tempestatibus cœperat, eos fuisse in mari Adriatico, in quo naui fracta eiecti fuerunt omnes in insulam eius maris Adriatici, quam intelligunt postea dici Melitam. Est ergo Melita insula, in quam cum reliquis qui vehebantur eadem naui, fuit eiectus Paulus, in mari Adriatico, in quo Ptolomæus post Corcyram, quæ veluti fauces Adriatici sinus occupat, collocat Melitam, aut Meladam, quæ longè alia est ab eisdem nominis insula Melita, quam dicimus hodie Maltham: quæ quidem in mari Africo versus Siciliam iacet. Quod autem induxit Geographos huius temporis, & nostrorum plerosque, ut crederent Apostolum Paulum naufragio eiectum fuisse in Melitam insulam, quam Maltham hodie vocant, id opinor in causa fuit, quòd non intellexerunt quid valeret vox Syrtis, quæ veru eius capitis 17. ponitur, vbi dicitur: Timentes ne incidèrent in syrtim. Existimant autè syrtis vocabulū eo loco pertinere ad eos sinus Africa periculosos & vadosos, quibus Syrtium est nomē. atque ita esse declarāt annotationes in eum locū, quæ dicit Syrtim esse sinū in Africa. Id verò quum arripuissent, & sibi persuasissent, putauerūt Apostolū fecisse naufragiū in mari Africo, atque inde fuisse delatū in Melitā eam, quæ in illo mari est sita, & tamen inde ab illo longissimè, ut debuerit potius eici in Africa litus, quàm deferri inde ad Melitam. Sed debuerāt spectare contextū versus 27. quò disertè docetur naufragium cōtrigisse in mari Adriatico, quòd longissimè abest ab Africo. Et quòd ad vocem syrtis attinet, intelligendum est syrtim significare loca vadosa, in quæ pulsa nauigia postea absorbētur: dicitur enim *σύρτις* à Græco verbo *σύρτω*, id est, traho. Nam eiusmodi loca destituta aquæ copia, veluti trahunt & retinent ad se pulsas naues, quas tandem absorbent, arena ipsa cedente pondere more luti, & terræ dilutæ multa aqua, quæ pondera ipsa admittit & recipit, atque intra se recondit. Et nos syrtis dicimus, *sablons mouuans*. Quia verò in illis sinibus prætentis litori Africa, talia sunt pericula, iis Syrtis minoris & maioris appellatio est tributa. Sed in hac historia naufragij Melitensis, vox syrtis nō est loci nomen proprium, sed nomen est appellatiuum, quo periculum loci vadosi designatur in mari. Quod quidē ex eo Virgilij versu, qui est Æneidos primo, in naufragio Æneæ, potest intelligi: vbi voci Græcæ Latina est

est coniuncta, quæ idem significat cum Græca. versus autem sic habet:

In breuia & syrtes urget, miserabile visu.

Syrtes enim sunt breuia, & vadosa loca, sicuti iam dictum fuit. Qua voce Latina, reddenda est hoc loco Græca, & tollenda de sinu Africo annotatio. Contextus ergo hic Latinus, Timentes ne in syrtem inciderent, ita reddendus est: Timentes ne in loca vadosa & breuia inciderent. Et in vernacula interpretatione ita commodè locus reddi poterit: *Craignans de tomber en des sables mouvans.*

Præterea tabulæ Geographicæ quibus exponi solet illa Pauli Apostoli nauigatio, & deportatio Romam, sunt emendandæ, & à Clauda insula, nauis est deducenda in sinum Adriaticum, non autem in Africi litoris sinus: & in litore Melitæ insulæ, quæ est post Corcyram, quam vocamus hodie *Corfou*, naufragium depingendum est. Esse verò Melitam insulam in mari Adriatico, præter Ptolomæum, declarant Stephanus de urbibus & Plinius. Stephanus quidem ita inquit: *Μελίτη, νῆσος μεταξὺ ἠπείρου καὶ ἰταλίας. ὄθεν τὰ κινύδια μελιτᾶρα φασίν.* id est, Melita, insula est inter Epeirum & Italiam, vnde catulos Melitæos dicunt. Plinius verò lib. 3. cap. 26. inquit, Ab his Corcyra Molæna cognominata, cum Gnidiorum oppido, distat XXI. millib. pass. inter quam & Illyricum Melita. Vnde catulos Melitæos appellari, Callimachus autor est. hæc Plin. Ea verò est Melada, quæ non est ignota nostris Geographicis. Ex hac autem Melitæ insulæ notatione, quæ est in sinu Adriatico, imposturæ illæ vendentium Romæ, & per totam Italiam, terram petitam, vt aiunt, à Pauli statione in Melita insula maris Siculi, quàm vanæ sint, constare poterit: item quàm sint nugacia, quæ dicuntur de templo Iunonis, quod cõmutatum sit in Pauli templum, ratione naufragij istius, apparere vel cæcis potest. Sed Satanas hac impostura detecta, facillè nouis mendacijs vetera tuebitur sua stratagemata, apud eos qui mendacijs & imposturis delectantur. Faxit autem Deus pater misericordiarum, vt tenebrarum & mendaciorum ille princeps, breui conteratur sub pedibus piorum, per Iesum Christum Dominum nostrum. Ita sit. Nunc autem pauca de nostris Francicis regibus, eorumque temporibus, item de nostra Francica origine dicenda sunt, ne quum aliarum gentium ediscamus & diligenter inuestigemus historias: de nostris si eas intactas relinquamus, malè meriti, aut parum solliciti esse videamur.

De Francorum origine. Cap. VII.

Francorum vnde sit ortum nomen, aut qua gente Franci ducant originem, nequaquam Historicis inter se conuenit, alijs alia tradentibus atque affirmantibus. Ac Antonium Sabellicum doctum hominem, & in historia diligentem hac parte mirari licet, qui Enneadis 10. lib. 3. Francorum appellationem videtur ab Italica voce deducere: quasi nomen iis dederint Itali. Sic enim ait quum de rebus agit Francicis: Francos Itali liberos appellant. Nostris autem vetustioribus historicis, vt meliorum literarum ignaris est danda venia, si Francorum appellationem, partim Latinam, partim Græcã esse prodiderint: quum omnia sibi vel à Græcorum, vel Latinorum fabulosis & parum certis scriptis repetenda esse putauerint. Et è nostris quidem Ado Viennensis, cuius est excusum annis superioribus Chronicon cum Gregorij Turonensis historia Francorum, Parisiis apud Morellium, vult Francos ab imperatore Valentiniano donatos hoc nomine, propter egregiè nauatã pro Romana repub. operam, aduersus Alemannos, inquit: Francos lingua Attica Valentinianus Imperator,

à feritate & duritia, atque audacia appellari primus voluit. Quia verò in Adonis sententiam pedibus eunt plerique non satis acuti, ea mihi coarguenda videtur. Sic enim existimant, atque ita in animum inducunt suum, Francorum industriam & audaciam, primùm Romanis sub Valentiniano fuisse cognitam, eiusque gentis id nomen tum primùm vsurpatum fuisse. Quod quàm sit à vero dissentaneum, Romana declarat historia: quæ Francos iam inde ab Imperatore Decio Romanis cognitos fuisse asseuerat. Peruenit autem Imperator Decius ad annum domini 253. & ex eo tempore sæpius in historia Romana memorantur Franci. Nam Trebellius Pollio in Gallienis ait Posthumum Galliarum rectorem adiutum Celticis & Francicis auxiliis, bellum fecisse Gallieno. Deinde in eadem historia ait Gallienum Romæ triumphum instruxisse, in quo simulatæ gentes ibant, Gotthi, Sarmatæ, Franci & Persæ.

Vopiscus etiam in Aureliano, ait eum quum tribunus esset legionis sextæ Gallicanæ, apud Moguntiacum, Francos vagantes per totam Galliam sic afflixisse, vt trecentos ex his captos vendiderit sub corona, septingentis aliis interemptis. Francorum deinceps multa est in vitis consequentium Imperatorum mentio, vt Floriani, Probi, Proculi, Diocletiani, Constantini Magni. In Constantij verò palatio Francorū multitudinem floruisse autor est Ammianus Marcellinus, libro decimoquinto suæ historiæ. Qui omnes Imperatores Valentinianum maiorem antecesserunt, quū superstes Constantino & Constanti fratribus suis Constantius, Iulianum apostatam successorem habuerit: quo à Persis occiso, Iouinianus imperium obtinuit. Ioviniano autem successit Valentinianus maior, ad quem cur Francorum appellationem referre debemus, non video, præsertim quum eorum nonnulli qui de rebus Francorum scripserunt, ante Valentiniani tempora vixerint: quemadmodum id eorum scriptis constare potest. Sed vt cæteros prætereamus autores, qui fabulas nobis potius quàm historias reliquerunt, Hunnibaldi veteris historici Francici acquiescemus testimonio: qui Francos ait nominatos fuisse à Franco Antharij Sicambrorum, qui postea in Francorum nomen concesserunt, regis filio: quod factum fuisse idem author in historia sua prodidit anno ante natiuitatem Iesum Christum Dominum nostrum vigesimoquarto, sub Octauiano Augusto, Romano imperatore. Ita longè vetustior est, quàm vulgò sit creditum, Francorum appellatio.

Hunnibaldus autem regis Clodouei tempore clauit, qui libris octodecim Francorum res gestas persequutus est, historiam suam exorsus ab anno ante natiuitatem Christi Domini quadringentesimo quadagesimo: quod tempus est inchoatæ monarchiæ Persicæ, & liberati Babylone populi Dei, quam perduxit vsque ad vltimum annum Clodouei, qui fuit Dominicæ natiuitatis annus quingentesimus decimusquartus. Quemadmodum eiusce rei fidem nobis facit Tritemius abbas Spanheimensis in regum Francorum historia, quam ex Hunnibaldi scriptis excerptam nobis prodidit. Quòd autem ad Sicambros attinet, quorum regem Antharium fuisse diximus, id animaduertendum est, eosdem illos fuisse cum iis qui dicuntur hodie Franci, sicuti possumus id confirmare ex Gregorij Turonensis historiarum libro secundo: ne quis Hunnibaldi eleuandam esse autoritatem existimet. Docet autem Gregorius Turonus, Remigium Episcopum Remorum, quum Clodoueam regem esset baptizaturus, his ad illum verbis vsus fuisse: Mitis de pone colla Sicamber, adora quod incendiisti, incende quod adorasti. Nulli autem dubium est Clodoueam, qui primus ex Francis regibus Christianismum professus est, fuisse Francum & Francorum regem, quem tamen Sicambrum appellat Remigius: ex quo Sicambrorum inter Francos illo tempore nondum fuisse oblitteratum nomen apparet, quod Francis etiamnum familiare & honorificum

norificum erat illo seculo. Veteres autem Sicambrorum reges fuisse in Germania, ubi hodie sunt Gueldrenses, ex Ptolomæi Geographia discimus: quibus locis Francos consedisse proxime Rheni ostia, & regiones eas tenuisse quas Frisij Occidentales & Gueldrenses, item Hollandi occupent, loquuntur historia. At Hieronymus Stridonensis, qui claro iam Francorum nomine obiit sub Pharamundi tēpora, in vita Hilarionis, inquit: Inter Saxones quippe & Alemannos, gens eius (Candidati) non tam lata quàm valida, apud historicos Germanica, nunc verò Francica dicitur. Ita Germanos originē fuisse Francos, quum fuerint Sicambri, & ea loca tenuerint quæ Rheni ostiis sunt vicina, constare puto. Huc accedit, quòd veteres nostrarum rerum Historiographi, Sicambriam dicunt antiquissimam fuisse Francorum Coloniam: qua relicta aiunt eos ad ostia Rheni concessisse, atque inde in Gallias superato Rheno commigrasse. Ignoracione autem Geographiæ, Sicambriam, id est, Sicambrorum regionem, veteres illi non satis eruditi historici, statuerunt ad Meotides paludes, eamque putarūt fuisse quandam urbem, è qua fabulantur Sicambros siue Francos profectos, ad Rhenum tandem consedisse, & sedes sibi quaesivisse postea, partim in Gallis, partim in eo tractu, qui Franconia siue Franciæ Orientalis nomen obtinuit. Quanquam alia traduntur de Thuringis & Frâcis ab iis aduocatis, ad tuendū illum lunitem aduersus Saxones. Quòd autem nonnulli Francos Straboni cognitos fuisse existimant, eosque ab illo collocari dicūt inter Noricos & Vindelicos, id quam obrem proferāt non satis assequor. Nisi fortè eos esse Francos existimant, quos libro quarto Strabo ^{ῥορῆνος} nominat. Qui fortasse fuerunt ij, quos Latini Breucos dixerūt. Sed nos eam rem doctioribus examinādā relinquitur, quanquam ex Germanicæ prolationis vitio intelligere possumus, Francos legisse Germanos, qui hoc prodiderūt, pro ^{βρενχίς} Brenchis seu Breucis. Stephanus verò libro De urbibus, ex Parthenij Phocæi lib. i. ^{ῥορῆνος}, id est, Francos memorat, quos Italiae populos Alpibus vicinos dicit. Græcis autem res nostræ nō satis notæ fuerūt, ut ab iis historiarum nostrarū veritas peti debeat, etī Alpinas regiones à nostris occupatas fuisse proditur multorum historiis.

Sic autem de nostra origine Francica statuendum putamus, eam ad Germanos referendam esse, quum Sicambri fuerint Germani, quibus mutandi nominis causam attulit, vel propter virtutes, aut suorum amorem, vel etiam tyrannidem, Francus regis Antharij filius, à quo qui prius Sicambri dicebantur, postea Franci sunt nominati. Atque id quidem plurimis accidisse gētibus ut à suis principibus sortirentur nomina, passim testantur historia. Sic enim à Teucro, Teucros, & à Græco rege, Græcos, atque ab Italo nomē mutatos fuisse Italos accepimus. In sacris autem oraculis videmus gentes omnes nomen sortitas à suis parentibus, qui summum in eas, quæ ex ipsis profeminatæ fuerāt familias, tenebāt imperiū. Neque in hac nostra origine est, quòd Francionem nescio quem Hectoris Troiani, qui nusquā extiterit, filiū cōminiscamur, quò Francorū ad Troianos referamus originē, aut eam ab Iapeto Noe filio repetamus: quemadmodum id nostra memoria putauit sibi faciendum Hieronymus Gebuilerus Argentuoriensis, in Epitome Regij ac vetustissimi ortus Cæsaris Caroli quinti, & regis Ferdinādi, ac Comitū Habsburgensium. In qua tamen historia, quam ex Tritemij monumentis excerpere potuit, repetitis à scriptis Valthaldi, Doraci, & Hunnibaldi, veterū Francorum historiarū, is nō satis animaduertit Caroli quinti, Cæsaris, & Caroli magni originem, nō à Cham filio Noe, sed ab Iapeto fuisse repetendā. Sem enim Asiaticorum parens est populorū, Cham verò Africanorū: at Iaphet siue Iapetus, Europæorū pater est populorū, & Insulanorū, qui mare Mediterraneū occuparūt. Cæterū ut Frâci fuerint origine, vel Scythæ, vel Troiani, vel Germani,

vel alij, nihilò certè propterea meliori futuri sunt conditione. Hoc enim vno, quemadmodum & cætera gentes, gloriari possunt, & sese iactare Frâci, quòd à Deo Optimo Maximo misericordiam consequuti, in Ecclesiam Iesu Christi Domini nostri sunt asciti, atque in album filiorum Dei relati, vt heredes fierèt bonorum cœlestium. Eo enim solo nomine nobis licet gloriari, sicuti eius rei admonemur Ieremiæ 9. cap. in hæc verba: Hæc dicit Dominus, Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in diuitiis suis: sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra.

Non est igitur quòd suam antiquitatem, aut triumphos, aut patrum facta fortia, id est, latrocinia, & vicinorum atque innocentium cædes infandas prædicent Franci: ac ne Romani quidem, quibus si iustitiæ laudem & virtutis suæ, quam plenis buccis proferunt, obtinere velint, ad casus redeundum fuerit. Neque verò est illud obscurum, quod etiam eorum confessione, qui Deum ignorant constat, magna imperia, magna esse latrocinia. Denique quod de Romanis Satyra octava dixit verè Iuuenalis, hoc idem in cæteras gentes latè imperantes, iure conferri potest:

*Et tamen vt longè repetas, longè que reuoluas
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.*

- Quia verò de Francorum origine breuiter egimus, iam de nostris Francicis regibus & monarchia illis à Deo in Galliis concessa, dicendum est: maxime ex eorum sententia, qui cæteris veriora & certiora tradiderunt. Qui omisis prioribus temporibus, nugarum & fabularum plenis, Francicam à Pharamundo ordiuntur historiam, quam quidem breuiter Claudius Seiffelus perstrinxit libello erudito, qui scriptus est De vita seu laudibus Ludouici regis, huius nominis duodecimi, qui tacito omnium cōsensu, & liberis cunctorum suffragiis, PATRIS POPULI titulum vnus & solus ex Francicis regibus retulit. In nostrorum autem Francicorum regum vitis & imperiis, non satis inter scriptores conuenit pluribus locis. Quare mirum nulli videri debet, si diuersa interdum ab aliquibus annotamus regum tempora. In quo ferè sequuti sumus Iohannis Tiliij Chronicum, scriptis Pauli Æmilij adiunctum, quod quidem iam plurimum assensum meruit, propter Tiliij diligentiam, & Frâcicarum historiarum notitiam, quam ex scriptis, quæ in publicis tabulariis asseruantur, colligere potuit: quæ eius curæ quum fuerint cōmissa, & ab eo quoque euoluta non indiligenter, poterat de nostris rebus multa posteritati profutura in apertum proferre, quod quidem fecisse dicitur, sed nihil tale ab eo prolatum fuit in apertum.

Regum Francia catalogus. Cap. VIII.

DHARAMVNDVS Marcomiri ducis filius, quia ducum iam tædebat Francos, regumque veterum cæperat eos desiderium, Francorum rex declaratur in Germania anno Domini 420. quadringentesimovigesimo, Honorio & Arcadio imperantibus, Roma ad suum occasum & ruinam tendente.

Is eo potissimum commendatur, quòd legibus quibus utebantur barbari illi maiores nostri emendatis, populum suum ad cultum mitiorem, & humanitatis

humanitatis quãdam speciem traduxerit & reuocarit. Francorum autem leges Salicas fuisse nominatas, nemini est obscurum, qui modo sit in nostra historia paulum versatus, de quarum appellatione multi multa & parum certa proferunt: quas crediderim nomen habuisse à Salicis populis, qui Francorum nobilissimi fuerunt, vt docet Orho Frisingensis libro Chronic. quarto. Sunt autem Salici dicti ij Franci, qui ad Salam Germaniæ fluminis sedes in Turingis habuerunt: quorum regionem Necaris & Mænus fluij etiam alluunt. A quibus Conradus secundus, Germanorum imperator decimusquintus, qui vulgò Francus dicitur, obiitque anno Domini 1039. Salicum se dixit, quod originis & sanguinis esset Francici: quãdoquidem filius erat Hermanni ducis Franconia.

Legis autem Salicæ caput illud non est obscurum, quod in Titulo de alodio, sexagesimo secundo capite libri primi scribitur in hæc verba: Nulla portio hereditatis de terra Salica mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota hereditas perueniat. Quo loco terram Salicam dici eam, quam teneret Franci Salici, atque eam quæ postea eodem iure teneretur, essetque ditionis Salicorum, satis intelligitur. Viget autem ac retenta est ad hæc vsque tempora autoritas eiusdem legis Salicæ, in adoptandis & designandis regibus Francicis: qua cauetur ne regia potestas vel autoritas ad mulieres transferatur aut transeat. Ab his Francis Salicis Pharamundus rex petitus est, qui toti Francorum genti imperaret. Erat autem antea Pharamundus Orientalis Fraciæ dux, qui regnum administravit annis vndecim, defunctus anno Domini 430.

2. CLODIO cognomine Crinitus vel Comatus, Pharamundi filius, designatur Francorum rex secundus in Germania, anno Domini 431. regnavit annos octodecim. Is primus superato Rheni limite, copias in Galliam traduxit, eamque Gallia Belgicæ oram, quæ fluminibus Scaldo & Somona, quæ dicimus *Pescan* & *Somme*, definitur, occupavit. Deiectos autem à se Gallos comam iussit ponere, quam Fraci tanquã nobilitatis insigne & argumetum nutriebant. Comatos verò fuisse Francorum reges, atque ad eò ipsum populum apparet ex ipsorum imaginibus & numismatibus. Qui nos nostra ætate exolevit. Francisco rege huius nominis primo autore. Is enim quum in simulata pugna quadam vulnus in capite accepisset, per repugnantium imprudentiam, comam quã studiosè alebat, suadentibus medicis deposuit. Cuius exemplo cæteri capillum postea sibi condendum curauerunt. Vt autem capillum Franci veteres, ita & barbã alebant, quã radebant Galli. Sed sub Ludouico septimo, Francorum rege 40. tum demum barbã Franci cœperunt ponere, retentis comis, Petro Lombardo Parisienti episcopo, quem Magistrũ Sententiarum dixerunt, in eam rem incumbente: quò inter Gallos & Francos aletetur concordia: quum seruitutis veteris more sublato, seruitutis notas & signa tollenda esse doceret: præsertim iuris æquabilitate inter omnes constituta, & seruili cõditione Francica terra exclusa. Qua cõstitura Reip. forma, cõcordiã firmitus factum est regnum Fracicum: quòd nunc civilibus discordiis affectũ, nisi pace remedium quaratur huic malo, ne breuè collabatur verendum est.

3. MEROVEVS, quem alij Merouingum nominant, Clodionis filius, tertius Francorum rex declaratur in Germania, anno Domini 449. is annos regnavit decem. Ab hoc vsque ad Hildericum regem vigesimum secundum Francorum, quem alij Childericũ dicunt, qui iussu Srephani Romani Pontificis depositus ac detentus, in monasterium trusus est, gens Merouingorum, de qua Franci creare soliti erãt reges, durasse putatur, vt ait Eginardus in vita Caroli Magni. Sub hoc rege sedibus prioribus relictis, migrarunt in Gallias Fraci. Qui Gallia parti in qua sua palatia, hoc est, *Bavaria*, collocarunt, nomen attribuerunt. Inde lingua & moribus Gallorum, cum quibus agebãt,

cœperunt vti, sicut antea moribus & lingua Germanorum cum quibus egerant, fuerant vsi. Merouingus autem urbem Treuironum cœpit, adiurore Lucio Senatore Romano, quod eius vxore fuisset abusus Auitus Romanus imperator. Aëcio etiam Romanorum duci, Theodorico & Visigothorū regi, suppetias tulit Meroueus aduersus communem hostem Artilam, quem ista acie vicerunt in campis Catalaunicis, qui sunt ad Tolosam: non autem ad eam urbem quam vulgò Catalaunum intelligunt, quæ nostra lingua vernacula dicitur *Chaalons sur Marne*. Ammian. autē Marcelli. lib. 15. Catalaunos & Remos in secunda Belgica collocat, qui sunt nobis, *ceux de Chaalons & Rems*.

4 **CHILDERICVS** Merouei filius, Francorum rex quartus declaratur in Gallis, anno Domini 459. regnavit in totum annos viginti sex. Nam propter aliena coniugia violata, regno expulsus confugit ad suos gentiles in Turingiam: vbi quum aliquot annos exulasset, reuocatus postea fuit à suis, detestantibus crudelitatem & auaritiam Ægidij Romani ducis, qui in eius locum successus fuerat. Suo autem solio redditus virum præstitit se in bellis gerendis, ac vicit Alemannos: qui eo tempore habitabant inter Italiam & Sueuiam, vbi nunc sunt vrbes Curienfis, Sedunenfis & Valensis: vt à lacu Lemano, fortasse non malè Seruius dixerit fuisse denominatos Alemannos. Familiam interim suam non leui infamia aspersit, quod Basinam hospitis sui Turingorum regis vxorem, sociam sibi thori adiunxerit, atque adulteram ipse adulter vxorem duxerit: è qua qui postea sunt consequuti reges, vsque ad Pipinum Exiguum originem duxerūt: quorum fata, vt loquuntur, qualia futura essent, sicuti omnes recensent veteres Francorum historici, Basina ipsa venefica & maga, regi ea nocte, qua vxor eius fuit declarata, exposuit.

Quàm graue verò fuerit Gallis, Fræcorum patrum nostrorū imperium, è eo potest intelligi, quod Galli verà amplexi religionē, quam sub multis pijs Imperatoribus retinuerant, & eo quoque tempore retinebant, parere cogebantur tamen barbaris & Dei veri contemptoribus Francis maioribus nostris: quorum inhumanitatem ciuilibus istis bellis retulimus, dum in nostra viscera ferrum stringimus, & Euangelium nostris sensibus metimur, nihil de referendis coram Deo rationibus solliciti. Videant ergo qui hos reges laudibus in cœlum tollunt propter animi magnitudinem, prudētiam, & sapientiam, quonā iure id queant facere, quum à vera pietate & sapientia & animi magnitudine, quæ verbo Dei docetur & dirigitur, abhorruerint maximè.

5 **CLODOVEVS** Childerici ex Basina filius, qui patrio & vernaculo sermone Ludæicus nonnullis dicitur, Francorum rex quintus declaratur, anno Domini 485. regnavit annos triginta, è quibus quindecim idolis seruiens exegit, quindecim aliis Christianam amplexus religionem, regnum longè latèque protulit, Romanis tota Gallia expulsis, quam suo adiunxit imperio. Itaque multæ huius victoriæ, & facta fortia recensentur ab Historicis, quæ crudelitate aspersa, multum de eius laude diminuunt. Eius autem crudelitatem sibi notandam putant Tritemius, quemadmodum eam quoque Gregorius Turonus non putauit silentio prætereundū. Tritemij autem hæc sunt verba: Sed Clodoucum laudet Hunnibaldus quantum voler, quasi in his benefecerit: ego nequeo in hac parte laudare parenticidam, & qui tot innocentes necauit. Qui die quodam coram aulicis suis, de cognatis quos occiderat, dixisse fertur: Væ mihi, quia tanquam peregrinus inter extraneos solus remansi, & neminem habeo de parentibus siue cognatis meis amplius viuentem, qui me in aduersitate, si superuenerit in aliquo iuuare possit, vt amicū solet amicus. Hoc autem dicebat dolo, vt si qui superessent, tolerentur continuò. hæc Tritemius.

Non est autem in hac Clodouei historia silentio prætereundum insigne monæ

monachorum mendacium, quod nimis impudēter de Liliorum insignibus, & Ampulla nescio qua oleosa, id est, interdum oleo plena, interdum oleo vacua per vices, monachi sancti Remigij, qui Remis eo prætextu otiosam & Epicuream vitam agunt, sunt commenti. Credulis enim impostores monachi persuaserunt, velut ancylia quædam, cælo delapsa fuisse trium Liliorum insignia, & ad Clodoueam per nescio quem Eremitam delata, cū istiusmodi Ampulla, dum baptizandus esset. Quod mendacium arguunt nostræ veteres historia; quæ Caroli sexti Francorum regis instituto constare ista affirmant: nempe vt Francorum reges signum, trium Liliorum floribus exornatum gestarent: sicuti id etiam Tilius annotauit in suo Breuiario rerum Frâncicarum. Quod verò de Lecycho, aut Ampulla, vt vocant, addunt, putidius est, quàm vt recitari debeat. Quod quidem Ludouici vndecimi historia quàm mendax & impudens esset, detexit. Aiunt enim illi monachi, Ampullam illam sensim oleo defici & destitui, vt regem vita & sensus destituunt. de quo vt esset certus Ludouicus vndecimus, iussit, etiam inuitis ac quiritatibus & implorantibus monachis, ad se deferri illam Ampullam, vt in ea spectaret vitæ suæ finem. Sed nihil illi Ampulla, quemadmodum nec Eremita ille de Paula, potuit certi significare. Plùsque apud illum medici eius Cottæ potuere prædictiones, quàm cætera omnia. Sed ij quorum deus vèter est, reuocare volunt in vsum vetera quæ transierūt, nescientes noua facta esse omnia: & reges volunt eodem modo consecrari, id est, declarari & collocari in sede regia, quomodo Clodoueus fuit baptizatus. quasi tum baptizandi sint reges, quum Reip. præficiuntur: aut tum incipiant esse Christiani, more Clodouei, quum ad Reip. admouentur gubernacula. Ampulla enim dicitur iis fuisse delapsa cælo ad baptizandum Clodoueam, & ea de causa tradita Remigio episcopo. sed hac de re certiora dicentur alio loco, cum Deo.

6 CHILDEBERTVS qui aliis Hildebertus dicitur, Clodouei filius rex Francorum sextus declaratur, anno Domini 515. Regnavit annis quadragintaquinque, per varia & infœlicia bella, maiore parte contra suos successera. Filij enim Clodouei haudquaquam parenti dissimiles ambitione & crudelitate, dum cædibus suorum amplificare conatur & stabilire sua regna, iis exciderunt iusto Dei iudicio.

7 CLOTARIVS primus, qui dicitur aliis Lotarius, Childeberty defuncti sine liberis frater, fit rex Francorum septimus, anno Domini 560. regnavit solus annos quinque, fratribus absumptis: quibus ambitione par, nullum non mouit lapidem vt Galliarum obtineret monarchiam, quam diu concupierat. sed ea potitus paulò post obiit.

8 CHEREBERTVS quem alij Aribertum & Heribertum nominant, filius Clotarij, Francorum rex declaratur octauus, anno Domini 565: regnum tenuit annis nouem.

9 CHILPERICVS qui & Hilpericus dicitur, frater Chereberti defuncti sine liberis, declaratur rex Francorum nonus, anno Domini 574: regnum tenuit annis quatuordecim. Fredegundis eius vxor tollendum eum curauit per Laudericum, cum quo stupri consuetudinem habebat, verita iustam ipsius iram, quòd ipsamet sua illi adulteria imprudens aperuisset.

10 CLOTARIVS secundus, qui & Lotarius dicitur, filius Chilperici, Francorum rex decimus declaratur, anno Domini 588. quum quatuor tantum menses natus esset. Itaque Fredegundis eius mater & Gontranus ipse patruus, regnum primis illius annis administrauerūt. Regnavit autem annis quadragintaquatuor. Fredegundis mulier ad omnem audaciam & scelus proiecta multorum malorum causa fuit Francis, præcipuè dum cupit vlcisci Brunichildem Hispanam, quæ fuerat Sigeberty regis Austrasiæ, filij

Clotarij primi vxor. Fredegundis autem suo fato decessit, Lutetia sepulta in Vincentij fano, quod Germani Altisiodorensis hodie vocatur. At Brunichildis, quæ & Brunia dicitur aliis Historicis, post infanda scelera perpetrata, in præsentia Clotarij regis, iudicantibus Francis, indomitæ equis alligata, brachiis & cruribus diuaticata, membratim discinditur, & ossa illius igni cremata fuerunt, inquit Ado Viennensis in suo Chronico.

11 **DAGOBERTVS** Clotarij secundi filius, rex Francorum fidei vndecimus, anno Domini 632. Regnum administravit annis quatuordecim. Fanum Dionysij proxime Lutetiam in vico Caruliaco à fundamentis extruxit, quod multis prædiis & possessionibus locupletavit: non sine aliorum sanctorum iniuria, quæ suis ornamentis spoliabat, vt fanum illud exornaret, tanquam, vt ait Triterius, Dionysij omnia deberetur obsequiis. Hic autem Dionysius, quem Parisiorum vocat Episcopum Gregorius Turonus libro 1. non potest is esse, quem monachi fani Dionysiaci, quod mihi Dominus voluit esse natale solum, prædicat, nempe Dionysius Areopagita, cuius mentio fit in Actis Apostolorum. Nam Dionysium hunc sub Decio, præsentem vitam gladio finiuisse docet Gregorius Turonensis. Decius autem Imperator biennio tenuit imperium, vsque ad annum Domini 253. Quæ temporis notatio monachos nostrates arguit imperitiæ & audaciæ, qui quò plus donatorum accumularent, & plus venerationis suo fano conciliarent, dum seruiunt mortuis & mammonæ, non autem Christo Domino, aut eius electis, docendo eius verbo, Dionysium suum affirmant esse Areopagitam. Et quò fidem maiorem impostura mereatur, nescio quæ Græca demurmurant festo illius fani die, magna imperitorum admiratione. Et si illa propter vetustatem & linguæ Græcæ notitiã obsolescunt iam, nec tam admiratione, vt olim, quàm risu excipiuntur ab auditoribus.

12 **CLODOVEVS** secundus, Dagoberti filius, Francorum rex declaratur duodecimus, anno Domini 646. Annos regnavit septemdecim. Hunc monachi nostrates, acerrimi propugnatores veterum donatorum, nugantur amentia fuisse à Deo percussum, quòd parum reuerenter corpus Sandionysij cõtigisset, id est, donaria, quæ loculum Sandionysij circumstabat & ornabant, decimasset. Cui tamen mentem egregiè constituisse docent eius actis Historici, quòrum nostri, tum externi. Verùm quia is fame laboranti suo populo subuenisset eo auro, quòd ipsius pater congesserat infinitum in donaria Dionysiaca, fuit eo modo traductus & notatus à deuotis fratribus Dionysianis, ne quis posthac eorum aurum, veluti Tolosanum, contingere auderet. Verendum est autè ne Deus illis breui & aurum suum, quo tantopere gloriatur, & sua tollat otia, vt discant, quòd bonum est, manibus suis operari, vt habeant vnde tribuant necessitatem patienti: veluti eos monet Apostolus Ephes. 4. 28.

13 **CLOTARIVS** tertius, Clodouei secundi filius, Francorum fidei rex decimustertius, anno Domini 663. regnavit annis quatuor. Ab hoc inertia suæ initium & exemplum sumpserunt qui postea sequuti sunt, ad Pipinum vsque reges. Is enim voluptatis magis amans quàm Reip. regni administrationem Ebroino palatii magistro reliquit: inde sub aula principum, & maiorum domus tutela & procuratione, regibus inertia deditis, cæperunt res Francici regni administrari.

14 **CHILDERICVS** secundus, frater Clotarij tertij, defuncti sine liberis, Francorum rex instituitur decimusquartus, anno Domini 668. regnavit annos quatuordecim. Is cum vxore grauida fuit occisus à Bodilone quodam nobili, irritato quòd regis iussu ad stipitem religatus, virgis cæsus fuisset.

15 **THEODORICVS**, frater Childerici secundi, Francorum fidei rex decimusquintus, anno Domini 672. regnavit annos quatuordecim. Is cum vxore grauida fuit occisus à Bodilone quodam nobili, irritato quòd regis iussu ad stipitem religatus, virgis cæsus fuisset.

decimus quintus, anno Domini 680. Regnavit annis quatuordecim. Is quum sub fratre Clotario tertio, regni res administrare vellet, attonsa coma detrusus in monasterium Dionysianum fuerat: è quo fratribus mortuis eductus, rex efficitur. Variè tamen fuit postea iactatus per palatij Præfectos, quibus in ordinem redactis & oppressis, Rempublicam postea Pipinus Heristellus sub hoc Theodorico administravit.

16 CLODOVEVS tertius, Theodorici filius, Francorum rex declaratur decimus sextus, anno Domini 694. regnavit annos quatuor. Pipini Heristelli arbitrio res tum gerebantur, & bella suscipiebantur, & componebantur.

17 CHILDEBERTVS secundus, frater Clodovei tertij defuncti sine liberis, Francorum fit rex decimus septimus, anno Domini 698. regis titulum gessit annis octodecim, Præfectis palatij regnum administrantibus. Eius anno decimo quarto Pipinus Heristellus obiit, relicto principatus sui successore Carolo Martello, quem ex Alpiade concubina sustulerat.

18 DAGOBERTVS secundus, qui nonnullis Clodoveus dicitur, filius Childeberti secundi, designatur rex Francorum decimus octavus, anno Domini 716. regnavit annis quatuor. Regni Francici status fuit his temporibus turbulentiſſimus, propter eorum studia, qui diuersis fauebant ad palatinam præfecturam aspirantibus.

19 CLOTARIVS quartus, frater Dagoberti secundi, fit rex Francorum decimus nonus, anno Domini 720. annitente Carolo Martello, penes quem erat summa autoritas & dignitas. Nam liberatus custodia in quam Pletrudis vxor Pipini eum coniecerat, quòd præteritos fuisse suos liberos doleret, & iis prælatum nothum, recepit vi, palatij præfecturam, ac Chilpericum regem declaratum, & filios Dagoberti depulit in monasterium. Regnavit autem sub Martello Clotarius biennium.

20 CHILPERICVS tertius, mortuo Clotario quarto, regno restituitur à Carolo Martello, fitque rex Francorum vicesimus, anno Domini 722. regnavit annos quinque. Qua autem stirpe esset non traditur ab Historicis, qui aiunt eum cum esset sacrificulus, & Daniel vocaretur, fuisse à Francis regem delectum, aduersus Pletrudem & eos, quos illa ad regnum vocarat. Impotès enim animi mulier, & sibi dominandi ereptam autoritatem dolens, nullum nõ mouerat lapidem, vt è factione sua quempiam declararet regem, & quod molita fuerat effecit: sed irrita tandem fuerunt eius consilia.

21 THEODORICVS secundus, filius Dagoberti secundi, mortuo Chilperico, restituitur regno paterno, monasterio eductus, fitque Francorum rex vigesimus primus, anno Domini 727. regnavit annos quindecim, Remp. gerente Carolo Martello, cuius plures illo tempore numerantur victoria.

22 CHILDERICVS tertius, Theodorici filius, Francorum rex vigesimus secundus designatur, anno Domini 742. regio fruitur titulo nouem annis, sub Carolo Martello & eius successore Pipino paruo siue exiguo cognomine, quem nostri vocant Pipinum Breuem, *Pepin le Bref.*

Childericus autem & Hildericus idem valent, sicuti Clotarius & Lotarius. Item Clodoveus & Ludouicus, quòd fit vt hæc apud Historicos permittentur nomina, & hic Childericus dicatur ab aliis Hildericus. Ita enim Germani veteres, & hodie quoque nonnulli, aspirationis literam H. proferunt, & ex imo ducunt pectore, vt videantur proferre x̄.

23 PIPINVS Exiguus siue Breuis, regnum Francicum nihil ad se pertinens occupat, depulso in monasterium Childerico, & eius vxore in aliud deportata Nonnarum collegium, autoritate papæ Zachariæ. Ea tum

temporis erat Paparum autoritas & pietas, vt aliena largirentur quibus vel-
lent, & coniugia contra Dei verbum, pro sua libidine antiquarent ac dissol-
uerent. Qua ratione Pipinus fit Frācorum rex vigesimustertius, anno Domi-
ni 751. Regnum tenuit annis vigintiocto. Memor autem Pipinus beneficij
pontificis Romani, ne ingratus in sedem Papalem videretur, dedit illi exar-
chatum Rauennatem, auctum & amplificatum certarum regionum accessi-
sione: quam Francorum largitionem Papæ ingratisissimi, postea retulerunt
ad eumentiam Constantini donationem, ne quid debere viderentur Fran-
cicis regibus. quemadmodum id nostra Chronica testantur, quæ pontificum
Romanorum potentiam, monarchis formidabilem, regni Francicorum be-
neficiis constare docent: quæ nunc eneruata sensim collabatur, vt ipsum
quoque regnum Francicum, quod Deus vt stabiliuit, ita etiam quum voluit,
in totum tollet, quandoquidem mutat tempora & ætates, & transfert regna,
atque constituit, vt est Daniel. 2. 22.

24 CAROLVS Pipini filius, cui res gestæ Magni cognomen pepe-
rerunt, fit rex Francorum vicesimusquartus, anno Domini 760. regnavit an-
nis quadragintasex. Anno autem regni ipsius tricesimotertio, qui fuit annus
Domini 801. declaratus fuit imperator Romanorum & Augustus à papa
Leone tertio: eo iure quo Canonistæ aiunt Papam esse solem, & luminare
maius: Reges autem & Imperatores esse lunam & luminare minus, quod lu-
men suum à sole mutuatur, & recipit. Id verò ius neque Soloni, neque Ly-
curgo, neque Zaleuco, ac ne Mosi quidem seruo Dei, neque Apostolis co-
gnitum, ex noua Canonistarum officina prodiit. quod quale sit, voluminibus
infinitis doctores illi Canonistæ declararunt, eodem ferè tempore quo Tal-
mudistarum celebrari cœpit nomen apud Iudæos, & apud Arabas, iam re-
rum in Asia & Africa potentes, Alcorani valere cœpit autoritas. Carerunt
noua illa Romani Imperatoris institutione, lædi & diminui videbatur impe-
rij Constantinopolitani maiestas & amplitudo. Sed ea tum erat Francorum
potentia, vt eam iniuriam veluti silentio præterirent Imperatores Constā-
tinopolitani, qui artes pontificum Romanorum perspectas habebant, per
quos Italiâ iam ab anno Domini quadringentesimo trigesimo exciderant.
Tum enim Gregorius tertius vetuerat tributa & vectigalia reddi Leoni
tertio, imperatori Constantinopolitano, quia ille Dei ciuitate & domo,
quæ est Ecclesia, tolli iusserat imagines, quum intellexisset Dei præceptum
ea de re, quod ita extat in Lege duarum tabularum perscriptum Exodi
vigesimo capite, primæ tabulæ secundo: Non facies tibi sculptile, neque
vllam similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ est in terra deor-
sum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles.
Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in
filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & facies
misericordiam in millia, his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.
Hoc Dei verbum quum intellexisset Leo tertius Constantino poles impe-
rator, idque vnà animaduertisset, non impunè cõtemni Deum, sicuti eodem
illo expressum est mandato, parendum omnino sibi Deo existimauit. Itaque
sustulit sculptilia, & statuas omnes, hoc est, similitudines omnium rerū quas
sibi priores Imperatores & populus, statuarum amans posuerat, vt eas adora-
ret. Inde odium sibi conciliauit Gregorij tertij, pontificis Romani, qui quò
illum statuarum admiratoribus & amatoribus odiosum redderet, appellauit
Iconomachum, tantumque iræ suæ indulxit, vt illum declararet excommu-
nicatū, nulla ratione eius habita, qui diuino paruisset mandato. Tum autem
cæcitas ex parte contigerat in Italia, à qua bonæ literæ exulabant: quarum
non ignarus Carolus magnus, librum de hoc argumento scripsit, qui etiam
hac

hac ætate extat. Ex quo quanta eius pietas fuerit, intelligitur. Qui quantum potuit, id egit, vt Deus ex suo verbo coleretur. Quod eius constitutiones infinitæ declarant: quas breuitatis causa, nos omittere & in aliud tempus differre par est. Constantinopolitani autem imperatores, quorum res iam erant accisæ, verbis rem istam decidere & componere maluerunt, quàm armis. Quamobrem Nicephorus, Michael Rangabes, & Leo Armenus, Constantinopoleos Imperatores, societate pacta cum Carolo magno, id ratum habuerunt, vt qui Carolo magno in imperio succederet, dicerentur Imperatores Occidentis: & eorum successores titulo Imperatorum Orientis insignirentur. Quæ causa fuit, vt & Franci, & Germani Imperatores bipartitæ seu dissectæ Aquilæ signum in suis vexillis pingerent, quò notior esset illa Imperij partitio. Francorum verò vires eo tempore tantæ erant, vt omnibus essent formidabiles. Nec putabant Græci sibi tutum esse, ad eos hostes quos habebant, nouum sibi hostem Francum creare, cuius formidabant potentiam. Quod prouerbio quoque sunt testari, vt in Caroli magni vita testatum reliquit Eghinardus, qui id solitum vsurpari ait à Græcis, τὸν φράγκον φίλον ἔχεις, καὶ τὸν ἀλλοτρίον ἐχθρὸν, id est, Francum amicum habeas, sed vicinum ne habueris. Sic Franci nostri, quum scænum in cornu gerant, vitandi sunt. Sed non idem omnibus Francis ingenium, quorum facilitas, comitas, & studium bene mendi de aliis, publico etiam externorum testimonio celebratur.

25 LVDOVICVS primus, Caroli magni filius, Pius, vel potius Facilis & Humanus cognomine, Imperator secundus, & rex Fræcorum vigesimus quintus instituitur, anno Domini 815. regnavit annos viginti sex. Clerum & filios suos expertus est infidos, & omnis humanitatis expertes, atque officij sui ignaros: vel, vt melius dicam, Dei contemptores manifestos. Nam quum in omnes se humanum præstaret, nihilominus instigatoribus Episcopis & reliquis clericalis ordinis suppositis, quemadmodum loquuntur qui tractant istas historias, armis filiorum de suo gradu deiectus, tonsuratus, factus est monachus. Quod factum quum ad se reuerfa Nobilitas, quàm esset indignum reputasset, regem monachismo liberatum, priori restituit dignitati. Deus autem tantam filiorum ipsius & Ecclesiasticorum siue Cleri improbitatem magnis postea cladibus est ultus. Quibus factum fuit vt imperium à Francorum regno seiunctum fuerit, & debilitata continuis bellorū calamitatibus Francia, patuerit Normanorum & Danorum rapinis & incendiis.

26 CAROLVS secundus, Caluus cognomine, filius Ludouici Facilis, Francorum rex declaratur vigesimus sextus, anno Domini 841. cui primò Francici sanguinis regnum, quod nunc Franciæ dicitur, obtigit: quod terminatur Mosa flumine, & Britannico Oceano. id regnum tenuit annis triginta octo.

27 LVDOVICVS secundus, Balbus cognomine, filius Caroli Calui, fit rex Francorum vigesimus septimus, anno Domini 879. regnavit annos duos, vxore grauida relicta, quæ postea peperit Carolum dictum Simplem, id est, parum astutum & cautum.

28 LVDOVICVS tertius, & CARLOMANNVS eius frater, filij Ludouici Balbi, sed ex obscuri generis matre, vel, vt alij volunt, concubina, regnant post parentem. Quia verò Carlomanno superstes fuit Ludouicus, is nominatur rex Francorum vigesimus octauus, qui regnum adiit anno Domini 881. regnavit annos quinque.

29 CAROLVS, Crassus cognomine, rex Alemannorum & Bauarorum, nepos Caroli Calui, à proceribus Francorum rogatus vt regni gubernacula susciperet, quòd annis minor esset Carolus Simplex, quam vt Rempublicam posset capeffere, Francorum rex declaratur vigesimus nonus,

anno Domini 886. regnavit annis septem. Tandem verò ab omnibus delectus, in eas redactus est angustias, ut vix haberet quo vitam toleraret. Debit autem hic dici Carolus tertius: quæ appellatio traducta est ad Carolum Simplex, propterea quòd fortasse fuerit contentus priore titulo Imperatoris.

30 ODO, filius Roberti, Comitis Andegavensium, è genere Virichindæ, accessit fuit tutor Carolo Simplici, cuius etsi nomine regnū administrabat, rex tamen Francorum dictus est trigessimus, anno Domini 891. regnavit annis decem. Is autor fuit signi Francici quòd incerto numero depictos habuit flores Liliorum, quod ad Carolum sextum duravit an. Dom. 1380. qui tres tantum instituit Liliorum flores in signo regio depingi.

Antea autem videntur vbi flore Iridis in suis signis Francorum reges, quòd in priorum temporum historia fit mentio regij vexilli, quod Latine dixerūt Auri flammam, interpretatione perita ex vocibus Gallicis eius tēporis. Inde ad nos manavit vox ignota signi seu vexilli Francici præcipui *L'auriflamme*: quæ decurtata & contracta vulgò dicitur *L'oriflam*. De quo mira veteres Historiæ prædicant, quum iusta bella & legitima suscipere nostri reges. Ac in Seifelli libello, quem de lege Salica inscripsit, videtur id fuisse paludamentum regium, quod bella incitari reges sumerent. Ita enim inquit: *Secondement L'oriflam ne peut tomber en femme. Car c'est interflagnum virile, pour aller en bataille pour la loy qui n'est ni l'usage, ni la vacation des femmes.* Auri-flamma verò nobis est, *L'auriflamme d'or*, id est, Iridis flos aureus: nam Iridem appellamus *de la Flamme*. Nisi velimus Iridem agrestem aut Acorum sumere, cuius flos est aureus seu pallidus, quo nostri priores reges sint vbi in suis signis. Olim autem propter imperij Romani venerationem & autoritatem, quæ mandabantur publicis monumentis Latine scribebantur: qui mos etiam depulso iugo Romano obtinuit, ratione ecclesiæ Romanæ, quæ sermone Latino vitur. Cui tantum fuit tributum post Carolum Magnum, ut & preces sermone Latino conciperent Franci in publicis conventibus, & ius quoque Latine dicerent multis locis. Quo factum fuit ut Romana lingua esset in vfu plurimo, & vernaculæ ipsæ linguæ dicerentur Romanæ. Inde multis locis *Le Roman*, significat veterem linguam eius gētis vernaculam. Multa autē māsērūt ignota in veteri historia hac ratione, quòd Latine interpretationes linguæ vernaculæ, magna ex parte ineptæ & infulsæ fuerint: ut videre est hoc loco, quo regium insignè veteris seu paludamentum regium, fit dictum *L'oriflam*: quod floribus Iridis aut Acorum aureis esset exornatum & depictum. Quo more etiam hodie videmus vestem regiam, qua reges induuntur, quum Reipub. gubernaculis admouentur, sparsis nescio quibus notis aureis, quas vocant Liliorum flores, esse acu pictam.

31 CAROLVS tertius, Simplex, id est, parum eantus cognominatus, Ludouici Balbi filius, Francorum rex declaratur trigessimus primus, anno Domini 900. regnavit annis viginti septem. Danos & Sueones quos diximus postea Normanos, fædè omnia populantes, ad amicitiam suam adiunxit, data Gillia sua filia Rauloni eorum duci, & agro Neustrio, qui postea Normaniæ nomen obtinuit, illis attributo. Robertum Odonis fratrem mouentem de regno lites, propè Suefionum urbem vicit & occidit. Dum autem coniuratorum minus cauet insidias, ab Hereberto Veromanduorum comite, Peronæ coniectus fuit in vincula, & coactus cedere regno Rodolpho Burgundionum regi.

32 RODVLPHVS Burgundionum rex, declaratur rex Francorum trigessimus secundus, anno Domini 927. regnavit duos annos, factione Hereberti & Hugonis maioris comitis Parisiensis. Phthiriasi illum obuisse aiunt, & à vermibus consumptum fuisse.

33 LVDOVICVS quartus, cognomine Transmarinus, filius Caroli Simplex,

Simplicis, Francorum fit rex trigessimustertius, anno Domini 929. regnavit annos vigintiseptem. Transmarinus autem dictus est, quod capto suo patre, fugerat cum matre sua in Angliam, ad auunculum suum Anglorum regem: cuius armis adiutus regnum recepit. Hereberto autem dignis affecto pœnis, Hugo maior nihilominus illi reconciliatus fuit. Erat autem Hugo maior, filius Roberti fratris Odonis regis trigesimali: cuius ea fuit tum potentia ut iniurias parenti ab ipso Hugone factas, cogeretur dissimulare.

34 **LOTARIUS** Ludouici Transmarini filius, Francorū declaratur rex trigessimusquartus, anno Domini 956. regnavit annis triginta sex: Hugone maiore res interea administrante. Qua ratione dum sibi multorum amicitias conciliat, & in suas partes trahit quamplurimos, aditum suis ad occupandum regnum patefecit.

35 **LUDOVICUS** quintus, Lotarij filius rex Francorum declaratur trigessimusquintus, anno Domini 987. regnavit vnum annum, veneno ut traditur sublatu ab iis, qui regno inhiabant. Eius morte redibat regnum ad Carolum filium alterum Lotarij, qui tum principatum tenebat Lotaringiæ. Sed is dum moratur in rebus ad profectiorem necessariis comparandis, tempus Hugoni minori ad regnum occupandum dedit.

36 **HUGO** minor, cognomine Capetus vel Caputius, filius Hugonis maioris, nobilium favore fit rex Francorum trigessimussextus, anno Domini 988. regnavit annos novem. Sibi autem regnum Francicum deberi prædicabat ex quorūdam Sanctorum pollicitis & prædictionibus, qui illi declarauerant in somnis vbi sua iacerent corpora inhonorata & ingloria. Quæ ille postea fanis & sodalitatibus fratrum epulorum honoravit. Eodem permotus plerique, qui pietatem putabant esse mortuorum virorum clarorum adorationem, ceteros, qui illi alioqui fauebant, permouerunt, ut eum regem esse iuberent. Contra quem bellum eo nomine mouit Carolus, Ludouici quinti patruus. Deus autem qui mutat tempora & ætates, transfert regna, atque constituit, ut est Danielis secundo, Carolum cum liberis & coniuge, opera episcopi Laudunensis Anselini, tradidit in manus Hugonis. Qui eos Aurelianum missos in vinculis habuit, ne quid postea noui molirentur. Hugonis autem auum paternum, Ianium Lutetiæ Parisiorum fuisse, ait Dantes poëta Italus, in suo Purgatorio: qui videtur ignorare Deum educere pauperem e stercore, ut collocet eum postea in summo dignitatis gradu. Ne quid porro litium in posterum quisquam pro regno moueret, anno altero post usurpatum regnum, filium suum Robertum, omnium consensu coronandum curauit, cum quo tanquam collega suo, reliquum regni tempus exegit. Ad hunc nonnulli Franciæ Pares referunt, quod cum nobilibus regni administrationem ita esset partitus, ut eos donis locupletatos, & veluti sibi Pares in consilium de rebus agendis aduocaret, de quorum consilio & sententia cuncta constitueret: veluti quadam Aristocratiâ cōstituta. Qua iuris æquabilitate & moderatione, regnum sibi & suis firmum in posterum constituit.

37 **ROBERTUS**, quem Germani Rupertum dicunt, Hugonis Capeti filius, patre mortuo Francorum dictus fuit rex trigessimusseptimus, anno Domini 997. regnat solus annis trigintaquatuor. Literis, quarum cōstat eum perstudiosum fuisse, operam dedit sub præceptore Gilberto: qui postea fauore principum & artibus illicitis ad Papatum peruenit. Qua ratione Papatum pars maior ad eum gradum peruenire solet, quemadmodū testantur scriptæ de pontificibus Romanis, ab ipsis Pontificum beneficiariis historiæ. Is dictus fuit postea Syluester secundus, homo suis sceleribus nobilis, & satis in Papatu notus: ut hodie etiam dicatur prognosticum Papæ morituri peti ex eius sepulchro, quod iam lippis & tonsoribus est notissimum.

38 HENRICVS primus, Roberti filius, Francorum rex declaratur trigésimus octauus, anno Domini 1031. regnavit annis triginta.

39 PHILIPPVS primus, Henrici filius, Francorum rex trigésimus nonus declaratur, anno Domini 1061. regnavit annis quadraginta novem.

40 LVDOVICVS sextus, Philippi filius, Crassus cognomine propter corporis amplitudinem, Francorum rex declaratur quadragésimus, anno Domini 1110. regnavit annos vigintiocto. Hic sæpe dissimulato habitu turbæ se admiscebat, vt liberas populi voces & iudicia de se exciperet, quò facilius & suis & Reip. mederetur incommodis. Barbam his tēporibus Franci cœperunt radere, more Gallorum cæterorum: quod qui ignorant, referunt ad sacerdotes, quos aiunt quum antea barbam alerent, eam tum propter humilitatem (sic enim loquuntur) posuisse.

41 LVDOVICVS septimus, cognomine Iunior, quòd cum fratrem maiorem natu haberet Philippum regem designatum viuentē patre, eius morte inopina ad regium fastigium peruenit, fit rex Francorum quadragésimus primus, anno Domini 1138. regnavit annis quadraginta tribus. Philippus autem eius frater maior natu, dum per Lutetiam æquo sublimis vehitur, cum equo ad terram lapsus ceruices sibi fregit, porci impulsu, qui se inter equi ipsius crura immiserat. Sic mortes repentinæ & inopinatæ, certis Dei iudiciis sæpe accidunt.

42 PHILIPPVS secundus, cognomine Augustus (propter victorias) & à Deo datus (quòd patri seni præter spem natus esset) filius Ludouici septimi, Francorum fit rex quadragésimus secundus, anno Domini 1181. regnavit annos quadraginta tres.

43 LVDOVICVS octauus, Philippi Augusti filius, Francorum rex quadragésimus tertius declaratur, anno Domini 1224. regnavit annis tribus. Magna his temporibus gladiatorum fuit licentia aduersus pios, qui ex Dei verbo vitam instituere volebant: agrè ferente mundo nequam sua damnata instituta, ab iis qui nouas leges (vt tum loquebantur) id est, ignotum prius Dei verbum, mundo offerebant ad salutem.

44 LVDOVICVS nonus, quem Sanctum vocant, filius Ludouici octaui, Francorum fit rex quadragésimus quartus anno Domini 1227. regnavit annos 44. Superstitio sub hoc rege aucta est plurimum reliquiis infinitis ex Oriente allatis in Gallias, & nouis ritibus introductis in ecclesiam, quibus sensim Dei obliuio & vera inuocatio nominis Domini per Iesum Christum, omnium ferè animos occupauit: multis interim piorum absumptis crudeli persecutione, eadem ferè quam nostra ætas vidit. Sed datum fuit eo tēpore monarchis & mundo, vt bellum facerent Sanctis, & eos vincerent, & mendacibus historiis omnia replet. At nunc ne res tantæ deleantur obliuione, in subsidium memoriæ nostræ & veri testificandi causa, Deus hoc seculo largitus est solertiam librorum imprimendorum, & spargendorum in exemplaria infinita. Quò fit vt de rebus gestis certiora vbique legantur & discantur. Etsi enim falsa etiam imprimuntur, ramen ea veritate, quæ omnium est potentissima, opprimi oportet.

45 PHILIPPVS tertius, Audax cognomine, filius Ludouici noni, declaratur rex Francorum quadragésimus quintus in castris apud Tuncum Africæ, patre ibi dysenteria defuncto, anno Domini 1271. regnavit annos 15. Vesperæ Siculæ sub hoc rege contigerunt, anno Domini 1281.

46 PHILIPPVS quartus, Pulcher cognomine, filius Philippi Audacis, fit Francorum rex quadragésimus sextus, anno Domini 1286. regnavit annos vigintiocto. Hic per Nogaretum & Sarram Columnam, Bonifacium octauum, qui ad Papatum peruenerat vt vulpes, regnauerat vt leo, & mortuus est vt

est vt canis, redegit in ordinem, multumque detraxit fulminibus pontificiis & excommunicationibus in membrana descriptis, & plumbo obsignatis. Nec passus est verbis sibi fucum fieri quemadmodum priores reges: qui dum purant papam Romanum esse quoddam numen caeleste, cuius dicto parere omnes oporteret, sua auctoritate & potentia penè sunt deiecti. Sed digni illi fuerunt quibus ita illuderet Curia papalis. Quæ quibus artibus auctoritatem sibi tantam pararit, & vt eam detexerit Philippus Pulcher, legendus est liber Molinei aduocati Parisiensis in suprema Parlamenti curia cõtra paruas datas.

47 LVDOVICVS decimus, cognomine Hutinus, filius Philippi Pulchri, declaratur rex Francorum quadagesimusseptimus, anno Domini 1314. regnat biennio. Senatam Parisiensem, quem Parlamentum vocant, instituit, & eo loco vbi nunc ius redditur, in Insula Sequanae esse iussit. Hutinum autem siue Mutinum Franci dicunt seditiosum & inquietum, litium & iurgiorum amantem.

48 PHILIPPVS quintus, cognomine Longus, ab habitu corporis procero & gracili, frater Ludouici Hutini defuncti sine liberis, fit rex Francorum quadagesimus octauus, anno Domini 1316. regnavit annis quinque.

49 CAROLVS quartus, dictus Pulcher, frater Philippi Longi, qui nullis liberis relictis decesserat, fit Francorum rex quadagesimus nonus, anno Domini 1321. regnavit annos septem. Nicolaus de Lyra floret hoc tempore.

50 PHILIPPVS sextus, dictus Valesius, quod filius esset Caroli comitis Valesij, patruï Caroli quarti, defuncti sine liberis, fit rex Francorum quinquagesimus, anno Domini 1328. regnavit annis vigintiduobus. Petrus Cunctarius sub hoc rege detegit sacrificulorum perfidiam & auaritiam, qui prætextu nescio cuius auctoritatis spiritualis in omnium bona inuasent. Hunc postea Canonici Parisienses, vt se vlcerentur cū Clero, redegerunt in quen-dam augulū sui Fani Parisiensis, appellāntque *Maistre Pierre du Coigner*. Sed qui bellum gerunt cum mortuis, eosque quum viri boni essent, dehonestant, sentient Deum verum, iudicem seuerum suarum simoniarum.

51 IOHANNES primus, Philippi Valesij filius, fit rex Francorum quinquagesimus primus, anno Domini 1350. regnavit annos quatuordecim. Hunc Deus tradidit in manus Anglorum, quos pacem suppliciter postulantes, superbè reiecerat.

52 CAROLVS quintus, cognomine Sapiens, filius Iohannis regis, declaratur rex Francorum quinquagesimus secundus, anno Domini 1364. Regnum, quod Angli penè totum occuparant, recepit, ac tenuit annis sedecim. Sacras scripturas in linguam vernaculam Francicam conuertendas curavit. Earum nonnullis locis hodie quoque extant exemplaria, quæ docent non sine ratione, Sapientis illum cognomen obtinuisse: qui se suosque Dei verbo, quo vera constat sapientia, regi & gubernari cuperet.

53 CAROLVS sextus, Caroli Sapientis filius, fit rex Francorum quinquagesimus tertius, anno Domini 1380. regnavit annis quadragintaduobus. Is autor fuit insignis Francici, quod tribus tantum Liliorum floribus constat, quum id Odo primū floribus Liliorum exornasset sine certo numero. Sub hoc rege, cuius filia nupserat Anglorum regi, crevit mirum in modum Anglorum in Francia potentia, quod veluti regis curator, qui amens nescio quomodo effectus fuerat, omnia pro arbitrio constitueret. Ab eo tempore reges Anglici, Franciæ quoque reges se appellauerunt: & insignia regni Francici suis signis, rosarum floribus insignitis, adiunxerunt.

54 CAROLVS septimus, Victor cognomine, filius Caroli sexti, fit rex Francorum quinquagesimus quartus, anno Domini 1423. regnavit annis

triginta octo. Dum regnum adit, præter Pictavos & Biturigas, cuncta occupauerant Angli, ex quo per ludibrium rex Biturigum ab ipsis appellabatur. Deus autem qui superbis resistit, Anglos sibi confidentes, breui de eo gradu deiecit, in quo eos collocauerat, & tota Francia expulit, præterquam Iccio portu, quem Calefium nominant: qui sub Henrico secundo Anglis ereptus fuit, nostra memoria.

55 **LVDOVICVS** vndecimus, Caroli septimi filius, Francorum rex declaratur quinquagesimus quintus, anno Domini 1461. regnavit annis viginti tribus. Hunc regem verè Proteum possis dicere, qui se in omnes formas vertebat, ut quod concupierat, efficeret. Quamobrem & filium suum Carolum octavum id tantum scire Latine voluit: Qui nescit dissimulare, nescit regnare. rege tyranno dignum elogium. Vulgò verò dictus fuit *Bon roy & meschant homme*; quòd quantum potuit abstinuit tributorum novorum impositione & exactione. qua vna re commendatur. Cætera verò, id est, fidem & religionem suisque deique habuit, ut quod cuperet, obtineret.

56 **CAROLVS** octavus, Paruus siue Exiguus cognomine, statura ratione, filius Ludouici vndecimi, Francorum rex quinquagesimus sextus declaratur, anno Domini 1484. regnavit annos quatuordecim. Italiam prope repugnante ingressus, regnum Neapolitanum occupavit: quo exciderunt paulò post Franci. Repentina morte extinctus, regibus exemplo esse debet, ut parati sint, quia qua hora non putabunt, hinc sunt discessuri, ad rationem gestorum reddendam.

57 **LVDOVICVS** duodecimus, Pater populi cognominatus sanguine proximus Carolo octavo, qui sine liberis decesserat, fit Francorum rex quinquagesimus septimus, anno Domini 1498. regnavit annis septemdecim magna cum laude & regni Francici autoritate. Huic soli ex omnibus nostris regibus contigit, ut omnium publica voce, & liberis omnium suffragiis, veri regis & pastoris ferret titulum. Seiffeli extat libellus de eius vita conscriptus, ex quo multa ad historiam facientia licet repetere.

58 **FRANCISCVS** primus, cognomine Valefius, cognatus Ludouico duodecimo fuit: qui quòd sine liberis maribus decesserat Ludouicus, Francorum factus fuit rex quinquagesimus octavus, anno Domini 1515. regnavit annis triginta duobus. In hoc rege præter cætera fuit illud laudabile, quòd artium liberalium & bonarum literarum esset vnicè amans. Itaque Deus per illum veluti novam Ecclesie suae labanti & afflictæ humanis traditionibus faciem induxit, patefacta in Francico regno Evangelij luce, beneficiorum linguarum. Quarum professores instituit anno Domini 1530. mense Septembri, in Academia Parisiensi, Hebraicæ quidem linguæ Franciscum varabulum, Græcæ autem Petrum Danesium: quibus duobus continuo additus fuit Iacobus Tufanus Græcarum doctor literarum. Iis deinceps alij sunt additi collegæ viri eruditi, quorum opera Deus Optimus Maximus, propagata bonarum artium & linguarum notitia, plusimùm illustravit veluti sepultam & prope oppressam hominum traditionibus doctrinam Domini nostri Iesu Christi, qua vna servantur electi.

Franciscus Vatablus mæcenas meus & cognatus maternus, Gamachianus fuit, cui lingua patria nomen fuit Gastablæi, *Ouateblé*, q. d. Triticipedam. Tufanus verò Campanus Fræcus fuit, qui Tonzat patria voce nominabatur. Quod addendum putavi, ut virorum istorum clarorum, quos Deus tanto præfecit operi, noscantur familia. Danesium autem nota est Lutetia familia, qui sunt *Les Danez*. Franciscus autem Vatablus & Iacobus Tufanus, in suo munere docendi publico tandiu perseverauerunt, quandiu vitam illis Deus concessit. At Danæus munere relicto post aliquot annos, dum in Aristotele interpre-

interpretando versatur, & impetrata in Italiam libera legatione, successorem habuit Iohannem Strazelum, qui & in suo munere dum vixit, perseueravit.

59 HENRICVS secundus, Francisci Valesij filius, Francorum rex declaratur quinquagesimus nonus, anno Domini 1547. regnavit annis duodecim. Cuius res gestæ, Paradini & aliorum doctorum virorum monumentis, sunt expressæ.

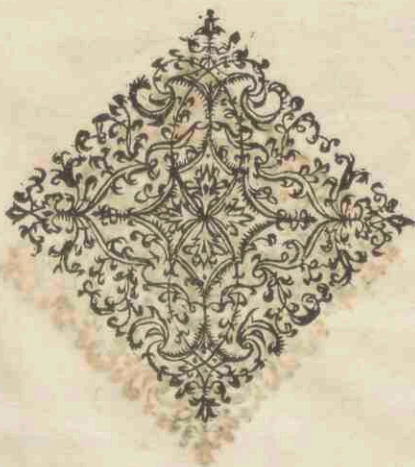
60 FRANCISCVS secundus, Henrici secundi filius Francorum fit rex sexagesimus, anno Domini 1559. regnavit annum & menses aliquot.

61 CAROLVS nonus, frater Francisci secundi, defuncti sine liberis, Francorum rex declaratur sexagesimus primus, anno Domini 1560. Variè iastatum fuit huius temporibus Respub. Francica, quemadmodum multorum scriptis memoria commendatum extat. Is obiit anno Domini 1574. extremo mense Maio.

62 HENRICVS tertius, Caroli noni defuncti sine liberis frater, fit rex Francorum sexagesimus secundus, anno Domini 1574. quum prius rex Poloniae designatus & declaratus fuisset, & in Sarmatiam ad suum regnum Polonicum administrandum se contulisset. Ex quo reuersus, regni Francici habenas suscepit. Quem speramus, Dei bona voluntate, finem istis turbis & bellis civilibus, pace restituta, impositurum. Hoc ut largiatur nobis Deus Optimus Maximus, postulamus in Iesu Christi nomine, cui cum Spiritu sancto, laus sit, & honor, & gratiarum actio in seculorum secula. Amen.

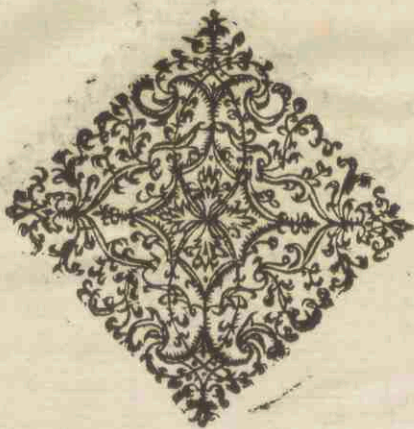
Ex Academia nostra Anno Domini. 1575. mense Iulio.

FINIS.

ADMONITIO.

NE PAGINAS NUMERIS ONERAREMUS, aut iis variè distineremus & impediremus lectorem quàm paucissimos & eos non nisi necessarios Indici Chronici addidimus numeros. Quales sunt numeri annorum Mundi Olympiadum, Urbis condita, & à nato Christo Domino. Ex quibus possunt aestimari ceteri, atque etiam intelligi. Itaque mirum nulli videri debet, si non sunt singulis personis sui anni id est, vitæ aut imperii, additi. qui possunt locis animadvertis quibus adduntur, notari & deprehendi nullo negotio.

CHRONICI MATTHAEI

BEROALDI INDEX, QUI EST ITA DIGE-

STVS, VT SINGVLAE PAGINAE ANNOS

QVINQVAGINTA CONTINEANT, ET FOLIA

singula centum annos expleant. Relictis interim variis

spatiis & marginibus, vt cuique liceat pro

studij sui ratione quæ volet

annotare.

Temporum, quæ hoc Indice continentur sum-
maria partitio.

A orbe condito, ad diluuium, sunt anni 1656.

A diluuiio, ad discessum Abrahami ex Carris,
vrbe Mesopotamiae, anni sunt 47.

*A*b eo tempore vsque ad Legem promulgatam
à Deo, in monte Horeb, anni sunt 430.

A Legis promulgatione, ad fundatum templum Salomonicum,
anni sunt 480.

A fundato Salomonico templo, ad trāsmigrationem Babylonis,
anni sunt 408.

A trāsmigratione, ad reditum populi Dei in terram Iuda, an-
ni sunt 70.

A liberatione Babylonica, ad Christi Domini natalem diem,
anni sunt 457.

Summa horum annorum est 3928. Ter mille nongento
rum viginti octo.

A nato Domino, ad hæc tempora numerantur anni 1575.

Summa annorum ab orbe condito, ad annum Domi-
ni 1575. est Quinque millium, quingentorum, &
trium. 5503.

A. j.

I N D E X.

Ab orbe condito ad diluuium ita numerantur anni 1656.
à Sacra scriptura.

<i>Adam vixit annos 130. & genuit Seth.</i>	130.
<i>Seth vixit annos 105. & genuit Enos.</i>	105.
<i>Enos vixit annos 90. & genuit Cainan.</i>	90.
<i>Cainan vixit annos 70. & genuit Malaleel.</i>	70.
<i>Malaleel vixit annos 65. & genuit Iared.</i>	65.
<i>Iared vixit annos 162. & genuit Henoch.</i>	162.
<i>Henoch vixit annos 65. & genuit Mathusalam.</i>	65.
<i>Mathusala vixit annos 187. & genuit Lamech.</i>	187.
<i>Lamech vixit annos 182. & genuit Noe.</i>	182.
<i>Noe erat annorum 600. quum fuit diluuium.</i>	600.

Summa horum annorum est 1656.

A diluuiio, ad promissionem factam Abrahamo, quum discedit Carris, anni sunt 427. qui ita recensentur in Scriptura sacra.

<i>Sem biennio post diluuium genuit Arphaxad.</i>	2.
<i>Arphaxad vixit annos 35. & genuit Sale.</i>	35.
<i>Sale vixit annos 30. & genuit Heber.</i>	30.
<i>Heber vixit annos 34. & genuit Phaleg.</i>	34.
<i>Phaleg vixit annos 30. & genuit Reu.</i>	30.
<i>Reu vixit annos 32. & genuit Sarug.</i>	32.
<i>Sarug vixit annos 30. & genuit Nachor.</i>	30.
<i>Nachor vixit annos 29. & genuit Thare.</i>	29.
<i>Thare vixit annos 130. & genuit Abraham.</i>	130.
<i>Abraham natus erat annos 75. quum discessit Carris urbe Mesopotamia.</i>	75.

Summa horum annorum est 427.

Sic ab orbe condito ad discessum Abrahami ex Carris, anni sunt 2083. Bis mille octogintatres.

Quia verò Abrahami tempora, nostri chronographi componunt cum temporibus Nini, qui primus nactus est scriptores, ut ait Diodorus Siculus, annos sigillatim exponere ordimur, à primis annis Abrahami. Septenio ante illū sumpto, ut deinceps annorum quinquagenorum & centenorum, per singula folia constet ratio.

INDEX

ANNI

MVNDI.

	2251	
Lia & Rachel dantur vxores Iacobo.		
Filij Lia Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Issachar & Zabulon.		Filij Balæ ancillæ Rachel Dan & Nephthali.
Filij Zelfhæ ancillæ Lia Gad & Afer.		Filij Rachel Ioseph & Benjamin.
	2260	
Iacob discedit à Laban anno vicefimo ex quo illum adierat.		
	2270	
	2280	
	2288	Isaac moritur anno vitæ 180. Genes. 35.
	2290	
	2298	
Iacob descendit in Aegyptum natus annos 130. Genes. 47.		
	2300	

INDEX
ANNI MVNDI.

		2051	
120		2553	Mofes moritur anno vitæ 120.
1	Iofué præft populo Dei ann. 18.	2554	Deuteron. 34.
2			
3			
4			
5			
6			
7		2560	
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17		2570	
18	IUDICES.	2571	Iofué moritur anno vitæ 110.
1	Othoniel præft ann. 40. Iudic. 3.		Iof. 24.
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9		2580	
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19		2590	
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29		2600	

CHRONICI

ANNI

MVNDI.

31

Heli.

2901

40

1 Samuel & Saul ann. 40. Actor. 13.
2
3

2910

10

2920

David nascitur: est enim annorum triginta quum rex creatur. 2. Sam. 5.

20

2930

S A V L rex primus Israelitarum creatur.

30

2940

40

2950

INDEX
ANNI MVNDI

1	David regnat ann.40. 2.Sam.5.	2951	
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10		2960	
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20		2970	
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30		2980	
31			
32			
33			
34			
35			
36			
37			
38			
39			
40	1	2990	
	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
	7		
	8		
	9		
	10		
	11	3000	
			Templi fundamenta iaciuntur. 3.Reg.6.

CHRONICI.

ANNI DOMINI REGES IVDA REGES ISRAEL

12	Salomon.	3000		
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
21				
22		3010		
23				
24				
25				
26				
27				
28				
29				
30				
31				
32		3020		
33				
34				
35				
36				
37				
38				
39				
40				
1	REGES IVDA.		REGES ISRAEL.	
2	Roboam ann.17. 3.Reg.14.	3030	Ieroboam ann.23. 3.Reg.14.	1
3				2
4				3
5				4
6				5
7				6
8				7
9				8
10				9
11				10
12		3040		11
13				12
14				13
15				14
16				15
17				16
1				17
2	Abiam ann.3. 3.Reg.15.			18
3				19
1				20
2	Afa ann.41. 3.Reg.13.			21
		3050	Nadab ann.2. 3.Reg.15.	1

INDEX

REGES IVDA. ANNI MVNDI. IN ISRAEL.

3	Afa.	3051	Baafa 24.3.Reg.15.	1
4				2
5				3
6				4
7				5
8				6
9				7
10				8
11				9
12		3060		10
13				11
14				12
15				13
16				14
17				15
18				16
19				17
20				18
21				19
22		3070		20
23				21
24				22
25				23
26			Ela ann.2.3.Reg.16.	24
27			Interregnum in Israele ann.4.	1
28				2
29				3
30				4
31			Amri ann.12.1.Reg.16.	1
32		3080		2
33				3
34				4
35				5
36			Samaria conditur.3.Reg.16.	6
37				7
38			Achab ann.22.3.Reg.16.	8
39				9
40				10
41	1		Iofaphat ann.25.3.Reg.22.	11
42	2	3090		12
43	3			13
44	4			14
45	5			15
46	6			16
47	7			17
48	8			18
49	9			19
50	10			20
51	11	3100		21
52	12			22

13	Iofaphat.	3101		16
14				17
15				18
16				19
17				20
18	ELISAEVS.		Ochozias ann.2. 3.Reg.22.	1
19			Ioram frater Ochoziæ ann.12.	1.2
20			4.Reg.3.	2
21				3
22				4
23	Ioram filius Iofaphat annis 8.	3110		5
24	4.Reg.8.			6
25				7
26				8
27				9
28				10
29				11
30	Ochozias filius Ioram ann.1.			12
31	4.Reg.3.			1
32	Athalia mater Ochoziæ ann.6.		Iehu ann.28. 4.Reg.10.	2
33	2.Paral.22.	3120		3
34				4
35				5
36				6
37	Ioas filius Ochoziæ ann.40.			7
38	4.Reg.12.			8
39				9
40				10
41				11
42				12
43		3130		13
44				14
45				15
46				16
47				17
48				18
49				19
50				20
51				21
52				22
53		3140		23
54				24
55				25
56				26
57				27
58				28
59			Ioachaz ann.17. 4.Reg.13.	1
60			Cætera quæ spectât ad collatio-	2
61			nem regum Israel cùm regib.	3
62			Iuda habentur cap.5.lib.3.	4
63		3150		5

INDEX
ANNI MVNDI.

IVDA.

ROMÆ.

28		3151		
29				
30				
31		3154	Olympias prima.	1
32				2
33				3
34				4
35			Olymp. 2.	1
36	Ioas filius Ioachaz regnat in			2
37	Israele.	3160		3
38	Amasias ann. 29. 4. Reg. 14.		Olymp. 3.	4
39				1
40				2
				3
				4
			Olymp. 4.	1
				2
				3
				4
10		3170	Olymp. 5.	1
11				2
12				3
13				4
14			Olymp. 6.	1
15	Ieroboam filius Ioas regnat in			2
16	Israele ann. 41.			3
17				4
18	ROMA conditur à Romulo.	3178	Olymp. 7.	1
19	qui regnat Romæ annis 37.			2
20		3180		3
21			Olymp. 8.	4
22				1
23				2
24				3
25			Olymp. 9.	4
26				1
27				2
28				3
29			Olymp. 10.	4
1	Interregnum in Iuda annorum	3190		1
2	II. Vide Chron. cap. 5. lib. 3.			2
3				3
4			Olymp. 11.	4
5				1
6				2
7				3
8			Olymp. 12.	4
9				1
10				2
11		3200		3

Olympiades. 1
 Romæ conditæ ann.
 Annus ab vrbis conditæ.

1					
2	Azarias qui & Ozias ann. 52.	3201		4	24
3	4.Reg.15.		Olymp.13.	1	25
4				2	28
5				3	27
6	Amos docet sub Ozia rege Iuda,			4	28
7	& Ieroboam filio Ioas rege Is-		Olymp.14.	1	29
8	rael. Amos 1.			2	30
9				3	31
10				4	32
11		3210	Olymp.15.	1	33
12				2	34
13				3	35
14	Osee docet sub Ozia, Ioatham,			4	36
15	Achaz & Ezechia regibus Iuda,		Olymp.16.	1	37
16	& sub Ieroboam filio Ioas, re-		Interregnum Romae Numa ann.	2	38
17	ge Israel. Osee 1.	43.		3	39
18	*Ieroboam filius Ioas moritur an-			4	40
19	no 15. Oziæ.		Olymp.17.	1	41
20				2	42
21		3220		3	43
22				4	44
23			Olymp.18.	1	45
24				2	46
25				3	47
26				4	48
27			Olymp.19.	1	49
28				2	50
29				3	51
30				4	52
31		3230	Olymp.20.	1	53
32				2	54
33				3	55
34				4	56
35			Olymp.21.	1	57
36				2	58
37				3	59
38				4	60
39			Olymp.22.	1	61
40	Manahem regnat in Israele.			2	62
41		3240		3	63
42				4	64
43			Olymp.23.	1	65
44				2	66
45				3	67
46				4	68
47			Olymp.24.	1	69
48				2	70
49				3	71
50	Phaceia regnat in Israele.	3250	Olymp.25.	1	72

51	Azarias vel Ozias.	3251		2	74
52				3	75
1	Ioatham ann.16. 4.Reg.15.			4	76
2			Olymp.26.	1	77
3				2	78
4	Efaias anno quo est mortuus Ozias videt Dominum, deinceps docet sub Ioathá, Achaz & Ezechia. Efa.1.			3	79
5				4	80
6			Olymp.27.	1	81
7			Tullus Hostilius regnat Romæ ann.32.	2	82
8		3260		3	83
9				4	84
10	Michæas docet sub Ioatham, Achaz & Ezechia. Mich.1.		Olymp.28.	1	85
11				2	86
12				3	87
13				4	88
14			Olymp.29.	1	89
15				2	90
16	Achaz ann.16. 4.Reg.16.			3	91
17				4	92
18		3270	Olymp.30.	1	93
19				2	94
20				3	95
21				4	96
22			Olymp.31.	1	97
23				2	98
24				3	99
25				4	100
26			Olymp.32.	1	101
27				2	102
28		3280		3	103
29				4	104
30	Ezechias ann.29. 4.Reg.18.		Olymp.33.	1	105
31				2	106
32				3	107
33				4	108
34			Olymp.34.	1	109
35	Salmanassar capit Samariá & Ifraelem captiuū abducit in Assyriam.			2	110
36				3	111
37				4	112
38	*Regnatū est in Ifraele ann.258.	3290	Olymp.35.	1	113
39			Ancus Martius ann.24.	2	114
40				3	115
41				4	116
42			Olymp.36.	1	117
43				2	118
44	Sennacherib. 4.Reg.18.			3	119
45				4	120
46			Olymp.37.	1	121
47				2	122
48				3	123
49		3300		4	124

20	Ezechias.	3301	Olymp. 38.	4	124
21				1	125
22				2	126
23				3	127
24				4	128
25			Olymp. 39.	1	129
26				2	130
27				3	131
28				4	132
29		3310	Olymp. 40.	1	133
1	Manasses ann. 55. 4. Reg. 21.			2	134
2				3	135
3				4	136
4			Olymp. 41.	1	137
5			Tarquinius Priscus ann. 38.	2	138
6				3	139
7				4	140
8			Olymp. 42.	1	141
9				2	142
10		3320		3	143
11				4	144
12			Olymp. 43.	1	145
13				2	146
14				3	147
15				4	148
16			Olymp. 44.	1	149
17				2	150
18				3	151
19				4	152
20		3330	Olymp. 45.	1	153
21				2	154
22				3	155
23				4	156
24			Olymp. 46.	1	157
25				2	158
26				3	159
27				4	160
28			Olymp. 47.	1	161
29				2	162
30		3340		3	163
31				4	164
32			Olymp. 48.	1	165
33				2	166
34				3	167
35				4	168
36			Olymp. 49.	1	169
37				2	170
38				3	171
39				4	172
40		3350	Olymp. 50.	1	173

INDEX

IVDA.   ANNI   MVNDI.   ROMAÆ.

41	Manaffes.	3351		2	174
42				3	175
43			Seruius Tullus ann.44.	4	176
44			Olymp.51.	1	177
45				2	178
46				3	179
47				4	180
48			Olymp.52.	1	181
49				2	182
50		3360		3	183
51				4	184
52			Olymp.53.	1	185
53				2	186
54				3	187
55				4	188
1	Amon ann.2. 4.Reg.21.		Olymp.54.	1	189
2				2	190
1	Iofias ann.31. 4.Reg.22.			3	191
2				4	192
3		3370	Olymp.55.	1	193
4				2	194
5				3	195
6				4	196
7			Olymp.56.	1	197
8				2	198
9				3	199
10	Sophonias docet. Sophon.1.		Olymp.57.	4	200
11				1	201
12				2	202
13	Icremias docere incipit. Ier.1.	3380		3	203
14				4	204
15			Olymp.58.	1	205
16				2	206
17				3	207
18	Liber Legis reperitur. 2.Par.34.			4	208
19			Olymp.59.	1	209
20				2	210
21				3	211
22				4	212
23		3390	Olymp.60.	1	213
24				2	214
25				3	215
26				4	216
27			Olymp.61.	1	217
28				2	218
29				3	219
30				4	220
31			Tarquinius Superbus ann.25.	1	221
1			Olymp.62.	2	222
2	Ioacim ann.11. 4.Reg.23.	3400		3	223

3	Ioachim.	3401		4	224
4	1 NABVCODONOSOR		Trāsmigratio Babyl. Olymp.63.	1	225
5	2 regnat annis 45.			2	226
6	3			3	227
7	4			4	228
8	5			1	229
9	6		Olymp.64.	2	230
10	7			3	231
11	8 Ioachim qui & Iechonias regnat			4	232
1	9 tres menses.			1	223
2	10 Sedechias ann.11. 4.Reg.24.	3410	Olymp.65.	2	234
3	11			3	235
4	12			4	236
5	13			1	237
6	14		Olymp.66.	2	238
7	15			3	239
8	16 Ezechiel prophetare incipit.			4	240
9	17 Ezech.1.			1	241
10	18		Olymp.67.	2	242
11	19			3	243
12	20 Templum cum vrbe Ierusalem	3420		4	244
13	21 euertitur funditus.			1	245
14	22 Regnatum est in Iuda à Dauide		COSS. Romæ Olymp.68.	2	246
15	23 ad euersum tēplum ann.470.		creantur, exactis	3	247
16	24		Regibus.	4	248
17	25			1	249
18	26		Olymp.69.	2	250
19	27			3	251
20	28			4	252
21	29			1	253
22	30	3430	Olymp.70.	2	254
23	31			3	255
24	32			4	256
25	33			1	257
26	34 Ezechieli noui Templi structura			2	258
27	35 demonstratur. Ezech.40.		Olymp.71.	3	259
28	36			4	260
29	37			1	261
30	38		Olymp.72.	2	262
31	39			3	263
32	40	3440		4	264
33	41			1	265
34	42		Olymp.73.	2	266
35	43			3	267
36	44			4	268
37	45			1	269
38	1 Euilmerodach ann.15.		Olymp.74.	2	270
39	2			3	271
40	3			4	272
41	4	3450		1	273
			Olymp.75.		

INDEX
BABYLIMPER. ANNI MVNDI.

ROMÆ.

5	Euilmerodach.	3451		2	274
6				3	275
7				4	276
8			Olymp.76.	1	277
9				2	278
10				3	279
11				4	280
12			Olymp.77.	1	281
13				2	282
14		3460		3	283
15				4	284
1	Balsasar ann.10.		Olymp.78.	1	285
2				2	286
3				3	287
4				4	288
5			Olymp.79.	1	289
6				2	290
7				3	291
8				4	292
9	Monarchia PERSICA.	3470	Olymp.80.	1	293
10	Darius Medus ann.1.			2	294
1	*1 CYRVS Per-			3	295
2	farum Monar-			4	296
3	cha ann.12.		Olymp.81.	1	297
4	Anno quarto Cyri fundamenta			2	298
5	Templi secundi iaciuntur, po-			3	299
6	stea opus impeditur abAssuero		Leges duodecim Tabularum nō	4	300
7	Artaxerxe, Cyri vicario.		possunt esse latae	1	301
8	1 Hebdom. secunda.		his temporibus	2	302
9		3480	vt notant Chronographi.	3	303
10				4	304
11			Olymp.83.	1	305
12				2	306
1	6 Assuerus Artaxerxes post Cyri			3	307
2	mortē Persicā Monarchiā obti-			4	308
3	*1 net. Est. 3. fit mētio anni eius 12.		Olymp.84.	1	309
4	2 *Hebdom. 3.			2	310
5	3			3	311
6	4			4	312
7	5	3490	Olymp.85.	1	313
8	6			2	314
9	7			3	315
10	1 Hebdom. 4.		Olymp.86.	4	316
11	2			1	317
12	3			2	318
1	4 Darius Assyrius successor Assue-			3	319
2	ri. Esdr. 6. 22.		Olymp.87.	4	320
3	5			1	321
4	6			2	322
5	1 Hebdom. 5.	3500		3	323

CHRONICI
ANNI M.VNDI.

ROMAE.

1	2	Artaxerxes Pius. Esdr. 7. Neh. 2. 3501		4	324
2	3			1	325
3	4		Olymp. 88.	2	326
4	5		In Græca historia confusa sunt	3	327
5	6		omnia ista tempora: itaque nec	4	328
6	7		cōstat de tēpore belli Medici,	1	329
7	1	Hebdom. 6.	neque de tem- Olymp. 89.	2	330
8	2		pore belli Pelopōnciaci. neq;	3	331
9	3		certi quicquā affirmari potest	4	332
10	4		de rebus Græciæ, ante Philippi	1	333
11	5		Macedonis Im- Olymp. 90.	2	334
12	6		perium, quod Aul. Gell. libr. 17.	3	335
13	7		capit. 21. confert in annum ab	4	336
14	1	Hebdom. 7.	Vrbe condita 400.	1	337
15	2		Olymp. 91.	2	338
16	3			3	339
17	4			4	340
18	5			1	341
19	6		Olymp. 92.	2	342
20	7			3	343
21	1	Mœnib. cingitur Ierusalem à Ne- 3520		4	344
22	2	hemia, anno 20. Artaxerxis Pij.		1	345
23	3	Nehem. 6. 25, & 5. 14.	Olymp. 93.	2	346
24	4	Hebdom. 8.		3	347
25	5			4	348
26	6			1	349
27	7		Olymp. 94.	2	350
28	1	Hebdom. 9.		3	351
29	2			4	352
30	3			1	353
31	4		Olymp. 95.	2	354
32	5			3	355
33	6	Nehemias redit ad Artaxerxem		4	356
34	7	regē Babyl. anno eius 32. à quo		1	357
35	1	postea reditū impetrat in Ie-	Olymp. 96.	2	358
36	2	rusalem. Nehem. 13.		3	359
37	3	Hebdom. 10.		4	360
38	4			1	361
39	5	Xerxes, quintus rex est Persarum	Olymp. 97.	2	362
40	6	qui quando bellum Græciæ in-		3	363
41	7	tulerit, certò statui non potest.		4	364
42	1			1	365
43	2		Olymp. 98.	2	366
44	3	Hebdom. 11.		3	367
45	4			4	368
46	5	Artaxerxes Longimanus, sextus	Olymp. 99.	1	369
47	6	Persarum rex.		2	370
48	7			3	371
49	1	Hebdom. 12.		4	372
50	2			1	373
		Darius Nothus. 7. Persarum rex. 3550	Olymp. 100.		

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE

3		3551		2	374
4				3	375
5				4	376
6				1	377
7			Athenæ videntur Olymp.101.	2	378
1	Hebdom.13.		captæ à Lyfandro Olymp.101.	3	379
2			anno primo.nam in eum annū	4	380
3			incidit Olympias, vt ait Xeno.	1	381
4	Artaxerxes Memor.		Hellenic.2. Olymp.102.	2	382
5		3560		3	383
6				4	384
7			Olymp.103.	1	385
1	Hebdom.14.			2	386
2				3	387
3				4	388
4			Olymp.104	1	389
5				2	390
6				3	391
7				4	392
1	Hebdom.15.	3570	Olymp.105.	1	393
2				2	394
3			Philippus pater Alexãdri regnat.	3	395
4	Ochus Artaxerxes.			4	396
5			Alexãder Magnus Olymp.106.	1	397
6			nascitur.	2	398
7				3	399
1	Hebdom.16.			4	400
2			Olymp.107.	1	401
3				2	402
4		3580		3	403
5				4	404
6			Olymp.108.	1	405
7				2	406
1	Hebdom.17.			3	407
2				4	408
3			Olymp.109.	1	409
4	Artes Artaxerxes.			2	410
5				3	411
6				4	412
7		3590	Olymp.110.	1	413
1	Hebdom.18.			2	414
2				3	415
3	Darius vitimus Perfars.rex,victus		Alexander Magnus Olymp.111.	4	416
4	ab Alexandro Magnõ.		regnat ann.12.	1	417
5				2	418
6				3	419
7				4	420
1	Hebdom.19.		Olymp.112.	1	421
2				2	422
3		3600		3	423

CHRONICI.
ANNI MVNDI.

ROMAE.

4		3601		4	424
5				1	425
6			Olymp. 113.	2	426
7				3	427
1	Hebdom. 20.			4	428
2	Alexander Magnus moritur.		Ptolomæus Lagi, Olymp. 114.	1	429
3			AEgyptum occupat, in qua regnat annis 41.	2	430
4				3	431
5				4	432
6		3610	Olymp. 115.	1	433
7				2	434
1	Hebdom. 21.			3	435
2	Agathocles Syracusas occupat.			4	436
3			Olymp. 116.	1	437
4				2	438
5				3	439
6				4	440
7			Olymp. 117.	1	441
1	Hebdom. 22.		Cassander funditus tollit stirpem	2	442
2	Seleucus Nicator occupat Asiā.	3620	Alexandri Magni.	3	443
3				4	444
4			Demetrius Phale-	1	445
5			reus impetrat à Ptolomæo ut	2	446
6			Democratia reddatur Athen.	3	447
7				4	448
1	Hebdom. 23.		Olymp. 119.	1	449
2				2	450
3				3	451
4				4	452
5		3630	Olymp. 120.	1	453
6				2	454
7				3	455
1	Hebdom. 24.			4	456
2			Olymp. 121.	1	457
3				2	458
4				3	459
5				4	460
6			Olymp. 122.	1	461
7				2	462
1	Hebdom. 25.	3640		3	463
2				4	464
3			Olymp. 123.	1	465
4				2	466
5				3	467
6				4	468
7	Antiochus Soter.		Ptolomæus Phila-	1	469
1	Hebdom. 26.		delphus post patrem regnat	2	470
2	Bellum Tarentinum Pyrrhi ductu gestum.		annis 36.	3	471
3				4	472
4		3650	Olymp. 125.	1	473

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE

5		3651		2	474
6				3	475
7				4	476
1	Hebdom. 27.			1	477
2				2	478
3				3	479
4				4	480
5				1	481
6				2	482
7		3660		3	483
1	Hebdom. 28.			4	484
2			Septuaginta interpretes Sacram scripturá ex He- Olymp. 128.	1	485
3			bræo vertunt in Græcum ser- monem.	2	486
4				3	487
5				4	488
6				1	489
7			Belli primi Punici Olymp. 129.	2	490
1	Hebdom. 29.		initium.	3	491
2	Antiochus Theos rex tertius A- siaz & Syriæ.	3670		4	492
3				1	493
4				2	494
5				3	495
6				4	496
7				1	497
1	Hebdom. 30.			2	498
2				3	499
3				4	500
4				1	501
5				2	502
6	Seleucus Callinicus rex quartus Asiaz & Syriæ.	3680		3	503
7				4	504
1	Hebdom. 31.			1	505
2			Ptolomæus Euer- Olymp. 133.	2	506
3			getes tertius rex AEGYPTI an- nis 26.	3	507
4				4	508
5				1	509
6				2	510
7				3	511
1	Hebdom. 32.			4	512
2		3690		1	513
3				2	514
4			Pax cum Pœnis & Olymp. 135.	3	515
5			Romanis.	4	516
6				1	517
7				2	518
1	Hebdom. 33.			3	519
2				4	520
3				1	521
4				2	522
5		3700		3	523

CHRONICI.
ANNI MVNDI.

ROMAE.

6		3701		4	524
7				1	525
1	Hebdom. 34.		Olymp. 138.	2	526
2	Seleucus Ceraunus Asia & Syria			3	527
3	rex 5.			4	528
4			Olymp. 139.	1	529
5	Antiochus Magnus Asia & Syria			2	530
6	rex 6.		Ptolomæus Philopater 4. Aegy.	3	531
7			pti rex ann. 17.	4	532
1	Hebdom. 35.	3710	Olymp. 140.	1	533
2				2	534
3				3	535
4			Bellum Punicum secundum.	4	536
5			Olymp. 141.	1	537
6				2	538
7				3	539
1	Hebdom. 36.			4	540
2			Olymp. 142.	1	541
3				2	542
4		3720		3	543
5				4	544
6			Olymp. 143.	1	545
7				2	546
1	Hebdom. 37.			3	547
2			Ptolomæus Epiphanes Aegypti	4	548
3			rex 5. ann. 24.	1	549
4			Olymp. 144.	2	550
5				3	551
6			Scipio vincit Hannibalē in Africa.	4	552
7			Olymp. 145.	1	553
1	Hebdom. 38.	3730		2	554
2				3	555
3				4	556
4			Olymp. 146.	1	557
5				2	558
6				3	559
7				4	560
1	Hebdom. 39.		Antiochus victus	1	561
2			omni cis Taurū	2	562
3		3740	Asia spoliatur.	3	563
4				4	564
5			Olymp. 148.	1	565
6	Seleucus Philopater 7. Asia & Sy			2	566
7	ria rex.			3	567
1	Hebdom. 40.			4	568
2			Olymp. 149.	1	569
3				2	570
4			Hannibal moritur.	3	571
5			Ptolomæus Philometor ann. 35.	4	572
6		3750	rex 6. Aegypti.	1	573

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE.

7		3751			2	574
1	Hebdom. 41.				3	575
2					4	576
3				Oly. mp. 151.	1	577
4	Antiochus Epiphanes 8. Syriae				2	578
5	rex ann. 12. his propter insolentiam				3	579
6	dictus ἠπηνανθῆς. i. furiosus.				4	580
7				Olymp. 152.	1	581
1	Hebdom. 42.				2	582
2		3760			3	583
3					4	584
4				Olymp. 153.	1	585
5	IVDAS MACHABAEVS.				2	586
6				Paulus AEmilius triumphat de	3	587
7				Perfis.	4	588
1	Hebdom. 43.			Olymp. 154.	1	589
2	Antiochus Eupator 9. rex Syriae,				2	590
3	ann. 2.				3	591
4	Demetrius Soter, 10. rex Syriae,			Olymp. 155.	4	592
5	ann. 10.	3770			1	593
6					2	594
7					3	595
1	Hebdom. 44.				4	596
2				Olymp. 156.	1	597
3					2	598
4					3	599
5					4	600
6				Olymp. 157.	1	601
7	Alexander rex Syriae 11. ann. 5.				2	602
1	Hebdom. 45.	3780			3	603
2					4	604
3				Bellum punicum tertium.	1	605
4				Olymp. 158.	2	606
5	Demetrius Nicanor, 12. rex Syriae,			Ptolomaeus Evergetes, Physcon	3	607
6	ann. 2.			7. rex Aegyp. ann. 29.	4	608
7	Antiochus Sidetes 13. rex Syriae,			Olymp. 159.	1	609
1	Hebdom. 46. (ann. 3.)				2	610
2					3	611
3	Trypho 14. rex Syriae, ann. 3.				4	612
4		3790		Olymp. 160.	1	613
5					2	614
6	Antiochus Demetrij frater,				3	615
7	ann. 12.			Olymp. 161.	4	616
1	Hebdom. 47.				1	617
2				Mancinus à Numantinis victus.	2	618
3					3	619
4					4	620
5				Olymp. 162.	1	621
6					2	622
7		3800		Tiber. Gracch. fert leg. agrar.	3	623

CHRONICI
ANNI MVNDI.

ROMAE.

1	Hebdom. 48.	3801		4	624
2				1	625
3			Olymp. 163.	2	626
4	Demetrius Nicanor dimissus ab			3	627
5	Arface, iterum regnat ann. 4.			4	628
6			Olymp. 164.	1	629
7				2	630
1	Hebdom. 49. Alexāder 16. Sy-			3	631
2	riæ rex ann. 2.			4	632
3	Antiochus Grypus 17. rex Syria	3810	C. Grach. occisus. Olymp. 165.	1	633
4	ann. 29.			2	634
5				3	635
6			Ptolomæus Lathyrus 8. rex AE-	4	636
7			gypti ann. 17. Olymp. 166.	1	637
1	Hebdom. 50.			2	638
2				3	639
3				4	640
4			Olymp. 167.	1	641
5				2	642
6		3820		3	643
7				4	644
1	Hebdom. 51.		Olymp. 168.	1	645
2				2	646
3				3	647
4			Cicero nascitur Arpini.	4	648
5			Olymp. 169.	1	649
6				2	650
7				3	651
1	Hebdom. 52.			4	652
2		3830	Ptolomæus Ale-	1	653
3			xander 9. rex	2	654
4			AEgypti.	3	655
5				4	656
6			Olymp. 171.	1	657
7				2	658
1	Hebdom. 53. Syria fit prouincia.			3	659
2				4	660
3			Olymp. 172.	1	661
4				2	662
5		3840	Ptolomæus Lathyrus reuocatus	3	663
6			à suis, iterum regnat ann. 8.	4	664
7			Olymp. 173.	1	665
1	Hebdom. 54.			2	666
2				3	667
3				4	668
4			Olymp. 174.	1	669
5				2	670
6			Ptolomæus Auletes 10. rex AE-	3	671
7	Pompeius cognomen magni ac-		gypti ann. 30.	4	672
1	Hebdom. 55.	(cipit. 3850	Sylla Dictator. Olymp. 175.	1	673

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE

2		3851		2	674
3			Sylla deponit dictaturam.	3	675
4				4	676
5			Olymp. 176.	1	677
6				2	678
7				3	679
1	Hebdom. 56.			4	680
2			Spartacus & Chryfus.	1	681
3			Olymp. 177.	2	682
4		3860		3	683
5				4	684
6			Olymp. 178.	1	685
7				2	686
1	Hebdom. 57.			3	687
2				4	688
3			Olymp. 179.	1	689
4				2	690
5				3	691
6	Ierusalem capitur à Pompeio.		M. Cicero & G. Anton. C O S S.	4	692
7		3870	Olymp. 180.	1	693
1	Hebdom. 58.			2	694
2			Gallia decernuntur Cæsari.	3	695
3				4	696
4			Olymp. 181.	1	697
5	Ptolomæus Auletes pellitur à suis, reducitur à Gabinio.			2	698
6				3	699
7				4	700
1	Hebdom. 59. Cleopatra cum fratre regnat: quo submerso, sola tenet Aegyptum ann. 22.	3880	Bellum civile inter Pompeium & Cæsarem.	1	701
2				2	702
3			Olymp. 182.	3	703
4				4	704
5				1	705
6			Olymp. 183.	2	706
7				3	707
1	Hebdom. 60.			4	708
2	Iulius Cæsar occiditur.		Fastos à se emendatos publicat Iulius Cæsar.	1	709
3			Olymp. 184.	2	710
4				3	711
5	Pansa mortuo, consulatum inaudit Octavius dictus postea Augustus: à quo tempore imperium eius annorum 55. dicitur.	3890	Pansa & Hirtius C O S S.	4	712
6				1	713
7			Olymp. 185.	2	714
1	Hebdom. 61.			3	715
2				4	716
3			Olymp. 186.	1	717
4				2	718
5	Herodes Antigono sublato regnat ann. 37.			3	719
6				4	720
7			Olymp. 187.	1	721
1	Hebdom. 62.			2	722
2		3900		3	723

CHRONICI
ANNI MVNDI.

ROMAE.

3		3901		4	724
4				1	725
5			Olymp.188.	2	726
6				3	727
7				4	728
1	Hebdom.63.		Olymp.189.	1	729
2				2	730
3				3	731
4				4	732
5		3910	Olymp.190.	1	733
6				2	734
7				3	735
1	Hebdom.64.		Olymp.191.	4	736
2				1	737
3				2	738
4				3	739
5				4	740
6			Olymp.192.	1	741
7				2	742
1	Hebdom.65.	3920		3	743
2				4	744
3			Olymp.193.	1	745
4				2	746
5				3	747
6				4	748
7			Olymp.194.	1	749
1	Hebdom.66.			2	750
2				3	751
3	Nascitur in Bethleem Dominus	3930	Olymp.195.	4	752
4	noster I E S V S Christus ano			1	753
5	no mundi 3929. æquinoctio au		Magi veniunt Ierusalem ann. He	2	754
6	tūnali, Olymp.194. anno 4. Ab		rodus 35.	3	755
7	vrbe condita 752. Anno Augu-		Herodes moritur anno regni sui	4	756
1	sti 42. Herodis autem 33.		37. ei succedit Olymp.196.	1	757
2	Hebdom.67.		filius ipsius Archelaus ann.9.	2	758
3				3	759
4				4	760
5			Olymp.197.	1	761
6				2	762
7		3940		3	763
1	Hebdom.68.			4	764
2			Olymp.198.	1	765
3	Moritur Augustus post occupa-			2	766
4	tum in Repub. Imperiū ann.56.		Tiberius ann.23.	3	767
5				4	768
6			Olymp.199.	1	769
7				2	770
1	Hebdom.69.			3	771
2				4	772
3		3950	Olymp.200.	1	773

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE.

DOMINI.		ANNI MVNDI.		ROMAE.	
23	4		3951		774
24	5				775
25	6				776
26	7			Olymp. 201.	777
27	1	Hebdom. 70. quæ habet plenitudinem temporum.			778
28	2				779
29	3				780
30	4			Olymp. 202.	781
31	5				782
32	6		3960		783
33	7	Patitur Christus Dominus pro nobis, anno vitæ 33. anno quarto Olympiadis 202. Ab vrbe condita 784. Tiberij verò 18. Mundi 3961.	3961	Passio Domini Christi Iesu.	784
34				Olymp. 203.	785
35				Pauli vocatio.	786
36					787
37					788
38				Olymp. 204.	789
39				Caligula ann. 4.	790
40					791
41		Paulus deducitur Antiochiam à Barnaba.			792
42			3970	Olymp. 205.	793
43				Claudius ann. 13.	794
44					795
45		Herodes occidit Iacobum.			796
46				Olymp. 206.	797
47					798
48					799
49					800
50		ANN. DOM. L.		Olymp. 207.	801
51					802
52			3980		803
53					804
54				Olymp. 208.	805
55		Paulus docet Athenis: moratur Corinthi.			806
56				Nero ann. 14.	807
57					808
58				Olymp. 209.	809
59					810
60					811
61					812
62			3990	Olymp. 210.	813
63					814
64		Paulus Ierofolymis conijcitur in vincula.			815
65					816
66		Romam deducitur.		Olymp. 211.	817
67					818
68					819
69		Neronis iussu capite truncatur Paulus.			820
70				Galba, Otho, Vitellius.	821
71		*Templum secundum cum vrbe æquatur solo per Titum.	4000	*Vespasianus ann. 10.	822
*72					823

73				
74		4001		4 824
75			Olymp. 213.	1 825
76				2 826
77				3 827
78				4 828
79			Olymp. 214.	1 829
80				2 830
81				3 831
82			Titus ann. 2.	4 832
83		4010	Olymp. 215.	1 833
84			Domitianus ann. 15.	2 834
85	Ioannes Apostolus relegatur in			3 835
86	Pathmon insulam.			4 836
87			Olymp. 216.	1 837
88				2 838
89				3 839
90				4 840
91			Olymp. 217.	1 841
92				2 842
93		4020		3 843
94				4 844
95			Olymp. 218.	1 845
96				2 846
97				3 847
98				4 848
99			Nerua ann. 2. Olymp. 219.	1 849
100				2 850
101	ANN. DOM. C.		Traianus ann. 19.	3 851
102				4 852
103		4030	Olymp. 220.	1 853
104				2 854
105				3 855
106				4 856
107			Olymp. 221.	1 857
108				2 858
109				3 859
110				4 860
111			Olymp. 222.	1 861
112				2 862
113		4040		3 863
114				4 864
115			Olymp. 223.	1 865
116				2 866
117				3 867
118				4 868
119			Olymp. 224.	1 869
120			Adrianus ann. 21.	2 870
121				3 871
122		4050	Olymp. 225.	1 872
				2 873

DOMINI.

INDEX ANNI MVNDI.

ROMAE

123		4051		2	874
124				3	875
125				4	876
126			Olymp.226.	1	877
127				2	878
128				3	879
129				4	880
130			Olymp.227.	1	881
131				2	882
132		4060		3	883
133				4	884
134			Olymp.228.	1	885
135				2	886
136				3	887
137				4	888
138			Olymp.229.	1	889
139				2	890
140			Antoninus Pius ann.23.	3	891
141				4	892
142		4070		1	893
143			Olymp.230.	2	894
144				3	895
145				4	896
146				1	897
147			Olymp.231.	2	898
148				3	899
149				4	900
150	ANN. DOM. CL.			1	901
151			Olymp.232.	2	902
152		4080		3	903
153				4	904
154				1	905
155			Olymp.233.	2	906
156				3	907
157				4	908
158			Olymp.234.	1	909
159				2	910
160				3	911
161				4	912
162		4090		1	913
163			Olymp.235.	2	914
164			Antoninus Verus ann.18.	3	915
165				4	916
166				1	917
167			Olymp.236.	2	918
168				3	919
169				4	920
170				1	921
171			Olymp.237.	2	922
172		4100		3	923

DOMINI.

CHRONICI.
ANNI MVNDI.

ROMAE.

173					
174		4101		4	924
175			Olymp. 238.	1	925
176				2	926
177				3	927
178				4	928
179			Olymp. 239.	1	929
180				2	930
181				3	931
182			Commodus ann. 13.	4	932
183		4110	Olymp. 240.	1	933
184				2	934
185				3	935
186				4	936
187			Olymp. 241.	1	937
188				2	938
189				3	939
190				4	940
191			Olymp. 242.	1	941
192				2	942
193		4120		3	943
194				4	944
195			Pertinax. Olymp. 243.	1	945
196			Seuerus ann. 18.	2	946
197				3	947
198				4	948
199			Olymp. 244.	1	949
200				2	950
201	ANN. DOM. CC.			3	951
202				4	952
203		4130	Olymp. 245.	1	953
204				2	954
205				3	955
206				4	956
207			Olymp. 246.	1	957
208				2	958
209				3	959
210				4	960
211			Olymp. 247.	1	961
212				2	962
213		4140		3	963
214			Caracalla ann. 6.	4	964
215			Olymp. 248.	1	965
216				2	966
217				3	967
218				4	968
219			Olymp. 249.	1	969
220			Macrinus ann. 1.	2	970
221			Antoninus Varus Heliogabalus	3	971
222			ann. 4.	4	972
223		4150	Olymp. 250.	1	973

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE.

DOMINI.		ANNI MVNDI.		ROMAE.
223		4151		2 874
224			Alexander Mammæ ann.13.	3 875
225				4 876
226			Olymp.251.	1 877
227				2 878
228				3 879
229				4 880
230			Olymp.252.	1 881
231				2 882
232		4160		3 883
233				4 884
234			Olymp.253.	1 885
235				2 886
236				3 887
237			Maximinus ann.3.	4 888
238			Olymp.254.	1 889
239	Cæforinus scribit librum de Die natali.cap.15.eius libri.			2 890
240			Balbinus & Puppianus ann.1.	3 891
241			Gordianus ann.6.	4 892
242		4170	Olymp.255.	1 893
243				2 894
244				3 895
245				4 896
246			Olymp.256.	1 897
247			Philippus ann.5.	2 898
248				3 899
249				4 1000
250	ANN. DOM. CCL.		Olymp.257.	1 1001
251				2 1002
252		4180	Decius ann.2.	3 1003
253				4 1004
254			Gallus cū Voltiano filio ann.2.	1 1005
255	AEmilianus 3.mensibus.		Olymp.258.	2 1006
256			Valerianus & Gallienus ann.15.	3 1007
257				4 1008
258			Olymp.259.	1 1009
259				2 1010
260				3 1011
261				4 1012
262		4190	Olymp.260.	1 1013
263				2 1014
264				3 1015
265				4 1016
266			Olymp.261.	1 1017
267				2 1018
268				3 1019
269				4 1020
270			Olymp.262.	1 1021
271			Claudius secundus ann.2.	2 1022
272		4200		3 1023

273		4201	Aurelianus ann.5.menfib.6.	4	1024
274			Olymp.263.	1	1025
275				2	1026
276				3	1027
277				4	1028
278			Tacitus menfib.6. Olymp.264.	1	1029
279			Probus ann.7.	2	1030
280				3	1031
281				4	1032
282		4210	Olymp.265.	1	1033
283				2	1034
284				3	1035
285				4	1036
286			Carus cū filiis an.2. Olymp.266.	1	1037
287				2	1038
288			Diocletianus ann.20.	3	1039
289				4	1040
290			Olymp.267.	1	1041
291				2	1042
292		4220		3	1043
293				4	1044
294			Olymp.268.	1	1045
295				2	1046
296				3	1047
297				4	1048
298			Olymp.269.	1	1049
299				2	1050
300	ANN. DOM. CCC.			3	1051
301				4	1052
302		4230	Olymp.270.	1	1053
303				2	1054
304				3	1055
305				4	1056
306			Olymp.271.	1	1057
307				2	1058
308			Galerius ann.2.	3	1059
309				4	1060
310			Constantinus Ma- Olymp.272.	1	1061
311			gnus ann.31.	2	1062
312		4240		3	1063
313				4	1064
314	Indictiones proprie pertinet ad		INDICTIONES Constant	1	1065
315	Justiniani tēpora, quibus sunt		tinianæ.		1066
316	imperatæ.				1067
317					1068
318					1069
319					1070
320					1071
321					1072
322		4250			1073

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE.

323		4251		1074
324				1075
325				1076
326				1077
327				1078
328				1079
329				1080
330				1081
331				1082
332		4260		1083
333				1084
334				1085
335				1086
336				1087
337				1088
338				1089
339				1090
340				1091
341			Constantius ann.24.	1092
342		4270		1093
343				1094
344				1095
345				1096
346				1097
347				1098
348				1099
349				1100
350	ANN.DOM.CCCL.			1101
351				1102
352		4280		1103
353				1104
354				1105
355				1106
356				1107
357				1108
358				1109
359				1110
360	Donatus grammaticus floret.			1111
361				1112
362		4290		1113
363				1114
364				1115
365			Iulianus ann.2.	1116
366				1117
367			Iouinianus mensib.8.	1118
368			Valentinianus ann.11.	1119
369				1120
370				1121
371				1122
372		4300		1123

373			
374			
375			
376			
377			
378			
379			
380			
381			
382			
383		4310	Gratianus cum fratre Valentiniano ann.6.
384			
385			
386			
387			
388			
389			
390			
391			
392			
393		4320	
394			
395			
396			
397			
398			
399			
400	ANN. DOM. CCCC.		
401			
402			
403		4330	
404			
405			
406			
407			
408			
409			
410			
411			
412			
413	Alaricus Romam capit.	4340	Honorius cum Theodosio iuniorre ann.16.
414			
415			
416			
417			
418	FRANCOR. REGES.		
419			
420	Pharamundus rex primus Francorū declaratur: regnat ann.11		
421			
422		4350	

INDEX
ANNI MVNDI.

ROMAE.

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	435 ⁱ	IMPERATORES.	
423				1174
424				1175
425				1176
426				1177
427			Theodosius iunior filius Arcadij	1178
428			ann. 26.	1179
429				1180
430				1181
431	Clodio Crinitus, secundus Fran-			1182
432	corum rex ann. 18.	436 ^o		1183
433				1184
434				1185
435				1186
436				1187
437				1188
438				1189
439				1190
440				1191
441				1192
442		437 ^o		1193
443				1194
444				1195
445				1196
446				1197
447			Attila regnat.	1198
448				1199
449	Meroueus 3. Franc. rex ann. 10.			1200
450	ANN. DOM. CCCCL.			1201
451			Aquilea diruitur ab Attila.	1202
452		438 ^o		1203
453			Martianus ann. 7.	1204
454				1205
455				1206
456				1207
457			Genfericus Romam occupat, &	1208
458			spoliat.	1209
459	Childericus 4. rex Franc. ann. 26.			1210
460				1211
461			Leo primus ann. 16.	1212
462		439 ^o		1213
463				1214
464				1215
465				1216
466				1217
467				1218
468				1219
469				1220
470	Odoacer dicit se regem Italiae,		Romanum in Italia ruit Impe-	1221
471	post depositum ab Augustulo		rium.	
472	Imperium ann. dom. 470.	440 ^o		

DOMINI.

CHRONICI.
ANNI MVNDI.

FRANCOR. REGES.	IMPERATORES.
473	
474	
475	
476	
477	Zeno ann.17.
478	
479	
480	
481	
482	
483	
484	
485	
486	
487	
488	
489	
490	
491	
492	
493	
494	
495	
496	
497	
498	
499	
500	
501	
502	
503	
504	
505	
506	
507	
508	
509	
510	
511	
512	
513	
514	
515	
516	
517	
518	
519	
520	
521	
522	

FRANCOR. REGES.

IMPERATORES.

4401

Zeno ann.17.

4410

Clodoveus 5. rex Franc. ann. 30.

4420

Anastasius primus ann. 26.

ANN. DOM. D.

4430

4440

Childebertus rex 6. Franc. an. 45.

Iustinus Senior ann. 9.

4450

INDEX

DOMINI.

ANNI MVNDI.

	FRANCOR. REGES.		IMPERATORES.
523		4451	
524			
525			
526			
527			
528			Iustinianus ann. 39.
529			
530			
531			
532		4460	Dionysius Paruus Abbas Romanus, auctor est numerā dorum annorum à nato Domino.
533			
534			
535			
536			
537			
538			
539			
540			
541			
542		4470	
543			
544			
545			
546			
547			
548			Totilas euertit muros vrbis Romæ, direptis omnibus civium bonis: iisque captiuis in Campaniam abductis. ita tum Roma plusquam dierum quadraginta spatio mansit deserta.
549			
550	ANN. DOM. DL.		
551			
552		4480	
553			
554			
555			
556			
557			
558			
559			
560	Clotarius I. rex Franc. 7. ann. 5.		
561			
562		4490	
563			
564			
565	Cherebertus Franc. rex 8. ann. 9.		
566			Iustinus iunior ann. 11.
567			
568			
569			
570			
571			
572		4500	

DOMINI.

CHRONICI.
ANNI MVNDI.

FRANCOR. REGES.	4501	IMPERATORES.
573		
574 Chilpericus Franc. rex 9. ann. 14.		
575		
576		
577		
578		Tiberius Pius ann. 7.
579		
580		
581		
582		
583	4510	
584		Mauritius ann. 30.
585		
586		
587		
588 Clotarius 2. Frac. rex 10. ann. 44.		
589		
590		
591		
592		
593	4520	
594		
595		
596		
597		
598		
599		
600 ANN. DOM. DC.		
601		
602		
603	4530	
604		Phocas ann. 8.
605		
606		
607		
608		
609		
610		
611		
612		
613	4540	Heraclius ann. 29.
614		
615		
616		
617		
618		
619		
620		
621		
622	4550	

INDEX

DOMINI.

ANNI MVNDI.

623	FRANCOR. REGES.	4551	IMPERATORES.
624			
625			
626			
627			
628			
629			
630			
631			
632	Dagobertus huius nominis pri-	4560	
633	mus, rex II. Franc. ann. 14.		
634			
635			
636			
637			
638			
639			
640			
641			Cóstantinus Heracleonas cú ma
642		4570	3. mens. 4. tre Martina an. 2.
643			Cóstantus Heraclij nepos ann. 27.
644			
645			
646	Clodoueus 2. rex 12. Franc. an. 17.		
647			
648			
649			
650	ANN. DOM. DCL.		
651			
652		4580	
653			
654			
655			
656			
657			
658			
659			
660			
661			
662		4590	
663	Clotarius 3. rex 13. Franc. ann. 4.		
664			
665			
666			
667	Childericus 2. rex 14. Franc. an. 14.		
668			
669			
670			Constantinus 4. ann. 17.
671			
672		4600	

CHRONICI
ANNI MVNDI.

673	FRANCOR. REGES.	4601	IMPERATORES.
674			
675			
676			
677			
678			
679			
680			
681	Theodoricus rex 15. Frac. ann. 14.		
682		4610	
683			
684			
685			
686			
687			Iustinianus 2. ann. 10.
688			
689			
690	Pipinus, maior domus.		
691			
692		4620	
693			
694			
695	Clodoveus 3. rex 16. Frac. ann. 4.		
696			
697			Leo 2. ann. 3.
698			
699	Childebertus 2. rex 17. Fra. an. 18.		
700	ANN. DOM. DCC.		Tiberius 3. dictus Absimarius ann. 7.
701		4630	
702			
703			
704			
705			
706			
707			Iustinianus 2. recipit Imperium ann. 6.
708			
709			
710			
711			
712		4640	
713			Philippicus ann. 2.
714	Carolus Martellus Palatij prae- fatus.		Anastafius 2. ann. 3.
715			
716	Dagobertus 2. rex 18. Franc. an. 4.		
717			
718			Theodosius 3. ann. 1.
719			Leo 3. dictus Isaurus ann. 24.
720	Interregnum ann. 2.		
721			Beda finit suum Chronicum.
722	Chilpericus 2. rex 19. Franc. an. 5.	4650	

INDEX

DOMINI.

ANNI MVNDI.

	FRANCOR. REGES.		IMPERATORES.
723		4651	
724			
725			
726			
727	Theodoricus 2. rex 20. Francor.		
728	ann. 15.		
729			
730			
731			
732		4660	
733			
734			
735			
736			
737			
738			
739			
740			
741	Pipinus Martelli præfct. Palatij.		
742	Childericus 3. rex 21. Frac. ann. 9.	4670	
743			Constantinus 5. dictus Coprony-
744			mus ann. 35.
745			
746			
747			
748			
749			
750	ANN. DOM. DCCL.		
751	Pipinus Breuis rex 22. Frac. an. 18.		
752		4680	
753			
754			
755			
756			
757			
758			
759			
760			
761			
762		4690	
763			
764			
765			
766			
767			
768			
769	Carolus Magnus rex 23. Francor.		
770	ann. 46.		
771			
772		4700	

INDEX
 DOMINI. ANNI MVNDI. IMPERATORES.

823	FRANCOR. REGES.	475 ¹	Occidentis.	Orientis.
824				
825				
826				
827				
828				
829				
830				Theophilus an.25.
831				
832		4760		
833				
834				
835				
836				
837				
838				
839				
840				
841	Carolus Caluus rex 25. Francor.		Lotharius ann.15.	
842	ann.36.	4770		
843				
844				
845				Michael ann.25.
846				
847				
848				
849				
850	ANN. DOM. DCCCL.			
851				
852		4780		
853				
854	Ioanna, Papa Romana ann.2.			
855	mens.3.			
856			Ludouicus secun-	
857			dus ann.21.	
858				
859				
860				
861				
862		4790		
863				
864				
865				
866				
867				
868				
869				Basilius Macedo
870				ann.17.
871				
872		4800		

DOMINI.

CHRONICI.

ANNI MVNDI.

IMPERATORES.

Year	Francor. Reges.	Occidentis.	Orientis.
873			
874			
875			
876			
877			
878	Ludouicus Balbus rex 26. Francor. ann. 2.	Carolus 2. dictus Balbus annis 2.	
879	Ludouicus 3. & Carolomanus reges 27. Francor. ann. 5.	Carolus 3. Crassus dictus ann. 12.	
880			
881			
882			
883			
884			
885	Carolus Crassus rex 28. Francor. ann. 7.		
886			
887			
888			Leo 6. ann. 17.
889			
890			
891	Odo rex 29. Francor. ann. 9.		
892	Liliorum insignia ab hoc sunt instituta & vsurpata primū.	Arnulphus an. 12.	
893			
894			
895			
896			
897			
898			
899			
900			
901	ANN. D. O. DCCCC. Carolus Simplex rex 30. Francorum ann. 27.		
902			
903			
904			
905		Ludouicus 3. ann. 10.	Constantinus 8. ann. 2.
906			Alex. patruo ann. 2.
907			Constantinus 8. solus ann. 39.
908			
909			
910			
911			
912			
913			
914			
915			
916			
917			
918			
919			
920			
921			
922			
923			
924			
925			
926			
927			
928			
929			
930			
931			
932			
933			
934			
935			
936			
937			
938			
939			
940			
941			
942			
943			
944			
945			
946			
947			
948			
949			
950			
951			
952			
953			
954			
955			
956			
957			
958			
959			
960			
961			
962			
963			
964			
965			
966			
967			
968			
969			
970			
971			
972			
973			
974			
975			
976			
977			
978			
979			
980			
981			
982			
983			
984			
985			
986			
987			
988			
989			
990			
991			
992			
993			
994			
995			
996			
997			
998			
999			
1000			

INDEX

DOMINI.

ANNI MVNDI. IMPERATORES.

	FRANCOR. REGES.		Occidentis.	Orientis.
923		4851		
924				
925				
926				
927	Rodolphus Burgundio rex Fran-			
928	cor. 31. ann. 2.			
929	Ludouicus Trāsmarinus rex 32.			
930	Francor. ann. 27.			
931				
932		4860		
933				
934				
935				
936				
937				
938			Otho primus ann. 36.	
939				
940				
941				
942		4870		
943				
944				
945				Cōstātinus 9. cū Ro-
946				mano filio ann. 16.
947				
948				
949				
950	ANN. DOM. DCCCCCL.			
951				
952		4880		
953				
954				
955				
956	Lotharius rex 33. Franc. ann. 31.			
957				
958				
959				
960				
961		4890	Otho salutatur Imperator à pulo Romano.	Nicephorus Phocas ann. 10.
962				
963				
964				
965				
966				
967				
968				
969				
970				Ioannes Zimisca ann. 6.
971				
972		4900		

DOMINI.

CHRONICI ANNI MVNDI IMPERATORES.

Year	Francor. Reges.	Occidentis.	Orientis.
973			
974			
975			
976			
977			
978			
979			
980			
981			
982			
983			
984			
985			
986			
987	Ludouicus 5. rex 34. Frac. ann. 1.		
988	HVGO Capetus rex 35. Franc. ann. 9.		
989			
990			
991	Pares Franciæ instituti.		
992			
993			
994			
995			
996			
997	Robertus rex 36. Franc. ann. 34.		
998			
999			
1000	ANN. DOM. M.		
1001			
1002			
1003			
1004			
1005			
1006			
1007			
1008			
1009			
1010			
1011			
1012			
1013			
1014			
1015			
1016			
1017			
1018			
1019			
1020			
1021			
1022			

INDEX

DOMINI. ANNI MVNDI. IMPERATORES.

ANNO	FRANCOR. REGES.	ANNO	IMPERATORES.
1013		4951	Occidentis.
1024			
1025			Conradus 2. ann. 15.
1026			
1027			Constantinus frater
1028			mortuo ann. 3.
1029			
1030			Romanus Argypopolus ann. 6.
1031	Henricus primus, rex 37. Franc.		
1032	ann. 30.	4960	
1033			
1034			
1035			
1036			Michael Paphlagon ann. 7. mens. 8.
1037			
1038			
1039			Henricus 3. dictus Niger ann. 17.
1040			
1041			
1042		4970	
1043			Michael Calaphates mens.
1044			Constantinus Monomachus ann. 13.
1045			Zoë fuit eius vxor.
1046			
1047			
1048			
1049			
1050	ANN. DOM. M.L.		
1051			
1052		4980	
1053			
1054			
1055			Theodora ann. 2.
1056			
1057			Henricus 4. ann. 50.
1058			Michael Stratioticus ann. 2.
1059			Ifacius Comnenus ann. 3.
1060			
1061	Philippus primus, rex 38. Franc.		
1062	ann. 49.	4990	
1063			Constantinus Duca ann. 8.
1064			
1065			
1066			
1067			
1068			
1069			
1070			
1071			Romanus Diogenes dux et Eudocia ann. 4.
1072		5000	

DOMINI.

CHRONICI.
ANNI MVNDI. IMPERATORES.

1073	FRANCOR. REGES.	5001	Occidentis.	Orientis.
1074				
1075				
1076				Michael Ducas ann.6.
1077				
1078				
1079				
1080				
1081				
1082		5010		Nicephorus Botoniates ann.3.
1083				
1084				
1085				Alexius Comnenus ann.33.
1086				
1087				
1088				
1089				
1090				
1091				
1092				
1093		5020		
1094				
1095				
1096				
1097				
1098				
1099				
1100	ANN. DOM. M. C.			
1101				
1102				
1103		5030		
1104				
1105				
1106				
1107				
1108				Henricus 5. ann. 20.
1109				
1110	Ludouicus Crassus rex 39. Frac.			
1111	ann. 28.			
1112				
1113		5040		
1114				
1115				
1116				
1117				
1118				Caloioannes Comnenus ann. 25.
1119				
1120				
1121				
1122		5050		

INDEX

DOMINI. ANNI MVNDI. IMPERATORES.

ANNO	FRANCOR. REGES.	IMPERATORES.
1123		Occidentis.
1124		
1125		
1126		
1127		Lotarius dux Saxoniae ann. 13.
1128		
1129		
1130		
1131		
1132		5060
1133		
1134		
1135		
1136		
1137	Ludouicus Iunior, rex 40. Franc.	
1138	ann. 43.	
1139		
1140		Conradus 3. ann. 14.
1141		
1142		5070 Emanuel ann. 28.
1143		
1144		
1145		
1146		
1147		
1148		
1149		
1150	ANN. DOM. M. CL.	
1151		
1152		5080
1153		
1154		Fridericus Barbarofsa ann. 38.
1155		
1156		
1157		
1158		
1159		
1160		
1161		
1162		5090
1163		
1164		
1165		
1166		
1167		
1168		
1169		
1170		
1171		
1172		5100

DOMINI.

CHRONICI.

ANNI MVNDI. IMPERATORES.

Year	Event / Emperor	Occidentis.	Orientis.
1173	FRANCOR. REGES.	5101	
1174			
1175			
1176			
1177			
1178			
1179			
1180			
1181	Philippus Augustus rex 41. Frac.		Alexius Puer ann. 3.
1182	ann. 43.	5110	
1183			
1184			Andronicus ann. 2.
1185			
1186			Isacius Angelus ann. 16.
1187			
1188			
1189			
1190			
1191			
1192			Henricus 6. ann. 8.
1193		5120	
1194			
1195			
1196			
1197			
1198			
1199			
1200	ANN. DOM. M. CC.		Philippus Barbarossæ filius an. 10.
1201			Constantinopolis capta à Francis & Venetis.
1202			Alexij Duo & Balduini ann. 2.
1203	Theodorus Lascaris extra urbē an. 18.	5130	Henricus Balduini frater ann. 12.
1204	TARTARI.		
1205			
1206			
1207			
1208			
1209			
1210	ALBIGENSES.		Otho 4. ann. 4.
1211			
1212		5140	
1213			
1214			Fridericus 2. ann. 38.
1215			
1216			Petrus Altisiodorensis ann. 5.
1217			
1218			
1219			
1220			
1221			Robertus Petri filius ann. 7.
1222		5150	

INDEX

DOMINI. ANNI MVNDI. IMPERATORES.

ANNO	FRANCOR. REGES.	Occidentis.	Orientis.
1223		5151	
1224	Ludouicus 8. rex 42. Franc. ann. 3.		
1225			
1226			
1227	Ludouicus 9. qui dictus est Sanctus, rex 43. Franc. ann. 44.		Balduinus 2. ann. 33.
1228			
1229			
1230			
1231			
1232		5160	
1233			
1234			
1235			
1236			
1237			
1238	Factiones Gibellinorum pro Imperatore, & Guelphorum pro Papa.		
1239			
1240			
1241			
1242		5170	
1243			
1244			
1245			
1246			
1247			
1248			
1249			
1250	ANNO DOM. MCCL.		Conradus 4. ann. 4.
1251			
1252		5180	
1253			
1254			Vuillelmus dux Hollandiæ ann. 2.
1255			Interregnum in Imperio ann. 17.
1256			
1257			
1258			
1259			Michael Palæologus ann. 35.
1260			Balduinum Constantinopoli expulit.
1261			
1262		5190	
1263			
1264			
1265			
1266			
1267			
1268			
1269			
1270			
1271	Philippus Audax, rex 44. Franc.		
1272	ann. 15.	5200	

DOMINI.

CHRONICI.

ANNI MVNDI. IMPERATORES.

1273	FRANCOR. REGES.	5201	Occidentis. (RODOL- Orientis.
1274			PHVS Comes Hab.
1275			spurgensis ann.19.
1276			
1277			
1278			
1279			
1280			
1281			
1282		5210	
1283			
1284	Vesperæ Siculæ.		
1285			
1286	Philippus Pulcher, rex 45. Franc.		
1287	ann.28.		
1288			
1289			
1290			
1291			
1292		5220	Adolphus ann.6.
1293			
1294			
1295			
1296			Andronicus Palæo-
1297			logus ann.37.
1298			
1299			Albertus primus ann.10.
1300	ANN.DOM.M.CCC. Otho		TVRCAE.
1301	manus Turc.ann.28.		
1302		5230	
1303			
1304			
1305			
1306			
1307			
1308			
1309			Henricus 7.ann.6.
1310			
1311			
1312			
1313		5240	
1314	Ludouicus Hutinus rex 46. Fran-		Ludouicus Bava-
1315	cor.ann.2.		rus ann.32.
1316	Philippus Longus, rex 47. Fran-		
1317	cor.ann.5.		
1318			
1319			
1320			
1321	Carolus Pulcher, rex 48. Franc.		
1322	ann.7.	5250	

INDEX

DOMINI. ANNI MVNDI. IMPERATORES.

DOMINI.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES.
1323	5251	Occidentis.
1324		
1325		
1326		
1327		
1328		Orchanes Turc. Im-
1329		perator 2. ann. 22.
1330		
1331		
1332	5260	Andronicus Junior
1333		ann. 13.
1334		
1335		
1336		
1337		
1338		
1339		
1340		
1341		
1342	5270	
1343		
1344		
1345		Ioannes Cantacuz-
1346		Carolus 4. ann. 32. nus ann. 16.
1347		
1348		
1349		
1350		Amurates Turc. Im-
1351		perator 3. ann. 23.
1352	5280	
1353		
1354		
1355		
1356		
1357		
1358		
1359		
1360		
1361		Ioannes Palaeologus
1362	5290	ann. 30.
1363		Amurates Genuensium
1364		vsus eriremibus trail-
1365		cit in Europam.
1366		
1367		
1368		
1369		
1370		
1371		
1372	5300	

DOMINI.

CHRONICI.
ANNI MVNDI. IMPERATORES.

1373	FRANCOR. REGES.	5301	Occidentis.	Baiazethes Orientis.
1374				Turc. 4. ann. 26.
1375				
1376				
1377				
1378				
1379				Vuencefflaus ann. 22.
1380	Carolus 6. rex 52. Franc. ann. 42.			
1381				
1382	Hic tres tantum flores Liliorum	5310		
1383	instituit in Fracicis insignibus			
1384	depingi: quum iam inde ab			
1385	Odone incertum Liliorum nu-			
1386	merum per insignia sua sparge-			
1387	rent & adhiberent Reges.			
1388				
1389				
1390				
1391				
1392	Tamberlanes Scytha Asiam in-	5320		Andronicus Palæo-
1393	uadit.			logus 3. ann. 3.
1394				
1395				Emanuel Iunior an. 30.
1396				
1397				
1398	Emanuel Chryfoloras studia Gra-			
1399	carum literarum reducit in Ita-			Mahometes Turc. 5.
1400	ANN. DOM. M. CCCC.			ann. 17.
1401	nam, ubi annis 70. conticuerat.			Rupertus Comes
1402				Palatinus ann. 10.
1403		5330		
1404				
1405				
1406				
1407				
1408				
1409				
1410				
1411				Sigismundus rex Hun-
1412				gariae ann. 28.
1413		5340		
1414				
1415				
1416				Ioan. Huz & Hieronym. de Praga.
1417				
1418				
1419				Amurates 2. Turc.
1420				6. ann. 34.
1421				
1422	Interregnum ann. 1.	5350		

INDEX

DOM. FRANC. REGES. ANNI MUNDI.   IMPERATORES.

ANNO	FRANCORUM REGES	IMPERATORES OCCIDENTIS	IMPERATORES ORIENTIS
1413	Carolus 7. Victor cognomine	5351	
1414	rex 53. Franc. ann. 58.		Flavius Ioannes ann. 4.
1425			
1426			
1427			
1428			Ioannes Emanuelis
1429			filius ann. 24.
1430			
1431			
1432		5360	
1433			
1434			
1435			
1436			
1437			
1438			Albertus 2. ann. 2.
1439			
1440	Ars Impressoria Moguntia re-		Fridericus 3. ann. 54.
1441	perta.		
1442		5370	
1443	Scandeburgius rex Epiri.		
1444			
1445			
1446			Constantinus Palaeo-
1447			logus Emanuele su-
1448			perstite ann. 8.
1449			
1450	ANN. DOM. M.CCCCL.		Mahometes 2. Turca
1451			7. ann. 32.
1452		5380	
1453			Constantinopolis à Ma-
1454			homete capitur.
1455			
1456			
1457			
1458			
1459			
1460			Trapezus capitur à
1461	Ludovicus 11. rex 54. Franc. an. 23.		Turca.
1462		5390	
1463			
1464			
1465			
1466			
1467			
1468			
1469			
1470	Gaza scribit librū de mensibus		
1471			
1472		5400	

DOMINI.

CHRONICI.

ANNI MVNDI. IMPERATORES.

Year	Francor. Reges.	Occidentis.	Orientis.
1473			
1474			
1475			
1476			
1477			
1478			
1479			
1480			
1481			
1482			Baiazethes 2. Turc.
1483		5410	8. ann. 31.
1484	Carolus 8. rex 55. Franc. ann. 14.		
1485			
1486			
1487			
1488			
1489			
1490			
1491			
1492			
1493		5420	
1494			
1495			Maximilianus ann. 25.
1496			
1497			
1498	Ludouicus 12. Pater populi dictus.		
1499	rex 56. Franc. ann. 17.		
1500	ANN. DOM. M. D.		M. D.
1501			
1502			
1503		5430	
1504			
1505			
1506			
1507			
1508			
1509			
1510			
1511			
1512			
1513		5440	Selinus Turcar. Imperator 9. ann. 8.
1514			
1515	Franciscus Valelius dictus, rex 57.		
1516	Franc. ann. 32. studia bonarum		Martinus Lutherus scribit de indulgentiis.
1517	literarum restituit in Francia.		
1518			
1519			
1520			Carolus 5. ann. 39.
1521			Solimanus Turc. 10. ann. 46.
1522		5450	

INDEX

DOMINI.

ANNI MVNDI.

IMPERATORES.

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	Occidentis.	Orientis.
1523		545 ¹		
1524				
1525				
1526				
1527				
1528				
1529				
1530	Professores Linguarum instituti			
1531	in Academia Parisiensi, à Fran-			
1532	cisco rege, huius nominis pri-	546 ⁰		
1533	mo.			
1534				
1535				
1536				
1537				
1538				
1539				
1540				
1541				
1542		547 ⁰		
1543				
1544				
1545				
1546				
1547	Henricus 2. rex 58. Franc. ann. 12.			
1548				
1549				
1550	ANN. DOM. M.D.L.			
1551				
1552		548 ⁰		
1553				
1554				
1555				
1556				
1557				
1558			Ferdinandus ann. 6.	
1559	Franciscus 2. rex 59. Franc. ann. 1.			
1560	Carolus 9. rex 60. Franc. ann. 14.			
1561				
1562		549 ⁰		
1563				
1564			Maximilianus 2. ann.	
1565				Selinus 2. Turc. 11. ann.
1566				
1567				
1568				
1569				
1570				
1571				
1572		550 ⁰		

HEBRÆI NVMERANT ANNOS A MVNDO CON-
dito, & annum, quo natus est Dominus noster Iesus Christus, conferunt
in annum ab orbe condito 3761. ter millesimum septingentesimum sexa-
gesimum primum. In quo vt ab iis erretur, dictum fuit lib.2. cap.2. huius
Chronici. Quò tamen nobis constet ea, quam vsurpât temporum notatio,
contulimus hîc eorum annos cum nostris. Annos autem hîc inchoamus
Scripturæ more à mense Septembri.

	<i>Anni Dom.</i>	<i>Anni mudi.</i>	<i>Anni Do.</i>	<i>Anni mudi.</i>	<i>Anni Dom.</i>	<i>Anni mudi.</i>	<i>Anni Dom.</i>	<i>Anni mudi.</i>
	Christianorū.	Hebræor.	Christianorū.	Hebræor.	Christianorū.	Hebræor.	Christianorū.	Hebræor.
1		3761	370	4130	790	4550	1210	4970
2		3762	380	4140	800	4560	1220	4980
3		3763	390	4150	810	4570	1230	4990
4		3764	400	4160	820	4580	1240	5000
5		3765	410	4170	830	4590	1250	5010
6		3766	420	4180	840	4600	1260	5020
10		3770	430	4190	850	4610	1270	5030
20		3780	440	4200	860	4620	1280	5040
30		3790	450	4210	870	4630	1290	5050
40		3800	460	4220	880	4640	1300	5060
50		3810	470	4230	890	4650	1310	5070
60		3820	480	4240	900	4660	1320	5080
70		3830	490	4250	910	4670	1330	5090
80		3840	500	4260	920	4680	1340	5100
90		3850	510	4270	930	4690	1350	5110
100		3860	520	4280	940	4700	1360	5120
110		3870	530	4290	950	4710	1370	5130
120		3880	540	4300	960	4720	1380	5140
130		3890	550	4310	970	4730	1390	5150
140		3900	560	4320	980	4740	1400	5160
150		3910	570	4330	990	4750	1410	5170
160		3920	580	4340	1000	4760	1420	5180
170		3930	590	4350	1010	4770	1430	5190
180		3940	600	4360	1020	4780	1440	5200
190		3950	610	4370	1030	4790	1450	5210
200		3960	620	4380	1040	4800	1460	5220
210		3970	630	4390	1050	4810	1470	5230
220		3980	640	4400	1060	4820	1480	5240
230		3990	650	4410	1070	4830	1490	5250
240		4000	660	4420	1080	4840	1500	5260
250		4010	670	4430	1090	4850	1510	5270
260		4020	680	4440	1100	4860	1520	5280
270		4030	690	4450	1110	4870	1530	5290
280		4040	700	4460	1120	4880	1540	5300
290		4050	710	4470	1130	4890	1550	5310
300		4060	720	4480	1140	4900	1560	5320
310		4070	730	4490	1150	4910	1570	5330
320		4080	740	4500	1160	4920	1571	5331
330		4090	750	4510	1170	4930	1572	5332
340		4110	760	4520	1180	4940	1573	5333
350		4120	770	4530	1190	4950	1574	5334
360		4130	780	4540	1200	4960	1575	5335

INDEX RERVM PRAECI-
 PVARVM, QVÆ PRIORIBVS
 QVATVOR HVIVS CHRONICI
 LIBRIS, CONTINENTVR.

A bdon iudex. pa. 112.	Alexandri successores populum Dei op- prefferunt.	171.
Abesân index. 112.	Alexandria Aegypti.	190.
is non est Booz.	Aliquando quid valeat.	4.
1:9.	Amalec regio.	84.
Abib mensis. 33.	Ambrosij epistola paschalis.	181.
Abimelech. 112.	Amram pater Moïsis.	103.
Abyssus. 70.	Anaxagoras philosophus.	11.
Abrahâ natus anno	Animales homines sunt philosophi.	9.
pat. is centesimo & tricesimo.	Annale tempus.	30.
Admonetur à Deo de relinquendo solo	Annus quid sit.	40.
patrio.	ciuilis.	41.
Assumit Agar sociam thori.	climatericus.	29.
Aculaus historicus.	lunaris.	40.
Aedificia superba damnantur.	magnus.	40.
Aegyptiorum menses.	naturalis.	41.
Aegyptus inundatur Nilo.	solaris.	40.
Aegyptiæ ecclesiæ annum inchoant à men- se Septembri.	xviii. d. s.	36.
Aegyptum dat Nabucodonosori Deus. 151.	annus Romuli.	32.
Aequinoctium autumnale.	Iulij Cæsaris.	42. & 198.
vernum.	annus quartus Ioacim incipit transmigra- tionem babylonicam.	125.
aquinocctiis definiuntur anni in scriptura, et si ea non nominat.	anni principium varium.	59.
aquinocctialis circulus.	anni finis & exitus.	46.
aquinocctiales horæ.	anni tempora.	45.
aquinocctia quando fiant.	anni Domini inchoandi ab æquinoctio autumnali.	202.
Aera, vnde dicta.	anni iudicium ccccl.	118.
Aera dicuntur temporum initia.	anni à Deo constituti ratio.	202.
Aereum imperium Alexandri magni. 251.	Antiochus Epiphanes.	226.
Actas Christi domini.	Aod dicitur Ehud hebr.	112.
Aeterna non cernuntur.	Apostoli de festis diebus.	49.
aeternum Dei imperium fuit ante mūdum conditum.	Aquæ cœlestes.	1.
Aether hebr. Raquia.	aquæ pluuiæ.	70.
Aethiopes colunt zonam torridam.	Aquilæ bipartitæ signum vnde.	261.
Aeuum, à ior.	Arabum menses & anni.	207.
Africa semper aliquid affert noui.	Aram.	247.
Agnus quotidie mane & vesperi immola- batur.	Arca & altare Christum referebant.	262.
Agrorum feriæ, & sabbata.	Arca Dei in Silo.	222.
Alba stetit annis 400.	Argenteum imperium Persarum.	151.
Albatechnius arabs astrologus.	Aristotelis liber de mundo.	8.
Alexander magnus Iudæis fauet.	Artaxerxes pius. Nehemiæ.	169.
Alexander magni imperium Græcum di- citur in Scriptura.	Artaxerxes Memor.	165.
	Artaxerxes Longimanus.	165.
	Artes intra mille annorum repertæ apud G. ij.	

INDEX.

Varronem.	25.	Carolus magnus. 1.	260.
Aschanazai sunt Medi.	229.	Carolus caluus. 2.	261.
Aschenez.	229.	Carolus simplex. 3.	262.
Asphaltites lacus.	108.	Carolus pulcher. 4.	263.
Asuerus Artaxerxes.	164.	Carolus sapiens. 5.	264.
Astra condita in signa.	44.	Carolus sextus.	265.
Astræa.	54.	Carolus septimus.	266.
Assyriorum imperium.	152. & 246.	Carolus exiguus. 8.	267.
Athenienses diem à nocte inchoant.	20.	Carolus nonus.	100.
Atheniensium anni vnde incipiant.	59.	Carræ.	4.
Atheniensium facta pro maximis celebrata.	208.	Catachresi vtimur multis locis.	85.
Atticorum menses.	35.	Cataduppi.	256.
Atticus Chronicum scripsit.	59.	Catalannici campi.	75. & 99.
Augeæ stabulum.	208.	Causæ rerum.	effectus.
Augustulus imperator.	62.	Causæ tollendæ, vt tollantur effectus.	71.
Auitus imperator.	256.	198.	9.
Aureus numerus.	200.	Cælum est aër & æther.	4.
Aureum imperium Nabucodonosor.	151.	Cælum globosum.	99.
Autumno mundus conditus.	45.	Cælum locus rerum omnium.	20.
B			
B abylonis etymon.	97.	Cæli dicuntur patres Saturnorum.	108.
Babylon à quo condita.	150.	Censorinus.	35.
Babylonica monarchia.	143.	Cetura.	33.
Baptismi Christi tempus.	196.	Cethim sunt Romani.	33.
Baptismus Domini non finit hebdomades Danielis.	159.	Cham.	37.
Baptizatur Dominus noster Iesus Christus ingrediens annum trigesimum.	194.	Chananæa regio.	37.
Beda de intercalatione.	52.	Cherobertus.	37.
Beda errat in annis hebdomadum.	176.	Childebertus primus.	37.
Bedola non est bdelium, sed vnio.	84.	secundus.	37.
Ben-iamin vltimus filius Iacob.	109.	Childericus primus.	37.
Ben-iamin tribus propè exq̄sa.	123.	secundus.	37.
Bella vnde oriantur.	203.	tertius.	37.
Bella Medica.	146.	Chilpericus primus.	37.
Bellum Gabaiticum.	122.	secundus.	37.
Marathonium.	214. & 216.	Christus dominus, Deus & rex noster.	14.
Peloponnesiacum.	214. & 217.	nostra iustitia.	175.
Salaminium.	216.	de tribu Iuda ortus.	191.
Thebanum.	100.	incarnatus mense Ianuario.	174.
Troianum.	100.	passus anno 32. & dimidio, suæ	50.
Berosus Chaldaeus.	149. & 224.	ætatis terrenæ.	174.
Bissextilis annus & mensis.	38.	Christiani variè notant tempora.	189.
Blondus notarius Eugenij.	162.	Chrysofostomi sententia de conceptione & natiuitate Iohannis & Christi.	85. & 133.
Bodilo.	258.	Chus Arabiam tenuit.	85. & 133.
Bruma.	201.	Chus regio, non est Aethiopia.	235.
Brunia, siue Brunichildis.	258.	Chus est Arabia.	84.
C			
C abala.	63.	Cinzi.	245.
Cadmus Milesius historicus.	213.	Cir, non est Cyrene.	10.
Cainan.	94.	Circulus quid sit.	107.
Caleb.	121.	Circuncisio imperatur.	41.
Calendæ.	38.	Ciuilis annus.	44.
Caphthoræi.	242.	Hebræorum.	42.
Captiuitas Babylonica.	143.	Romanorum.	9.
Carolus crassus imperator.	261.	Cleomedes.	27.
		Clerus.	29.
		Climacteres.	29.
		Climactericus annus.	255.
		Clodio crinitus.	259.
		Clodoueus, i. Ludouicus.	256.
		Clodoueus primus.	Clodo.

INDEX.

Clodoveus secundus.	
Clodoveus tertius.	
Clotarius primus.	
secundus.	
tertius.	
quartus.	
Collatio regum Iuda & Israel.	
Columella de æquinoctiis.	
Colossus aureus Nabucodonosor.	
Computista.	
Concubium.	
Confusio linguarum.	
Conradus Salicus.	
Conticinium.	
Cosmos.	
Cœsi tempora.	
Crepusculum.	
Cura nostra præcipua.	
Cyri maioris tempora.	
Cyrus maior non cepit Babylonem.	
Cyri edictum de reditu populi.	

D

D Agobertus primus.	
secundus.	
Dan vrbs in sorte Aser.	
Dani & Suæones, Normanni.	
Daniel historiam suam orditur à Babylo-	
nica transfuigatione.	
Danielis hebdomades.	
Darius Medus.	
Darius Assyrius.	
Darius Nothus.	
Darius Codomanus.	
David rex.	
Dedan populus Idumææ.	
Delta, Aegyptus inferior.	
Definitiones commodæ.	
Deus æternus.	
Deus est ipsa natura.	
Deus opifex temporis.	
Dei gloria non aliò deriuanda.	
Dei regnum mundo antiquius.	
Dei verbo vera philosophandi ratio con-	
tinetur.	
Dcorum matrimonia ridet Plinius.	
Dierum partitio Macrobo. Ouid.	
Dies ciuilis.	
naturalis.	
Domini.	
epactæ.	
sabbati.	
solis. lunæ. martis. mercurij. iouis.	
veneris. saturni.	
Diei principium varium.	
Diluuium cœpit mēse Octobri.	
Diluij annus solaris.	
Diluij aquæ quantæ fuerint.	
Diluij annus est annus Noe dc.	

258.	Dimidia hebdomas continet Christi Do-	
259.	mini ministerium.	194.
257.	Diocletiani anni.	181.
257.	in epistola Ambrosij.	181.
258.	memoria expuncta ex ecclesia.	181.
259.	Diodori Siculi historia.	54.
134.	Dion Nicæus de diebus.	23.
201.	Dionysius Parisiorum episcopus.	258.
48.	Dionysius paruus abbas Romanus.	180.
189.	Diospolis, Thebæ Aegyptiæ.	236.
21.	Diuisio trium orbis partium.	98. & 223.
96.	Diurnum nihil est hîc.	180.
255.	Dodanim, Dodonæi.	232.
21.	Dominicus dies ab Apostolis & primitiua	
8.	Ecclesia originem habet.	26.
58.	Draconis leges.	58.
21.	Duodecim horæ diei.	18.
65.	Duodecim menses anni Hebraici.	49.
163.	Duodecim tabulæ legû Romanarum.	219.
145.		
154.		

E

E cclesiastici conuentus olim celebra-	
bantur die Dominico.	27.
Ecclesiasticus annus Hebræorum.	47.
Ecclesia annum incepit à Septembri.	116.
Eden regio Syriæ.	81.
Edicta de obseruatione dierum quando	
recepta fuerunt in Occidente.	188.
Edictû Cyri de libertate populi Dei.	154.
Elisa insulas occupauit.	230. & 233.
Eton iudex.	112.
Elianæ scholæ dictum futile.	64.
Enneateris.	4.
Epactæ dies.	32.
Epiphania.	190. & 195.
Epiphanius de intercalando.	51.
Epiphanius definit diem ciuilē horis duo-	
decim. vt sint sex diei & totidem noctis	
horæ.	18.
Eratosthenis partitio temporum.	212.
Errores Græcorum & Latinorum codi-	
cum emendandi ex Hebræo.	94.
Errores posterorum Abrahami per annos	
quadringentos triginta.	105.
Esdra & Nehemiæ scripta.	168.
Esdra succedit Zorobabeli.	168.
Eudoxus anni rationē describit græcis.	50.
Euripidis mors.	217.
Eusebij chronicum mendosum.	92.
Eutropius de Roma condita.	60.
Exitus sermonis de reficiēda Ierusalē.	158.
Exodi locus cap. 12. emendandus in nostra	
versione.	102.
Expiationum festum.	192.
Ezechiel vnde annos numerat.	128.

F

F alsa deprehendere possumus, sed vera	
reperire nequimus.	197.

INDEX.

Fastos Iulius Cæsar publicat.	43.	Græci historias notant ab Olympiadibus.	184.
Februarius vnde dies habet.	28. & 199.	56.	
Fœlices qui sint.	97.	Græci variè notant tempora.	184.
Fœlicitas Dei donum.	76.	Græca ecclesia annos inchoat à mense	195.
Fœlicitas in terris esse nequit.	12.	Septembri, quo natus est Dominus.	172.
Feriæ.	22.	Græca monarchia & Alexandri Magni	172.
Feriæ semper sunt ignavis.	27.	principatus, idem.	172.
Ferreum imperium Romanum.	151.	Græci partiuntur menses in tres decades.	180.
Festa populi Dei, veræ quietis fuerunt sym	47.	Gratiani annus sextus.	262.
bola. 47.	47.	Gregorius tertius voluit dari tributum	262.
Festa dierum obseruatio sublata.	186.	Italia, Leoni tertio, imperatori.	262.
Festi dies.	21.		
Festorum dierum obseruatio vnde man-		H	
uit inter Christianos.	49.	H Aran, Carræ.	95. & 100.
Festum hebdomadum.	45.	Heber parens Hebræorum.	109.
Pasc hæ.	47.	Hebræi à mundo condito repetunt histor	56.
Primitiarum.	46.	rias, & annos numerant.	33. & 35.
Pentecostes.	46.	Hebræorum menses.	27.
Tabernaculorum.	46.	Hebdomas.	157.
Filij Orientis.	80.	Hebdomades Danielis.	194.
Finis hebdomadum Danielis.	159.	Hebdomadis Danielis vltimæ dimidium.	194.
Firmamentum quid sit.	72.	Hebdomades. i. septenos dierum circums	30.
Fluuij Paradisi.	81.	ignorauerunt veteres.	207.
Fluxa sunt quæ cernuntur omnia.	11.	Hegira Arabum.	209. & 213.
Forma & Materia.	75.	Hellanicus historicus.	11.
Franci veteres insonsi.	255.	Heli pontifex.	244.
Franci quando noti Romanis.	252.	Hemath, Ituræa.	264.
Franciæ regni termini Mosa & Oceanus.	261.	Henricus primus.	267.
Francorum nomen & origo.	253.	secundus.	267.
Francorum reges.	254.	tertius.	25.
Franciscus rex primus.	266.	Hermes trismegistus.	219.
secundus.	267.	Hermodorus Ephesius, interpres legum	213.
Franciscus Vatablus. 266.	266.	Romanarum.	41.
Franeum amicum habens.	261.	Herodotiætas.	351.
		Herodotus de anno AEGyptio.	224.
G		Hesiodus posterior Danicle.	84. & 239.
G Abaa & Gabaon.	122.	vanissimus in theogonia.	224.
Gabaiticum bellum.	123.	Hevila regio.	226.
Galatæ & Gallogræci.	224.	Hierapolis, Magog.	233.
Gallicinium.	21.	Hippias Pisistrati.	230.
Gaza de anni initio.	195.	Hippocratis tempora.	66.
Gedeon iudex.	112.	Historia totius mûdi cognoscitur ex Scri	209.
respuit imperiû sibi oblatum.	118.	ptura sacra.	208.
Gelon Syracusarum tyrannus.	58.	Historiæ incertitudo apud Græcos.	208.
Gentes ignorarunt Deum, & instituta po	25.	Historia Romana vitiosior.	209.
puli Dei.	25.	Historici Græci mendacij & ignorantia	209.
Geon fluuius.	86.	reuincuntur à Iosepho.	209.
Geon & Gihon.	84.	Homeri ætas.	75.
Geon est Sihor fl.	87.	Homerû dânat impietatis Pythagoras.	178.
Gihon & Gehon.	84.	Homo creatur die sexto, ad Dei imagi-	17.
Gloriæ Dei est nobis seruiendum.	14.	nem.	16.
Gog, Antiochus Epiphanes.	226.	Homo factus Satanæ mancipium, Dei mi-	178.
Gog est princeps populorum Magog, Mo	226.	sericordia liberatur misera illius nequâ	17.
foch, Tubal & Gomer.	226.	seruitute.	16.
Gomer populus est Asiæ.	225.	Hora æquinoctialis.	16.
Græca historia incerta ante Philippi Ma-	221.	temporalis.	16.
cedonis tempora.	221.	æqualis.	16.
Græci historici mendaces.	209.	inæqualis.	16.
		Horarum	

INDEX.

Horarum varia genera.	16.	Ioseph filius Iacob.	109.
Horæ diei duodecim.	18.	producitur ante Pharaonem.	109.
Horæ maiores & minores.	18.	caruit patris aspectu annis 23.	110.
Hora tertia crucifixi Domini, apud Mar-	18. & 52.	moritur in Aegypto.	111.
cum euangelistam.		Iosephus historicus peregrinatur, in sua	
Horeb mons deserti Sina.	106.	Rep. mentitus de exstructo templo ab	
Hugo maior.	263.	Herode.	169.
Hugo minor, Capetus.	263.	arguit Græcos historicos.	209.
Hunibaldus historicus.	252.	Persicos reges enumerat incom-	
		modè.	166.
I		Iosue præest populo Dei.	112.
Iacobi historia miraculorum plena, vitæ		ingreditur terram cum Caleb.	121.
piorum exemplar est, cuius tempora		Iphitus autor Olympiadum.	57.
explicantur.	109.	Isaac natiuitas.	105.
Iacobus Tusanus.	266.	mors.	110.
Iair iudex.	112.	Ismael parens Ismaelitarum & Saraceno-	
Ianuaris & Februarius vitimi olim fue-		rum.	107.
runt anni menses.	32.	Israel ante Roboam totum Dei populum	
Iaphet, siue Iapetus primogenitus est	96.	significabat.	123.
Noe.		Israel fuit in Aegypto annis cccv.	104.
Iapetus parens est Europæorum populo-		Israel redux è Babylone, qua conditione	
rum.	223.	fuerit.	226.
Iauan parens Ionum.	227.	Iubilæus annus.	28. & 197.
Idus.	38.	Iubilæi numerantur à mense septimo.	46.
Iechoniæ natiuitas.	128.	Iubilæi pertinent ad hebdomadas Danie-	
Ieiunij dies Straboni.	26.	lis, quibus perpetuus Iubilæus Ecclesiæ	
Iepthe iudex.	112.	Dei est oblatus	161.
Jerusalem sine muris Ecclesiæ denotat am-		Iubilæus annus incipit æquinoctio autum-	
plitudinem.	156.	nali, quo patefactus in carne Christus do-	
Ignauis sunt semper feriæ.	22.	minus	195. & 197.
Immortalitas prophanis nota.	14.	Iudæi coarguedi sunt ex temporibus Scri-	
Impiæ disputatioes sunt quæ de mundi		pturæ, & suis traditionibus.	175.
æternitate fiunt.	30.	Iudæa agit sua sabbatha.	147.
Incesum mundi huius caduca.	148. & 152.	Iudicum tempora.	112.
Incesum mane & vesperi offerebatur in		Iulius Cæsar autor cõfusionis tēporū.	200.
altari thymiamatis.	193.	Iustitia. edicto vsurpatæ indictiones.	206.
Incesum Zachariæ.	191.		
Indictiones.	205.	L	
Infinite nulla comprehensio.	10.	Laban ambit amicitiam Iacobi, quem	
Infirma mundi elementa.	187.	veniebat perditum.	171.
Intempesta nox.	21.	Lacedæmoniorum breue imperium.	221.
Intercalandi Græca ratio.	51.	Lacus asphaltites, aut Sodomæus.	108.
Intercalaris mensis.	36. & 51.	Latinorum menses.	32.
Intercalantur tres menses per octoëridas,		Latini horas ignorabant.	20.
veteri more.	52.	Latini historias repetūt ab vrbe cõdita.	56.
Intercisi dies.	22.	Leuctrica pugna.	221.
Ioachim pater Iechoniæ.	126.	Lex promulgata in Horeb.	106.
Ioas filius Ochoziæ.	131.	Leges duodecim tabularum.	219.
Iobelim, tubæ arietinæ.	28.	Leui quando moritur.	111.
Iohânis Baptistæ natiuitas mense Martio,		Liberi sunt quos Christus dominus vindic-	
non Iunio.	196.	cat è seruitute Satanæ.	161.
Iohannes Christum demonstrat præsen-		Liliorum insignia ab Odone orta.	262.
tem, quem Lex & Prophetæ venturum		Linguarum confusio vnde.	96.
concionabantur.	159.	Lotarius rex.	263.
Iohannes Lucidus.	43.	Lucæ locus malè enarratus à Chryso-	
Iohannes de Sacrobosco.	17.	stomo.	191.
Iohannes Francorum rex.	265.	Lud parens Lydorum.	247.
Iohannes Strazelius.	267.	Ludim populi Africæ.	242.
Jonathan nepos Moïsi.	121.	Ludouicus primus, Pius.	261.
Jordanis fluius.	122.	secundus, Balbus.	261.

INDEX.

<p>tertius cum Carlomano. 261. quartus, Transmarinus. 262. quintus. 263. sextus, Crassus. 264. septimus, Iunior. 264. octauus. 264. nonus, Sanctus. 264. decimus, Hutinus. 265. vndecimus, Proteus. 266. duodecimus, Pater populi. 266. Luminaria, lucis vehicula. 73. Luna quotannis duodecies soli iugitur. 31. Luna definit menses. 45. Luna noua primi mensis est in æquinoctio verno. 49. Lunares erant Romanorum menses. 31. Lustrum quid sit. 41. Lux, dies. 69. Lycurgus floruit prima Olympiade. 57. Lysis Pythagoræ familiaris, & Epaminon- dæ præceptor. 218.</p>	<p>Merouæus, Merouingus. 255. Mesopotamia. 247. Mesis peracta festo Pentecostes. 40. Meton astrologus. 200. Metonicus annus. 200. Michæ & idoli ab eo confecti, quod fultu- lerunt Danitæ, tempus. 22. Mille anni apud Deum nihil sunt. 64. Miracula præter naturam. 70. Miseri sunt qui nõ spectat Dei gloriã. 96. Miseriã multã perferendã piis. 119. Misraim parens Aegyptiorum. 235. Monachorum mendacia de liliis pictis in signo regio Francico. 257. Monumenta nobis in cælo statuenda. 97. Moria mons habuit templum. 13. Motus cæli perpetuus quomodo inter- pretandus. 6. Moysis natiuitas. 103. principatus. 13. Mosech Arabiæ populus. 228. Mundus quid sit Aristoteli. 8. Mundi vera definitio. 14. Mundo est aliquid maius & melius. 11. Mundus & Cælum, idem. 2. Mundi totius historia in Sacra scriptura reperitur. 148. Mundus conditus propter gloriã Dei. 13. Mundus globosus. 9. finitus. 11. interiturus. 12. Muri Babylonis latissimi suffositi & subuer- si à Medis & Persis. 149.</p>
<p>M</p>	
<p>Macedonum menses. 35. Macedonicum seu Græcum impe- rium. 151. Macrobius de diebus. 21. Madai parens Medorum. 227. Madianitæ Arabes. 107. & 250. Magi veniunt Ierusalem. 184. Magog populus Cælesyriæ. 226. Mahumedes Apatensis. 43. Maio mense peracta est mesis & in Aegy- pto & Chanaanã. 48. Maia consilia consultoribus pessima. 156. Malum infinitum. 30. Maltha nõ est Melita Pauli naufragi. 250. Malorum remedia nobis ignota. 197. Mane quid sit. 21. Manetho scripsit historiam Aegyptiacam. 224. Manna colore erat vnionis. 84. Marathonia pugna. 216. Marci euangelistæ locus de hora tertia cru- cifixi Domini. 52. Mare mortuũ, idem mare falsissimum. 108. Martius primus anni mensis. 32. Medinath al-nabi. 207. Mehemed, Maometes. 207. Medorum reges euertit Babylonem. 145. Melita in qua naufragium fecit Paulus Apostolus est in sinu Adriatico. 250. Mensis quid sit. ciuilis. 31. naturalis. 31. Mensis cauus & plenus. 39. Menses Hebraici, Attici, Græci, Latini, Aegyptij. 35. Mensium primi dies festi. 45.</p>	<p>Merouæus, Merouingus. 255. Mesopotamia. 247. Mesis peracta festo Pentecostes. 40. Meton astrologus. 200. Metonicus annus. 200. Michæ & idoli ab eo confecti, quod fultu- lerunt Danitæ, tempus. 22. Mille anni apud Deum nihil sunt. 64. Miracula præter naturam. 70. Miseri sunt qui nõ spectat Dei gloriã. 96. Miseriã multã perferendã piis. 119. Misraim parens Aegyptiorum. 235. Monachorum mendacia de liliis pictis in signo regio Francico. 257. Monumenta nobis in cælo statuenda. 97. Moria mons habuit templum. 13. Motus cæli perpetuus quomodo inter- pretandus. 6. Moysis natiuitas. 103. principatus. 13. Mosech Arabiæ populus. 228. Mundus quid sit Aristoteli. 14. Mundi vera definitio. 11. Mundo est aliquid maius & melius. 2. Mundus & Cælum, idem. 148. Mundi totius historia in Sacra scriptura reperitur. 9. Mundus conditus propter gloriã Dei. 13. Mundus globosus. 11. finitus. 12. interiturus. 149. Muri Babylonis latissimi suffositi & subuer- si à Medis & Persis. 143. Nachor substitit Carris. 196. Natalis dies Domini. 197. Natiuitas Domini initium esse nouissi- morum temporum. 46. Naturalis annus incipit à Septembri. 195. Natus est Christus Dominus æquinoctio autumnali. 76. Natura, φύσις. 77. Naturæ significationes. 77. Naturales res quæ dicantur. 168. Nehemias mittitur in Iudæam. 240. Nemrod regnat Babylone. 264. Nicolaus de Lyra. 38. Neomenia. 47. Nilus quando augetur. 150. Niniue. 54. Ninus primus nactus scriptores. 47. Nisan est Martius. 20. Νοχθίμερον. dies ciuilis. No-hamon.</p>

INDEX.

No-hamon. Thebæ Aegyptiæ.	151.	quintus, Longus.	265.
Nonæ.	38.	sextus, Valesius.	265.
Nouembri mense fit sementis in Aegy- pto.	47.	Philo.	130.
Nouissimorum temporum ratio.	178.	Philosophiæ summa.	7.
Nostrum non est nosse tempora.	64.	Philosophandi vera ratio.	8.
Noe tres liberi.	95. & 222.	Philosophi egent cognitione verbi Dei. sine quo nihil rectè vnquam dicunt.	78.
Noe anno integro arca inclusus.	90.	Phison Arabiæ fluuius, labitur in sinum Persicum.	84.
Nundinæ.	30.	Phut in Mauritania.	237.
Numa addit duos menses anno.	32.	Physici ignorant artis suæ principia.	75.
O			
Octoëteris.	41.	Pipianus rex autor donationis Constan- tini.	260.
Odoacer rex Italiæ, sustulit ex Italia imperium Romanum.	62.	Pisa & Pisa.	56.
Odo filius Roberti.	262.	Pisces & volucres creantur quinto. die.	74.
Oebotas pugil.	216.	Pisistrati tempora.	215.
Officij humani summa.	13.	Planeta.	24.
Olea poëta prior Homero.	211.	Planetarum horæ.	25.
Olympia vrbs.	56.	Plantæ creata.	72.
Olympiades.	56.	Plenus dies.	20.
Olympias malè annotata apud Xenophon tem 2. Hellenicôn.	213.	Plenitudo temporum.	178.
Olympias octogesima certarum historia- rum apud Græcos initium.	58.	Poëtæ magistri vani & mendaces.	55. & 224.
Olympicum ludicrum & stadium.	57.	Poëtæ vnde hauserint secula aurea, argen- tea, ærea, ferrea.	151.
Onuphrius Panuinius.	206.	Poëtæ priores Homero.	211.
Orosius historicus.	189.	Pontifex ius dicebat è verbo Dei.	122.
Orbis in tres partes distributio.	98. & 222.	Præceptis Dei parendum nõ hominum.	187.
Osiander.	173.	Prima seu priora tempora.	66.
Othoniel iudex.	112.	Principio nulla est origo.	75.
P			
Pamphus poëta prior Homero.	211.	Principium est vnum rerum vniuersarum Deus Opt. Max.	75.
Panes primitiarum.	48.	Prioris & posterioris neglecta sæpe ratio.	120.
Paradisus.	79.	Professores linguarum instituti Lutetiæ.	266.
Paradisi amplitudo.	87.	Profesti dies.	21.
Pares Franciæ.	263.	Promissiones factæ Abrahamo, pertinent ad nos.	102.
Paro Pythagoricus.	1.	Pyramides à quibus factæ ignoratur.	97.
Pascha festum.	48.	Pythagoræ tempora.	218.
Peloponnesiaci belli tempus.	217.	Q	
Petecolste habet ferias mensis cõfectæ.	45.	Quadragesima anni deserti.	113.
Penterides dicuntur Olympiades.	56.	Quadragesima & sex annis templum secundum fuit extractum.	170.
Periclis tempora.	214.	Quadragesima anni afflictionum seminis Abrahami.	105.
Perfarum reges.	166.	Quadragesima quinquaginta annis dati Iudices populo Dei.	116.
Perfarum fusi ad Plataeas.	167.	Qualitas rei dicitur eius natura.	77.
Persici imperij tempus 130. annorum.	163.	Quatuordecim generationes apud Mat- thæum euangelistam.	126.
Petrus de Cuneris.	265.	Quintilis mensis Iulius.	33. & 199.
Petrus Danesius.	266.	R	
Petrus Lombardus.	255.	Aquia, aer & æther.	71.
Phaleg.	96.	Reges Aquilonis.	226.
Pharao Necho.	127.		
Pharamundus.	254.		
Phidias.	23.		
Philastrus.	22.		
Philippus Francorum rex primus.	264.		
secundus, Augustus.	264.		
tertius, Audax.	264.		
quartus, Pulcher.	264.		

INDEX.

Reges austri.	226.	Semitamis non condidit Babylonem.	149.
Reges Francorum.	254.	Seneca de Iudæis.	85.
Regina Saba.	234. & 241.	Sephora vxor Mosis.	21.
Regnum Christi æternum.	151.	Septa.	161.
Regnum Israel.	123.	Septem priores hebdomades Danielis.	161.
Regnum Iuda.	124.	Septies septimus annus, Iubilæus.	27.
Regina.	239.	Septimana.	11.
Rerum partitio.	11.	Septimus mensis, anni est principium, hæ-	199.
Rerum publ. conuersiones.	124.	bétque initium annorum Domini.	199.
Resurrectio nobis spectanda.	179.	Septingentorum annorum memoria.	54.
Rheæ vxores Saturnorum.	99.	Septuagesima hebdomas habet plenitudi-	171.
Rhinocorura.	223.	nem temporum.	94.
Robertus rex.	263.	Septuaginta animæ domus Iacob.	68.
Rodolphus rex.	262.	Sermonis Deus est largitor.	61.
Roma capta.	220.	Sex millia annorum Cabalistica.	52. & 18.
Roma condita.	62.	Sex horæ diei & noctis.	52. & 17.
Romæ appellatio.	60.	Sex signa quotidie emergunt supra hori-	33. & 199.
Romana historia corrupta.	208.	zontem.	196.
Romanæ horæ.	19.	Sextilis mensis.	196.
Romus qui Romulus.	60.	Sextus mensis angeli missi ad virginem.	53.
Ruth tempora.	119.	Sicambri.	31.
		Signa sunt duodecimæ partes zodiaci.	85.
S		Sihor fluuius.	121.
Saba non est Meroë.	24.	Silo vrbs.	84.
Saba est in Arabia.	238.	Siloë riuus Ierusalem.	1.
Sabæi populi Arabiæ.	240.	Simonides.	106.
Perfidis.	248.	Sina.	81.
Indiæ.	248.	Singularia pro pluralibus.	108.
Sabbati dies.	26.	Sodomæus lacus.	71.
Sabbata celebranda à vespera.	192.	Solis munus.	81.
Salica lex.	255.	Solonis tempora.	201.
Salici Francorum populi.	255.	Solstitia sūt primis partibus signorū.	27.
Salmon genuit Booz.	119.	Sophoclis mors.	32. & 198.
Salomon rex.	124.	Sosigenes mathematicus.	10.
Salustius de Atheniensibus.	208.	Sphæra seu globus.	81.
Samaiim.	71.	Sur desertum.	71.
Samgar.	112.	Sylla dictus felix damnis patriæ.	71.
Samson.	113.		
Samuel.	113.	T	
Sapientia humana deploranda.	76.	Tavernaculorum festum.	45. & 195.
Sapientes Græciæ sub Cyro.	58.	Tacitus mentitus de Iudæis.	11.
Sara moritur.	108.	Tatianus.	168. & 170.
Satanas tenebras veritati offundit per		Templum secundum.	191.
poëtas suos ministros.	55.	Templum pro atrio populi.	21.
Satanas periclitatur de suo regno quum		Temporis definitio.	5.
id pulchrè stabilitum putat.	148.	Tempora æterna & secularia.	68.
Saturni primi omnium parentes.	99.	Tenebræ.	33.
regum senissimi.	99.	Terminalia.	68.
Scaldis & Sona fluuij.	255.	Terræ prima conditio.	237.
Scire quid sit.	9.	Terræ promissæ limites.	100.
Secundus annus Nabucodonosoris.	149.	Terrenis nominibus explicantur	4.
Secundum naturam & præter naturam		lestia.	95.
quænam fiant.	77.	Thare pater Abrahami.	230.
Seculum.	5.	Tharsis parens Cilicum.	236.
Secula aurea, argentea, vnde.	55.	Thebæ ægyptiæ.	236.
Sedecias.	147.	Thebais.	258.
Segetes maturæ in Iudæa.	33.	Theodoricus primus.	259.
Sem non est primogenitus Noc.	96.	secundus.	
Sem non est Melchisedech.	108.	Themistocles.	

INDEX.

Themistoclis tempora.	215.	Veritas omnium potentissima.	10.
Theophilus ad Autolyicum.	112.	Veritas non est requirenda à stellis.	73.
Thola iudex.	112.	Veritatis proditores, qui fouēt errores.	16.
Tigridis fontes.	82.	Vespera pro nocte.	69.
Togorma asix populus.	229.	Vestæ vxores Cælorum.	99.
Toth mensis.	35. & 37.	Virtutum origo.	77.
Traianus.	98.	Visibile & inuisibile Deum autor & conditor.	74.
Trecenti anni Iephte.	115.	Vita nostra debet esse tota azyma.	48.
Tres horæ, pro quarta diei parte.	52.	Vitia à natura corrupta.	77.
Trieteris.	41.	X	
Tres liberi Noë.	98. & 222.	Xanticus, Martius.	35.
Troix excidium.	60.	Xenophontis pedia.	153.
Tubal populus asix.	228.	Xenophontis olympias vitiosa.	213.
V		Xenophontis æquiouca.	99.
Vadianus de paradiso.	79.	Xerxis descensus in Græciam.	167.
Valentinianus maior.	251.	Z	
Vanitas & instabilitas rerum.	7.	Zachariæ fors.	192.
Vanitas scholæ Elianæ.	63.	Zara rex Arabum.	86.
Vapor est vita nostra.	180.	Ziβ mensis.	34.
Varronis hebdomades.	27.	Zodiacus.	31.
Varronis tria secula.	53.		
Verbum Dei rerū omnium principiū.	76.		

FINIS.

ERRATA SIC SVNT EMENDANDA.

Pagina 3. vers. 8. ac ve. lege, ac ne. & vers. 36. pro eam. lege, enim. pag. 8. vers. 4. deest eo. vt in eo libello. pag. 10. vers. 19. conuincat. lege conuincit. pag. 23. vers. 31. interpolatorum. lege interpolatorem. vers. 38. placet de hac re. deest re. & vers. 39. deest quæ. Et cætera quæ qui nosse cupiet. pag. 26. vers. 44. pro diem. lege, dies concludit. pag. 37. vers. 7. pro tradamus. lege, credamus. & vers. 27. pro facta. lege, iacta esse. & vers. 28. pro pharmuthi. lege, pharmuthi. pag. 40. vers. 41. pro pergit. lege, peragit. pag. 43. vers. 16. deest, sexta. vna centesima & sexta pars. vers. 29. pro anticipant. lege, anticipant. vers. 40. pro mundo. lege, numero. pag. 45. vers. 3. pro Noadim. lege, Moadim. pag. 49. vers. 7. pro ta. lege ita. pag. 53. vers. 43. pro Ogygis. lege, Ogygi. pag. 57. vers. 5. pro studium. lege, stadium. vers. 6. pro mensu definiuisse. lege, mensus fuisse. vers. 32. pro Olympia. lege, Olympiadum. vers. 47. pro Græca. lege, Cræta. & vers. 50. pro Phlegctonte. lege, Phlegonte. pag. 58. vers. 9. deest, Apollinis. fallacibus responsis Apollinis elusus. vers. 28. pro ex. lege, ea. pag. 76. vers. 49. pro Salomonem. lege, Solomonem. vers. 50. pro quod. lege, quod. pag. 77. vers. 36. lege, & deformauit. pag. 79. vers. 48. lege, viuarium. & vers. 81. lege, viuarium. pag. 81. vers. 42. lege, relatum. pag. 84. vers. 51. lege, Iephte. pag. 94. vers. 22. pro atq; providentia. lege, atque potentia. pag. 96. vers. 44. pro insolentiarum. lege, insolitarum. pag. 107. vers. 18. pro obseruanda. lege, conferuanda. pag. 108. vers. 16. pro vt. lege, & Salustius. pag. 116. vers. 37. lege, versus decimus nonus. pag. 131. vers. 2. pro &. lege, de ipso Ioas. vers. 47. lege, redeundū, quas nos. pag. 144. vers. 10. pro Ioachim. lege, Ioachim. pag. 150. vers. 5. pro primo. lege, Plinio. pag. 160. vers. 14. lege, nullo loco habendas. pag. 166. vers. 48. lege, certiora. pag. 170. vers. 26. lege, post edictum Cyri. vers. 50. pro Q. lege, Claud. pag. 180. vers. 19. lege, pelli se, & deiici. pag. 181. vers. 50. lege, annos in pontific. pag. 197. vers. 28. pro Dei, lege, veri. pag. 199. vers. 6. lege, Maio, Quintili. vers. 50. lege, vt is haberet. pag. 200. vers. 16. lege, satis multis. vers. 18. lege, in ipsa signa. pag. 201. vers. 6. lege, Et luteum celsa. pag. 205. vers. 34. lege, & ad indicium. pag. 206. vers. 31. lege, vllius indictionis. pag. 208. vers. 51. pro nulla. lege, nonnulla. pag. 211. vers. 37. lege, Olenem lycium. vers. 41. lege, de qua. pag. 213. vers. 6. & 8. lege, Euarchippi. & vers. 29. lege, & non nimis longè. pag. 237. vers. 45. pro culta, lege, vltra. pag. 259. vers. 27. lege, Chilpericus secundus. pag. 260. vers. 10. pro regni. lege, regum. pag. 267. vers. 11. lege, iactata fuit Resp. Indicis Chronici pag. prima, vers. 5. pro variis. lege, vacuis.

Soli Deo laus, honor & gloria.

